IV-15.750

Ionel
BOAMFĂ

Țara Oltului
– studiu de geografie istorică cu privire specială asupra relațiilor cu toponimia –

Editura Fundației AXIS

CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BIBL. CENTR. UNIV.
M. „EMINESCU" IAȘI
GEOLOGIE-GEOGRAFIE
IV-15750

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

IV-13.790

Ionel Boamfă

Ţara Oltului – studiu de geografie istorică cu privire specială asupra relaţiilor cu toponimia

Donație din partea autorului pentru Biblioteca de Geografie

13. XII 2007

Seria Geografie

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Colecția UNIVERSITARIA (78)

Coordonator:
Petru Bejan

Editura Fundației AXIS – editură acreditată CNCSIS
B-dul Carol I, nr. 11, B, 202
700506, Iași
Tel./fax: 0232/201653
e-mail: faxis@uaic.ro

ISBN: 978-973-7742-59-9

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Ionel BOAMFĂ

Țara Oltului – studiu de geografie istorică cu privire specială asupra relațiilor cu toponimia

662017
B.C.U. IASI

Editura Fundației AXIS
Iași – 2007

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Memoriei tatălui meu, Maxim,
fiu al Țării Oltului

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

PREFAȚĂ

Lucrarea D.lui Ionel Boamfă se înscrie într-o tematică mai rar abordată în geografia românească din ultimele decenii, ceea ce exprimă curajul autorului de a înainta într-un tărâm de graniță, situat la **întâlnirea geografiei cu istoria şi onomastica**. Este o lucrare foarte ambițioasă, care îşi propune să acopere o perioadă lungă de timp (secolele VI-XX), să analizeze evoluția individuală a unui număr mare de aşezări (existente sau dispărute) şi să extragă o serie de tendințe generale de evoluție. În anumite privințe ea depăşeşte chiar problematica pe care autorul şi-a propus-o inițial, valorificând din plin nu numai posibilitățile toponomasticii, ci şi pe acelea ale antroponomasticii.

O abordare multidisciplinară de acest fel a cerut de la autor un amplu orizont de cultură, pe care D.sa şi l-a format treptat, prin parcurgerea unei vaste bibliografii, dar şi din schimbul de experiență cu specialiştii din domeniile conexe, prin participarea la discuțiile prilejuite de diferitele colocvii şi simpozioane unde a prezentat comunicări etc. Analizând şi comparând, eliminând treptat ipotezele mai puțin verosimile, Dl. Ionel Boamfă a câştigat şi experiența necesară pentru **a judeca cu maturitate semnificativitatea** istorico-geografică a toponimelor, punctul principal de plecare al deducțiilor la care se ajunge în principalele capitole ale tezei.

Domeniul în care excelează această teză de doctorat este acela al **reconstituirilor deductive şi al coroborării deducțiilor** pe bază onomastică cu informația statistică (din momentul în care aceasta a apărut), cu datele arheologice şi cu documentele istorice. Se reconstituie astfel o imagine atotcuprinzătoare şi mobilă a Țării Oltului pe parcursul secolelor, cu un accent deosebit pus pe o serie de aspecte care nu au putut fi observate obiectiv în perioada totalitarismului, aşa cum este dinamica structurilor etnică şi confesională ale populației.

Trăsătura pozitivă de bază a lucrării D.lui Ionel Boamfă este relevarea **personalității geografice a Țării Oltului**, autorul reuşind să sublinieze acele trăsături pe care le-a considerat (şi efectiv sunt) cele mai caracteristice pentru această depresiune. Astfel, ea ni se relevă ca un spațiu bine confinat dar nu închis, cu resurse şi condiții naturale favorabile, care s-a lansat pe linia unei puternice umanizări de timpuriu

(din timpul revoluției agricole a Neoliticului) şi care a dezvoltat multiple relații cu exteriorul (în mare parte impuse de necesitățile de schimb şi de presiunea demografică), atât cu restul Transilvaniei cât şi cu ținuturile româneşti extracarpatice. Autorul demonstrează modul în care alinierea la tendințele naționale în anumite privințe (omogeneizarea etnică şi confesională, de exemplu) se îmbină într-un mod original cu tendințe şi structuri proprii (o angrenare deosebit de activă în **mobilitatea populației**, inclusiv pe plan internațional, o urbanizare destul de modestă, un anumit timp chiar în regres, în contrast cu ariile depresionare vecine – Depresiunea Sibiului şi Țara Bârsei etc.). Foarte interesant este modul în care lucrarea reliefează existența unor diferențe la distanță mică de la o aşezare la alta, dându-ne o **imagine mult mai mozaicată** a realităților etnice şi confesionale din trecut şi îndepărtând tabloul-şablon al unei arii relativ monotone. Teza confirmă, în acelaşi timp, caracterul mult timp semiautonom al Țării Oltului, în cadrul Transilvaniei, şi multiplele relații politice şi economice întreținute cu Țara Românească.

Un merit special al lucrării este acela de a nu fi privit Țara Oltului ca un spațiu geografic izolat, ci întotdeauna **într-un context geografic larg**, folosindu-se în acest sens, în mod sistematic, metoda comparativă, în special în ceea ce priveşte analiza spectrelor toponimice, atât la nivel național cât şi la acela al regiunilor, în acest sens găsindu-se o serie de jaloane tipice, ca Țara Loviştei sau Banatul Severinului.

Autorul a dat dovadă de multă pasiune în cercetare şi de o reală afecțiune pentru regiunea natală, nedemoralizându-se în fața greutăților şi a distanței care l-a separat ani de-a rândul de aceasta, ci anchetând un număr extrem de mare de persoane sau cercetând şi descoperind în arhive, în monografiile locale, în documentele electorale ş. a. m. d. **o bogată informație inedită**, a făcut să avem astăzi în față o analiză atotcuprinzătoare, extrem de detaliată şi onestă, a realităților uman-geografice din regiunea cercetată.

Modernitatea lucrării de față şi pregnantul său caracter geografic reies mai ales din **propensiunea omniprezentă pentru cuantificare**, metoda statistică aducând o argumentație irefutabilă în numeroase probleme odinioară obscure. În acest scop, pe parcurs, Dl. Ionel Boamfă s-a autoinstruit în exploatarea vastelor posibilități ale calculatorului electronic şi ale cartografiei automate, ceea ce i-a permis să

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

elaboreze un număr impresionant de cartograme, cartodiagrame şi alte reprezentări, care nu sunt nişte simple ilustrații, ci un mijloc substanțial de analiză spațială, pe baza cărora se poate ajunge la noi interpretări şi deducții, extrem de utile.

Lucrarea este redactată atractiv şi clar, într-un limbaj personal şi expresiv, frazele şi demonstrațiile au o **desfăşurare logică**, totul facilitând parcurgerea lucrării, inclusiv de către persoanele din afara specialității. Credem că acest fapt va facilita găsirea unui auditoriu substanțial de numeros, din domenii diverse şi complementare.

În concluzie, considerăm că, atât din punctul de vedere al fondului ştiințific cât şi din punctul de vedere al formei, lucrarea D.lui asist. Ionel Boamfă **întruneşte toate condițiile** pentru a fi publicată şi pentru a găsi un cerc larg de cititori.

Alexandru Ungureanu
membru corespondent al Academiei Române

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

I. INTRODUCERE

I.1. Metodologia de cercetare folosită. Sursele de documentare utilizate.

Cercetarea oricărui spațiu geografic, oricât ar fi el de restrâns, din orice perspectivă științifică am aborda-o, nu se poate realiza fără aplicarea unei metodologii de lucru adecvate. Nici cercetarea din optică geografico-istorică nu se abate de la aceste norme. Cu atât mai mult este necesară respectarea unor asemenea reguli când se acordă atenție toponimiei – și antroponimiei – pentru sublinierea evoluției istorice a unui teritoriu și a relațiilor comunităților umane ce l-au populat cu acesta, privite atât din perspectivă temporală, istorică, cât, mai ales, geografică, spațială.

Aplicarea respectivei metodologii pentru zona luată în studiu – în cazul nostru, *Țara Oltului* – trebuie să țină seama de mai multe principii[1], care sunt:

1. *principiul evidențierii raporturilor dintre toponimie și realitatea geografică;*
2. *principiul verificării* (formă particulară de manifestare a principiului comparativ);
3. *principiul cunoașterii cât mai profunde a specificului limbii în cadrul căreia s-a format toponimul sau grupul de toponime;*
4. *principiul cunoașterii cât mai exacte a contextului istoric de formare a toponimelor;*
5. *principiul necesității corelării toponimelor înregistrate în circulația actuală sau în trecut cu diferitele apelative*[2]*;*
6. *principiul diferențierii;*
7. *principiul corelării toponimelor cu antroponimele.*

Metodele[3] utilizate în prezenta lucrare se includ în două mari grupe de *metode*:

---

[1] Prezentarea detaliată a fiecărui principiu a fost realizată de prof. dr. **Alexandru Ungureanu**, membru corespondent al Academiei Române, în *Metodologie de cercetare în toponomastică*, p. 2-5.

[2] Apelativele sunt termeni geografici sau alte denumiri de obiecte concrete care au constituit și constituie o parte a bagajului lexical al unei limbi.

[3] **Al. Ungureanu**, *op. cit.*, p. 5-12.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

- *metode de colectare a toponimiei;*
- *metode de interpretare a toponimiei.*

Din prima grupă, a *metodelor de colectare,* fac parte:

1. *ancheta directă la teren;*
2. *studiul hărților şi al atlaselor;*
3. *studiul documentelor istorice;*
4. *dicționarele de localități;*
5. *catagrafiile, urbariile, conscripțiile* – pentru perioade mai vechi – şi *recensămintele de populație* (după 1850);
6. *monografiile regionale sau locale – de sate, comune, oraşe, plăşi, ținuturi, județe* etc.;
7. *site-urile Internet.*

Vom prezenta, în cele ce urmează, pe larg, metodele utilizate în colectarea materialului toponimic şi antroponimic şi sursele de colectare folosite.

Ancheta directă la teren nu se poate face la întâmplare, ci este necesar să fie precizate *problematica, criteriile* şi *chestionarele toponimice*[4]. Această metodă este foarte valoroasă şi deoarece poate fi integrată într-o cercetare monografică locală, complexă, legându-se cu cercetarea lingvistică, etnografică, fizico-geografică etc., în aşa fel încât fiecare noutate să se sprijine reciproc[5].

În documentarea noastră, am aplicat chestionarul întocmit de **Marius Sala** (1964), util mai ales specialiştilor din alte ştiințe decât lingvistica – geografi, istorici, etnografi etc – deoarece nu necesită un timp mai mare de dialog cu persoana intervievată. Chestionarul a fost aplicat în 6 localități făgărăşene – *Cuciulata, Vad, Sâmbăta de Sus, Feldioara, Cârțişoara* şi *Racovița* şi de rezultatele sale ne-am folosit pentru elaborarea capitolului legat de termenii geografici populari şi legătura lor – exprimată şi în toponimele create cu ei – cu realitățile geografice şi lingvistice ale zonei studiate.

Hărțile utilizate ca sursă de documentare se grupează în trei categorii: *hărți istorice* – elaborate anterior secolului al XVIII-lea –, *hărți topografice* şi *reprezentări cartografice diverse (hărți turistice, rutiere, atlase rutiere etc).* Pe hărțile istorice utilizate, – al căror nume este redat în Anexă – se regăsesc pe lângă oiconime – puține şi, având în vedere faptul că cei care le-au realizat nu erau români şi nu cunoşteau limba localnicilor, cu multe deformări – unele hidronime şi geomorfonime şi, mai rar, alte toponime. Importanța lor constă în faptul că ne-a ajutat să localizăm o parte din aşezările dispărute,

[4] În România un astfel de chestionar toponimic a fost întocmit de **Marius Sala**, acesta fiind publicat în revista *Limba Română*, nr. 3, 1964 şi reprodus de **Ioan Iosep** (*Toponomastică geografică - Metodologie de cercetare şi lucrări practice*, Suceava, 1999, p. 39-43). Un chestionar toponimic mult mai complex a fost întocmit, mai recent (1978), de specialişti de la Institutul de Lingvistică Română „Al. Philipide" din Iaşi, condus de **Dragoş Moldoveanu**.

[5] **Al. Ungureanu**, *lucr. cit.*, p.6.

care apar pe aceste hărți. Accesul la aceste hărți ne-a fost facilitat de faptul că ele se găsesc la *Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga"* din Cluj-Napoca.

Hărțile topografice realizate prima dată și în Transilvania, ca de altfel pentru cea mai mare parte a teritoriului național, au fost întocmite, în a doua parte a veacului al XVIII-lea de topografii militari austrieci. Deși sunt foarte exacte și destul de complete în ceea ce privește inclusiv notarea toponimiei și ele păcătuiesc prin consemnarea adesea inexactă a numelor de locuri. Totuși, pe măsură ce ne apropiem de cumpăna veacurilor XIX-XX, aceste hărți topografice redau, de multe ori, o bună parte a toponimelor, în limba română, respectând ortografia utilizată și peste munți, în Vechiul Regat. Acest fapt ne permite să afirmăm că, deși oiconimia continuă să fie prezentată în alte limbi – de regulă maghiara și germana – faptul că geomorfonimele, hidronimele, fitonimele sunt redate în românește, constituie un argument în sprijinul ideii că, cel puțin în Țara Oltului, populația majoritară era, ca întotdeauna, de fapt, cea românească.

Cele mai bune hărți topografice sunt cele românești, ridicate, pentru Transilvania, după Unirea din 1918, de topografi militari. Pentru Țara Oltului, hărțile au fost întocmite în perioada 1937-1939. Acestea, deși nu mai sunt actuale și nu înregistrează o serie de schimbări produse ulterior în zonă, sunt cele mai bune, deoarece consemnează foarte bine, corect și complet toponimia[6]. Avantajul pe care îl au acestea este că cei care le-au ridicat au fost români, au știut să lucreze cu populația și au fost conștiincioși.

Hărțile topografice de după al doilea război mondial sunt mult mai puțin bune, deoarece ele au fost ridicate în cea mai mare parte prin metoda aerofotogrammetrică, fără o cercetare la teren. Nomenclatura este săracă și de multe ori schimonosită, datorită faptului că aceste hărți sunt o traducere a celor realizate în limba rusă (mai ales cele editate înainte de 1965)[7]. Microtoponimia agrară este modificată și simplificată, ca urmare a colectivizării, care a comasat terenuri și proprietăți, care și-au pierdut numele. Au dispărut și o serie de toponime, mai ales în urma comasărilor, pe cale administrativă, ale unor localități – cazul satelor-pereche *Oprea*- și *Streza-Cârțișoara, Berivoii Mari* și *Berivoii Mici, Voivodenii Mari* și *Voivodenii Mici, Vaida-Recea* și *Teleki-Recea (Recea Nouă*[8]), care

[6] Harta topografică românească la scara 1:100000 se găsește la Biblioteca Academiei Române din București, dar numai pentru teritoriul românesc actual. Foile topografice conținând teritoriile răpite României în 1940 au fost fie confiscate, fie distruse de sovietici după al doilea război mondial.

[7] Aceste hărți în limba rusă fiind necesare Marelui Stat Major al Tratatului de la Varșovia, care avea la conducere militari sovietici.

[8] Nume apărut după al doilea război mondial, prin care se dorea ștearsă amintirea *„moșierimii"*.

au devenit câte o singură aşezare sau al multor cătune, colonii muncitoreşti etc (*Dealul Crețului, Strâmba, la Moară, Galați, Colonia Făgăraş* ş. a.). Denumirile nou apărute sunt puține şi au legătură, adesea, cu realitățile agriculturii socialiste[9].

Am mai utilizat, pentru colectarea toponimiei şi *unele hărți speciale,* ca de pildă, *hărțile turistice*[10] *sau cele rutiere* (mai ales atunci când ne-am concentrat atenția asupra altor regiuni, cu care populația din Țara Oltului a avut legături de-a lungul timpului), precum şi unele *atlase rutiere*[11]).

O altă sursă în colectarea toponimelor este reprezentată de *documentele istorice*.

Dintre cele utilizate de noi, le menționăm pe cele publicate de **Ştefan Meteş** – *Documente despre relațiile agrare din Transilvania*, respectiv de **Andrei Veress** (**Veress Endre**), cu o colecție de 11 volume, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Țării Româneşti.*

Am utilizat, în documentarea noastră şi *dicționarele de localități*. Astfel, important pentru perioada anterioară Unirii este cel intitulat *Dicționar al numelor de localități cu populație română din Ungaria*, realizat de **Silvestru Moldovan** şi **Nicolae Togan** (Sibiu, 1905). Cel mai bun este, însă, cel întocmit de **Coriolan Suciu**, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania* (două volume, 1967-1968), care cuprinde inclusiv denumirile multora dintre localitățile dispărute. Şi din acest motiv, dar şi fiindcă, cu multă prudență, pe baza limbii în care apare în document la un moment dat, am putut încerca să precizăm, în estimări, dominanța sau preponderența unei anumite etnii sau/şi dispariția alteia, ori să evidențiem perioada în care s-au produs anumite schimbări fonetice, această lucrare ne-a fost de un real folos. Adăugăm şi lucrarea publicată de **Eliza Ghinea** şi **Dan Ghinea** *Localitățile din România. Dicționar* (2000). În acest volum sunt menționate atât localitățile şi unitățile administrative

[9] Aşa cum sunt, de pildă: *La S.M.T., La Fermă, Ferma Valea Olt* şi altele. Uneori, apar şi toponime... fanteziste: *Pârâul Berivoi* – notat astfel şi pe plăcuțele indicatoare de pe E 68/DN 1 – este trecut pe harta topografică românească la scara 1:50000 din 1973, *Făgărăşel*. Am mai notat şi alte asemenea numiri: *Dealul Beclean Sud-Est, Dealul Cuciulata Nord*, etc. Ne îndoim că localnicii spun, în vorbirea curentă, de pildă, „mă duc să-mi cosesc fânul de pe Cuciulata Nord". În altă ordine de idei, şi din cauzele deja amintite anterior, această hartă, deşi este realizată la o scară mare, înregistrează mai puține toponime decât harta topografică interbelică, la scara 1:100000.

[10] În Ungaria, la Editura *Cartographia* din Budapesta a fost realizată de curând o hartă a *Țării Secuilor*, la scara 1:250000, care cuprinde, însă, cea mai mare parte a Transilvaniei (în sens restrâns). Oiconimele apar, în mare parte, în trei limbi: română, maghiară şi germană.

[11] Aceeaşi editură budapestană a publicat recent foarte bune atlase rutiere ale României. la scara 1:500000 şi, respectiv, 1:300000. Nomenclatura trebuie extrasă, însă, cu prudență, deoarece s-au strecurat şi omisiuni sau erori în notarea localităților (puține, totuşi şi scuzabile).

existente (comune, orașe, municipii), cât și numele unora dispărute, comasate sau modificate, în special în perioada postbelică, indicându-se, în cazul unei părți a acestora, și anul primei atestări documentare.

Urbariile, conscripțiile – pentru perioade mai vechi – și *recensămintele de populație* (după 1850) constituie o altă sursă pe care am utilizat-o nu doar în scopul reconstituirilor statistice și etno-confesionale sau a structurii profesionale, ci și pentru precizarea perioadei de apariție/dispariție a unor așezări (astfel, de pildă, cătunul *Dălămănești*, înglobat la satul *Copăcel*, după 1800, probabil, este atestat de *conscripția din 1721-1722*). Totuși, aceste urbarii și conscripții sunt publicate doar parțial, multe aflându-se în arhive, sub formă de manuscris[12].

Recensămintele au avantajul că, în afara denumirilor de localități, prezintă și dimensiunile diferitelor așezări, dinamica acestora, involuția și dispariția unora, vârsta în cazul altora, mai recente. Pentru zona studiată, între 1850 și 1918, am apelat la înregistrările statistice efectuate de forurile competente ale Imperiului habsburgic (după 1867, austro-ungar). Prima asemenea înregistrare este cea din 1850[13], urmată de cele din 1857, 1869, 1880, 1890, 1900 și 1910[14]. Dacă recensământul din 1850 prezintă atât structura națională, cât și pe cea confesională, cel din 1857 se referă doar la structura confesională, iar după 1869, autoritățile statului dualist au recenzat, pe lângă confesiune, nu etnia, ci limba vorbită. Și aceste înregistrări ne ajută să precizăm mai bine evoluția sistemului de așezări (de pildă, apariția, după 1880, până în 1910, a două sate, *Sâmbăta de Sus Răsăriteană* și *Sâmbăta de Sus Apuseană*, contopite ulterior în unul singur). Primul recensământ românesc, care să includă și teritoriul Țării Oltului, este cel din 1930 (cel mai bun recensământ românesc, publicat integral, singurul care se referă la România întregită), urmat de cele din 1941 (foarte sumar și greu accesibil)[15], 1948[16], 1956, 1966, 1977, 1992 și 2002.

---

[12] Cum este situația, de exemplu, a *conscripției din 1819-1820*, care se găsește la *filiala din Sibiu a Arhivelor Naționale.*

[13] Foarte bine realizat. Publicat recent și accesibil la Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga" din Cluj-Napoca.

[14] O înregistrare statistică a populației s-a realizat în Imperiul austro-ungar și în timpul primului război mondial (**Voicu Bodocan**, *Etnie, confesiune și comportament electoral în Transilvania,* p. 35). Aceasta a fost publicată în anul 1920. Informațiile, la nivel de așezare, pentru ținuturile intracarpatice, se regăsesc – ca și pentru recensămintele anterioare (1850-1910) și ulterioare (1930-1992) – pe site-ul http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/vallas.htm. Pe acest site există informații și despre recensămintele la care nu am avut acces inițial, adică cele realizate în 1869, 1890, 1920 și 1948.

[15] Ceea ce s-a publicat poate fi consultat la *Biblioteca Academiei Române* din *București.*

[16] Publicat doar la nivel de județe.

În documentarea noastră am făcut apel şi la *monografiile unor zone* mai întinse sau mai restrânse. Cu prudenţa de rigoare, datorită formaţiei şi pregătirii ştiinţifice diverse a autorilor lor, am utilizat, în cadrul lucrării de faţă, monografiile localităţilor *Părău* – realizată de **Petru Urdea**, *Lisa* – autor **Ioan I. Palér**, *Cârţişoara* – având-i ca autori pe **Traian Cânduleţ** şi **Ilie Costache**, *Scoreiu* – realizator **Gavril Popa**, *Racoviţa* – întocmită de **Cornel Lupea** şi lucrarea *Şcoala poporană din Făgăraş şi depe Târnave*, realizată, în perioada interbelică de **C. Stan**, toate referitoare la *Ţara Oltului*. Pentru *zonele înconjurătoare* am beneficiat de lucrări realizate pentru localităţile *Berevoieşti-Muscel* – autor **Ion C. Hera-Bucur**, *Rucăr* – realizată de **Constanţa Bărboi** şi *Boholţ* – prin efortul învăţătorului **Aurel Drăguş**. La acestea se adaugă lucrările ce au în atenţie zone mai întinse, utile prin bogatul material onomastic furnizat: *Ţara Loviştei. Geografie istorică* – **Ion Conea**, *Toponimia din Valea Dunării româneşti* – **Ion Conea** şi **Lucian Badea** sau *Românii şi secuii* – **Ioan Iosif Russu**. Am analizat, datorită legăturilor strânse ale Ţării Oltului cu aceste spaţii – în special datorită migraţiei făgărăşenilor spre acestea – şi monografii consacrate localităţilor *Soveja* – ce-i are ca autori pe soţii **Florica** şi **Iulian Albu**, *Caşin* – realizare a institutorului **N. Pâslaru** şi *Lieşti-Iveşti* – întocmită de **Dumitru Iancu Tăbăcaru**. Şi în acest caz am putut utiliza unele studii monografice realizate pe spaţii mai mari, cum este valoroasa lucrare a lui **Ion Conea** – *Vrancea. Geografie istorică, toponimie şi terminologie geografică*, sau monografia cu caracter etnografic a lui **Ion H. Ciubotaru** – *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare.*

Site-urile Internet permit obţinerea atât a unor informaţii toponimice – referitoare la *nomenclatura stradală a aşezărilor urbane*, dar şi a multora din *mediul rural* –, cât şi a unor date legate de fondul antroponimic. Acestea din urmă relevă fie *o anumită structură etnică a populaţiei din trecut, migraţii intra- şi inter-regionale, prezenţa odinioară a unor activităţi economice* etc. Pentru obţinerea informaţiilor legate de aspectele tratate în teză, am apelat la următoarele site-uri:

http://www.paginialbe.ro
http://www.portal.edu.ro
http://www.admiterea2001.ro
http://www.moldtelecom.md
http://www.telefonkonyv.hu
http://www.infobel.be
http://www.whitepages.com
http://www.deepweb.home.pl

Metodele de interpretare a toponimiei, utilizate la întocmirea acestei lucrări sunt:

1. *analiza lingvistică*

BCU IAŞI

2. *metoda comparativ-istorică*
3. *metoda geografică*
4. *metoda statistică*
5. *metoda informatică*

Von spune câteva cuvinte şi despre modul cum am folosit aceste metode.

Cea mai importantă metodă de interpretare ştiinţifică a toponimiei este *analiza lingvistică*, deoarece pune accentul pe explicarea *sensului* toponimelor (*analiză semantică*) şi a *originii* lor (*analiză etimologică*), precum şi pe *explicarea modului de formare a toponimelor*. Analiza lingvistică se bazează pe cunoaşterea în detaliu a *legilor fonetice*, pe care geografii şi istoricii nu le cunosc, legi care lucrează *la nivelul unei singure limbi - sau chiar al unui dialect sau grai* -, dar înregistrează şi excepţii, bine cunoscute de lingvişti cu o pregătire temeinică. Analiza lingvistică are avantajul de *a combate şi îndepărta o sumă de etimologii eronate: populare, legendare*, avansate de către pseudospecialişti, fără o formaţie filologică. Cu prudenţa de rigoare – datorată şi faptului că pregătirea ştiinţifică este legată de domeniul geografiei –, ne-am limitat, în această analiză doar la precizarea limbii în care va fi apărut un toponim, lucru valabil şi pentru antroponimie, sau la precizarea unor evoluţii fonetice atestate cu ajutorul onomasticii făgărăşene.

Metoda comparativ-istorică este utilizată, de regulă, de istorici. Aceasta pune accentul pe corelarea modului de formare a toponimelor cu fenomenele istorice de natură economică, politică, socială care au acţionat în faza creării diverselor toponime şi îşi propune, ca problemă principală, *stabilirea vârstei toponimelor sau a perioadei de apariţie a acestora*. Această metodă subliniază evoluţia şi transformarea toponimelor în decursul istoriei şi accentuează asupra importanţei stratificării toponimelor şi a periodizării acestora. Am utilizat această metodă în vederea *stratificării etno-istorice a toponimelor*, care ne-a fost utilă în încercarea de a estima structura confesională, etnică şi lingvistică a populaţiei Ţării Oltului înaintea apariţiei înregistrărilor statistice moderne (anterior jumătăţii veacului al XIX-lea, şi, mai cu seamă, pentru secolele VI-XVI).

Metoda geografică se bazează pe accentul acordat *distribuţiei spaţiale a diferitelor categorii de toponime* şi pe *corelaţia cu o serie de fenomene naturale şi umane specifice unei anumite arii a Globului*. Metoda geografică are avantajul de a păstra o optică mai largă şi de a folosi o cale de exprimare spaţială a acesteia sub forma *hărţilor toponimice*. Elaborarea hărţilor toponimice poate contribui la urmărirea evoluţiei în timp a toponimelor şi la stabilirea unor areale caracteristice pentru desfăşurarea unor fenomene specifice din trecut. Această metodă se poate utiliza şi pentru evidenţierea altor aspecte, fie de natură fizico-geografică, fie din domeniul geografiei

umane. Am utilizat această metodă şi pentru elaborarea unor *hărți antroponimice.*

Metoda statistică se dezvoltă mult în ultimul timp, odată cu cuantificarea progresivă a multor discipline ştiințifice. Materialul statistic analizat corect se bazează pe o *analiză lingvistică prealabilă*. Metoda statistică se referă, ca şi harta, la anumite eşantioane, colectate de pe un spațiu cu dimensiuni mai mari sau mai mici. Cu cât spațiul este mai vast, cu atât semnificativitatea este mai mare. Am utilizat această metodă pentru întocmirea unor *serii de date statistice* atât în ceea ce priveşte populația, cât şi toponimia şi antroponimia zonei studiate. Aceste serii de date legate de onomastică au putut fi apoi prelucrate, pentru a evidenția diferite realități şi, utilizând şi alte metode (analiza lingvistică, metoda geografică sau metoda informatică) să întocmim numeroase hărți care scot în evidență diferite realități geografice, legate de structura populației, migrația acesteia în interiorul unei zone sau în afara acesteia ş. a. m. d. Metoda, împreună cu metoda geografică, poate fi utilizată şi pentru evidențierea unor realități geografice cu ajutorul antroponimiei (de pildă, migrația unor locuitori din Țara Oltului în alte zone ale țării sau peste hotare).

Metoda informatică [17] se bazează pe utilizarea atât a calculatorului, cât şi a diferitelor *soft-uri* care permit, cu ajutorul şi a altor metode (de pildă, metoda statistică) să analizăm anumite realități geografice în zona studiată. Această metodă ne-a fost de un real folos în elaborarea a numeroase hărți, care surprind o diversitate de fenomene, atât în ceea ce priveşte evoluția lor istorică, cât şi repartiția spațială sau chiar o analiză complexă spațio-temporală a acestora. Aplicarea acestei metode ne-a fost înlesnită de utilizarea programului Philcarto, elaborat de domnul **Philippe Waniez**, program ce se găseşte pe site-ul **http://www.perso.club-internet.fr/philgeo**.

I.2. Motivația alegerii temei

Un motiv deosebit de întemeiat este constituit de intenția de a continua şi aprofunda cercetările în domeniu, în această zonă, cercetări cuprinse, anterior, atât în *lucrarea de licență – Reflectarea realităților geografice în toponimia Țării Făgăraşului* (1996) – şi în *teza de disertație – Corelații între structura etnică a populației şi stratificarea istorică a toponimiei Țării Făgăraşului* (1997), elaborate în cadrul Departamentului de Geografie al Universității ieşene, sub aceeaşi atentă şi competentă coordonare a domnului profesor **Alexandru Ungureanu**, membru corespondent al Academiei Române.

[17] Considerată, mai degrabă, ca *tehnică* în cadrul *metodei matematice.*

O altă cauză a continuării cercetărilor în Țara Oltului este faptul că am rămas, chiar și după plecarea de pe aceste meleaguri, strâns legat de locurile natale și de oamenii acestei zone, aflată, ca întreaga țară, într-o continuă „tranziție spre necunoscut", cu speranța, nicicând murindă, ca a oricărui român, că „mâine va fi mai bine".

Un al treilea motiv se leagă de învățarea, continuu, „din mers", de consolidarea experienței științifice, într-un domeniu de graniță, aflat la contactul a trei științe: *geografia, lingvistica* și *istoria.* Or, Țara Oltului, cu multiplele sale secrete care se așteaptă descoperite, revelate comunității științifice și comunităților umane ce o populează, reprezintă o asemenea zonă, unde specialistului i se pun la încercare, i se verifică, permanent, priceperea, cunoștințele, experiența teoretică și practică, capacitatea de a corela cât mai bine cu putință realitățile spațio-temporale cu care intră în contact.

Nu știm dacă demersul nostru științific este încununat de reușită deplină; este posibil ca, în loc de soluții, să fi scos la lumină mai multe incertitudini, dar ne exprimăm speranța că această lucrare, născută din pasiunea față de „meseria de geograf", din dragostea de plaiurile Țării Oltului, va constitui „o mică picătură" de adevăr științific, adăugată imensului „ocean al cunoașterii umane".

Facem precizarea că, deși lucrarea are în vedere surprinderea și evidențierea realităților geografico-istorico-lingvistice cu ajutorul toponimiei, am făcut apel și la antroponimie, tocmai din cauza faptului că, nu o dată, informația oferită de numele de persoane a completat datele oferite de numele de locuri.

Ținem, pe această cale să aducem modestul nostru omagiu domnului profesor **Alexandru Ungureanu**, pentru sprijinul continuu, constant și îndrumarea competentă, realizată cu probitate profesională și vastă experiență științifică. Un cuvânt de prețuire și multe mulțumiri adresăm, cu acest prilej, conducerii Facultății de Geografie și Geologie, Departamentului de Geografie, precum și tuturor acelor colegi care ne-au ajutat, cu promptitudine și amabilitate, atunci când a fost cazul. Mulțumim, respectuos, și membrilor comisiei constituită în vederea susținerii publice a acestei lucrări, ca teză de doctorat – prof. dr. **Mircea Ciubotaru**, conf. dr. **Voicu Bodocan** și prof. dr. **Alexandru Ilieș**, pentru sugestiile pertinente și extrem de utile pe care ni le-au oferit. De asemenea, adresăm sincere și călduroase mulțumiri conducerii și personalului angajat al următoarelor instituții și organizații: *Biblioteca Academiei Române din București, Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga" din Cluj-Napoca, Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu" din Iași, filialele județene din Brașov, Sibiu și Târgul Mureș ale Arhivelor Naționale, Direcțiile Județene de Statistică din Brașov, Sibiu și Iași, Muzeul Național „Bruckenthal" din Sibiu, Muzeul Civilizației Populare Tradiționale ASTRA din Sibiu, Biblioteca*

Municipală din Făgăraş, Muzeul Ţării Făgăraşului din Făgăraş, Fundaţia Culturală „Negru Vodă" din Făgăraş, Primăriile şi Consiliile Locale din oraşele şi comunele Ţării Oltului, precum şi locuitorilor din zona studiată şi din cele unde am realizat repetate documentări la teren. Gânduri de aleasă recunoştinţă se îndreaptă, nu în ultimul rând spre familie şi mai ales spre cea care a înţeles mai mult decât i s-ar fi spus şi mi-a acordat tot sprijinul săptămâni, luni şi ani la rând, spre soţia mea. Cu regretul de a nu-i putea menţiona pe toţi, din motive obiective, le adresăm, tuturor, rugămintea de a găsi, în aceste modeste rânduri, expresia profundă a recunoştinţei noastre.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

II. CADRUL NATURAL, POZIȚIA GEOGRAFICĂ ȘI RAPORTURILE SPAȚIALE DE NATURĂ ISTORICO-GEOGRAFICĂ ALE ȚĂRII OLTULUI

II.1. Caracterizarea fizico-geografică a zonei

II.1.1 Așezarea geografică și limitele

Țara Oltului se situează în *partea centrală a țării* și se întinde între coordonatele de 46°01′16″ latitudine nordică (*Culmea Ciungilor*, situată la nord de *Hoghiz*), la nord, 24°14′26″ longitudine estică (*Dealul Cărbunării*, la sud de *Boița*), la vest, 45°37′27″ latitudine nordică (*Dealul Gardului*, la sud de *Turnul Roșu*[18]), la sud și 25°24′15″ longitudine estică (gura de vărsare a *Văii Glăjăriei*, la nord de *Dopca*), la est. Zona este traversată prin partea centrală de meridianul de 25° longitudine estică (acesta trecând pe la est de municipiul *Făgăraș*) și prin extremitatea nord-estică de paralela de 46° latitudine nordică. Astfel, pe direcția est-vest, *Țara Făgărașului* se întinde pe 92 km, iar pe direcția nord-sud – pe 45 km.

Limitele acestei zone urmează, în linii mari, pe direcția nord-est – sud –vest, începând de la *Dopca*, aliniamentul sud-*Bogata Olteană* – est-*Fântâna* – *Lupșa* – est de așezările *Comăna de Sus, Veneția de Sus, Grid* și *Perșani* – sud-*Șinca Nouă*, incluzând și mica depresiune intramontană omonimă[19]. Această limită demarchează *Țara Făgărașului* de *Munții Perșani*. În continuare, marginea sudică a Țării Oltului, urmează pe la sud de localitățile *Vâlcea, Șercăița, Bucium, Mărgineni, Sebeș, Dejani, Breaza, Vișțișoara, Victoria, Arpașul de Sus, Cârțișoara, Porumbacul de Sus, Sebeșul de Sus, Sebeșul de Jos,* aproximativ pe curba de nivel de 800 m, delimitând-o față de *Munții Făgărașului,* reîntâlnind *Oltul* în aval de *Boița.* Pe o mică porțiune, limita desparte zona studiată de *Munții Cindrelului*, pe la vest de *Boița*, urmând apoi o limită care intersectează perpendicular *Valea Cibinului*, lăsând gura sa de vărsare în Olt Țării Făgărașului.

Aici, la vest de stația CFR *Podul Olt*, Țara Oltului comunică direct cu *Depresiunea Cibinului.* Limita urmează, apoi, spre nord – nord-vest, povârnișul de pe dreapta Oltului, pe la vest de satul *Bradul*, nord de *Săcădate, Glâmboaca, Colun, Noul Român,*

---

[18] Deși nomenclatura oficială eludează, parțial, notarea completă a articolului hotărât, întrebuințând formele *Turnu Roșu, Arpașu de Jos,* etc, utilizăm numele de acest fel redând integral articolul hotărât și fiindcă astfel aplicăm aceeași regulă ca și în substantivele comune și adjectivele articulate – *bunicul, patul, albul, micul*, ș. a. – dar și deoarece această regulă s-a aplicat nomenclaturii oficiale românești până după al doilea război mondial.

[19] Având în vedere strânsele legături etnografice, istorice și uman-geografice între spațiul recent reînființatei comune *Șinca Nouă* și depresiunea propriu-zisă a Făgărașului, includem în zona studiată și această arie.

Feldioara, Rucăr, Cincşor, cartierul *Galaţi* al municipiului *Făgăraş, Şona, Hălmeag*, apoi pe la vest de satele *Crihalma* şi *Ungra*. Această ultimă limită – începând de la *Bradul* – separă Ţara Oltului de *Dealurile Târnavelor.* Acestea, ca şi *Depresiunea Cibinului* şi, respectiv *Depresiunea Homoroadelor* (ce aparţine subunităţii *Dealurilor cu trăsături subcarpatice*), aparţin, ca şi *Depresiunea Făgăraşului, Depresiunii Transilvaniei.*

Limita spre *Depresiunea Homoroadelor* se situează începând de la nord de *Ungra*, pe la vest de râul *Homorod* (lăsând Ţării Făgăraşului doar lunca râului menţionat şi gura sa de vărsare în Olt), apoi limita cu *Munţii Perşani*, până la *Dopca*, trece pe la sud de *Culmea Ciungilor, Dealul Turzun* şi *Dealul Harham.*

II.1.2. Alcătuirea geologică şi structura geologică. Evoluţia paleogeografică. Procese geomorfologice şi forme actuale

Depunerile mai vechi din *Depresiunea Făgăraşului* indică o *arie sinclinală* la poalele *Carpaţilor Meridionali. Dealurile Târnavelor*, situate la nord, prezintă o serie de *anticlinale*, dintre care unele se văd chiar în secţiune naturală în povârnişul de la nord de *Olt.* Unele pătrund şi la sud de acest râu, în *Ţara Făgăraşului*, unde se estompează treptat în aropierea *cristalinului* rigid; ba, mai mult, în extremitatea sudică a unui asemenea anticlinal, lângă *Sărata*, capătă caracterul unei cute cu *manifestaţii saline*, lucru reflectat şi în toponimia locală.

Aceste *anticlinale* intersectează transversal *Valea Oltului* şi, deci, şi direcţia vechiului *sinclinal* de la poalele munţilor. Aşadar, nu tectonica recentă (pliocenă) este răspunzătoare de existenţa şi forma *Depresiunii Făgăraşului*, ci mişcări mai vechi, pe care s-au mulat elemente legate de contactul morfologic şi litologic. Este posibil ca tectonica recentă să fi contribuit, într-o anumită măsură, la schiţarea depresiunii, dar numai în cazul părţii sale estice.

Această *zonă de contact*, formată odată cu *Bazinul Transilvaniei*, a suferit numeroase modificări tectonice şi litologice, legate de tendinţele evolutive ale celor două compartimente structurale vecine: *subsidenţa* şi *acumularea* în *Bazinul Transilvaniei, ridicarea* şi *eroziunea* în *masivele montane.* Varietatea litofacială, pe orizontală şi pe verticală, lacunele stratigrafice, treptele de relief diferite ca amploare şi tip genetic, pun în evidenţă modificări paleogeografice survenite în decursul acestei evoluţii comune.

Ca o reflectare a acestui fapt, formaţiunile geologice la zi au impus unele direcţionări în morfogenza *Ţării Oltului*, sub forma condiţionărilor morfolitologice şi morfostructurale. De asemenea, unele accidente tectonice profunde, care au fragmentat fundamentul *Bazinului Transilvaniei* şi *masivele carpatice înconjurătoare* în blocuri de diferite mărimi, se reflectă prin influenţări locale şi în relieful

depresiunii. Această evoluție paleogeografică s-a desfășurat în mai multe *subdiviziuni*, diferențiate după *criterii structural-tectonice, bioclimatice* și *morfogenetice*.

Fig. II.1

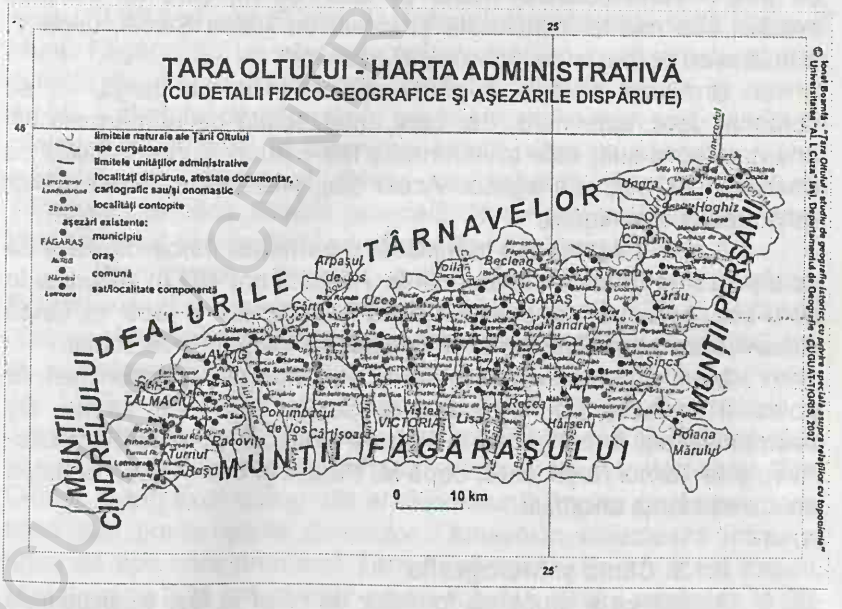

Fig. II.2

Într-o primă epocă, evoluția acestor *arii structural-tectonice* a fost comună, în cadrul mai multor *etape de evoluție*, caracterizate prin anumite tendințe structural-tectonice. Desprinderea *Bazinului Transilvaniei* de zonele montane limitrofe începe în eocen, când se formează, cel puțin pentru partea de sud a bazinului, o *limită persistentă*, dar *fluctuantă*. Sedimentarea bazinului, respectiv a platformei continentale din sudul acestuia a început odată cu primele *scufundări tectonice* (eocene), dar ea se realizează îndeosebi în intervalul badenian-ponțian, când întregul bazin funcționa ca o singură *unitate structural-tectonică*, într-un regim general de *subsidență*. Punerea în evidență a unor *lacune stratigrafice* la diferite nivele ale paleogenului şi neogenului dovedeşte, însă şi existența unor *momente de încetare a subsidenței* şi de *instalare a unor faze continentale*.

Urmează faza în care se realizează, de asemenea, în *etape* şi *faze* succesive, *relieful Depresiunii Transilvaniei*, iar *la contactul cu Munții Făgăraşului* şi cu *Munții Perşani*, *Țara Oltului*. *Formațiuniloe sedimentare* depuse în fazele anterioare direcționează desfăşurarea ulterioară a morfogenezei, determinând unele *condiționări structurale şi litologice* în relieful depresiunii.

La poalele impresionantului povârniş al *Făgăraşului*, *Țara Oltului* capătă caracterul unui amplu *piemont etajat*, care se întinde până în *lunca Oltului*, un adevărat *amfiteatru* în care **V. Mihăilescu** (1947-1950) a deosebit trei *trepte de relief*. Astfel, în partea sudică, se află o *zonă colinară*, înaltă de 600-700 m, care se situează imediat sub munte, continuată şi la est de *Valea Şincăi*, unde **V. Mihăilescu** vorbeşte de *„Muscele Perşanilor"*.

Urmează o *fâşie a piemonturilor*, mult mai largă, ce se apleacă, uşor, spre nord, dar care, intersectată de numeroase văi orientate nord-sud, este transformată într-o succesiune de *culmi cu coama lățită*, cultivate agricol. Acest etaj, prezența sa, sunt grăitor reflectate în toponimie.

A treia treaptă, cea mai joasă, o formează *lunca Oltului* şi ea cu o prezență „trădată" de toponimie. Aceasta are 454 m altitudine în nord-est, aproape de confluența cu *Homorodul* şi 385 m lângă *Racovița*, aproape de intrarea în defileul din Carpații Meridionali.

Menționate uneori ca atare şi prin intermediul toponimiei, ar putea fi amintite, ca fenomene deosebite, *izvoarele sărate*. De asemenea, pot fi menționați şi *vulcanii noroioşi*, pe linia *Săcădate-Avrig* şi la *Turnul Roşu*, care, după **M. Paucă şi col.** (1966), ar putea atesta existența unor *falii*.

II.1.3. Clima şi hidrografia

Alcătuirea şi gruparea formelor de relief în fâşii longitudinale paralele, dar, mai ales, aşezarea depresiunii sub flancul nordic al

Munților Făgăraşului, au influențat, în mod evident, întregul complex geografic al mediului natural. În acest sens, s-a remarcat faptul că paravanul muntos din sud întârzie evacuarea maselor boreale de aer rece, sau produce destinderea adiabatică a aerului şi precipitațiile abundente, cu caracter frontal. De aceea, *temperatura aerului* este, în medie, relativ scăzută, înregistrându-se valori de 8.2°C la *Făgăraş* (429 m, altitudine absolută) şi 9°C în *Dealul Cetății* (519 m), de lângă *Colun.* Diferența respectivă se datorează frecventelor *inversiuni termice* din timpul nopții şi iernii, de unde şi frecvente *geruri* şi *înghețuri nocturne. Durata medie a intervalului cu îngheț* este de 197 de zile, ea desfăşurându-se în intervalul *octombrie-mai. Evoluția anuală a temperaturii medii* indică prezența unui *minim* în *ianuarie* (-4.6°C la *Făgăraş* şi -3.1°C la *Boița*) şi a unui *maxim* în *iulie* (18.7°C la *Făgăraş* şi 20.2°C la *Boița*). *Umiditatea relativă a aerului* este şi ea mare, *media anuală* fiind de 72%. *Valorile minime* se înregistrează în luna *iulie* (68%), iar cele *maxime* – în *decembrie* (75%).

Cantitățile medii anuale de precipitații au, în general, valor ridicate, observându-se o creştere constantă dinspre *Olt* (695 mm), către rama muntoasă a *Făgăraşului* (circa 800 mm). Cele mai mari cantități de apă cad în *intervalul mai-august* (59.7%), cu un *maxim* în luna *iulie* (128.4 mm), când au fost semnalate şi *cele mai mari valori pluviometrice lunare. Stratul de zăpadă* esteprezent în fiecare iarnă, având o *durată medie anuală* de 58.8 zile şi *grosimi medii* de 8 cm, atinse în lunile *ianuarie-februarie.*

Vânturile, influențate şi ele de configurația şi poziția *Țării Oltului*, înregistrează direcții frecvente dinspre *nord-vest* (17.1%), *vest* (13.9%) şi *est* (9.7%). la începutul primăverii, suflă dinspre Munții Făgăraşului un *vânt catabatic de tip föhn*, cunoscut, local, sub numele de *Vântul Mare*, care produce *încălziri bruşte* şi *topirea rapidă a stratului de zăpadă.* În privința modului cum particularitățile climatice se reflectă în toponimia locală, dăm ca exemplu, *Valea Vântului*, un afluent al *Oltului* ce coboară dinspre *Dealurile Târnavelor*, a cărui *direcție generală de curgere* este *dinspre nord-vest spre sud-est*, confirmând afirmațiile noastre anterioare.

Precipitațiile bogate, care determină, pentru *râurile făgărăşene* şi o *scurgere medie lichidă* ridicată (30-35 l/s*km^2), precum şi denivelarea mare dintre rama muntoasă şi *Olt*, de 350-400 m, au determinat şi o *mare densitate a rețelei hidrografice*, cu valori de 1.5-2.5 km/km^2, cele mai mari din întreaga *Depresiune a Transilvaniei.* Această densitate este impusă de păienjenişul de râuri ce vin din munte, sau care îşi au *obârşia* chiar în interiorul *Țării Oltului. Oltul, axul hidrografic al depresiunii*, împins mult spre nord, până sub povârnişurile *Dealurilor Târnavelor*, colectează întreaga rețea de ape care drenează *Țara Făgăraşului.* Pe tot acest traseu, lung de circa 135 km, *debitul mediu lichid* la *Oltului* creşte de la 30-45 m^3/s la peste 90 m^3/s, aportul de apă fiind asigurat îndeosebide

râurile alohtone, cu *obârşiile* în *Munţii Perşani* şi – mai ales – în *Munţii Făgăraşului*. Aceste ape au debite bogate, lucru care se reflectă, uneori, şi în toponimie (*Valea Mare, Ucea Mare, Râul Mare al Porumbacului, Râul Mare al Avrigului* etc).

Panta redusă a Oltului (8%) favorizează producerea inundaţiilor şi menţinerea, timp îndelungat, în cuprinsul luncii sale, aunui *pronunţat exces de umiditate*, confirmat şi de toponime, a numeroase *smârcuri* şi *bălţi* (*Balta Mare* ş. a.). Din acest motiv, locuitorii *Ţării Făgăraşului* au evitat construirea aşezărilor şi drumurilor în *lunca joasă a Oltului*, căutând locurile mai înalte de pe *glacisurile piemontane*, sau de pe *conurile de dejecţie*. Spre deosebire de *Olt*, *afluenţii săi făgărăşeni* au *pante mari*, lucru care face ca *viteza de curgere* a apei să fie mare, fapt oglindit şi de numele unora dintre ei (*Sebeşul*[20]).

În schimb, *lacurile* sunt rare – o cauză fiind şi *permeabilitatea mare a substratului* –, iar unde există (spre exemplu, la vest de *Făgăraş*, în locul numit chiar *La Lacuri*), sunt mici. O notă aparte în peisajul depresiunii o dau *lacurile antropice*, apărute ca urmare a lucrărilor de *amenajare hidroenergetică* a cursului făgărăşean al *Oltului*, aceste transformări reflectându-se şi prin apariţia, pe cale oficială, a unor noi toponime. Este vorba de *lacurile de acumulare Făgăraş, Voila, Viştea, Arpaşul, Scoreiu, Avrig* şi *Racoviţa*.

Curenţii de aer cu caracter de föhn, alături de *infiltrarea foarte activă în terenurile permeabile*, alcătuite din *nisipuri* şi *pietrişuri*, dau, pe alocuri, impresia, cu toată *pluviozitatea mare*, a unei *nuanţe stepice a climatului*, care trebuie privită ca un *fenomen derivat*; ca urmare, *mulţimea şi abundenţa apelor freatice* şi *marea lor variaţie de nivel*. Varietatea substratului litologic a făcut ca, în unele puncte (*Veneţia, Perşani, Sărata, Avrig*) să apară *mineralizări clorurate* ale apelor freatice, sau ale izvoarelor, utilizate de mult timp, pe plan local şi valorificate – parţila – şi prin amenajări moderne (*Băile Perşani*). Şi prezenţa acestor ape freatice şi izvoare, precum şi a mineralizării acestora este bine reflectată de toponimia făgărăşeană: *Obârşie, Sărata, Slatina* etc.

II.1.4. Vegetaţia, fauna şi solurile. Rezervaţiile naturale

Vegetaţia actuală a Ţării Oltului relevă o *profundă şi îndelungată influenţă antropică*, manifestată, mai ales, printr-un proces de *stepizare* – atestat şi de toponimie (*Pusta*[21] – două nume de locuri, unul la *Bucium*, altul la *Avrig*) – care nu poate fi justificat de condiţiile climatice actuale.

În raport cu aceste condiţii, *Depresiunea Făgăraşului* ar trebui să se plaseze, integral, la nivelul *etajului forestier* (Al

[20] În maghiară, *sebes=repede.*
[21] În limba maghiară *puszta=stepă, teren cu vegetaţie erbacee.*

Ungureanu, 1993), prezența în trecut a *pădurii*, fiind atestată de numeroase fitonime şi de alte toponime (*Dumbravă, Pădurea Bogății, Stejăriş, În Bunget, Crâng, Lisa, Breaza, Paltin, Brădet, Plopoasa, Pipirig, La Sălcii, În Copriniş* etc), care probează activitatea omului, de înlăturare, pe diverse căi, a vegetației forestiere (*Pojorta, Runc, Poiana, Curături* şi altele), în vederea acordării altor utilizări pentru terenurile eliberate (culturi agricole, păşuni, etc).

În distribuția speciilor conducătoare ale asociațiilor vegetale, rolul principal l-a jucat *altitudinea*, prin intermediul distribuției *precipitațiilor* şi a *valorilor temperaturii aerului*, urmată de *poziția geografică*, ce a favorizat *pătrunderea locală a unor influențe din exterior*. Astfel, în cadrul *Țării Oltului* se pot distinge următoarele *subetaje vegetale*:

- *subetajul fagului*, înspre rama montană sudică, la altitudini depăşind 700 m. Pe lângă *fag (Fagus silvatica)*, dominant, arboretele sunt constituite din *carpen (Carpinus betulus), ulm de munte (Ulmus montana), paltin (Acer pseudoplatanus), frasin (Fraxinus excelsior)* etc. Pădurile sunt bine conservate, datorită înclinării versanților şi solurilor improprii agriculturii, care au frânat înaintarea defrişării. Totuşi, acolo unde vegetația a fost îndepărtată, s-au instalat, cel mai adesea, *pajişti secundare mezofile*, formate, în special, din *iarba vântului (Agrostistenuis)* şi *păiuş roşu (Festuca rubra);*
- *subetajul pădurii mixte de fag (Fagus silvatica) şi gorun /Quercus petraea)* ocupa, odinioară, partea depresiunii cuprinsă între 500 şi 700 m. Pajiştile secundare au o compoziție floristică celei din *subetajul fagului;*
- *subetajul pădurii de stejar (Quercus robur)* era specific, în trecut, sectorului depresionar situat la altitudini sub 500 m, exceptând lunca *Oltului*. Azi mai supraviețuieşte compact doar în *Măgura Voinii* şi pe povârnişurile de pe dreapta *Oltului*, în restul arealului cuprins între limitele menționate întâlnindu-se astăzi *pajişti* şi *terenuri agricole*, unde se poate întâlni *țăpoşica (Nardus stricta), păiuşul roşu (Festuca rubra)*, sau *iarba albastră*.

În afara asociațiilor vegetale zonale, există suprafețe de teren, cu o pondere însemnată, ocupate de *asociații vegetale intrazonale şi azonale*. Sunt de amintit aici, în primul rând, *pădurea de luncă din lungul Oltului*, formată din *arin negru (Alnus glutinosa)*, specii de *salcie şi plop*, în alternanță cu *pajişti freatic umede* de *iarbă moale (Agrostis stelerifera, Agrostis canina)* şi *piciorul caprei (Aegopodium podagraria)*. Apa stagnantă a permis, pe alocuri, apariția unor *turbării eutrofe*.

Caracteristică pentru *Ţara Oltului* este *fauna pădurii de foioase central-europene*. Dintre *mamifere*, sunt specifice, astfel, *căprioru*l *(Capreolus capreolus), mistreţul (Sus scrofa), lupul (Canis lupus), vulpea (Vulpes vulpes), iepurele (Lepus europaeus), dihorul (Putorius putorius), ursul (Ursus arctos)* şi *nevăstuica (Mustela nivalis). Câmpurilor ocupate azi de culturi* le sunt specifice rozătoarele *şobolanul, şoarecele de câmp* etc.

Ihtiofauna este reprezentată în special prin *clean (Leuciscus cephalus), crap (Cyprinus carpio), scobar (Chondrostoma nasus)* şi *mreană (Barbus barbus);* se mai poate semnala prezenţa unor *specii endemice: nisiparniţa (Sabanejewia romanica). Ihtiofauna* este afectată, din păcate, de poluarea gravă a apei *Oltului*, dar şi a unor afluenţi (*Berivoiul, Ucea* etc).

Învelişul de soluri al *Ţării Făgăraşului* se distribuie, în linii generale, într-un paralelism destul de apropiat cu etajarea fito-climatică. Astfel, sub pădurea de fag şi sub pădurea mixtă de fag şi gorun, se dezvoltă *etajul luvisolurilor albice (soluri podzolice argiloiluviale),* soluri evoluate, cu un pH acid şi o fertilitate redusă pentru culturi, frecvent *pseudogleizate*. La acelaşi nive, pe versanţii mai înclinaţi, *luvisolurile albice* sunt înlocuite de *cambisoluri (soluri brune eu-mezobazice* şi *soluri brune acide*).

Aria acoperită iniţial de pădurea de stejar, astăzi cu aspect de *silvostepă antropică*, are caracteristicile unui *complex de soluri brune argiloiluviale şi luvisoluri albice*. Mai pot fi menţionate, de asemenea, *solurile aluviale şi protosolurile aluviale* (în lunca *Oltului*), *solurile hidromorfe (soluri gleice, frecvent drenate)* şi *solurile neevoluate (erodisoluri).*

Dintre *rezervaţiile naturale*, cea mai importantă este – şi ca suprafaţă şi ca renume – *rezervaţia floristică Dumbrava Vadului* (sau *Poiana Narciselor*), având o suprafaţă de 311.9 ha. Aici, în fiecare primăvară, înfloresc nenumărate *coprine*[22]. Cu o suprafaţă mai mică – 26.4 ha –, mai menţionăm *rezervaţia paleontologică* de la *Turnul Roşu (Porceşti)*, cunoscută mai ales pentru calcarele de aici.

II.1.5. Premise ale antropizării Ţării Oltului

Aspectele referitoare la elementele cadrului natural din *Ţara Oltului* şi-au pus amprenta, încă de la începuturile antropizării acestui spaţiu, asupra colectivităţilor care s-au aşezat aici. Astfel, *aspectul de „câmpie piemontană"* situată la poalele munţilor a reprezentat o premisă favorabilă, altele fiind constituite de bogăţia atât a apelor – fie ele de suprafaţă (râurile), fie subterane –, cât şi de faptul că întreaga suprafaţă era împădurită. În păduri, ca şi în apele ce brăzdează depresiunea se găseau numeroase vieţuitoare. Chiar

[22] Aşa sunt numite *narcisele* în *Ţara Oltului.*

şi climatul, răcoros şi umed, a reprezentat un avantaj valorificat de către cei ce s-au instalat aici.

Alcătuirea geologică, ce şi-a pus amprenta asupra calității şi, în consecință, şi asupra fertilității solurilor, ca şi excesele climatice, înăsprite şi de vecinătatea cu cei mai înalți munți din spațiul carpatic românesc, au indus însă elemente de nefavorabilitate ce s-au răsfrânt, când densitățile umane au devenit notabile, asupra nivelului de trai al locuitorilor, determinând, fie şi doar în parte, fluxurile migratorii spre alte regiuni şi chiar dincolo de limitele etno-geografice ale spațiului românesc. Presiunea umană exercitată în trecut prin vânat (datorită căreia au dispărut în timpurile istorice unele specii: *castorul, bourul* – a căror prezență mai dăinuie, în memoria locală doar prin toponime: *La Hodoghină, Dealul Bouriei* etc –, poate şi *zimbrul* – dacă toponimul *Zimbrița* a fost notat corect pe harta topografică românească interbelică), mai recent prin poluarea mediului, introduce limitări chiar şi elementelor care, încă, mai sunt favorabile populației ce locuieşte în *Țara Oltului*.

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

II.2. Raporturile spațiale de natură istorico-geografică ale Țării Oltului

Nu putem desprinde evoluția istorico-geografică a zonei studiate de cea a spațiului regional şi național în care se încadrează. Ba, mai mult, considerăm că, în anumite momente, prin faptul că, împreună cu spațiul muntean, sau cel transilvan – la limita geografico-istorică a cărora se situează – au fost parte la anumite evenimente ce au marcat evoluția continentului, putem vorbi şi de existența unor raporturi spațiale de natură istorico-geografică, de nivel european, sau măcar privind contextul istorico-geografic al Europei Central-Sud-Estice.

Având în vedere atât puținătatea informațiilor – practic doar arheologice –, cât şi numărul mic al locuitorilor, nu putem spune ce fel de însemnătate geografico-istorică va fi avut, dacă a avut, zona studiată în decursul epocilor preistorice. Epoca antichității surprinde actualul teritoriu al Țării Oltului integrat mai întâi Regatului dac, iar în perioada 106-271/275 – provinciei romane Dacia. Informațiile istorice, prepoderent de natură arheologică, nu aruncă vreo lumină care să scoată în evidență o evoluție deosebită în acest spațiu după retragerea aureliană, nici măcar după căderea *limes-ului danubian.* Abia din secolele IX-X, prin analogie cu alte spații situate în interiorul şi la vest de arcul carpatic – zonele în care au apărut voievodatele lui *Menumorut, Glad* sau *Gelu* – se poate vorbi de un început de individualizare a unei formațiuni prestatale, rezultate din „coagularea" mai multor mici *uniuni de obşti*. Vechimea tradiției populare, care vorbeşte de *Țara Oltului* transilvan, ne încurajează să apreciem că, din necesități de utilizare eficientă a spațiului geografic, această formațiune prestatală s-a extins, măcar în faza sa inițială, anterior imixtiunilor regalității maghiare – care încep, probabil, abia în jurul anilor 1100-1150 – peste întreaga Depresiune a Făgăraşului, înglobând inclusiv lunca Oltului de pe dreapta. Această *țară* controla, tot din rațiuni de eficiență spațială, şi modestele căi de comunicații ce făceau legătura, în lungul Oltului, atât cu estul şi centrul Transilvaniei (parte din arealul *Hoghiz-Ungra* şi ieşirea râului din defileul de la *Racoş*, cât şi cu sudul spațiului românesc de azi – prin pasul *Turnul Roşu* (arealul comunelor actuale *Turnul Roşu* şi *Boița*). Însemnătatea acestor *margini ale țării* explică şi de ce, alături de spațiul de luncă de la nord de Olt, acestea au fost primele arii „amputate" din voievodatul făgărăşan, anterior anului 1200[23].

[23] Astfel, pierderea vestului Țării Oltului de către *voievodat*, anterior anului 1200, trebuie pusă în strânsă legătură cu interesul Regatului maghiar pentru spațiul sud-carpatic şi chiar sud-dunărean, disputat atât cu *Imperiul vlaho-bulgar*, recent apărut, cât şi cu mult mai vechiul *Imperiu bizantin.*

Fig. II.3

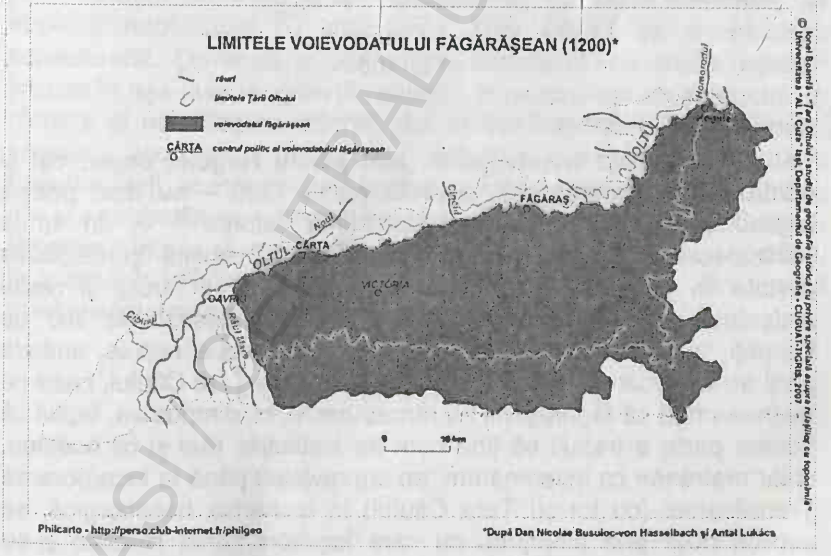

Fig. II.4

Fig. II.5

Importanța acestei zone, atât pentru Regatul ungar, cât şi pentru Țara Românească, apărută pe la 1300 – nu doar potrivit legendei, ci chiar şi afirmațiilor unor istorici [24] –, în urma „descălecatului" făgărăşanului *Negru Vodă*, explică şi disputele purtate în jurul apartenenței sale la statul ce controla şi restul Ardealului, sau, dimpotrivă, la cel care se născuse, la sud de Carpați, în urma acestui act. Timp de peste două secole, ambele părți au încercat să-şi impună controlul asupra Țării Oltului, ceea ce nu înseamnă că făgărăşenii au rămas pasivi, ci, dimpotrivă, faptul că fiecare parte a trebuit să țină cont de instituțiile *țării* şi că acestea, chiar restrânse ca însemnătate, au supraviețuit până la încorporarea Transilvaniei (cu tot cu Țara Oltului) la monarhia habsburgică, se explică doar prin îndârjirea cu care locuitorii zonei studiate şi-au făcut simțită prezența[25]. Astfel, domnii munteni i-au acordat atenție,

[24] Ca, de exemplu, **Neagu Djuvara** (2000), *Negru Vodă şi-a lui spiță*, în „Magazin istoric" nr. 7(400), 8(401)/2000, Bucureşti;

[25] De cerbicia cu care şi-au apărat drepturile, de-a lungul vremilor, românii făgărăşeni au ținut cont, după 1867, şi saşii din *Sibiu* şi *Braşov*, care, în urma

făcând în Țara Oltului numeroase danii. Pe de altă parte, chiar aparținând statului românesc de la sud de Carpați, *Țara Făgărașului* a constituit, adesea, punctul de refugiu sau de plecare pentru numeroși pretendenți la tron, fapt subliniat și de regele Matia Corvin, imediat după încorporarea zonei în Ardeal.

Făgărașul, ca domeniu princiar, și prin cetatea fortificată din singura așezare urbană a zonei, a jucat un rol însemnat și în istoria Ardealului secolelor XVI-XVII, fie prin faptul că a fost controlat atât de ultimul voievod al Transilvaniei, *Ștefan Mailat*, fie că de aici a emis pretenții la tronul principatului căpitanul *Gaspar Békes*, ambii români făgărășeni, fie că, la cumpăna celor două veacuri, *Mihai Viteazul*, unificând cele trei țări române, năzuia să-i acorde un rang deosebit, de capitală a statului său, fie că, în tot secolul următor, aici s-au desfășurat, cel puțin la fel de des ca la *Alba-Iulia* (poate chiar mai frecvent), lucrările *Dietelor Transilvaniei.* Mai ales, acesta este, poate, „secolul de glorie" al Țării Oltului și al cetății-castel de la *Făgăraș*, ținând cont de implicarea Transilvaniei în politica europeană a vremii (prin participarea la *Războiul de 30 de ani*), de alianțele principilor ardeleni ai vremii cu domnii munteni și moldoveni și de strânsele relații diplomatice ale principatului, dovadă fiind frecventele solii – din Imperiul otoman, Regatul polon, Imperiul habsburgic etc. – primite, adesea, chiar în orășelul de pe Olt.

Odată cu includerea Transilvaniei, ca Mare Principat, în Imperiul habsburgic [26], importanța Țării Oltului se diminuează considerabil. Devenită o periferie a imperiului, cu multe așezări incluse în așa-numita „graniță militară", zona studiată este punctul de plecare al numeroșilor bejeniți, din motive naționale, confesionale, sociale, economice, care se adaugă mai vechilor curenți transhumanți, aceste migrații lăsând numeroase urme – toponimice, dar și antroponimice – în spațiile de la sud, sud-est și est de Carpați. Progresul tehnic și dezvoltarea infrastructurii de transport, modifică, la cumpăna veacurilor XIX și XX, ținta multor migrații, din spațiul românesc extracarpatic, peste Ocean, în America.

---

reorganizării administrative realizate de autoritățile maghiare, au refuzat până și ideea alipirii la nou-apărutele comitate a vechiului district al Țării Făgărașului, rămas, astfel, drept un comitat preponderent românesc.

[26] Actul prin care principatul intra în componența Imperiului a fost semnat chiar la Făgăraș (după informațiile prezentate, într-o comunicare din 2002, de profesorul **Florentin Olteanu**).

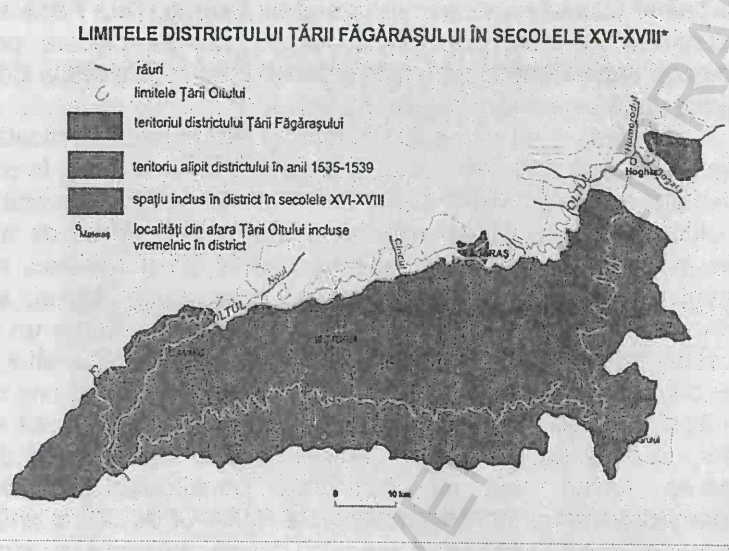

© Ionel Boamfă - "Ţara Oltului - studiu de geografie istorică cu privire specială asupra relaţiilor cu Ţara Românească" Universitatea "Al.I. Cuza" Iaşi, Departamentul de Geografie - CUGUAT-TOURS, 2007

Fig. II.6

© Ionel Boamfă - "Ţara Oltului - studiu de geografie istorică cu privire specială asupra relaţiilor cu Ţara Românească" Universitatea "Al.I. Cuza" Iaşi, Departamentul de Geografie - CUGUAT-TOURS, 2007

Fig. II.7

După Unirea de la 1 Decembrie 1918, la care şi-au adus şi făgărăşenii o contribuție importantă, alături de cei rămaşi în Țara Oltului, mulți dintre cei migrați peste Ocean, au revenit acasă, spre a pune umărul la efortul de integrare a ținuturilor unite cu Țara în ansamblul politico-statal românesc. Al doilea război mondial şi, mai ales, instaurarea unor regimuri autoritare (până după al doilea război mondial) şi totalitare, în special a celui comunist (din 1945), au avut drept consecințe, pe de-o parte bulversări în viața social-economică a zonei, iar pe de alta, începutul depopulării satelor, creşterea rapidă a populației urbane, angrenată, în mare parte, în noile unități industriale, apărute şi aici. Politica regimului comunist a dus şi la modificarea semnificativă a structurii etno-confesionale a populației, prin „exportul" evreilor în Israel şi, mai ales, al germanilor spre R.F. Germania. Structura confesională a fost serios bulversată şi de actul de desființare, în 1948, a Bisericii Române Unite cu Roma (Greco-catolice), creație a autorităților habsburgice, în secolul al XVIII-lea, care, dincolo de intenția de a-i diviza pe români, a favorizat obținerea, fie şi limitată, a unor drepturi şi facilități, inclusiv pentru românii făgărăşeni[27]. Acest cult a reapărut după căderea regimului comunist, dar cu mult mai puțini adepți decât până în 1948.

Pe de altă parte, opoziția făgărăşenilor față de comunism a dus la *rezistența armată din Munții Făgăraşului*, purtată în perioada 1945-1958. Vechea cetate-castel a Făgăraşului a servit, în aceeaşi ordine de idei, până în 1953, drept *temniță* unde au fost închişi numeroşi fruntaşi politici, religioşi şi militari din România interbelică. Colectivizarea agriculturii şi industrializarea au declanşat un adevărat „exod rural", îndreptat fie spre oraşele din zonă – în special spre *Făgăraş*, dar şi spre *Victoria* – fie spre centre urbane mari: *Braşov, Sibiu, Bucureşti, Cluj, Timişoara* etc. În ciuda restricțiilor, pe lângă „exportul" evreilor şi saşilor, numeroşi alți cetățeni ai Țării Oltului – preponderent români, dar şi maghiari – au luat calea exilului, în state din Europa, în special spre Germania sau Franța. Acest exod a continuat şi chiar s-a amplificat, în perioada post-decembristă, ca urmare a restructurărilor de natură social-economică, destinația acestor migrații – similare, ba chiar superioare ca dimensiuni, cu exodul spre America de acum un secol – fiind, cu precădere, Italia[28]. Şi aceste realități geografico-istorice se reflectă în

[27] De fapt, primul sediu al Episcopiei Unite (Greco-catolice) a fost la *Făgăraş*, până în 1837, când scaunul episcopal a fost mutat la *Blaj*. Această realitate istorică este, fie şi simbolic, evocată şi azi, de titulatura episcopiei: *Episcopia Greco-catolică de Blaj şi Făgăraş*.

[28] Nu există o evidență oficială clară, referitoare la numărul şi destinațiile acestor emigranți. Neoficial, luând ca sursă informațiile apărute în mass-media centrală, județeană şi/sau locală, numărul emigranților depăşeşte 10000, majoritatea covârşitoare localizându-se în Italia (în special la Roma şi în împrejurimi), mai puțin în Ungaria (etnici maghiari, dar şi români), Spania, Canada, Statele Unite ale

onomastică – mai ales în plan antroponimic – fiind evidențiate, frecvent, în diferite state europene şi nu numai.

Americii (unde au plecat mai ales câştigători ai *Loteriei Vizelor*). Ca proveniență a emigranților, cei mai mulți au plecat din mediul urban, în special din *Făgăraş*, dar şi din *Victoria*, în timp ce mediul rural este mai puțin afectat de acest fenomen (fără să însemne că, izolat, el nu ia porporții de „exod în masă", aşa cum este cazul populației apte de muncă din satul *Ludişor*). Ca formă particulară de păstrare, prin tradiție a destinației migrațiilor, *scoreienii* se îndreaptă şi azi, ca şi acum un secol, preponderent spre *Statele Unite*.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

III. ASPECTE GEO-DEMOGRAFICE REFLECTATE ÎN ONOMASTICA FĂGĂRĂŞEANĂ

III.1. Etapele procesului de populare a Ţării Oltului şi evoluţia sistemului de aşezări făgărăşene

Vom trata împreună aceste aspecte, deoarece evoluţia procesului de populare a Ţării Oltului este strâns legată de habitat. Pentru epocile mai vechi, ne-am bazat, pentru localizarea aşezărilor existente, pe atestările arheologice. Începând din perioada convieţuirii româno-slave (secolele VI-IX), am apelat şi la onomastică (în special la toponimie) pentru a determina cât de veche este o aşezare cu un astfel de nume, chiar dacă în documente aceasta apare mai târziu. Din secolul al XII-lea, când apar primele atestări documentare ale unor aşezări făgărăşene, ne-am folosit, aproape exclusiv, de documente. Fireşte, în destule cazuri, precizările de natură onomastică utilizate pentru determinarea apariţiei unor aşezări trebuie privite cu rezerve.

Având în vedere absenţa, aproape totală, a unor înregistrări statistice, cât de cât credibile, până la jumătatea secolului al XVII-lea[29], am încercat, pe de o parte, să stabilim, fie şi cu aproximaţie, care a fost evoluţia numărului de locuitori, începând din cele mai vechi timpuri până la mijlocul veacului menţionat. Pe de altă parte – utilizând indicii diverse (atestările arheologice şi/sau documentare referitoare la prezenţa unui grup etnic, limba în care sunt menţionate numele unor aşezări într-o anumită perioadă sau onomastica înregistrată în zonă) – am încercat, într-un alt paragraf, să reconstituim, cu prudenţă, fie şi numai în parte, structura etnică şi confesională a populaţiei Ţării Oltului, pentru vremurile anterioare înregistrărilor statistice moderne.

Astfel, pentru a determina care ar fi fost aşezările existente în fiecare interval pe care l-am avut în atenţie, ne-am folosit, pentru perioada anterioară antichităţii, pentru această epocă şi pentru

---

[29] Urbariile din prima parte a acestui secol se referă doar la capii de familie şi la fii de gen masculin ai acestora şi nu cuprind, ca şi conscripţiile din secolul următor, toate aşezările, astfel încât, plecând, pe de-o parte de la populaţia estimată – prin dublare (adică presupunând că populaţia feminină, nerecenzată, reprezintă celalaltă jumătate) – iar, pe de alta, de la aplicarea şi pentru aşezările care nu sunt amintite, dar existau la acea dată, atât a ritmului de creştere utilizat şi pentru localităţile cuprinse în urbarii, cât şi a mediei de gospodării specifice fiecărei perioade (şi considerând că într-o gospodărie locuiau 5-6 persoane), am obţinut, cu aproximaţie, numărul de locuitori al tuturor localităţilor existente la fiecare dintre momentele pe care le-am luat ca reper. Facem, oricum, precizarea că aceste valori au caracter orientativ şi trebuie tratate cu prudenţă. Având în vedere volumul mare de date prelucrate şi corelarea acestora cu specificul fiecărei perioade, este posibil să apară şi mici erori, care, practic, nu influenţează demersul ştiinţific în sprijinul căruia utilizăm aceste informaţii statisitce.

perioada prefeudală, în special de atestarea unor situri arheologice în hotarul respectivelor aşezări actuale. Necunoscând, practic în toate cazurile, nici numele purtat în acele vremuri şi nici decupajul administrativ elementar de atunci (dacă el va fi existat), am utilizat pentru aceste intervale (ca şi pentru următoarele, inclusiv pentru cele pentru care dispunem de înregistrări statistice exacte) decupajul administrativ şi denumirile actuale ale localităților[30] (ori am utilizat toponimele din epocă sub care fostele aşezări dispărute sunt amintite pe hărți, în documente sau au fost atestate onomastic de cercetarea la teren), decupaj care are, pentru aceste perioade, un rol strict convențional. Acest mod de a reda informațiile facilitează comparațiile şi analizele, deoarece datele sunt redate folosind, mereu, acelaşi decupaj administrativ. Pe de altă parte, utilizând, pe lângă atestările documentare, şi onomastica – în special toponimia – pentru perioada prefeudală, dar, uneori şi pentru prima parte a Evului Mediu propriu-zis, am precizat care era rețeaua de aşezări existente anterior atestărilor documentare sigure, care, pentru cea mai mare parte a aşezărilor făgărăşene, se situează în secolele XIII-XV.

Astfel, dacă o aşezare are un nume de origine paleoslavă – *Dopca* sau *Glâmboaca*, de pildă – chiar dacă atestarea documentară este mai târzie, am considerat că satul respectiv exista cel târziu în secolele VIII-IX, perioadă în care populația autohtonă daco-romană a convieţuit cu vechii slavi, asimilându-i[31]. Pentru fiecare perioadă luată în discuție am determinat numărul, aproximativ, de locuitori, folosindu-ne de aprecierile cantitative acceptate de specialişti pentru fiecare interval. Numărul estimat de membri ai unei gospodării este apreciat la 5-6, noi utilizând, pentru estimările realizate, prima valoare. Datele relative la fiecare unitate administrativă, respectiv aşezare, atât pentru estimările noastre, cât şi pentru urbarii, conscripții şi recensăminte se regăsesc în tabelele inserate mai jos.

Am împărțit acest proces de populare, corelat cu evoluția sistemului de aşezări, în cinci etape: **etapa epocilor preistorice,**

---

[30] Procedând la publicarea înregistrărilor statistice referitoare la spațiul transilvan, premergătoare Unirii din 1918 – o inițiativă de toată lauda, pe care o salutăm cu multă bucurie – specialiştii de la Institutul de Statistică au acționat la fel, prezentând datele recensămintelor austriece, respectiv austro-ungare, după decupajul administrativ românesc şi utilizând nomenclatura geografică în vigoare la 1 ianuarie 1992.

[31] În destule cazuri, un asemenea procedeu este confirmat şi de alte surse, cele arheologice, de exemplu. Citățm cazul satului *Boița*, unde descoperirile arheologice confirmă existența unei aşezări în secolul al X-lea (**Antal Lukács**, 1999). De fapt, în acest caz, ținând cont şi de poziția sa strategică, se poate vorbi, poate, chiar de o *continuitate de locuire, neîntreruptă,* cel puțin din perioada dacică, dacă nu şi mai devreme. Totuşi, este posibil ca aceste toponime, create în perioada convieţuirii cu slavii să se refere, mai degrabă la ape, păduri, etc. şi de la acestea să-şi fi luat localitățile menționate numele, mai târziu.

etapa antichităţii, etapa medievală, etapa modernă şi etapa contemporană.

III.1.1. Etapa epocilor preistorice

Aceasta cuprinde **paleoliticul, neoliticul, epoca bronzului şi epoca fierului**, adică acele epoci premergătoare apariţiei statului geto-dac (secolul I î. Hr.), stat din care a făcut parte şi teritoriul de azi al Ţării Oltului. Pentru prima epocă, paleoliticul, nu putem vorbi de o locuire în aşezări stabile, populaţia fiind foarte rară. Singurele descoperiri arheologice din **paleolitic** sunt cele de la *Părău* şi *Racoviţa*. **Neoliticul** se evidenţiază printr-o serie de descoperiri arheologice mai numeroase, care trădează o creştere, nu doar a numărului de situri utilizate de către oameni, ci şi a numărului şi densităţii acestora. Atestările arheologice vorbesc despre existenţa a 15 aşezări neolitice, dovadă şi a sedentarizării populaţiei. Am estimat, pentru această epocă, numărul de gospodării/aşezare, la 5, ceea ce înseamnă cam 25 locuitori pentru o localitate. Aşezările acestei epoci nu erau altceva decât nişte cătune.

Odată cu trecerea la prelucrarea metalelor, în **epoca bronzului** se constată atât creşterea numărului de locuitori, cât şi îndesirea aşezărilor în viitoarea Ţară a Oltului. Acesta atinge un maxim, pentru epocile preistorice, de 31 de localităţi, care nu va fi depăşit decât abia în zorii evului mediu, în secolele VI-IX, d. Hr. Şi numărul locuitorilor creşte semnificativ, depăşind, pentru prima dată 1000 de persoane, ajungându-se, astfel, la o densitate de circa 1 loc/km^2. Se ajunge, în această epocă, la aproximativ 40 locuitori/aşezare.

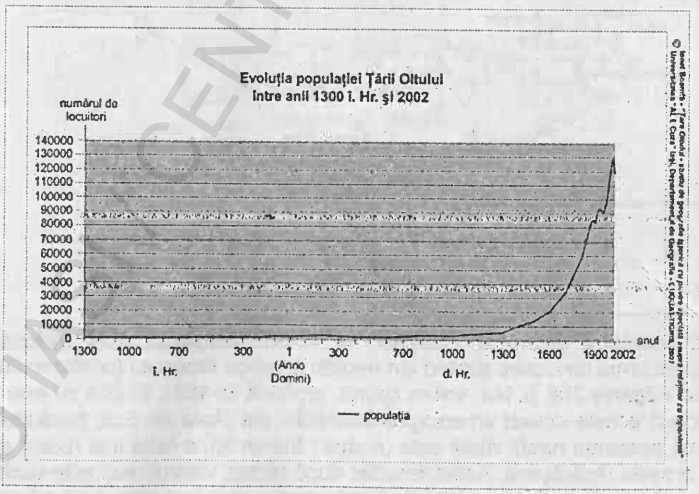

Fig. III.1

Utilizând, pe de-o parte estimările totalului populației – pe baza mențiunilor arheologice (pentru epocile preistorice, antichitate şi prima parte a Evului mediu), documentare (apărute după 1200), corelate şi cu unele precizări de natură toponimică – iar de la jumătatea secolului al XVII-lea, şi înregistrările vremii – urbarii, conscripții, recensăminte – prezentăm, într-o reprezentare sintetică (*fig. III.1*), evoluția populației zonei studiate, începând din epoca fierului, până la începutul mileniului al III-lea.

Epoca fierului cunoaşte, pe de-o parte, o mică scădere a numărului de aşezări, iar pe de alta, o creştere uşoară a numărului de locuitori ce revin unei aşezări, la 50 (cu câte 10 gospodării, în medie, pentru fiecare localitate), ceea ce face ca, în cele 28 de localități din zonă, să estimăm o populație de 1400 persoane[32].

Se constată, pentru ultimele două epoci, o concentrare mai mare a localităților în partea central-estică a zonei studiate, cu condiții mai favorabile pentru habitat.

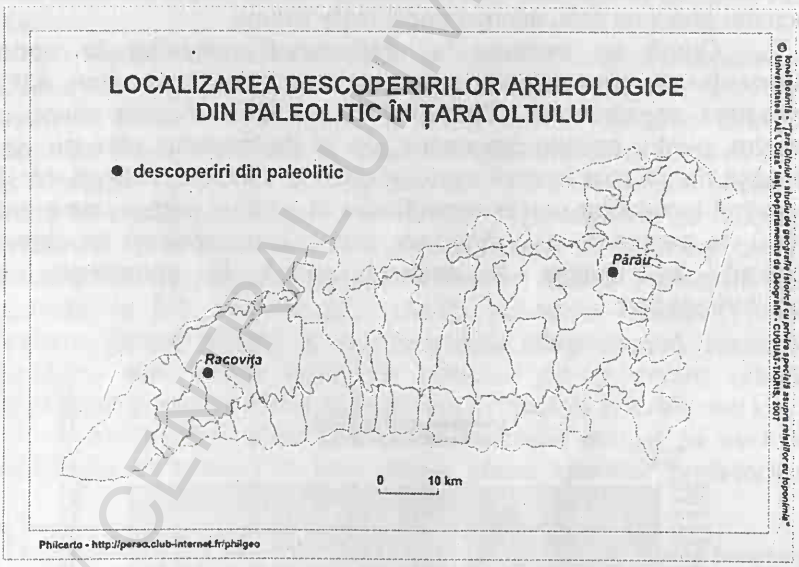

Fig. III.2

[32] Deşi, conform părerii specialiştilor, în hotarul actualului oraş *Victoria*, s-au descoperit urme de locuire datând din *neolitic* şi *epoca bronzului* (conform volumului omagial *Făgăraş 700,* p 144, volum apărut, probabil, în 1991, fiindcă nu este datat), am atribuit aceste dovezi arheologice actualului sat *Ucea de Sus*, bazându-ne pe faptul că aşezarea rurală citată este „matca", într-un fel, a celei mai recent apărute dintre oraşele făgărăşene. Astfel, imediat după război, viitorul oraş este consemnat sub numele de *Colonia Ucea* (1945). Administrativ, oraşul se consideră a fi desprins din teritoriul comunei *Ucea (Ucea de Jos)*, situată imediat la nord şi vest (**Coriolan Suciu**, 1968)

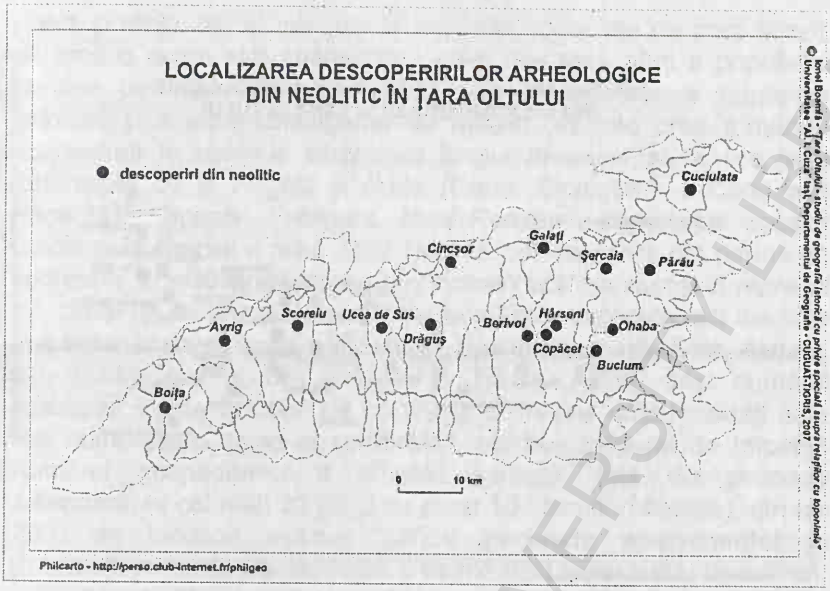

Fig. III.3

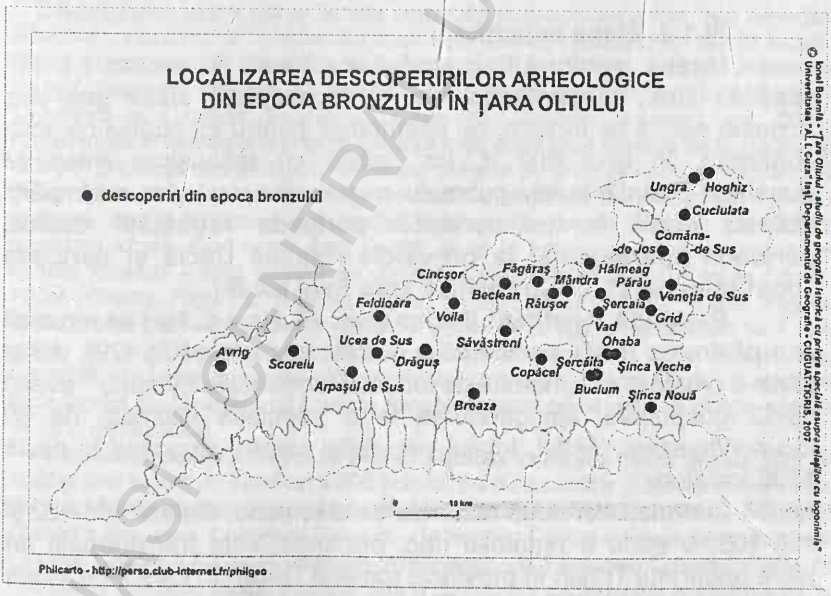

Fig. III.4

BCU INSTITUTUL CENTRAL UNIVERSITAR LIBRARY

Fig. III.5

III.1.2. Etapa antichităţii

Începe, pentru întreg spaţiul românesc, în secolul I î. Hr., veac în care, la jumătatea sa, se conturează *statul geto-dac.* Această epocă se încheie, de asemenea, pentru tot spaţiul carpato-dunărean, în anul 602 d. Hr., odată cu prăbuşirea *limes-ului dunărean bizantin* în faţa puhoiului migratorilor slavi. Am subîmpărţit această etapă în trei perioade: **perioada regalităţii dacice, perioada apartenenţei la provincia romană Dacia şi perioada „post-imperială", de „tranziţie" spre Evul Mediu.**

Perioada regalităţii dacice (sec. I î. Hr.-I d. Hr.) se remarcă prin păstrarea relativ constantă a numărului de localităţi (29), dar şi printr-o creştere a numărului de locuitori. Localităţile atestate[33] aveau 10-12 gospodării, ajungându-se la o populaţie estimată de 60 locuitori/aşezare. Astfel, totalul populaţiei creşte, ajungând la peste 1700 locuitori.

În urma celor două războaie daco-romane, din anii 101-102 şi 105-106, o parte a regatului dac, desfiinţat, este transformată de către împăratul Traian în provincia romană Dacia, în care este inclus şi teritoriul zonei la care ne referim. Pe lângă pierderile de populaţie

[33] Facem precizarea că, deşi descoperirile arheologice au dus la cunoaşterea unei mari părţi a reţelei de aşezări existente în fiecare interval analizat, pentru epocile vechi (mergând chiar până în secolele IX-X) este posibil ca numărul localităţilor să fie chiar mai mare.

BCU "LUCIAN BLAGA" UNIVERSITY LIBRARY

(morți și răniți, dar și refugiați în regiunile controlate de dacii liberi), se produc acum atât strămutarea celei mai mari părți a populației rămase pe malul drept al Oltului, cât și aducerea a numeroși coloniști și a unor contingente de militari „ex toto orbe romano", concentrați în castrele situate în lungul drumului alutan ce lega fortificațiile de la *Hoghiz* și *Boița (Caput Stenarum)*, trecând prin *Făgăraș*[34], *Cincșor, Feldioara, Noul Român*[35]. Importanța acestor castre și în special a celui de la *Hoghiz*, cel mai mare din partea de sud-est a Transilvaniei, este demonstrată atât de numărul mare al lor, cât și de însemnatele contingente militare dislocate aici din cele mai îndepărtate colțuri ale imperiului, precum *Numidia, Siria, Asturia,* sau *Gallia*, dar și din *Illiricum* și *Tracia.* Astfel, deși numărul așezărilor scade la doar 19, populația ce revine unei localități este mai numeroasă, semn al confortului mai bun asigurat de Imperiu. Numărul gospodăriilor a crescut sensibil, față de perioada anterioară, la cel mult 20 (deci cu circa 100 locuitori fiecare), din cei 2900 de locuitori estimați pentru **perioada apartenenței la provincia romană Dacia**, peste o treime fiind reprezentat de militari.

Anul 275 consfințește retragerea autorităților imperiale – armată și administrație – la sud de Dunăre. Începe ultima **perioadă**

---

[34] Existența unui castru roman în aria actualului municipiu nu a fost încă dovedită arheologic, bazându-ne în demersul nostru, cu serioase rezerve, pe tradiția locală. Ideea, cu argumentele aferente a fost comunicată într-o lucrare, realizată împreună cu prof. **Florentin Olteanu**, – intitulată *A existat un castru roman la Făgăraș?* – prezentată la *Lucrările Seminarului Geografic „Dimitrie Cantemir"*, Iași, 2001. Argumentele în favoarea ideii sunt: distanța prea mare între castrele de la *Hoghiz* și *Cincșor*; prezența tuturor acestor fortificații romane pe dreapta râului (exceptându-l pe cel de la *Hoghiz*); posibilitatea procurării de materiale de construcții – pentru cărămizi, dar și lemnos – din spațiul deluros din hotarul viitorului sat *Galați*; toponimia locală: locul numit *Între Cetăți*, situat în hotarul aceluiași sat, poate și numele acestuia – dacă provine din cumanul *kalhat/kala'at=cetate*, numirile *Boholț, Făget, Coasta Făgetului (Calbor), Dosu' Fagilor, Piscu' Fagilor, Valea Fagilor (Șona)*, toate atestând prezența masivă a *pădurilor de fag*, al căror lemn va fi fost utilizat la construcția posibilului castru. Opinam atunci că ar trebui mutată aria cercetărilor în vederea descoperirii ipoteticului castru, pe dreapta Oltului, la nord de fosta fabrică de cărămidă (și aceasta folosea materia primă extrasă dintr-o carieră de pe dreapta râului).

[35] Apreciem că numărul minim de militari dislocați în fiecare castru era de 100, la *Hoghiz* fiind încartiruiți chiar circa 600 soldați. Se cunosc chiar și tipul și proveniența detașamentelor dislocate în castrele din lungul *Oltului făgărășan*: *Ala I Asturum, Numerus Illiricorum, Cohors III Galorum* – la *Hoghiz; Cohors II Flavia Bessorum* – la *Cincșor; Cohors II Flavia Numidarum (Antoniana)* – la *Feldioara; Cohors II Galorum* – la *Caput Stenarum/Boița;* probabil câte o *cohors* era cantonată și în castrele de la *Făgăraș* și *Noul Român.* Numărul de militari, pentru fiecare tip de detașament era de 500-1000 pentru o *ala*, 600 – pentru o *cohors* și, respectiv, 500-900 – pentru *numerus* (**Adrian Bejan** – *Dacia Felix. Istoria Daciei Romane*, Timișoara, 1998, publicată și pe site-ul www.litere.uvt.ro). Având în vedere, pe de o parte, faptul că, în condițiile aplicării acestor valori pentru fiecare castru ar fi ieșit o valoare prea mare, de circa 2200 militari și, pe de alta, considerând că aici puteau fi dislocate și numai părți ale acestor detașamente, am apreciat numărul total al militarilor la 1100.

a antichității făgărăşene, cea **„post-imperială", de „tranziție" spre Evul Mediu.** Este o perioadă frământată, tulbure, în care, elementul rural daco-roman din viitoarea Țară a Făgăraşului[36], serios afectat numeric şi aflat, dacă nu în regres, oricum, într-o fază de stagnare demografică, va fi întreținut, ca şi restul spațiului nord-dunărean romanizat, relații intense, comerciale, politice, religioase, cu Imperiul roman, în curs de transformare în Imperiu bizantin, dar cu un numeros element romanic localizat atât în *Scitia Minor*, cât şi în *Moesia, Dacia Ripensis* şi *Dardania*. Desoperirile arheologice documentează prezența elementului daco-roman şi relațiile comerciale cu Imperiul, iar prezența, puțin la nord-vest de Țara Oltului, a unor dovezi ale creştinismului prezent în *Dealurile Târnavelor* (la *Biertan*), în secolul al IV-lea d. Hr., ne fac să credem că, în forme cel mult la fel de modeste, această confesiune se va fi manifestat şi în zona la care ne referim[37].

Reflex al retragerii autorităților imperiale, inclusiv a detaşamentelor militare, dar şi al vicisitudinilor perioadei imediat următoare, în care populația locală daco-romană a înfruntat singură primele valuri de migratori, s-a produs o scădere a nivelului de trai, reflectată şi în menținerea aceluiaşi număr de aşezări, dar şi în scăderea cu circa jumătate, a populației totale, care este estimată la puțin peste 1400 locuitori, similară practic celei din epoca fierului. Decăderea economică şi nesiguranța politico-militară au dus, de asemenea, la diminuarea numărului de locuitori ce revin unei aşezări, la un nivel apropiat de cel din perioada regalității geto-dace. Izolat, totuşi, au fost şi cazuri în care populația a persistat în localități de dimensiuni mari pentru această vreme, aşa cum este, de pildă, situația aşezării de la *Şercaia*[38], având aproximativ 50 de locuințe, datată secolele III-IV şi locuită de daco-romani, după materialul ceramic descoperit. Importanța *Şercăii* reiese din faptul că se găsea, ca şi azi, la intersecția unor drumuri importante.

Retragerea aureliană nu a însemnat abandonarea zonei de către populația locală, plecând doar cei legați de autoritățile imperiale (militari, funcționari şi familiile acestora). Faptele sunt dovedite arheologic, şi, mai puțin onomastic (păstrarea numelui râului *Olt*). Instabilitatea politică şi militară, care a generat şi

---

[36] Cu excepția castrelor, care aveau rol militar, nimic nu atestă existența, în perioada romană, a vreunei aşezări urbane în zona studiată.

[37] Există opinii care susțin că lăcaşul de cult amenajat în locul numit *Templul Ursitelor*, imediat la sud de *Şinca Veche* ar fi o *basilică paleocreştină* de aceeaşi vârstă cu cele de la *Basarabi* (**Gh. Faraon**, comunicare prezentată în 2003). Având în vedere starea avansată de degradare, precum şi friabilitatea mare a materialului în care a fost săpat lăcaşul de cult, este puțin probabil ca el să se fi păstrat atâtea secole, astfel încât ne exprimăm rezervele față de o asemenea posibilitate. În studiul publicat, *Biserici vechi românești din Țara Oltului*, p. 249, **Valeriu Literat** opinează că acest monument ar fi din secolul al XIV-lea, idee pe care o susținem.

[38] **Antal Lukács**, *Țara Făgăraşului în Evul Mediu; secolele XIII-XVI*, p. 43.

insecuritate economică și socială, s-au repercutat și asupra rețelei de așezări și a confortului acestora, reflectat atât de scăderea numărului de sate, cât și a numărului gospodăriilor ce le compuneau. Se revine, astfel, oarecum, la numărul de gospodării din perioada dacică – aproximativ 10-11 – cu o populație estimată de cam 55 locuitori/sat. Totuși, nu întotdeauna este vorba de o depreciere a condițiilor de trai, fapt dovedit și de așezarea daco-romană menționată, de la *Șercaia*[39] (**Antal Lukács**, 1999).

O altă dovadă în sprijinul persistenței populației daco-romane după retragerea aureliană este faptul că 11 din cele 19 așezări consemnate în această perioadă le continuă pe cele din timpul stăpânirii zonei de către Imperiu, iar în alte cel puțin două cazuri, populația din vechile așezări romane se regăsește în apropiere (cea din *Ileni* – la *Mândra* sau cea din *Noul Român* – la *Cârța*). Are loc, de fapt, o repopulare a malului stâng al Oltului, mal de pe care, la instalarea autorităților imperiale, practic întreaga populație a fost evacuată la nord de râu. Tocmai concentrarea localităților în lungul și în apropierea Oltului – chiar în așezări de dimensiuni mari, cum este cazul *Șercăii*, menționat mai devreme, infirmă abandonarea zonei de către autohtonii daco-romani, ilustrând, dimpotrivă că, cu toate vicisitudinile pricinuite de invaziile migratorilor, viața social-economică, la un nivel modest, se putea desfășura în continuare. De fapt, chiar și după plecarea soldaților romani, așezările rurale situate în vecinătatea castrelor abandonate și-au continuat existența, excepție făcând doar *Noul Român*. Păstrarea hidronimelor importante, de proveniență dacică, cum este cazul, în zona studiată pentru evoluția *Alutus>Olt* se explică prin deja menționata concentrare a localităților în lungul acestor artere hidrografice, folosite ca importante axe în lungul cărora se desfășurau, chiar și modest, schimburile economice. Mărimea așezării daco-romane de la *Șercaia*, situată, și azi, la convergența unor căi de comunicații, demonstrează același lucru[40].

Credem că ar fi necesare și câteva precizări referitoare la *relațiile sociale* existente în cadrul societății făgărășene, care se răsfrâng și asupra *tipului de regim funciar*, cu consecințe și asupra evoluției demo-economice a zonei studiate. Astfel, societatea dacică s-a caracterizat printr-o organizare în *obști*, care a supraviețuit, în mare măsură, și în perioada în care acest spațiu a făcut parte din provincia romană *Dacia*. Probabil, vor fi existat și *sclavi* subordonați

[39] Este posibil să mai fi existat și alte așezări cu asemenea dimensiuni, adevărate „sate mari" în epocă. Oricum, dezvoltarea la așa dimensiuni a ceea ce va deveni în Evul Mediu *Șercaia* se explică prin rolul important al localității situată la intersecția drumurilor ce vin, respectiv dinspre actualele așezări *Brașov, Făgăraș* și *Hoghiz*.

[40] Cercetările arheologice în zonă sunt departe de a fi lămurit toate neclaritățile ce învăluie și această perioadă, încât, cu prudență, opinăm că este posibil să mai fie revelate și alte asemenea așezări de mari dimesiuni.

stăpânilor lor, dar această realitate era puțin însemnată numeric. Romanii nici nu aveau intenția de a deranja prea mult sistemul social dacic, atâta timp cât, pe de-o parte localnicii își achitau obligațiile față de statul roman, iar pe de alta fiindcă doreau pacificarea rapidă a acestui spațiu, în care știau, ca și dacii, că adevărata problemă o constituiau neamurile de migratori ce au și atacat, frecvent și această zonă. În altă ordine de idei, romanii nici nu au stăpânit multă vreme provincia nord-dunăreană, iar raporturile sociale specifice societății dacice pre-romane se vor fi restabilit pe deplin, după retragerea aureliană, odată cu strângerea contactelor între locuitorii fostei provincii și dacii liberi. Ca o consecință a acestui fapt, *proprietatea asupra terenurilor* va fi fost, dacă nu exclusiv, măcar preponderent, *devălmașă*.

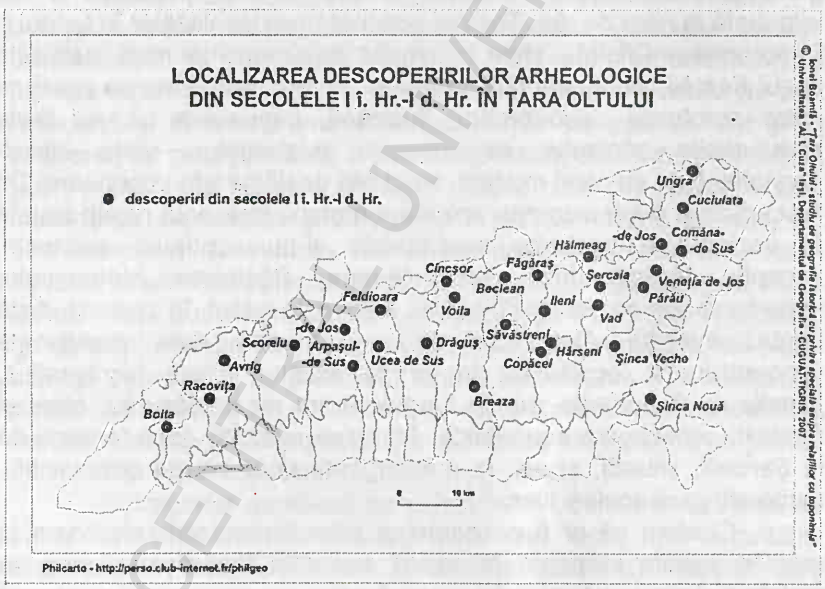

Fig. III.6

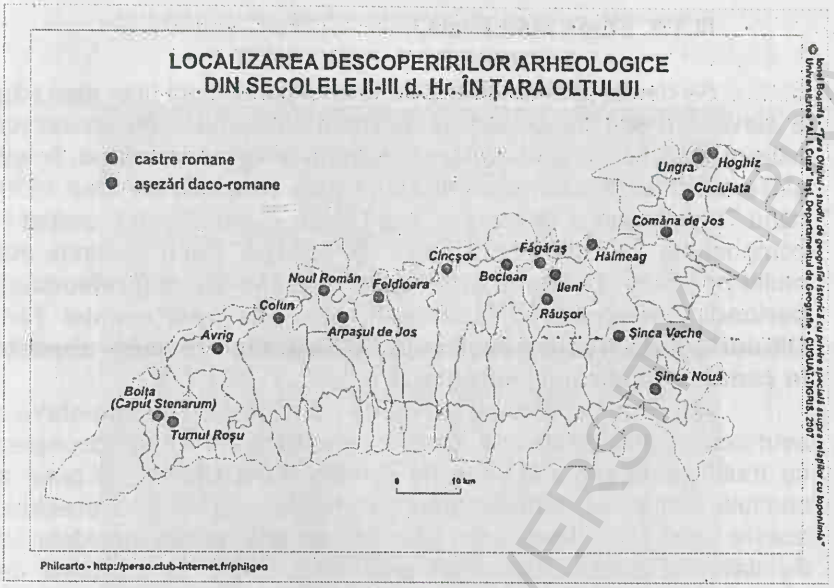

Fig. III.7

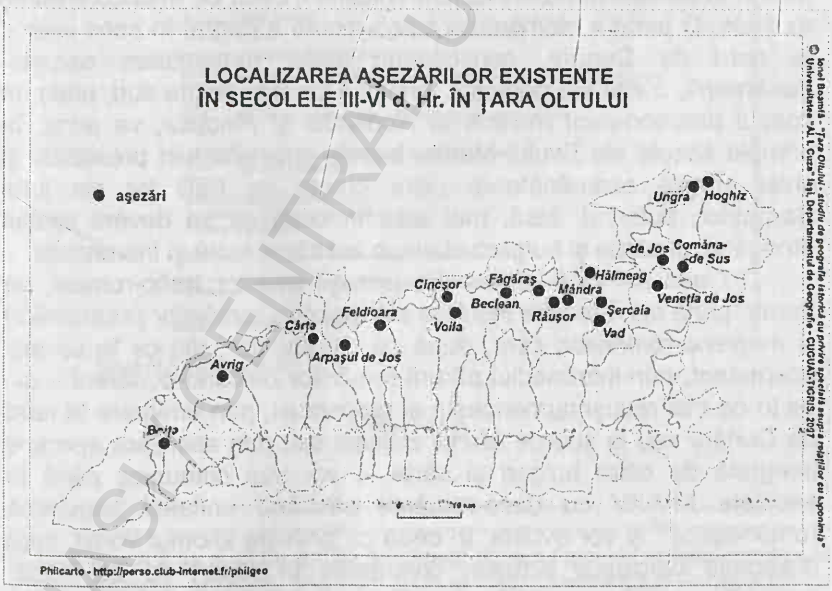

Fig. III.8

III.1.3. Etapa medievală

Se desfăşoară începând de la anul pătrunderii unei mari părţi a *slavilor* la sud de *Dunăre*, eveniment cu numeroase consecinţe asupra spaţiului carpato-dunăreano-ponto-balcanic, afectând, fireşte şi Ţara Oltului. Finalul acestei etape este constituit de anul 1699, când Transilvania, incluzând şi Ţara Oltului, devine Mare Principat în componenţa Imperiului habsburgic. Şi această etapă cuprinde mai multe **perioade: perioada convieţuirii româno-slave (prefeudală), perioada voievodatului făgărăşan, perioada apartenenţei Ţării Oltului la Ţara Românească şi perioada integrării zonei studiate în cadrul Transilvaniei autonome.**

Aşa cum menţionam, **perioada convieţuirii româno-slave** a avut numeroase consecinţe, care, ca arie de manifestare, depăşesc cu mult cadrul zonei la care ne referim. Ţara Oltului, ca parte a spaţiului românesc nord-dunărean, a resimţit, ca şi restul acestuia, aceste urmări. Pe de-o parte, pătrunderea unei mase considerabile de slavi în Peninsula Balcanică a uşurat procesul de asimilare, de către autohtonii daco-romani, a elementului etnic slav, ultima etapă, în lungul drum al etnogenezei românilor. Pe de altă parte, această „mare slavă" s-a „revărsat" peste provinciile puternic romanizate din nordul Imperiului roman răsăritean/bizantin, ceea ce avut consecinţe multiple. O parte a elementului traco-roman a migrat în sens invers, la nord de Dunăre, consolidând astfel romanitatea carpato-dunăreană, o alta s-a deplasat, împinsă de slavi, către sud, unde, în spaţiul preponderent muntos al *Rodopilor* şi *Pindului*, va pune, în primele secole ale Evului Mediu, bazele unor alcătuiri prestatale şi chiar statale asemănătoare celor create de fraţii lor din jurul Carpaţilor, suferind, însă, mai ales în ceea ce va deveni spaţiul etnogenezei sârbe şi bulgaro-slave, o asimilare lentă şi ireversibilă.

Ceea ce va fi rămas din urmaşii acestor traco-romani, va forma, până azi, arealele insulare ale *macedo-românilor (aromânilor)* şi *megleno-românilor*, care, după ce, fragmentar, din ce în ce mai intermitent, prin intermediul păturii românilor balcano-dunăreni – din ce în ce mai reduşi numericeşte şi procentual, prin emigrare la nord de *Dunăre* sau la sud de *Munţii Balcani* sau prin asimilare aproape integrală de către bulgari şi sârbi –, vor mai comunica până în secolele XIV-XV cu daco-românii, păstrând unitatea lingvistică românească[41] şi vor evolua, în ceea ce priveşte idiomul vorbit, spre dialectele balcanice actuale, divergente în raport cu cel daco-român[42].

---

[41] Prin asimilarea, în secolele XV-XVI, de către sârbi a *morlacilor* şi de către bulgari a *vorbitorilor de română de tip meglenoromân* din aria Munţilor Balcani, unitatea etno-lingvistică românească se rupe (**Gh. Ivănescu**, *Istoria limbii române*, p. 475).

[42] Se afirmă, chiar, din ce în ce mai hotărât, de către fruntaşi ai aromânilor, fie din zonele din Balcani unde locuiesc, încă, în mase compacte, fie din diaspora, dorinţa

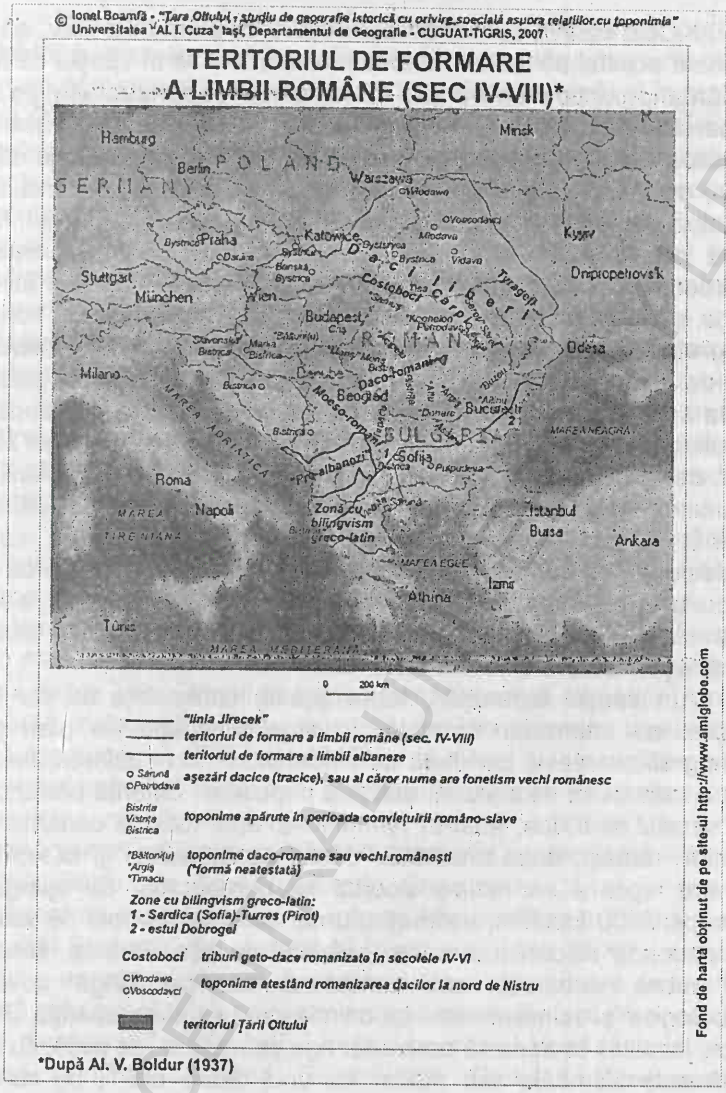

*După Al. V. Boldur (1937)

Fig. III.9

ca idiomul vorbit de ei să nu mai fie considerat *dialectul aromân al limbii române*, ci *o limbă distinctă, aromână,* sau, cum spun ei înşişi, *armânească*. Recomandarea 1333/24 iunie 1997 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei cere statelor şi guvernelor care au în grijă comunități de aromâni să le permită afirmarea identității lingvistice. În aceeaşi ordine de idei, UNESCO a inclus *aromâna* printre idiomurile aflate în pericol. Radio România Internațional emite, zilnic, *în limba aromână*, iar, recent, (16 aprilie 2005) *aromânii din România* au cerut Guvernului să fie recunoscuți ca *minoritate națională distinctă* (www.farsarotul.org, www.armanami.org).

Cele câteva secole de convieţuire cu elementul slav, au dus la finele acestei perioade, la conturarea, mai ales în spaţiul carpato-dunăreano-pontic a unui popor romanic nou, poporul român, pe care izvoarele documentare, din secolul al X-lea, îl vor consemna, aproape simultan, pe ambele maluri ale Dunării, sub numele dat de slavi, de *vlah*, trecut apoi, în forme uşor diferite, şi în cancelariile statelor din spaţiul central-sud-est-european. Nu în ultimul rând, ceea ce va mai rămâne câteva secole sub controlul imperial, coordonat de la *Constantinopol*, va deveni, treptat, un stat în care *latina*, păstrată o vreme doar ca limbă oficială, va fi înlocuită complet de *greacă*, limbă vorbită preponderent, continuu, din antichitate, la sud de *linia Jireček*. Păstrând tradiţia legăturilor cu Imperiul balcanic de la sud, indiferent că era vorba de Imperiul roman din timpul lui Aurelian, de Imperiul roman de Răsărit de după Constantin cel Mare, sau de cel devenit bizantin în zorii Evului Mediu, românii, în totalitatea lor, inclusiv cei nord-dunăreni – adică şi cei din viitoarea Ţară a Oltului – se vor considera legaţi, atât politic, cât şi confesional, de Constantinopol, ceea ce explică adeziunea de mai târziu a cvasi-totalităţii românimii la ortodoxie şi păstrarea, secole de-a rândul, a slavonei ca limbă oficială în cancelariile statelor româneşti medievale nord-dunărene.

În spaţiul făgărăşan, toate aceste consecinţe se vor face simţite, cu intensităţi variabile, în timp şi spaţiu. În plan geo-demografic, această perioadă se evidenţiază prin dublarea, practic, atât a numărului de aşezări, cât şi a populaţiei, datorită pătrunderii, din secolul al VI-lea, întâi în număr mic, apoi tot mai consistent, a slavilor, rămaşi, după anul 602, destul de numeroşi şi la nord de Dunăre, spre a se resimţi aportul lor demografic. Se ajunge la aproape 2600 locuitori, estimaţi, număr care se apropie de valorile din perioada stăpânirii romane. Numărul de aşezări este, sensibil, mai mare, deoarece am considerat că, pe lângă dovezile arheologice şi numismatice, toponimia poate indica apariţia unora dintre localităţi în această perioadă. Aşa este cazul, de pildă, cu cele două sate *Sâmbăta* sau măcar cu unul dintre ele[43], cu numele localităţilor *Dopca, Bogata Olteană, Veneţia (de Jos), Berivoii Mari* (cel puţin), *Lisa, Breaza, Viştea (de Jos), Avrig*[44] sau *Racoviţa*[45].

[43] Acest nume fiind şi un indiciu al dezvoltării vieţii comerciale, ceea ce presupune un oarecare surplus de mărfuri de vânzare, dacă nu cumva şi o circulaţie monetară mai activă. De asemenea, ne îndreptăţeşte să credem că, astfel de *locuri de târg*, trebuiau protejate de o autoritate, care încasa şi venituri de pe urma acestor activităţi negustoreşti, premisă pentru apariţia ulterioară a *voievodatului făgărăşan*. De altfel, prezenţa în apropiere a satelor *Voivodeni* (cel puţin în cazul *Voivodenilor Mari*) confirmă, explicit, această organizare politică prestatală.

[44] Originea acestui oiconim nu este încă lămurită pe deplin. Una dintre opinii susţine că acesta ar deriva din slavul *ovrag*, cu sens de *defileu, îngustare, mal abrupt*. Oltul chiar se apropie, în acea zonă de *defileul de la Turnul Roşu*, malul drept, cel puţin, fiind unul abrupt în acea arie.

Relațiile în general bune stabilite de aceștia cu populația autohtonă, daco-romană, se reflectă atât în numărul mare de cuvinte – multe pătrunse și în onomastica zonei studiate –, cât și în faptul că Țara Oltului se dezvoltă socio-economic. *Bungetele, dumbrăvile* sau *făgetele*, au oferit terenuri populației, părți din vegetația forestieră a acestora fiind defrișate, în această perioadă, prin diverse procedee: *runcuire, poienire, pojorâre* etc. Tot de acum datează și primele *târguri*, așa cum va fi fost și cel de pe apa *Sâmbetei* (cu poziție centrală în viitoarea Țară a Oltului), unde populația vindea surplusul de produse din gospodărie sau diversele obiecte obținute, ca urmare a *activităților meșteșugărești* – adesea complementare celor agro-pastorale. Existența activităților comerciale presupunea dezvoltarea unei rețele de drumuri, modeste, este adevărat, care trebuiau controlate, prin fortificații de tipul *cetăților de pământ cu întărituri din lemn*, cum vor fi fost și cele de la *Făgăraș* sau *Avrig*, dovedite și onomastic[46].

Următoarea perioadă este cea a **voievodatului făgărășan,** cuprinsă între secolele IX-X, când începe procesul de unire a obștilor țărănești făgărășene în cnezate și anul 1368, în care Țara Făgărașului (în mare parte) intră în componența Țării Românești (și ca o recunoaștere, tacită, de către Regatul maghiar, a legăturilor mai vechi dintre Țara Oltului și spațiul românesc sud-carpatic). Am fixat ca dată incipientă pentru procesul de închegare a *voievodatului făgărășan* secolul al IX-lea (cel târziu al X-lea) și în acest caz, un rol important avându-l toponimia, dar și antroponimia. Prezența numelor de origine slavă, deja menționate, dar și a unora de origine pecenego-cumană, sau certificând așezarea acestor etnii – *Turzun-Hoghiz, Beșimbac, Arpaș* (probabil), *Ghergheläu-Cârța*, dar și a unor antroponime având o astfel de origine sau atestând prezența acestor populații în zonă, din secolul X (pecenegii) sau XI-XII (cumanii)[47] susțin o asemenea opinie. Antroponimele, ca și numele de locuri, se referă și la acest efort de organizare voievodală, fapt demonstrat de deja menționatul *Voivodeni* și de antroponimul *Vodă* (în aria *Vișteа-Ucea*), numirile *Crihalma, Dealul Crai, Gruiul lui Crai,* poate și

[45] Totuși, credem că este vorba de așezări apărute mai târziu, care preiau, de regulă, hidronime dătând din această perioadă.

[46] La *Făgăraș*, în punctul numit *La Cetate*, situat în vestul orașului de azi, în aria fostei fabrici de cărămidă, a existat o asemenea fortificație, datată ca fiind de secolele XI-XII. Un asemenea toponim se află și la sud de *Avrig*, pe actualul hotar cu *Racovița* vecină. Cum ambele așezări au nume ce pot data din perioada româno-slavă, credem că și acea fortificație trebuie plasată în timp în acest interval.

[47] Așa cum este antroponimul *Coman*, cu numeroase derivate, pe teren lingvistic românesc, semn că este foarte vechi în zonă. De fapt, există opinii care afirmă că însuși descălecătorul legendar *Negru Vodă* ar fi fost cuman. *Negru*, ca poreclă, s-ar referi tocmai la faptul că acesta ar fi avut o culoare a pielii mai închisă, lucru specific cumanilor.

Crăița[48] (în nord-estul *Țării Oltului*, unde întăresc o asemenea idee și fortificațiile de la *Comăna de Sus* sau *Grid* sau numărul și ponderea mare a onomasticii cumane). Se conturează mai multe astfel de mici *„nuclee cneziale", uniuni de obști*, în arealele *Hoghiz-Ungra-Comăna, Făgăraș-Recea, Voila-Ucea, Arpaș-Cârța-Porumbacul, Avrig-Racovița*[49]. Aceste formațiuni s-au unit, treptat, într-o *„Țară a Oltului"*, astfel că, în a doua jumătate a secolului al XII-lea, exista un voievodat, cu centrul inițial, probabil, la *Cârța*. Populația a crescut, lent, astfel încât, aproximativ în anul 1000, s-a ajuns la peste 3300 locuitori, distribuiți în 43 de așezări.

Probabil că, așa cum voievodul de pe Crișuri, *Menumorut*, răspunzând cererilor ducelui maghiar, *Arpad*, în secolul al X-lea, se simțea dator să sublinieze că „țara" ce o stăpânește nu e a lui, ci primită de la împăratul de la *Țarigrad/Constantinopol*, din vremurile când romanii stăpâneau în Dacia și că depinde de acesta nu doar politic și juridic, ci și ecleziastic (lucru afirmat, cam în aceeași vreme și de *Glad*, voievod în Banat), la fel se vor fi petrecut lucrurile și în *Țara Oltului*, unde, în 1391, *Mircea cel Bătrân* dăruiește *egumenului Stanciu*, fratelui său, *Călin* și urmașilor acestora *întreg hotarul satului Scorei*. Legăturile politice și economice ale Țării Oltului cu regiunile de la sud de Carpați sunt mai vechi decât *„descălecatul" al lui Negru Vodă*, încât o asemenea informație apare firească. Prezența unui *egumen* la *Scoreiu*, trădează o organizare ecleziastică, mai veche, a clerului ortodox făgărășan, care confirmă ideea că, odată cu apariția voievodatului făgărășean, primul său centru, anterior pătrunderii maghiarilor (până spre 1200) va fi fost la *Cârța*, având, poate, și vreun „pseudo-episcop", ortodox, poate chiar la *Scoreiu*. Încercările de a anihila rezistența românilor făgărășeni au inclus și înființarea, de aceea, tocmai la *Cârța*, a unei mănăstiri catolice, cisterciene. În tot secolul al XIII-lea, în care se fac numeroase colonizări, cu alogeni, sași, dar și maghiari sau secui, nu doar pe linia Oltului – la *Dopca, Hoghiz, Ungra, Hălmeag, Șercaia, Șona, Dridif, Cincșor, Rucăr, Feldioara, Cârța, Săcădate, Avrig, Boița*, ci, chiar și în interior – ca, de pildă, la *Săsciori* – românii făgărășeni rezistă, profitând și de invazia tătară de la mijlocul veacului. Spre finele secolului, când regalitatea maghiară revine, revigorată, și făgărășenii epuizează toate modalitățile de a rezista, politic, în Țara Oltului, se produce „descălecatul" lui Negru Vodă, la sud de munți, dar tot în „țara" sa, adică tot „a românilor", care, poate și din acest motiv, se numește *Țara Românească*.

[48] Acest hidronim, situat în hotarul actualelor localități *Lupșa* și *Cuciulata*, poate atesta, mai degrabă, prezența, înainte de invazia tătară, a unor colonișți germani, făcând trimitere, poate, ca și numele satului *Crizbav* (românizare a germanului *Kreuzbach=Pârâul Crucii*), situat puțin mai la est, în *Țara Bârsei*, la existența unor lăcașuri de cult, catolice. În orice caz, apariția hidronimului, în forma sa germană, *Kreuz*, poate fi datată în jurul anilor 1200-1240, adică mult mai târziu decât formarea *voievodatului făgărășean*, dacă nu este, mai degrabă, vorba despre niște porecle transferate în toponimie.

[49] La hotarul dintre cele două așezări există un loc numit *Cetățuie*, așa cum și *Făgăraşul* pare să fi avut o fortificație anterioară celei de piatră edificată după 1300. La *Făgăraș* ar mai putea trăda această realitate și faptul că, la 1290, legendarul *Negru Vodă* (posibil cuman), a plecat de aici spre viitoarea Țară Românească.

Această evoluţie a Ţării Oltului, influenţată de pătrunderea în Transilvania a regalităţii maghiare, face ca această perioadă să fie împărţită, la rându-i, în două **faze**: prima este cea **a formării şi consolidării voievodatului** (secolele IX/X-XII), iar a doua – **a încercărilor de rezistenţă a voievodatului la pătrunderea regalităţii maghiare** (circa 1200-1368)[50].

Relaţiile sociale în cadrul comunităţilor din Ţara Oltului au rămas, în mare măsură, cele specifice *obştilor*, reflexul acestora asupra *proprietăţilor funciare* fiind, în continuare, *devălmăşia*. Totuşi, odată cu trecerea la relaţiile de tip feudal, în spaţiile vecine, pe care se întindea Imperiul bizantin, respectiv peste care s-a întins autoritatea statelor maghiar şi rus-kievean, ca şi prin „coagularea" uniunilor de obşti în *cnezate* şi apariţia *voievodatului*, se va trece, treptat, şi în spaţiul românesc carpato-dunăreano-pontic, la relaţiile sociale şi tipul de regim funciar specific feudalismului. Totuşi, prezenţa obştilor libere şi proprietatea devălmaşă vor constitui, chiar şi în perioada feudală propriu-zisă, realităţi ce vor supravieţui cu vigoare în Ţara Oltului.

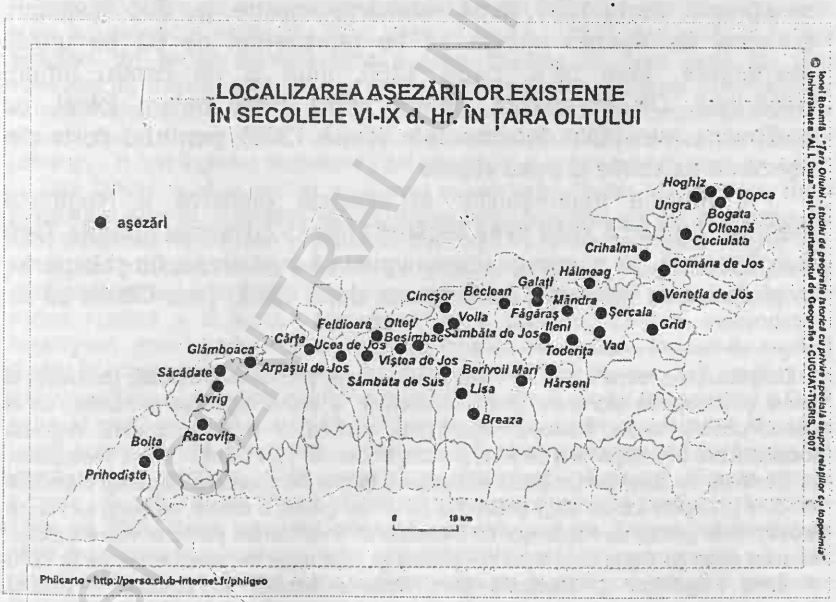

Fig. III.10

[50] Este posibil ca termenii utilizaţi să inducă, uneori, măcar în parte, confuzii. Astfel, poate că mai nimerit ar fi fost ca pentru antichitate, Evul Mediu etc, să fi folosit termenul de **„epocă"**. Am preferat însă, din raţiuni care ţin de evoluţia procesului de populare a zonei şi a sistemului de aşezări, termenul de **„etapă"**, cu împărţirea în **perioade** (specifică şi epocilor istorice) şi **faze** (cu caracter de subperioade istorice).

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Cum despre prima fază, a închegării şi afirmării voievodatului, am vorbit, ne rămâne să ne referim la cea de-a doua. Penetrația Regatului maghiar a adus cu sine şi un însemnat plus de populație, cu consecințe asupra structurii etnice şi confesionale, relativ omogenă până atunci, dar şi în ceea ce priveşte evoluția sistemului de aşezări. Astfel, dacă din perioada conviețuirii româno-slave, putem vorbi despre eventuala dezvoltarea unor nuclee comerciale, de tipul *târgurilor*, după 1300 apare primul oraş, recunoscut ca atare de către autorități. Este vorba despre *Făgăraş*, deja ultim centru al voievodatului[51], probabil în secolul al XIII-lea, căruia i se va acorda, de către autorități, fie ele ale Regatului Ungariei, fie muntene, fie ardelene, fie, mai târziu, austriece sau austro-ungare, şi, în ultimă fază, româneşti, o atenție specială, prin raport cu celelalte localități ale zonei. În al doilea rând, în această fază, efect şi al îmbunătățirii condițiilor sociale, economice, sanitare, dar şi al colonizărilor făcute de Regatul maghiar, în mare măsură cu alogeni, asistăm, pe de-o parte la o însemnată creştere a numărului de localități, iar pe de alta – aproape la o dublare a populației, care se apropie, pe la 1300, după estimările noastre, de 6000 locuitori. Sistemul de aşezări ajunge să fie reprezentat de 62 de unități elementare, între care, după 1300, intră şi un centru urban, *Făgăraşul.* De asemenea, pentru prima dată, putem folosi, cu certitudine, atestările documentare (după 1200), pentru o parte din aşezările existente la acea vreme.

Opoziția făgărăşenilor la această ofensivă a Regatului maghiar, faptul că zona avea legături strânse cu recent apăruta Țară Românească, pe care regii unguri voiau să o păstreze, fie şi în parte, în sfera lor de influență, au făcut ca, după 1368, Țara Oltului să fie

[51] Desprinderea, după 1200, de voievodat a *Cârței*, primul centru politic (probabil) al zonei şi înființarea aici a *mănăstirii cisterciene*, a impus replierea românilor, un al doilea posibil centru, înaintea *Făgăraşului*, părând să fie la *Voivodeni*. Această localitate are avantajul de a se afla, practic, în centrul Țării Oltului (situat, matematic, la *Sâmbăta de Sus*) şi în mijlocul triunghiului format de aşezările *Făgăraş, Sâmbăta de Sus* (cu vechi *loc de târg*) şi *Breaza* (unde se găsea o cetate, atribuită lui *Negru Vodă*). Este posibil ca *Făgăraşul* să fi funcționat drept centru politic al voievodatului, imediat după ce *Cârța* este ruptă din acesta şi, abia după ce, aproximativ pe la 1230 – când *Făgăraşul* şi *Sâmbăta* sunt atribuite familiei lui *Ugrinus* – centrul voievodatului, serios „amputat" teritorial, să se fi stabilit la *Voivodeni*, aproape de fortificația de la *Breaza*, care, în cazul unui nou conflict cu regalitatea, putea servi ca refugiu, măcar temporar sau ca „etapă" pe drumul spre voievodatul muntean (sau partea munteană a acestuia, dacă cei doi versanți ai Munților Făgăraş aparțineau aceleiaşi formațiuni). După năvălirea tătară şi tulburările interne din regat – care au durat circa o jumătate de veac – Făgăraşul redevine centrul voievodatului. Aşa se explică de ce, inclusiv în timpul când Țara Oltului a aparținut Țării Româneşti, chiar şi românii au preferat *Făgăraşul* Voivodenilor, care, măcar în secolul de stăpânire munteană s-ar fi putut afirma drept centru al ducatului, dacă ar fi existat o tradiție mai veche şi mai îndelungată de utilizare a sa în dauna aşezării de pe Olt.

oferită, ca feudă (măcar în parte cu acest statut), domnilor munteni, pentru aproape un secol. Aceasta este **perioada apartenenței acestei zone la Țara Românească**, întinsă, în timp, până la 1464. Această perioadă mai poate fi numită și „secolul muntenesc". Chiar feudă oferită de regii unguri, domnii munteni au înțeles să facă în Țara Făgărașului danii și ridicări în rang de boier, așa cum, probabil, făcuseră și voievozii făgărășeni, anterior anului 1200. Continuă dezvoltarea economică a zonei, se iau în folosință noi terenuri, defrișate în prealabil, ceea ce face ca, în jurul anului 1400, populația să se apropie de 10000 de locuitori, iar numărul așezărilor să ajungă la 84.

Indiferent care vor fi fost perioada de apariție și întinderea acestei formațiuni prestatale făgărășene, ea intră în atenția cancelariei maghiare, la începutul secolului al XIII-lea, ca o *„terra blachorum"* deja bine organizată, un „ducat" pe care nu doar că nu vor reuși să-l desființeze, dar regii unguri vor ajunge – în perioada 1368-1464 – să-l și cedeze (este drept, ca feudă), domnilor munteni[52], atât în virtutea apartenenței anterioare, probabile, a zonei

[52] Probabil, satele din extremitatea vestică fuseseră deja rupte din Țara Oltului și puse sub jurisdicția sașilor din *Sibiu*, anterior anului 1300. Totuși, poate și fiindcă așezările din partea extrem-vestică a zonei studiate au făcut parte din acel voievodat făgărășean găsit de maghiari în secolele XII-XIII, în cursul pătrunderii lor în sudul Ardealului, în intervalul 1535-1539, *Scaunul filial al Tălmaciului* (cuprinzând și satul *Boița*) – aparținător, de la finele secolului al XII-lea de *Scaunul Sibiului* (*săsesc*) – a fost înglobat *districtului Țării Făgărașului.* O influență în sensul realipirii la Țara Oltului a părții vestice va fi avut și *voievodul Ștefan Mailat.* Spre finele secolului al XIV-lea, în condiții neclare, dispar dintre așezările aparținând *ducatului* și apoi *districtului făgărășean* și așezările din colțul nord-estic – *Dopca, Hoghiz* etc. Chiar dacă, din punct de vedere fizico-geografic această zonă muntoasă nu aparține ariei studiate de noi, în forma în care am delimitat-o, este posibil ca și comunele din partea nordică a *Culoarului Bran-Rucăr* să fi aparținut, cândva, voievodatului făgărășean, anterior anului 1300. Regăsim întreaga plasă *Bran*, inclusă de regimul dualist în componența comitatului *Făgăraș*, în ultimul sfert de veac XIX, poate și ca o recunoaștere a unei vechi apartenențe medievale la voievodat (plasa citată a făcut parte, în primii ani după Unirea din 1918, și din județul românesc omonim). Memoria locală consemnează apartenența acestor arii la voievodatul/ducatul făgărășan, în vremi mai îndepărtate, dacă toponimele *Portișoară (Racoviță), Poarta Ungra (Ungra),* respectiv *Bran, Poarta (Bran)* demonstrează rolul de *porți*, cu sensul de *limite* ale Țării Oltului, spre vest, nord-est, respectiv sud-est. Scopul îndepărtării de către regalitatea maghiară a acestor extremități ale zonei din componența sa – mai ales a celor dinspre *Turnul Roșu* și *Bran* – era de a rupe comunicațiile românilor făgărășeni cu spațiul românesc de la sud de Carpați și de a controla aceste căi de legătură cu spațiul de la sud. Faptul că limitele zonei la care ne referim au fost micșorate, îngrădite cu „corpi" străini, cu scopul de a o fragmenta, de a-i slăbi coeziunea socio-economică, etnică și politică, este demonstrat și documentar, ulterior, de ruperea *Cârței* – cu aproximativ teritoriul actual al comunelor *Arpașul de Jos* și *Cârțișoara* – pentru a forma domeniul mănăstirii cisterciene, la începutul veacului al XIII-lea sau de înstrăinarea, temporară, spre finele secolului al XV-lea, a *Șercăii* și *Părăului* către sașii brașoveni (ceea ce a dus chiar la proteste ale făgărășenilor). Utilizarea politicii de „amputare" a Țării Făgărașului, cu același scop, s-a mai manifestat, măcar ca tentativă, iar, uneori, a și reușit: așa se poate explica

la o formaţiune prestatală ce ar fi „încălecat" munţii[53] (până la 1290, când *Negru Vodă*, trece în partea de *ţară* rămasă liberă, la sud de Carpaţii Meridionali, spre a deveni legendarul „descălecător" al *Ţării Româneşti*), cât şi ca urmare a organizării politico-sociale asemănătoare voievodatului sud-carpatic. De fapt, este foarte posibil ca, în contextul încercărilor de normalizare a relaţiilor Regatului cu voievodatul muntean, Ungaria să recunoască o stare de fapt, datând de la cumpăna veacurilor XIII şi XIV[54].

Luând în calcul şi colonizările, realizate în special cu saşi – la *Dopca, Hoghiz, Ungra, Hălmeag, Şercaia, Şona*[55], *Săsciori, Dridif,*

---

pierderea, după 1400, a nord-estului extrem, abia reintegrat ducatului (satele *Hoghiz* şi *Dopca*), sau încercările, de la mijlocul secolului al XV-lea, de a rupe din nou de Ţara Făgăraşului satele *Părău* şi *Şercaia*. Toate aceste „amputări", reuşite sau nu, s-au făcut în aria nord-estică, pierdută de voievodat în jurul anului 1200 şi recuperată abia spre 1368 (excepţie a făcut *Comăna*, unde, ca o continuare a afirmării unor conducători români, de timpuriu, rezistenţa, inclusiv militară – dovadă fortificaţia găsită la *Comăna de Sus*, datată în secolul XIII – a fost mai dârză, tradiţia existenţei măcar a unui cnezat aici şi a unei boierimi active explicând şi ascensiunea boierului *Ştefan Mailat de Còmăna* la conducerea nu doar a Ţării Făgăraşului, ci chiar a voievodatului ardelean). Menţinerea unor „pinteni" din vechiul voievodat în afara limitelor fizico-geografice ale *Depresiunii Făgăraşului* este de asemenea, dovedită, poate, de prezenţa printre satele la care se referă urbariile secolului al XVII-lea a aşezărilor *Mateiaş, Poiana Mărului* şi *Holbav* şi apartenenţa la comitatul/judeţul Făgăraş, în ultima parte a secolului al XIX-lea şi debutul veacului următor, a satelor *Ţânţari/Dumbrăviţa* şi *Vlădeni*, situate la est de Munţii Perşani, în *Depresiunea Ţara Bârsei-Trei Scaune* (dacă nu este vorba şi de achiziţii ale unor boieri făgărăşeni, aşa cum, de pildă, *Mailateştii* din *Comăna* au intrat, la jumătatea veacului al XVI-lea, în posesia *Ţânţarilor*).

[53] După afirmaţiile mai multor istorici, acesta ar fi sensul regionimului *Muntenia*, care azi nu se mai potriveşte unei provincii al cărei teritoriu este reprezentat, în mare parte, de câmpie.

[54] **Antal Lukács**, *op. cit.*, p. 171-174. Calitatea de feud a *ţării* se referă la ţinutul răsăritean, de la est-nord-est de Mândra, reintegrat ducatului făgărăşean. Această parte, ruptă de voievodat, probabil în jurul anului 1200, a fost colonizată, cu excepţia *Comănei*, cu „oaspeţi" maghiari, secui şi germani, la *Dopca, Hoghiz, Veneţia (de Jos*, probabil*), Debran/Dobreni, Şercaia*. O mare parte a acestora par să fi părăsit aşezările aminitite, datorită invaziei tătare. Totuşi, ţinând cont de originea slavă – în cazul *Dopcăi* – sau chiar românească – pentru *Veneţia* sau *Dobreni* – a numelor acestor sate, credem că aceşti colonişti s-au instalat în aşezări preexistente, locuite de români, care, de altfel, după refugierea, temporară din calea invaziei, s-au şi întors, cel puţin la *Veneţia*. În schimb, bejeniţii din aşezarea, dispărută, de la *Debran/Dobreni* se vor fi îndreptat spre *Părău* (situat nu departe de localitatea menţionată), care apare în documente mai târziu.

[55] Prezenţa de odinioară a *germanilor* la *Şona* poate fi dovedită şi de felul în care este derivat numele originarilor din acest sat. Aşa cum numele aşezării va fi provenit din germanul **Schöne (=Frumoasa)* – în documente forma în care apare, chiar în varianta „germanizată" nu are nici un înţeles (1488 – *Sonden*, 1508 – *Sondenn*; **Coriolan Suciu**, 1968), la fel, un originar din *Şona* este numit *şoner* (în germană – *schöner*). Este posibil ca românii din satele vecine să fi preluat de la germanii, în curs de a fi asimilaţi, anterior anului 1488, forma nemţească, uşor adaptată. Aceasta va fi apoi utilizată, până astăzi, ca mai veche atestare documentară a sa, în satele

Cincșor, Rucăr, Feldioara, Cârța, Porumbacul de Jos, Avrig, Boița etc. (inclusiv, în special, fortificațiile din vecinătatea ei, atestate documentar și cartografic, dar și onomastic), dar și cu maghiari – probabil, la *Ungra, Sebeș, Săcădate* ș. a., adăugate la prezența, probabilă, în zonă a *alanilor* (întemeietori ai satului *Iașilor*), a *pecenegilor* (în special la *Beșimbac/Olteț*) și a *cumanilor* – probabil la *Comăna de Jos, Arpașul de Jos* sau *Cârța*) și începuturile unor pătrunderi ale unor elemente slave, credem că, la hotarul dintre veacurile XIII și XIV, populația Țării Oltului s-ar fi apropiat de 6000 locuitori. Aceste colonizări cu elemente alogene, realizate de regalitatea maghiară, au avut repercusiuni și asupra tipului de regim funciar. Astfel, ariile smulse Țării Oltului – vestul extrem, nord-estul sau spațiul pe care au fost înființate *domeniile feudale ale mănăstirii Cârța*, respectiv cel pentru care își cerea, la 1291, drepturile *Ugrinus* (*Sâmbăta* și *Făgărașul*), devin feude, cu stăpâni ai acestora, populația locală, preponderent românească, devenind, în opinia acestor feudali, element aservit. Și din acest motiv, românii se vor opune intențiilor Regatului maghiar.

Din secolul al XIII-lea, datorită și primelor atestări documentare, avem o evidență mai exactă a rețelei de localități ale Țării Făgărașului. Numărul de gospodării/sat crește ușor, atingând, opinăm noi, 20 de case în jurul anului 1300, când Țara Oltului intră sub control maghiar și 25 – peste încă un secol[56], aproximativ la jumătatea acelui veac de stăpânire munteană. Cu foarte puține excepții – date de consemnările de pe unele hărți istorice, respectiv de precizările toponimice referitoare la sate dispărute – din această perioadă, referirile la populația estimată a localităților se raportează la așezări dovedite documentar în epocă. Având în vedere aceste evoluții – care vor fi detaliate, cu prilejul analizării probabilei structuri etnice specifice fiecărei perioade – către 1400, populația Țării Făgărașului ar fi atins aproximativ 10000 locuitori[57].

---

făgărșene fiind la 1632, la *Lisa*, unde este notat un *Algie Soner* (**D. Prodan**, *Urbariile Țării Făgărașului*, p. 238).

[56] În lucrarea *Țara Făgărașului în Evul Mediu*, p. 96, **Antal Lukács** consideră „plauzibilă" media de 25-30 gospodării de sat (cu 5-5,5 locuitori de gospodărie), în veacul al XV-lea.

[57] **Antal Lukács**, *op. cit.*, p. 96-97, pentru aceeași arie, avansează o cifră de 10000 locuitori, pentru veacul al XV-lea.

Fig. III.11

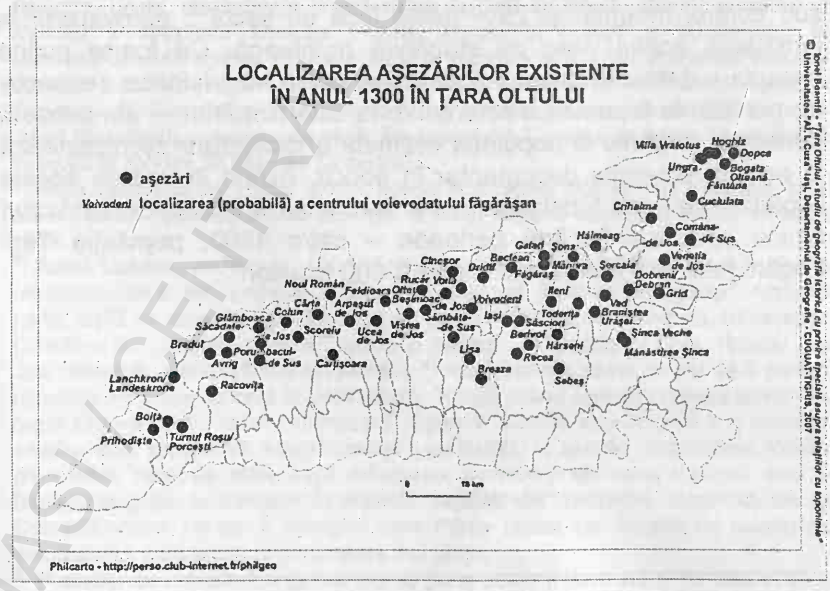

Fig. III.12

Fig. III.13

Odată cu revenirea în componenţa Ardealului, începe **perioada integrării Ţării Oltului în cadrul Transilvaniei autonome,** sau **perioada „transilvano-făgărăşeană" (1464-1699).** Şi aceasta cuprinde două **faze: cea a ultimilor stăpâni români ai districtului Ţării Făgăraşului (1464-1573)** şi, respectiv, cea a **domeniului princiar al Făgăraşului (1573-1699).**

Faza ultimilor stăpâni români ai districtului Ţării Făgăraşului (1464-1573) a fost delimitată astfel, deoarece, deşi Ţara Făgăraşului a fost reîncorporată Transilvaniei, în care, pe baza acelei *„Unio Trium Nationum"*, convenite între fruntaşii ungurilor, saşilor şi secuilor, românii au fost excluşi de la conducerea treburilor voievodatului (principatului, din 1541), ea a mai fost stăpânită de români. Mai întâi, cu intermitenţe, voievozii munteni au încercat, după 1462, să recupereze ducatul făgărăşean, profitând şi de atitudinea oscilantă a regelui *Matia Corvinul*. Iniţial, administrarea districtului – cum va fi el numit de acum încolo – a fost lăsată în seama comiţilor din *Sibiu.* În iulie 1464, regele dăruieşte districtul (integrat în comitatul *Albei*) lui *Ioan Gereb de Vingard*, unchiul după mamă al acestuia. În 1467, regele se răzgândeşte şi anunţă intenţia de a ţine pregătit *Făgăraşul*, alături de *Amlaş* şi *Rodna*, pentru a fi dăruit voievozilor *Ţării Româneşti* şi *Moldovei*, în contextul tensiunilor avute cu *Ştefan cel Mare*. În 1469, însă, Ţara Făgăraşului este dăruită saşilor, în ciuda protestelor lui Ioan Gereb şi a urmaşilor săi. Conflictul va dura câţiva ani, fiind nevoie de promulgarea, în anii

1473-74, a unor interdicții exprese ale regelui legate de familia Gereb. În acest context, domnii munteni intervin, fiind păstrate danii făcute de *Radu cel Frumos*, în 1473. În 1476, autoritatea muntenilor, prin *Basarab cel Bătrân*, este reală, el, pe lângă daniile făcute în Țara Oltului, intervenind deschis în conflictele dintre românii de aici şi saşii din *Sibiu*. Acesta se plânge, în anul următor, de faptul că, la Făgăraş, se află unul din pretendenții la tron[58]. Se pare că, de numele lui *Basarab cel Bătrân*, se leagă şi delegarea, probabil, făcută *boierului Udrişte*, de a se ocupa de administrarea Țării Oltului, deoarece, un document emis de regele *Matia*, spre finele lui 1483, dăruieşte Țara Făgăraşului, din nou, comunității saşilor, datorită morții boierului menționat. Este ultima dată când se semnalează o prezență muntenească în Țara Făgăraşului[59].

Saşii nu vor reuşi să păstreze, nici de această dată, Țara Făgăraşului, datorită intervenției familiei Gereb, care va stăpâni zona aproape două decenii. În anii 1502-1503, odată cu dispariția a doi membri ai familiei Gereb disputa pentru această zonă se reia. În 1503, pentru scurt timp, Țara Făgăraşului a aparținut *episcopului de Pécs*. Câştig de cauză a avut, până la urmă, fiul nelegitim al regelui, *Ioan Corvin*, care este menționat, ca stăpân, cu acte, spre finele aceluiaşi an. Intervine, însă, în această luptă şi tezaurarul regal, *Ioan Bornemisza*, care, profitând de influența pe care o avea la Curtea regală, a intrat în posesia districtului pe la mijlocul anului 1505. Acesta îl numeşte drept castelan pe *Paul Tomori*, care va interveni, decisiv, în modificarea instituțiilor Țării Făgăraşului, prin măsuri care urmăreau transformarea ducatului într-un domeniu feudal[60]. Aşa se explică revolta din 1508, a partizanilor lui Mihnea cel Rău.

În condițiile instabilității datorate conflictului dintre Ioan Zapolya şi Ferdinand de Habsburg, *Ştefan Mailat, boier român de Comăna*, intră în posesia districtului, ajungând ulterior să fie şi ultimul voievod al Ardealului. Acesta – şi din 1541, când Ştefan Mailat devine prizonier la turci, soția sa, *Anna Nadasdi* – va stăpâni districtul până în 1550, vreme de aproape patru decenii, ceea ce va asigura o relativă linişte Țării Făgăraşului. Urmează *Gaspar Békés*, căpitan al cetății Făgăraşului, ultimul stăpân român al districtului, care, sprijinindu-se pe această fortificație, va emite, timp de un deceniu, pretenții la tronul principatului, fiind cu greu înlăturat de către principele *Ştefan Báthory*, care a înțeles pericolul pe care îl reprezenta stăpânirea Țării Făgăraşului pentru autoritatea centrală.

Cu toate frământările, războaiele şi alte vicisitudini din epocă, populația şi numărul aşezărilor au continuat să crească. Numărul aşezărilor creşte la 99, mare parte din ele atestate şi documentar.

---

[58] *Op. cit.*, p. 187-188.
[59] *Idem*, p. 188-189.
[60] *Ibidem*, p. 190-192.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Pe la 1500, satele Țării Oltului – aparținătoare, în mare măsură de acel *„Districtus terrae Fagaras"* – aveau, în general, o medie de 30 gospodării/sat, această medie crescând, în unele cazuri (*Boița, Ucea de Jos, Vișlea de Sus, Drăguș, Netotul/Gura Văii, Beclean, Mărgineni, Șercaia, Șinca Veche, Părău*), spre jumătatea veacului al XVII-lea, către 80-100 gospodării pe așezare (conform calculelor bazate pe urbarii) și chiar peste 150 de case la *Avrig* (vezi tabelul de mai jos). Populația zonei studiate ar putea fi estimată, pentru acest an, la circa 13500 locuitori.

Faza domeniului princiar al Făgărașului (1573-1699) începe, practic, din momentul în care *Sigismund Báthori*, principe al Ardealului, înscrie Făgărașul ca domeniu al soției sale, *Maria Cristierna*. Sub diverse forme juridice, toți stăpânii ulteriori ai principatului – inclusiv Mihai Viteazul – vor proceda la fel, timp de peste un veac. În această perioadă, importanța Făgărașului în viața principatului – și chiar în luarea deciziilor legate de raportul de forțe în spațiul european – crește, numărul dietelor ținute la Făgăraș depășindu-le, în secolul al XVII-lea pe cele ținute la Alba-Iulia, fapt reflectat și în intervențiile făcute la fortificația Făgărașului, care este transformată, treptat, într-un castel-cetate. Se realizează, la mijlocul acestui veac și primele înregistrări statistice, urbariile[61], cu date ce ne permit evaluări mai precise ale populației. Bazându-ne, în bună măsură, pe datele din urbarii, recalculate după metoda menționată anterior, apreciem că, pe la 1640, populația Țării Oltului ar fi depășit, ușor, 24000 suflete[62]. Numărul așezărilor crește la 121, foarte multe având 50-60 de gospodării, deci o populație de 250-300 locuitori și chiar mai mult. Există chiar sate foarte mari, precum *Ucea de Jos, Drăguș, Netotul, Șinca Veche, Beclean, Boița, Părău, Șercaia, Mărgineni,* cu 400-500 locuitori fiecare (și chiar peste), iar *Avrigul* depășește 900 locuitori. *Făgărașul*, singura așezare urbană a zonei, la acea vreme, trecea de 1100 persoane.

Raporturile sociale – cu consecințele pe care le-au avut ele și asupra regimului funciar – se mențin, de-a lungul întregului Ev Mediu propriu-zis, într-o situație de coexistență a relațiilor vechi, specifice obștilor libere și a celor de tip feudal, pe care mai întâi regalitatea maghiară, apoi, mai puțin, domnia munteană și, de la jumătatea veacului al XV-lea, succesiv, din nou, regii unguri, ulterior voievozii și

[61] Cele din perioada 1632-1648 au fost publicate de **David Prodan**.

[62] După **David Prodan**, menționat de același autor – *loc. cit.* – la mijlocul veacului al XVII-lea, zona studiată de noi ar fi atins o populație de 30000 locuitori, la o medie de 70-80 gospodării/sat. Este posibil ca noi să fi subdimensionat populația unora din așezările necuprinse în urbarii – de pildă, *Hoghizul*, apreciat de noi ca fiind aproximativ de mărimea *Cuciulatei* vecine, care apare în urbarii (240, respectiv 254 locuitori). Am luat în considerare, însă, faptul că, la primul recensământ modern, cel austriac din 1850, actuala reședință a comunei omonime avea 935 locuitori, față de 1155 câți număra satul natal al lui *Aron Pumnul.*

principii ardeleni, vor încerca să le impună, în detrimentul celor mai vechi. Astfel şi regimul funciar se caracterizează prin prezenţa proprietăţii devălmaşe – cu o tendinţă de diminuare a manifestării sale –, dar şi a raporturilor feudale, după 1508 şi, mai ales, 1573, existând intenţia autorităţilor transilvane de transformare a întregii zone (mai exact a districtului Ţării Făgăraşului) într-un întins *domeniu feudal princiar*, oferit, de regulă, soţiilor principilor ardeleni.

Fig. III.14

Fig. III.15

III.1.4. Etapa modernă

Cuprinde două perioade: **perioada apartenenței Țării Oltului la monarhia austriacă (1699-1918)** şi **perioada integrării zonei în ansamblul politico-statal românesc (1918-1945)**. Prima perioadă, cea a **apartenenței Țării Oltului la monarhia austriacă (1699-1918)**, se subîmparte în mai multe faze: prima este cea a **tranziției de la feudalism la perioada modernă („feudalismul făgărăşean târziu")**, ce poate fi numită şi **faza „răscoalelor şi revoluțiilor"**, cuprinsă între anii 1699 şi 1849. Urmează **faza post-paşoptistă** (încadrată în timp în intervalul 1849-1867) şi **faza dualismului austro-ungar** (delimitată temporal între 1867 şi 1918).

Faza de tranziție de la feudalism la perioada modernă poate fi considerată astfel inclusiv din punctul de vedere al înregistrărilor demografice. Acest interval îl mai putem considera „al răscoalelor şi revoluțiilor", fie cu caracter politico-militar, fie confesional, fie social-economic, fie social-național. Au fost, astfel, răscoala curuților (1703-1711), îndreptată împotriva încorporării Ardealului la Austria, mişcarea populară, împotriva Unirii cu Roma, cu caracter confesional (1744-1761), răscoala lui Horea (1784-1785), Revoluția europeană de la 1848-1849, la care trebuie adăugate şi Revoluția franceză din 1789, considerată punct de început al perioadei moderne în Apusul Europei, dar şi Revoluția lui Tudor Vladimirescu (1821), ce marchează, măcar pentru o parte a

spațiului românesc, cel extracarpatic (prin revenirea la domniile pământene), începutul modernizării. Momentul conscripțiilor din 1750/1766 surprinde, primul, divizarea şi a românilor, din punct de vedere confesional, în ortodocşi (care, pe lângă statutul anterior de „toleraţi" mai sunt şi persecutaţi de către autorităţi) şi greco-catolici.

Baza estimărilor noastre este ceva mai completă, prima conscripție referindu-se la cea mai mare parte a aşezărilor Țării Oltului (cele care se găseau în acea vreme în „Districtus Terrae Fagaras" (1721-1722), deşi şi acum sunt înregistraţi doar capii de familie (inclusiv preoţii) şi văduvele[63]. Celelalte înregistrări cuprind date referitoare la populaţia ce aderă la Biserica Unită cu Roma (1750), respectiv, cea din 1766, informaţii legate de ambele confesiuni îmbrăţişate de populaţia românească a aşezărilor făgărăşene. Se adaugă cea din 1819-1820, pentru care dispunem de date mai sumare, izolat fiind oferite şi detalii legate de structura naţională. Numărul localităţilor şi populaţia înregistrează evoluţii oscilante. Astfel, numărul aşezărilor scade, în intervalul 1722-1766, de la 121, la 85, în mare parte ca efect al desfiinţării mănăstirilor ortodoxe, în urma unei politici de atragere la catolicism, prin crearea Bisericii Unite cu Roma (Greco-catolice), a elementului etnic românesc, majoritar atât la nivelul Ardealului, cât şi – mai ales – al Țării Oltului[64]. Se pare că, într-o primă fază, încercările de convertire

[63] Din acest punct de vedere, această conscripţie cuprinde chiar mai puţine informaţii decât urbariile din prima jumătate a veacului anterior. Totuşi şi acest moment este important deoarece, ca şi urbariile din perioada 1632-1648, ne oferă o imagine, fie ea şi parţială, asupra antroponimiei făgărăşene.

[64] Având în vedere faptul că şi alte aşezări ce vor fi existat în zonă nu mai sunt consemnate în conscripţiile ulterioare (începând cu cea din 1750), şi localităţi precum *glăjăriile* (menţionate până acum pe baza toponimelor, de dată mai târzie, ce le consemnează), unele *sate* şi *cătune* ale altor aşezări – ca *Prihodişte, Turnul Roşu* (cătun al *Boiţei*), *Bonta, Viroaga, Cerne, Dolomăneşti* (cătun al *Copăcelului*) şi altele nu au mai fost amintite ca existând după această dată. Unele probleme ridică localizarea aşezărilor *Sătlani* (menţionată în Evul Mediu, **Coriolan Suciu**, 1968) şi *Crâng* (amintită ca loc de origine al strămoşului lui Ion Creangă, în arborele genealogic al scriitorului, expus atât la *casa natală a* acestuia de la *Humuleşti*, cât şi la *bojdeuca din Ţicăul Iaşilor*, acest arbore genealogic este realizat de ing. **Mihai T. Vasiliu**, „nepotul scriitorului Ion Creangă"). Satul este menţionat, de autorul menţionat, ca găsindu-se în „jud. Făgăraş". Cum nu ştim dacă precizarea se referă la teritoriul judeţului de după Unirea din 1918, sau la cel al *districtului Ţării Făgăraşului* din secolul al XVIII-lea şi deoarece, în aria actualei comune *Şinca Veche* mai sunt menţionate şi alte aşezări dispărute (cea mai mare frecvenţă de localităţi dispărute, pentru Ţara Oltului, se regăseşte în sud-estul zonei) am poziţionat, convenţional, satul *Crâng*, în hotarul acestei unităţi administrative. Precizăm, pe de altă parte, că antroponimul *Creangă* – prezent, azi, în zonă, doar la *Făgăraş* – este atestat, în aşezări rurale din *Ţara Bârsei* şi ariile montane de la sud de ea, imediat la est de *Munţii Perşani*: *Sânpetru (9 persoane cu abonament Romtelecom), Prejmer (3), Tărlungeni (2), Dumbrăviţa, Hărman, Moeciul de Jos, Teliu* (câte una), dar şi la *Zărneşti (4), Săcele (2), Ghimbav, Râşnov* şi *Codlea* (câte o persoană), astăzi localităţi urbane (www.paginialbe.ro, 3 august 2005). Ori este vorba de replieri dinspre Ţara Oltului – inclusiv în urma persecuţiilor cu caracter

a populaţiei româneşti la *greco-catolicism* s-au desfăşurat doar „cu crucea în mână", intervenţia armată a lui *Bukkow* din a doua parte a veacului, când au fost distruse cu tunul mănăstirile ortodoxe făgărăşene[65], datorându-se, pe de-o parte rezistenţei la convertire, dar şi faptului că, în cele două conscripţii, referitoare la confesiuni, din 1750 şi 1766, apar fluctuaţii foarte mari[66].

Ulterior, de la jumătatea veacului al XVIII-lea nu se mai produc variaţii notabile în privinţa numărului de aşezări. În ceea ce priveşte populaţia, şi evoluţia sa este inegală. Pe un fond general de creştere, vizibil în prima parte a veacului menţionat, se ajunge la circa 30000 locuitori în 1722, la aproape 45000 la mijlocul secolului şi la aproape 68000 persoane în 1820 (toate valorile sunt estimate), Adăugarea şi a populaţiei, modeste, a lăcaşurilor de cult ortodox (câteva zeci de mănăstiri, prezente, probabil, în secolele al XVII-lea şi, mai ales, al XVIII-lea, până la distrugerea lor, practic integrală, de către militarii austrieci ai generalului Bukkow), precum şi pe cea a micilor *sticlării* (*glăjării*) ce se vor fi dezvoltat, ca început al industrializării, tot în această ultimă perioadă, premergătoare

---

confesional din secolul al XVIII-lea –, ori antroponimul se regăsea şi atunci, preponderent în această arie şi ar trebui să localizăm acel *Crâng* nu la vest, ci la est de culmea *Perşanilor*). Mai adăugăm faptul că, în componenţa *comitatului Făgăraş* (şi a judeţului, până în 1926), s-au aflat şi localităţile *Dumbrăviţa, Moeciul de Jos* şi *Zărneşti* (prima s-a regăsit, în perioada 1953-1968 şi în componenţa *raionului Făgăraş*). De remarcat că, dintre acestea, *Dumbrăviţa* şi *Zărneştii* au teritoriul administrativ vecin cu al *comunei Şinca Veche*. Iar faptul că un nume ce se regăsea în aşezări est-făgărăşene este atestat azi doar la răsărit de zona studiată poate fi întărit cu exemplul antroponimului *Mailat*, caracteristic pentru *Comăna* în Evul Mediu şi localizat azi, la est de Ţara Oltului, mai cu seamă în aşezări, frecvent rurale, din Ţinutul Secuiesc (preponderent în grafie maghiară). Aceste realităţi, precum şi prezenţa numelui *Kranga* – tot în Ţinutul Secuilor, ca antroponim, la *Miercurea-Ciuc* şi ca toponim, în numele *pasului Creanga/Kranga* dintre depresiunile *Giurgeu* şi *Borsec* –, întăresc ideea migraţiei spre Moldova a strămoşilor povestitorului.

[65] După opinia profesorului **Florentin Olteanu**, un alt motiv care a dus la dispariţia mănăstirilor făgărăşene – ca şi a celor din *Maramureş (Peri, Bârsana)* sau a multora din cele *bucovinene*, după 1775 –, era că ele desfăşurau *activităţi de propagandă panslavistă*, încurajate de Imperiul ţarist, prin intermediul *Mitropoliei ortodoxe sârbeşti* de la *Karlowitz/Karlovac*. După desfiinţarea *Mitropoliei româneşti* de la *Bălgrad*, credincioşii ortodocşi români din Transilvania şi Bucovina au fost trecuţi în grija *Mitropoliei sârbeşti*. Aşa se şi explică, de ce, în antroponimia făgărăşeană, apar frecvent nume ca *Popovici* (urmaşul lui *Popa*), *Minovici* (urmaşul lui *Minu/Mânu*), *Şovăilovici* (urmaşul lui *Şovăilă*) etc.

[66] Astfel, conscripţia greco-catolicilor din 1750 dă, la *Galaţi*, 403 credincioşi, pentru ca, 16 ani mai târziu să mai fie consemnaţi doar 21. La *Comăna de Sus* erau, în 1750, 220 uniţi, iar în 1766 – 270 de ortodocşi şi nici un greco-catolic; exemplele ar putea continua. În altă ordine de idei, trebuie făcută precizarea că, aceste fluctuaţii ale numărului de aderenţi la cele două confesiuni româneşti – şi, în special, aceste reveniri, după cum se vede, ale convertiţilor la greco-catolicism, la confesiunea ortodoxă –, ne-au creat mari dificultăţi în realizarea estimării structurii confesionale a populaţiei de la mijlocul secolului al XVIII-lea.

înregistrărilor statistico-demografice moderne)[67], nu poate afecta decât în mod nesemnificativ concluziile la care am ajuns în cursul demersului nostru ştiinţific.

Dacă la nivel general populaţia Ţării Oltului continuă să crească, bazându-ne şi pe conscripţiile amintite, se remarcă, în frecvente cazuri, că populaţia unora dintre aşezări stagnează sau chiar scade în prima parte a secolului amintit. Astfel, ca exemple, putem menţiona: *Corbi, Voila, Dridif, Ludişor, Voivodenii Mici, Beclean, Hurez, Hârseni, Copăcel, Mărgineni, Sebeş, Breaza, Pojorta, Berivoii Mari, Berivoii Mici, Netotul, Săvăstreni, Mândra, Ileni, Vad, Ohaba, Şercăiţa, Părău*[68]. În bună măsură, aceasta este o reflectare a presiunilor de natură confesională ale autorităţilor habsburgice. Acest lucru este vizibil şi dacă, chiar fiind vorba de estimări, comparăm sporul mediu anual de populaţie, pe întreaga zonă, pentru cele 3 intervale. Astfel, pentru perioada 1640-1722, sporul de populaţie a fost de doar 2,57‰, pentru perioada 1722-1766 – de circa 12,12‰, iar pentru ultimul interval, 1766-1820 – de 9,48‰. Doar din simpla enumerare a localităţilor sus-menţionate, se observă că efortul autorităţilor, cu consecinţe negative în plan demografic, s-a focalizat pe aşezările din partea central-estică a Ţării Oltului, situate în jurul *Făgăraşului*, lucru care se explică şi prin fixarea în oraş a centrului *Episcopiei Greco-catolice*. Exodul unei părţi însemnate a populaţiei, a dus, în bună măsură, şi la stabilirea a numeroşi făgărăşeni peste munţi, dar, pe de altă parte, stă şi la baza apariţiei satului *Şinca Nouă*, în a doua parte a secolului al XVIII-lea, cu care, faţă de 1766, la 1820, numărul localităţilor creşte la 86.

[67] Atât mănăstirile, distruse de armata habsburgică, cât şi glăjăriile se regăsesc pe hărţile istorice din a doua parte a veacului al XVIII-lea şi din secolul următor. Dacă despre viaţă monastică ortodoxă, în fostele lăcaşuri de cult, nu credem să mai fi fost vorba, glăjăriile au funcţionat în continuare, populaţia care era legată de ele fiind, însă, consemnată de autorităţi ca locuind în satele menţionate (*Cârţişoara, Porumbacul de Sus, Dopca*).

[68] Această scădere a populaţiei localităţilor menţionate se va regăsi, după 1766, inclusiv în ceea ce priveşte antroponimia, în nou-apăruta aşezare *Şinca Nouă*. De exemplu, antroponimul *Chima*, prezent şi azi la *Mândra*, este consemnat şi la *Şinca Nouă*.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

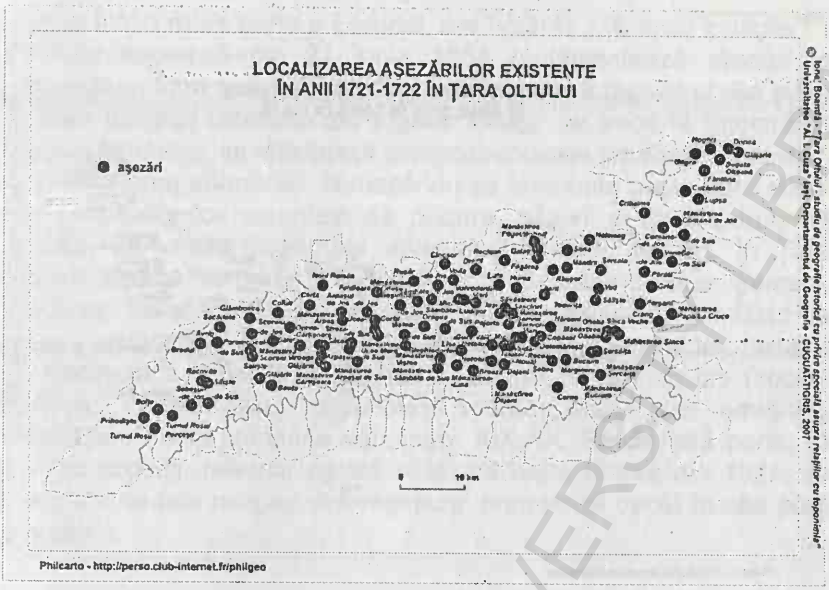

Fig. III.16

Fig. III.17

Fig. III.18

Faza post-paşoptistă (1849-1867) are ca momente-reper, sfârşitul *Revoluţiei europene* de la jumătatea secolului al XIX-lea şi, respectiv, instaurarea dualismului austro-ungar. Este un interval mai scurt, dar deosebit de bogat în evenimente. Imediat după înăbuşirea mişcărilor revoluţionare paşoptiste, autorităţile habsburgice au adoptat, iniţial, măsuri dure. A urmat, din 1860, o relativă destindere, care a fost deosebit de favorabilă pentru români, care ajung să fie, pentru prima dată, reprezentaţi politic, în *Dieta de la Sibiu*, unde ajung chiar să deţină majoritatea relativă. Lucrările acesteia sunt, însă, suspendate după scurt timp, de autorităţile de la *Viena*, în condiţiile negocierilor cu ungurii. Se convoacă o altă *Dietă* la *Cluj*, dominată de maghiari, care proclamă „unirea" Transilvaniei cu Ungaria, ca „preţ" plătit de austrieci ca să evite dezmembrarea imperiului. Aceasta va fi, însă, doar amânată.

Intrarea în perioada modernă este marcată, aşa cum menţionam, şi în planul înregistrărilor statistice, de recensămintele austriece din 1850 şi 1857. De acum încolo, atât numărul locuitorilor, cât şi cel al aşezărilor, este consemnat cu precizie. Astfel, numărul aşezărilor a rămas acelaşi, ca la 1820 (86), populaţia consemnată crescând, însă, la 80767 locuitori în 1850 şi la 84810 persoane – în 1857.

Curentul modernizării se resimte şi în ceea ce priveşte *starea socială* a unei mari părţi a locuitorilor Ţării Oltului. În dieta ardeleană din aprilie 1848, pe fondul ridicărilor revoluţionare ce se făceau

simțite într-o mare parte a Europei, s-a hotărât *„ridicarea iobăgiei”*[69]. *Patenta imperială* din 21 iunie 1854 reglementează *dreptul la proprietate*. Între anii 1850 şi 1860 se realizează *cadastrul*. Se şterg vechile *obligații urbariale* ale foştilor iobagi, se trece la întocmirea *cărților funduare*, se înființează *composesoratele urbariale* (*boiereşti*) şi *proprietatea comunală*, comasându-se terenurile peste care statul era proprietar (cu suprafețe de pădure, păşuni şi fânețe, terenuri arabile, pe unele făcându-şi apariția şi primele *ferme*). În Țara Oltului, aceste ferme au fost înființate la *Comăna de Jos, Şercaia, Făgăraş, Sâmbăta de Jos* şi *Boița*[70]. Aceste schimbări au făcut ca *mica proprietate* să devină dominantă, cu efecte asupra randamentului, acest fapt explicând, alături de alte cauze (social-politice, confesionale, naționale), marile fluxuri de emigranți făgărăşeni de la cumpăna veacurilor XIX-XX. Pe de altă parte, în aceste condiții, *reforma agrară realizată după Unirea din 1918*, va avea efecte mai mici asupra regimului proprietății decât în alte părți ale țării[71].

Fig. III.19

[69] **Al. Bărbat**, *Dezvoltarea şi structura economică a Țării Oltului*, p. 64-65.
[70] *Op cit*, p. 65-66. Aceste ferme şi apariția *fermierilor* sunt reflectate şi antroponomastic, mai ales în vestul zonei (la *Boița*), unde am consemnat numele *Maier*, cu derivate.
[71] *Idem*, p. 104-108.

Fig. III.20

Fig. III.21

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

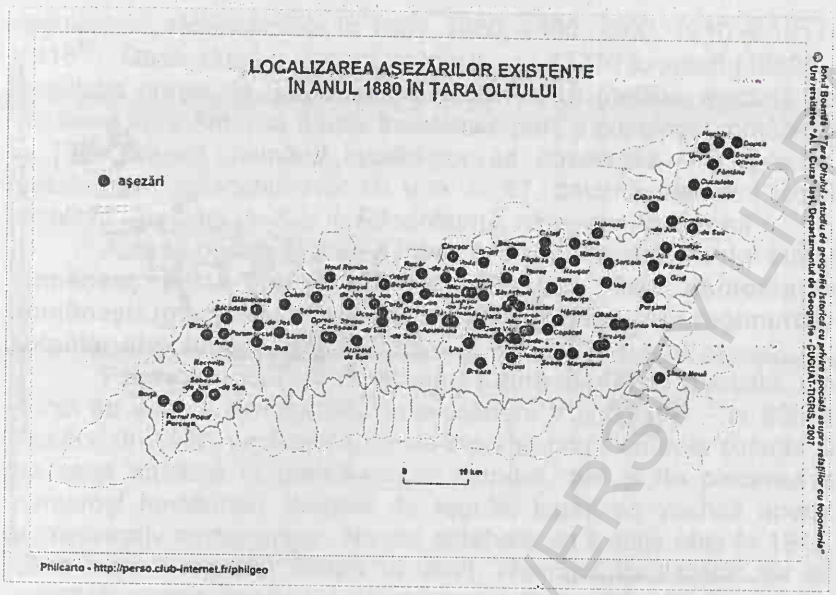

Fig. III.22

Fig. III.23

BCU IAŞI - CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Fig. III.24

Fig. III.25

Ultima fază a acestei perioade este **faza dualismului austro-ungar (1867-1918).** În acest interval au fost întocmite, cu

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

regularitate, recensăminte în 1869, 1880, 1890, 1900, 1910 şi 1917-1918[72]. Dacă, după o uşoară scădere – la 83710 locuitori (1880) – populația creşte, la 93044 persoane, în 1910 (nefiind afectată de migrarea spre America a unei însemnate părți a populației româneşti a Țării Oltului), numărul localităților se dovedeşte a fi, practic, neschimbat, crescând doar cu una, la 87, datorită separării fostei localități *Sâmbăta de Sus* în *Răsăriteană*, respectiv *Apuseană*[73].

A doua **perioadă**, cea a **integrării zonei în ansamblul statal românesc (1918-1945)**, cuprinde două faze: **faza democrației româneşti interbelice (1918-1938)** şi cea a **instaurării regimurilor totalitar-absolutiste (1938-1945)**

Faza democrației româneşti interbelice este marcată, din punct de vedere demografic, de o scădere a populației – la 89654 locuitori, în 1930, explicabilă, pe de-o parte, prin pierderile suferite şi de zona studiată în primul război mondial, dar şi de plecarea a numeroşi funcționari, alogeni de regulă, legați de vechiul aparat administrativ austro-ungar. Nivelul antebelic va fi atins abia în 1941, când s-au înregistrat 93929 locuitori. Numărul localităților nu se modifică, practic, deloc, doar comasarea, din nou, a celor două părți ale *Sâmbetei de Sus* fiind singura schimbare, datorită căreia, totalul localităților făgărăşene revine la 86.

Faza instaurării regimurilor autoritare şi totalitar-absolutiste o considerăm ca începând în 1938, odată cu instaurarea *dictaturii regale* (februarie 1938-septembrie 1940). Aceasta a fost înlocuită cu cea *antonesciană*, având două subdiviziuni – prima, până în ianuarie 1941, când Conducătorul a guvernat împreună cu *Mişcarea Legionară*[74], urmată de cea în care, cu asentimentul german, Ion Antonescu a condus singur, până la răsturnarea sa, în 23 august 1944. Căderea regimului antonescian nu a însemnat şi revenirea la democrație, deşi forțele politice democratice, grupate în jurul *Regelui Mihai* aşa au sperat. Marile Puteri hotărâseră, însă, altfel, încât, după câteva luni de relativă democratizare, România avea să intre sub spectrul regimului totalitar comunist, odată cu instaurarea, cu largul concurs al armatei sovietice, a guvernului condus de dr. Petru Groza (6 martie 1945).

Perioada integrării spațiului transilvan (inclusiv a zonei studiate) în ansamblul statului român cuprinde, doar două înregistrări: una în perioada interbelică – 1930, cel mai complet recensământ realizat vreodată în spațiul românesc, care are şi meritul de a fi fost întocmit şi pentru ansamblul României întregite la 1918 – şi una în timpul celui de-al doilea război mondial, la începutul

[72] Înregistrarea din 1917-1918, a cărei existență este menționată de **Voicu Bodocan** (*op. cit.*, p. 35), a fost publicată în 1920.

[73] Cele două părți ale aşezării se vor contopi, din nou, după 1918.

[74] Care a avut numeroşi adepți şi simpatizanți în Țara Oltului. Urmaşul lui *Corneliu Zelea-Codreanu* la conducerea *Mişcării*, *Horia Sima*, este originar din satul *Mândra*.

anului 1941 (motiv pentru care nici nu a putut fi dat publicității integral)[75].

În ceea ce privește *regimul proprietății*, după o nouă reformă agrară în 1945, cu consecințe mai modeste decât cea interbelică, instaurarea regimului comunist va duce la *dispariția proprietății private asupra terenurilor*, care sunt *colectivizate*. Refuzul făgărășenilor de a accepta noul regim şi, implicit, schimbările politice, sociale, economice etc, pe care acesta voia să le impună, fără a consulta, oricât de modest, populația, explică apariția şi dezvoltarea, pe o parcursul a aproximativ două decenii, a Rezistenței anticomuniste din Munții Făgăraşului.

Fig. III.26

[75] Am utilizat, totuşi, şi datele înregistrărilor publicate în anul 1920.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

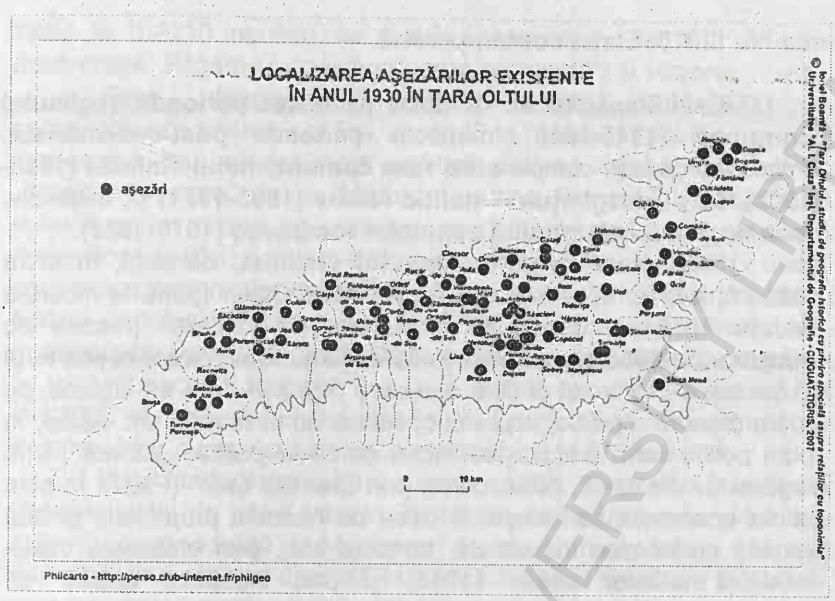

Fig. III.27

Fig. III.28

III.1.5. Etapa contemporană

Este împărțită tot în două perioade: **perioada regimului comunist (1945-1989)**, respectiv **perioada post-decembristă**. Prima are ca **faze** componente, **faza comunismului stalinist (1945-1963), faza „dezghețului" politic relativ (1963-1971)** şi, respectiv, **faza declinului sistemului comunist românesc (1971-1989).**

Prima fază, a **comunismului stalinist**, derulată, în mare măsură, sub „umbra" nefastă a „tătucului" Stalin (până la moartea sa, în 1953) şi a armatei sovietice „eliberatoare" (retrasă de Hruşciov, în 1958) este şi cea în care, comunismul, instalat prin forță şi şantaj, a promovat şi cele mai dure mijloace de a se impune, pe toate planurile: politic, economic, social, administrativ etc. Astfel, în plan politic sunt, practic desființate partidele politice „istorice", fiind legiferată, din 1948, conducerea prin „partidul unic" (PMR). În plan social-economic, se loveşte în ceea ce însemna proprietate privată (unități economice industriale, bancare etc), prin etatizarea cvasi-totalității acestor unități (1948) şi prin începutul acțiunii de colectivizare a agriculturii (din 1949), prin care, pământul primit de țărani, atât după substanțiala reformă agrară interbelică, cât şi prin cea din 1945, este inclus „de bună-voie" în gospodării agricole colective (procesul va fi raportat ca finalizat în 1962). În plan administrativ, în 1950, vechea organizare, specific românească, în județe, este suprimată şi înlocuită cu cea, de „import" din Uniunea Sovietică „frățească", în regiuni şi raioane [76] (cu numeroase modificări, până în 1968, când se revine la împărțirea în județe). În plan demografic şi al numărului de aşezări, politica dirijistă de la centru face ca, imediat după instalarea regimului comunist, în 1949, să apară şi a doua aşezare urbană: *Colonia Ucea* (a cărei construcție fusese inițiată, în scop strategic, ca şi unitatea industrială la nord de care s-a născut, încă dinaintea celui de-al doilea război mondial) este declarată oraş, sub numele de *Victoria*, având un caracter glorificator. Apar alte numeroase aşezări rurale, multe existente şi anterior, dar consemnate drept cătune sau părți componente ale altor aşezări. Se dezvoltă, însă, şi alte aşezări cu profil neagricol, aşa cum este *Mârşa* (în apropierea unei unități legate de construcțiile de maşini, importantă, în caz de nevoie, şi pentru înzestrarea armatei), în vecinătatea *Avrigului* sau *Colonia Făgăraş*, dezvoltată în jurul vechii Fabrici de Explozivi „Nitramonia", edificată în perioada interbelică şi transformată, tot din rațiuni strategice, în combinat chimic. În aceste condiții, luând în calcul şi „boom-ul demografic" postbelic, populația zonei studiate a crescut, în

[76] Fostul județ interbelic Făgăraş a supraviețuit acestor modificări, regăsindu-se, cu unele modificări ale limitelor sale, printre raioanele regiunii *Stalin* (rebotezată, ulterior, *Braşov*)

1956, la 102210 locuitori, iar numărul aşezărilor – la 102, din care două oraşe, *Făgăraş* („de subordonare regională") şi *Victoria.*

Faza „dezgheţului" politic relativ (1963-1971) se caracterizează printr-o politică, discretă la început, apoi din ce în ce mai decisă, de „independenţă" politică, militară, economică, faţă de „fratele mai mare" de la Răsărit (Uniunea Sovietică). Aceasta se reflectă şi în măsuri cu caracter politic (eliberarea cvasi-totalităţii deţinuţilor politici), social-economic (apariţia unor mici unităţi economice neagricole, cu capital privat, acordarea de loturi de teren agricol „în folosinţă", accelerarea politicii de dezvoltare a industriei), administrativ (revenirea, în 1968, la împărţirea în judeţe, dar după un cu totul alt decupaj teritorial[77]) ş. a. În aceste condiţii, recensământul din 1966 consemna acelaşi număr de aşezări ca şi recensământul anterior, însă o populaţie sensibil mai mare: 111375 locuitori.

Deşi atitudinea din august 1968 împotriva invadării Cehoslovaciei de către trupele Tratatului de la Varşovia şi politica externă independentă de Moscova i-au adus un capital de simpatie deosebit, alunecarea, discretă în primul deceniu de aflare la putere, spre „cultul personalităţii", continuarea industrializării forţate, neţinând cont de legităţile economice şi geografice, privaţiunile la care a supus populaţia, discriminările destul de evidente la adresa minorităţilor etnice, nerespectarea drepturilor omului, politica de „sistematizare a teritoriului"[78], dar şi dobândirea, cu mari sacrificii ale populaţiei, a independenţei financiare (martie 1989) au dus la

---

[77] Aceste modificări administrative au avut ca efect preluarea de către noul judeţ *Sibiu* a teritoriului – integral, sau/şi parţial – al unităţilor administrative *Arpaşul de Jos, Avrig, Cârţa, Cârţişoara, Porumbacul de Jos, Racoviţa, Tălmaciu* şi *Turnul Roşu* (după decupajul administrativ de la 1 ianuarie 1992). Restul unităţilor administrative elementare ale Ţării Oltului au fost înglobate judeţului *Braşov.* **Florentin Olteanu** susţine că dispariţia judeţului *Făgăraş* s-ar fi produs, în ultimul moment, în 1968, *János Fázekas* intervenind la Nicolae Ceauşescu pentru reînfiinţarea judeţului *Trei Scaune (Covasna)*, care, până în acel moment, urma să fie înglobat judeţului *Braşov.* Având în vedere şi îndelungata opoziţie a zonei faţă de regimul comunist, Ceauşescu ar fi acceptat. Informaţia este greu de verificat, având în vedere faptul că, în deciziile luate, conducătorul comunist nu se consulta şi cu alte persoane cu funcţii de răspundere, neexistând izvoare scrise care să confirme sau nu această idee. Cert este doar faptul că, deşi îndeplinea condiţiile necesare, aşezării urbane de pe Olt i s-a refuzat, în 1968, rangul de *municipiu.*

[78] Care a început să fie aplicată, în alte zone, după cutremurul din 1977, invocându-se şi argumente de ordin funciar (extinderea suprafeţei cultivate, de pildă). Dacă s-ar fi pus în practică şi în zona studiată, aceasta ar fi avut ca rezultat, după informaţii neverificate şi neverificabile, până în acest moment, comasarea populaţiei din satele Ţării Oltului în 4 „oraşe cu profil agro-industrial" a circa 30000-40000 locuitori fiecare. Programul avea şi o pregătire psihologică prealabilă: localnicii trebuiau „convinşi" să-şi părăsească gospodăriile. În acest scop s-a iniţiat captarea măcar a unei părţi din apele pâraielor făgărăşene spre acumularea de la *Pecineagul*, pe cursul superior al *Dâmboviţei.* Aceasta ar fi avut ca rezultat şi scăderea nivelului apelor freatice, inclusiv din fântâni şi puţuri. După multe intervenţii, pe lângă forurile competente, această operaţiune a fost sistată, după 1990.

căderea regimului condus de *Nicolae Ceauşescu* (venit la putere după moartea lui *Gheorghe Gheorghiu-Dej*, în 1965). În această **fază a declinului sistemului comunist românesc (1971-1989)** s-a realizat doar un singur recensământ, cel din 1977. Deja sunt evidente „roadele" politicii de „comasare" a aşezărilor, în primă instanță doar „pe hârtie": în Țara Oltului, numărul localităților a scăzut la 91[79]. Populația a continuat, însă, să crească, datorită aportului migranților spre oraşe (deoarece, în mediul rural, se resimte o scădere demografică importantă), atingând 124308 locuitori.

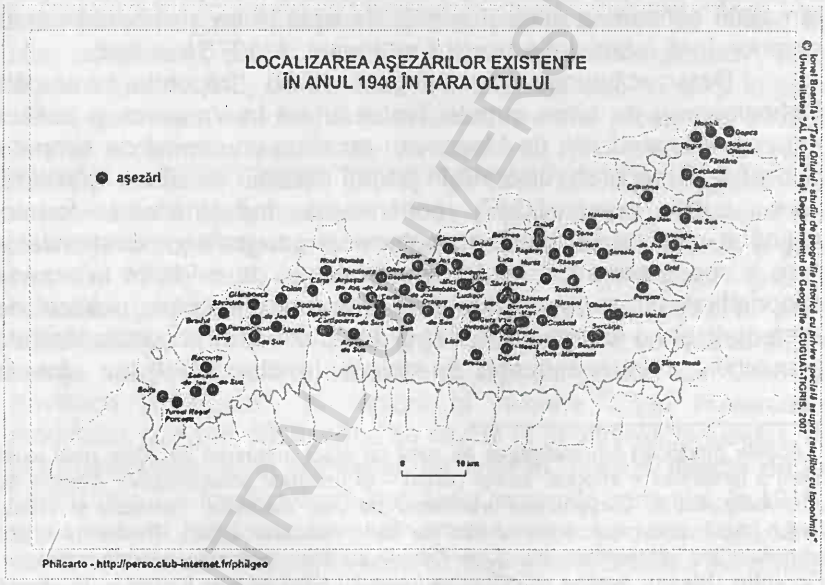

Fig. III.29

[79] Astfel, de pildă, *Berivoii Mari* şi *Berivoii Mici* au devenit, administrativ, o singură aşezare, *Berivoi*, fostele localități *Galați* şi *Colonia Făgăraş* au devenit simple *cartiere* ale *Făgăraşului,* vechile sate *Oprea-Cârțişoara* şi *Streza-Cârțişoara* au devenit, simplu, *Cârțişoara* ş. a. m. d. La nivel local, vechile nume ale fostelor aşezări funcționează, însă, şi astăzi. Refuzul de a accepta aceste înglobări administrative ia uneori şi forma unor proteste tacite, cum se întâmplă, de pildă, în aria *Galaților*: Frecvent şi sistematic, plăcuțele de la ieşirea din actualul cartier al *Făgăraşului*, pe care este scris numele municipiului, fie dispar, fie sunt degradate. Există şi opinii care cer măcar reînființarea *satului Galați*, dacă nu chiar a *comunei interbelice*.

Fig. III.30

Fig. III.31

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Fig. III.32

Perioada post-decembristă debutează odată cu schimbarea de regim de la finele anului 1989. Acest an marchează şi declararea, la 1 mai, a unui al treilea oraş în Ţara Oltului: fosta comună *Avrig*. Anul 1990 a adus şi multe speranţe legate de posibila reînfiinţare a judeţului *Făgăraş*.[80] Schimbarea de regim nu a adus şi îmbunătăţirea dorită a condiţiilor de trai, ci, dimpotrivă, a avut mai degrabă efecte negative: disponibilizări din unităţile industriale, mai ales din mediul urban, scumpirea repetată şi severă a preţurilor la produsele de bază şi la utilităţi, ceea ce a dus, pentru prima dată, la declinul populaţiei urbane, în ciuda creşterii numărului de oraşe, de la două, la trei. Astfel, dacă recensământul din 1992, realizat la puţin timp după căderea regimului comunist, când măsurile de

[80] Astfel, în mai 1990, la *Făgăraş* a avut loc un miting în cadrul căruia, în prezenţa a peste 5000 de făgărăşeni, autorităţile au anunţat începerea demersurilor în vederea reînfiinţării fostului judeţ. Fusese obţinut acceptul conducerilor unităţilor administrative din vechiul judeţ interbelic (inclusiv din comunele aflate în judeţul *Sibiu*) şi chiar acceptul unităţilor administrative din *zona Rupea*, care, în perioada interbelică aparţinuse judeţului *Târnava Mare*. A fost creată, în acest scop, şi o *Ligă a Judeţelor Abuziv Desfiinţate* (al cărei vicepreşedinte a fost ales *dr. ing. Nicolae Ciocan*, primar al Făgăraşului în anii 1992-1996). În ciuda promisiunilor făcute de, practic, toate forţele politice importante, acest deziderat nu a fost realizat. Ceea ce a rămas, este doar pancarta de la intrarea principală a S.C. „Nitramonia" pe care este scris, de peste 15 ani, *Făgăraşul să devină judeţ*. Din anul 2001, la *Făgăraş*, a fost înfiinţat un *Oficiu Prefectorial*, dependent de *Prefectura Braşov*.

restructurare economico-socială nu-şi făcuseră simțite efectele, consemnează o populație mai mare ca în 1977 – respectiv 128429 (valoarea maximă înregistrată în toate timpurile în Țara Oltului) – primul recensământ realizat în mileniul al III-lea coboară populația zonei studiate la o valoare apropiată de cea din 1966: 114382 locuitori. Mediul rural este mai puțin afectat, în vreme ce oraşele au serios de suferit, şi în special *Făgăraşul*, cu o scădere de peste 9000 locuitori. Explicația este dată de disponibilizările masive din unitățile industriale ale municipiului, care au avut ca efect, într-o primă fază, creşterea şomajului, diminuat ulterior datorită imigrărilor, cu precădere spre Italia[81].

În ceea ce priveşte *regimul proprietății*, după 1990 s-au inițiat demersuri legislative pentru restituirea terenurilor colectivizate vechilor proprietari sau/şi urmaşilor acestora. Au fost elaborate şi puse în aplicare, cu destule dificultăți, legi privind fondul funciar şi suprafețele forestiere. Terenurile restituite sunt valorificate fie individual, fie în cadrul unor forme asociative cu caracter privat, dar, în lipsa utilajelor, îngrăşămintelor şi a unui sprijin din partea statului, rezultatele sunt modeste, explicând întinsele suprafețe nelucrate, dar şi reluarea, după un secol, a emigrației şi din mediul rural, în afara țării.

Etapa contemporană, postbelică, este reprezentată de mai multe momente censitare, dintre care unele fie nu ne-au fost accesibile, fie nu sunt publicate, de către forurile româneşti competente, până la nivel de detaliu. Pentru perioada comunistă amintim, ca momente censitare, 1948, 1956, 1966 şi 1977, iar pentru perioada post-decembristă – 1992 şi 2002[82]. Am încercat, folosindune de datele la care am avut acces, să reconstituim şi structura etnică a populației Țării Oltului, la nivel de unități administrative elementare (comune şi oraşe), pentru recensămintele din 1956[83] şi 2002.

Aşa cum se observă, din prezentarea structurii etnice, lingvistice şi confesionale a populației aşezărilor făgărăşene, am utilizat câțiva ani, pentru fiecare epocă sau perioadă (anterior

---

[81] Cea mai importantă unitate economică, nu doar din oraş, ci din toată Țara Oltului, fostul Combinat Chimic, devenit, în mare măsură, după 1989, S.C. „Nitramonia", a ajuns ca, de la peste 12000 salariați în 1989 să mai aibă, în prezent, câteva... sute. Cu excepția lunii august, când oraşul „se însuflețeşte" la revenirea acasă, în vacanță, a „italienilor", „peisajul demografic" actual al municipiului include, preponderent, populație de vârstă şcolară, până la 18 ani, respectiv, adulți şi vârstnici, peste 40-50 de ani.

[82] Astfel, nu am găsit, publicate până la nivel de detaliu, primele două recensăminte postbelice, din 1948 şi 1956 (ultimul prezintă, până la nivel de sat, populația doar în ceea ce priveşte structura pe sexe şi grupe de vârstă, iar structura etnică doar pentru aşezările urbane şi pe raioane şi regiuni).

[83] Pentru acest recensământ, ca şi pentru cel din 1948 (parțial) , există informații, până la nivel de aşezare, pe site-ul http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/vallas.htm.

primelor înregistrări statistice), folosind, de la mijlocul secolului al XVI-lea, înregistrările realizate de autorități. Am ales, ca momente importante pentru estimările realizate, anii 1 (Anno Domini), 200, 450, 700, 1000, 1300, 1400, şi 1500. Precizăm că nu este vorba de nişte date... fixe, ci de nişte momente alese convențional, reprezentând nişte medii ale perioadelor la a căror jumătate aproximativă se află. Prima dată se situează, aproximativ, la jumătatea celor două secole de regalitate dacică, fiind şi anul Naşterii Domnului Nostru Iisus Hristos, iar a doua – aproximativ la jumătatea celor circa 170 ani de stăpânire romană, perioadă ce a reprezentat şi apogeul demo-economic şi teritorial al Imperiului roman.

Anul 450 reprezintă, într-un fel, finalul antichității sau începutul „tranziției" între ceea ce se recunoaşte ca sfârşitul acesteia în spațiul european central-occidental (anul 476 – sfârşitul Imperiului roman de Apus) şi momentul considerat ca debutul Evului Mediu în partea central-sud-estică a bătrânului continent (anul 602 – prăbuşirea *limes-ului* dunărean ca urmare a pătrunderii slavilor în Peninsula Balcanică, semnificând şi întreruperea însemnată, chiar dacă nu irevocabilă, a contactului romanității nord-dunărene cu cea balcano-bizantină. De asemenea, această dată se află aproape şi de dispariția hunilor din contextul geopolitic al spațiului central-sud-est european, locul lor fiind luat de avari, însoțiți şi urmați, curând, de slavi. Considerăm decisiv acest moment, deoarece, în cursul secolelor VII-VIII se cristalizează, din romanitatea carpato-dunăreano-balcanică, poporul român, prin asimilarea acelor comunități slave care nu au trecut la miazăzi de vechiul *Donaris*. Acest moment, situat de noi în jurul anului 700, se află şi el, aproximativ, la jumătatea intervalului următor, la finalul căruia poporul român era deja plămădit şi pregătit să creeze organizări politico-militare de tipul *cnezatelor* şi *voievodatelor*, organizări proprii numai urmaşilor daco-romanilor, create prin valorificarea experienței romano-bizantine şi a influențelor organizatorice ale slavilor recent asimilați. Crearea şi evoluția unei asemenea formațiuni prestatale va fi avut loc şi în Țara Oltului, probabil în secolele IX-XII, la jumătatea căreia am mai plasat un moment cu estimări demografice, în jurul anului 1000. Acesta este important şi din alte puncte de vedere: este anul creştinării ungurilor, care, în anul următor, prin cucerirea şi demantelarea fortificației *Bălgradului*, încep impunerea controlului lor asupra Transilvaniei – sarcină deloc uşoară, cu multe „replieri" şi compromisuri, datorate opoziției organizărilor politico-militare româneşti, care face ca Ardealul să rămână, ca parte a Regatului maghiar, un voievodat (instituție specific românească), cu statut de autonomie, care se va menține, şi după 1526, când o mare parte a Regatului Ungariei devine paşalâc turcesc şi, în bună măsură, chiar şi după încorporarea, ca Mare Principat, în Imperiul habsburgic. În

fine, acest moment de cumpănă între primele două milenii creştine este foarte aproape de anul 1054, care este marcat de ruptura între „cei doi plămâni ai creştinismului" (Papa Ioan Paul al II-lea), când Biserica Creştină se scindează într-o ramură situată în Orientul Europei, (greco-)ortodoxă (căreia, ca popor neo-latin, românii îi vor rămâne ataşaţi) şi cea occidentală, (romano-)catolică, către care se vor îndrepta ungurii, precum şi germanii colonizaţi de ei şi în zona studiată de noi.

Anul 1300 se situează, de asemenea, aproximativ, la mijlocul altei perioade însemnate şi pentru această arie a Ţării Oltului. În secolul anterior, regalitatea maghiară, ajunsă pe linia Oltului, începe primele acţiuni vizând îngrădirea, dacă nu desfiinţarea voievodatului făgărăşan. Deşi se înregistrează unele succese, fiind fondate, în acest secol, mai multe aşezări de colonizare, totuşi, năvălirea tătarilor, dar şi opoziţia dârză a românilor, fac ca, la finele veacului, Ţării Făgăraşului să-i fie recunoscute instituţiile specifice, la un nivel asemănător cu cel de care se va bucura, în secolul următor, şi Maramureşul. Momentul este aproape şi de cel al „descălecatului" lui *Negru Vodă* peste munţi (1290), care va duce la apariţia primului stat independent românesc, consolidat şi extins în prima parte a secolului următor şi suficient de puternic spre a se opune cu succes încercărilor de subordonare ale Regatului maghiar. Următorul an, 1291, va aduce, pe lângă prezenţa, pentru prima dată, şi a românilor făgărăşeni în Dieta ardeleană de la Alba-Iulia şi intrarea în istorie a *Făgăraşului*, localitate ce va deveni principalul său centru şi care, cel puţin în actele de cancelarie va da şi numele *„ţării"*, rămasă, în popor, „din vechime", ca *Ţara Oltului.*

Intervalul anterior se încheie, aproximativ, cu anul 1368, în care, şi ca urmare a prestigiului de care se bucura tânărul stat muntean, *Ţării Oltului* i se recunoaşte apartenenţa la *Ţara Românească*, pentru aproape un secol. Pentru acest *„secol muntenesc"* am considerat nimerit, ca an convenţional, 1400, situat şi la jumătatea domniei lui *Mircea cel Bătrân*, în timpul căruia *Ţara Românească* independentă a atins cea mai mare extindere teritorială şi cel mai mare prestigiu în relaţiile internaţionale medievale. Domnia lui *Mircea* este şi perioada menţionării primei organizări ecleziastice episcopale ortodoxe (la *Scoreiu*), dar şi cea în (sau după?) care *ducatul făgărăşan* pierde partea de nord-est. În plan extern, în acest interval, otomanii pătrund tot mai adânc în Peninsula Balcanică, afectând, pentru prima dată, şi spaţiul românesc nord-dunărean. Prin această penetraţie şi mai ales, spre finele acestui secol, prin căderea *Constantinopolului* sub turci, se va deschide calea spre emigrarea în spaţiul românesc, inclusiv în zona luată în studiu, a unui însemnat număr de balcanici, în special *slavi*, dar şi *greci, albanezi* – mai puţin – şi a multor *români balcanici*, realităţi demo-istorice reflectate şi de onomastica făgărăşană.

Anul 1500 a fost ales, convențional, ca an de mijloc pentru următoarea estimare demografică medievală pentru un alt interval de aproximativ un secol (1464-1573). Este perioada ultimelor stăpâniri ale unor români – conducătorii *voievodatul muntean, boierul Udrişte, voievodul Ştefan Mailat, căpitanul Gaspar Békés* (ultimii doi chiar făgărăşeni de origine) – asupra *districtului Țării Făgăraşului*, a răscoalei făgărăşenilor în sprijinul lui *Mihnea Vodă* (1508), cea în care Transilvania iese de sub „tutela" Ungariei, spre a intra, din 1541, ca principat autonom, sub suzeranitate otomană, statut asemănător celui avut de *Țara Românească* şi *Moldova*. Data aleasă de noi se situează şi aproape de primele intervenții cu caracter restrictiv ale autorităților Ardealului în organizarea Țării Făgăraşului (elaborarea, în 1509, a primelor statute). De asemenea, anticipând puțin referințele estimative la structura confesională a populației, având în vedere şi mişcările religioase contra conducerii Bisericii Catolice, acest moment este şi ultimul la care comunitățile maghiare şi germane vor mai fi menționate ca aderând la catolicism, deoarece, aproximativ de la mijlocul veacului, cvasi-totalitatea *saşilor* (trecuți la luteranism/confesiunea evanghelică – recunoscută de Dieta de la Turda, în 1548) şi o mare parte dintre maghiari (care au aderat la calvinism/cultul reformat – oficializat în 1564 sau la unitarianism – oficial din 1568) vor îmbrățişa confesiuni creştine protestante[84].

Urbariile din prima parte a veacului al XVII-lea, realizate în perioada 1632-1640, ne permit să considerăm, convențional, ca moment median al intervalului următor (1573-1699), anul 1640. Acesta se găseşte aproximativ la jumătatea intervalului ce cuprinde, în prima sa parte, transformarea *districtului Țării Făgăraşului*, într-un domeniu princiar (donat soțiilor principilor), fixarea, în anii 1599-1601 (intermitent) a *cetății Făgăraşului* ca reşedință a voievodului unificator al *Țărilor Române*, *Mihai Viteazul*, apoi, mai ales în a doua jumătate a veacului, chiar în reşedință princiară ardeleană, în care s-au ținut o mare parte din şedințele *Dietei Transilvaniei* din veacul al XVII-lea[85], încheindu-se, la finele acestui secol, cu încorporarea Ardealului, cu tot cu *districtus terrae Fagaras*, la Imperiul habsburgic.

După 1699 se remarcă înregistrările realizate de autoritățile habsburgice, care vor căpăta tot mai multă exactitate şi ritmicitate. Astfel, pentru prima fază a perioadei de apartenență a Transilvaniei, cu tot cu Țara Făgăraşului, la monarhia austriacă (a tranziției de la feudalism la perioada modernă, 1699-1849), am utilizat ca ani-reper,

[84] Informații preluate din lucrarea domnului **Voicu Bodocan**, *Etnie, confesiune şi comportament electoral în Transilvania*, p. 34.

[85] Potrivit informațiilor profesorului **Florentin Olteanu**, dintr-un studiu comunicat în 2002 (în curs de publicare), în *Sala Dietei* din *Castelul Făgăraşului* s-a semnat, în 1691, documentul între imperiali şi ardeleni, prin care Transilvania urma să intre, ca Mare Principat, autonom, în componența Imperiului habsburgic.

cei în care s-au efectuat conscripțiile din 1721-1722, 1750/1766 şi 1819-1820. Din păcate, ca şi în intervalul 1632-1648, nu a fost recenzată întreaga populație, detaliile legate de structura etnică, sau cea confesională, fiind şi ele inegale sau lacunare, ceea ce ne-a obligat la interpolări.

Din 1850, pentru a doua fază de apartenență la monarhie, am avut acces la datele primelor recensăminte habsburgice, cele din 1850, care consemnează, pentru prima dată, întreaga populație a zonei, cu referințe asupra structurii confesionale (ambele) şi etnice (doar primul). Ultima fază, cea a dualismului, se remarcă atât prin periodicitatea (aproape) „nemțească" a înregistrărilor, din 10 în 10 ani – 1869, 1880, 1890, 1900 şi 1910 – dar şi prin prin consemnarea, pe lângă confesiune şi a limbii vorbite (nu şi a etniei). Aceasta ne-a permis, chiar ne-a obligat, atât la încercarea de a reconstitui – folosind şi datele de dinainte (1850) şi de după această perioadă (1930) – şi structura după etnii, cât şi la corelarea structurii lingvistice a populației cu cea etnică şi cu cea confesională.

Pentru perioada integrării zonei studiate în ansamblul statal românesc, anii-reper sunt 1920, 1930, pentru faza democrației româneşti interbelice şi 1941, pentru cea a instaurării regimurilor totalitar-absolutiste.

Ultima etapă, cea contemporană, dispune şi ea de mai multe momente censitare, inegal realizate şi publicate. Pentru perioada regimului comunist, instaurat în 1945, dispunem de date referitoare la populație, de la recensămintele din 1948, 1956 (utilizabile pentru faza comunismului stalinist, 1945-1963), 1966 (pentru faza „dezghețului" politic relativ, 1963-1971) şi 1977 (pentru ultima fază, cea a declinului sistemului comunist românesc).

În fine, ultima perioadă, post-decembristă, ne oferă, ca momente censitare, cele din anii 1992 şi 2002.

III.1.6. Tipurile de aşezări dispărute

Această evoluție a sistemului de aşezări făgărăşene are cauze multiple, care au avut manifestări inegale, atât în ceea ce priveşte timpul, cât şi spațiul în care s-au manifestat în zona studiată. Astfel, se poate observa, de exemplu, că multe localități din extremitățile Țării Oltului, fie că este vorba de cea vestică sau cea sud-estică, ori de cea nord-estică (mai puțin) au dispărut, mai ales în Evul Mediu, ca urmare a năvălirilor, sau războaielor. Se desprinde, apoi, ca o altă cauză a dispariției unor aşezări, distrugerea lor de către autorități, în acest grup intrând toate aşezămintele monahale desființate de către habsburgi în veacul al XVIII-lea. Pe de altă parte, apărute ca nuclee legate de unele activități economice, alte localități, fără a fi dispărut, fizic, nu sunt consemnate de înregistrările statistice. Aici intră *glăjăriile* – apărute în acelaşi veac, mai ales în

vestul Țării Oltului – şi unele *stâne*. Cum toponimia le păstrează prezența – uneori chiar şi după ce respectiva activitate nu se mai realizează acolo (*glăjăriile* din aria actualelor comune *Cârțişoara, Porumbacul* sau *Hoghiz*), le-am menționat, anterior respectivelor înregistrări, ca aşezări distincte. În fine, o altă cauză, legată oarecum de cea anterioară, fiindcă, adesea, tot autoritățile au intervenit în sensul „dispariției nominale" a acelor localități, este comasarea, alipirea, administrativă, a lor la alte localități. Astfel au procedat mai ales autoritățile comuniste, în 1968. Multe din cătunele sau localitățile componente ale unor unități administrative au dispărut, oficial, ele continuând, însă, să existe efectiv. Totuşi, nu rareori, contopirea s-a realizat pe cale naturală. Aşa, de pildă, dispare, înainte de 1800, cătunul *Turnul Roşu*, înglobat la *Boița* (tot aici venind şi populația recent dispărutei localități *Paltin*[86]). La fel,circa un secol mai târziu, vechea localitate *Sâmbăta de Sus* se „desface" în două părți, numite, în funcție de poziția față de *Râul Sâmbetei, Răsăriteană* şi *Apuseană.* Acestea apar în recensăminte de la 1880 până în 1910, semn că, ulterior, ele s-au contopit, pe cale naturală (şi în acest caz există o situație de înglobare recentă a unei foste localități în noul centru de comună: fosta aşezare *Stațiunea Climatică Sâmbăta* a dispărut la recensământul din 2002, populația fiind consemnată ca locuind în *Sâmbăta de Sus*[87]). Asemănător se vor fi petrecut, poate, lucrurile cu fostele aşezări *Săcel* (azi parte componentă a satului *Arpaşul de Sus*, menționat, încă, toponimic), sau *Dălămăneşti* (cătun al satului *Copăcel*, dispărut şi administrativ şi toponimic în veacul al XVIII-lea).

Ținând cont de aceste considerente, putem încerca să grupăm aceste aşezări dispărute într-o *tipologie*, după cum urmează:

1) *aşezări dispărute localizate spre limitele Țării Oltului;*
2) *aşezări dispărute situate în partea centrală a zonei studiate;*
3) *aşezăminte monahale (multe reînființate după 1990);*
4) *mici centre cu diverse funcții economice;*
5) *localități înglobate la alte aşezări existente.*

Ținând cont atât de cauzele menționate, cât şi de felul în care elementele fizico-geografice (în special relieful) au influențat fenomenul de *„roire"* al satelor făgărăşene (**Gh. Dragu**, 1970), se pot distinge 5 *subzone*, cu trăsături distincte în ce priveşte localitățile dispărute. Acestea sunt:

[86] Informație furnizată de locuitori ai recent înființatei comune *Boița*, în timpul documentării la teren din iunie 2004.

[87] Informația ne-a fost furnizată, în timpul menționatei documentări la Primăria nou-înființatei comune *Sâmbăta de Sus*. Fosta localitate menționată nu a dispărut, fizic, dimpotrivă, având în vedere faptul că, în apropierea vechii mănăstiri brâncoveneşti se construieşte intens, credem că aşezarea va reapărea şi oficial într-un viitor apropiat.

1. *subzona nord-estică*, în cadrul căreia, pe fondul, totuşi modest evidenţiat, al *„roirilor"* în lungul afluenţilor Oltului, am consemnat puține aşezări dispărute (doar 4), legate, fie de posibilele năvăliri şi lupte – *Villa Vratotus (Ungra)*, poate şi *Maypach (Hoghiz)*[88] –, de dispariția unor mănăstiri (*Mănăstirea Comăna de Jos*), ori de contopirea cu altă aşezare – cătunul *Turzun*, alipit la *Hoghiz* în 1968[89]. Mai precizăm că, exceptând comuna *Comăna*, aşezările celorlalte unități administrative au fost desprinse de timpuriu de Țara Oltului (excepție făcând, în bună măsură, satele hoghizene *Cuciulata* şi *Lupşa*).

2. *subzona sud-estică*, în care am inclus comunele *Părău, Şercaia, Şinca* şi *Poiana Mărului (Şinca Nouă)*. În această arie, în care se manifestă evident aceeaşi roire în lungul afluenților Oltului, întâlnim aşezări aparținând aproape tuturor categoriilor menționate anterior. Prin această subzonă au trecut numeroase fluxuri, atât de năvălitori, cât şi de bejeniți – mai ales pe *Valea Şincăi* – spre Țara Românească. Aşa se explică, pe lângă intenția autorităților de a înființa noi aşezări – cazul *Ohabei* – sau apariția, datorită persecuțiilor confesionale din veacul al XVIII-lea a satului *Şinca Nouă* şi dispariția, până inclusiv în acest secol, a numeroase sate şi mănăstiri. Pe de altă parte, unele din cătunele apărute după 1945 au fost înglobate în alte aşezări, aparținând celor două comune *Şinca* de astăzi.

3. *subzona central-estică*, beneficiară a unui relief de „câmpie", este cea în care roirile s-au realizat în bună măsură lateral. Satele-dublet apărute fie în Evul Mediu – *Voivodeni, Berivoi* – sau spre finele veacului al XIX-lea (*Sâmbăta de Sus*), s-au contopit. Fenomenul contopirilor este, însă, frecvent, atât pe cale naturală, cât şi administrativ[90]. În această arie se manifestă, de asemenea,

[88] Dacă nu cumva, repectiva aşezare nu se va fi contopit cu actualul centrul al comunei omonime.

[89] Recensămintele din 1956 şi 1966 consemnează o localitate cu acest nume, alipită, probabil, de oraşul *Rupea*. Ținând, însă, cont de prezența părții sudice a *Dealului Turzun*, situat pe dreapta Oltului, în aria comunei *Hoghiz*, dar şi de consemnarea, pe site-ul Romtelecom – www.paginialbe.ro (16 septembrie 2005) – a *satului Turzun*, cu abonați aparținând comunei citate, am considerat că o aşezare cu acest nume va fi existat şi în componența acestei unități administrative. Nu am trecut-o la localitățile reînființate după 1990, deoarece ea nu este menționată distinct nici la recensămintele din 1992 şi 2002 şi nici nu are liste distincte cu alegători (conform informațiilor culese la teren în iunie 2004).

[90] În această subzonă se manifestă, de fapt, unele fenomene contradictorii, chiar în cazul aceleiaşi unități administrative. Astfel, în hotarul municipiului *Făgăraş*, unde a reapărut, după 1990, *Mănăstirea Făget-Boholț*, locuitorii *Galaților* se manifestă, în diverse forme, pentru reînființarea măcar a localității, poate chiar cu rang de comună. Pe de altă parte, în aria fostei *Colonii Făgăraş* (azi *cartierul Nitramonia*), datorită dificultăților social-economice, o bună parte a populației de aici a plecat, iar unele din imobilele de locuințe colective (cămine de nefamiliști), aflate într-o avansată stare de degradare, au fost distruse de autorități. În acest caz, deşi

practic, toate cauzele care au provocat dispariția unor localități. Unele au dispărut, pur şi simplu – cazul satului *Blechisdorfer – „satul românilor"?* – altele se vor fi contopit pe cale naturală (cum se pare că s-au petrecut lucrurile cu *Dălămăneştii* deja pomeniți). Numeroase au fost, aici, aşezămintele monahale distruse cu tunul, în a doua parte a secolului al XVIII-lea de generalul Bukkow, multe reînființându-se după 1990[91]. Mai remarcăm marea stabilitate a aşezărilor din componența actualelor comune *Mândra* şi *Beclean*, ai căror locuitori, chiar şi în cazul unor năvăliri, vor fi revenit pe vechile vetre, probabil, datorită apropierii de *Făgăraş*. De asemenea, precizăm că, în vestul subzonei, în lungul *Râului Sâmbetei*, se realizează „tranziția" spre subzona situată imediat la apus, unde predomină, din nou, „roirile" în lungul afluenților Oltului.

4. *subzona central-vestică* se caracterizează, ca şi cea sud-estică, prin roirile în susul râurilor ce vin din Munții Făgăraşului. În această arie, printre aşezările care au dispărut, se numără, pe lângă cele desființate de năvăliri, aşezămintele monahale distruse sau localitățile contopite, şi micile centre cu funcții economice, predominând, în acest grup, *glăjăriile*[92]. Ca şi la *Ungra* – dar deosebindu-se prin aceasta de *Şercaia* (ai cărei locuitori au fost siliți să se mai refugieze în Evul Mediu, datorită prădăciunilor) –, *Cârța* face notă aparte, în acest grup de comune situate în vestul fostului district/comitat/județ făgărăşan, neavând nici o aşezare dispărută. Se poate ca acest lucru să se datoreze şi prezenței *mănăstirii cisterciene*, cu incintă fortificată, vizibilă şi astăzi. Acesteia i se adaugă *Victoria*, centru urban apărut şi dezvoltat de la mijlocul secolului trecut

---

populația cartierului este, încă de peste două ori mai mare decât cea a fostei comune de la nord de Olt, nici nu se pune problema reacordării statutului avut anterior anului 1968. Pe de altă parte, din informațiile furnizate de Primăria *Hârseni* (iulie 1995), locuitorii din *Măliniş*, fie plecau în alte părți ale țării, fie se mutau în satul vecin, *Sebeş* (acelaşi lucru ne-a fost comunicat, la Primăria *Şinca*, în iunie 2004, în legătură cu locuitorii aşezării *Vâlcea*, care au cerut să fie alipit satul lor centrului de comună).

[91] Ultimul asemenea lăcaş de cult distrus a fost *Mănăstirea Sâmbăta de Sus*, care a reapărut prima, după Unirea din 1918. Ei i s-au adăugat, în ultimii ani mănăstiri în reconstrucție la *Făgăraş (Boholț-Făget), Bucium, Dejani, Berivoi* (unde a apărut şi un schit) Informațiile sunt preluate din lucrarea lui **Mihai Vlasie**, *Ghidul aşezămintelor monahale ortodoxe din România*, ediția a VIII-a (2003), Editura Σοφία, Bucureşti).

[92] Înregistrările din secolele XVII-XVIII consemnează prezența acestor mici manufacturi în apropiere de *Porumbacul de Sus*, la 1680 (arendată polonilor, de către principele *Apafi*), la *Arpaşul de Sus*, la 1721, iar la *Cârțişoara* – la 1795. Şi antroponimia întăreşte prezența acestor meşteşugari în această subzonă, conscripția de la 1721-1722 amintind câțiva locuitori din *Porumbacul de Sus* şi *Arpaşul de Sus* cu numele *Glăjar* (**Al. Bărbat**, *Dezvoltarea şi structura economică a Țării Oltului*, p. 50, inclusiv notele infrapaginale 1-4).

- 5. *subzona vestică* se aseamănă, în multe privințe, cu cea nord-estică, atât în ceea ce priveşte faptul că a fost detaşată de timpuriu de Țara Oltului (chiar anterior anului 1200), cât şi în privința prezenței izolate a satelor-dublet. Numărul mare al aşezărilor dispărute, atât în perioada medievală, cât şi mai recent, o apropie de subzona sud-estică. Şi aici am consemnat o unitate administrativă fără aşezări dispărute – *Avrigul*, probabil şi datorită faptului că celelalte sate sunt mai adăpostite față de curenții năvălitorilor din veacurile trecute. *Avrigul*, ca localitate, a avut, în multe privințe, un destin asemănător *Şercaiei*, populația tânărului oraş revenind, după distrugeri, inclusiv cu sprijinul autorităților (a doua parte a secolului al XV-lea), iar *Mârşa* este o creație postbelică. În cadrul recent înființatei comune *Boița* (fostă localitate componentă a oraşului *Tălmaciu*) se remarcă, pe lângă fortificațiile antice – *Caput Stenarum,* sau medievale – *Lanchkron, Latormar* – şi aşezările rurale propriu-zise (*Plopi, Rewka, Prihodişte*), ce au dispărut, o „continuitate" de peste două secole a contopirii – de regulă pe cale naturală – a altor localități cu satul menționat: din veacul al XIX-lea *Turnul Roşu* (fost cătun), în a doua jumătate a secolului trecut – *Meghişul*, după 1992 – fostul sat *Paltin.*

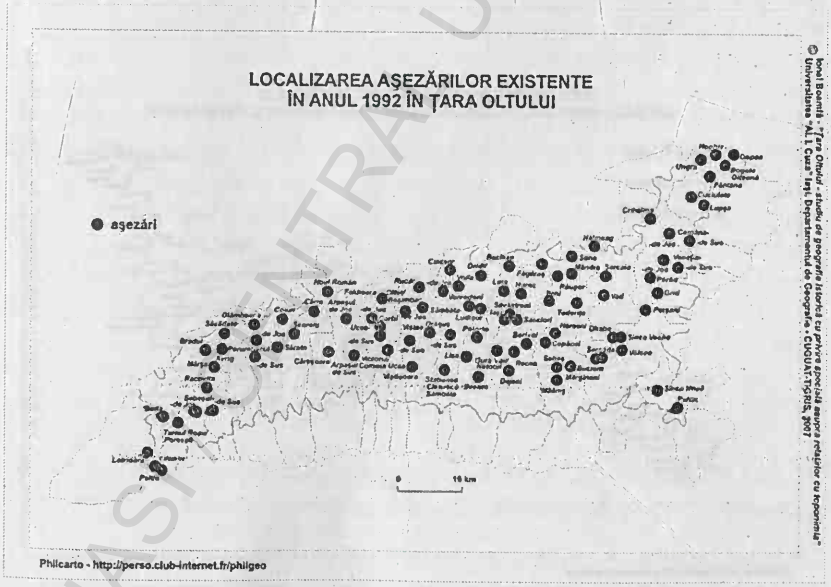

Fig. III.33

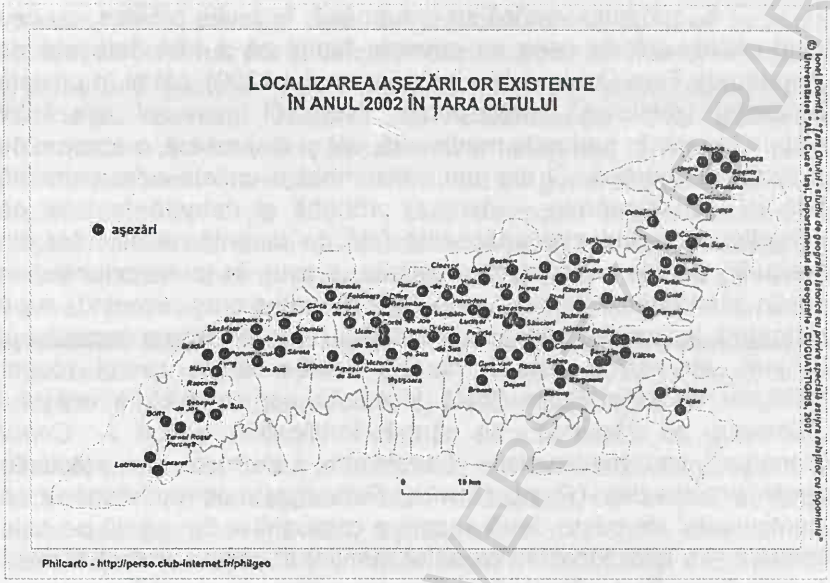

Fig. III.34

Fig. III.35

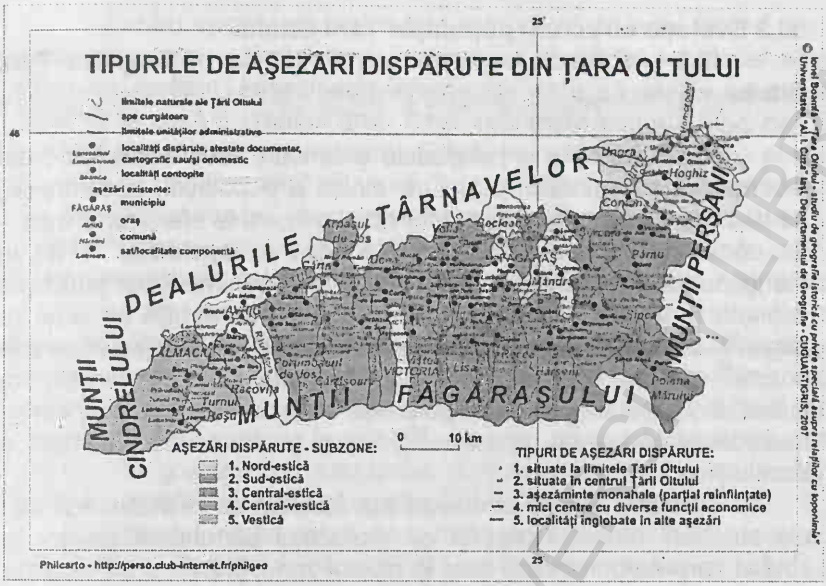

Fig. III.36

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

III.2 Evoluția structurii populației Țării Oltului

III.2.1. Reflectarea structurii etnice în onomastica Țării Oltului

Pentru epocile şi perioadele anterioare recensămintelor, am încercat să reconstituim structura etnică a populației, bazându-ne, pe de-o parte, pe informațiile, indirecte, pe care le oferă toponimia – fie că ne referim la stratificarea istorică a toponimiei[93], fie la menționarea unor etnii prin etnonime – antroponimia (prin ponderile deținute în antroponimia actuală[94] de numele de familie de anumite origini[95], cele referitoare la originea etnică a strămoşilor celor care le poartă[96], dar, de pildă în cazul evreilor şi, mai ales, al țiganilor, am inclus aici şi atestarea antroponimică a unor activități economice tradiționale ce le erau specifice[97]), dar şi atestarea documentară a localităților.

Corelând aceste elemente am încercat să realizăm estimări ale structurii etnice începând cu momentul pătrunderii slavilor în spațiul carpato-dunărean (doar la nivelul zonei şi având un caracter orientativ). Toate aceste estimări, din momentul apariției unor înregistrări statistice parțiale, adică de la jumătatea secolului al XVII-lea, cuprinse în tabele şi hărți, se raportează la decupajul administrativ de la 1 ianuarie 1992, deoarece detalierea, până la nivel de unitate elementară de habitat, nu a fost întotdeauna posibilă. Motivele acestor dificultăți de detaliere sunt legate, pe de-o parte, de faptul că, o serie de informații (cele referitoare la toponimie) sunt grupate pe oraşe şi comune, alte date, referitoare la antroponimie (cel puțin pentru perioade mai vechi, deşi se referă la majoritatea localităților, gradul de acoperire este inegal şi, de asemenea, din considerente tehnice, realizarea unui fond de hartă cu care să fie combinate seriile de date statistice la nivel de unități elementare de habitat este anevoioasă. Totuşi, pentru argumentarea unora dintre ideile prezentate, am realizat şi hărți care merg până la nivel de localitate.

---

[93] Scoate în evidență, de pildă, prezența, în secolele VI-IX, a *vechilor slavi* sau atestă influența *cumanilor* (atestați în zonă începând cu veacul al XI-lea)

[94] Aceasta formează un eşantion reprezentativ, constituit din *listele cu alegători*, culese din aşezările făgărăşene în luna iunie 2004.

[95] De exemplu, *Basarab* este nume de origine *cumană*.

[96] Astfel, am inclus antroponimul *Coman* în rândul celor care atestă o proveniență *cumană* a strămoşilor celor care le poartă, deşi derivatele acestuia (*Comanici, Comşa, Comşiț, Comşulea* etc) s-au format pe teren lingvistic românesc, fiind purtate, de la început, de de către români. De asemenea, antroponimele *Rus(u), Rusz, Oros(z)* atestă originea *ucraineană* a antecesorilor purtătorilor ş. a. m. d.

[97] De pildă, am considerat ca aparținând evreilor antroponimele ce reflectă *activitatea de prelucrare a metalelor prețioase*, în timp ce, în ceea ce-i priveşte pe *țigani*, aceştia se regăsesc, în mare măsură, printre purtători ai numelor *Căldărar, Ciuraru, Lingurar* etc.

Pentru epocile şi perioadele mai vechi de anul 602 d. Hr., realizarea unor estimări privind structura etnică a populației este dificil de realizat, lipsind atât informațiile care să ateste prezența efectivă în zonă a vreunui grup etnic, mai mare sau mai mic, dar şi indiciile de natură onomastică. Până în *epoca bronzului*, puținii locuitori ce vor fi populat viitoarea Țară a Oltului au fost reprezentați de *pre-indo-europeni*, asimilați ulterior de ceea ce, începând cu primele izvoare scrise ale antichității, va apărea ca popor *indo-european* distinct, cel al *tracilor*. Extensiunea lor teritorială cuprindea un spațiu aflat între Morava cehă şi gurile Bugului de Sud şi de la Carpații Păduroşi, până la sud de Munții Balcani. Populația majoritară şi în zona studiată, până la războaiele daco-romane, era aceeaşi, geto-dacă, ramură nordică a neamului tracic. Alături de aceştia, ținând cont de semințiile cu care tracii se învecinau, se găseau, în grupuri mici sau izolat şi reprezentanți ai *germanicilor, balticilor, sciților,* precum şi *agatârşi*.

Sfârşitul războaielor daco-romane s-a soldat nu doar cu desființarea Regatului dac, ci şi cu încorporarea unei părți a acestuia, la Imperiul roman, cu consecințe şi în ceea ce priveşte viitoarea structură etnică a acestui spațiu, inclusiv a zonei studiate de noi. Astfel, prin intermediul autorităților imperiale, fie că a fost vorba de armată, funcționari sau prin intermediul şcolilor ce vor fi funcționat, localnicii geto-daci au învățat o nouă limbă, pe care se vor deprinde, în decursul a câteva generații să o întrebuințeze, fie că a fost vorba de limba latină oficială – până în 271/275 (perioada secolelor II-III d. Hr. fiind şi cea a apogeului Imperiului) –, fie de *lingua rustica*, vorbită şi după aceea, datorită continuării legăturilor cu Imperiul repliat pe linia Dunării. Din motive ținând de prestigiul Imperiului în apropierea căruia se găseau, de apartenența la religia creştină, la care au aderat utilizând limba latină, dar şi de natură psihologică[98], daco-romanii nu vor mai abandona această limbă, mai ales că, după retragerea aureliană, au intrat în contact cu *populații migratoare – goți, huni, avari, gepizi, bulgari turanici*, sau *slavi*.

Anul 602 d. Hr. duce, în urma atacurilor repetate ale *slavilor*, pătrunşi în spațiul carpato-dunărean, din secolul al VI-lea, întâi în număr mic, apoi în grupuri tot mai compacte, la prăbuşirea *limes-ului dunărean*. O mare parte a elementului slav se scurge la sud de Dunăre. Slavii rămaşi sunt treptat asimilați de daco-romani. În urma acestui proces de asimilare se nasc o limbă nouă, română, limbă

[98] **Gh. Ivănescu**, *Istoria limbii române*, p. 9-12. Începuturile desprinderii limbii vorbite în spațiul carpato-dunărean de limba latină oficială ar trebui fixate chiar spre finele secolului al III-lea şi acest proces se va manifesta, lent, până la sfârşitul veacului al VI-lea, apoi din ce în ce mai accelerat. Intervin, în modificarea limbii latine, pe lângă influența slavă, factorul psihologic, baza de articulație, specifică geto-dacilor şi faptul că Imperiul nu se mai afla în apropierea Dunării, ca limba vorbită să se mai poate raporta la varianta literară.

romanică, dar cu un important procent din vocabular de origine slavă şi un nou popor, neolatin, cel român.

Având în vedere atât ponderile deţinute de onomastica de origine slavă, dar şi originea slavă a unora dintre oiconime, am putut realiza, estimativ, structura etnică a populaţiei zonei, pentru anul 700. Aceasta reprezintă, practic, o medie pentru secolele VI-IX. Astfel, pe fondul majorităţii etnice daco-romane, se evidenţiază ponderi mai mari ale slavilor în aria actualelor unităţi administrative *Racoviţa, Ungra, Părău, Avrig, Lisa, Ucea* şi *Hârseni*. Celelalte etnii, ce ar mai fi putut completa această estimare deţin ponderi modeste, dovadă fiind şi faptul că n-au lăsat urme în onomastica Ţării Oltului.

Anul 1000 aduce modificări şi în structura etnică a Ţării Oltului datorită, pe de-o parte, încheierii procesului de asimilare a slavilor (în secolul al X-lea), revenirii, în secolul următor, a Imperiului bizantin la Dunăre şi intenţiilor maghiarilor, manifestate tot în această vreme, de subordonare, treptată, a Transilvaniei. Astfel, pe fondul creşterii ponderii românilor – popor neolatin a cărui formare este pe deplin încheiată –, se remarcă procentele, însemnate încă, ale *slavilor*, aproape asimilaţi, spre anul 1000, şi ale *maghiarilor*, care, după anul 1100, vor ajunge să controleze teritoriile situate la nord de linia Oltului[99]. Pe de altă parte, se stabilesc şi în această zonă, grupuri de *pecenegi*, atestaţi la *Beşimbac*, iar mai apoi, de *cumani*, localizaţi în aria unităţilor administrative *Hârseni, Ungra, Comăna* şi *Făgăraş*. În Ţara Oltului, această pătrundere a maghiarilor se reflectă, în special, în aria actualelor comune *Ungra, Hoghiz, Şercaia* şi *Hârseni*.

Urmare a ofensivei regalităţii maghiare, elementul românesc din *voievodatul făgărăşean* a fost greu încercat în veacul al XIII-lea, mai ales în prima sa parte, înaintea invaziei tătare din 1240-1241. Aceasta a dus, pe de-o parte la o oarecare diminuare a ponderii românilor şi, datorită colonizărilor ce au urmat „amputărilor" teritoriale, la creşterea ponderilor deţinute de germani şi de maghiari.

Invazia tătară şi intrarea pentru circa un secol a *ducatului făgărăşan* în componenţa Ţării Româneşti stopează această evoluţie. Replierea unei părţi a elementelor alogene – în special a germanilor, fie datorită refugierii din calea tătarilor, fie prin asimilarea lor de către români – duce la creşterea ponderii acestora. Apar pentru prima dată – atestaţi şi documentar – *ţiganii*. Ca urmare a înaintării otomane în spaţiul balcanic, creşte, dar nu semnificativ,

[99] Încorporarea treptată a Transilvaniei la Regatul ungar demonstrează faptul că, până la a ajuge vecin cu voievodatul făgărăşean, statul maghiar a avut de înfruntat şi de subordonat şi alte formaţiuni asemănătoare, aparţinând românilor, situate la vest şi la nord de Ţara Oltului. De fapt, eşuarea încercării de transformare a Transilvaniei în *principat*, în prima parte a secolului al XIII-lea şi păstrarea *autonomiei*, ca *voievodat*, a *Ardealului*, este şi o recunoaştere a prezenţei românilor şi a opoziţiei pe care aceştia au manifestat-o la intervenţiile regalităţii.

numărul refugiaților – *sârbi, bulgari, greci* – venind din sud-estul Europei.

Deşi, după 1462, Țara Oltului este integrată Transilvaniei, politica de colonizare a alogenilor în zonă nu mai este reluată, astfel încât, chiar dacă a fost exclus, treptat, din viața politică a Ardealului, elementul românesc va rezista tendințelor asimilaționiste. Pe lângă etniile menționate, se înregistrează, acum, ca refugiați din Peninsula Balcanică (pe lângă *sârbi, bulgari* şi *greci*) şi mici grupuri de *albanezi.*

În prima parte a secolului al XVI-lea, autoritățile principatului întocmesc *urbariile* pentru aşezările *domeniului Țării Făgăraşului.* Acestea oferă o lumină mai clară, prin antroponimia consemnată, şi asupra structurii etnice a populației. Astfel, ponderea elementului românesc în zonă creşte, atingând, în jurul anului 1640, 79,1%. Continuă să crească, uşor, şi procentul deținut de *țigani*, în timp ce ponderile *maghiarilor* şi *germanilor* scad uşor (în condițiile în care, după 1500, se simte tot mai clar asimilarea elementului german, de către maghiari, la *Dopca, Hoghiz* şi *Hălmeag*[100]), probabil şi pe fondul frământărilor de ordin confesional ce se manifestă încă din a doua parte a veacului anterior.

După încorporarea Transilvaniei la monarhia austriacă, s-au realizat trei conscripții ale populației, inclusiv pentru zona studiată. Astfel, cu tot prozelitismul catolic, care a atras şi refugierea unei părți a românilor peste munți, ponderea autohtonilor a rămas practic neschimbată. Cresc uşor ponderile deținute de *țigani* şi de *evrei*, iar, pe de altă parte se constată o „simplificare" a structurii etnice, deoarece – cu excepția a 4 etnii (*românii, maghiarii, germanii* şi *țiganii*), care dețin ponderi supraunitare, dar şi a *evreilor* şi *armenilor* al căror număr va creşte în intervalele următoare –, celelalte etnii menționate dețin ponderi modeste. Este şi motivul pentru care, în cadrul estimărilor următoare, ca şi în graficele şi hărțile ce fac referire la recensăminte, vom aminti doar datele ce privesc aceste 6

[100] Atestarea documentară a *Hălmeagului*, legată de hotarele stăpânirii teutone în Țara Bârsei (1211-1225) poate întări, şi aici, aşezarea unor colonişti germani. În această vreme, atestările documentare ale satului (1211, 1222) sunt făcute în latină, apoi, în germană, până în 1528 – *Halb megen.* După doar un deceniu, în 1538, satul nu mai apare menționat cu nume german, acesta fiind, probabil, momentul din care, posibilul element etnic german de aici va fi devenit minoritar. În ceea ce priveşte *Dopca*, primele atestări documentare, amintesc de forma românească a numelui (la 1235 şi 1372), pentru ca, apoi, până la 1850 – când este consemnată tot forma românească – *Dopka* – să alterneze forma maghiară (*Datko* – 1542) cu cea germană (*Dak* – 1760-1762, *Dáák* – 1805; posibil ca aceasta să fie tot o formă maghiară). *Hoghizul* apare menționat, în primele documente – identice ca an cu cele pentru *Dopca* – în limba latină (*Aqua Calida, villa Calida aqua*), apoi în germană (1522 – *Warembach*), pentru ca, după 1606 (*Hévviz*) să fie pomenit doar în forma ungurească (**Coriolan Suciu**, 1967).

etnii[101]. Astfel, la 1722, se observă că, şi în ceea ce priveşte numărul unităților administrative cu valori peste media zonei, românii dețin astfel de ponderi în 17 din cele 23 unități administrative cu localități atestate la acea dată.

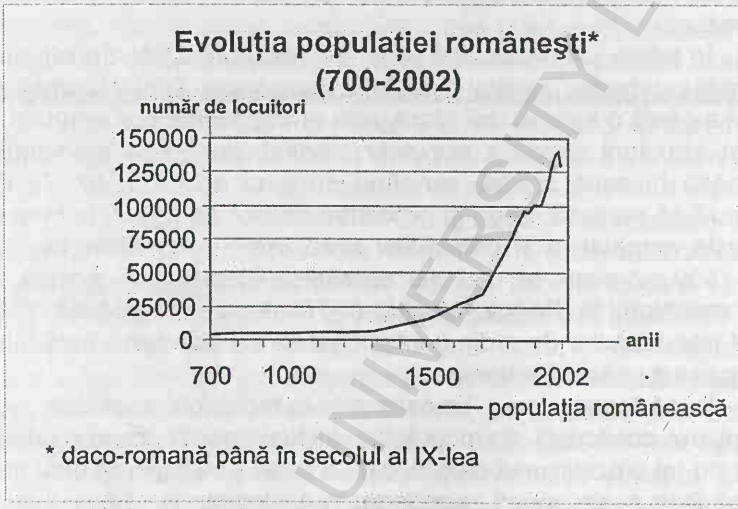

Fig. III.37

Sunt necesare şi câteva precizări de natură metodologică, referitoare la modul cum se interpretează hărțile ce includ distribuții ale abaterii față de medie ale unor fenomene demografice la nivelul unităților administrative ale Țării Oltului. Astfel, abaterile spre dreapta (spre plus) se referă la valori peste media zonei menționate, în timp ce acele abateri spre stânga (spre minus) precizează că este vorba de valori sub medie. Abaterile sunt mai mari sau mai mici față de medie, cu cât reprezentările grafice sunt mai distanțate sau nu spre dreapta ori spre stânga, față de axa mediană a clasei respective. De pildă, în figura *III.41*, în clasa 2, au valori uşor peste medie, românii, armenii, sârbii şi grecii, deoarece reprezentările grafice din dreptul acestor etnii se află puțin mai la dreapta față de medie. Mai adăugăm şi faptul că, uneori, din motive tehnice, profilele claselor nu au putut fi inserate.

[101]De fapt, recensământul austriac din 1850 nu se referă explicit decât la *români, unguri, germani, țigani, evrei* şi *armeni*, iar cel românesc din 1941 dispune de date, explicite, doar pentru *români, maghiari* şi *germani*.

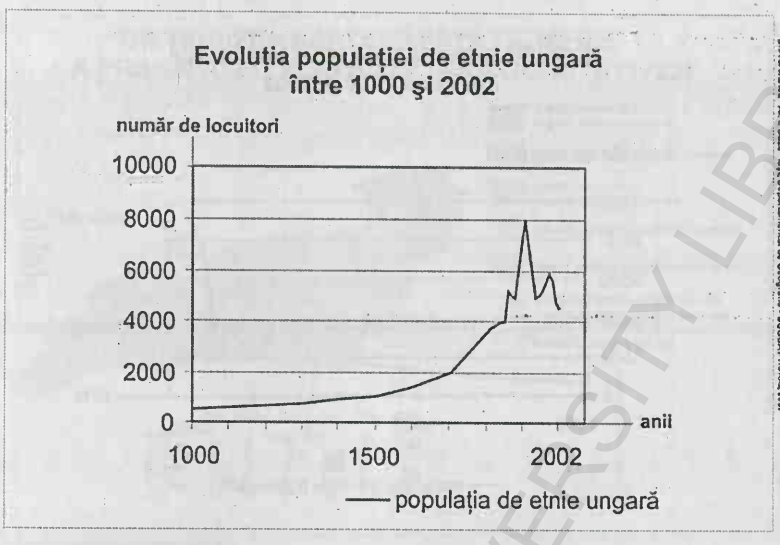

Fig. III.38

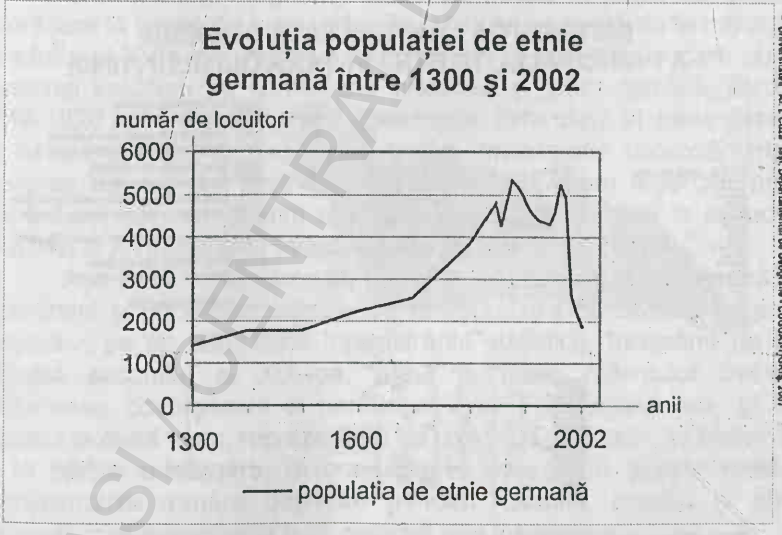

Fig. III.39

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

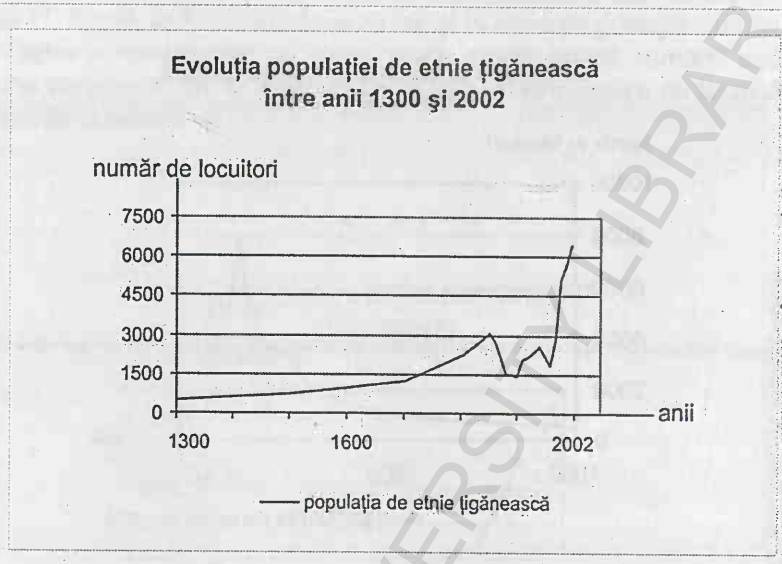

Fig. III.40

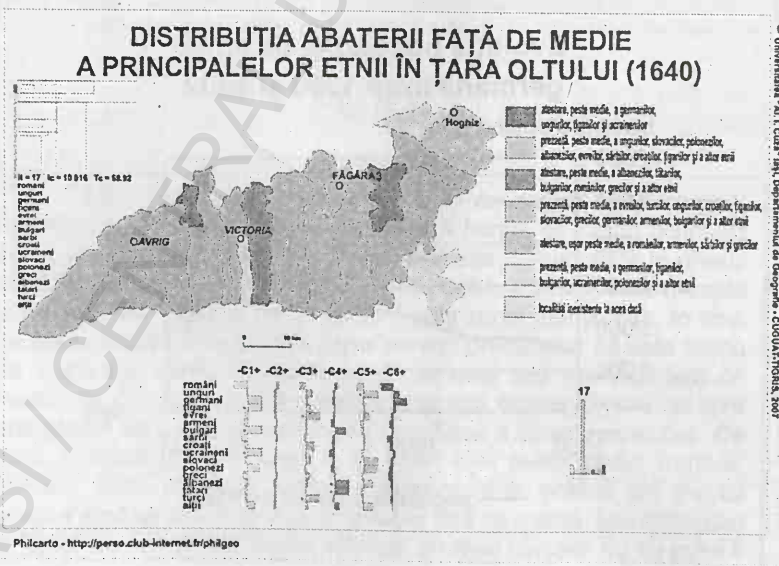

Fig. III.41

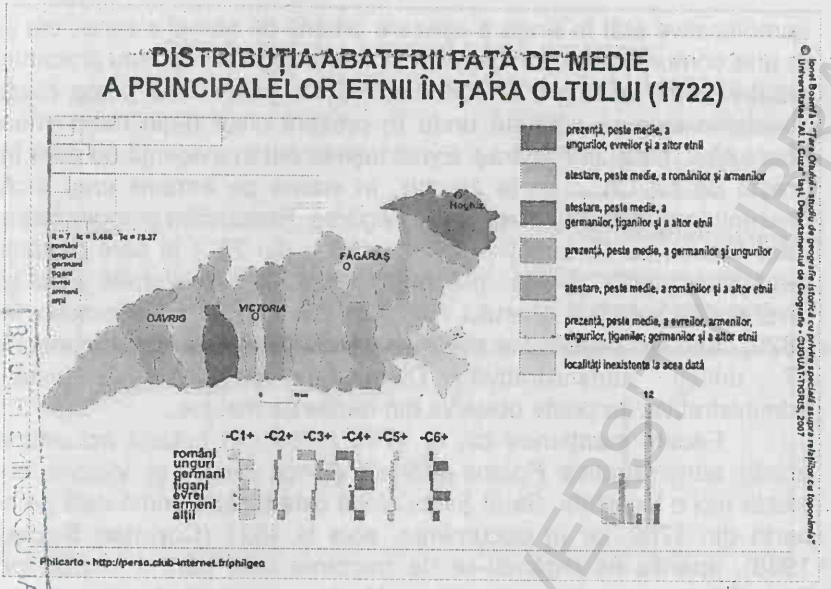

Fig. III.42

Următoarele înregistrări statistice, măcar în parte complete, referitoare la populaţia localităţilor Ţării Oltului, datează de la mijlocul secolului al XVIII-lea, mai exact din anii 1750 şi 1766, în care sunt conscrişi locuitorii de confesiune ortodoxă şi greco-catolică, iar la 1819-1820 este realizată o altă conscripţie, care oferă şi unele detalii de natură etnică. Plecând de la datele următoarelor recensăminte, realizate de regimul austriac, la 1850 şi 1857, am încercat, prin interpolare, să reconstituim structura etnică a populaţiei la mijlocul veacului al XVIII-lea şi la începutul secolului următor (1820)[102].

Aşa cum demonstrează, pe de-o parte stratificarea istorică a toponimiei şi ponderile deţinute de antroponimia de diverse origini, respectiv, pe de alta, toate înregistrările statistice, începând de la *mijlocul secolului* al XIX-lea, *până* la *finele mileniului trecut*, majoritatea covârşitoare a populaţiei Ţării Făgăraşului era, şi la mijlocul acestui veac, reprezentată de români. După cum se observă şi în hărţile următoare, în condiţiile în care şi în aceste unităţi administrative românii deţineau ponderi notabile, existau şi alte neamuri care aveau, punctual, ponderi mai însemnate.

Astfel, maghiarii erau numeroşi atât în aria actualei comune *Hoghiz*, cât şi la *Făgăraş*, în vreme ce germanii deţineau ponderi

[102] Precizăm că, dat fiind volumul mare de date prelucrate şi numeroasele operaţiuni de calcul realizate, este posibil să se fi strecurat mici erori, care nu afectează ansamblul datelor estimate şi concluziile bazate pe acestea.

semnificative atât în singura aşezare urbană de atunci a zonei, cât şi în aria comunelor *Ungra, Şercaia* şi *Cârţa.* Ţiganii deţineau procente notabile atât la *Ungra* – dovedind că se găsesc de peste două secole în singura comună unde în prezent chiar deţin majoritatea absolută –, cât şi la *Făgăraş.* Evreii ieşeau net în evidenţă nu doar în oraşul de pe Olt, ci şi la *Hoghiz*, în vreme ce armenii erau încă prezenţi în număr mai mare tot la *Făgăraş.* Remarcăm omogenitatea Ţării Oltului, cu 18 unităţi administrative – din 23 – în care românii depăşeau media zonală, prezenţa punctuală a celorlalte etnii şi diversitatea etnică a oraşului *Făgăraş.* Situaţia nu diferă practic, la 1820, când am consemnat majorităţi româneşti peste media zonei în 17 unităţi administrative. Distribuţia spaţială, pe unităţi administrative, se poate observa din hărţile de mai jos.

Facem menţiunea că, la 1766 (1750), în hotarul actualelor unităţi administrative *Poiana Mărului (Şinca Nouă)* şi *Victoria* nu exista nici o localitate. Satul *Şinca Nouă* este atestat prima dată pe o hartă din 1789, iar în documente, abia la 1821 (**Coriolan Suciu**, 1968), apariţia sa legându-se de migrarea unei părţi a locuitorilor Ţării Oltului – nu doar din *Şinca Veche*, ci şi mai de departe –, migraţie datorată persecuţiilor asupra ortodocşilor din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

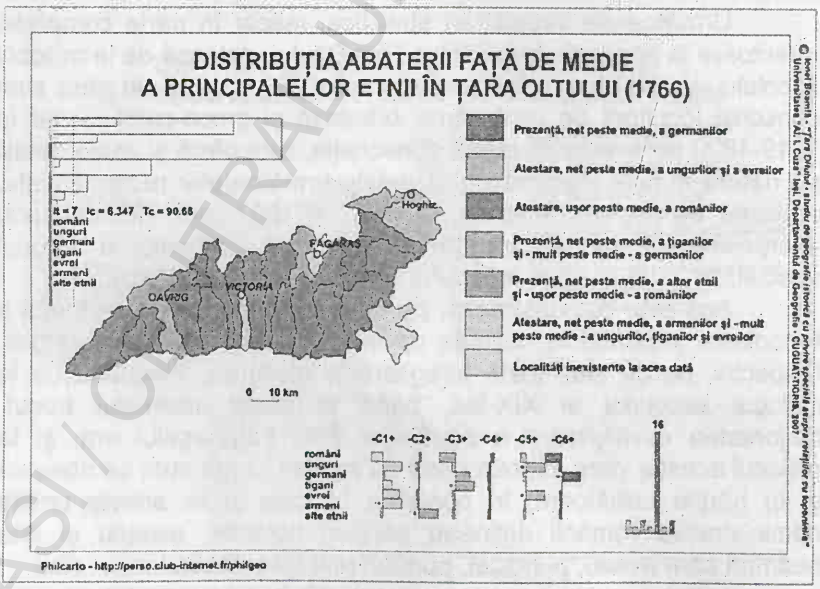

Fig. III.43

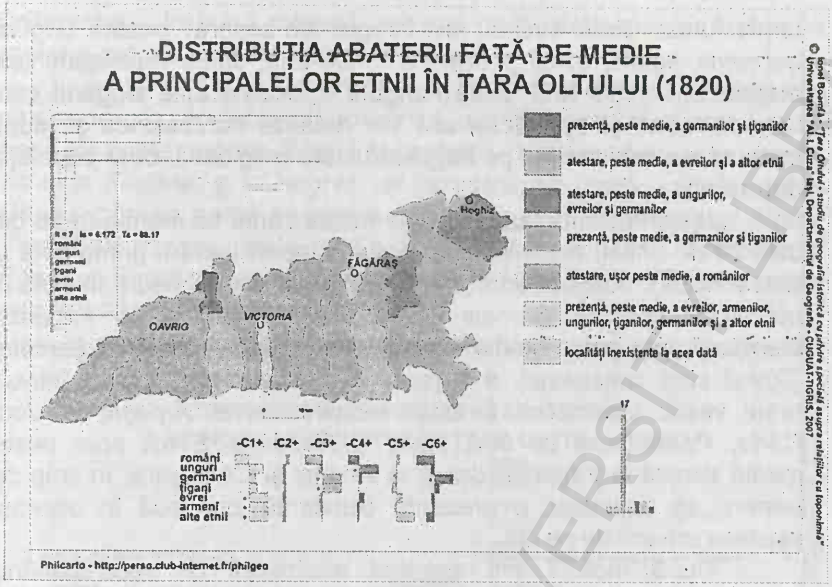

Fig. III.44

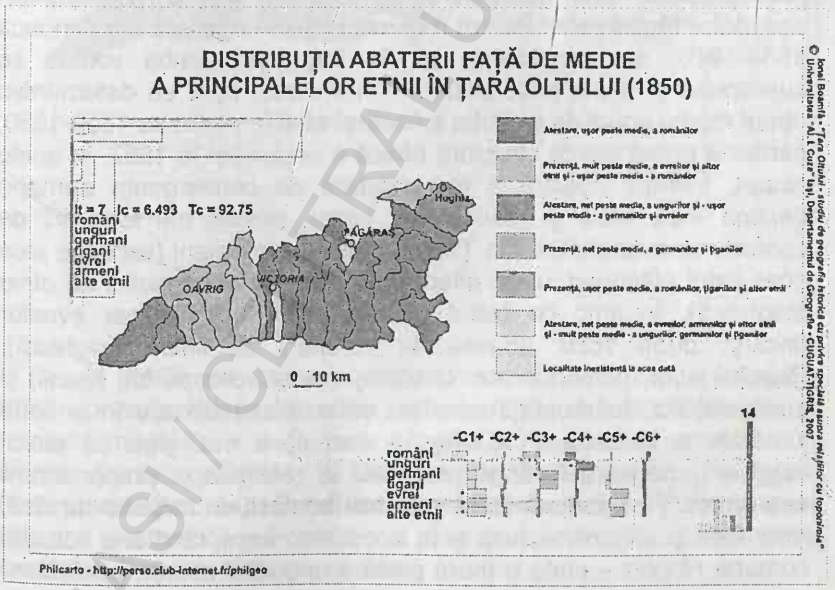

Fig. III.45

La 1850 este realizat primul recensământ habsburgic. Populația a fost înregistrată atât în ceea ce privește etnia, cât și

confesiunea. Dintre etnii au fost înregistrate separat *românii, ungurii, germanii, ţiganii, evreii* şi *armenii*[103]. De fapt, dintre recensămintele austriece – după 1867 austro-ungare –, acesta este singurul care consemnează şi etnia (celelalte vor recenza confesiunea şi, după instaurarea dualismului, pe lângă structura religioasă, doar populaţia după limba vorbită).

Majorităţile româneşti peste media zonei se menţin în 18 din cele 24 de unităţi administrative actuale (apare pentru prima dată şi *Şinca Nouă*). *Ungurii* sunt consemnaţi clar peste medie în hotarul actualelor comune *Şercaia* şi *Hoghiz*, precum şi la *Făgăraş. Germanii* apar peste media Ţării Oltului la *Ungra, Cârţa* şi *Şercaia. Ţiganii* sunt consemnaţi a fi peste medie la *Ungra*, dar şi într-un areal vestic cuprinzând 5 unităţi administrative: *Arpaşul de Jos, Cârţa, Porumbacul de Jos, Avrig* şi *Racoviţa. Evreii* apar peste media zonală la *Făgăraş*, dar şi la *Hoghiz* şi *Cârţişoara,* în timp ce *armenii* se dovedesc o prezenţă constantă, continuă în aceeaşi aşezare urbană de pe Olt.

După încă 7 ani se mai realizează un recensământ, consemnându-se, însă, doar confesiunea. Plecând de la ponderile deţinute la 1850, respectiv la 1880 de fiecare confesiune specifică principalelor etnii din Ţara Oltului, am încercat, din nou, reconstituirea, prin interpolare, a structurii etnice a populaţiei aşezărilor făgărăşene. Pentru recensămintele ungureşti din perioada 1880-1910, am considerat, că, în linii mari, limba vorbită se suprapune şi peste naţionalitate. Am încercat apoi să determinăm ritmul mediu anual de evoluţie a fiecărei etnii în perioada 1850-1880, pentru a putea reface structura etnică a populaţiei la 1857. În unele cazuri, intenţia noastră a fost uşurată de convergenţa aproape deplină între etnie şi confesiune: astfel, practic toţi locuitorii de confesiune evanghelică din Ţara Oltului sunt germani (excepţie face doar satul *Hălmeag*, unde avem de-a face cu evanghelici de etnie maghiară), în timp ce cultul mozaic este specific doar evreilor (incluşi, după 1880, adesea, la vorbitorii de limbă maghiară). Românii sunt, preponderent, ortodocşi (ca şi aproape toţi ţiganii) şi greco-catolici, în proporţii care nu variază semnificativ în a doua jumătate a veacului al XIX-lea. A fost ceva mai greu cu etnicii maghiari, care, pe lângă cei de la *Hălmeag*, preponderent evanghelici[104], aparţin la încă alte trei confesiuni: *romano-catolică, reformată* şi *unitariană.* Însă şi în acest caz, exceptând aria actualei comune *Hoghiz* – unde o mare parte a ungurilor aparţin confesiunii

[103] Este şi motivul pentru care am respectat recenzarea separată doar a acestor etnii la toate înregistrările de populaţie de care dispunem.

[104] Este vorba, probabil, de o veche comunitate germană, maghiarizată imediat după trecerea de la catolicism la cultul evanghelic (există, încă, circa 2,8% etnici maghiari azi, care se numesc *Szasz*).

unitariene –, în bună măsură, cei mai mulți etnici maghiari sunt fie romano-catolici, fie reformați.

În 19 din cele 24 unități administrative actuale pe teritoriul cărora se găseau localități, românii – net majoritari şi atunci – dețin ponderi peste media Țării Făgărașului. Ungurii depăşesc media zonei la *Făgăraş* şi la *Hoghiz*, iar *germanii*, pe lângă orăşelul de pe Olt, se găsesc peste ponderea zonală la *Ungra, Şercaia* şi *Cârța. Țiganii* se găsesc peste media zonei la *Ungra, Avrig, Racovița* şi *Făgăraş. Evreii* se mențin peste medie la *Hoghiz* şi la *Făgăraş* (unde mai rezistă şi comunitatea *armenilor*).

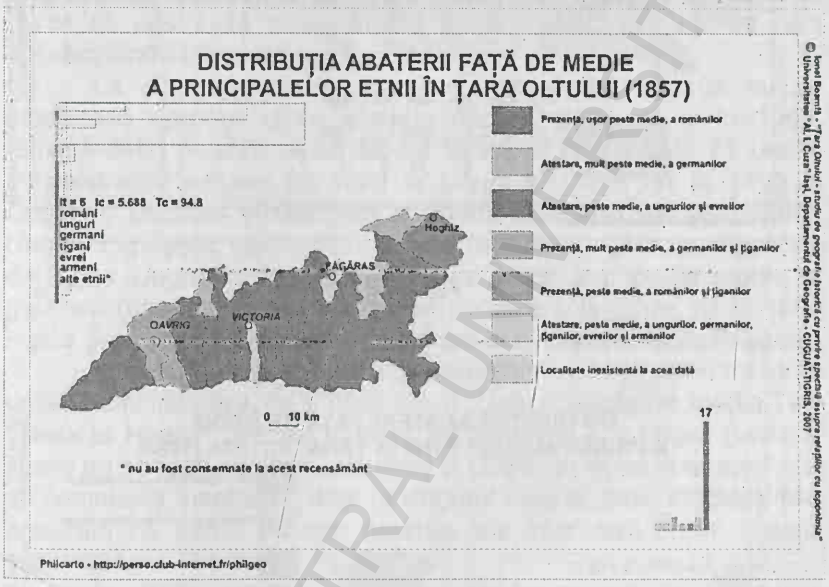

Fig. III.46

În 1869 se consemnează ponderi peste media zonei a românilor majoritari în 19 unități administrative. Alături de aceştia, se remarcă maghiarii – la *Şercaia, Hoghiz* şi *Făgăraş* –, germanii – la *Ungra, Şercaia, Făgăraş* şi *Cârța*, unde sunt menționați şi țiganii (exceptând *Şercaia*). Evreii sunt amintiți la *Făgăraş* (unde sunt prezenți şi armenii) şi *Hoghiz*. Mai apar şi alte etnii, localizate, peste medie, la *Şercaia, Făgăraş* şi *Cârța.*

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

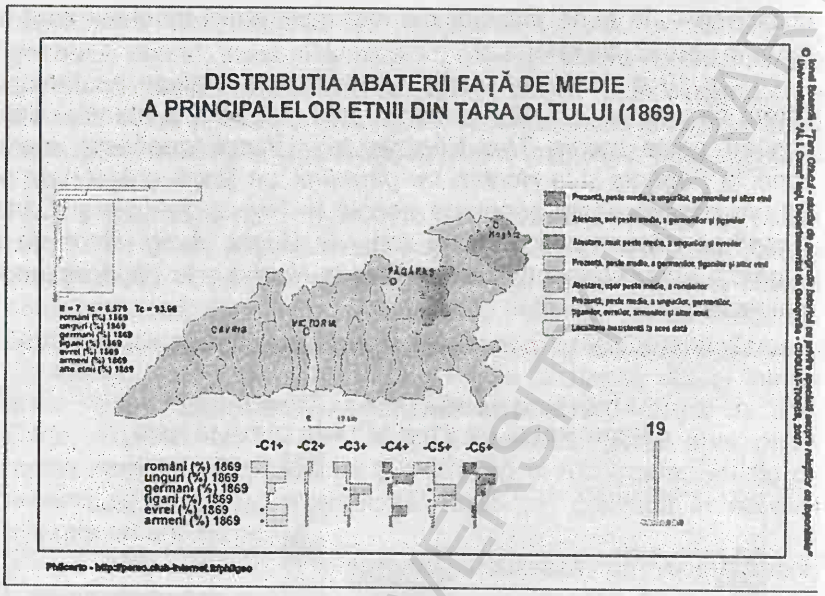

Fig. III.47

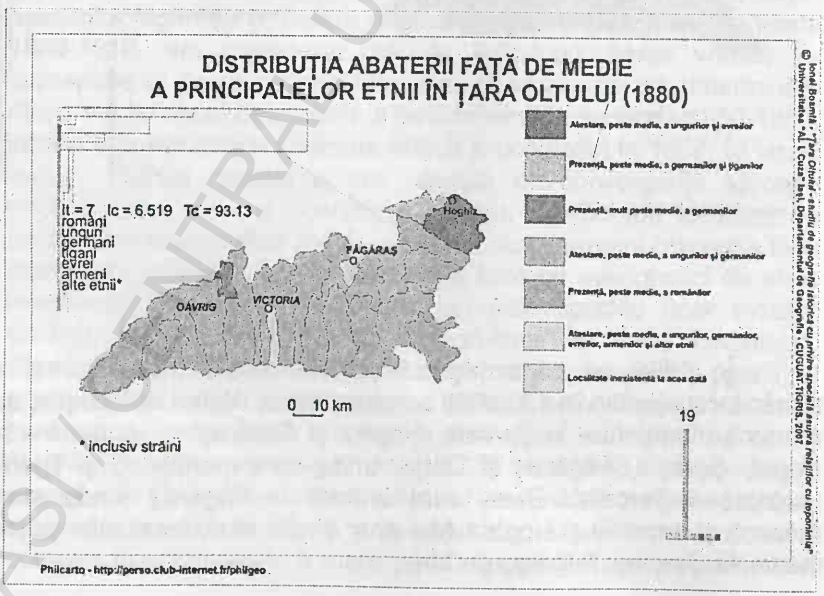

Fig. III.48

Următoarele recensăminte anterioare Unirii din 1918 consemnează, pe lângă confesiune, doar limba vorbită. Nu doar în

cazul evreilor nu este consemnată, aproape deloc, limba idiş, ci şi în cazul ţiganilor, care, de multe ori, sunt trecuţi la rubrica „alte limbi vorbite", sau incluşi în alte rubrici[105]. În acest caz, am calculat ritmul de evoluţie a acestei etnii între 1850 şi 1930, recensăminte la care ţiganii sunt consemnaţi explicit, aplicând apoi acest ritm pentru recensămintele din 1880, 1890, 1900 şi 1910.

Din nou, românii depăşesc media zonei – în cadrul căreia sunt tot net majoritari – tot în 19 din cele 24 unităţi administrative. *Ungurii* se menţin peste media zonală la *Făgăraş* şi în hotarul actualelor comune *Şercaia* şi *Hoghiz*, iar *germanii* – pe lângă oraş, la *Ungra* (unde se menţin peste medie şi *ţiganii*), *Cârţa* şi *Şercaia*. *Evreii* se păstrează peste medie tot la *Hoghiz* şi *Făgăraş* (aici consemnându-i, în continuare, şi pe *armeni*).

La cumpăna dintre veacurile XIX şi XX, situaţia nu se modificase aproape deloc. Astfel, atât în 1890, cât şi în 1900, românii deţin ponderi peste media zonei în 19 din cele 24 unităţi administrative actuale (în 1890 la *Ungra* şi *Cârţa,* iar în 1900 la *Comăna, Beclean* şi *Racoviţa* şi *ţiganii* depăşesc media zonală). *Ungurii* depăşesc media Ţării Oltului la *Hoghiz, Şercaia, Făgăraş,* dar şi la *Ungra*, unităţi administrative unde trec peste medie şi *germanii* (care se menţin cu ponderi notabile şi la *Cârţa*, iar în 1890 – şi la *Şercaia*). *Evreii* şi *armenii* mai ies în evidenţă doar la *Făgăraş.*

Şi la 1910, românii se menţineau peste media zonei tot în 19 unităţi administrative, ca şi până acum. *Ungurii* depăşesc media Ţării Oltului la *Hoghiz, Şercaia* şi *Făgăraş, germanii* – la *Ungra* (unde şi *ţiganii* au ponderi notabile), *Făgăraş* şi *Cârţa,* iar *evreii* şi *armenii* mai au comunităţi însemnate doar în singurul oraş al zonei studiate. Mai precizăm că există ponderi notabile ale altor etnii[106], în hotarul comunei *Lisa.*

În 1920, românii depăşeau media zonală în 18 unităţi administrative, ţiganii în 3 – *Viştea, Cârţişoara* şi *Racoviţa*, ungurii – tot în 3 (*Hoghiz, Şercaia* şi *Făgăraş*), în aceleaşi unităţi administrative fiind menţionaţi şi evreii peste media zonală, iar germanii – în aceleaşi unităţi, la care se adăuga *Cârţa.* Pe lângă *Făgăraş*, armenii erau consemnaţi la *Viştea.*

Dovadă a faptului că înainte de Unire nu au existat aproape deloc erori în ceea ce priveşte convergenţa aproape perfectă între etnie şi limbă (în Ţara Oltului cel puţin), în 1930, la singurul recensământ interbelic, primul realizat şi în Transilvania de

[105] Adesea, nu era necesar ca autorităţile (austro-)ungare să nu-i consemneze pe ţigani ca vorbindu-şi limba, ştiut fiind faptul că aceştia nu şi-au declarat apartenenţa la etnia lor nici în timpul administraţiei româneşti, când, nu de puţine ori, consemnăm variaţii mari, de la un recensământ la altul, ale numărului ţiganilor. Aceste variaţii se mai pot datora şi faptului că o parte a reprezentanţilor acestei etnii erau nomazi.

[106] Este vorba de *slovaci* şi *ruteni.*

administrația românească, în 18 din unitățile administrative actuale, românii se situau tot peste media zonei (din nou, în trei dintre ele – *Comăna, Şinca* şi *Hârseni* – au ponderi peste medie şi *ţiganii*, aceştia deţinând procente notabile şi în hotarul actualei comune *Voila*). *Ungurii* sunt consemnați peste medie tot la *Hoghiz, Şercaia* şi *Făgăraş*, iar *germanii* – la *Ungra, Cârța, Voila, Hoghiz, Şercaia* şi *Făgăraş* (oraş unde mai este consemnată o importantă comunitate *evreiască*, dar şi un mic număr de *armeni*).

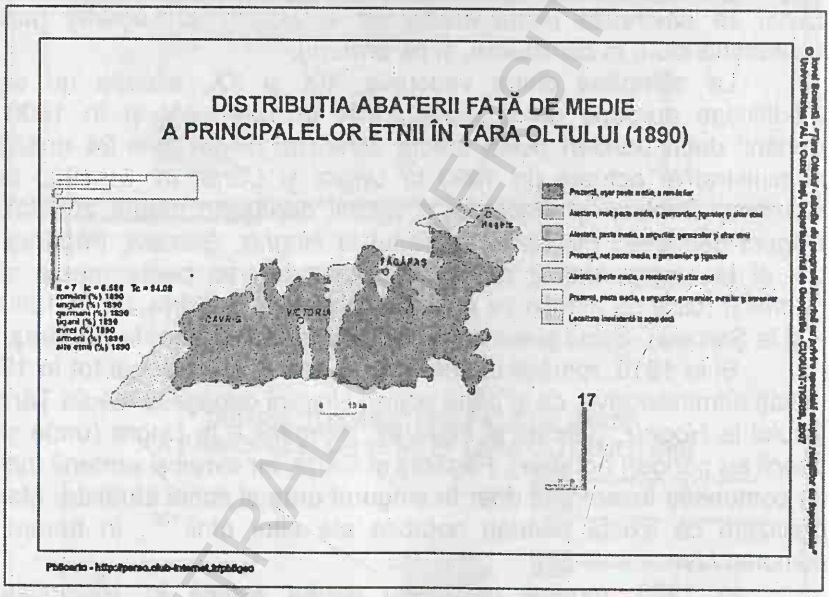

Fig. III.49

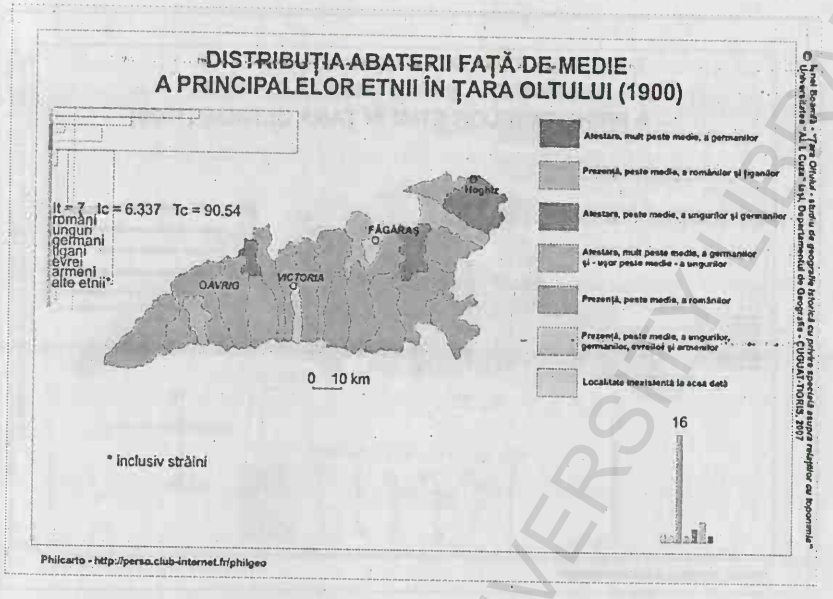

Fig. III.50

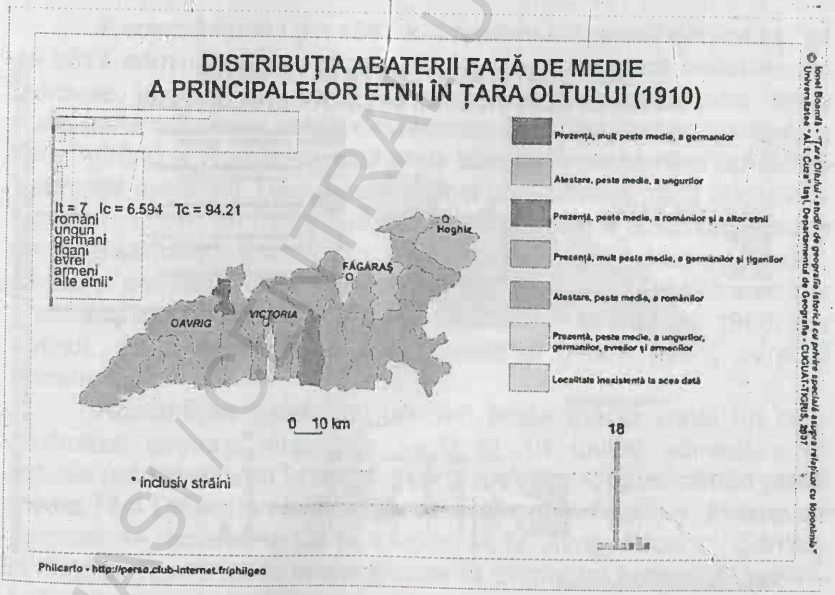

Fig. III.51

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

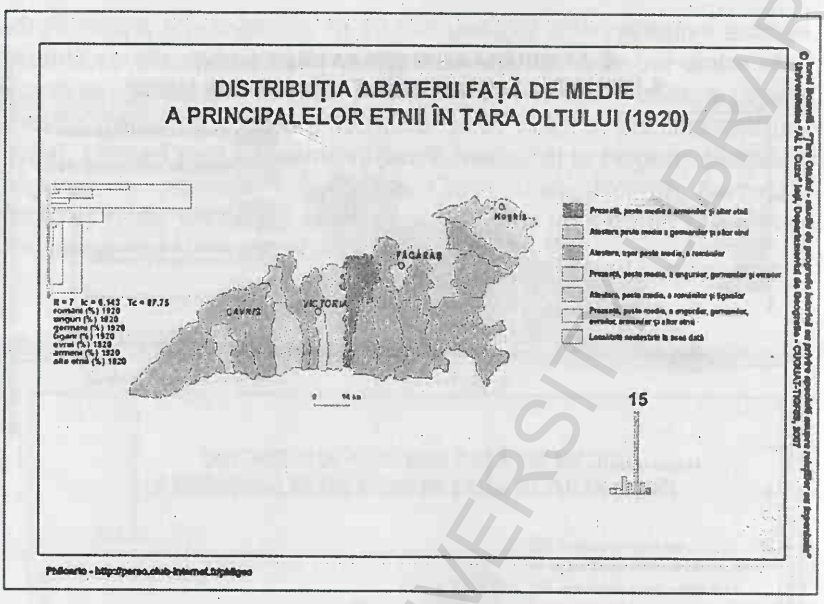

Fig. III.52

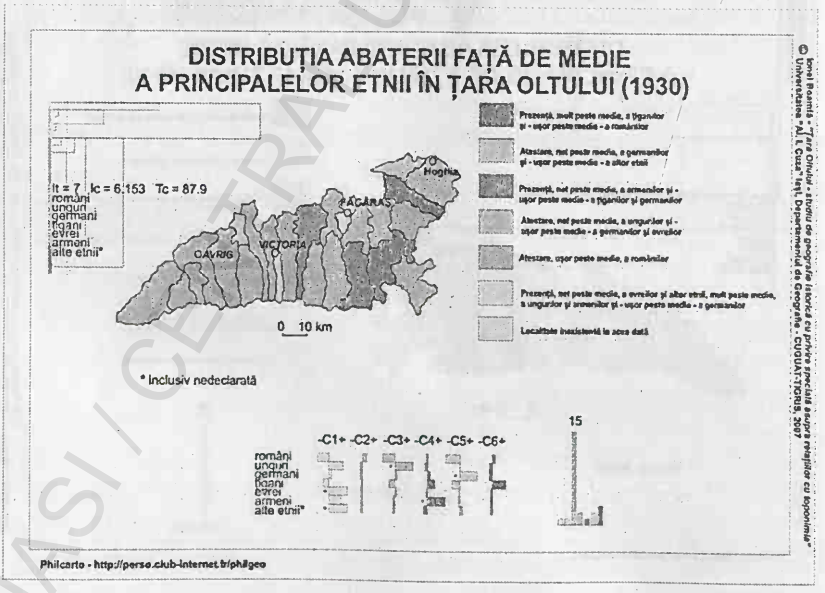

Fig. III.53

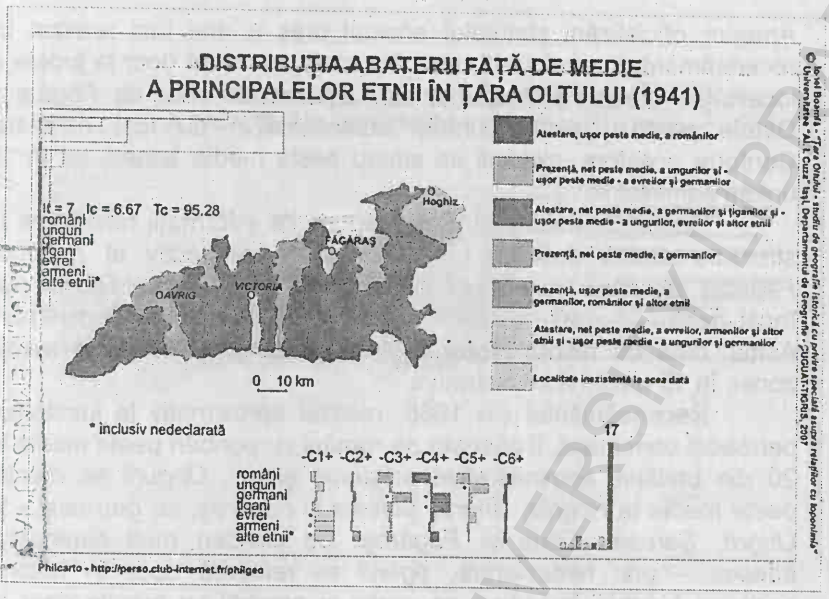

Fig. III.54

Recensământul din 1941 s-a realizat în condiţii deosebite, tot de către administraţia românească. Pe lângă faptul că statul român pierduse, în nefericitul an 1940, circa o treime din teritoriu, într-o mare parte a Europei era în desfăşurare al doilea război mondial, în care, intrând şi România, rezultatele acestui recensământ au rămas incomplet publicate. Deşi datele au fost consemnate până la nivel de localitate, ele nu se mai referă nici măcar la cele 6 etnii consemnate de recensământul austriac din 1850, luând în calcul doar pe *români, unguri* şi *germani*. Astfel, cunoscând totalul celorlalte etnii însumate, precum şi ritmurile de evoluţie ale acestora între 1930 şi 1966, am obţinut, din nou prin interpolare, datele şi pentru *ţigani, evrei* şi *armeni*.

Românii se menţin cu ponderi peste media zonei (în care păstrează aceeaşi majoritate netă) în 19 unităţi administrative actuale (prin revenirea în acest grup şi a *Voilei*). *Ungurii* rămân peste media Ţării Oltului la *Hoghiz, Şercaia, Ungra* şi *Făgăraş*, în timp ce *germanii* se remarcă la *Cârţa, Ungra, Voila, Avrig, Făgăraş, Şercaia* şi *Hoghiz*. *Ţiganii* ies în evidenţă doar la *Ungra*, iar *armenii* şi *evreii* – la *Făgăraş* (ultimii însă apar şi la *Şercaia* şi *Hoghiz*).

Sfârşitul celui de-al doilea război mondial aduce o serie de schimbări. Pe lângă reîntregirea Ardealului, odată cu anul 1945 începe instaurarea regimului comunist, care, între altele, decide construirea, la poalele Munţilor Făgăraşului a unui nou oraş, botezat *Victoria*. Astfel, numărul unităţilor administrative ajunge la 25.

Anterior oficializării statutului acestui oraş a mai fost realizat un recensământ, în anul 1948, ale cărui date se referă doar la judeţe şi localităţile urbane (în cazul nostru fiind vorba doar de *Făgăraş*). Datele pentru celelalte unităţi administrative au fost estimate. Conform acestora, românii se situau peste media zonală tot în 19 unităţi administrative.

Recensământul din 1956 dispune de informaţii referitoare la structura etnică doar la nivelul oraşelor, respectiv al *raionului Făgăraş*, ale cărui limite nu se suprapun cu cele ale Ţării Oltului, aşa încât pentru aşezările rurale am recurs, de asemenea, la estimări. Astfel, este de reţinut faptul că românii au ponderi peste media zonei, în 15 unităţi administrative.

Recensământul din 1966, realizat aproximativ la jumătatea perioadei comuniste, îi găseşte pe români cu ponderi peste medie în 20 din unităţile administrative existente şi azi. *Ungurii* se menţin peste medie la *Hoghiz, Ungra, Şercaia* şi *Făgăraş*, iar *germanii* – la *Ungra, Şercaia, Cârţa* şi *Făgăraş*. Cu ponderi mult diminuate, adesea – prin nedeclarare, *ţiganii* se remarcă doar în hotarul comunei *Hoghiz*, în vreme ce *evreii* şi *armenii* se menţin doar la *Făgăraş* (am consemnat reprezentanţi ai ultimei etnii şi la *Porumbacul de Jos*). Deşi ponderile lor sunt mai mult decât modeste (subunitare), am consemnat şi reprezentanţi ai altor etnii[107], la *Voila, Ucea, Victoria, Avrig* şi *Tălmaciu (Boiţa)*.

Nici datele de la recensământul din 1977 nu sunt complete, aşa încât, pentru o parte din etnii, am recurs din nou la interpolări, bazându-ne pe recensămintele din 1966 şi 1992. Situaţia se prezintă, oricum, asemănătoare, în multe privinţe, cu cea din 1966. Românii depăşesc media în aceleaşi 20 de unităţi administrative. *Ungurii* depăşesc media zonei la *Hoghiz, Şercaia* şi *Făgăraş*, în timp ce *germanii* se evidenţiază la *Ungra, Cârţa, Şercaia* şi *Făgăraş*. *Ţiganii* se află peste media Ţării Oltului la *Ungra* şi la *Porumbacul de Jos*, iar *evreii* şi *armenii* se regăsesc în cadrul aceloraşi unităţi administrative ca şi în 1966.

[107] Este vorba mai ales de *ruşi, ucraineni, cehi* sau *slovaci*.

BCU IASI / CENTRUL DE CERCETARE LIBRARY

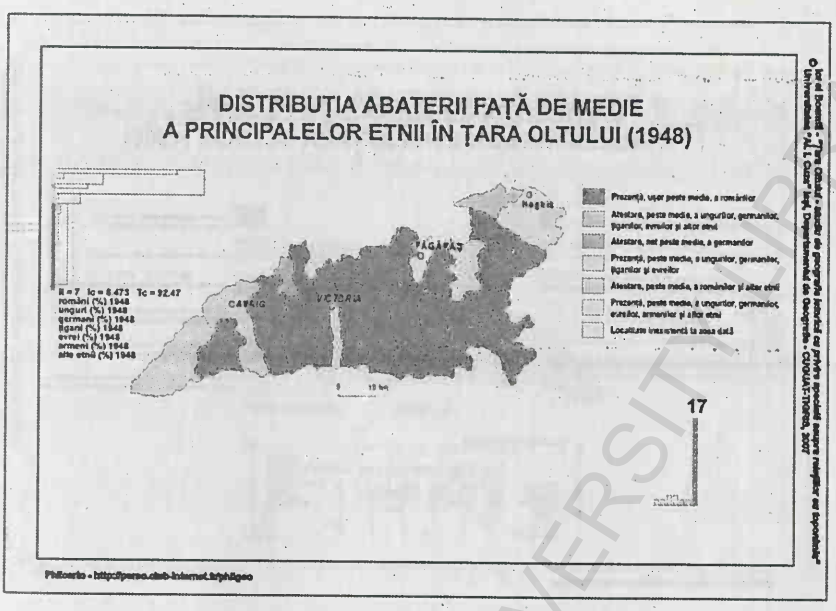

Fig. III.55

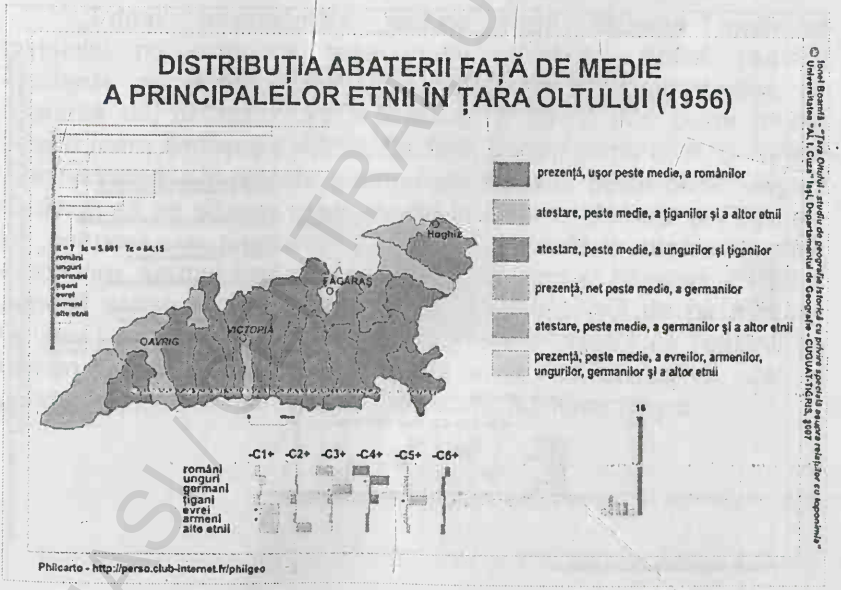

Fig. III.56

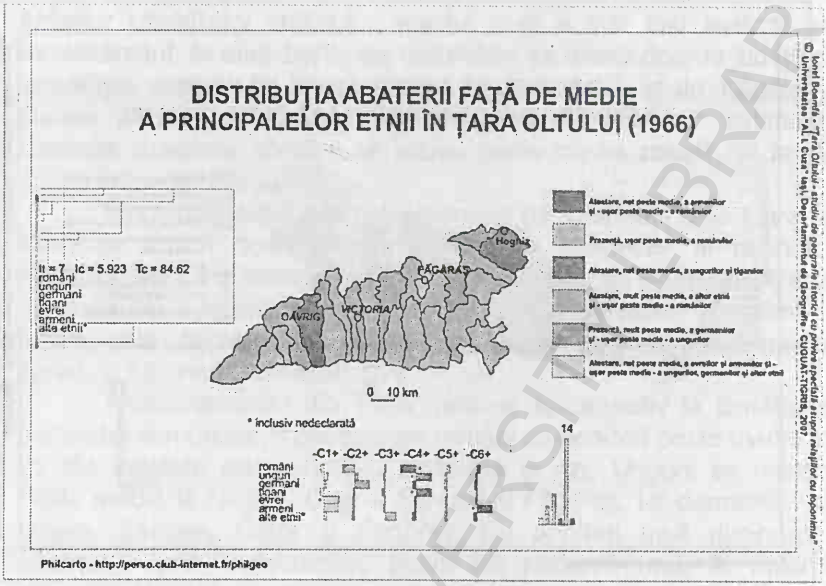

Fig. III.57

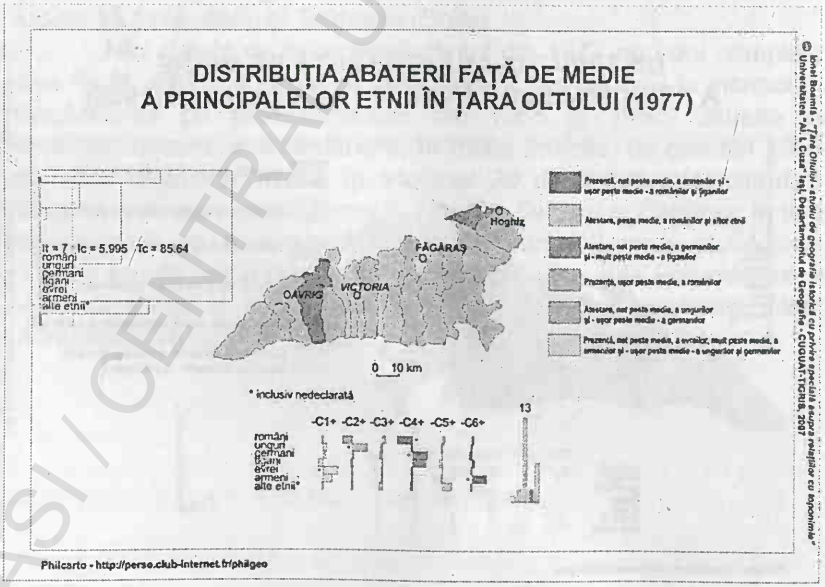

Fig. III.58

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

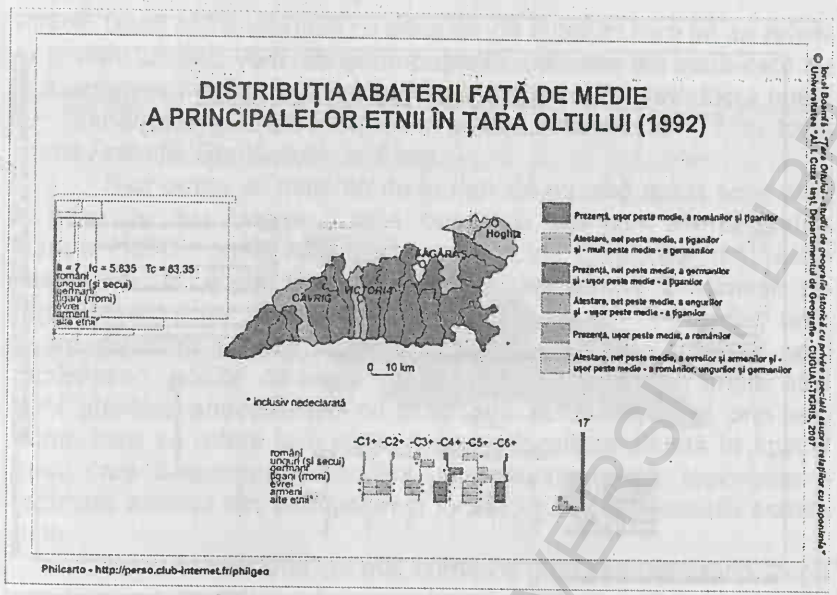

Fig. III.59

Primul recensământ realizat după căderea regimului comunist nu surprinde prea multe modificări. Astfel, *românii* depăşesc media Ţării Oltului în aceleaşi unităţi administrative, cu diferenţa că, în multe dintre acestea, şi *ţiganii* trec peste media zonală (care depăşeşte 4,3%). De fapt, pentru prima dată, o unitate administrativă, *Ungra*, are ponderi ale ţiganilor peste 50%. *Ungurii* continuă să se situeze peste medie la *Hoghiz, Şercaia* şi *Făgăraş,* iar *germanii*, cu ponderi mult mai mici decât la recensămintele anterioare, se mai evidenţiază la *Cârţa, Ungra* şi *Făgăraş. Evreii* şi *armenii* aproape că dispar, chiar şi din municipiul de pe malurile Oltului. La recensământul din 2002, reţinem faptul că românii se menţin peste media zonei în 21 unităţi administrative, dar şi ponderile, notabile, ale ţiganilor, în hotarul comunei *Ungra*.

BCU IAŞI / BIBLIOTECA UNIVERSITARĂ LIBRARY

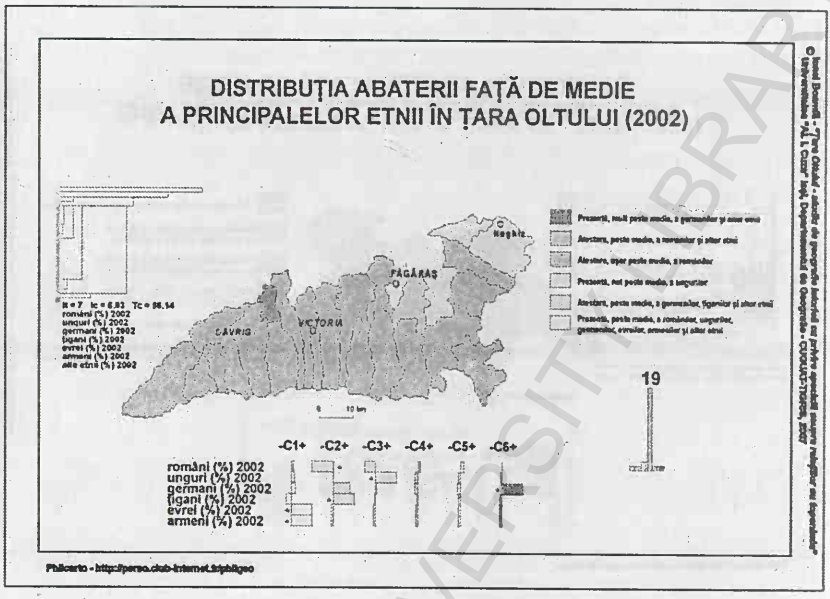

Fig. III.60

Nu există, deocamdată, o statistică exactă şi completă referitoare la stratificarea etno-istorică a antroponimelor, asemănătoare celei realizate anterior pentru toponime[108], dar, din analiza parțială a materialului antroponimic recenzat, rezultă, ca o primă concluzie, influența mai mare pe care au avut-o slavii asupra românilor în ceea ce priveşte numele de persoane. Faptul este constatat şi de **Ştefan Paşca**: *„Elementele slave constituie cam două treimi din numele de botez atestate până la sfârşitul veacului trecut* (al XIX-lea - n. ns.) *în Țara Oltului"*[109]. Cum o bună parte din numele de familie făgărăşene îşi au originea în numele de botez, ponderea celor care se datorează influenței slave în numele de familie este demnă de luat în seamă.

Ca şi toponimia zonei, şi antroponimele făgărăşene se referă la prezența de odinioară a numeroase grupuri etnice – 15 –, exceptându-i pe români. Dacă la nivel toponimic aceştia sunt menționați, izolat însă, din punct de vedere antroponimic lipseşte orice referire la etnia majoritară în zonă, nemenționată nici prin etnonime create de români, nici prin forme utilizate de alte grupuri

[108] **I. Boamfă**, *Reflectarea realităților geografice în toponimia Țării Făgăraşului*, p. 84-103.

[109] **Şt. Paşca**, *op. cit.*, p. 37. Ponderea pare, totuşi, exagerată, în frecvente cazuri obținute prin derivare cu sufixe specifice românei, fiind vorba de *creații antroponimice româneşti.*

etnice. Dacă antroponimele cu caracter de etnonim care să se refere la *români* lipsesc, vom menţiona puţinele toponime din zonă care au o asemenea trăsătură: *Coasta Româneşti* – la *Perşani*, locul numit *La Românoaia* – la *Ileni*, numele satului *Noul Român*[110] şi locul numit *Podurile Românilor* – la *Avrig*.

S-ar putea ca numirea de la *Ileni* să nu aibă acest sens sau, în orice caz, nu doar pe acesta, deoarece, aşa cum afirmă **Ştefan Paşca** (1936), unele supranume sunt *„date locuitorilor din satele respective de aceia ai satelor vecine"* iar ilerenii îi numesc pe făgărăşenii vecini *„Foaie de ceapă şi Românoi"*[111]. Aşadar, unul dintre sensurile acestui toponim ar putea să fie de *teren al unui făgărăşean, posibil de etnie română*. Mai adăugăm că unele etnii sunt atestate antroponimic nu doar prin etnonime, ci şi prin alte nume care se referă la o regiune sau o localitate situată în spaţiul etnic care îi aparţine. Adăugăm, acolo unde există, toponimia – rezultată adesea din antroponimia locală –, ce completează aceste date.

Ungurii, mult timp cel mai numeros grup etnic din zonă, după români, sunt atestaţi de etnonime doar pe tărâm lingvistic românesc: *Ungur* – la *Perşani* şi *Făgăraş* sau *Ungurescu* – la *Făgăraş* şi *Beclean*. Atestările antroponimice se realizează şi indirect prin numele *Nanasy*, creat de unguri înşişi – la *Cârţa* şi *Săcădate*, dar şi într-o formă românizată *Nanaşi* – la Făgăraş (unde şi cei care îl poartă sunt români), toate vorbind de aşezarea în aceste localităţi din zonă a unor originari din *Hajdú-Nanas*. Se adaugă şi numele – şi el deja românizat – *Şomodi*, ce dovedeşte aşezarea în municipiul de pe Olt a urmaşilor unor originari dintr-un comitat vestic al Ungariei.

Vorbind despre prezenţa atestată antroponimic, nu putem să nu menţionăm aici şi toponimele, plecând de la nume de persoană, ce fac referire la unguri: numele satului *Ungra*, respectiv locul zis *Pe Ungura*, din hotarul satului *Ileni* (în acest fel se poate ca toponimul *La Românoaia* să aibă şi sens de etnonim).

Germanii sunt atestaţi antroponimic atât prin nume create de români sau unguri, cât şi prin numirea unora dintre reprezentanţii acestei etnii chiar de către ei înşişi. Antroponimele cu sens etnonimic create de români au forme ca: *Sas(u)* – localizată la *Şinca Veche, Făgăraş, Hurez*, *Neamţ(i)u* – atestată la *Porumbacul de Jos, Făgăraş* sau *Victoria* şi *Saxon* – notată în municipiul de pe Olt (formă care, credem noi, este, însă, de dată recentă). La acestea adăugăm numirea *Poiana Neamţului*, atestată la *Avrig*. *Ungurii* i-au numit pe germani cu etnonime care, uneori, seamănă foarte mult cu cele româneşti, diferind doar ortografia, cum este numele *Szász* – întâlnit

[110] Mai puţin generatoare de confuzii este forma veche a numelui acestei aşezări – *Noul Românesc* (adică satul de pe pârâul *Noul*, cel *românesc*).
[111] **Şt. Paşca**, *Nume de persoane şi nume de animale în Ţara Oltului*, p. 47-48.

la *Hălmeag* şi *Făgăraş*. La acestea se adaugă *Nemet* – atestat la *Făgăraş* şi *Victoria* sau *Nemeth* - din nou la *Făgăraş*. Aşa cum aminteam, o parte a germanilor a fost numită cu unele etnonime chiar de către alţi reprezentanţi ai etniei, cu nume ca *Teutsch* – atestat până de curând la *Şercaia* sau *Deutschmann* – notat la *Făgăraş*. Ultimul nume menţionat anterior este purtat azi, însă, de români.

Şi germanii sunt atestaţi, indirect, de nume care se referă la o anumită regiune a spaţiului lor etnic: *Rheiner* – notat la *Făgăraş*, ce atestă venirea strămoşilor purtătorilor acestui nume din zona renană. Este posibil ca şi numele *Aleman*, atestat azi în toate aşezările urbane din zonă – dar cu mari şanse de a fi de origine din *Avrig* – să se refere la numele unui vechi popor germanic – cel al *alamanilor* – numele respectiv putând să fi fost adus la noi de germani care purtau un asemenea nume sau să se fi transmis prin intermediul unor romanici occidentali [112]. La acestea adăugăm toponimele: *Podurile Saşilor* - tot la *Avrig* şi numele satului *Săsciori.*

Ruşii sau mai degrabă ucrainenii, sunt şi ei atestaţi de etnonime apărute pe tărâm lingvistic românesc: *Rus(u)*[113] – nume întâlnit la *Copăcel* şi *Făgăraş*. În urbea de pe Olt am notat şi etnonimul *Rusz*, care nu credem să fie un echivalent unguresc al numelui menţionat anterior, ci o încercare de modificare a unei forme româneşti datând, probabil, din perioada stăpânirii austro-ungare. Slavii estici mai sunt atestaţi de etnonimul *Cazacu*, întâlnit la *Ungra* şi *Beclean*. *Ruşii* sunt atestaţi în mod explicit, ca stabiliţi cândva în zonă de antroponimul *Muscalu*, consemnat la Făgăraş[114].

Un nume cum este *Calmuschi* nu se referă, însă, la slavi, ci la strămoşi ai purtătorilor acestui nume plecaţi din *stepa calmucă*, adică la *calmâci.* Forma în care apare acest etnonim, chiar parţial românizată, atest o apariţie a sa pe un tărâm lingvistic – şi o „trecere" printr-un spaţiu geografic – slav. Şi acest patronim este consemnat la *Făgăraş*. Numele *Huţanu* (întâlnit, de asemenea, la *Făgăraş*) pare să se refere la ucraineni – *huţuli* –, însă în legătură cu o astfel de opinie ne exprimăm rezervele[115]

---

[112] În limbile romanice occidentale, Germania are şi azi nume asemănătoare ca formă cu antroponimul avrigean *Aleman: l'Allemagne* – în franceză, *Allemania* – în italiană, *Allamania* – în spaniolă. Mai precizăm că însuşi numele oraşului menţionat este, probabil, de origine germană, el fiind locuit până de curând – aproape deloc azi – şi de o importantă comunitate săsească.

[113] Numele de forma *Rus, Rusu* pot să nu aibă, însă, la români, doar conotaţie etnică ; cf. **I. Lobiuc** (1988), *O problemă controversată: toponimele daco-romane cu radicalul rus-.*

[114] Poate purtătorii numelui – tot români – s-au aşezat recent în localitate.

[115] Referindu-ne la acest nume credem că, mai degrabă, este vorba despre *români slavizaţi în spaţiul galiţian*, unde există o toponimie bogată ce atestă prezenţa de odinioară a românilor. În plus, portul popular, tipul de gospodărie, tradiţiile şi obiceiurile îi apropie pe huţuli şi azi mai mult de români.

Bulgarii par să fie atestați explicit doar de antroponimul *Bulgaru*, notat și acesta la *Făgăraș*. *Slavii balcanici*, în general (de obicei *sârbi*, dar, poate, și *bulgari*), au fost menționați antroponimic prin forma *Sârbu/Sîrbu* înregistrată la *Ucea de Sus* și *Victoria*. Unui reprezentant al acestui grup etnic pare să-i fi aparținut, cândva, locul numit *Sârghina* din hotarul satului Crihalma. Ungurii – sau sașii – au utilizat și ei un etnonim care-i numește pe sârbi: *Ratz* – menționat la *Făgăraș*, dar și la *Racovița*, într-o formă românizată – *Rați(iu)*.

Dintre celelalte popoare balcanice, *albanezii* sunt atestați doar de etnonimul românesc *Arbănaș*, notat la *Făgăraș*. *Grecii* au fost menționați etnonimic doar de români, atât prin antroponime – *Grecu*, la *Copăcel, Boița* și *Victoria*, cât și prin toponime: *La Păru' Grecului*, atestat la *Cârțișoara*. Pe *turci* îi menționează onomastic nu doar românii, ci și ungurii, prin numele *Török* atestat la *Hălmeag* și *Făgăraș* ca antroponim, iar la *Hoghiz* – ca toponim. Românii au utilizat antroponime diferite: *Turc(u)* – la *Arpașul de Sus, Făgăraș* și *Victoria*, *Turcea* – la *Șinca Nouă* sau *Turcoman* – la *Perșani*.

Popoarele latine din Europa Occidentală și Sudică – mai exact *francezii*, dar și *italienii* – sunt menționate antroponimic prin numele *Frâncu*[116] – atestat la *Șercaia* și *Victoria*, dar, probabil și de numele *Frank* – format pe tărâm lingvistic german – atestat la *Făgăraș*. *Italienii* sunt atestați, însă, și prin nume de proveniență lingvistică italiană, adaptate la specificul limbii române – *Orlandea* (urmași ai unor muncitori italieni cu numele *Orlandi*), localizați azi la *Sebeș* și *Făgăraș* – sau nu – *Oggieno*, nume localizat la *Făgăraș*.

Dintre popoarele slave din grupa occidentală, cehii și slovacii sunt pomeniți de etnonime formate pe tărâm lingvistic maghiar. Prezența de odinioară a cehilor este atestată de antroponimul *Cseh*, iar a slovacilor – de etnonimul *Toth/Tóth*[117] – toate înregistrate la *Făgăraș*. Polonezii, în schimb, sunt atestați onomastic și pe tărâm lingvistic românesc, atât antroponimic – *Leahu* (atestat la *Făgăraș*), cât și toponimic – locul numit *Fântâna Leahului* (înregistrat la *Porumbacul de Sus*[118]). Și în limba maghiară polonezii sunt atestați antroponimic, prin numele *Lengyel*, înregistrat la teren la *Hoghiz* și *Făgăraș*.

Tătarii sunt atestați antroponimic de numele *Tatar(u), Tătar(u)*, înregistrate la *Victoria* și *Făgăraș*, dar și de locul numit *Valea Tătarului* din hotarul satului *Sebeșul de Sus*. *Armenii* sunt atestați, de asemenea, de nume de familie înregistrate la Făgăraș – *Armean(u)* –, *Șinca Veche* – *Armeanu* – și *Perșani* – *Armencu*.

---

[116] Adesea, prin *frânci*, românii i-au numit, din vremea Imperiului carolingian, pe locuitorii europeni de religie romano-catolică.

[117] Numele *Tóth* se referea, inițial, pentru maghiari, *la toți slavii*, restrângându-și, ulterior, sensul doar la *slovaci*.

[118] Numire legată, probabil de concesionarea, de către principele *Apafi*, la 1680, a *glăjăriei* de aici polonezilor.

Cumanii, la rândul lor par a fi atestați atât antroponimic – de numele *Coman, Comşa, Comşiț/Comşit, Comşulea, Comanici(u), Comănici(u), Comănar(iu), Comănescu*, poate şi *Comici* (notate – unul sau mai multe – la *Şinca Nouă, Mândra, Râuşor, Galați-Făgăraş, Făgăraş*[119]) –, cât şi toponimic, fie prin intermediul numirilor care îi amintesc direct (satele *Comăna de Jos* şi *Comăna da Sus*), fie prin toponimele de origine cumană – *Turzun/Turzon, Galați*[120], *Gherghelău*[121] – înregistrate la nivelul zonei.

În absența unor înregistrări statistice anterioare mijlocului secolului al XVIII-lea, am încercat, după cum am mai menționat, să apelăm la onomastică, spre a vedea care ar fi putut fi structura etnică a populației în veacurile anterioare. Astfel, în cazul în care corelăm distribuția crono-spațială a principalelor etnii cu antroponimia făgărăşană[122], este evident că antroponimia confirmă, pentru 19 din cele 25 de unități administrative, faptul că românii au fost şi sunt, dintotdeauna, populația majoritară în Țara Oltului. Germanii şi maghiarii au fost şi în trecut, chiar anterior anilor 1750-1766, etnii însemnate în hotarul comunelor *Hoghiz, Ungra* şi *Şercaia*, ca şi la *Făgăraş. Țiganii* au reprezentat – şi reprezintă – o etnie însemnată la *Ungra*, dar şi la *Făgăraş*, unde au mai fost prezenți *evreii* şi *armenii*. Antroponimia îi menționează, ca având ponderi semnificative în trecut, şi pe *cumani*, din nou, la *Ungra*.

Dacă luăm în calcul doar antroponimia localităților din Țara Oltului, românii se mențin cu ponderi peste medie în 13 unități administrative – între care şi *Făgăraşul, Victoria* şi *Avrigul* –, dar a doua etnie ca număr de unități administrative (nouă) cu valori peste media zonei sunt *cumanii*, care se remarcă (datorită antroponimiei) la *Comăna, Părău, Mândra, Hârseni, Recea, Voila* şi *Porumbacul de Jos*, precum şi la *Beclean* şi *Cârța*. *Ungurii* depăşesc media la *Hoghiz, Ungra* şi *Şercaia*, ca şi *germanii*, care, însă, deținеau ponderi mai mari şi la *Cârța* şi la *Beclean*. *Țiganii* ar ieşi în evidență, pe baza antroponimiei, la *Beclean, Cârța* şi *Şinca*, în ultima comună

[119] În foarte multe cazuri – mai ales în ceea ce priveşte numele derivate – este vorba de români, încă de la primii purtători ai acestor antroponime.

[120] Este posibil ca acest nume să se refere, totuşi, mai degrabă la o populație *celtică*, romanizată sau nu, provenind fie din *Galia Transalpină* sau *Cisalpină*, fie din regiunea *Galatia*, situată în Asia Mică.

[121] Numele s-ar putea să fie, totuşi, un derivat de la numele românesc *Gheorghe*. Pentru o origine cumană a antroponimului – localizat la *Cârța* –, par să pledeze şi alte fapte onomastice din această arie vestică a zonei: antroponimele *Coman – Porumbacul de Sus, Talabă – Ucea de Sus*, prezența în perioada medievală, în mai multe sate ale comunei *Porumbacul de Jos* a patronimului, de asemenea cuman, *Basarab(ă)* – păstrat şi azi în spațiul vest-făgărăşean la *Boița*. La acestea se adaugă antroponimul de origine pecenegă (dar în „haină" lingvistică maghiară) *Hany*, înregistrat la *Cârța* şi toponimul *Bolovanii lu' Hani*, notat la *Cârțişoara*.

[122] Este vorba de materialul antroponimic furnizat de listele de alegători, cules în iunie 2004.

existând, se pare, în trecut, o însemnată comunitate *evreiască*, atestată antroponimic[123]. *Armenii* reprezentau o comunitate mult mai frecvent atestată şi cu reprezentanți mult mai numeroşi. În fine, se pare că nucleul unde a rezistat cel mai bine, până târziu[124], o comunitate *paleoslavă* este reprezentat de aria *Avrig-Racovița.*

Dacă este să ne referim la *evoluția în timp*, la nivelul zonei, a celor 4 etnii importante – *românii, maghiarii, gerrmanii* şi *țiganii* – putem face câteva constatări. Astfel, după o creştere lentă, până spre 1850, valabilă pentru fiecare din aceste etnii, se poduc diferențieri. Pe fondul creşterii generale a numărului românilor (excepție făcând doar perioada post-decembristă, în mare măsură datorită emigrării spre alte țări), maghiarii au beneficiat de avantajele conferite de existența monarhiei dualiste, până la începutul secolului trecut, numărul lor crescând continuu. După un recul datorat plecării multor funcționari etnici maghiari, după Unire, această etnie şi-a reluat creşterea, în deceniile postbelice, dar fără a mai atinge valorile antebelice, iar după 1990 a înregistrat chiar un uşor regres. Germanii au înregistrat evoluții oscilante, impunându-se, însă, ca notă generală, scăderea numărului lor, mai ales în ultimele 3 decenii postbelice, în vreme ce țiganii – şi datorită nedeclarării lor, fie sub regimul austro-ungar, fie sub cel românesc – înregistrează, în ultimul deceniu, o creştere semnificativă, fiind, de fapt, singura etnie al cărei procent este în creştere după 1989.

[123] Şi, opinăm noi, şi toponimic, fiind dovedită, indirect, de numirea *Calea Sioniții.* Totuşi, este posibil ca acest toponim să fi fost incorect consemnat, forma inițială fiind *Calea Simoniții.* În acest caz, avem de a face cu un toponim ce evidențiază un raport de proprietate.

[124] Probabil până în secolul al X-lea. Nu este clar de la cine vor fi preluat *saşii* numele râului *Olt*, în forma românească veche, **Alt*. Este posibil ca, şi după asimilarea vechilor slavi, românii să fi folosit, o vreme, ambele forme, saşii preluând astfel numele în forma **Alt*, iar pentru români (şi unguri) s-a fixat numele actual, *Olt.* Forma *Olt* a suferit o influență slavă, transmisă românilor, ca şi în cazul altor toponime vechi: *Someş, *Moreş/Mureş, Timoc, Motru, Lotru* etc. Este posibil ca, în germană, toponimul *Alt* să fie o adaptare, fonetică, ce are şi logică semantică (în germană *alt=vechi*).

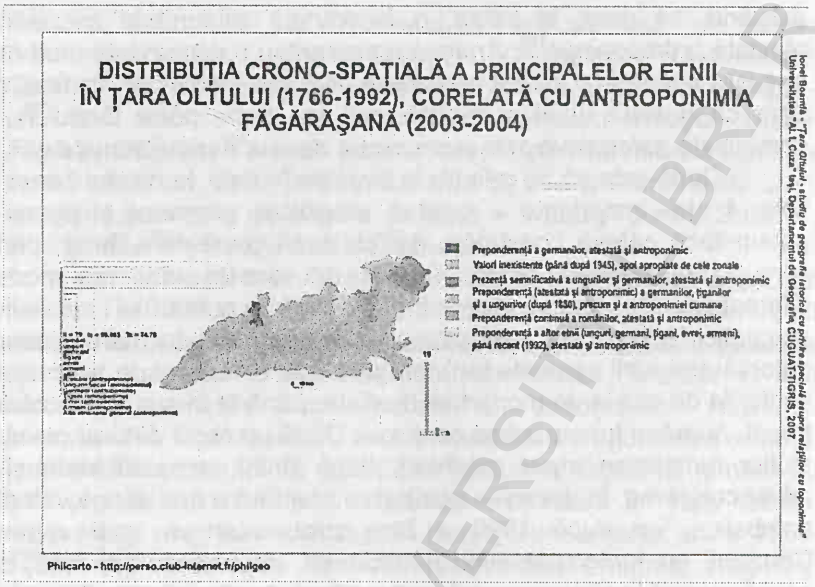

Fig. III.61

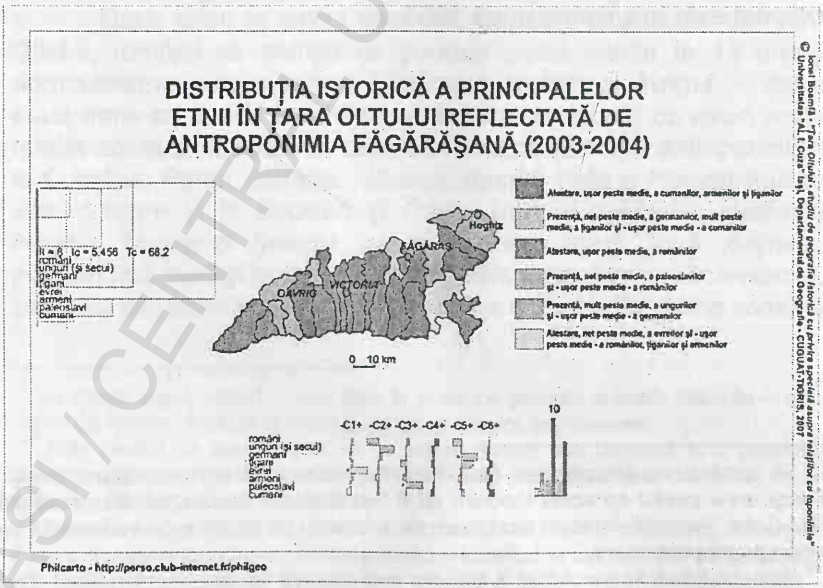

Fig. III.62

Şi toponimia ne poate ajuta – folosind-o, însă, ca şi antroponimia, cu destulă prudență – să scoatem în evidență

BCU IASI / CENTRU UNIVERSITAR IBRARY

prezenţa, odinioară, şi a altor etnii în zonă, sau distribuţia spaţială, oarecum diferită, a etniilor care se regăsesc şi azi în Ţara Oltului. Astfel, deşi toponimia autohtonă reprezintă majoritatea în toate unităţile administrative ale zonei studiate (fig. III.15), doar în 7 dintre acestea toponimele dacice, daco-romane şi româneşti depăşesc media zonală, număr egal cu cel al unităţilor administrative în care toponimia germană se situează peste medie. Este vorba de trei arii, una estică, centrată pe comuna *Şercaia*, una centrală, axată pe spaţiul comunelor *Voila* şi *Viştea* şi un nucleu – cel mai extins – situat în vestul Ţării Oltului, format din unităţi administrative apropiate de *Avrig: Porumbacul de Jos, Turnul Roşu, Tălmaciu (Boiţa)* incluzând şi acest recent centru urban.

În 6 comune – *Părău, Poiana Mărului (Şinca Nouă)*[125], *Mândra, Hârseni, Lisa, Racoviţa* – toponimia sud-slavă deţine valori mai ridicate decât la nivelul Ţării Oltului. Este vorba, în bună măsură, de comune situate spre munte, unde, probabil, comunităţi de populaţie slavă vor fi rezistat mai bine, păstrând mai mult timp şi transmiţând românilor mai multe numiri de origine slavă.

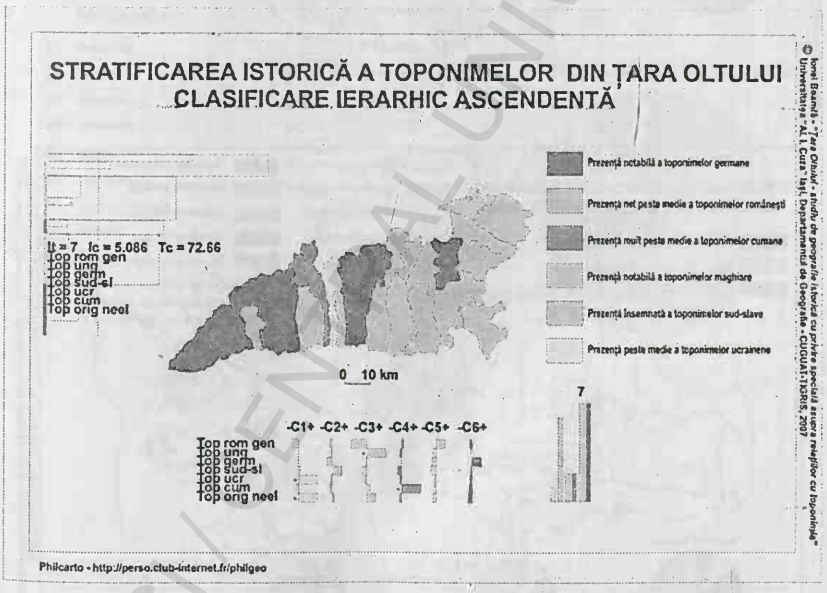

Fig. III.63

[125] Precizăm că, dată fiind recenta înfiinţare a unor comune noi – printre care şi *Şinca Nouă* şi *Boiţa* –, deşi ne raportăm în continuare la decupajul administrativ valabil la 1 ianuarie 1992, vom utiliza şi aceste nume (în paralel cu *Poiana Mărului* şi *Tălmaciu*), deoarece arealul ocupat de aşezările ce aparţin Ţării Oltului se suprapune, practic, peste teritoriul nou-înfiinţatelor comune.

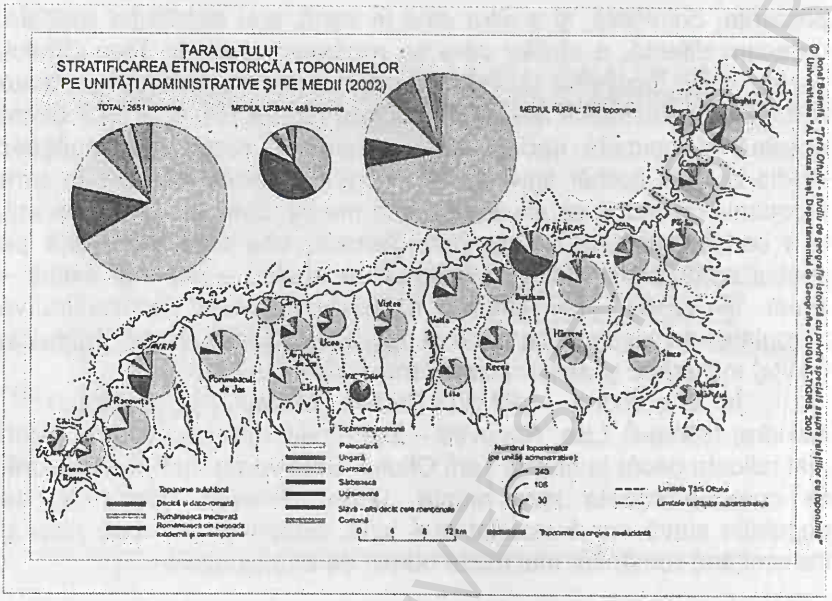

Fig. III.64

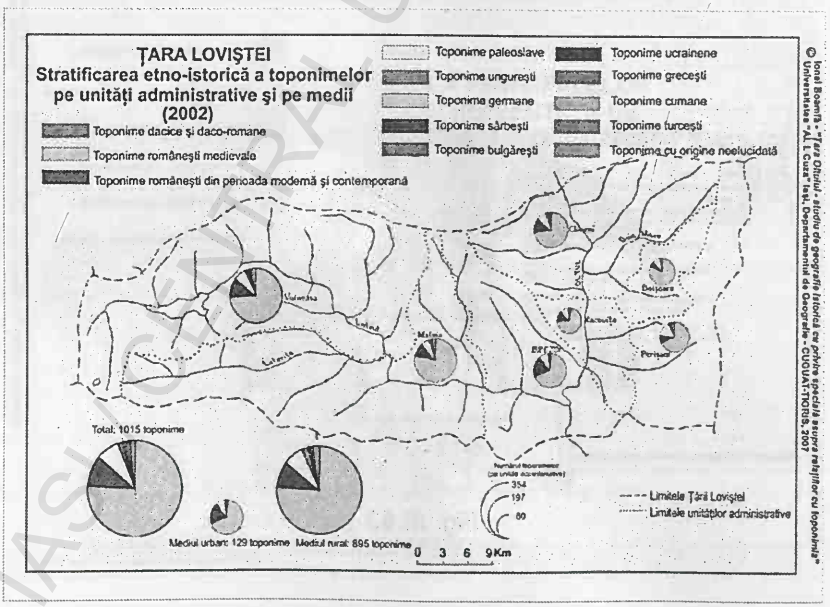

Fig. III.65

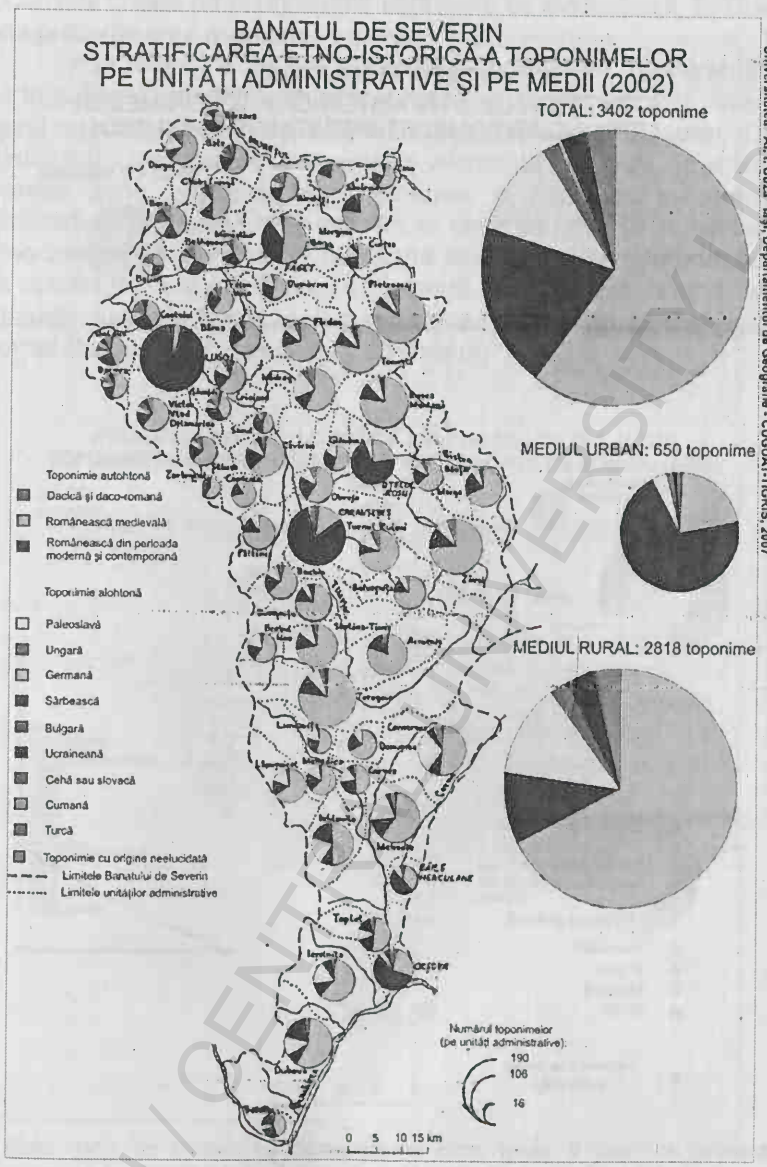

Fig. III.66

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

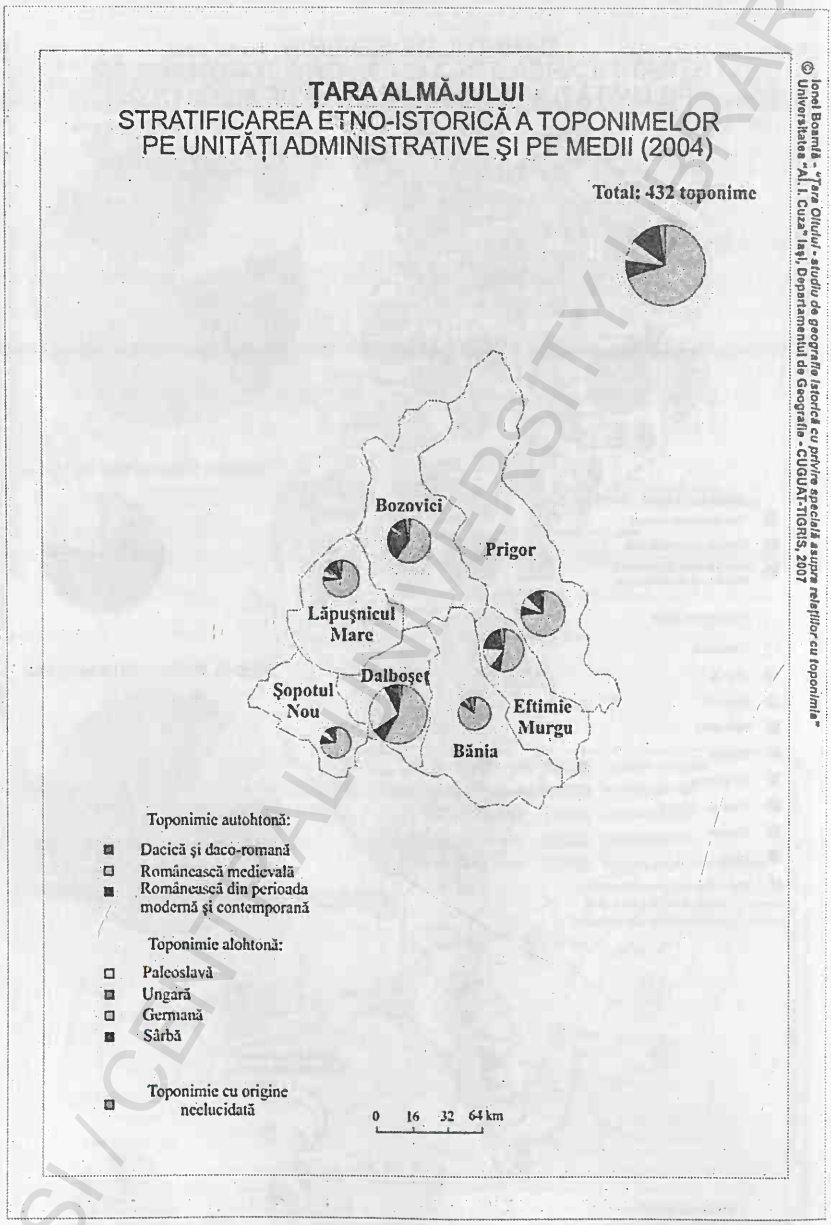

Fig. III.67

Aria nord-estică, *Hoghiz-Ungra*, evidențiază, şi la nivelul toponimiei, prezența semnificativă a ungurilor, iar în aria *Arpaşul de Jos-Cârța cumanii* par să fi rezistat mai mult, transmițând românilor

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

toponimie creată de ei. Infiltrările *ucrainene* se evidenţiază, la *Ucea*, prin prezenţa unui asemenea toponim[126]

Aşa cum se poate observa – inclusiv în reprezentările cartografice – stratificarea etno-istorică a toponimiei din diverse spaţii cu o istorie apropiată (*Ţara Loviştei, Banatul de Severin, Ţara Almăjului*), evidenţiază numeroase elemente similare la nivelul acestor zone. Anexăm, de asemenea, o hartă ce evidenţiază similitudinile şi deosebirile existente, în ceea ce priveşte stratificarea etno-istorică a toponimelor, între zona studiată şi alte ţinuturi locuite de români (la cele menţionate se adaugă, deocamdată, doar *Ţinutul Secuilor*, judeţele *Suceava, Iaşi* şi *Vrancea*, precum şi *Ţinutul Herţei, nordul Bucovinei, Basarabia* şi *Cadrilaterul*)[127].

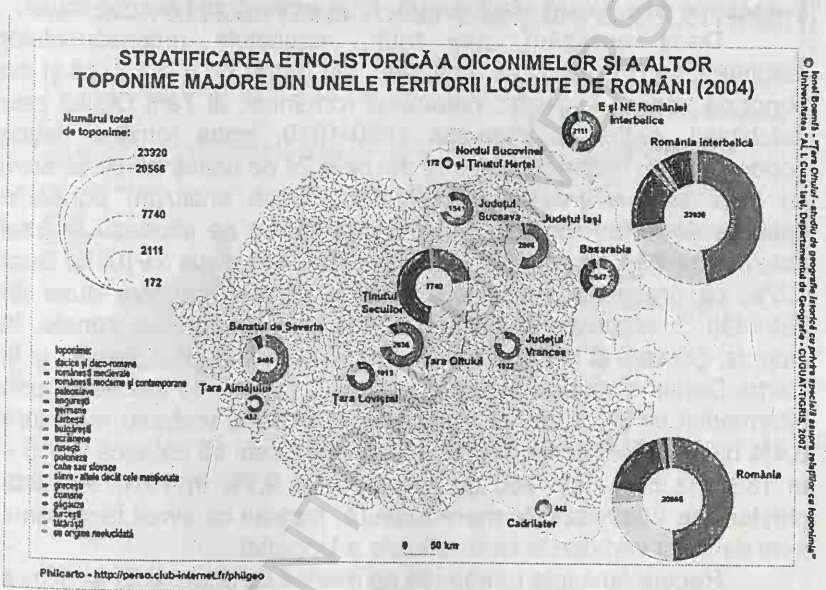

Fig. III.68

[126] Este vorba de numele *La Zămăcău*, pe care, totuşi, îl citărm cu prudenţă, deoarece se poate referi la proprietatea unui localnic (antroponimul este frecvent în această arie şi este purtat, în bună măsură, de către ţigani).

[127] Precizăm că nivelul aprofundării documentării pentru zonele reprezentate este net diferit, mergând de la culegerea şi analizarea unei mari părţi a toponimiei în cazul *Ţării Oltului*, al *Ţării Loviştei*, *Ţării Almăjului* şi al *Banatului de Severin*, la recenzarea şi analiza doar a toponimelor de pe hărţi de detaliu (topografice, dar şi turistice) în cazul judeţelor *Iaşi, Suceava* şi *Vrancea*, precum şi pentru *Ţinutul Secuilor* şi până la notarea şi analizarea doar a oiconimiei, hidronimiei majore şi, uneori, şi a altor toponime, pentru zonele aflate azi în afara hotarelor româneşti (*nordul Bucovinei, Ţinutul Herţei, Basarabia* şi *Cadrilaterul*), dar care au făcut parte din România în perioada interbelică.

III.2.2. Structura lingvistică a populației și relația acesteia cu structura etnică și confesională

Am beneficiat, pentru analizarea *structurii confesionale* a populației Țării Oltului de rezultatele a 8 recensăminte. Patru au fost realizate în timpul dualismului austro-ungar, de către autoritățile maghiare, în anii 1880, 1890, 1900 și 1910, iar celelalte patru, de către autoritățile române, în 1930, 1966, 1992 și 2002.

Folosind datele acestor momente cenzitare, am încercat, pe de-o parte să vedem cum evoluează structura lingvistică pe parcursul a aproape un secol de înregistrări, iar pe de alta, folosind și corelația cu structura etnică și cu cea confesională, să evidențiem deosebirile care există, dacă există, între *etnie, limbă* și *confesiune*.

Dacă analizăm, mai întâi, rezultatele recensămintelor maghiare, se observă, în primul rând, din hărțile de mai jos, că și din punct de vedere lingvistic, caracterul românesc al Țării Oltului este indubitabil. Astfel, în intervalul 1880-1910, limba română deține ponderi peste media zonei, în 19 din cele 24 de unități administrative cu localități existente în acea vreme. Dacă analizăm ponderile deținute de limba română, se observă că ele se situează în jurul valorilor de 83-84%, cu o scădere, notabilă, totuși, la 1910, cu circa 1,5%, ca urmare a intensificării politicii de maghiarizare duse de autorități[128]. Maghiara deține ponderi superioare mediei zonale, la *Hoghiz, Șercaia* și la *Făgăraș*, iar germana – la *Ungra, Șercaia* și la *Cârța.* Datele statistice dovedesc această politică de asimilare, prin intermediul limbii, a etniilor nemaghiare: la 1880 vorbeau maghiara 6,4% din locuitorii zonei, pentru ca acest procent să crească la 7,6 – în 1890, la 8,6 – în 1900 și, respectiv, la 9,7% în 1910. Această creștere se datorează, în mare măsură, faptului că evreii făgărășeni s-au declarat vorbitori ai limbii oficiale a Ungariei.

Recensămintele românești au meritul de a prezenta structura lingvistică în detaliu, cu date referitoare la mai mult decât cele 6-7 limbi prezentate de cele ungurești. Astfel, se poate observa că numărul vorbitorilor limbii idiș este, încă, mult mai mic decât cel al evreilor, în vreme ce vorbitorii limbii țigănești dețin procente sub valorile deținute de această etnie la aceleași momente cenzitare. Numărul unităților administrative în care ponderea vorbitorilor de română este mai mare decât media zonei este de 20 (din 24 de unități administrative) în 1930, de 19 (din 25) – în 1966 și 1992 – și din nou de 20 în 2002. Ponderile deținute, pe ansamblu, de vorbitorii

[128] Trebuie luată în calcul și migrarea multora dintre români peste Oceanul Atlantic, în Statele Unite ale Americii, cu repercusiuni și asupra ponderii acestei etnii la nivelul zonei. Populația totală a continuat să crească, deoarece plecările românilor au fost compensate – și chiar depășite – de numărul alogenilor stabiliți în zonă în acest interval. Este vorba, după cum se va vedea, în bună măsură, de imigrarea a numeroși vorbitori de maghiară.

de română cresc la 87,3% în perioada interbelică, respectiv la aproape 90% în perioada 1966-1992 şi la 94,5% în 2002. Celelalte limbi importante se vorbeau, în 1930, în procente peste medie la *Hoghiz, Ungra* şi *Făgăraş* – maghiara , respectiv, la *Ungra, Făgăraş* şi *Cârţa* – germana. În 1966, maghiara avea valori peste media Ţării Oltului la *Hoghiz, Şercaia* şi *Făgăraş*, iar germana – la *Ungra, Făgăraş, Cârţa* şi *Avrig.*

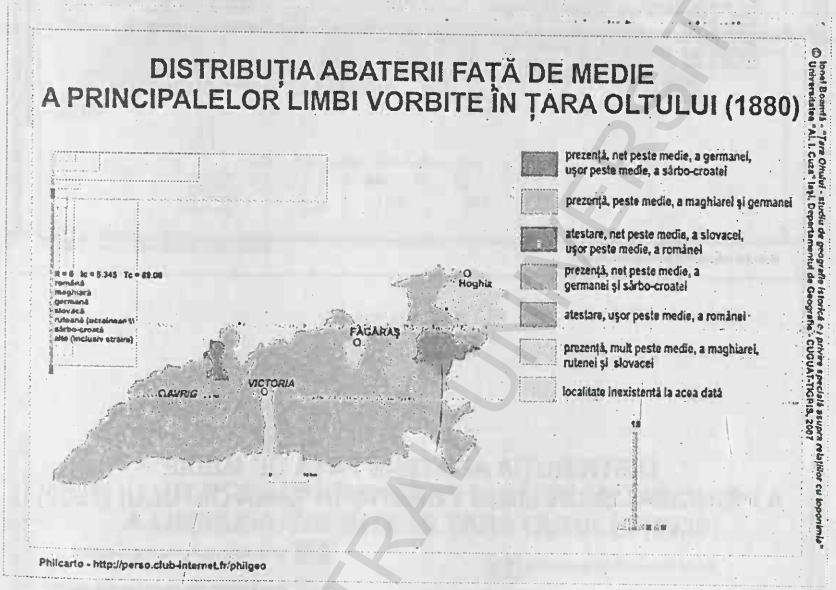

Fig. III.69

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

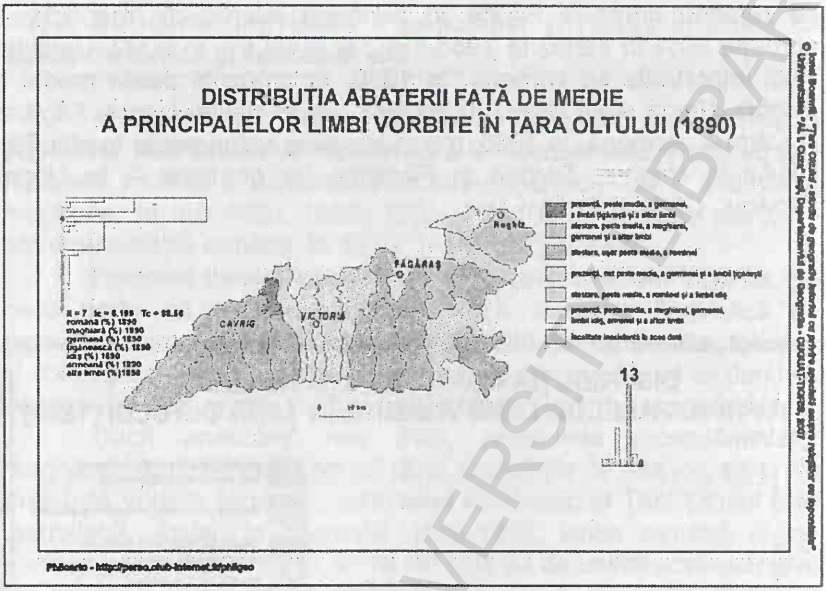

Fig. III.70

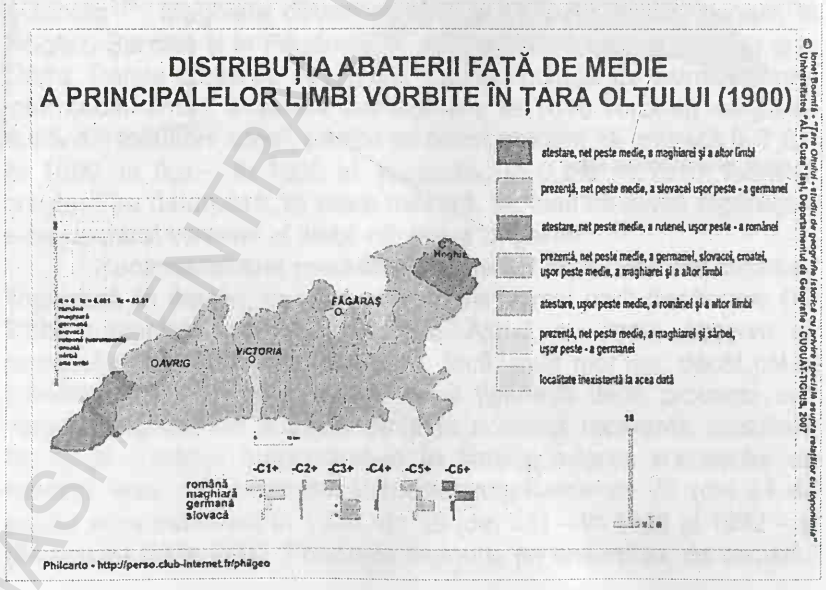

Fig. III.71

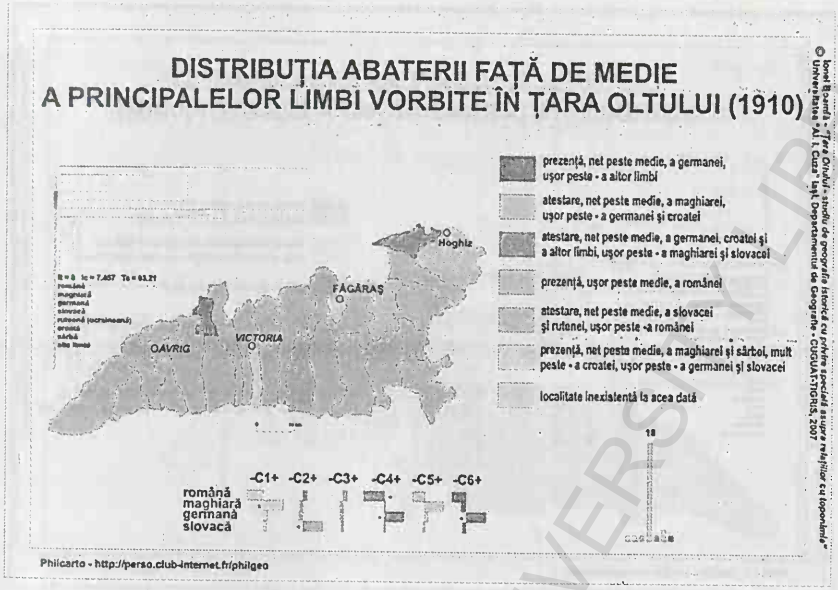

Fig. III.72

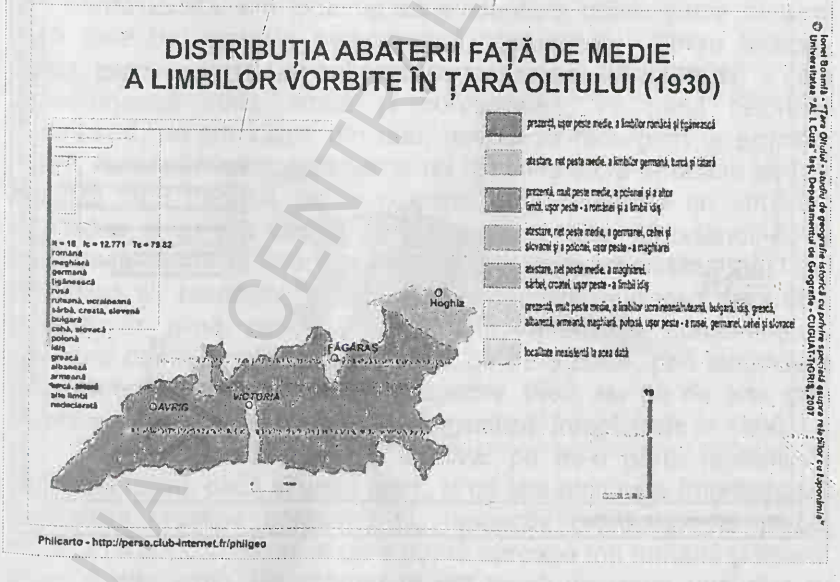

Fig. III.73

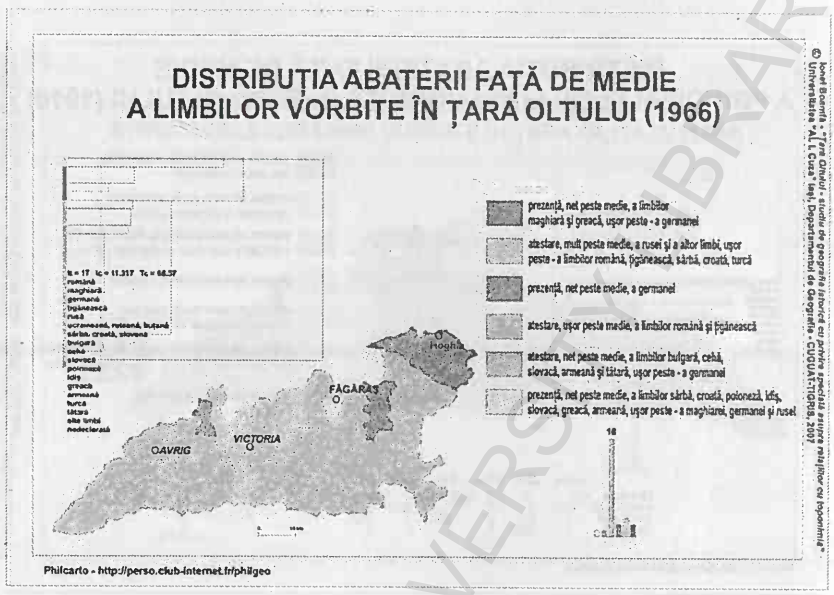

Fig. III.74

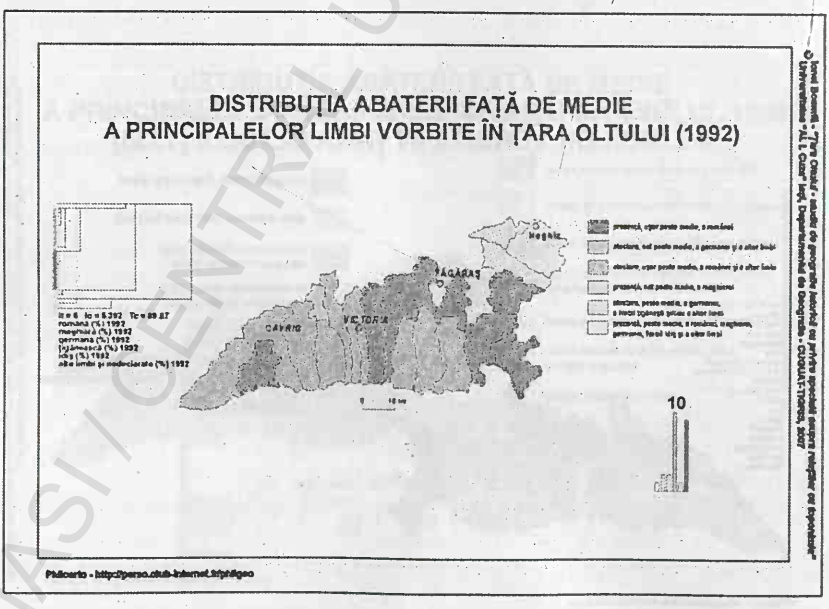

Fig. III.75

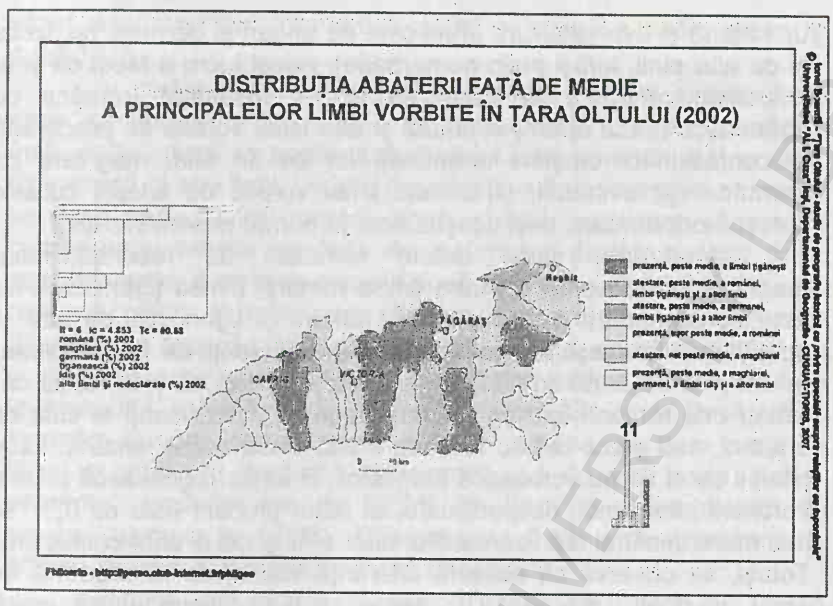

Fig. III.76

Corelând structura lingvistică a populației cu cea etnică şi cu cea confesională, am încercat să evidențiem diferențierile ce apar între cele trei aspecte demografice consemnate. Dintru început, facem precizarea că, cu excepția recensământului din 1930 – care consemnează etnia, limba şi confesiunea, în cazul celorlalte înregistrări, ne-am văzut, din nou, nevoiți să recurgem la estimări. Astfel, recensămintele antebelice nu consemnează structura etnică, aceasta fiind dedusă, pe de-o parte, prin corelarea cu structura lingvistică şi cu cea confesională, iar pe de alta, raportându-ne la datele referitoare la structura etnică de la recensămintele din 1850 (austriac) şi, respectiv 1930. Recensământul românesc din 1966, realizat în plină perioadă comunistă, atee, nu consemnează structura confesională. Am obținut-o, pe de-o parte, prin interpolare între recensămintele din 1930, respectiv 1992, iar pe de alta, prin corelare cu structura etnică şi cea lingvistică, înregistrate în 1966.

Am grupat, în această analiză, pe de-o parte românii cu țiganii (şi izolat, dacă şi unde apar, şi cu alte etnii care îmbrățişează confesiuni creştine orientale) şi, respectiv ortodocşii cu greco-catolicii (drept confesiuni la care aderă aproape toți românii şi țiganii, izolat şi alte etnii). De asemenea, pe lângă gruparea ungurilor cu germanii (eventual şi cu alte etnii, de regulă în număr mic, care practică religii creştine occidentale), am adunat, într-o singură rubrică religiile creştine occidentale (romano-catolică, reformată,

unitariană şi evanghelică), practicate de unguri şi germani (şi, izolat şi de alte etnii, iarăşi puţin numeroase). Acest lucru a făcut ca şi în coloanele referitare la limbi, să apară, însumate, româna cu ţigăneasca (dacă apare, eventual şi alte limbi vorbite de practicanţi ai confesiunilor creştine orientale), iar pe de alta, maghiara cu germana (şi, eventual, şi cu alte limbi vorbite de adepţii cultelor creştine occidentale, deşi aceştia apar în număr nesemnificativ).

Analizând, astfel datele furnizate de recensămintele maghiare, se observă că, între limba română (limba ţigănească nu este consemnată), pe de-o parte, români şi ţigani, pe de alta şi adepţii cultelor creştine orientale, există o diferenţă de 1-2 procente, în defavoarea limbii române. Acest lucru se explică prin faptul că, izolat, unii români, sau ţigani (mai degrabă), practicanţi ai cultelor ortodox, sau greco-catolic vorbesc o altă limbă decât româna. Este posibil ca ei să nu vorbească maghiara, ci să se regăsească printre vorbitorii altor limbi, nespecificate, al căror procent este cu 0,5-1% mai mare decât al reprezentanţilor altor etnii şi cei ai altor confesiuni. Totuşi, se observă că această diferenţă scade, de la circa 1% în 1880, la doar 0,6% în 1910, semn că 0,4% dintre aceşti etnici (probabil ţigani, dacă nu şi români) vor fi trecut în rândurile vorbitorilor de maghiară, ca urmare a acţiunilor în acest sens întreprinse, agresiv, de autorităţile statului dualist.

Pe de altă parte, în condiţiile în care, la fiecare recensământ, am înregistrat aproape o convergenţă între etnicii germani şi vorbitorii de germană, practic, diferenţele constatate între limbă şi etnie trebuie puse pe seama superiorităţii valorilor relative la limba maghiară, prin comparaţie cu cele referitoare la etnia ungară. Astfel, procentul vorbitorilor de maghiară este superior cu 0,9-1,3% celui al etnicilor unguri. Ultima valoare, de 1,3% se înregistrează în 1910, semn că, în 30 de ani, 0,4% dintre alţi etnici au trecut în categoria vorbitorilor de maghiară. Este exact acel procent, de ţigani (sau români?), probabil, care nu se mai regăsesc în rândurile vorbitorilor de română. Rămân 0,9% vorbitori de maghiară, care, nici ei, nu sunt etnici maghiari. Am adăugat, însă, alăturat, şi valorile referitoare la evrei şi la cultul mozaic, practicat de ei. Aceste ponderi se înscriu în jurul valorilor de 0,9-1,1%, ceea ce confirmă că, dacă nu în totalitate, măcar într-o proporţie covârşitoare, evreimea făgărăşeană era vorbitoare de limba maghiară.

Remarcăm, ca o ultimă idee, relativă la această perioadă, oscilaţiile mari, de circa 1,2% între care s-au înscris valorile zonale referitoare la alte limbi (neincluse în analiza noastră). Cum se ştie că, la *Ungra*, ţiganii au avut, sau ar fi trebuit să aibă, procente însemnate, se observă marea variaţie a celor declarate de aceştia, în privinţa limbii vorbite: dacă în 1880, la rubrica *alte limbi* am consemnat un procent de 23,77%, iar la 1910 – 25,12%, în 1890 erau doar ... 0,03%, iar în 1900 se înregistrau 0,71%. După cum am

văzut, analizând structura etnică, astfel de variații s-au înregistrat și după 1918.

În perioada interbelică, variațiile între valorile referitoare la etnie, confesiune și limbă, tind să se estompeze, fără să dispară, însă. Astfel, dacă se analizează raportul între vorbitorii de română, țigănească și alte limbi vorbite de adepții cultelor creștine orientale, pe de o parte, etnicii români, țigani și alții, practicanți ai acestor confesiuni și valorile rezultate din însumarea datelor acestor culte, apar diferențe, doar între primele două aspecte – etnia și limba – și, respectiv religia, în defavoarea ultimeia, cu aproximativ 0,4%. Aceste diferențe se explică prin convertirea unei părți a etnicilor români (cu precădere) la culte neoprotestante, fenomen schițat, discret, încă de la începutul secolului XX. Diferențe apreciabile apar, însă, dacă separăm românii, respectiv vorbitorii de română, pe de-o parte de țigani și vorbitorii de limbă țigănească, pe de altă parte. Astfel, procentul românilor era de 85,2%, în timp ce al vorbitorilor de română ajungea la 87,3%. Diferența de 2,1% este reprezentată, practic, de țiganii vorbitori de limbă română.

Fiindcă am vorbit și despre oscilațiile mari de la un recensământ la altul, ale ponderii țiganilor, ne referim, din nou, la datele oferite de „etalonul" *Ungra:* doar... 0,13% țigani, mult chiar sub media zonală, care atinge, totuși, 2,54%.

În ceea ce privește corelația între limbă, etnie și confesiune în cazul vorbitorilor de maghiară (în principal), etnici unguri, care aderă la cultele creștine occidentale (exceptând, practic confesiunea evanghelică), ținând cont că, în ceea ce-i privește pe germanii vorbitori de germană și aderenți la confesiunea evanghelică există, de asemenea o corespondență aproape perfectă, apar diferențe, totuși mai mici față de recensămintele antebelice. Astfel, pe ansamblul zonei, am înregistrat 11,98% vorbitori de maghiară și germană, 11,56% – unguri și germani, respectiv, 11,62% – practicanți ai cultelor creștine occidentale. Diferența de 0,3% în favoarea vorbitorilor de limbă maghiară, se regăsește integral în diferența dintre cei 0,07% vorbitori de idiș și circa 0,54% evrei de rit mozaic. Este posibil ca, în cei 12 ani de regim românesc interbelic, aproximativ 0,17% dintre evrei să-și fi însușit suficient de bine româna, ca limbă, spre a se declara vorbitori ai acestei limbi.

La acest recensământ, pe de altă parte, ponderile deținute de celelalte limbi – 0,03% și de celelalte etnii – 0,04% sunt aproape identice și prea modeste ca să le mai luăm în discuție.

Tendințele din perioada interbelică, în ceea ce privește reorientarea românilor (mai ales) spre culte neoprotestante (tolerate, totuși, în parte, și de statul comunist), se păstrează și chiar se accentuează după război. Astfel, am consemnat procente identice în ceea ce privește limbile română și țigănească (preponderent) și etnicii români și țigani – 90,54%, în timp ce procentul deținut de

cultul ortodox (singurul cult creştin răsăritean care mai era acceptat de stat, după 1948) era de 89,39%. Peste 1,1% dintre români s-ar fi declarat de confesiuni neoprotestante, dacă s-ar fi recenzat şi confesiunea[129]. În ceea ce priveşte corelaţia între limba ţigănească şi ţigani, cam 0,5% se declarau vorbitori ai acestui idiom, în timp ce ponderea ţiganilor era de aproape 1,5%. Astfel, circa 1% dintre ţigani se declarau vorbitori de română. Aceasta, în condiţiile în care, prin raport chiar cu recensământul din 1930, procentul ţiganilor era subevaluat, prin nedeclararea lor ca etnie. Astfel, la *Ungra*, procentul ţiganilor era de 1,67%. Probabil că, păstrând măcar valorile din perioada interbelică, ar mai trebui să adăugăm încă cel puţin 1% ţigani, declaraţi români, vorbitori tot de română, în loc de ţigănească. Ar rezulta, în acest caz, aproape acelaşi procent de ţigani, vorbitori ai limbii române: circa 2%.

Constatăm şi în cazul corelaţiei limbă-etnie-confesiune pentru adepţii, preponderent maghiari şi germani, vorbitori ai acestor limbi, un discret început al reorientării spre culte neoprotestante. Dacă totalul ungurilor şi germanilor (preponderent) ajunge la 9,42%, al vorbitorilor celor două limbi – la 9,36%, doar 9,34% mai aderă la confesiunile creştine occidentale tradiţionale, ceea ce înseamnă că, aproximativ 0,02% se regăsesc printre adepţii cultelor neoprotestante (care deţin 1,23%, faţă de doar 0,3% - alte limbi şi 0,5% - alte etnii). De această dată, doar 0,06% dintre vorbitorii de maghiară (căci germanii îşi vorbesc, ca de obicei, aproape toţi limba) se regăsesc printre evreii nevorbitori de idiş (aceştia acumulând un procent de doar 0,13%), în timp ce aproximativ 0,64% dintre adepţii cultului mozaic (în procent identic cu al evreilor – 0,84%) au declarat ca limbă vorbită româna. Constatăm, în doar 36 de ani, o inversare clară a preferinţelor evreilor, mulţi născuţi, probabil după Unire, de la învăţarea maghiarei, limba oficială în estul monarhiei bicefale antebelice, spre deprinderea, după 1918 (şi mai ales după 1945) de a vorbi româna.

Astfel, putem conchide că evreii, păstrători, după cum se vede, ai cultului mozaic, au fost, mereu, predispuşi spre a învăţa şi vorbi, mai degrabă, limba oficială a statului în care trăiesc, în detrimentul limbii lor materne, atestată, atunci când este înregistrată, cu valori modeste (cam a şasea-a şaptea parte a evreimii îşi vorbeşte limba, conform datelor recensămintelor româneşti din 1930 şi 1966).

Ca o altă concluzie, care îi priveşte, de această dată, pe ţigani, pe de-o parte, datorită statutului lor de inferioritate socială, datând de la aşezarea în zonă, pe de alta, ţinând şi de modul lor de viaţă, (semi)nomad încă, putem spune că, cel mai adesea, ei s-au

[129] Au existat şi state comuniste, cu un regim mai permisiv, care au recenzat şi confesiunea. Aşa a procedat, de pildă, Ungaria, la recensământul din 1977.

regăsit în rândurile majorităţii româneşti – fie ea etnică, fie lingvistică – şi din cauze de natură confesională, dar şi deoarece, fiind în mare măsură neşcolarizaţi, au rămas adesea în afara sistemului administrativ al statului, care i-ar fi obligat să înveţe limba oficială. Intrând, cel mai adesea, în contact cu românii, vorbitori de limbă română, adepţi ai unor confesiuni pe care şi ei le practicau (măcar declarativ[130]), s-au obişnuit să declare ca vorbind limba pe care, în diversele lor contacte, o foloseau cel mai des. Chiar şi consemnarea, pe hărţile austro-ungare din jurul anului 1900, a periferiilor locuite de ei, în apropierea unor sate cu însemnate comunităţi germane sau/şi maghiare, cu toponimul, românesc, *Ţigănia*, confirmă această realitate. Aminteam, mai devreme, că, la *Ungra*, s-au consemnat mari variaţii, între recensămintele maghiare, ale procentului vorbitorilor de altă limbă (preponderent fiind vorba de idiomul ţigănesc). Cei peste 20% vorbitori ai acestei limbi, se regăsesc la 1900, în plin regim dualist, într-o ţară cu o politică agresivă de maghiarizare a ne-ungurilor, într-un comitat care nu era *Făgăraşul*, preponderent românesc mereu, ci multi-etnica, pestriţa *Târnavă Mare*, într-un sat cu majoritate, măcar relativă, constituită din vorbitori de germană, în rândul vorbitorilor de... română[131].

---

[130] În copilărie, în anii '80, am auzit frecvent întrebarea, cu iz anecdotic: *Au ţiganii biserică?*

[131] Redăm, pentru comparaţie, procentele vorbitorilor de română, în aceeaşi localitate, la 1880, 1890, 1900, respectiv 1910: 29,67%, 23,96%, 48,33% (adică inclusiv vorbitorii de limbă ţigănească de la celelalte recensăminte maghiare), respectiv 27,24%. Se pare că declararea lor ca aparţinând etniei ţigăneşti sau ca vorbitori ai limbii respective nu a ţinut, adesea, cont de nici o logică. La recensământul din 1941, în plin regim antonescian, care i-a şi persecutat, chiar ştiindu-se ameninţaţi, s-au declarat... ţigani, tot la *Ungra* – ca să vorbim de acelaşi „etalon" – un procent de 26,09% (procent recalculat, deoarece, la acest recensământ, datele publicate se referă doar la români, maghiari şi germani). **Ion Chelcea**, în lucrarea *Ţiganii din România* (apărută în 1944), afirmă, la p. 74-78, pe baza documentării personale în satele Ţării Oltului (1939), că ponderea ţiganilor ar depăşi 6,7%, procentul interbelic fiind mult inferior. Se dau în lucrarea amintită şi motivele pentru care ţiganii nu s-au declarat ca atare: preferinţa lor de a se declara români (poate şi unguri, dar nu în zone compact româneşti cum este zona studiată, şi practic deloc germani), superficialitatea recenzorilor şi dorinţa autorităţilor locale de a nu se face „de ruşine". Tot aici, la p. 79, se oferă câteva date statistice referitoare la ancheta regimului dualist din 1893 referitoare la ţigani: în ceea ce priveşte confesiunea îmbrăţişată de aceştia, 71,6% preferă cultele ortodox şi greco-catolic, specifice şi românilor (la 1880, acest procent era de 59,5%). Autorul este sceptic în privinţa veridicităţii rezultatelor finale ale recensământului din 1941 (în curs de publicare atunci), în ceea ce priveşte numărul ţiganilor. Au existat, însă, recomandări exprese date recenzorilor de a-i consemna pe ţigani ca atare, chiar dacă se vor declara de alt neam, fie el chiar român. Acest lucru ar explica şi numărul mare de ţigani (figurând, în rezultatele publicate doar parţial ale recensământului menţionat, la rubrica „alte neamuri") pe care l-am estimat. Se dorea deportarea unei bune părţi a acestei etnii, fapt realizat în anii războiului (la est de *Nistru*). Această soluţie, dar şi altele (sterilizarea lor), sunt avansate şi de autorul citat (p. 101).

Referindu-ne, acum, la românii, vorbitori de română, corelând, pentru recensămintele maghiare, limba vorbită cu confesiunea, putem deduce că, în general, românii făgărăşeni au rămas, practic „imuni" la politica oficială de maghiarizare. Izolat şi cu ponderi, oricum subunitare, unii etnici români îşi vor fi abandonat limba, în favoarea maghiarei, mai ales după 1900. După Unire, româna nu doar că recâştigă – ipoteticele – poziţii pierdute, dar tinde să înlocuiască maghiara, ca limbă de comunicare între diversele etnii din Ţara Oltului. Mai adăugăm că, pe hărţile reflectând corelaţia limbă-etnie-confesiune, ponderea elementului românesc, vorbitor de română şi adept al cutelor ortodox sau greco-catolic, este superioară mediilor zonale corespunzătoare fiecărui recensământ, respectiv aspect analizat, în cel puţin 18-19 unităţi administrative.

Pe de altă parte, treptat, rolul maghiarei ca limbă de comunicare multi- şi/sau trans-etnică, se diminuează rapid, încă din perioada interbelică. Deja, la mijlocul perioadei comuniste, în Ţara Oltului se revine aproape la coincidenţă între etnia şi limba maghiară.

Germanii, ca etnie vorbind limba oficială din partea occidentală, austriacă a monarhiei bicefale, nu au fost afectaţi, aproape deloc, în acest interval, nici măcar după Unire, nici din punct de vedere lingvistic, nici confesional. Totuşi, ponderile lor – ţinând de etnie, limbă, respectiv, confesiune –, s-au diminuat, în intervalul 1880-1966 *„langsam, aber sicher!"*.

Iar ca o concluzie, referitoare la ansamblul structurii lingvistico-etno-confesionale, se desprinde faptul că, în general, politica de maghiarizare a regimului dualist a avut efecte nesemnificative. Limba etniei dominante s-a evidenţiat în mod clar, mai ales în ceea ce priveşte etniile predispuse, adaptabile la a utiliza limba oficială (evreii), cu o perioadă „de tranziţie" (în anii interbelici), când maghiara a „predat ştafeta" românei. Germanii s-au dovedit intangibili la aceste schimbări politico-teritoriale, în vreme ce ţiganii, auto-subevaluaţi aproape mereu, au îmbrăţişat, din raţiuni de comunicare, specifice nomazilor, limba populaţiei majoritare întotdeauna în zonă, româna. Nu putem vorbi, aproape deloc de o coincidenţă între limbă-etnie, pe de-o parte şi confesiune, pe de alta, deoarece, de la începutul secolului trecut – românii – şi de la jumătatea lui – ungurii – au început să fie atraşi şi de cultele neoprotestante, în detrimentul religiilor tradiţionale, specifice de secole fiecărei etnii.

Fig.III.77

Fig.III.78

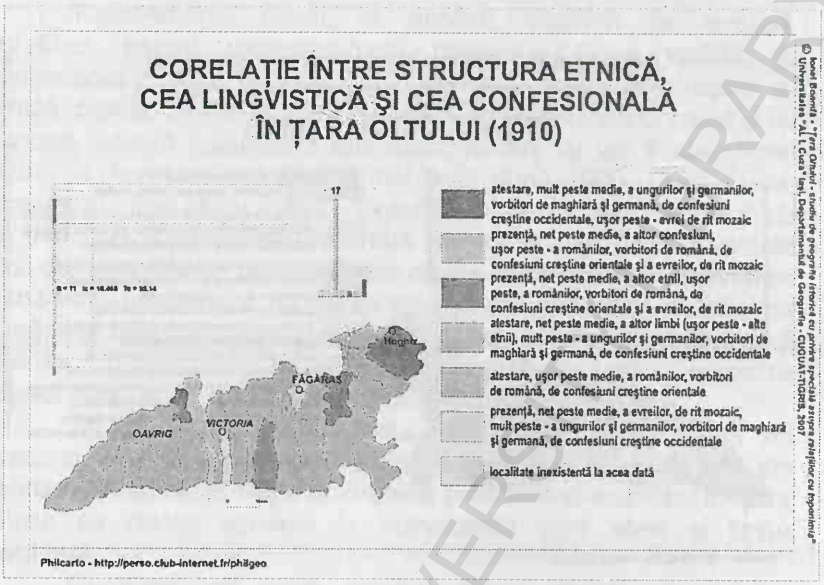

Fig. III.79

Fig. III.80

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITARĂ

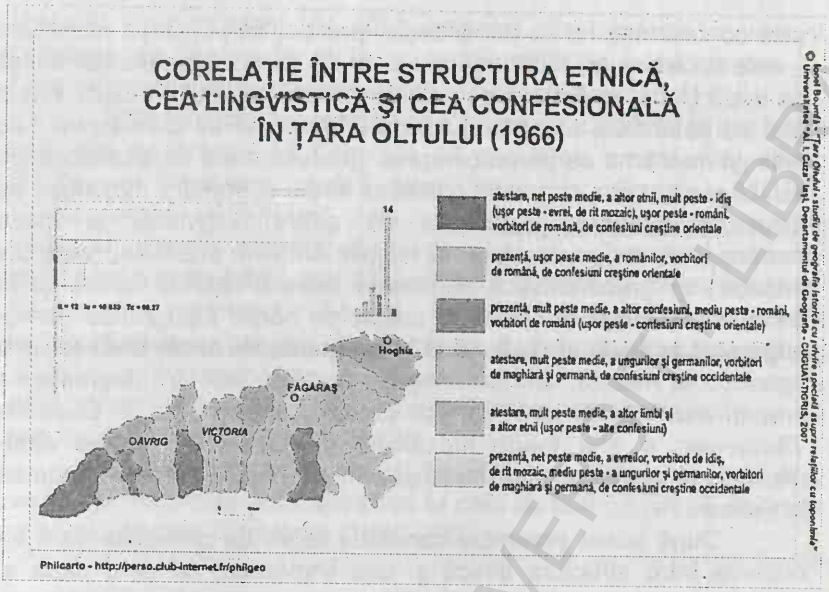

Fig. III.81

III.2.3. Structura confesională a populaţiei făgărăşene oglindită în onomastică

Aşa cum am mai menţionat, structura confesională a populaţiei Ţării Oltului este strâns legată, atât de structura etnică, cât şi de cea lingvistică, motiv pentru care o vom prezenta în continuare directă. Am preferat ca, între prezentarea structurii etnice şi cea a structurii confesionale, să intercalăm câteva referinţe legate de evoluţia structurii lingvistice. Ţinând cont de faptul că abia urmează să detaliem prezentarea distribuţiei spaţio-temporale a structurii religioase, deoarece se leagă de aspectele prezentate anterior, ne permitem să anticipăm cu câteva remarci. După cum se observă, nu există, întotdeauna, o convergenţă perfectă între naţionalitate şi limba vorbită, după cum nici confesiunea nu este redată fidel, în multe situaţii, de înregistrările referitoare la etnie, respectiv limba vorbită. Chiar dacă în Ţara Oltului nu a fost un fenomen de amploare, intenţia autorităţilor din timpul dualismului austro-ungar de a creşte, artificial, numărul ungurilor – atât prin recenzarea (în intervalul 1880-1910) nu a etniei, ci a limbii vorbite (în condiţiile presiunilor de a impune ca singură limbă maghiara) –, cât şi prin tendinţa unora dintre minorităţi (în special evreii) de a se declara „vorbitori de maghiară", iese clar în relief dacă se compară structura lingvistică cu cea confesională. Se mai observă, însă, că subreprezentarea ţiganilor – o etnie care, în plan lingvistic şi, mai

ales confesional, nu se deosebeşte, practic, de populaţia majoritară – este un fenomen redat fidel nu doar de recensămintele româneşti de după Unire, ci chiar şi de cele din timpul regimului dualist. Acest fapt se datorează atât statutului de inferioritate pe care ţiganii l-au resimţit mult timp ca pe un complex, gradului mare de analfabetism, valabil şi azi, care, alături de contactul direct cu românii majoritari, au făcut ca această comunitate să adere, lingvistic, la masa românească, iar confesional, la religiile creştine orientale, respectiv ortodoxă şi greco-catolică. Ilustrarea acestei realităţi reiese şi în onomastică, forma în care sunt redate pe hărţile topografice austro-ungare de la finele secolului al XIX-lea, periferiile rurale unde locuiau ţiganii fiind notate, în româneşte, *Ţigănia*, atât în depresiunea propriu-zisă – la *Şinca Veche*, de pildă – cât şi la nord, în *Dealurile Târnavelor*, o arie foarte mozaicată din punct de vedere etno-lingvistic şi confesional, un exemplu, în acest sens, înregistrându-se la *Felmer*.

După acest preambul-concluzie legat de corelaţiile care se observă între structura etnică şi cea lingvistică, pe de-o parte şi structura confesională, pe de altă parte, prezentăm, în cele ce urmează; atât evoluţia în timp, cât şi modificările şi repartiţia în spaţiu, ale structurii confesionale. Ca şi în cazul structurii etnice, ne-am permis să încercăm a estima evoluţia şi distribuţia spaţială ale diverselor confesiuni, bazându-ne pe aprecierile cantitative, aproximative, privitoare la etnii şi pe faptul, demonstrat deja, că, în perioadele mai vechi, exista o concordanţă chiar mai mare între apartenenţa la un neam şi religia la care anumite grupuri etnice aderau.

Începem şi aceste estimări, cu prezentarea structurii confesionale, probabile, din perioada convieţuirii elementului daco-roman, cu vechii slavi. După ce şi vechii slavi au îmbrăţişat creştinismul, ponderea populaţiei creştine la nivelul Ţării Oltului va fi fost covârşitoare. Situaţia nu se modificase prea mult în jurul anului 1000, puţin anterior *marii schisme din sânul creştinilor*, produsă în anul 1054. Rezultantă a politicii regalităţii de implantare a unor colonişti de confesiune catolică, precum şi de creare a unor aşezăminte aparţinând acestui cult – cum este mănăstirea cisterciană de la *Cârţa*, dar şi biserica, azi evanghelică, de la *Hălmeag* – structura confesională, spre anul 1300, nemodificată, practic, în ceea ce priveşte ponderea creştinilor va fi suferit modificări, prin creşterea ponderii confesiunii creştine occidentale, romano-catolice. Ulterior, până la primele înregistrări, fie ele şi parţiale, din secolul al XVII-lea, situaţia nu s-a schimbat prea mult, notând, totuşi, apariţia, la jumătatea secolului al XVI-lea, a cultelor *reformat, unitarian* şi *evanghelic*, cu recunoaşterea acestui fapt de către autorităţile principatului. Primele două confesiuni menţionate vor găsi adepţi printre maghiari, în timp ce cultul evanghelic va fi

preferat, preponderent, de către germani. Revirimentul confesiunii ortodoxe se regăseşte şi în numărul unităţilor administrative cu ponderi peste medie, care se ridică, la această estimare, la 18.

Spre jumătatea secolului al XVII-lea, plecând de la estimările prilejuite de *urbarii*, se constată că ponderea ortodocşilor atinge 83,3%, iar totalitatea confesiunilor creştine occidentale – 15,8%. Dintre acestea se remarcă, deja, cu circa 11%, cultul evanghelic, la care au aderat, preponderent, germanii [132]. Procentul romano-catolicilor a scăzut deja sub 3% , celelalte confesiuni, fie ele creştine, fie altele, deţinând, fiecare, ponderi subunitare. Unităţile administrative cu ponderi peste medie, în privinţa adepţilor cultului ortodox, sunt în număr de 18. De această dată, facem precizarea că este ultima estimare la care această confesiune este singura ce reprezintă cultele creştine orientale.

Acestea domină, la nivelul Ţării Oltului, atât procentual, cât şi ca număr de unităţi administrative în care au fost consemnate, în tot intervalul la care ne referim (1640-2002).

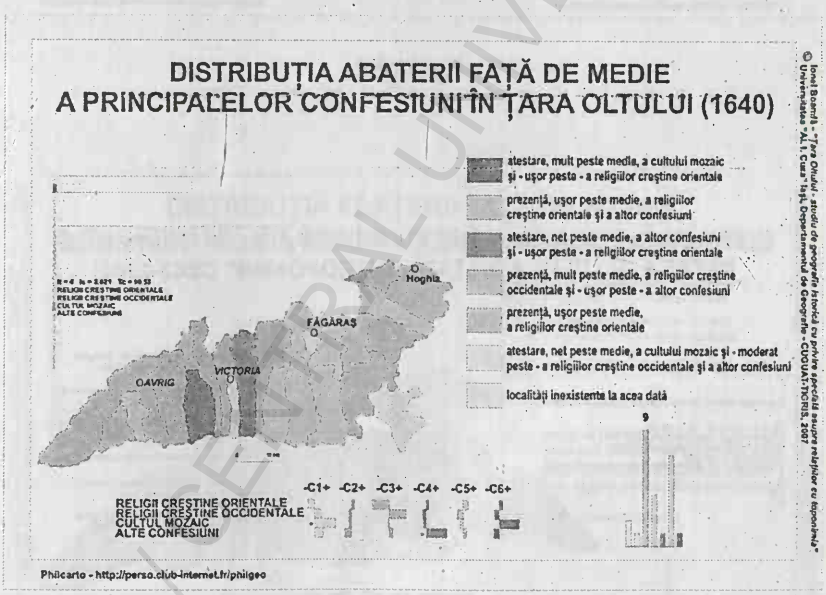

Fig. III.82

[132] Precizăm, însă, că, în cadrul confesiunii respective, se regăsesc două ramuri: *evanghelică de confesiune augustană*, la care aderă *germanii*, şi *evanghelică sinodo-presbiteriană*, cu adepţi printre maghiari, aşa cum este cazul, probabil, al celor de la *Hălmeag*.

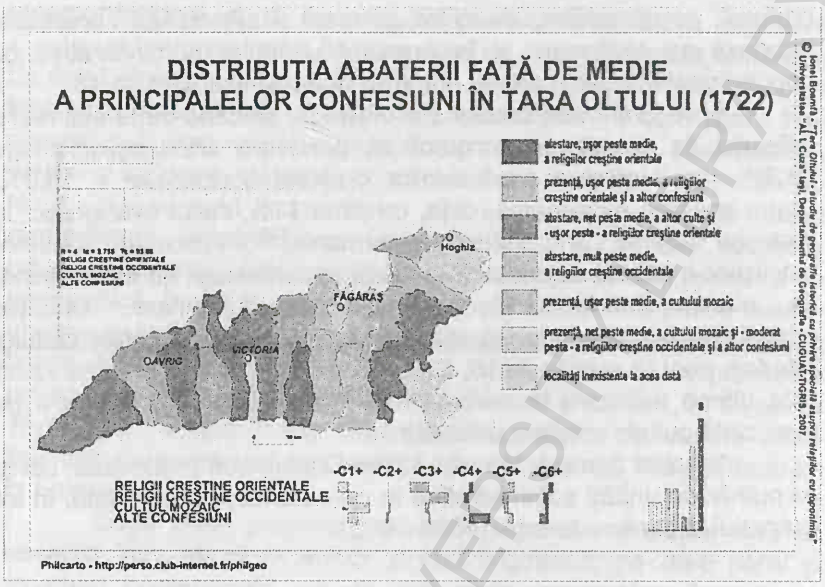

Fig. III.83

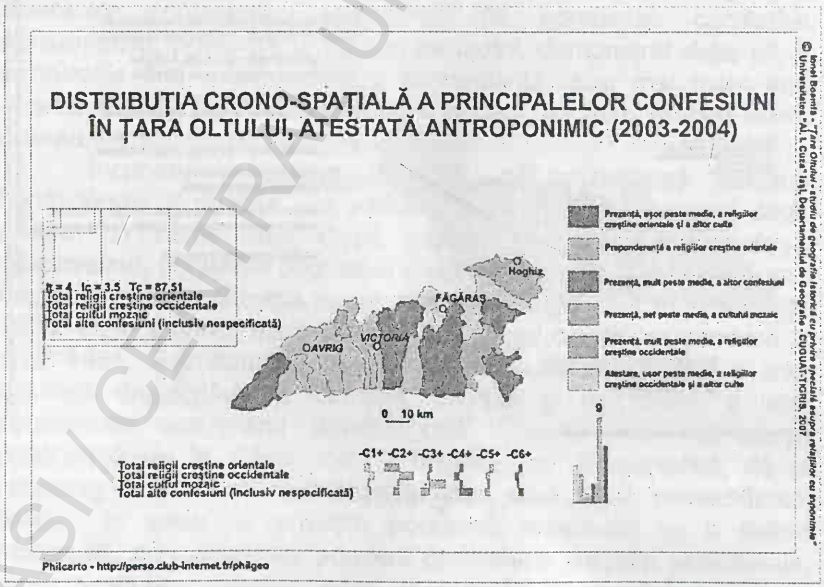

Fig. III.84

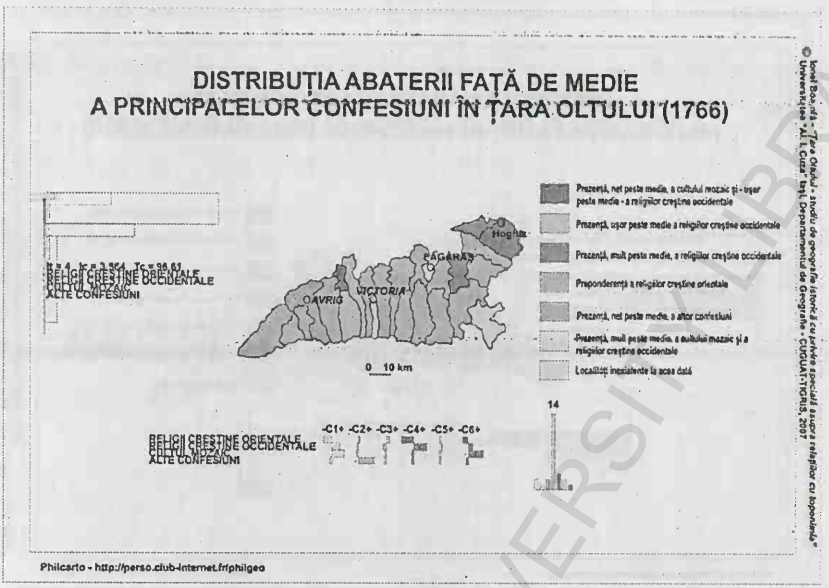

Fig. III.85

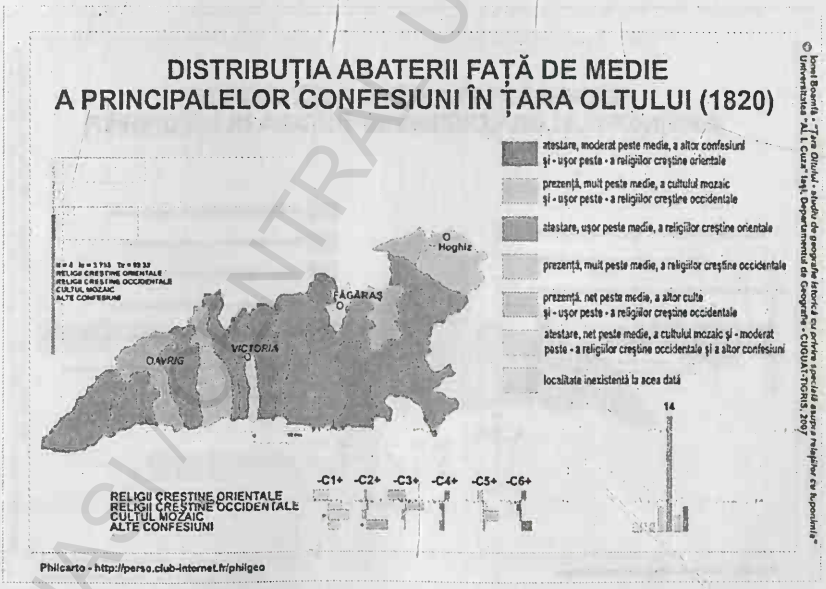

Fig. III.86

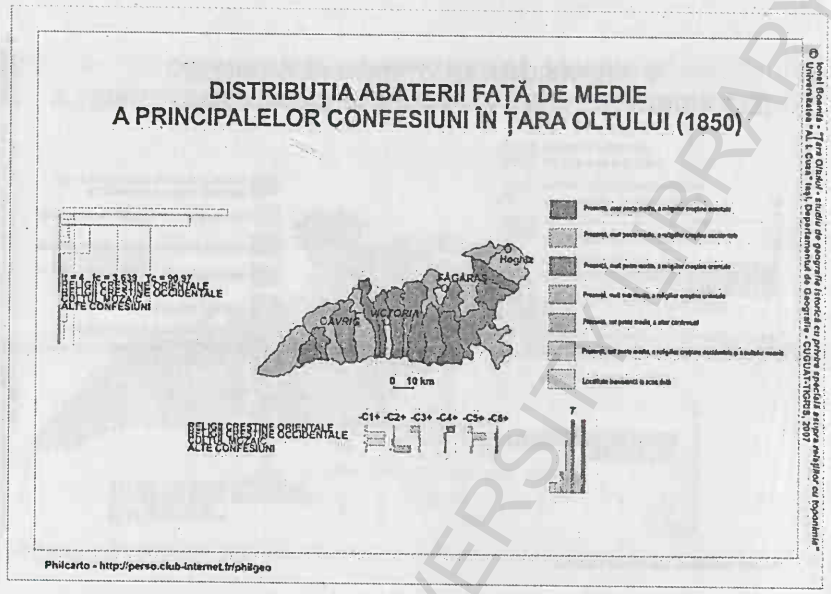

Fig. III.87

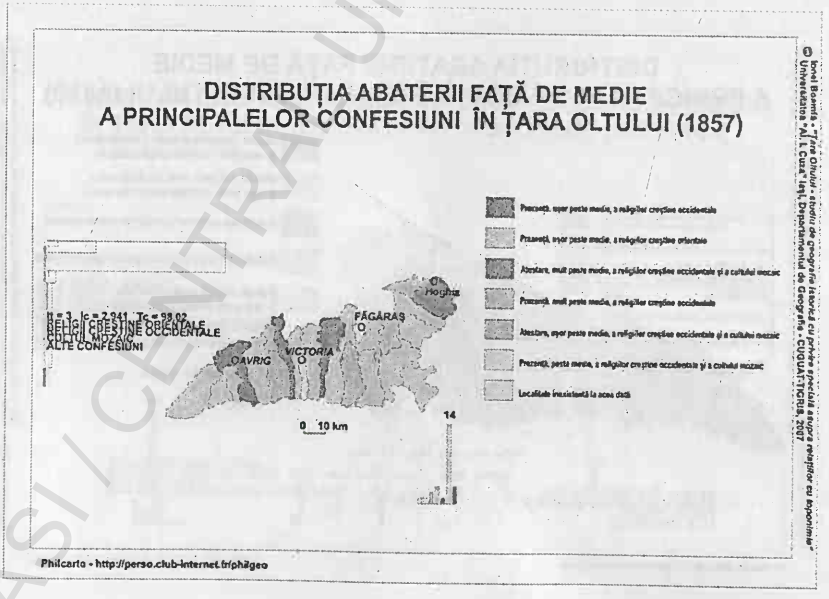

Fig. III.88

BCU IAȘI / CENTRA UNIVERSITY LIBRARY

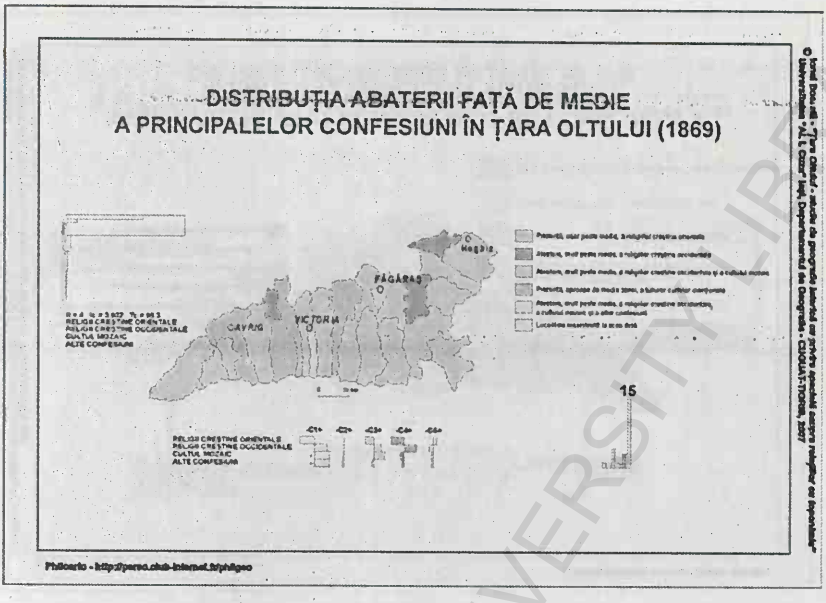

Fig. III.89

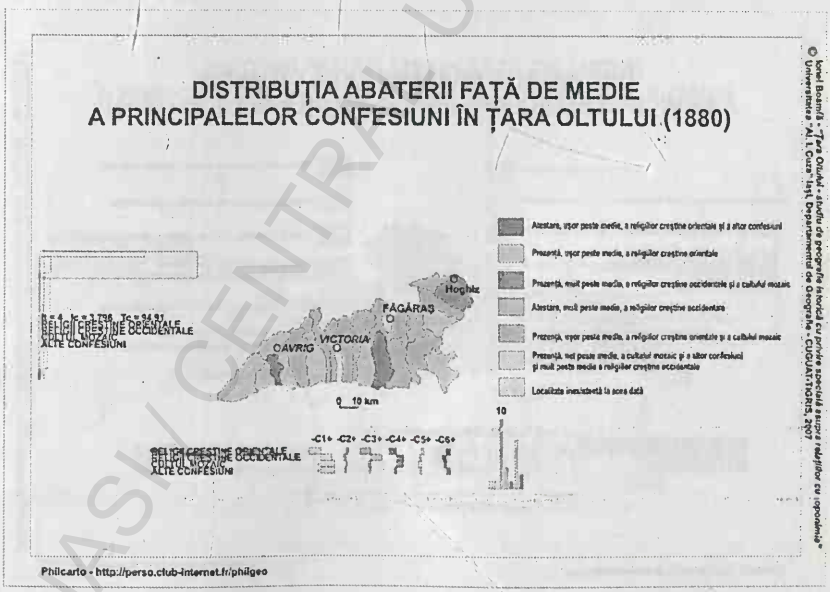

Fig. III.90

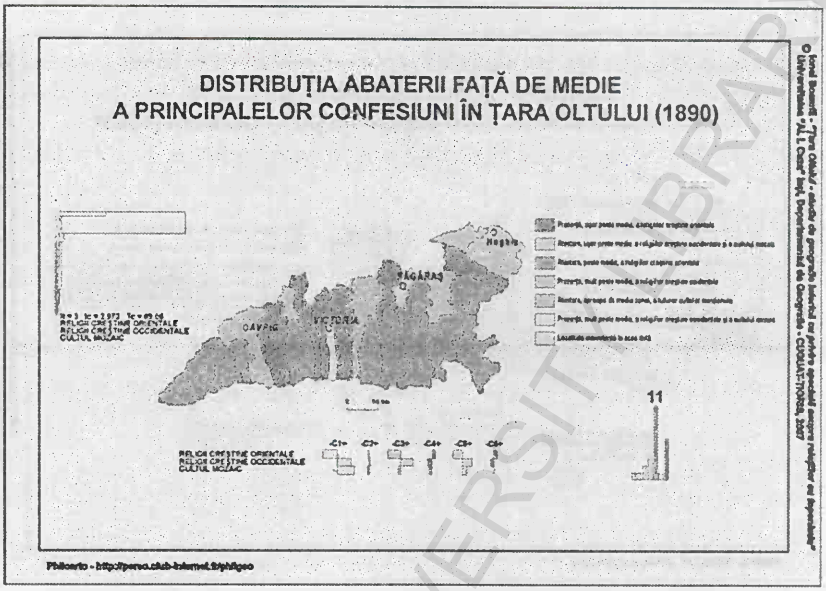

Fig. III.91

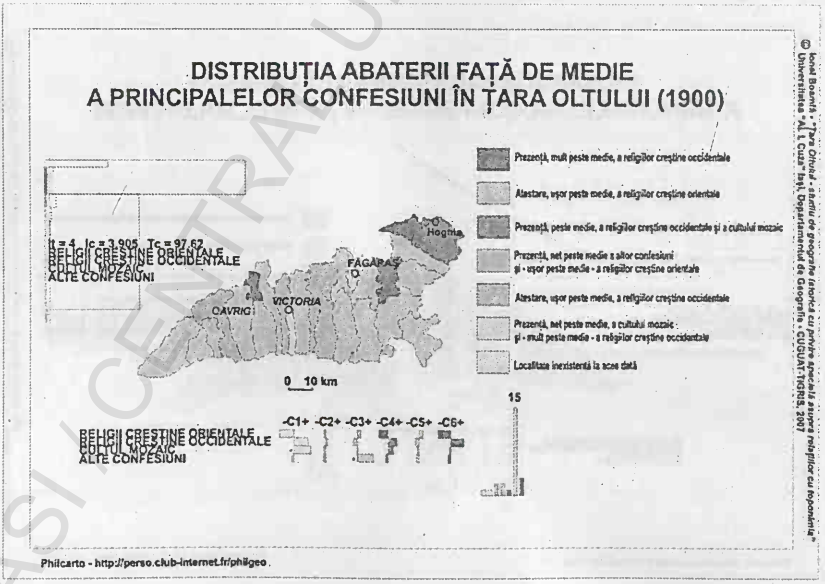

Fig. III.92

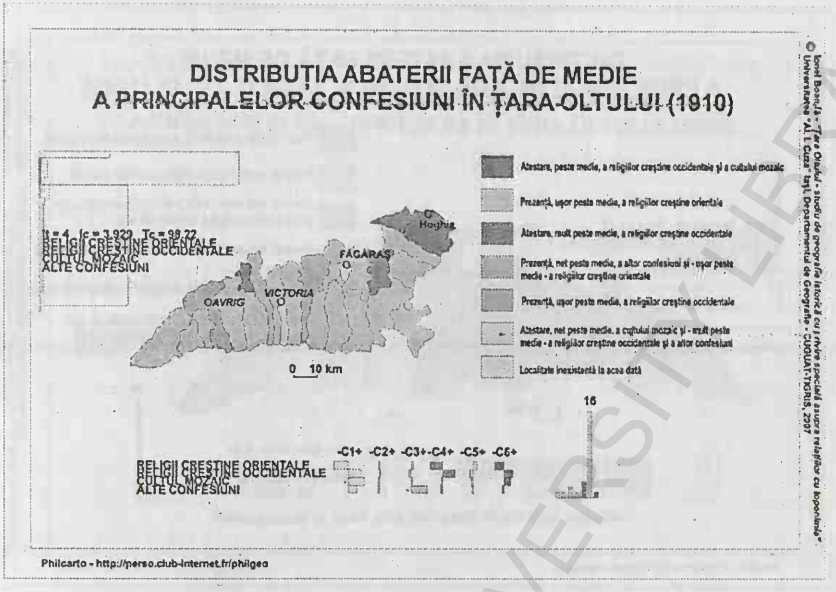

Fig. III.93

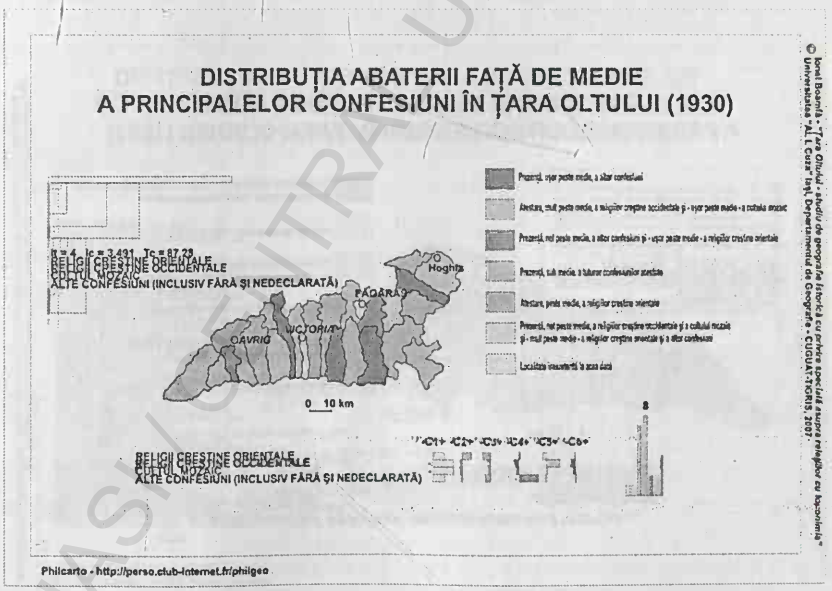

Fig. III.94

BCU IAȘI / BIBLIOTECA UNIVERSITARĂ LIBRARY

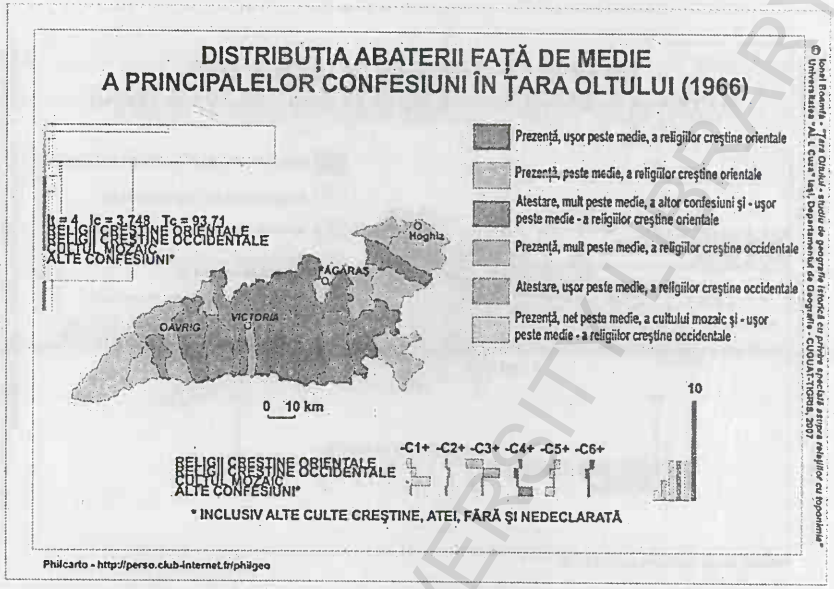

Fig. III.95

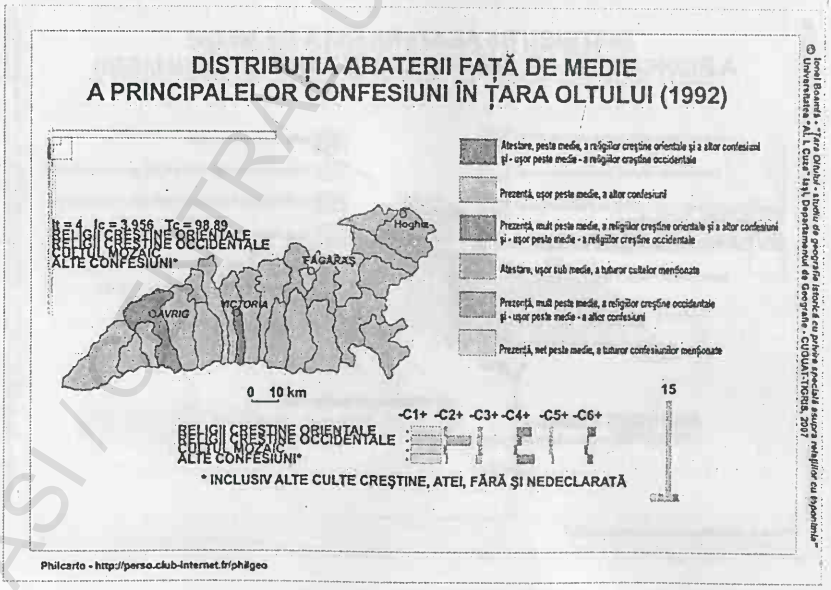

Fig. III.96

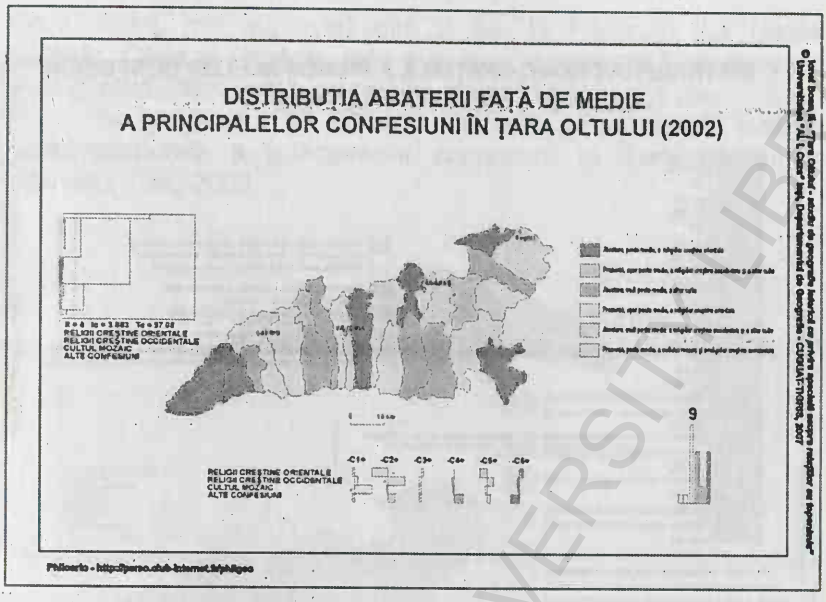

Fig. III.97

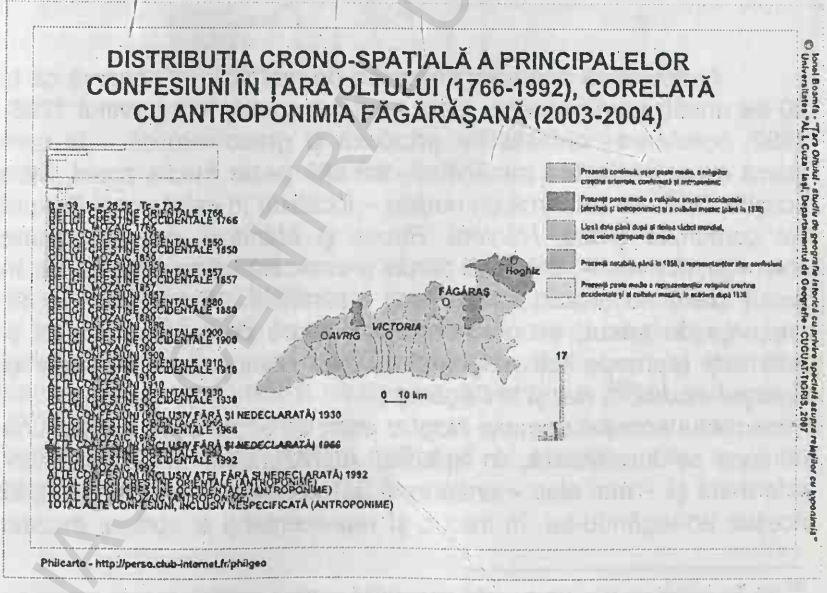

Fig. III.98

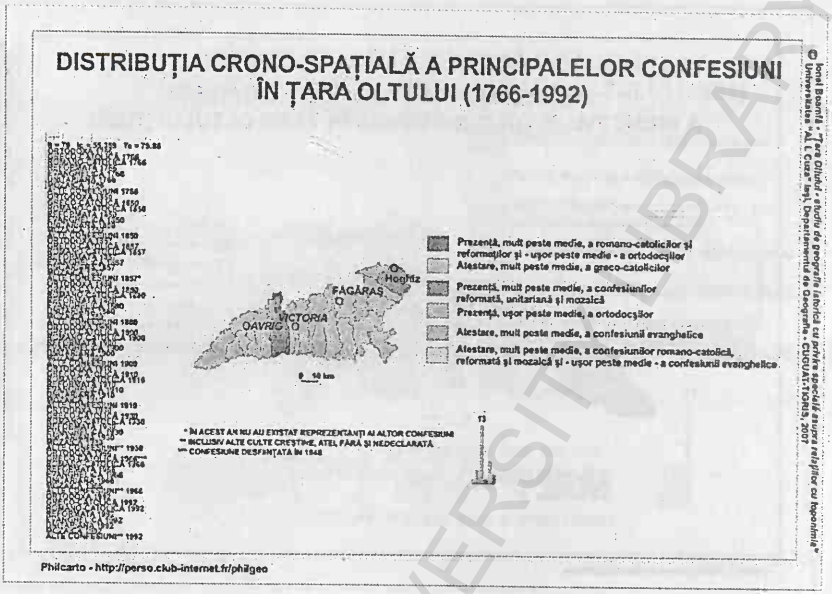

Fig. III.99

Astfel, dacă analizăm imaginea de mai sus, se observă că în 20 de unități administrative, de-a lungul timpului, în intervalul 1766-1992, ponderea confesiunilor ortodoxă şi greco-catolică – la care aderă cvasi-totalitatea românilor – se află peste media zonei. Între aceştia, însă, se remarcă un nucleu – localizat în estul zonei (format din comunele *Şinca, Hârseni, Recea* şi *Mândra*), dar şi comuna *Racoviţa*, din vest –, în cadrul căruia *greco-catolicii* au avut, măcar în trecut, dacă nu şi azi, ponderi mai însemnate. Se observă, apoi, prezența, în trecut, a unui număr mai mare de romano-catolici şi reformați (aproape toți maghiari) în aria comunelor *Cârțişoara* şi *Arpaşul de Jos*[133], dar şi la *Făgăraş*.

Aria actualei comune *Hoghiz* este, de peste două secole, una în care se localizează, în special, reprezentanți ai confesiunilor *reformată* şi – mai ales – *unitariană* (la care aderă etnici unguri), la aceştia adăugându-se, în trecut, şi reprezentanți ai *cultului mozaic*

[133] Să fie vorba de o parte a vechii comunități romano-catolice, care depindea de *Mănăstirea cisterciană* de la *Cârța*? Localitățile ambelor comune s-au aflat în stare de dependență față de menționata mănăstire, până la desființarea ei. Ulterior, comunitatea catolică germană a îmbrățişat confesiunea evanghelică, în vreme ce comunitățile catolice maghiare, regrupate la *Arpaş* şi *Cârțişoara*, fie au aderat la cultul reformat, fie au păstrat vechea confesiune, dar într-un număr din ce în ce mai mic.

(care, izolat, mai supraviețuiesc și azi, la *Făgăraș*). La *Ungra, Șercaia, Cârța* și *Făgăraș* este mai bine reprezentată confesiunea *evanghelică*, îmbrățișată, de regulă, de etnici germani[134].

Ne propunem să urmărim, în cele ce urmează, evoluția spațio-temporală a principalelor confesiuni în Țara Oltului, în intervalul 1640-2002.

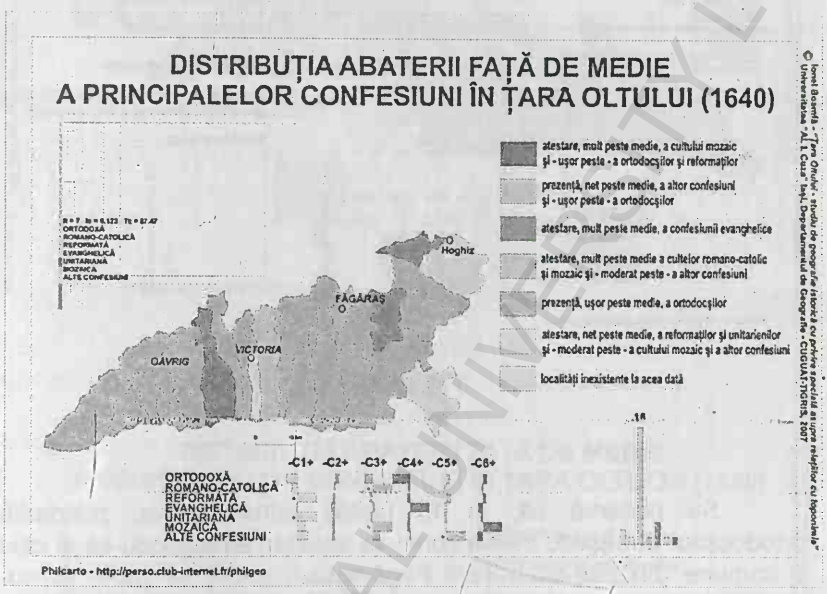

Fig. III.100

Pentru mijlocul secolului al XVIII-lea dispunem de două conscripții: cea din 1750, care recenzează pe greco-catolici („uniți") și cea din 1766-1767, în care sunt consemnați și ortodocșii și greco-catolicii. Cum în unele cazuri, anumite sate lipsesc în una dintre conscripții, am reconstituit situația confesiunilor la mijlocul veacului al XVIII-lea, aplicând, regresiv, ritmul de evoluție al respectivei confesiuni de după 1850, obținând o situație care ar arăta, aproximativ, ca în figura *III.102*.

[134] Excepția, notabilă, o constituie *Hălmeagul*, unde cei care aderă la cultul evanghelic sunt, practic toți, maghiari. Așa cum am mai menționat, însă, având și argumentul antroponimiei de partea noastră, se pare că avem de-a face cu o veche comunitate germană, trecută de la catolicism la confesiunea evanghelică și apoi maghiarizată, până spre anii 1700-1750.

BCU IAȘI CENTRALA UNIVERSITARĂ LIBRARY

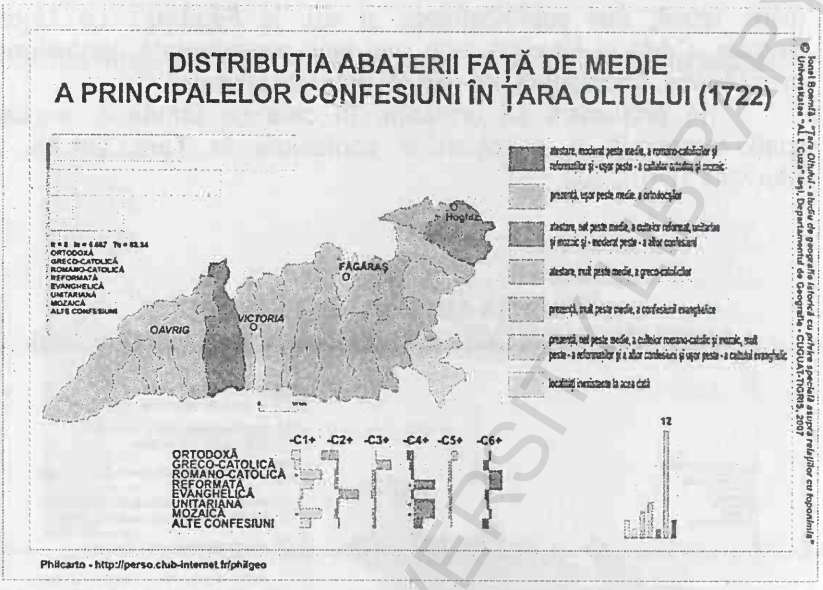

Fig. III.101

Se observă că, în 15 unități administrative, ponderile ortodocşilor depăşesc media zonei, la acestea adăugându-se şi cele 4 comune din sud-estul Țării Făgăraşului, unde, se pare, greco-catolicismul a „prins" teren repede[135]. În aria comunelor *Ungra, Şercaia* şi *Cârța* avea ponderi peste medie confesiunea evanghelică, prezentă şi la *Făgăraş. Reformații* erau prezenți, peste medie, atât la *Hoghiz*, cât şi la *Făgăraş*[136], unde apăreau şi reprezentanții cultului *mozaic. Hoghizul* se contura, însă, în primul rând, ca principal centru al reprezentanților cultului *unitarian.*

[135] Aşa se face, că, în doar două decenii, datorită refugiaților ortodocşi din satele convertite, va apărea satul *Şinca Nouă.* Antroponimia vine să confirme că s-au refugiat nu doar locuitori din aria actualei comune *Şinca*, ci şi de la distanțe mai mari.

[136] Aceasta ar fi singura dată, înainte de 1992, când *Făgăraşul* se înscrie în rândul unităților administrative în care confesiunile la care aderă *românii* depăşesc media zonei. Dacă lucrurile se verifică – ținând cont de faptul că avem, totuşi, o estimare – înseamnă că, în perioadele anterioare, caracterul de „oraş românesc" al Făgăraşului era o realitate şi că înregistrările statistice vin să surprindă dezvoltarea unui proces prin care autoritățile imperiale urmăreau să înlăture aces caracter, înlocuindu-l cu unul, dacă nu „mono-etnic" (german sau maghiar), cel puțin cosmopolit, oricum „neromânesc".

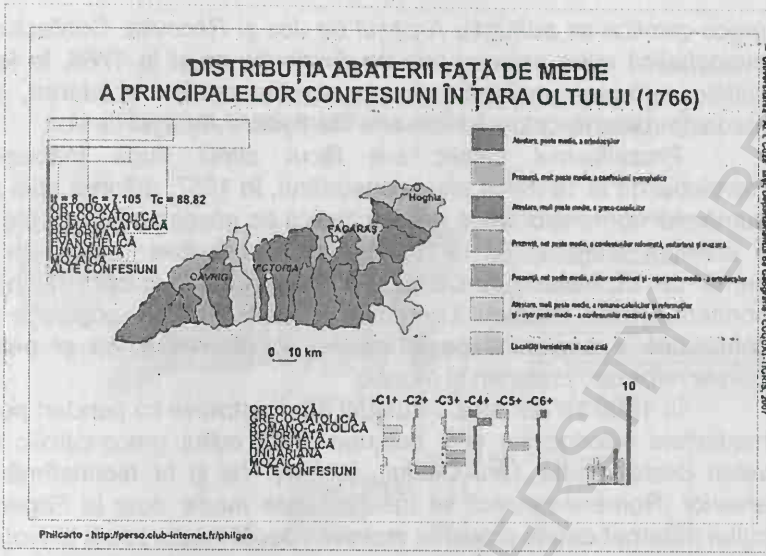

Fig. III.102

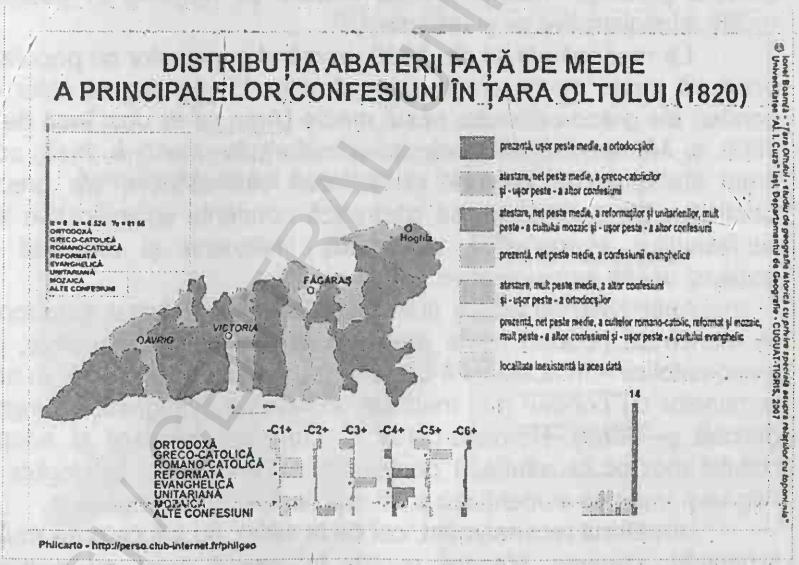

Fig. III.103

Situația, după circa un secol, nu era mult diferită. Apăruse satul *Şinca Nouă*, care, însă, venea să se alăture celorlalte unități administrative unde ortodocşii depăşeau media zonei (ajunse acum în număr de 14). Pe lângă aria sud-estică (din cadrul căreia ieşise *Lisa*, pentru a redeveni preponderent ortodoxă), la grupul comunelor

greco-catolice se adăugau *Arpaşul de Jos* şi *Racoviţa*. Confesiunea *evanghelică* avea aceeaşi arie de distribuţie ca şi în 1766, la fel şi cultele *reformat, unitarian* şi *mozaic*. Remarcăm scăderea, sub medie, a romano-catolicilor din aria *Cârţişoara-Arpaşul de Jos*.

Prozelitismul catolic s-a făcut simţit după înăbuşirea Revoluţiei de la 1848, ca efect constatând, în 1857, mărirea ariei şi a numărului comunelor unde greco-catolicii se găsesc peste medie (s-a adăugat *Mândra*), în detrimentul celor ortodoxe (ajunse la un număr de 13, inclusiv cu *Cârţişoara*, unde romano-catolicii revin, ca pondere, peste medie). Localizarea comunelor cu populaţie de confesiune *evanghelică* peste medie se păstrează, ca şi pentru cultele *reformat, unitarian* şi *mozaic*.

În 1869 se remarcă 14 unităţi administrative cu ponderi peste medie ale ortodocşilor şi 5 comune unde cultul greco-catolic are valori peste media Ţării Oltului, aceleaşi ca şi la recensământul anterior. Romano-catolicii se menţin peste medie doar la *Făgăraş*, cultul reformat deţine procente mai mari decât media zonei la *Hoghiz* (care îşi conservă locul de centru important al unitarienilor) şi *Făgăraş*, iar adepţii cultului evanghelic se evidenţiază la *Ungra, Şercaia* şi *Cârţa*. Adepţii cultului mozaic se remarcă în aceleaşi unităţi administrative ca şi reformaţii.

La recensământul din 1880, numărul comunelor cu populaţie ortodoxă peste medie creşte, ajungând la 15, pe seama celor cu ponderi ale greco-catolicilor peste medie (*Arpaşul de Jos*, încă de la 1869, şi *Mândra* reintră în rândul primelor). Se menţine, însă, acel areal sud-estic de comune cu ponderi semnificative ale greco-catolicilor. De asemenea, se păstrează ponderile semnificative ale confesiunilor *evanghelică, reformată, unitariană* şi *mozaică* în aceleaşi unităţi administrative.

Anul 1890 nu aduce prea multe schimbări. Astfel, ortodocşii se menţin cu ponderi peste medie în 15 unităţi administrative, iar greco-catolicii – în aceleaşi 4 comune (cu o uşoară „ofensivă" în aria comunelor cu ponderi mai mari ale confesiunii evanghelice, *Ungra, Şercaia* şi *Cârţa*). Romano-catolicii, reformaţii,unitarienii şi adepţii cultului mozaic se situează peste media Ţării Oltului la *Hoghiz* şi *Făgăraş*, unde se evidenţiază şi adepţii confesiunii evanghelice.

Următorul recensământ, cel de la 1900, nu aduce prea multe schimbări: comuna *Mândra* reintră în grupul celor cu ponderi semnificative ale greco-catolicilor şi, de asemenea, în aria actualelor comune *Lisa* şi *Ucea*, pe lângă ortodocşi, deţin ponderi peste medie şi reprezentanţi ai altor confesiuni (altele decât cele recenzate explicit)[137]. Celelalte confesiuni îşi păstrează neschimbată aria de localizare.

[137] Credem că este vorba de primele „implanturi" în zonă ale cultelor neo-protestante, recenzate, pentru prima dată, explicit, în 1930.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

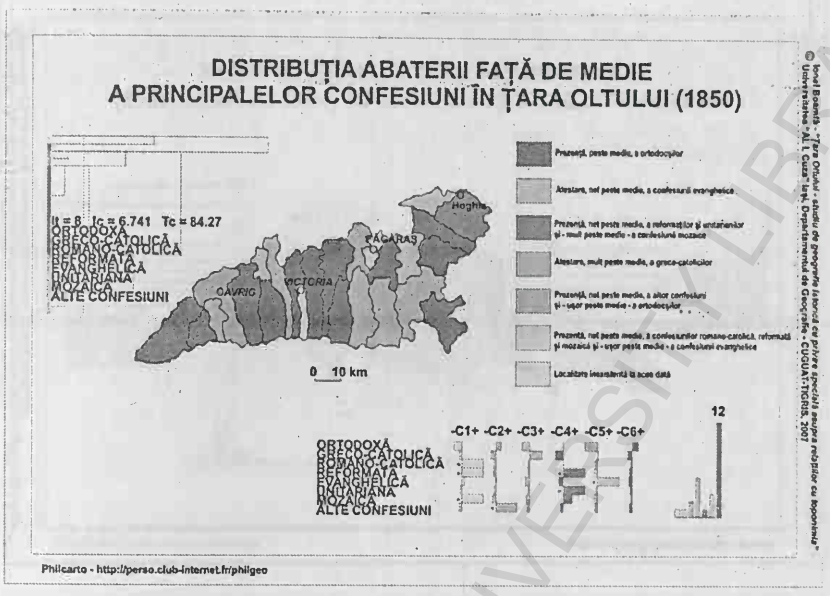

Fig. III.104

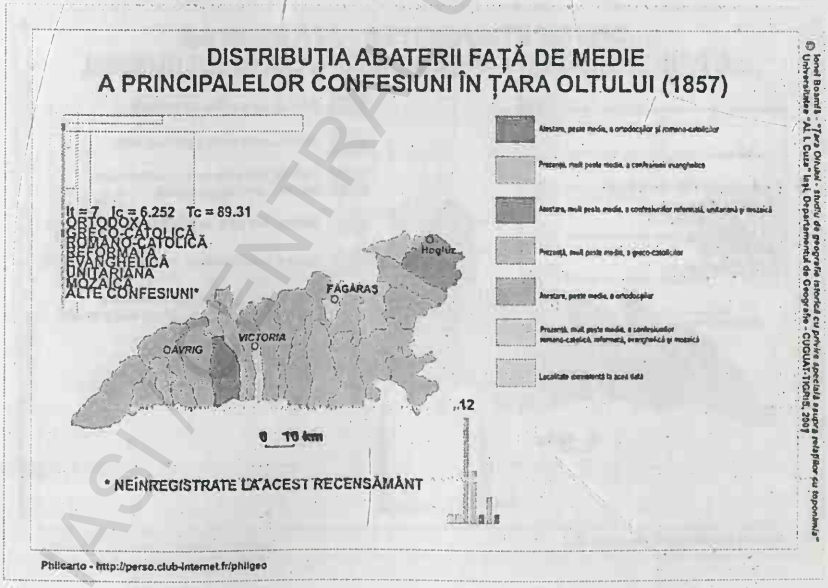

Fig. III.105

Fig. III.106

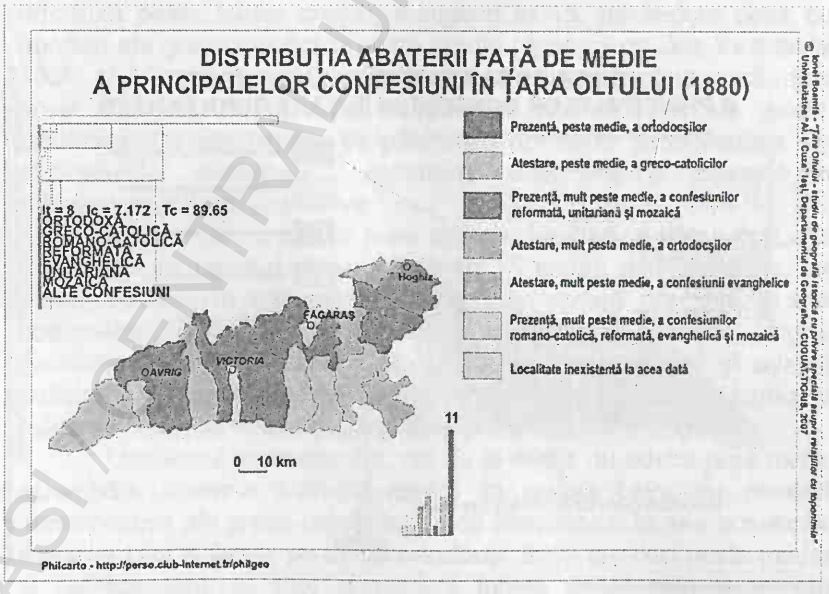

Fig. III.107

BCU IAȘI CENTRALA UNIVERSITARĂ

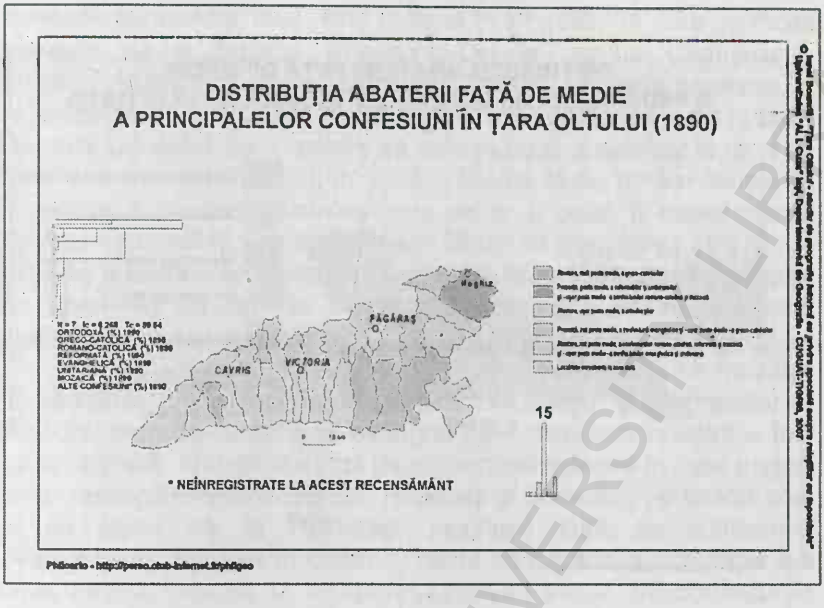

Fig. III.108

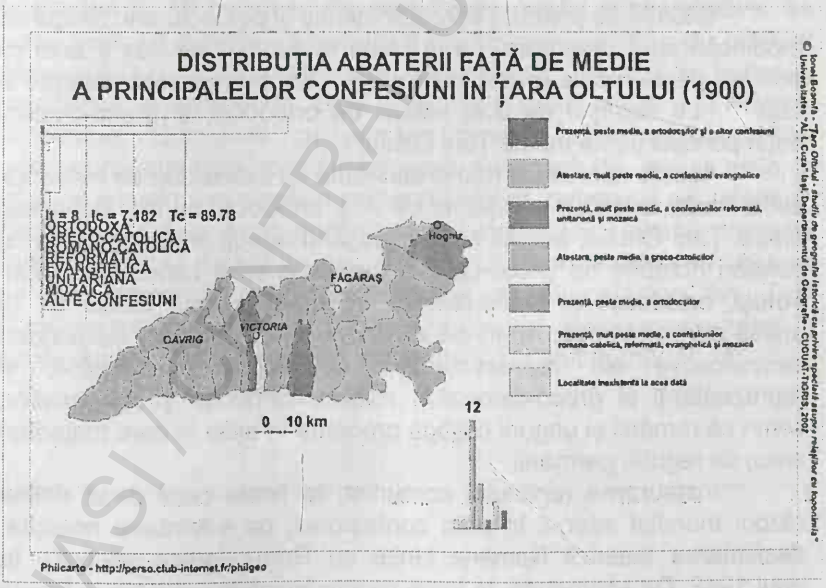

Fig. III.109

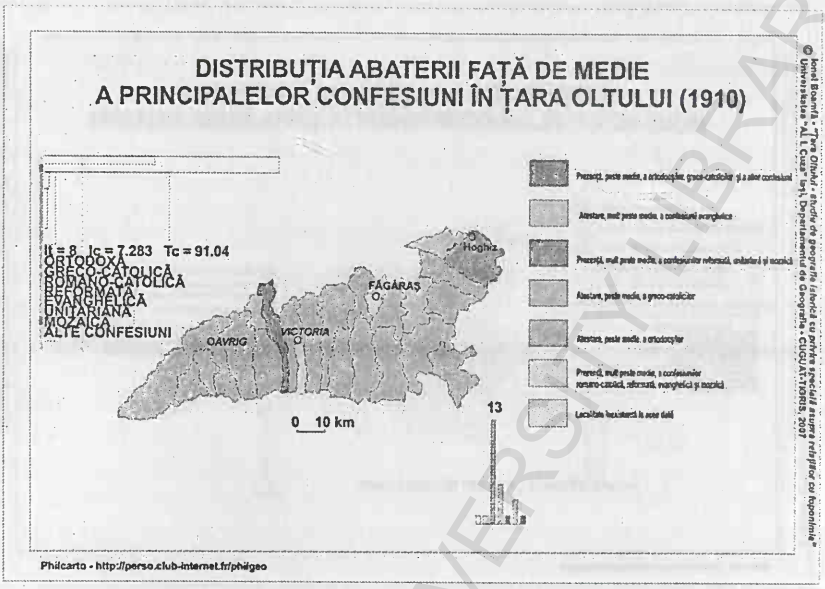

Fig. III.110

Situația se prezintă aproape identic şi peste 10 ani. Singurele modificări sunt „migrarea" de la *Ucea* la *Arpaşul de Jos* a ariei cu ponderi peste medie a altor confesiuni, care nu mai sunt atestate la *Lisa*[138]. La *Arpaşul de Jos*, alături de ortodocşi, şi greco-catolicii deţin ponderi peste media Țării Oltului.

Aceste confesiuni neo-protestante îşi extind aria de influență, astfel încât, la 1930, la *Arpaşul de Jos*, ortodocşii nu mai depăşesc media Țării Oltului, aceste culte câştigând adepți şi în comunele cu ponderi notabile de greco-catolici (cele din estul zonei, *Racoviţa*). Totuşi, ortodocşii şi greco-catolicii se mențin peste medie în 19 unități administrative. Apar, de asemenea, în comunele cu ponderi semnificative ale reprezentanților confesiunii *evanghelice*, şi reprezentanți ai *greco-catolicilor, romano-catolicilor* şi *reformaților*, semn că românii şi ungurii câştigă procente în ariile în care majoritari erau, de regulă, germanii.

Instaurarea regimului comunist, la finele celui de-al doilea război mondial aduce, în plan confesional, ca schimbare notabilă, desființarea Bisericii Române Unite cu Roma (greco-catolică), în anul 1948. De asemenea, la toate recensămintele realizate în timpul regimului comunist – 1948, 1956, 1966 şi 1977 –, nu a fost înregistrată confesiunea. Fiind situat aproximativ la mijlocul acestei

[138] Probabil, aici, cei atraşi de cultele neo-protestante au revenit la confesiunea la care aderau inițial.

BCU "LUCIAN BLAGA" UNIVERSITY LIBRARY

perioade comuniste, atee, fiind realizat în intervalul în care se făcea trecerea de la regimul Gheorghiu-Dej la „epoca Ceauşescu", aproape de reforma administrativă prin care se revenea, oarecum, la organizarea administrativă românească, tradiţională, ce avea la bază comuna şi judeţul, dar şi pentru că este realizat şi publicat la nivel de localitate, menţionând fidel, în detaliu, fiecare etnie, ne-am permis să încercăm a preciza şi confesiunea ce ar fi putut fi caracteristică fiecărei naţionalităţi. Din nou, ne-am folosit de precizarea ritmului de evoluţie a fiecărei confesiuni, în perioada 1930-1992 şi am ţinut cont de ponderile pe care le deţineau, la nivel de aşezare, fiecare confesiune, corelată cu etnia.

Astfel, în cazul evreilor – majoritatea de confesiune *mozaică* –, românilor, ţiganilor (în majoritate ortodocşi) şi germanilor – preponderent de confesiune evanghelică – misiunea noastră a fost relativ uşoară. Mai dificil a fost de determinat măsura în care ungurii sunt, respectiv *romano-catolici, reformaţi* şi *unitarieni* (şi ţinând cont şi de faptul că, la *Hălmeag*, maghiarii sunt de confesiune *evanghelică*). Am luat în calcul şi faptul că o parte a populaţiei s-a lăsat atrasă, încă de la începutul secolului trecut, de confesiunile neo-protestante.

Totuşi, ponderile peste medie ale ortodocşilor (cuprinzându-i şi pe cvasi-totalitatea celor ce se declarau anterior greco-catolici) se păstrează în 18 comune, din cele 25 de unităţi administrative. Se pare, însă, că o parte însemnată a foştilor greco-catolici au preferat să treacă la culte neo-protestante, fenomen schiţat încă din perioada interbelică, la *Arpaşul de Jos* şi *Racoviţa* şi vizibil acum şi la *Hârseni* şi *Recea*. Comunele cu ponderi notabile ale reprezentanţilor confesiunii *evanghelice* se păstrează neschimbate, ca şi ariile în care se menţin peste medie *romano-catolicii, reformaţii* şi *unitarienii.* De fapt, dacă la *Avrig* confesiunea *evanghelică* reflectă prezenţa încă importantă a *saşilor*, în recent apărutul oraş *Victoria* se observă că au migrat inclusiv reprezentanţi ai minorităţilor din Ţara Făgăraşului, aşa explicându-se prezenţa, aici, peste media zonei, a confesiunilor *romano-catolică, evanghelică* şi *unitariană.*

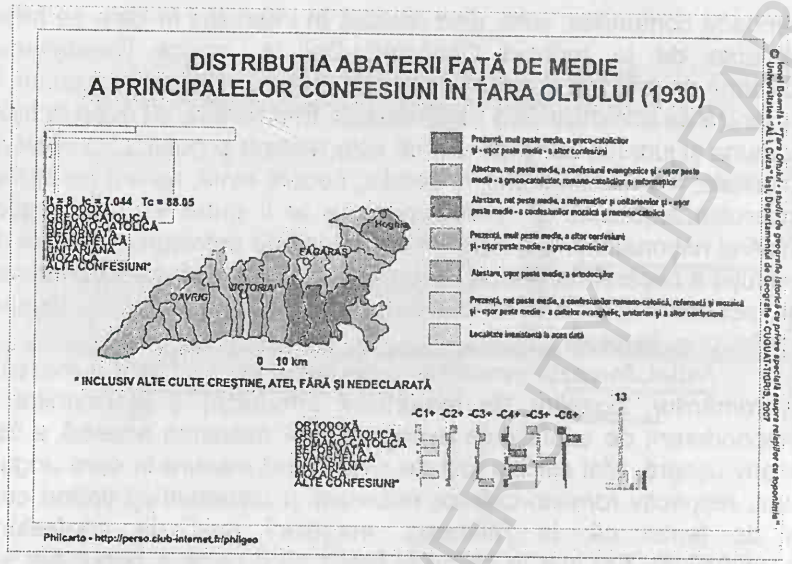

Fig. III.111

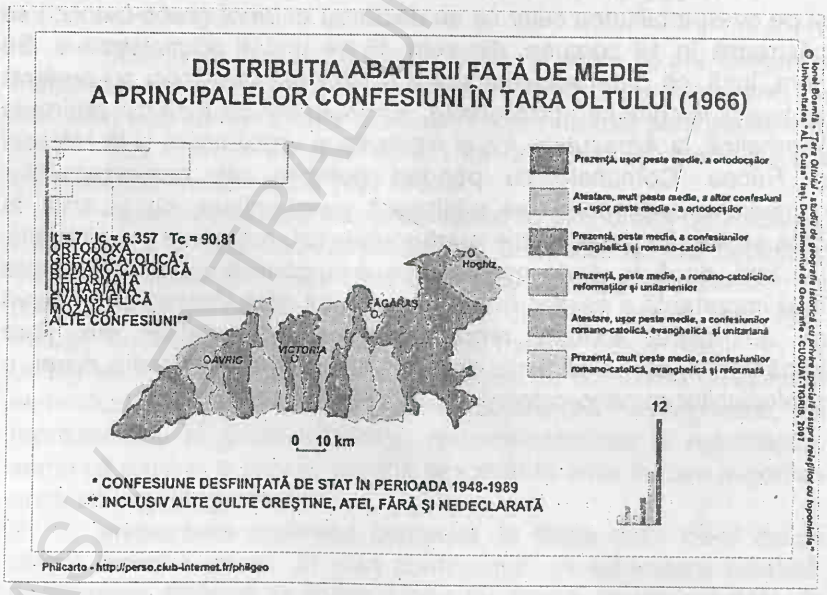

Fig. III.112

Recensământul din 1992 atestă reapariția, după 1989, a confesiunii greco-catolice, deşi cu ponderi mult mai modeste decât

înainte de 1948. Se reface, oarecum, arealul estic de preponderență *a greco-catolicilor*, dar la comunele *Recea* şi *Hârseni* se adaugă, de această dată, *Comăna*. Ortodocşii se menţin totuşi, cu majorităţi peste medie, în 17 unităţi administrative, grup în care intră şi oraşele *Avrig* şi *Victoria*. Totuşi, în multe din aceste unităţi – ca şi în cele în care greco-catolicii au revenit la această confesiune în număr mare – se remarcă şi ponderi notabile ale altor culte, fiind vorba, în special de confesiuni neo-protestante, care pătrund şi în arii în care erau caracteristice confesiunile maghiarilor (*Hoghiz*). Cultele *evanghelic* şi *mozaic* – cu reprezentanţi tot mai puţini – mai ales ca urmare a emigrării germanilor şi evreilor – se menţin peste medie la *Ungra, Şercaia* şi *Cârţa*, respectiv, la *Făgăraş*.

Detalierea evoluţiei structurii confesionale la nivelul fiecărui cult însemnat, poate evidenţia şi alte aspecte decât cele deja subliniate. Astfel, dacă analizăm separat confesiunile la care aderă românii, ne vom opri, mai întâi, asupra cultului *ortodox*. Astfel, în condiţiile în care media deţinută la nivelul Ţării Oltului nu a coborât niciodată sub 50% (58,4% în intervalul 1900-1910), se observă că, în intervalul pentru care dispunem de înregistrări statistice referitoare la confesiuni (1766-1992), ortodocşii au deţinut, în permanenţă ponderi superioare mediei zonale în 13 unităţi administrative (*Beclean, Ucea, Cârţişoara, Turnul Roşu, Boiţa, Comăna, Părău, Mândra, Lisa, Voila, Viştea, Arpaşul de Jos, Porumbacul de Jos* şi *Avrig*). La acestea s-a adăugat, după 1800 şi *Şinca Nouă*.

În ceea ce-i priveşte pe *greco-catolici,* trebuie să remarcăm, dintru început, marea variaţie a mediei deţinute de această confesiune, la nivel zonal. Se pot distinge 3 subetape evolutive: prima, din 1766, până în 1948, interrval în care, de la circa 16,2% (1766), ponderea a crescut la peste 24%, cu un maxim de 27,9% în 1850. A doua etapă, suprapusă perioadei comuniste, coincide cu dispariţia confesiunii, desfiinţată de stat, iar ultima, pentru care avem informaţii de la recensămintele din 1992 şi 2002, începând din 1989, odată cu reactivarea cultului, consemnează ponderi modeste, la nivelul Ţării Oltului aceasta fiind doar de aproximativ 2% în 1992 şi 1,3% în 2002. În aceste condiţii, ţinând cont şi de hiatusul postbelic, consemnăm, în 1992, doar în patru comune medii superioare, constant mediei zonale, respectiv *Hârseni, Recea*[139], *Mândra* şi *Şercaia*. Alte patru comune tradiţional greco-catolice – *Şinca Veche, Arpaşul de Jos, Cârţa* şi *Racoviţa* nu se mai regăsesc printre cele cu medii superioare zonei după 1990, în schimb, intră în acest grup *Comăna*[140]. Un număr considerabil de unităţi administrative – 8 –

[139] La nivelul acestor comune, în 1992 s-au consemnat şi cele mai mari valori: 15,6% la *Hârseni*, respectiv 11,5% – la *Recea*.

[140] Media consemnată în 1992 – 11% – se află foapre aproape de procentul interbelic (15,8%).

localizate mai ales în partea centrală şi în vestul zonei, au înregistrat ponderi constant sub medie, dar apropiate de aceasta (*Părău, Făgăraş, Beclean, Lisa, Voila, Viştea, Porumbacul de Jos* şi *Avrig*). Se observă că, în mare măsură, se regăsesc în acest grup unităţi administrative cu ponderi ale românilor superioare mediei, excepţie făcând *Făgăraşul* şi, uneori, *Avrigul.*

Revirimentul confesiunii greco-catolice a continuat, în unele comune, în 2002, când, pe lângă cele menţionate, intră în grupul celor cu ponderi peste medie *Şinca Veche* şi *Porumbacul de Jos.*

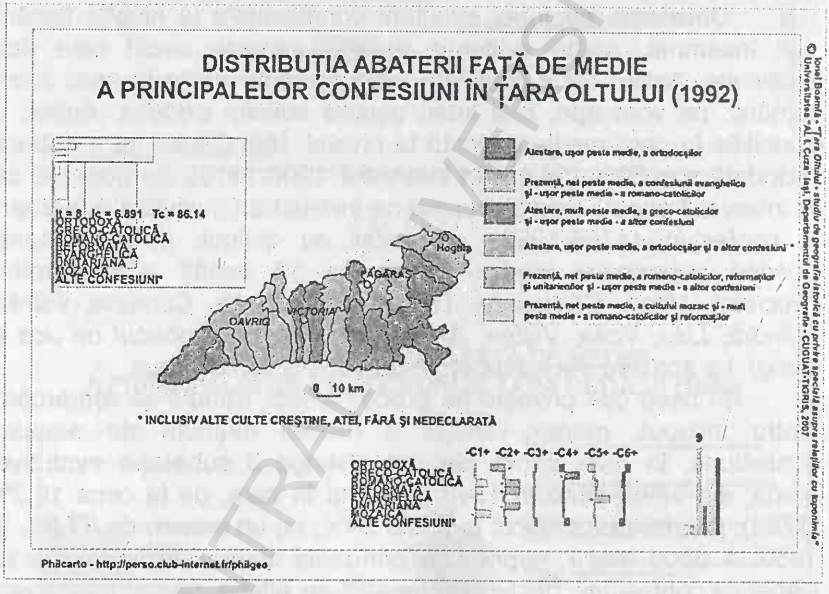

Fig. III.113

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

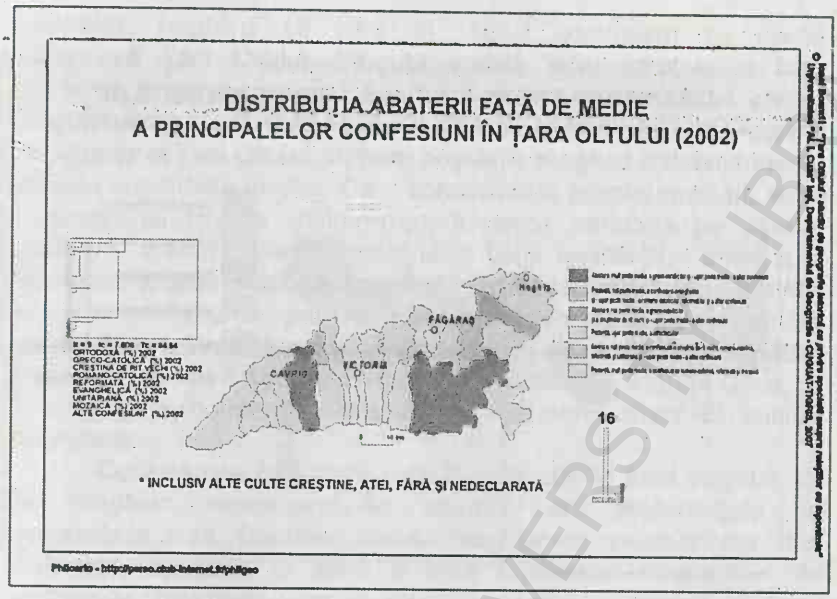

Fig. III.114

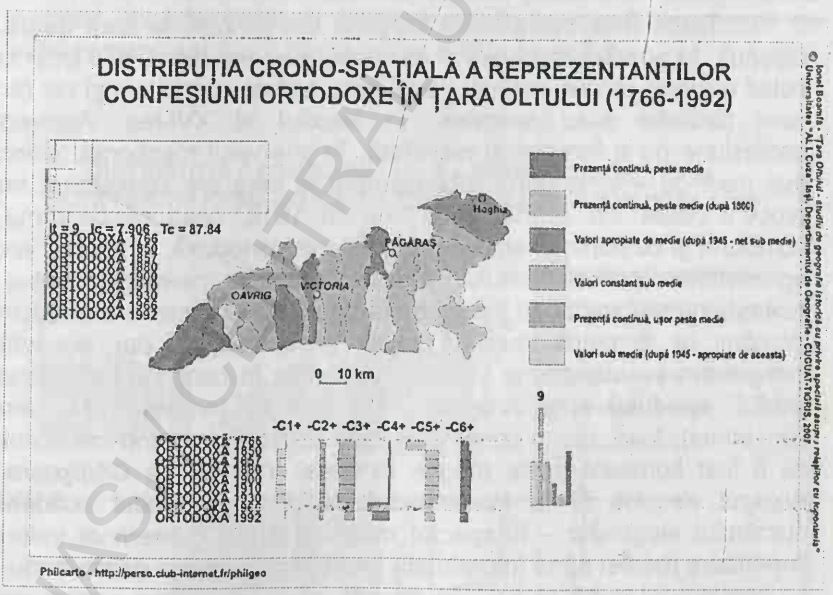

Fig. III.115

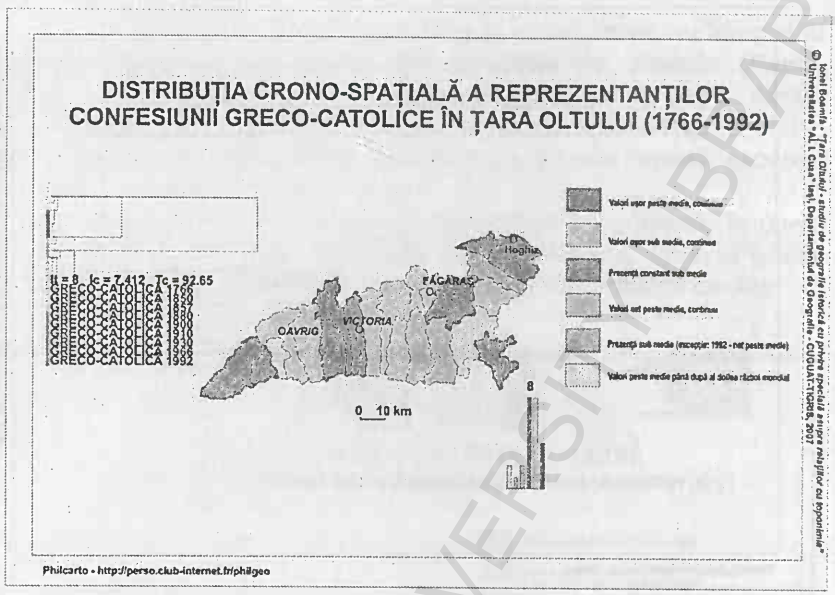

Fig. III.116

Trecând la confesiunile creştine *occidentale*, la care aderă, obişnuit, în special maghiarii şi germanii, ne vom referi, mai întâi la cultul *romano-catolic*, cel mai vechi între aceste confesiuni şi cel din care celelalte s-au desprins, în secolul al XVI-lea. Această confesiune nu a înregistrat niciodată, în intervalul menționat, valori mai mari de 4%, singurul recensământ la care am consemnat un procent peste 3% (3,2%), fiind cel din 1910, ceea ce confirmă, coroborat şi cu minimul atins de confesiunea ortodoxă, în acelaşi an, agresivitatea politicii statului la adresa etniilor ne-maghiarofone. Aceasta nu s-a soldat cu treceri de la ortodoxie la romano-catolicism (românii ar fi putut trece la cultul greco-catolic), dar această înregistrare se suprapune şi peste vremurile în care s-a înregistrat „vârful" exodului spre America, mai ales al românilor. Nu am consemnat, însă, nici o comună în care prezența romano-catolicilor să fi fost constant peste medie, în acest interval. La *Cârțişoara*, *Arpaşul de Jos* şi la *Porumbacul de Jos*, pe fondul scăderii numărului alogenilor – în special maghiari – am consemnat valori superioare mediei până în perioada interbelică, acestea diminuându-se continuu şi după război. Pe de altă parte, pe fondul politicii de maghiarizare, promovată şi prin intermediul Bisericii, după 1880 se constată creşteri, peste media zonală, ale ponderilor deținute de acest cult, la *Ungra, Şercaia* şi *Avrig*. Pe fondul reducerii mediei zonale după Unire, aceste valori au continuat să-i rămână superioare. Scăderea valorilor zonale după 1930 a făcut ca, în anii

postbelici, *Hoghizul* să intre în rândul comunelor cu medie superioară Țării Oltului. Singura unitate administrativă în care ponderile romano-catolicilor au fost constant peste media zonală este *Făgăraşul*. Lucrul nu este întâmplător, fiind vorba de centrul polarizator al Țării Oltului, în care populația alogenă a deținut mereu ponderi superioare mediei. Ca o consecință a acestei realități, aici a continuat să fiinţeze, neîntrerupt, în toată perioada pe care o analizăm, o *Mănăstire Franciscană*, a cărei existență a intrat şi în toponimia locală folosită frecvent de făgărăşenii de toate vârstele, etniile şi confesiunile, prin numirea *Pater*. Un număr de 16 unități administrative înregistrează, constant, valori sub media zonală. Este vorba, în general, de comune româneşti, la care se adaugă *Cârța*, cu o importantă pondere a elementului german, adept al cultului *evanghelic*.

Confesiunea *reformată* este îmbrățişată, în mod obişnuit, tot de *maghiari*, remarcându-se anumite arii preferențiale de manifestare a sa. Ofensiva statului maghiar de maghiarizare, dar, mai ales, aşezarea în zonă a unor funcționari maghiari – de confesiune reformată, dar şi romano-catolică – explică aproape triplarea ponderii deținute la nivelul Țării Oltului de acest cult, între 1766 (1,2%) şi 1910 (peste 3,2%). Valorile s-au mai estompat după Unire, în mare măsură datorită plecării aparatului funcționăresc maghiar, evoluția ponderii fiind asemănătoare celei înregistrate de cultul romano-catolic: 2,5% în 1930, 1,6% – în 1992.

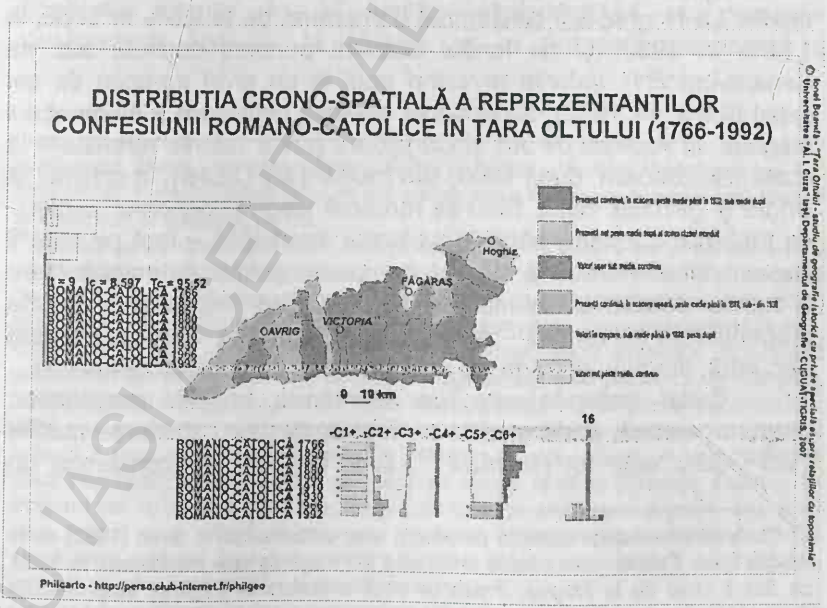

Fig. III.117

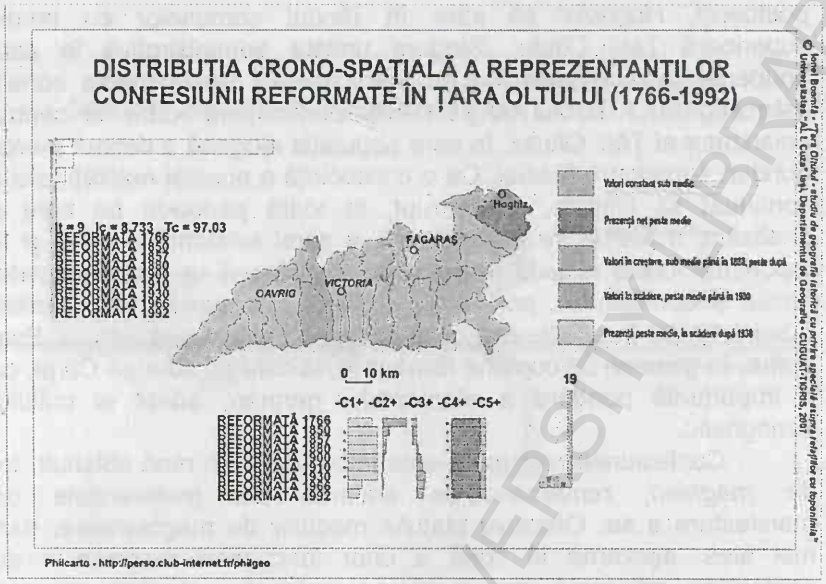

Fig. III.118

Hoghizul (mai ales) şi *Făgăraşul* sunt singurele unităţi administrative în care acest cult a înregistrat, constant, valori peste medie. La Hoghiz am consemnat o creştere, de la 9,6% în 1766, la 11,9% în 1930 (şi pe fondul scăderii ponderii deţinute aici de romano-catolici), valorile revenind apoi la un nivel apropiat de cel iniţial (9,8%, în 1992). Se observă aceeaşi diminuare a elementului maghiar, la *Arpaşul de Jos* şi *Cârţişoara* (unde valorile referitoare la acest cult coboară, după 1900, sub media Ţării Oltului). În schimb, la *Ungra* şi *Şercaia*, după 1880 se remarcă valori superioare mediei – ea însăşi în creştere, până în perioada interbelică – fapt pe care îl punem, din nou, în bună măsură, pe seama politicii de maghiarizare a statului dualist. Un număr de 19 unităţi administrative – locuite preponderent de români – au înregistrat, constant valori sub medie (aici intră, din nou, şi *Cârţa*, cu însemnata sa comunitate germană).

Cultul *unitarian* este, de asemenea, specific maghiarilor. Singura comună, unde mediile au fost covârşitor superioare mediei Ţării Oltului este tot *Hoghizul*[141]. Aici, la 1766, se consemna un

[141] Conform informaţiilor obţinute cu prilejul unei documentări la teren (1993) de la *preotul Lajos Fekete*, comunitatea unitariană din Făgăraş este menţionată, la 1880, ca *filie* a celei de la *Hoghiz*. Prezenţa unor unitarieni la Făgăraş este atestată documentar în timpul *căpitanatului Gaspar Békés* (1567-1573), trecut la cultul unitarian (probabil la fel cum, cu câteva decenii mai devreme, pentru a-şi păstra rangul nobiliar şi a accede în scaunul voievodal ardelenesc şi *boierul Ştefan Mailat* a trecut la catolicism). Conform aceleiaşi surse, după îndepărtarea de la Făgăraş a

BCU "Al. I. Cuza" IAȘI UNIVERSITY LIBRARY

procent de 22,2% unitarieni, iar la 1880 – 24,5%. Ulterior, ponderile acestei comunităţi au scăzut, atingând 19,4% în 1992. Valori apropiate mediei se mai consemnează doar la *Ungra* şi *Făgăraş*. Celelalte unităţi administrative înregistrează, sporadic, unitarieni, cu ponderi modeste, iar la *Racoviţa* cultul nu a fost nicicând consemnat.

Confesiunea evanghelică se suprapune, din punct de vedere al corespondenţei cu o anumită naţionalitate, aproape integral peste etnia germană. Excepţie face doar *Hălmeagul*[142]. Singurele comune cu ponderi constant peste media zonei sunt *Cârţa* şi *Ungra*. În prima aşezare amintită, comunitatea germană a rezistat mai bine, inclusiv în 1992, chiar dacă, prin comparaţie cu valorile anterioare (constant de peste 35%), cele aproape 19 procente par modeste[143]. La *Ungra*, prin comparaţie cu foarte modesta valoare zonală din 1992 (1,6%), procentul înregistrat este net superior (8,9%), chiar şi în condiţiile în care, la acest recensământ, această unitate administrativă a devenit singura din zonă cu majoritate etnică ţigănească. De fapt, ponderile deţinute de adepţii acestei confesiuni au scăzut continuu, de la 8,2% în 1766, la puţin peste 5% în anii interbelici şi cei ai regimului comunist, după 1966 înregistrându-se o prăbuşire, datorită plecării majorităţii covârşitoare a germanilor din ţară. Extincţia acestei comunităţi se observă evident dacă precizăm că, la *Şercaia, Făgăraş* şi *Avrig*, ea a deţinut ponderi peste medie, până în 1966. Chiar şi în tânărul oraş *Victoria* se înfiripase, până în 1966, o puternică comunitate germană, de confesiune evanghelică, aproape dispărută ulterior. În 18 unităţi administrative, cu populaţie românească (inclusiv la *Hoghiz*, cu o prezenţă însemnată a

---

căpitanului *Békés*, de către *Ştefan Báthory*, puţinii unitarieni făgărăşeni au fost persecutaţi, nemaiexistând, timp de trei secole nici o menţiune documentară relativă la acest cult în oraşul de pe Olt.

[142] Există unele diferenţieri între adepţii cultului evanghelic: o parte se declară ca aparţinând confesiunii *evanghelice sinodo-presbiteriene* (la care aderă şi maghiarii de la *Hălmeag*), restul (marea majoritate, în Ţara Oltului) sunt consemnaţi ca adepţi ai cultului *evanghelic de confesiune augustană* (germanii). Chiar în condiţiile în care, aşa cum am mai amintit, şi antroponimia consemnează prezenţa, azi redusă procentual la valori modeste, a unor *saşi maghiarizaţi*, este posibil ca, la *Hălmeag*, adepţii cultului menţionat să fi fost, de la început, măcar într-un procent semnificativ, dacă nu covârşitor, *etnici maghiari*. Este, totuşi, greu de presupus o asimilare masivă a unor germani la *Hălmeag*, în condiţiile în care existau, în vecinătate alte două comunităţi germane ce s-au menţinut secole la rând (*Şercaia, Felmer*), iar singurul sat cu o comunitate maghiară puternică, de unde, prin migrare, ar fi putut veni unguri care să-i fi asimilat pe *germanii hălmăgeni* este *Coborul*. Pentru clarificarea evoluţiei raporturilor etnice în acest areal este necesară aprofundarea, inclusiv printr-o documentare specială, la teren.

[143] Din informaţiile obţinute de la *Primăria Cârţa*, cu prilejul documentării la teren din iunie 2004, germanii de aici pot fi consideraţi „pe cale de dispariţie" abia după anul 2000. Astfel, în listele oferite de această instituţie, încă nu se operaseră radierile etnicilor germani, recent plecaţi.

maghiarilor, adepți ai altor confesiuni) valorile înregistrate sunt constant sub media zonală.

Cultul mozaic a înregistrat cea mai oscilantă evoluție (dacă exceptăm dispariția postbelică a *confesiunii greco-catolice*, în urma unei decizii a autorităților comuniste). Astfel, într-o primă fază, între 1766 şi 1910 s-a înregistrat o creştere de peste 5 ori a mediei zonale, de la 0,2% la aproape 1,1%, confirmând, prin faptul că mai toți evreii vorbeau maghiara, intensitatea politicii de asimilare a regimului dualist. De fapt, pentru a înțelege mai bine această creştere rapidă a numărului evreilor, precizăm că, la 1910, singurele unități administrative făgărăşene unde nu au fost recenzați evrei au fost *Şinca Nouă* şi *Racovița* (în aceste comune nu au fost, de fapt, consemnați niciodată). Declinul acestei comunități evreieşti a început după primul război mondial, puțin schițat în perioada interbelică – la 1930 se consemnau, încă, peste 0,5% – şi din ce în ce mai accentuat după 1945, ajungându-se la o scădere față de valoarea interbelică de peste 5 ori, în 1966, când se consemnau sub 0,09% evrei, adepți ai cultului mozaic, pentru ca, imediat după căderea regimului comunist, care a încurajat emigrarea lor în Israel, să mai fie recenzați doar 9 reprezentanți ai acestei confesiuni, toți la *Făgăraş*, reprezentând mai puțin de 0,01% (1992).

Făgăraşul este, de fapt, şi singura unitate administrativă unde adepții cultului mozaic au fost înregistrați, continuu, peste medie. La *Cârțişoara* s-au înregistrat valori superioare mediei până spre 1860, în timp ce, la *Comăna, Ucea* şi *Arpaşul de Jos*, acestea au depăşit media zonală în intervalul 1880-1900.La *Hoghiz*, confesiunea mozaică a înregistrat valori peste medie până în 1930, evreii dispărând apoi din această comună (probabil, ca o consecință a antisemitismului de la finele anilor interbelici). În alte 17 unități administrative, am consemnat valori constant sub media zonală, fiindv vorba în special de comune româneşti, la care se adaugă *Ungra, Şercaia* şi *Cârța* cu însemnate comunități adepte ale unor culte creştine diferite (*germani* – în toate comunele citate, *maghiari* – în cazul comunei Şercaia).

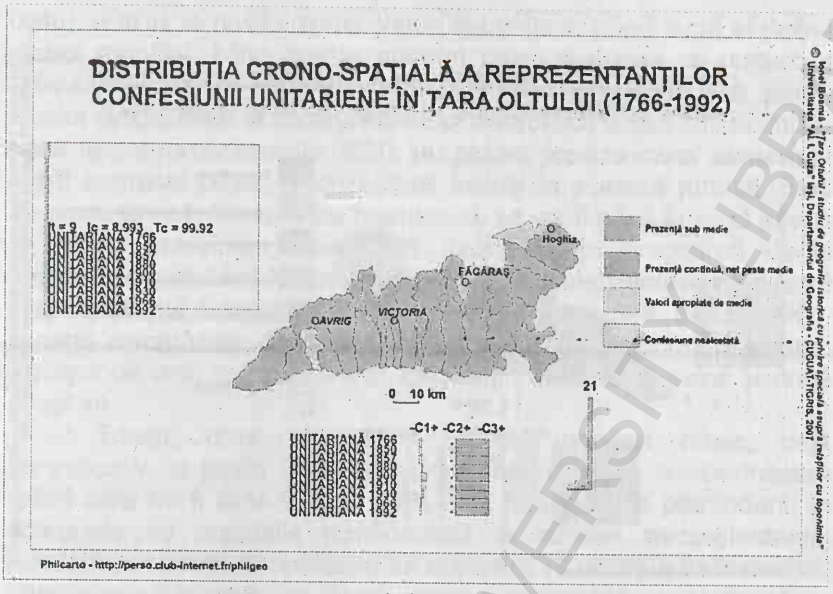

Fig. III.119

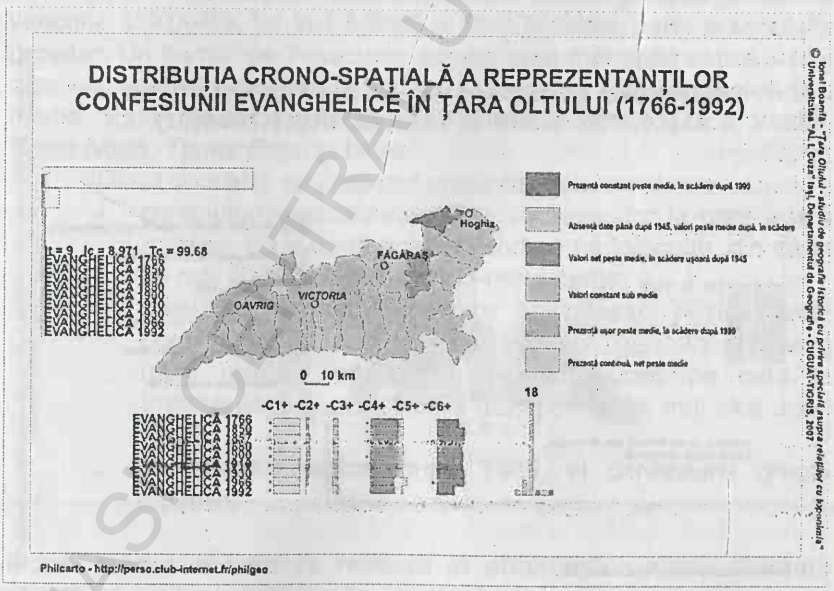

Fig. III.120

BCU IAȘI CULTURA UNIVERSITY LIBRARY

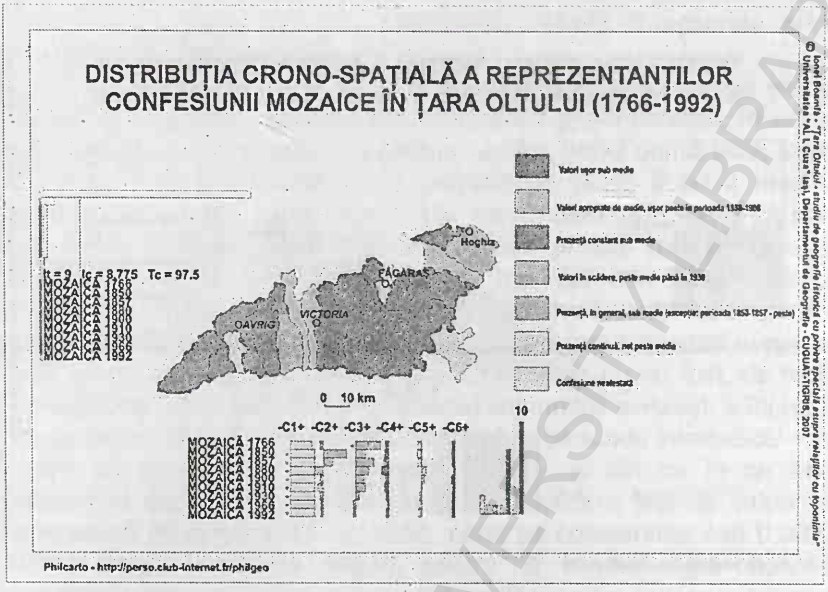

Fig. III.121

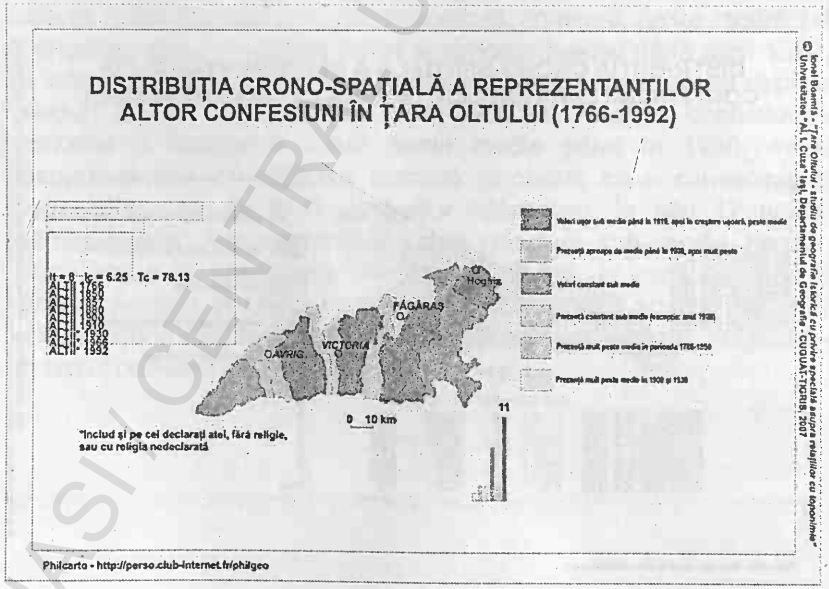

Fig. III.122

Prezența celorlalte confesiuni, dacă au fost consemnate (de exemplu, în 1857 nu a fost recenzat nici un adept al unor asemenea

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

culte), a avut, la nivelul zonei, valori subunitare, până după al doilea război mondial, când aceste ponderi cresc mai ales ca urmare a „ofensivei" *cultelor neoprotestante*. Din păcate, pe de altă parte, nivelul de detaliere al recensămintelor antebelice a fost limitat, încât, până la cel românesc din 1930, nu putem preciza căror confesiuni vor fi aparținut puținii reprezentanți incluși în această rubrică. Este de presupus că, în procente foarte mici, se vor fi găsit în zonă adepți ai cultului musulman, care încep, izolat să fie înregistrați, de la începutul secolului al XX-lea și că, timid și inconsistent, se manifestă și prozelitismul cultelor neoprotestante – la care aderă, doar la 1900, o parte a românilor din comunele *Lisa* și *Ucea*. În comuna vecină, *Arpașul de Jos*, cei reconvertiți își mențin noua confesiune și după acest an.

Totuși, chiar subunitare, aceste ponderi cresc, deja semnificativ, la peste 0,4% în 1930 (anterior nu se consemnaseră valori care să fi atins măcar 0,2%), ca rezultantă a pătrunderii, în comunele cu populație românească, a cultelor neoprotestante. Această „ofensivă" neoprotestantă a afectat 11 unități administrative, între care se numără, pe lângă comune preponderent românești, și *Hoghizul* (unde vor fi aderat, inițial, tot românii la aceste culte, care încep să pătrundă în rândul maghiarilor abia în anii postbelici). La *Beclean*, s-au consemnat valori superioare mediei până la jumătatea veacului al XIX-lea, iar la *Făgăraș* – doar în prima parte a secolului următor. Un număr de 7 comune, situate spre marginile estică – mai ales – și vestică ale Țării Oltului, au consemnat, constant valori sub medie. Este vorba despre *Ungra, Comăna, Părău, Șinca Veche, Șinca Nouă, Turnul Roșu* și *Boița*.

Drept concluzii se desprind următoarele:

- continuitatea reprezentanților confesiunilor la care aderă românii, chiar dacă acestea tind să fie înlocuite, din ce în ce mai vizibil, de cultele neo-protestante;
- păstrarea arealelor în care se găsesc peste medie confesiunile la care aderă maghiarii, germanii și evreii (deși ultimele două etnii și confesiunile pe care le îmbrățișează și-au restrâns mult ponderile, mai ales după 1945);
- revirimentul parțial, după 1989, al confesiunii greco-catolice.

III.2.4. Modul în care se reflectă în onomastica zonei studiate structura profesională din trecutul istoric

Am încercat să reconstituim evoluția structurii profesionale a populației Țării Oltului, bazându-ne ca și în situațiile anterioare, pe înregistrările statistice, efectuate la diferite momente, unele cu date mai complete și mai amănunțite, altele, realizate doar pentru o parte

a localităților făgărăşene şi cu date mai sumare. De asemenea, ne-am folosit, în demersul nostru, atât de toponimia, cât şi de antroponimia legată de activitățile economice din trecut, acestea putând completa imaginea oferită de înregistrările statistice.

Prima astfel de înregistrare este oferită, pentru prima parte a secolului al XVII-lea, prin *urbariile* realizate în 61 de sate incluse în *districtul Țării Făgăraşului.* În această recenzare sunt menționați, nominal, toți capii de familie şi – doar în ceea ce priveşte numărul lor – fiii acestora. Respectând regula prin care am reconstituit populația totală, estimată, am apreciat că totalul populației active se referă doar la aceşti capi de familie şi la soțiile acestora[144]. Pe de altă parte, în reconstituirea informației statistice pentru aşezările din extremitățile nord-estică şi vestică ale zonei, ne-am bazat, pe de-o parte, pe datele, parțiale, existente[145], iar pe de alta – pe onomastica făgărăşeană referitoare la îndeletnicirile din trecut. Ne-au folosit inclusiv antroponimele existente la acea vreme, cu ajutorul lor putând completa informațiile referitoare la ocupații[146].

Conscripția din anii 1721-1722, referitoare la aproximativ acelaşi număr de aşezări[147], cuprinde, de asemenea, referiri – mergând până la menționarea numelui capului de familie şi a numărului copiilor de gen masculin – la o parte a populației zonei studiate. Am procedat, şi în acest caz, asemănător.

Informațiile pentru următoarele momente (1850, 1900, 1930) – legate şi de realizarea unor recensăminte – sunt mult mai sumare şi au caracter general. Am ales aceste date din mai mult motive. Mai întâi, în cazul anului 1850, fiindcă este cel în care s-a realizat primul recensământ modern (austriac)[148], în Transilvania, inclusiv în Țara Oltului. Acest an vine, apoi, după Revoluția ce a afectat o mare parte

---

[144] Astfel, am înmulțit cu 2 totalul capilor de familie, rezultatul considerându-l a fi populația activă a fiecărei aşezări. Am ținut cont şi de faptul că o mică parte a populației adulte masculine este necăsătorită (fapt aminitit la rubrica de observații), iar văduvele sunt menționate separat.

[145] Pentru actuala comună *Hoghiz*, apar date referitoare la satele *Cuciulata* şi *Lupşa.* Am extins la întreaga comună informațiile existente, procedând la fel şi în cazul satelor aparținând comunelor făgărăşene, situate pe dreapta Oltului. În această situație, am luat în seamă şi informațiile furnizate de urbarii pentru satul *Galați.*

[146] Am considerat că, acolo unde, de pildă, un cap de familie este consemnat cu numele *Morar*, iar în sat există cel puțin un număr egal de *mori*, acesta trebuie adăugat la suma referitoare la această îndeletnicire, chiar dacă el nu este menționat la observații. Totuşi, adesea există o concordanță între semnificația numelui de familie – care abia începe să se încetățenească şi în Țara Oltului – şi precizările oferite de observații. Pentru fenomenul de generalizare a utilizării numelor duble în antroponimia românească din acest veac, vezi şi **Domnița Tomescu**, *Numele de persoană la români. Perspectivă istorică*, p. 118-121.

[147] Acum nu mai este amintită *Cârța.*

[148] Din păcate, recensământul nu are referințe la structura economică, aşa cum nu au, de fapt, nici celelalte înregistrări ulterioare, până la 1910, inclusiv.

a Europei, în 1848-1849. De asemenea, în anul 1848 a fost desființată *iobăgia*. Astfel, detalierea datelor la nivel de unitate administrativă s-a realizat, după ce am obținut o medie, pentru întreaga zonă, între informațiile de la 1820 și cele din 1870, prin corelare cu onomastica făgărășeană. Uneori, există și informații mai amănunțite, referitoare la numărul meseriașilor dintr-o așezare[149].

Anul 1900, pe lângă faptul că este prag între secolele al XIX-lea și al XX-lea, l-am considerat a fi cel mai nimerit pentru următorul moment ales pentru estimarea structurii profesionale a populației, deoarece se găsește, aproximativ, la jumătatea perioadei în care Transilvania – inclusiv Țara Oltului – a fost alipită Ungariei (1867-1918). Pe lângă faptul că și în acest an s-a realizat un recensământ, dispunem, mulțumită lucrării lui **Alexandru Bărbat** (1938) și de unele date mai detaliate, care, chiar așa incomplete cum sunt, ne ajută în reconstituirea structurii profesionale a populației[150].

Recensământul românesc din 1930, foarte bine și complet realizat, nu oferă, ca imagine economică a României întregite interbelice, decât informații la nivelul județelor, care apoi sunt detaliate doar pe mediile rural și, respectiv, urban, în acest ultim caz, fiind prezentată situația și la nivelul orașelor. Corelând informația existentă pentru structura etnică, la nivel de așezare, am aplicat ponderea reprezentată în fostele județe *Făgăraș*[151], *Sibiu*[152] și *Târnava Mare*[153] de localitățile Țării Oltului, obținând ponderile populației active. Aceste ponderi au fost detaliate până la nivel de unități administrative. Structura profesională a fost și ea detaliată până la același nivel, corelând informațiile existente la nivel județean, cu onomastica (în special antroponimia ne-a fost de ajutor, dar și toponimia și alte precizări existente pe foile topografice ridicate în zonă în perioada interbelică[154]). La acestea se adaugă unele

---

[149] **Al. Bărbat** – *Dezvoltarea și structura economică a Țării Oltului*, p. 53-59, 74-76. Se fac, astfel, precizări legate de numărul meșteșugarilor din *Făgăraș* sau al *zidarilor* din satul *Sebeșul de Sus*. De asemenea, se menționează încercările de navigație pe *Olt*, în aval de *Turnul Roșu*, în intervalul 1819-1821 (p. 58-59).

[150] În lucrarea citată (p. 76-80) sunt prezentate informații referitoare la activitățile cu caracter industrial și legate de sectorul terțiar în zonă, pentru anii 1870, 1900 și 1910. Pentru *Făgăraș* ele sunt chiar detaliate, pe ocupații. Se face, de asemenea, precizarea că, la 1910, sticlăritul se mai practica doar la *Avrig*. La 1870 încă funcționa *glăjăria* de la *Porumbacul de Sus* și se precizează că, anterior, asemenea unități au funcționat la *Ucea de Sus* și, ulterior, la *Arpașul de Sus* (p. 76, nota 1).

[151] Din populația județului amintit, 78,78% erau reprezentate de așezările din Țara Oltului. Restul se referă la localitățile din *Dealurile Târnavelor*, alipite județului în 1926.

[152] Așezările care țin azi de unitățile administrative *Avrig, Racovița, Turnul Roșu* și *Tălmaciu (Boița)* reprezentau 9,68% din populația județului Sibiu.

[153] Localitățile care aparțin de actualele comune *Ungra, Hoghiz* și satul *Crihalma* (comuna *Comăna*), însumau 5,8% din populația județului menționat.

[154] Este indicată, pe aceste hărți, ca și pe cele ridicate la 1900 de regimul austro-ungar, localizarea *morilor, joagărelor* etc.

precizări, detaliate până la nivel de sat, existente în lucrarea lui **C. Stan**[155].

Recensământul din 1966 este singurul pentru care dispunem de informații complete şi detaliate, până la nivel de aşezare. Acesta mai are şi avantajul de a fi fost prezentat, măcar în ceea ce priveşte structura profesională, aproximativ după împărțirea administrativă în vigoare şi la 1 ianuarie 1992, utilizată de noi.

Şi datele din 1992 şi 2002 merg până la nivelul de detaliere al oraşelor şi comunelor, dar, din păcate, nu dispunem de informații decât în ceea ce priveşte *salariații*. Cum, însă, cel puțin în 1992, reformele social-economice post-decembriste erau, încă într-un stadiu incipient, iar, din totalul populației active, majoritatea covârşitoare era dată de salariați, am utilizat aceste informații, cu valabilitate măcar în ceea ce priveşte distribuția procentuală a lucrătorilor în cele trei sectoare: *primar* (agricultură şi silvicultură), *secundar* (industrie şi construcții) şi *terțiar* (servicii şi alte activități).

Pentru înregistrările mai vechi – urbariile din secolul al XVII-lea şi conscripțiile din 1721-1722, precum şi pentru datele parțiale utilizate pentru recensămintele din 1850 şi 1900 – am diferențiat pe activități incluse la sectoarele secundar şi terțiar[156], pe toți acei activi pentru care există precizări explicite sau/şi antroponime care le precizează îndeletnicirea, considerând că toți ceilalți se încadrează la activități legate de sectorul primar. Menționăm că toate referințele procentuale se raportează, în general, la totalul populației active şi nu la ansamblul populației Țării Oltului (excepțiile sunt constituite de anii 1992 şi 2002, unde raportarea se face doar la salariați). Ca şi pentru aspectele analizate anterior, am prezentat, atât statisticile din tabele, cât şi hărțile, conform decupajului administrativ de la 1 ianuarie 1992.

Pe baza acestor date, vom încerca să prezentăm, în cele ce urmează, atât distribuția spațio-temporală a structurii profesionale, cât şi a populației active, pe ansamblu, dar şi pe cele trei sectoare, pentru intervalul 1640-2002[157].

---

[155] *Şcoala poporană din Făgăraş şi de pe Târnave*, vol. I *Făgăraşul*, fără an (probabil apărută în 1928, deoarece ultimele date statistice sunt din 1927). Aici, de pildă, sunt dați, ca număr, chiar cu numele, activii din satul *Beclean* (p. 149-150).

[156] Astfel, la sectorul secundar am inclus pe toți aceia care *produc* ceva în cadrul activității desfăşurate, prin prelucrarea unor produse minerale, vegetale sau/şi animale: *olari, zidari, cărămidari, țiglari, glăjari, butnari, blidari, morari, brutari, producători de vinars, berari, croitori, cizmari, pielari, tăbăcari, curelari, măcelari* etc. În cadrul activităților ce țin de sectorul terțiar am inclus *negustorii, preoții, militarii*, precum şi pe toți aceia ce deținea un rang, sau titlu nobiliar (inclusiv *boierimea făgărăşeană*, care, ca urmare a intervențiilor repetate ale autorităților transilvane şi apoi imperiale, asupra statutului lor, a devenit asimilată *nobilimii ardelene*).

[157] Anul 1640 a fost ales convențional, deoarece, deşi, pentru cea mai mare parte a satelor făgărăşene, urbariile au fost realizate în 1632 (pentru multe din ele – şi în

Jumătatea veacului al XVII-lea găseşte Ţara Oltului într-un stadiu economico-profesional pentru care încă îşi merită numele de *ţară*, în accepţiunea sa populară, cu sens de *loc cultivat*, încă vie, cunoscută *ţăranilor* în prima parte a secolului trecut[158]. Acest fapt îl trădează procentul covârşitor al lucrătorilor din sectorul primar, consemnat în jurul anului 1640: 81,96%. Până şi *Făgăraşul*, dacă ne luăm după ponderea consemnată pentru sectorul primar – 51,06% - era un „sat mai mare" (aici, însă, am inclus şi informaţiile legate de satul *Galaţi*). Acest lucru este probat şi de faptul că, în 19 din cele 23 de unităţi administrative cu localităţi atestate în acea vreme, ponderile sectorului primar erau superioare chiar şi acestei medii. Ponderi inferioare mediei zonale se consemnau, astfel, doar în cazul actualelor unităţi administrative *Făgăraş, Cârţa, Avrig* şi *Viştea*. La *Cârţa*, aşezare săsească, precumpăneau meşteşugarii – 17,91% –, în vreme ce o bună parte din populaţia activă din celelalte 3 unităţi administrative menţionate se îndeletnicea cu activităţi legate de sectorul terţiar. Sectorul secundar deţinea o medie zonală de 3,72%, iar cel terţiar – 14,33%.

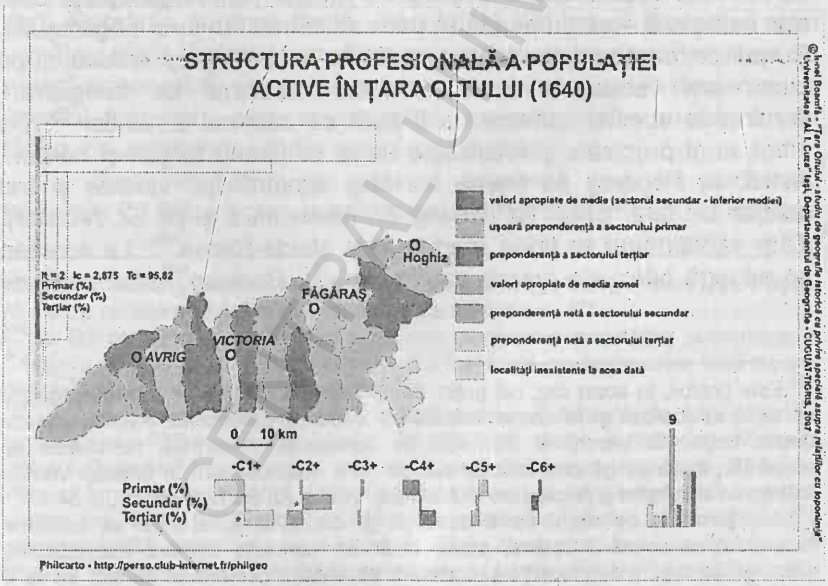

Fig. III.123

anii următori, apropiaţi de 1640), această dată se găseşte la jumătatea intervalului pentru care s-au făcut consemnări statistice (1632-1648).

[158] Cu sensul de *loc unde se fac bucate*, notat, încă, de **I. Conea**, în *Ţara Vrancei*, în perioada interbelică (*Vrancea. Geografie istorică, toponimie şi terminologie geografică*, p.43).

Modernizarea vieții economice a Țării Oltului – şi ca urmare a unor relații comerciale active cu Țara Românească – a făcut ca, în doar 8 decenii, structura profesională a populației să se modifice substanțial. Continuă să se evidențieze caracterul preponderent agrar al zonei – dovedit de cele 53,68 procente de activi în sectorul primar – dar se constată o dinamică deosebită, în special, a sectorului secundar şi a celui terțiar. Dacă ne luăm după informațiile furnizate de conscripția austriacă din 1721-1722, ponderile pe care le aveau atunci aceste sectoare sunt 23,36% – sectorul secundar, respectiv – 22,96% – cel terțiar. Astfel, doar în 7 unități administrative se mai înregistrează ponderi mai mari decât la nivelul Țării Oltului ale activilor din sectorul primar, acestea concentrându-se în jurul *Cârței*, respectiv în partea de est a zonei. Doar 4 unități administrative dețin ponderi ale sectorului secundar superioare mediei zonale: *Făgăraş, Avrig, Comăna* şi *Tălmaciu.* Dominanta o dă, însă, dezvoltarea sectorului terțiar, legat în special de activitățile comerciale. În 11 unități administrative făgărăşene se înregistrează ponderi ale acestui sector superioare mediei Țării Făgăraşului. Cele mai multe – 8 – se grupează în partea centrală, în jurul Făgăraşului. Surprinde, oarecum, prezența şi a *Cârței* în acest grup, fiindcă, după cum vom vedea, la toate celelalte momente cu înregistrări, dominanta acestei comune va fi dată de sectorul secundar[159]. De altfel, sunt precizate şi localitățile unde se țineau *târguri* şi *bâlciuri.* Astfel, la *Făgăraş* se țineau un *târg săptămânal, vinerea* şi trei *bâlciuri de țară, anual* (la *Rusalii, Sf. Maria Mică* şi de *Sf. Nicolae*). *Târg săptămânal* se ținea *marțea* şi la *Vaida-Recea*[160]. La acestea se adaugă *bâlciurile anuale* din *Şercaia*[161], *Beclean*[162], *Sâmbăta de*

[159] Este posibil, în acest caz, cel puțin, dar şi în altele, ca o parte a meşteşugarilor să se fi specializat şi în comercializarea a ceea ce produceau. Avântul acestui sector terțiar, în secolul al XVIII-lea, cu dominanta comerțului, nu trebuie să surprindă, dacă ne gândim la înflorirea pe care a cunoscut-o, în aceeaşi vreme, înființarea de *târguri* şi *târguşoare* în *Moldova.* Vezi şi **Al. Bărbat**, *op. cit.*, p. 54.

[160] Nu ştim cât de vechi va fi acest târg, dar, oricum, el vine să confirme însemnătatea aşezării, datând, poate chiar din perioada formării voievodatului, când, şi din rațiuni de protecție şi control a activităților comerciale de aici, se va fi cristalizat o mică formațiune prestatală.

[161] Dezvoltarea activităților comerciale la *Şercaia* se leagă, probabil, şi de importanța sa, ca nod de comunicații, de vechimea şi însemnătatea sa demografică din epoci mai vechi (secolele III-IV), dar şi de prezența aici a saşilor. După cum vom vedea, totuşi, importanța activităților neagricole va rămâne, în perioadele următoare, la un nivel modest.

[162] *Becleanul* este menționat ca *târg* – ca şi *Făgăraşul* – în *urbariul* din 1637 (**D. Prodan**, *Urbariile Țării Făgăraşului*, p.13). Acest statut de *opidum* îi va mai fi acordat, la 1770, de către *împărăteasa Maria Tereza*, dar retras după 1789, când, de frica răscoalei lui *Horea*, saşii de aici au plecat (**C. Stan**, *op. cit.*, p.143). Amintirea statutului avut de această aşezare se păstrează, în satele vecine, în

Sus[163]. Conform informațiilor toponimice, *târguri* se vor mai fi ținut și la *Ungra, Bogata Olteană, Perșani, Avrig* și *Racovița*[164]. Activitățile comerciale din trecut, de la *Făgăraș*, sunt confirmate și de microtoponimia stradală, mai veche – *Ulița Grecilor* sau a *Negustorilor*[165] (actuala stradă Constantin Pop) – sau mai recentă: *strada Târgului.* Faptul că aceşti negustori veneau de la sud de Carpați și chiar de la sud de Dunăre, reflectă strânsele relații comerciale din trecut cu aceste spații și, în special, cu Țara Românească. După cum vom vedea, în perioadele următoare, până la Unirea din 1918, îngrădirea de către autoritățile imperiale a relațiilor cu principatul românesc de la sud și restricțiile impuse comercianților români din Făgăraș, vor duce la decăderea sectorului terțiar în Țara Oltului, care își va reveni convingător abia după al doilea război mondial.

De fapt, aceste cauze vor avea ca efect *„re-agrarizarea" Țării Oltului.* Și, cum posibilitățile de a crește randamentul și productivitatea agricolă sunt limitate de condițiile naturale, pedo-climatice, consecințele se văd imediat: migrarea unei însemnate părți a populației active în afara Țării Oltului, a Transilvaniei chiar, spre România și, spre finele veacului al XIX-lea și începutul celui următor, către Statele Unite. Firește, nu este vorba doar de cauze de natură economică, dar și ele au jucat un rol important în declanșarea acestui fenomen, care se va relua cu aproximativ un secol mai târziu, de asemenea, și din rațiuni economice.

Deja, la 1850, se remarcă creșterea ponderii sectorului primar la 73,8%, urmare a reformelor adoptate în imperiu la mijlocul

---

zicala, cu iz hazliu, *„Beclerene lapte dulce, Cumu-l mulge'n târg îl duce"* (**Șt. Pașca**, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, p. 47).

[163] **Al Bărbat**, *op. cit.*, p. 54. De menționat menținerea activităților comerciale la *Sâmbăta de Sus*, al cărui nume trebuie să fi fost legat, poate de circa 1000 de ani, de vreun *târg ținut într-o zi de sâmbătă.*

[164] La *Ungra* atestă această activitate atât ponderea deținută de antroponimele legate de activitățile din sectorul terțiar (61,43%), dar, poate, și hidronimul *Varas p. (Pârâul Orașului/Târgului)*, notat pe harta topografică austro-ungară din 1900. La *Perșani* am notat locul numit *Valea Târgului*, prezent pe hărțile topografice austro-ungare din 1900 și 1912, dar și pe cea românească interbelică. La *Racovița* pare a atesta activități comerciale locul numit *În Târg*, consemnat la teren. În ceea ce privește mențiunile despre activități comerciale în aria localităților *Bogata Olteană* și *Avrig*, acestea sunt indirecte, referindu-se la prezența *hanurilor*. Am notat, pe harta topografică românească din 1973 locul numit *Hanul Bogat (Bogata Olteană)*, iar la *Avrig*, cu prilejul documentării la teren am înregistrat numirea *Hanuri.* Absența, sau caracterul restrâns al activităților comerciale la *Avrig*, se explică și prin refuzul autorităților de a acorda unei comune românești, în bună măsură, drept de târg, situație consemnată, pe la 1850, de **V. Meruțiu**, *Județele din Ardeal*, Cluj, 1929, p.33, nota 5 (citat de **Al. Bărbat**, *op. cit.*, p. 61, nota 1).

[165] Aceste activități comerciale din Făgăraș se leagă de *compania comercială* a *„grecilor"*, „mai mult Aromâni", companie înființată în 1690. Aceasta a fost foarte activă până în 1758, când s-a dizolvat. Negustorii din vechea companie vor mai fi, însă, prezenți la Făgăraș încă un secol (*Idem*, p. 56-57).

secolului, între acestea detaşându-se desfiinţarea iobăgiei (1848) şi împroprietărirea foştilor iobagi (1854). De asemenea, în 13 din cele 24 unităţi administrative cu localităţi existente atunci, se înregistrau ponderi peste media zonală. Doar în 6 unităţi administrative mai consemnăm valori ale sectorului secundar peste media *Ţării Oltului* (ajunsă la 12,38%): *Făgăraş, Cârţa, Comăna, Avrig, Racoviţa* şi *Tălmaciu.* Se conturează o arie vestică, legată, probabil, şi de dezvoltarea industrială a *Sibiului*, în sfera de influenţă a căruia se şi aflau, dar şi de dezvoltarea, după înfiinţarea regimentelor grănicereşti, a *boştinăritului*, la *Sebeşul de Sus* şi *Sebeşul de Jos*[166]. Revenirea *Cârţei* în această categorie nu este surprinzătoare. *Făgăraşul* iese în evidenţă şi în sectorul terţiar, lui adăugându-i-se, cu ponderi superioare mediei (13,82%), unităţile administrative *Ungra, Părău, Hârseni, Beclean* şi *Turnul Roşu.* Este posibil ca însemnătatea activităţilor terţiare în aceste comune, exceptându-le pe cele unde comerţul este confirmat şi toponimic (*Ungra, Beclean*), să se refere şi la negustori care îşi comercializau produsele în apropiere: cei din satele comunei *Părău* – la *Perşani,* cei din aşezările ce ţin de comuna *Hârseni* – la *Vaida-Recea* sau *Făgăraş*, iar cei din aria comunei *Turnul Roşu* – la *Racoviţa* şi, poate, la *Avrig.*

Fiindcă vorbisem puţin mai devreme despre reformele de la mijlocul veacului, să mai adăugăm că desfiinţarea mult mai târziu a breslelor medievale (1872) şi înlocuirea lor cu libertatea comercială şi industrială[167] explică scăderea în secolul al XIX-lea a ponderii activităţilor neagricole, cele din sectorul primar fiind, totodată, stimulate, într-o primă fază, şi de reformele ante-menţionate. Apariţia unor unităţi industriale mai mari, cu utilaje moderne explică, pe de altă parte, acest regres, dar şi concentrarea activităţilor secundare şi terţiare (în special la *Făgăraş*). Această tendinţă – de concentrare a activităţilor ne-agricole (în special a celor industriale) în unităţi mai mari, amplasate, de regulă la *Făgăraş*, dar şi la *Avrig* (în industria sticlei, de pildă) – va continua şi în prima parte a secolului trecut, până după al doilea război mondial.

[166] *Ibidem*, p. 84, nota 2. La *Sebeşul de Sus* ieşeau, de asemenea, în evidenţă, *zidarii*, deja amintiţi (vezi şi **Al. Bărbat**, p. 78, nota 2).
[167] **Al. Bărbat**, *op. cit.*, p. 67.

BCU IAŞI / CENTRUL DE CERCETĂRI ISTORICE

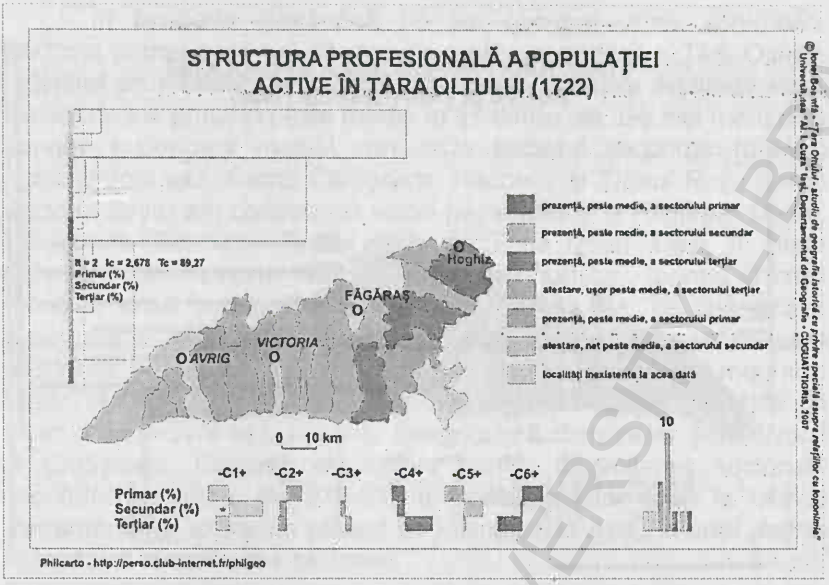

Fig. III.124

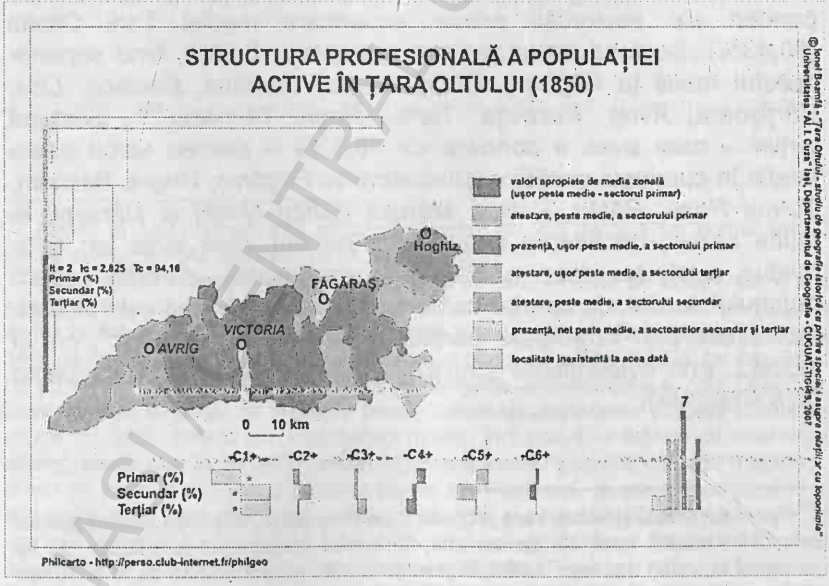

Fig. III.125

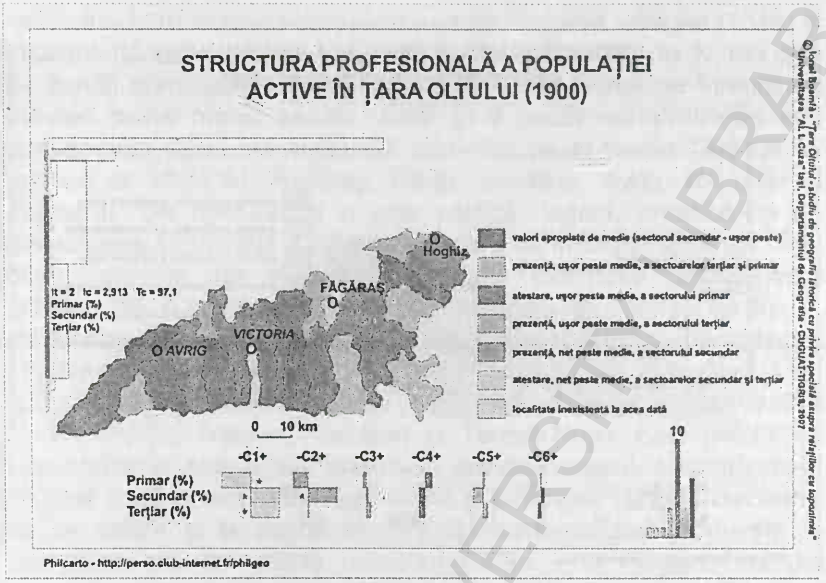

Fig. III.126

La 1900, tot în 13 unități administrative se consemnau ponderi ale sectorului primar superioare mediei Țării Oltului (80,43%). Sectorul secundar mai reprezenta 8,95%, fiind superior acestei medii la *Făgăraş, Cârța, Ungra, Comăna, Beclean, Lisa, Cârțişoara, Avrig, Racovița, Turnul Roşu, Tălmaciu*[168]. Sectorul terțiar – care avea o pondere de 10,62% – deținea valori peste medie în cuprinsul unităților administrative *Făgăraş, Ungra, Beclean, Turnul Roşu, Părău, Poiana Mărului (Şinca Nouă)* şi *Hârseni*. În multe cazuri, decăderea negustorilor români, care avea loc şi în mediul rural, nu doar la *Făgăraş*, era însoțită, datorită politicii regimului dualist, de apariția *comercianților evrei*. Faptul este atestat, atât direct, prin informațiile parțiale oferite de **Al. Bărbat**[169], cât şi indirect, prin evidențierea structurii confesional-lingvistice (aspecte deja analizate).

[168] Punctual, există referințe care probează, pe de-o parte, dispariția *meşteşugarilor casnici* în mediul rural, iar pe de alta, începutul concentrării activităților de tip industrial în unități mai mari. Astfel, în privința *olarilor*, se precizează că, la 1910 mai rămăsese unul, la *Porcești (Turnul Roşu)*. Dispăruse şi *glăjăria* de la *Porumbacul de Sus*, dar, în schimb, apăruse o fabrică de sticlă, la *Avrig* (*Idem*, p. 78). La *Cârțişoara* apăruse o *fabrică de cherestea*. Totuşi, este posibil ca această „dispariție" a meşteşugarilor casnici să se refere doar la nemenționarea lor ca meseriaşi organizați la înregistrările din perioada 1850-1930.

[169] *Op. cit.*, p. 83-84.

În perioada interbelică se pot observa unele schimbări. Sectorul primar continuă să domine viața economică a Țării Oltului, deținând un procent de 83,79%. La nivelul unităților administrative, acesta deține ponderi peste medie în 17 dintre ele. Se mai mențin cu ponderi superioare mediei zonale în sectorul secundar (6,94%) numai *Făgăraşul, Cârța, Cârțişoara, Racovița* şi *Turnul Roşu,* iar în sectorul terțiar am consemnat valori peste medie la *Făgăraş, Ungra, Cârțişoara, Racovița, Turnul Roşu* şi *Şinca Nouă.* Deşi, în parte datorită unor cauze militaro-politico-economice (primul război mondial, criza economică din anii 1929-1933[170]), se constată o diminuare a importanței activităților neagricole, totuşi, se observă creşterea numărului activilor în sectoarele secundar şi, mai ales terțiar, la *Făgăraş* şi intrarea în rândul comunelor cu însemnătate din punctul de vedere al ocupațiilor neagricole a comunelor *Şinca Nouă* şi *Cârțişoara.* Existau perspective pentru dezvoltarea sectorului secundar: se lucra, în 1936-37, la montarea unor secții la fabrica *„Nitramonia"* şi exista un proiect de înființare, la *Avrig*, a unei *„fabrici în legătură cu apărarea națională"*[171].

[170] Astfel, în anii premergători recensământului, au fost închise un număr de 10 unități industriale (**Al. Bărbat**, *op. cit.*, p. 184-187).

[171] *Idem*, p. 181. Respectiva unitate, profilată pe autovehicule de tonaj greu, a fost realizată, în anii postbelici, la *Mârşa*, menționată deja, ca şi „fost cătun" (probabil în 1948) la recensământul din 1956. Pe lângă aceste acțiuni, materializate, lucrarea amintită cuprinde şi *„Un plan de organizare economică a Țării Oltului"* (p. 241-261). Se propun în acest plan, printre altele: *reîntregirea administrativă a Țării Oltului* (p. 249), *crearea de zone de protecție pentru creşterea păstrăvului în toate râurile de munte* (p. 255), *înființarea următoarelor unități industriale: o fabrică de cherestea (Avrig), topitorii de in (în toate satele), o fabrică pentru industria cânepei (Făgăraş), o alta de țesături de lână şi tricotaje (Avrig sau Făgăraş), de piele, încălțăminte şi alte articole din piele (Făgăraş), o fabrică de țiglă şi cărămidă (Făgăraş, Veneția de Jos sau Porumbacul de Jos), o fabrică de conserve din fructe şi din carne (Făgăraş sau Avrig), o fabrică pentru industrializarea cartofului (Făgăraş), cooperative pentru industrializarea laptelui (în fiecare sat), o secție de îngrăşăminte chimice pe lângă fabrica „Nitramonia" (Făgăraş), o fabrică de chibrituri (Făgăraş), o fabrică de ceară şi lumânări de ceară (Sebeşul de Jos)* (p. 255-257), *construirea unei linii principale CFR Braşov-Sibiu-Vințul de Jos, a unei şosele mari pe sub munte de la Zărneşti la Turnul Roşu, navigabilizarea cursului Oltului, construirea de către fiecare comună ce deține teritoriu în munți a câte unei cabane turistice* (p. 258-260) etc.

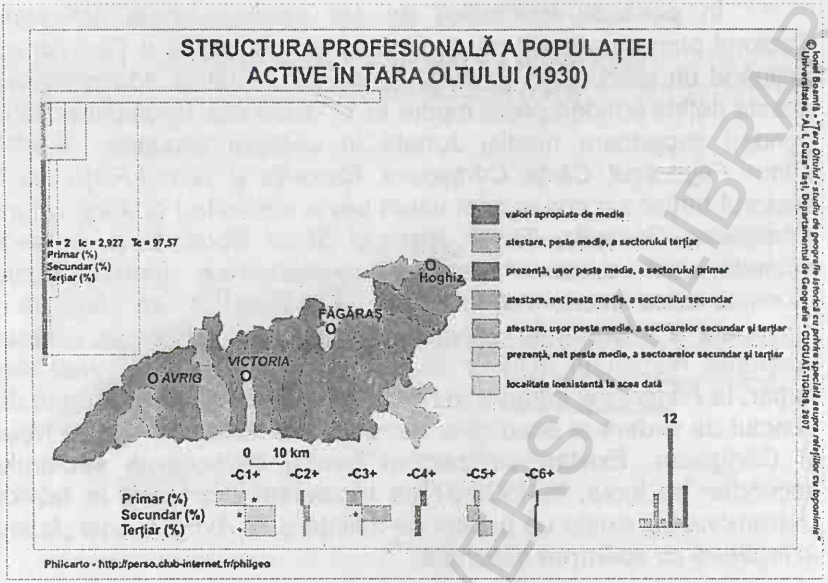

Fig. III.127

Al doilea război mondial şi, mai ales, instaurarea regimului comunist au produs schimbări importante şi în plan economic. Pe de-o parte, au fost naționalizate unitățile industriale, comerciale, bancare, iar pe de alta, după o nouă reformă agrară în 1945 (se mai realizase una în 1921, dar fără a produce schimbări notabile în peisajul agricol făgărăşean[172]), suprafețele agricole au fost comasate în unități colective numite inițial GAC, apoi CAP sau arondate unor Întreprinderi Agricole de Stat (IAS). Politica statului, care lua decizii în toate domeniile, s-a reflectat, pe de-o parte în această colectivizare şi etatizare a agriculturii, iar pe de alta, în industrializarea țării, resimțită şi la nivelul zonei de care ne ocupăm. Ca urmare, o bună parte a forței de muncă din mediul rural se va îndrepta spre noile unități industriale apărute în zonă sau spre cele existente, în curs de extindere. Acest fenomen se va reflecta şi în creşterea ponderii populației urbane, atât prin apariția unui nou oraş, *Victoria*[173], cât şi prin crearea unor colonii muncitoreşti – *Mârşa, Colonia Făgăraş* – integrate administrativ *Avrigului*, respectiv *Făgăraşului.*

[172] *Ibidem*, p. 106-108.

[173] Dezvoltat ca urmare a apariției unei unități de industrie chimică, cu o importanță strategică, a cărei realizare a început încă din anii celui de-al doilea război mondial.

BCU IAŞI - BIBLIOTECA UNIVERSITARĂ

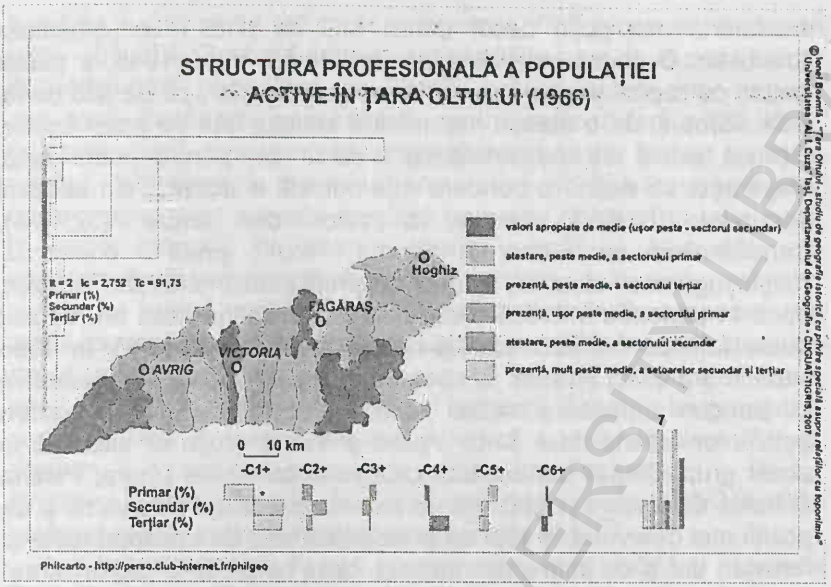

Fig. III.128

Pe de altă parte, însă, populația activă din localitățile apropiate de aceste unități industriale, își va menține domiciliul în mediul rural, practicând *navetismul* spre întreprinderile din vecinătate. Așa se explică scăderea, pentru prima dată, a ponderii populației ocupate în sectorul primar sub 50%, la 47,67%, în 1966. Chiar și în aceste condiții, sectorul primar mai deținea majoritatea relativă a populației active, fiind urmat de sectorul secundar, cu 36,24%. Țara Oltului devenise o zonă cu un profil agrar-industrial pronunțat.

Chiar și așa, sectorul primar mai deținea ponderi peste media zonei în 14 din cele 25 de unități administrative actuale, concentrate mai ales în partea estică și centrală. În sectorul secundar, înregistrau valori superioare mediei, pe lângă orașele *Făgăraș* și *Victoria*, comunele *Cârța, Avrig, Hârseni, Beclean, Ucea, Racovița* și *Tălmaciu (Boița).* În cazul celor două așezări urbane și al primelor două comune menționate, este vorba de activi care lucrează în unități industriale existente în aria acestor unități administrative, în timp ce populația activă legată de sectorul secundar din *Hârseni* și *Beclean* se deplasa spre unități industriale din *Făgăraș*, cea din comuna *Ucea* – spre *Victoria*, în timp ce activii din comunele vestice se deplasau, măcar în parte, atât spre unități din *Avrig, Mârșa, Cârța*, cât și spre întreprinderi din *Sibiu* sau *Tălmaciu.*

Dacă sectorul secundar a cunoscut o creștere de peste 6 ori a ponderii, față de 1930, cel terțiar a atins doar 16,09%, ceea ce

înseamnă mai puțin decât dublul față de anul recensământului interbelic. O cauză este dată de închiderea, după 1945, a multor unități cu capital privat, inclusiv în mediul rural, iar, pe de altă parte, este vorba şi de o atenție mai mică a statului față de acest sector. Politica activă de industrializare a făcut ca, pentru prima dată, *Făgăraşul* să dețină o pondere mai ridicată a activilor din sectorul secundar (61,55%), decât a celor din terțiar (32,48%), transformându-se dintr-un oraş cu profil comercial-meşteşugăresc/industrial, în unul cu profil industrial-terțiar. De fapt, dacă în perioada interbelică sectorul terțiar deținea aici un procent dublu față de cel secundar (54,46%, respectiv 26,16%), în 1966 situația era exact inversă. În ceea ce priveşte unitățile administrative cu ponderi superioare mediei zonale a sectorului terțiar, în afara aşezărilor urbane doar *Şinca Veche* şi *Turnul Roşu* se situează în acest grup. Dispar din această categorie comunele *Ungra, Poiana Mărului, Cârțişoara* şi *Racovița*. În primele trei cazuri este vorba şi de poziții mai defavorabile față de principalele axe de transport rutier şi feroviar, dar şi de intervenția statului, ceea ce a dus la „agrarizarea" populației active (dacă nu cumva, în cazul *Şincăi Noi*, terțiarul a „migrat" în comuna vecină, *Şinca Nouă*). În cazul *Racoviței*, poziția de vecinătate față de unitățile industriale din aria *Avrigului*, ca şi apropierea de *Sibiu* au făcut ca o bună parte din activii din terțiar să se orienteze spre sectorul secundar. Remarcăm menținerea, prin tradiție a *Turnului Roşu* în grupul comunelor cu pondere însemnată a sectorului terțiar, în strânsă legătură, probabil, şi cu transportul feroviar de pe Valea Oltului.

Căderea regimului comunist, la finele anului 1989, a generat multe transformări, deşi s-a manifestat o oarecare inerție în realizarea lor. Astfel, chiar dacă analiza pentru perioada imediat următoare acestui an are ca moment de referință anul 1992 şi doar în ceea ce priveşte populația activă salariată, ținând cont de faptul că reforma agrară post-decembristă abia fusese adoptată în 1991, iar privatizarea unităților economice din sectoarele secundar şi terțiar se afla într-un stadiu incipient, putem considera această dată ca o reflecție a finalului perioadei comuniste. Majoritatea populației active era reprezentată, încă, de salariați[174], iar şomajul era, deocamdată, inexistent.

Se observă, astfel, foarte bine, efectele politicii de industrializare, declanşată în primele decenii postbelice şi amplificată în sfertul de veac al „epocii de aur" a lui Ceauşescu. Atât la nivelul zonei, cât şi pe medii (inclusiv în cel rural), salariații din sectorul secundar dețineau majorități absolute. Astfel, media zonală ajunsese

[174] Astfel, la nivelul județului *Braşov*, în 1977 se înregistrau 144296 muncitori (salariați), ceea ce reprezenta, din totalul *personalului muncitor* (adică al tuturor angajaților – 160215), *90,06%* (*Almanahul „Scînteia"*, 1978, p. 179).

la 64,64%, în mediul urban se înregistrau 71,5 procente, iar în cel rural – 53,26%. Sectorul primar se mai păstra pe a doua poziție doar în mediul rural, unde, însă, cei 23,66% erau o valoare doar cu puțin mai mare decât cea consemnată pentru sectorul terțiar (23,08%). Această ultimă valoare nu însemna că acest sector fusese favorizat de stat, dimpotrivă, în mediul urban se observă chiar un ușor regres, iar în mediul rural această creştere (aproape dublare) trebuie pusă, în bună măsură, pe seama sporirii numărului salariaților din sănătate, învățământ, cultură.

La nivelul unităților administrative, doar în 9 se consemnau medii peste cele 11,83 procente activi salariați în agricultură. În acest grup nu ştim dacă erau incluşi şi membrii cooperatori, care, până în 1989 beneficiau de venituri derizorii. Acestea se grupează, ca şi în 1966, în partea centrală şi estică a zonei studiate. Totuşi, doar în 3 comune, localizate în estul Țării Făgăraşului – *Părău, Ungra* şi *Şercaia* se mai înregistrează ponderi ale salariaților din sectorul primar puțin peste sau apropiate de 50%[175].

Industrializarea forțată şi exagerată, manifestată şi la nivelul Țării Oltului, a făcut ca, chiar prin comparație la această medie zonală ridicată, un număr de 11 unități administrative să dețină valori superioare. Pe lângă cele două oraşe, se includ aici şi nou declaratele aşezări urbane *Avrig* şi *Tălmaciu* (doar aşezările aflate în alcătuirea actualei comune *Boița*, pe atunci-localități componente ale acestui oraş), dar şi comunele *Hoghiz, Hârseni, Mândra, Ucea, Arpaşul de Jos, Cârța* şi *Racovița*. Nou-intrată în acest grup, comuna *Hoghiz* exprimă recenta industrializare prin apariția fabricii de ciment, în cazul comunelor *Mândra* şi *Hârseni* este vorba atât de activități locale, legate de domeniul construcțiilor hidrotehnice, cât şi de un însemnat navetism spre industria făgărăşeană. *Ucea şi Arpaşul de Jos* oferă fluxuri navetiste spre *Victoria* (poate şi spre topitoria de in de la *Cârța*), în vreme ce salariații din acest sector din aria comunei *Racovița* se îndreptau spre unități industriale avrigene, tălmăcene sau sibiene.

Sectorul terțiar deține ponderi superioare mediei în doar 5 comune: *Şinca Veche, Lisa, Cârțişoara, Porumbacul de Jos* şi *Turnul Roşu*. Pe lângă tradiționala prezență a ultimei comune menționate şi continuarea manifestării activităților legate de turism şi transportul feroviar în aria *Perşanilor*, valorile mari consemnate în celelalte unități administrative se leagă, fie de turism, fie de transporturile rutiere şi feroviare. *Cârțişoara*, poate şi *Porumbacul de Jos* au fost influențate de deschiderea *Transfăgărăşanului*, dar, ca şi în cazul *Lisei* şi de dezvoltarea activităților turistice în cabanele din Munții Făgăraşului. Ca efect al industrializării intensive, acestui grup i se

[175] La *Şercaia* aceştia erau reprezentați de salariații unității de creştere a porcilor, fermă de stat.

adaugă doar *Făgăraşul*, cu o valoare încă mai mică decât în 1966 (26,1%).

Nu dispunem, din păcate, de informaţii mai recente, măcar la fel de detaliate, cu referire la structura economică. Disponibilizările masive din unităţile industriale din Ţara Oltului – în special de la cele din *Făgăraş, Victoria* şi *Mârşa*, ca şi timidele încercări de dezvoltare a agroturismului şi/sau a turismului rural – cu apariţia de pensiuni omologate de ANTREC la *Drăguş, Sâmbăta de Sus, Făgăraş* –, sau demersurile vizând dezvoltarea unor activităţi comerciale, inclusiv în mediul rural, sunt indicii spre o anumită „terţiarizare" a structurii profesionale a populaţiei active din zona la care ne referim. Pe de altă parte, însă, asistăm şi la o nouă „re-agrarizare" a Ţării Făgăraşului, prin aplicarea Legii Fondului Funciar. Scăderea populaţiei totale a zonei în intervalul 1992-2002 cu circa 14000 locuitori [176], pe lângă diminuarea sporului natural, ca urmare a situaţiei social-economice şi sanitare mai dificile, trebuie pusă, în mare parte, pe seama emigraţiei locuitorilor Ţării Oltului peste hotare, cvasi-totalitatea acestor emigranţi fiind reprezentată de populaţie activă. Această emigraţie nu afectează doar mediul urban (unde iese în evidenţă *Făgăraşul*), ci şi localităţi din mediul rural, în special din apropierea oraşelor şi, legate, astfel, în trecut, de navetismul spre unităţile industriale din urban.

Chiar folosind date estimate, referitoare – şi ele – doar la salariaţii din Ţara Oltului, se pot remarca, la nivelul anului 2002, mutaţii semnificative, produse în doar un deceniu post-decembrist. Deşi nu dispunem de informaţii legate de numărul proprietarilor funciari din zonă, putem remarca scăderea ponderii deţinute de sectorul primar, doar 4 comune, din partea central-estică, deţinând ponderi peste medie legate de astfel de activităţi (*Şercaia*, în primul rând, unde s-a menţinut unitatea de creştere a porcinelor, *Recea, Voila* şi *Ucea*). Sectorul secundar este reprezentat peste media zonală în aşezările urbane (*Făgăraş, Victoria* şi *Avrig*), dar şi în aşezări rurale situate în apropierea unor centre urbane – *Mândra, Boiţa* (ca fostă componentă administrativă a *Tălmaciului*), *Porumbacul de Jos, Racoviţa* sau cu activităţi industriale însemnate – *Hoghiz, Cârţa*. Estul Ţării Oltului, în trecut axat pe activităţi din sectorul primar, s-a terţiarizat rapid (fiind vorba, probabil, în bună măsură, de salariaţi în învăţământ, sănătate, administraţie, etc.). Astfel, s-a ajuns ca 12 unităţi administrative, concentrate în jumătatea estică a zonei, să deţină ponderi superioare mediei în acest sector. Într-un fel, Ţara Oltului se întoarce, pentru cele două părţi ale sale – estică şi vestică – la activităţile preponderente în

[176] Este vorba de date oficiale, de la cele două recensăminte, estimări cu caracter neoficial dând numai pentru municipiul *Făgăraş* aproximativ 15000 de persoane mai puţin, în majoritate covârşitoare emigranţi.

secolele XVII-XVIII: cu profil terțiar – estul, secundar – vestul (fapt confirmat şi antroponimic – vezi figura *III.132)*.

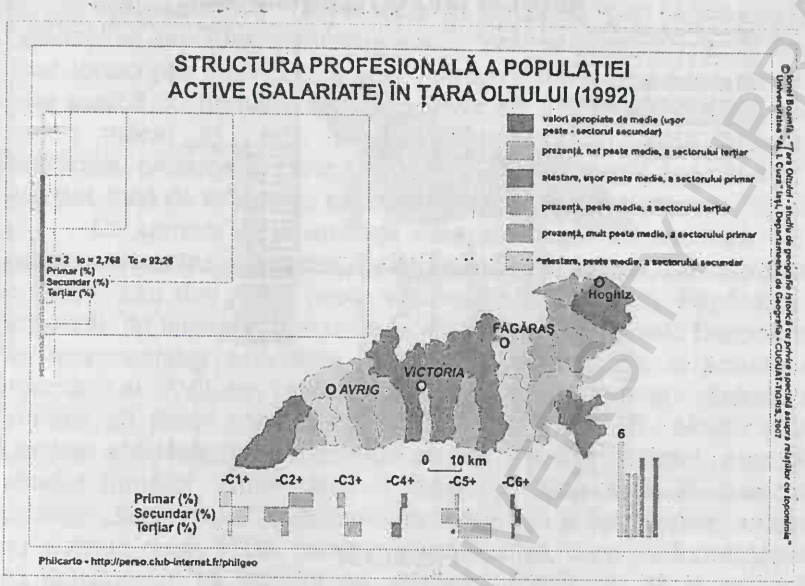

Fig. III.129

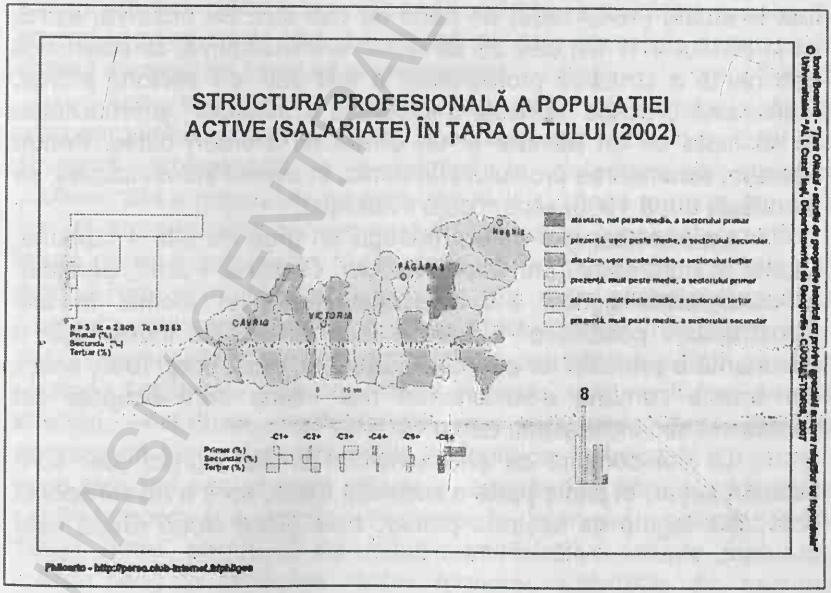

Fig. III.130

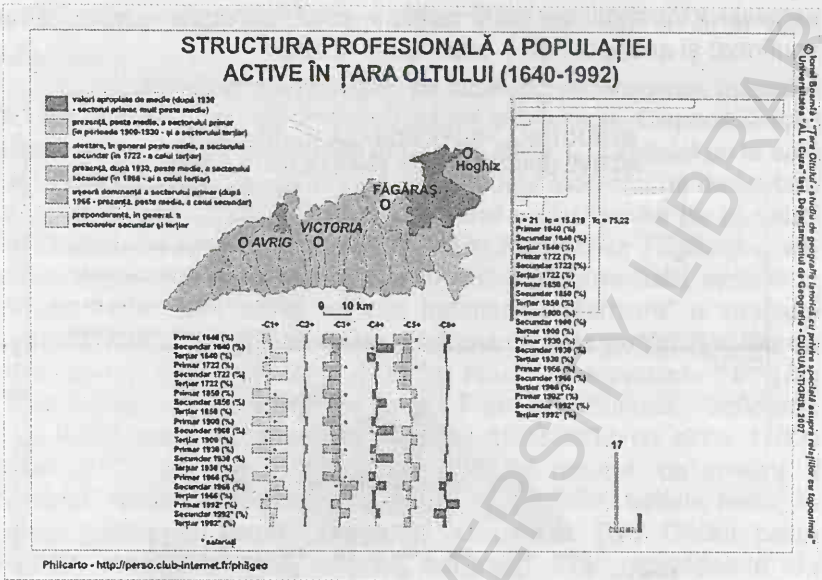

Fig. III.131

Aceste realități pot fi sintetizate cel mai bine din punctul de vedere al repartiției spațio-temporale pentru întregul interval de timp luat în studiu (1640-1992) de harta de mai sus. Se observă, astfel, că la nivelul a 17 din cele 25 de unități administrative, caracteristica dominantă a structurii profesionale a fost dată de sectorul primar, mărturisind „vocația" agricolă tradițională a *„oltenilor"* şi tenacitatea lor în lupta cu un pământ şi un climat nu arareori ostile. Pentru acestea, schimbarea profilului economic, în sensul industrializării, se manifestă după 1966, aspect deja evidențiat.

La acestea, mai putem adăuga un grup de alte 4 comune, situate în nord-estul Țării Oltului (*Ungra, Comăna, Părău, Şercaia*), al căror profil agricol s-a evidențiat mai bine tocmai în anii industrializării postbelice[177]. Fără a face din aceste îndeletniciri o dominantă a profilului lor economic, anterior, până spre 1930, activii din aceste comune s-au orientat mai intens spre ocupații din sectoarele secundar şi/sau terțiar.

O altă comună ce şi-a schimbat profilul agricol, dar spre sectorul terțiar, în prima parte a secolului trecut, spre a reveni apoi la activitățile legate de sectorul primar, este *Şinca Nouă*. După cum

[177] Tradiția specializării în sectorul primar se explică, pentru estul Țării Oltului, şi prin conservarea unei sărbători, cu caracter ritual, legată de cultura plantelor: *Plugarul* se menține ca obicei agrar, în aria comunelor *Părău* şi *Comăna*.

vom vedea, şi onomastica evidenţiază, ca şi în multe alte situaţii, astfel de realităţi.

Prin contrast, *Cârţa* iese în evidenţă prin continuitatea manifestării profilului meşteşugăresc, (pre)industrial. Excepţie face doar conscripţia din 1722, în cazul căreia, după cum am mai amintit, este posibil ca numărul meşteşugarilor să fi fost sub-evaluat, sau trecut, măcar în parte, în rândul negustorilor, care, adesea, desfăceau produse ai căror realizatori erau. Un profil asemănător a căpătat, încă de la apariţia sa, după 1945, şi oraşul *Victoria.*

Ca urmare şi a vechimii sale, de şapte ori seculare, şi a calităţii de centru al acestei zone (sau al unei arii ce s-a suprapus, mai mult sau mai puţin, peste vechea Ţară a Oltului), *Făgăraşul* a dobândit, de timpuriu, o structură profesională complexă. Dominanta au reprezentat-o activităţile ne-agricole, chiar dacă, la jumătatea veacului al XVII-lea, sectorul primar la era superior celorlalte. Trebuie să ţinem cont că ne aflam, încă, în plin Ev Mediu şi că efectele modernizării economice se vor manifesta, timid, abia din secolul următor. Chiar dacă a existat o alternanţă, în ceea ce priveşte „supremaţia" sectorului secundar sau a celui terţiar, ambele au deţinut, după 1700, ponderi semnificative, care ne îndreptăţesc să considerăm că statutul de aşezare urbană, fie ea şi *oppidum* (secolele XVII-XVIII), se justifică. De fapt, „tradiţia" comercial-(pre)industrială a oraşului este una îndelungată, nefiind decât temporar „deranjată" de politica dirijistă de industrializare, dusă în anii postbelici, deoarece, măcar în privinţa activităţilor legate de sectorul terţiar, chiar fără a dispune de date statistice detaliate, în ultimul deceniu se constată un reviriment.

Aşa cum am văzut deja, atât toponimele, cât şi antroponimele, pot „trăda", pentru perioade mai vechi, o cu totul altă structură profesională a populaţiei. În determinarea structurii profesionale a populaţiei din secolele XVII-XVIII, de mare ajutor ne-a fost şi antroponimia consemnată în urbarii şi conscripţii, pentru o mare parte a aşezărilor făgărăşene. Cum populaţia mai ales în mediul rural a manifestat în trecut o mai mare stabilitate decât în perioada contemporană (când, totuşi satul a rămas mai conservator decât oraşul), credem că antroponimia actuală, detaliată până la nivel de sat, poate reflecta, măcar în parte, care va fi fost, în alte vremuri, structura profesională a populaţiei. Am selectat antroponimia legată de activităţile economice din trecut şi am grupat-o pe cele trei sectoare de activitate, corelând-o, apoi, cu distribuţia spaţio-temporală a acestor sectoare în intervalul analizat (1640-1992). Astfel, pentru 22 de unităţi administrative actuale, faptul că, măcar până la al doilea război mondial, activităţile din sectorul primar au avut o importanţă deosebită, este atestat şi de antroponimia actuală. Chiar dacă aceste îndeletniciri nu au mai deţinut ponderi însemnate, antroponimele dovedesc că, în trecut, în

jumătatea estică a Țării Oltului, au fost importante şi activitățile din sectorul terțiar (fapt dovedit şi documentar şi toponimic, de târgurile şi bâlciurile menționate), în vreme ce, poate şi sub influența meşteşugarilor din *Cârța*[178], jumătatea vestică s-a axat, pe lângă ocupațiile legate de sectorul primar şi pe activități cu caracter preindustrial. De fapt, la *Cârța*, numele de persoană de astăzi vin să confirme – ceea ce şi antroponimia din veacurile trecute atesta –, o continuitate a activilor de aici în practicarea unor meserii legate de sectorul secundar. De asemenea, *Făgăraşul* îşi confirmă, şi prin antroponimia actuală, vocația de aşezare cu un profill terțiar. La *Victoria*, oarecum surprinzător, dețin o medie peste cea a activilor din acest sector, tocmai antroponimele legate de cel primar. Nu trebuie să uităm, însă, pe de-o parte, că aceste îndeletniciri nu au avut, nicicând în acest oraş ponderi mai mari de 3% şi că, aşa cum şi aceste nume o confirmă, o mare parte a populației aşezării este venită din alte părți, în bună măsură din satele zonei, în anii postbelici (ca şi la *Făgăraş*, deşi aici într-un procent mai mic).

Ca o concluzie, se evidențiază pe de-o parte, caracterul preponderent agrar din trecut al populației active a satelor făgărăşene, cu evidențierea, într-un plan secund, şi a activităților legate de sectorul secundar (în jumătatea vestică) şi terțiar (în cea estică), iar, pe de alta – conturarea unui profil meşteşugăresc-(pre)industrial al *Cârței* şi terțiar pentru *Făgăraş*. Industrializarea postbelică nu a lăsat, practic, nici o urmă în antroponimia făgărăşeană.

Caracterul de complementaritate al ocupațiilor neagricole – cu scopul de a asigura cele necesare în gospodărie şi de a completa veniturile pe care îndeletnicirile legate de sectorul primar nu le asigurau – este demonstrat, dacă analizăm numai antroponimia actuală legată de activitățile economice, de faptul că, într-un număr de 15 unități administrative ale zonei, se înregistrează valori uşor peste medie (43,82%) ale îndeletnicirilor din sectorul secundar (reprezentate, practic de nume referitoare la meşteşuguri). Meşteşugurile vor fi fost, în trecut, chiar mai importante, în cazul unor comune precum *Cârța, Lisa* şi *Porumbacul*. Dacă, în cazul *Cârței*, se confirmă afirmațiile anterioare, în privința celorlalte două comune credem că avem de-a face cu o specializare tradițională a *lisenilor* în construcții[179] – atestată de antroponimul *Palér*, care

[178] Conturarea şi menținerea unui profil (pre)industrial în această aşezare poate fi şi o confirmare a continuității în ceea ce priveşte însemnătatea *Cârței*, unde, încă din vremea când va fi fost reşedința voievodatului făgărăşean, se vor fi instalat aici şi grupuri de populație care se ocupau cu alte activități decât cele din sectorul primar.

[179] Acest lucru este atestat de antroponimul *Palér*, cu foarte numeroşi purtători în sat. Numele se referă la un *„şef de lucrări la ridicarea unei clădiri"* (**Şt. Paşca**, *Nume de persoane şi nume de animale în Țara Oltului"*, p. 295). Am precizat şi accentul pentru a evidenția pronunția specifică făgărăşenilor pentru acest nume.

deține 10,22% din totalul antroponimiei actuale a satului – (apropiată de îndeletnicirea de zidari a activilor din *Sebeşul de Sus*), iar în cazul ultimeia – de confirmarea existenței în trecut a *glăjarilor*. Activii din sectorul terțiar par să fi fost însemnați numericeşte în aria comunelor *Şinca Nouă, Ungra, Părău* şi *Hârseni*. Se confirmă şi astfel, înclinarea spre activități comerciale a unei bune părți a activilor din partea estică a Țării Oltului. Aceste ocupații dețin, potrivit antroponimiei din aşezările zonei, o medie de 41,83%.

Dacă ar fi să ne luăm după antroponimia făgărăşeană, această zonă ar avea doar o modestă reprezentare a activilor din sectorul primar (14,35%). Acest lucru este infirmat, pe de-o parte de faptul că, din moment ce plugăritul sau/şi creşterea animalelor erau îndeletniciri frecvente, numirea celor care aveau astfel de ocupații nu mai era necesară. Pe de altă parte, cum am mai menționat, era reflectată în antroponimie tocmai îndeletnicirea complementară celei de bază (care la mulți locuitori era legată de sectorul primar), respectiv un meşteşug, sau o ocupație ținând de sectorul terțiar. În aceste condiții, doar în comunele *Ucea, Racovița* şi *Boița* întâlnim medii superioare zonei legate de activii din sectorul primar. Iese clar în evidență, mai ales ponderea înregistrată de antroponimele legate de acest sector în ultima aşezare, unde, şi sub influență săsească, s-a manifestat o înclinare spre înființarea de mici ferme agricole[180]. Antroponimele *Maierean/Mă(i)er(e)an/Măerean-Bucşa* dețin, la *Boița*, 2,09% din totalul numelor de familie. Totuşi, în cazul celorlalte două comune, se înregistrează şi ponderi uşor peste media zonală ale antroponimelor legate de sectorul secundar.

Şi o ultimă remarcă: în ciuda faptului că antroponimia legată de îndeletnicirile din trecut deține ponderi notabile din totalul numelor de familie actuale, totuşi aceste valori nu depăşesc în nici o unitate administrativă un sfert din total, ridicându-se, la nivelul Țării Oltului, la 11,65%. Astfel, este de presupus ca mulți activi, cu ocupații ce țin mai ales de sectorul primar, să se regăsească printre strămoşii purtătorilor celorlalte nume, având alte semnificații decât cele care atestă îndeletnicirile de odinioară.

[180] Antroponimul românesc *Maier*, cu derivatul său *Maier(e)an/Măierean*, ca şi *Maior* au ca origine numele german *Meier* (**Şt. Paşca**, *op. cit.*, p 273). În germană *Meier=fermier*. Luăm, însă, în calcul şi posibilitatea ca, mai ales formele derivate, să se refere la *originari* din comuna *Maieru*, din fostul județ *Năsăud*, mai ales că în Țara Oltului mai există şi alte dovezi antroponimice ale unor migrații din nordul Ardealului.

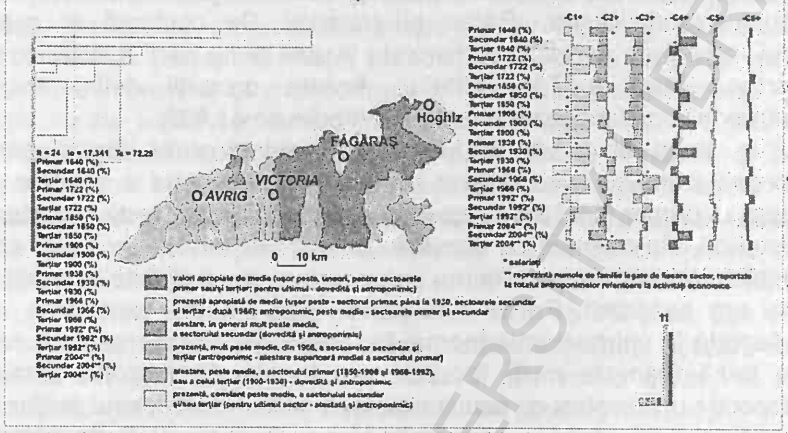

© Ionel Boamfă - "Țara Oltului" - studiu de geografie istorică cu privire specială asupra relațiilor cu toponimia" Universitatea "Al. I. Cuza" Iași, Departamentul de Geografie - CUGUAT-TIGRIS, 2007

Fig. III.132

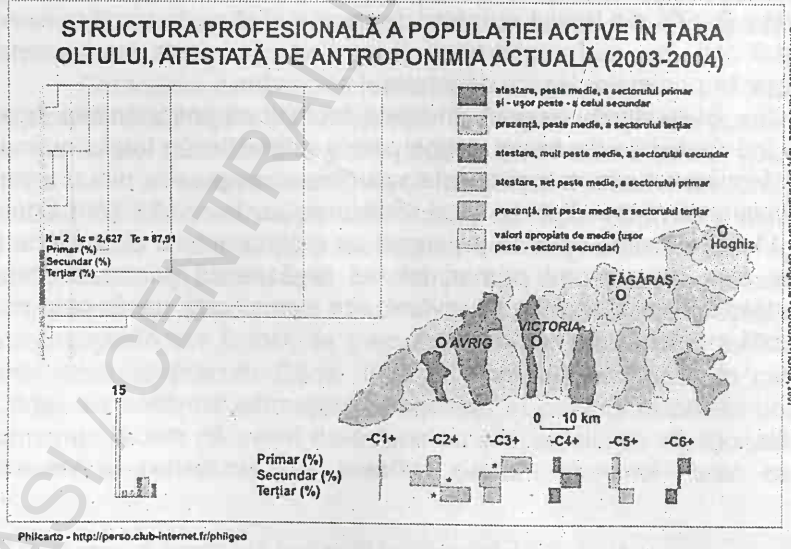

© Ionel Boamfă - "Țara Oltului" - studiu de geografie istorică cu privire specială asupra relațiilor cu toponimia" Universitatea "Al. I. Cuza" Iași, Departamentul de Geografie - CUGUAT-TIGRIS, 2007

Fig. III.133

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

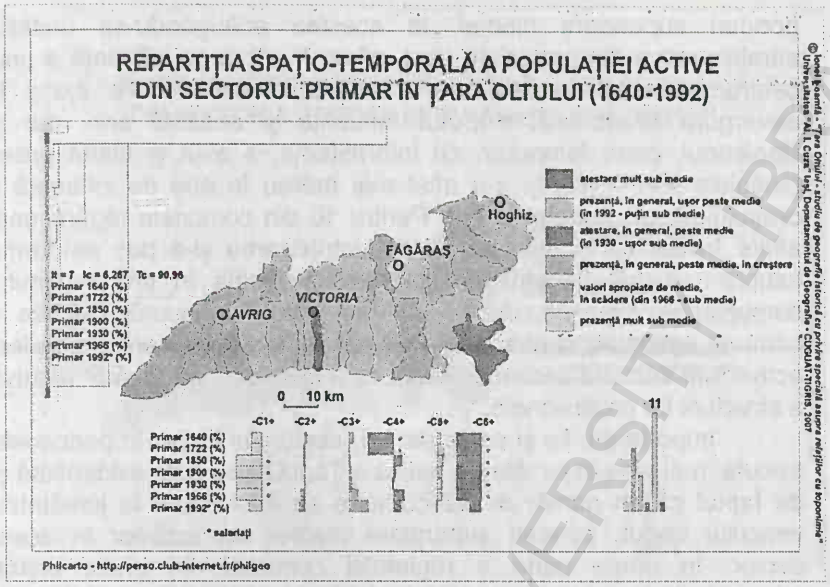

Fig. III.134

Pe baza datelor de care dispunem, vom încerca să vedem care este distribuţia spaţio-temporală a activilor pentru fiecare dintre cele trei sectoare economice. Astfel, aşa cum era şi firesc, într-un număr de 12 unităţi administrative, am consemnat continuu, până spre finalul perioadei comuniste, ponderi superioare mediei pentru activii din sectorul primar. Acestea se localizează în partea centrală şi în estul zonei. Tot în est se găsesc alte 4 comune a căror evoluţie a fost oscilantă, dar cu valori apropiate de medie până în perioada interbelică, după care, chiar dacă s-a consemnat o diminuare a ponderii, activităţile primare şi-au diminuat importanţa într-un ritm inferior celui la nivel zonal. Prin contrast, partea de vest, ce nu a depins niciodată administrativ de Făgăraş în intervalul pentru care analizăm structura profesională, parte ce a gravitat mai mult spre Sibiu, la care, izolat, se adaugă *Cârţa*, dar şi unele comune din apropiere de Făgăraş (*Beclean, Hârseni*) au înregistrat, constant, scăderi ale ponderilor activilor în acest sector, semn al reorientării populaţiei active spre alte îndeletniciri, pe măsură ce se făcea simţită modernizarea şi în plan economic. În fine, *Făgăraşul* şi *Victoria*, ca aşezări urbane, s-au înscris, continuu, în grupul unităţilor adfministrative cu medii inferioare Ţării Oltului.

Această modernizare se poate observa şi dacă privim repartiţia spaţio-temporală a activilor din sectorul secundar. Astfel, pe de-o parte, *Făgăraşul, Cârţa* – şi, după al doilea război mondial, şi *Victoria* – s-au înscris, practic, continuu, în rândul aşezărilor cu

ponderi superioare mediei, la acestea adăugându-se unitățile administrative din partea de vest, aflate în sfera de influență a unui centru industrial în devenire, care, chiar dacă nu a ajuns la anvergura Braşovului, a putut influența şi această arie, dar şi *Becleanul*, care, temporar, cu intermitențe, a avut şi statut urban (secolele XVII-XVIII) şi s-a aflat mai mereu în aria de influență a oraşului situat imediat la est. Pentru 10 din comunele făgărăşene, aflate în centrul şi estul zonei, industrializarea şi-a pus amprenta asupra redistribuirii structurii profesionale abia în anii regimului comunist, în timp ce, după cum am văzut, un număr de alte 4 comune estice au cunoscut ritmuri mai lente de creştere a ponderii activilor în sectorul secundar, ceea ce a dus la o „agrarizare" relativă a structurii lor profesionale.

Importanța, fie şi secundară, a sectorului terțiar în perioadele trecute, mai ales în jumătatea estică a Țării Oltului este evidențiată şi de faptul că un număr de 12 comune au avut, până la jumătatea veacului trecut, ponderi superioare mediei ale activilor în acest sector. În prima parte a regimului comunist, în unele unități administrative cu un ritm mai lent al industrializării – *Hoghiz* şi *Şercaia* –, dar şi la *Victoria*, am consemnat astfel de valori superioare mediei la recensământul din 1966. Chiar dacă această politică l-a afectat cel mai intens – incluzând aici şi efectele negative ale industrializării din perioada post-decembristă – *Făgăraşul* şi-a conservat şi profilul de aşezare cu un însemnat contingent de activi în acest sector.

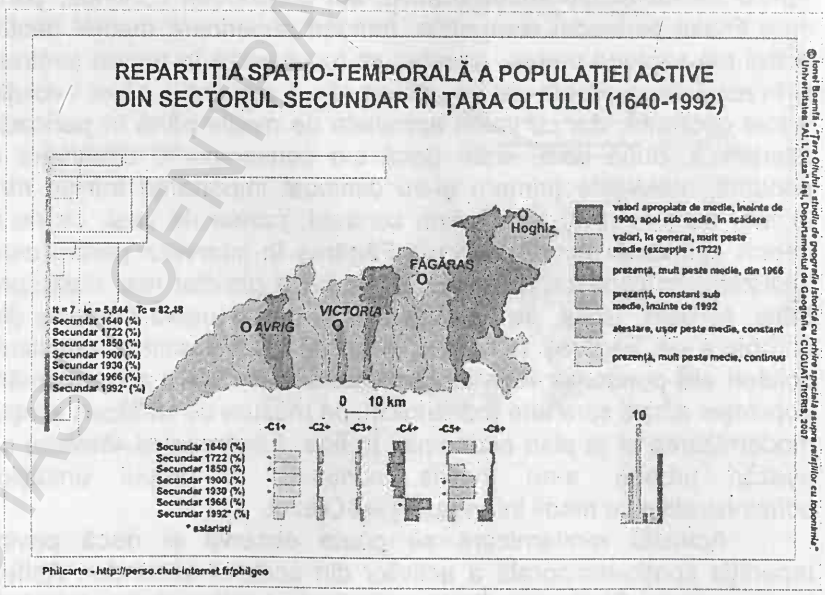

Fig. III.135

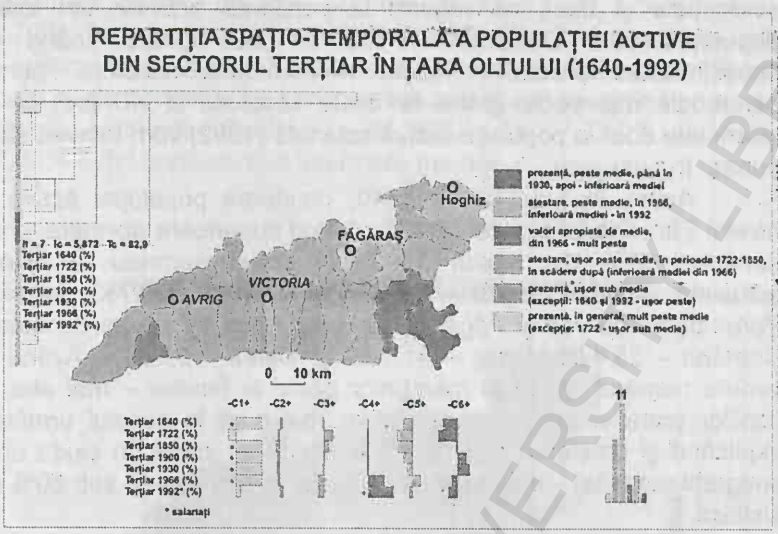

Fig. III.136

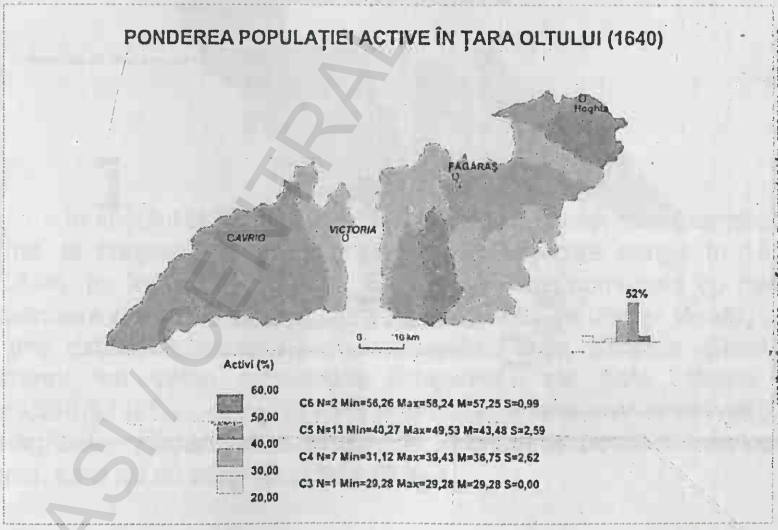

Fig. III.137

Realităţile ţinând de structura profesională a populaţiei pot fi evidenţiate şi dacă ne referim la ponderea activilor din totalul populaţiei Ţării Oltului. Cu rezervele de rigoare ţinând de imposibilitatea precizării exacte a numărului acestora, pentru perioadele mai vechi (până la finele secolului al XIX-lea) şi de referinţele doar la populaţia activă salariată (1992) vom încerca să le punem în prim-plan.

Astfel, în jurul anului 1640, ponderea populaţiei active la nivelul Ţării Oltului era de 42,43%. Valori superioare acesteia, chiar depăşind 50% din totalul populaţiei se consemnau la nivelul actualelor comune *Hoghiz – 58,25%* şi *Recea – 56,27%*, dar şi la *Porumbacul de Jos* şi *Făgăraş*. La polul opus se situau comunele *Comăna – 35,44%, Şinca – 31,12%* şi *Viştea – 29,29%*. Având în vedere numărul ridicat al membrilor pasivi ai familiei – mai ales al copiilor (care va avea ponderi chiar mai mari în secolul următor, explicând şi creşterea mai rapidă a populaţiei zonei, în ciuda unei emigraţii notabile) – aceste valori, situate, în mare parte sub 50% se justifică.

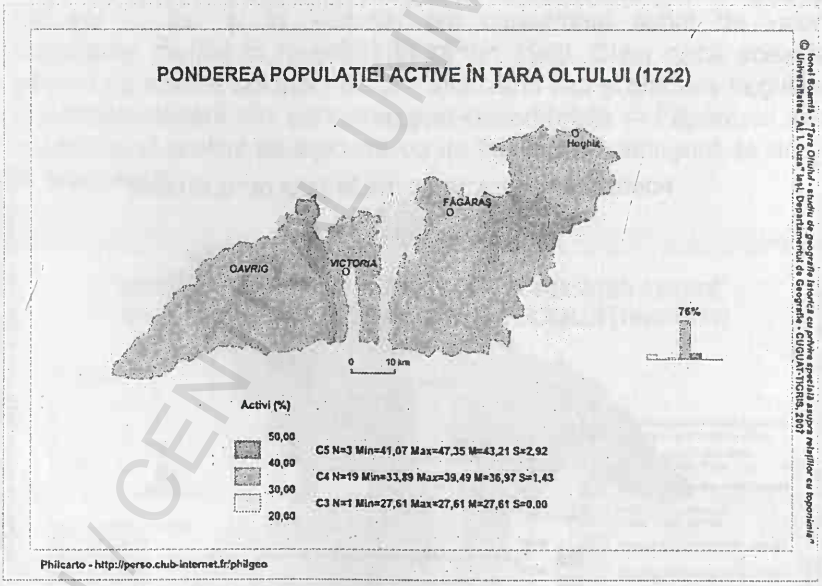

Fig. III.138

Este justificată – dacă ţinem cont de creşterea numărului de copii, dar şi de emigrările cauzate de condiţii economice, sociale, confesionale, etnice – chiar scăderea, în veacul următor a ponderii activilor sub 40%, atingând, la nivelul Ţării Oltului, 36,86% în 1722. În nici o unitate administrativă nu am mai consemnat valori mai mari

de 50%, cele mai ridicate ponderi consemnându-se în cadrul comunelor *Arpaşul de Jos – 47,35%, Şercaia – 41,22%* şi *Părău – 41,07%*. Se conturează o arie estică unde valorile se mențin – până la mijlocul secolului al XX-lea – superioare mediei zonale (legată, poate, şi de ponderile mai ridicate ale activilor în sectzorul primar). În schimb, comunele *Beclean – 34,35%, Lisa – 33,9%* şi *Voila – 27,62%* dețin ponderi mult inferioare mediei.

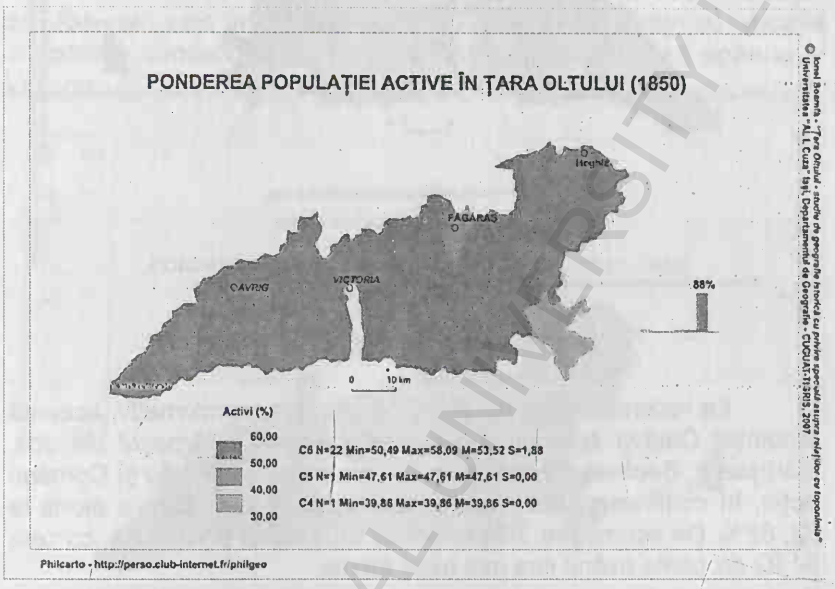

Fig. III.139

În secolul al XIX-lea asistăm, pe fondul acelei „re-agrarizări" a zonei, la creşterea ponderii populației active, care atinge în 1850 52,83%, iar în 1900 – 59,23%. Se mențin între comunele cu medii superioare unele din partea centrală – *Arpaşul de Jos* şi *Viştea*, dar şi aria estică, reprezentată de comunele *Părău, Şercaia, Şinca* şi *Hârseni*, cu valori superioare procentului de 54%. Semn al caracterului urban, dar şi al unei productivități mai mari a activităților ne-agricole, *Făgăraşul* a înregistrat, constant, ponderi inferioare zonei, care nu au atins niciodată 53%.

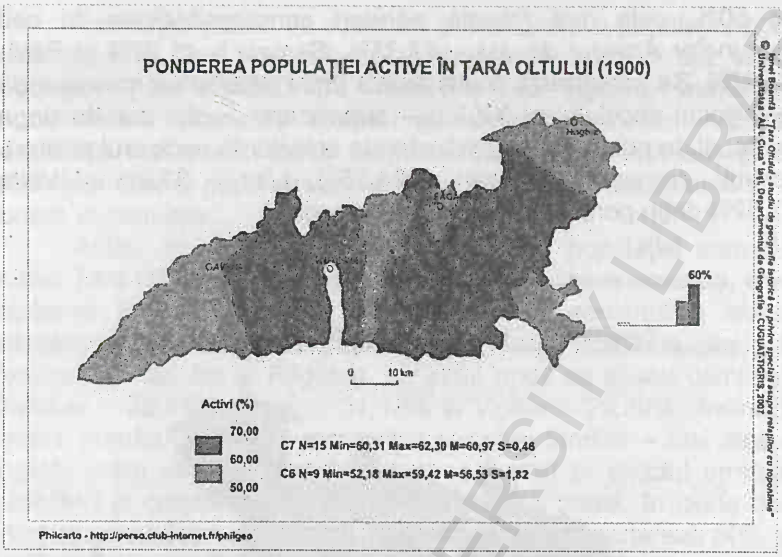

Fig. III.140

La recensământul din 1930 se menține, aproximativ, această tendință. Câteva comune din partea centrală – *Arpaşul de Jos, Cârțişoara, Beclean* şi *Recea* – şi din estul zonei – *Părău* şi *Comăna* dețin, în continuare, medii superioare celei zonale, care a ajuns la 62, 82%. De asemenea, *Făgăraşul* se situează la polul opus, cu cele 54,92 procente având cea mai mică medie.

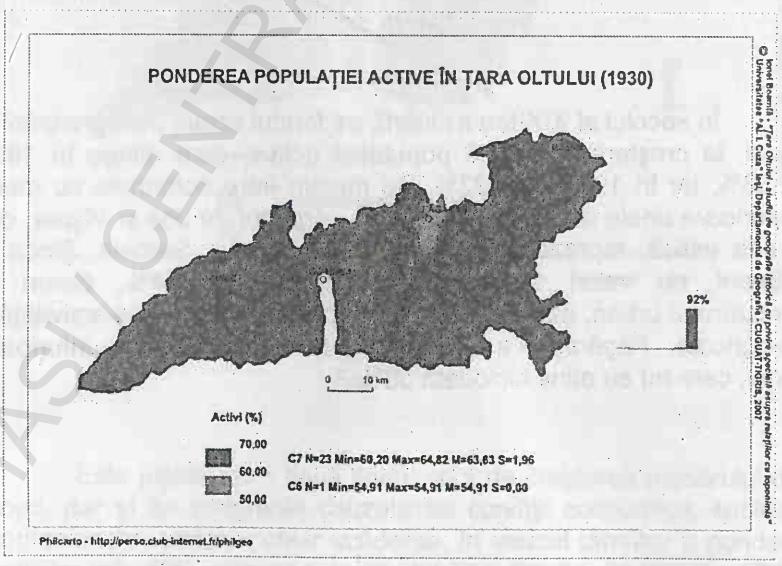

Fig. III.141

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Efect al începutului industrializării şi urbanizării zonei, dar şi al colectivizării agriculturii, după al doilea război mondial ponderea activilor a scăzut, ajungând, în 1966, la 56,76%. Se menţin cele două nuclee cu valori sperioare zonei, unul în partea centrală, celălalt în est, ambele destul de fragmentate. Cele mai mari valori, depăşind 62%, s-au consemnat în comunele *Părău, Comăna, Lisa, Recea, Poiana Mărului (Şinca Nouă), Porumbacul de Jos* şi *Arpaşul de Jos*, iar cele mai mici – sub 50%, în aşezările cu vocaţie industrială consacrată – *Făgăraş, Cârţa* – sau recent apărute – *Victoria*.

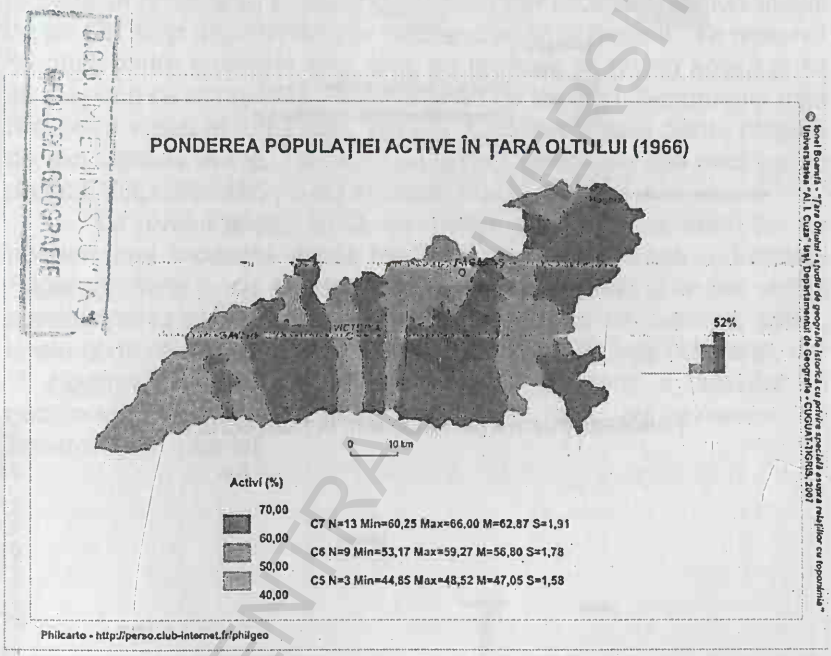

Fig. III.142

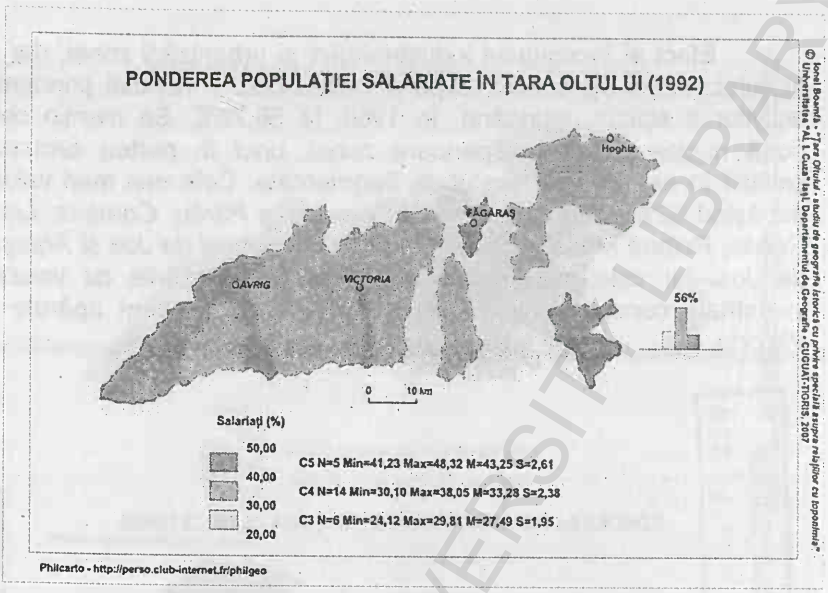

Fig. III.143

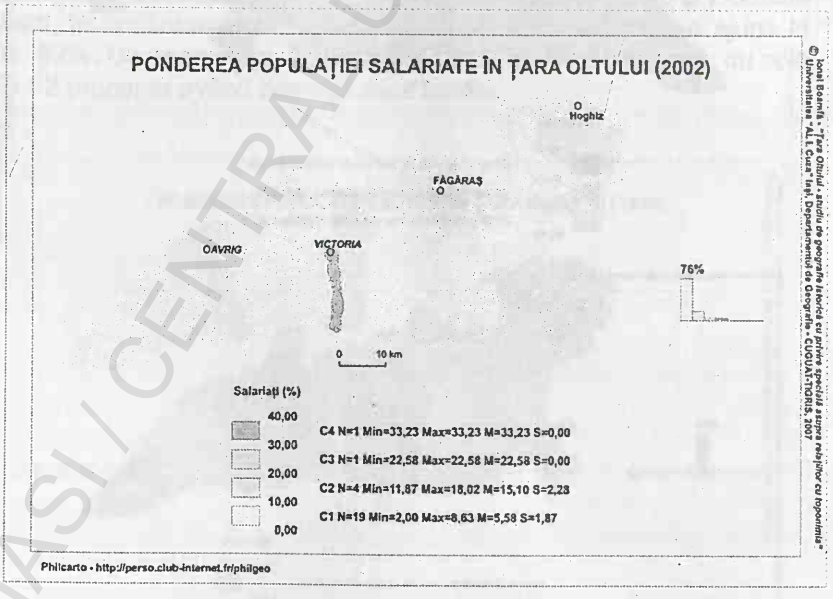

Fig. III.144

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Chiar dacă nu se referă la totalitatea populației active, şi ponderile deținute de salariați – ce reprezentau, în 1992, majoritatea covârşitoare a activilor – poate oferi o imagine legată de evoluția acestui aspect în ultima parte a secolului trecut. Deşi aplicarea legii fondului funciar era abia la început, se observă, ca efect incipient, faptul că ponderile mai mari se consemnează în mediul urban, sau/şi în comune legate într-un fel de navetism (*Ucea*), sau cu o vocație ne-agricolă redescoperită (*Şinca Nouă*). La polul opus se situează comune situate în apropierea *Făgăraşului* – *Beclean, Mândra, Hârseni* sau în estul zonei – *Părău, Şinca*, acestea fiind, anterior, măcar pentru o vreme, printre comunele cu ponderi ridicate ale activilor în ansamblu. În cazul comunelor din vecinătatea muncipiului de pe Olt, deşi disponibilizările forțate erau încă departe, se observă că mulți dintre navetiştii spre oraş au preferat să revină acasă şi să se reapuce de agricultură, ca proprietari de terenuri. Fenomenul este mai puțin vizibil în jumătatea vestică, fiindcă, pe de-o parte, oraşele de aici *Victoria, Avrig, Tălmaciu* au unități industriale mai mici, iar pe de alta, disponibilizările s-au efectuat mai târziu.

La nivelul anului 2002, se mențin cu valori mai mari, dar cu ponderi mai modeste decât în 1992, centrele urbane – *Victoria, Făgăraş, Avrig* – cu ponderi între 18 şi 33%, dar şi unele unități administrative rurale. Cu ponderi mai însemnate se remarcă, astfel, unele comune vecine cu *Victoria* (*Viştea*) sau *Făgăraş* (*Mândra*), dar şi *Hoghizul*, comună cu o importantă pondere a activilor în sectoarele neagricole. Datele se referă, însă, cu rezervele de rigoare, tot la salariați.

BCU IASI / CENTRALA

III.3. Importanța onomasticii așezărilor din Țara Oltului și zonele înconjurătoare pentru studiul mobilității populației

Pentru studierea fenomenului migratoriu, fie că ne referim la migrațiile din afara zonei studiate spre Țara Oltului, fie de aici spre alte spații geografice, sau că avem în vedere doar migrațiile interne, între așezările făgărășene, o mare importanță o prezintă onomastica și, în special antroponimia localităților din această unitate geografică. Dispunem de informații cu privire la antroponimia Țării Oltului, atât din perioade mai vechi, ele fiind oferite de urbariile din secolul al XVII-lea și de conscripția de la 1721-1722, precum și de lucrarea lui **Ștefan Pașca** [181] – în care se găsesc informații de natură antroponimică din prima parte a secolului trecut, cât și din zilele noastre, oferite atât de unele site-uri Internet – www.whitepages.com, www.infobel.be, www.telefonkonyv.hu, www.moldtelecom.md, www.portal.edu.ro, www.paginialbe.ro, etc – de unele monografii de așezări sau/și, mai ales de listele cu alegători culese cu prilejul documentării la teren din iunie 2004. Informații legate de antroponimia din așezările făgărășene și nu numai am putut obține și din alte surse, dintre cele mai variate: emisiuni radio (de exemplu, difuzate de postul Radio România Actualități), presă scrisă (locală, regională, națională), monumentele eroilor, frontispiciile caselor (mai ales în satele care au avut/au și locuitori de etnie germană) sau monumentele funerare din cimitire. De asemenea, de mare ajutor ne-au fost și informațiile oferite de locuitorii ariilor geografice în care am realizat mai multe documentări, în intervalul 1994-2004.

Cu foarte puține excepții[182], nu am putut colecta întreaga antroponimie din aceste așezări (măcar din cele ale Țării Oltului), ci doar segmente ale acesteia, însă, în unele cazuri, ea are caracter de eșantion, așa cum sunt informațiile din urbariile efectuate în anii 1632-1648, conscripția din 1721-1722 (în ambele apărând, cu numele, capii de familie și văduvele, dar fiind oferit și numărul copiilor acestora, de gen masculin), sau listele electorale din 2003-2004, unde sunt consemnați toți locuitorii domiciliați la acel moment în așezările făgărășene, în vârstă de cel puțin 18 ani. Datele colectate au fost centralizate și grupate tot conform împărțirii

[181] *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, București, 1936.

[182] Acestea fiind date de lucrările realizate de **Traian Cânduleț, Ilie Costache**, *Cârțișoara* (în volumul doi, p. 214-239 sunt redate, cu nume și prenume, toate persoanele din cele două foste sate, *Streza* și *Oprea*, la 1 ianuarie 1992), respectiv de **Aurel Drăguș**, *Boholț. Sat ardelean al tradiției, statorniciei și speranței*, partea a II-a (în care sunt prezentați sub titlul „Trei generații" locuitorii așezării, de la 1900 încoace, inclusiv cu precizarea locului actual de domiciliu, pentru cei aflați încă în viață; p. 159-198).

administrative în vigoare la 1 ianuarie 1992, hărțile realizate prezentând, deci, aceste informații doar până la nivelul unităților administrative existente atunci. Pentru evidențierea migrațiilor făgărășenilor în afara țării, am prezentat răspândirea acestora sau/și a urmașilor lor, de regulă, la nivel de țară[183]. Și în acest caz putem face măcar o comparație, între ceea ce a însemnat curentul migratoriu la începutul veacului al XX-lea[184] și importanța acestuia astăzi, fie și numai parțial reflectată.

În ceea ce privește numele pe care le putem considera *făgărășene*, am determinat câteva criterii după care ne-am condus în separarea acestora din întreaga onomastică făgărășeană. Acestea sunt:

- numele este întâlnit în cel puțin două așezări făgărășene (ambele sate, foste sate ce au primit recent statut de așezări urbane sau sate și localități componente ale acestora: cazul *Avrigului*, al localităților componente ale acestui oraș și al *Boiței*, sat – fost – component al orașului *Tălmaciu*);
- numele apare de-a lungul unei perioade îndelungate, neîntrerupt (peste 100 de ani), în cel puțin una dintre așezările făgărășene (inclusiv *Făgărașul* și cartierul său, *Galați*, fostă comună), chiar dacă azi nu mai este – deocamdată – consemnat;
- numele este în prezent atestat într-o singură așezare făgărășeană (de preferință rurală sau cu fost statut de așezare rurală), având un număr mare de purtători (cel puțin 5 persoane recenzate – azi însemnând cel puțin 0,005% din populația totală a zonei);
- numele este atestat într-o singură așezare rurală, dar și într-un oraș făgărășean (*Făgăraș, Victoria, Avrig*) sau a existat în trecut în mediul rural al Țării Oltului, fiind azi consemnat doar în mediul urban (de preferință, în două orașe – caz în care se impun rezerve – sau cu un număr semnificativ de purtători ai acestuia – cel puțin 5 – într-o singură așezare urbană – iarăși, prudență).

Mai facem o ultimă precizare: chiar dacă numele este localizat, la diverse date, ca prezent în alte așezări decât datările anterioare, în cazul în care el este consemnat în așezări învecinate sau apropiate (localități aparținând unor comune vecine cu cea din care face parte satul citat inițial) va fi luat în considerare.

[183] Excepția o constituie *Ungaria*, pentru care informațiile sunt prezentate până la nivel de *comitat*, fondul de hartă fiind realizat și oferit de colegul nostru **prof. univ. dr. Octavian Groza**.

[184] Astfel, menționata lucrare a lui **Alexandru Bărbat**, *Dezvoltarea și structura economică a Țării Oltului*, cuprinde (p. 267-277) liste cu emigranții din Țara Oltului spre România (Vechiul Regat) și America (Statele Unite). Nu este vorba de întreaga emigrație făgărășeană, ci doar de cei care au ajuns negustori și industriași patroni. La p. 278-280 este prezentat, pe comune (conform organizării administrative din perioada interbelică), numărul total al emigranților în America, la începutul secolului al XX-lea, dar și cel al reveniților acasă după Unirea din 1918. Lipsesc aici informațiile legate de actualele comune *Ungra, Hoghiz* și *Boița*, precum și referințele la satele de pe dreapta Oltului.

Antroponimia din Ţara Oltului şi zonele învecinate acesteia prezintă o importanţă multiplă în lămurirea mai multor fapte de natură geografică. În ceea ce priveşte modul în care a fost colectat materialul antroponimic ce va fi supus analizei, pentru marea majoritate a localităţilor rurale din Ţara Făgăraşului – şi chiar în cazul unor aşezări urbane (oraşul Avrig şi cartierul Galaţi al municipiului Făgăraş) – informaţiile au fost obţinute prin documentări succesive la teren. Acolo unde acest lucru ar fi fost mult mai dificil – în special în cazul celei mai mari părţi a municipiului de pe Olt şi al oraşului Victoria, materialul antroponimic a fost obţinut în cea mai mare parte consultând cărţile de telefon ale judeţelor Braşov şi Sibiu (într-o perioadă mai veche)[185], respectiv cele mai recente ediţii ce au putut fi găsite ale *„Paginilor Aurii"* pentru aceleaşi judeţe[186]. Se adaugă valoroasa lucrare a lui **Ştefan Paşca** – *„Nume de persoane şi nume de animale în Ţara Oltului"* (1936) – premiată la acea vreme de Academia Română.

În spaţiul ce înconjoară zona menţionată anterior s-au realizat documentări, parţiale, la teren, ce acoperă cea mai mare parte a localităţilor din *bazinul Hârtibaciului*, aria situată la *est şi nord-est* de *Munţii Perşani* şi unele aşezări de la sud de *Pasul Turnul Roşu*. S-au folosit, de asemenea, fie cărţile de telefon, fie volumele cele mai recente (în posesia cărora am reuşit să intrăm) pentru judeţele *Braşov, Sibiu, Argeş* şi *Vâlcea*. Au mai fost utilizate ca sursă de informare şi unele publicaţii locale[187]. De un real folos ne-au fost chiar şi unele emisiuni ale postului public de radio România Actualităţi[188]. Pentru completarea informaţiilor am utilizat şi site-ul Ministerului Educaţiei şi Cercetării cuprinzând situaţia admiterii în licee şi şcoli profesionale în anul 2001. Am notat chiar şi numele înscrise pe monumente[189], pe frontonul unor case[190] sau în cimitire. În alte cazuri, o parte a materialului antroponimic pentru unele aşezări vecine cu Ţara Oltului a fost obţinut telefonic[191]. Adăugăm şi

[185] Este vorba de documentarea realizată în vederea întocmirii tezei de licenţă, în cursul anilor 1995 şi 1996.

[186] Pentru judeţul Braşov este vorba de ediţia 2000-2001, iar pentru judeţul Sibiu – de cea din 1999-2000.

[187] Ca, de exemplu, *„Monitorul de Braşov"*, *„Transilvania Expres"*, *„Monitorul de Făgăraş"*, *„Tribuna"*, *„Monitorul de Sibiu"* şi altele.

[188] Pe această cale am obţinut o parte a informaţiilor referitoare la satele *Vama Buzăului* şi *Răşinari*.

[189] O asemenea sursă de documentare a constituit-o, de pildă, Monumentul Eroilor Neamului, căzuţi în cele două războaie mondiale, monument aflat în centrul comunei *Alţâna* de pe Valea Hârtibaciului.

[190] La *Măieruş*, cândva aşezare săsească, am notat astfel câteva nume – datate după anul construcţiei casei, înscris şi el - ale unor etnici germani

[191] Aşa este cazul cu o bună parte a numelor din satul *Ticuşul Nou*, obţinute prin telefon de la Consiliul Local al comunei *Comăna*, sau în cazul celor de la *Vlădeni* (comuna *Dumbrăviţa*), furnizate, în acelaşi mod, de către salariaţi ai fermei din localitate ce aparţine de Societatea Comercială „Bârsa" S. A.

în cazul spațiului vecin cu Țara Făgărașului, unele lucrări valoroase scrise de **Ion Conea** despre *Țara Loviștei*[192] sau **Ion Iosif Russu** despre așa numita *Secuime*[193].

Am considerat utilă și înregistrarea de pe hărțile topografice cuprinzând Țara Oltului și zonele înconjurătoare a toponimelor care fie se referă direct la nume de persoane, fie sunt derivate din antroponime făgărășene.

Chiar dacă nu face obiectul prezentului studiu, am extins aria cercetărilor noastre la un spațiu acoperind – mai mult sau mai puțin – un teritoriu situat, din punct de vedere administrativ, în peste 20 de județe, situate mai ales în centrul, nordul, estul și sudul țării și, respectiv la nivelul Capitalei. În unele cazuri am realizat chiar cercetare la teren[194], în altele am consultat, ca și în cazul Țării Făgărașului și al zonelor învecinate acesteia, cărțile de telefon, volumele *„Pagini Aurii"* care ne-au fost accesibile, site-ul menționat al Ministerului Educației și Cercetării, presa scrisă locală[195] sau am beneficiat de emisiuni ale aceluiași post de radio[196], ori de alte surse scrise[197] de documentare. Am fost sprijinit, nu de puține ori, chiar de colegii și studenții din Departamentul de Geografie al facultății noastre.

Chiar dacă nu am reușit, nici din sursele utilizate, să colectăm întotdeauna – din motive obiective, diverse – tot materialul pe care îl aveam la dispoziție, considerăm că recenzarea sa (mai cu seamă a celui din spațiile geografice care nu se învecinează cu Țara Făgărașului) prezintă o mare importanță, în special atunci când se are în vedere fenomenul migrațiilor, atât spre, cât și dinspre zona luată în studiu. În demersul nostru am urmărit – indiferent de spațiul geografic din care am cules informația – să utilizăm cât mai multe forme de colectare a materialului antroponimic. Având în vedere sprijinul primit în încercarea noastră, din partea unor instituții și persoane diverse, considerăm că nu greșim nemenționând pe cineva, deoarece, din motive lesne de înțeles, nu dorim să nedreptățim pe nimeni. Tuturor celor care ne-au sprijinit, oricât de modest ar putea fi considerat acest sprijin, le adresăm sincere

---

[192] **Ion Conea** (1935), *Țara Loviștei. Geografie istorică.*

[193] **Ion Iosif Russu** (1990), *Românii și secuii.*

[194] Respectiv în sudul (comuna *Lieşti*, județul Galați) și vestul Moldovei (așezări situate în aria Parcului Forestier Vânători-Neamț), nordul (comuna *Jijila* și orașul *Măcin*, județul Tulcea) și centrul Dobrogei (municipiul *Constanța* și orașele *Basarabi* și *Eforie*) și estul Transilvaniei (municipiul *Miercurea-Ciuc*)

[195] Dăm câteva exemple: *„Delta", „Monitorul de Roman", „Adevărul Harghitei"* etc.

[196] În emisiunea *„Ora românilor de pretutindeni"*, difuzată duminică 19 august 2001, de la orele 23, a fost vorba despre comuna *Giurgiuleşti*, județul Cahul, Basarabia, cu numeroase informații legate de chestiunile abordate în acestă lucrare.

[197] Astfel am consultat, la Casa Memorială „Ion Creangă" din *Humuleşti*, arborele genealogic al marelui povestitor.

mulțumiri şi rugămintea de a găsi, în aceste rânduri, expresia recunoştinței noastre.

1.Antroponimia făgărăşeană

Antroponimia făgărăşeană este deosebit de importantă atât pentru lingvişti, cât şi pentru istorici şi geografi. Studiul de față îşi propune să scoată în evidență rolul pe care numele – fie ele de botez, de familie (gentilicii) sau supranume (porecle) – îl au pentru studiile de geografie istorică.

1. 1. Originea semantică a antroponimelor făgărăşene

Ne vom referi mai întâi la numele care indică apartenența sau originea locală (după localitate, regiune, țară). Astfel, citându-l pe **Ştefan Paşca** (1936), putem da ca exemple: *Beclereanu, Berivoian, Brezan, Cârțoroşan, Calboran, Cincan, Colunaru, Colnan, Dejenariu, Dridişanu, Făgărăşanu, Gălățeanu, Gridan, Ieşan, Părăianu, Pojoritan* [198] *, Receanu, Racoviceanu, Sâmbeteanu, Săscioranu, Şincanul, Sincariul, Şoneru, Vişteanu, Voivodean* ş. a., toate atestând, la acea vreme, mişcări ale populației din zona studiată. Pe baza documentării realizate în ultimii ani ai secolului trecut mai putem adăuga: *Buciumean, Cârțan* [199] *, Comănariu, Drăguşan, Fogarascher, Fogarasi, Halmagy, Halmaghi, Mărgineanu, Mândrean, Olteanu, Porumbăcean, Şercăianu, Voila* etc, multe din acestea fiind atestate chiar la Făgăraş. Am înregistrat chiar şi toponime care fac referință la originea unora dintre locuitorii zonei, plecați din alte părți ale Țării Oltului, cum ar fi, de pildă, locul numit *Pârâu' Uceanului*, înregistrat la Racovița.

Există şi onomastică făgărăşeană care face referire la locuitori veniți în Țara Oltului din alte regiuni ale țării şi chiar de peste hotare. Citându-l din nou pe **Ştefan Paşca**, vom da ca exemple: *Bălgrăzanu, Braşovean, Craioveanu, Fofelzanu, Heghigan, Jinar, Orlățan, Poenaru, Râşnovan, Seceleanu, Turdeanu* etc [200]. Vom completa – şi de această dată – aceste informații cu date culese de la teren în ultimii ani: *Albean, Armeanu, Armencu, Bârsan, Bulgaru, Deutschmann, Grecu, Kopandy, Korodi, Lengyel, Marosi, Moldovan, Munteanu, Muntenuş, Mureşan, Nanasy, Pomîrleanu, Ratz, Rațiu, Rheiner, Rusu, Sasu, Silaghi, Sârbu, Szasz, Teutsch, Turcu, Török, Vezean* ş. a., repartizate, de această dată, preponderent în mediul rural, relativ uniform la nivelul zonei. Din nou, bazându-ne tot pe cercetarea proprie la teren, putem completa şi cu exemple de numiri

[198] Numele se referă, aproape sigur la originari din satul făgărăşean *Pojorta*, fiind mai vechi decât forma numelui actual al aşezării în cauză, din vremea când şi aceasta se numea, ca şi altele, din diverse alte regiuni, *Pojorâta*.

[199] Numele, ajuns vestit prin cunoscutul cioban-cărturar *Badea Gheorghe Cârțan*, nu mai este azi atestat la *Cârțişoara*. Îl cităm, însă, şi datorită importanței sale pentru fenomenul migrațiilor interne în Țara Oltului.

[200] **Şt. Paşca** (1936) – *Nume de persoane şi nume de animale în Țara Oltului*, p. 87-91.

ce se referă la populație venită din afara Țării Oltului, preponderent din afara spațiului românesc actual: *Torok* – la Hoghiz, *Pe Ungura* – la Ileni, *Fântâna Leahului* – la Porumbacul de Sus, *La Păru' Grecului* – la Cârțișoara sau *Sârghina* – la Crihalma.

Supranumele ce pornesc de la apelative numind, obiectiv, îndeletnicirea individului sau a colectivității sunt și ele numeroase. Putem exemplifica, din aceeași lucrare[201]: *Blidar, Ferestrar, Glăjar, Timar* și altele, la acestea adăugând nume culese în cadrul documentării proprii: *Kovács* (Hoghiz), *Cantor, Moraru, Cimpoieru* (Cuciulata), *Văcăruș* (Crihalma), *Rotariu* (Vad), *Olariu* (Șinca Veche), *Schneider* (Perșani, Făgăraș), *Funariu* (Copăcel, Ucea de Sus), *Trâmbițaș* (Beclean, Ludișor), *Palér*[202] (Lisa), *Ucenicu, Schuller*[203] (Cârța), *Colcer* (Porumbacul de Jos), *Zugravu* (Boița) etc. Uneori vechea îndeletnicire, devenită nume de persoană, poate avea și conotații etnice, mai ales în cazul țiganilor[204]: *Lingurar, Budar*[205] – notate de **Ștefan Pașca** sau *Cimpoieru* (Cuciulata), *Căldărar(u)/Caldarar* (Perșani, Făgăraș, Beclean), *Rudariu* (Șinca Veche), *Gabor*[206] (Racovița) etc. Și în acest caz putem adăuga unele toponime care fac referire la o îndeletnicire, devenită, ulterior nume, așa cum este cazul cu numirile *Grâul (Gruiul) Văcarului* și *Pârâu' Văcarului* din hotarul satului Comăna de Jos, în satul vecin Crihalma notând numele *Văcăruș*, deja menționat.

Există și situații când numele unora dintre locuitorii zonei au caracter depreciativ, „dela numele unor titluri pe care cei numiți cu ele nu le-au avut niciodată"[207]: *Căpraru, Cătănoiu* (**Șt. Pașca**), sau *Catană* (Ucea de Sus), *Cătănaș* (Victoria) – nume culese de noi la teren. Exemplificările anterioare pot fi completate și cu numiri referitoare la același aspect, cum ar fi *Katona Domb/Dealul Cătanelor*, înregistrat pe tărâm lingvistic maghiar la Hălmeag (și de aceea, credem noi, mai puțin susceptibil să se refere la ceva depreciativ).

---

[201] **Șt. Pașca**, *op. cit.*, p.92 și urm.

[202] Menționăm că acesta este modul în care localnicii pronunță acest nume, fapt pe care am considerat necesar să-l marcăm prin accent.

[203] Ambele nume au, aici și înțelesul de *învățăcel într-o meserie.*

[204] Facem precizarea că utilizarea acestui cuvânt pentru etnia amintită nu are un sens peiorativ și se înscrie, ca utilizare, în tradiția localnicilor, fie ei români, maghiari sau sași. Chiar și toponimia vine în sprijinul ideii enunțate, deoarece sunt nu puține cazurile când, pe hărțile topografice austro-ungare, marginea unui sat – fie el unguresc sau săsesc – este consemnată prin etnonime ca *Țigănie, Țigănia* (de pildă la *Felmer*, pe harta topografică austro-ungară de la sfârșitul secolului al XIX-lea). În aceeași ordine de idei, nu deranjează pe nimeni dintre germani dacă, local ei sunt numiți sași sau nemți, iar polonezii – leși.

[205] *Idem*, p. 93.

[206] Numele poate indica faptul că purtătorii lor fac parte din grupul intelectualilor aparținând acestei etnii. Acest nume poate fi, însă, derivat dintr-un patronim.

[207] *Ibidem*, p. 94.

Şi în cazul numelor ce fac referire la un titlu – cum ar fi *Banu, Craia, Boer, Nemeş, Judele, Duca* sau *Vodă* – întâlnite în multe aşezări făgărăşene, sensul poate fi depreciativ, ironic, dar, credem noi, nu obligatoriu şi doar cu caracter de excepţie, cel puţin în ceea ce priveşte instituţia de tradiţie a boieritului, ce are, de asemenea rădăcini mai vechi, datând din epoca formaţiunilor prestatale afirmate în zonă (secolele IX-XIII). Iarăşi putem completa cu toponime referitoare la acest aspect, înregistrate la teren sau pe hărţile consultate: *Voivodeni, Vaida-Recea, Dealul Crai* (Ungra), *Valea Luban* – corect *Valea lui Ban*[208] (Viştea de Jos), *Via lui Boieru* (Cârţa) ş. a.

Alteori, unele supranume arată o infirmitate sau un defect avut fie de purtătorul unui asemenea nume, fie de un strămoş al său. Putem cita, ca exemple: *Albu, Buzata, Colţata, Nodea* (ultimul, cu aluzie la statură) etc, la **Ştefan Paşca**, sau *Strâmbu* (Vad, Şinca Veche), *Lungu* (Perşani, Măliniş), *Şchiopu* (Porumbacul de Jos, Porumbacul de Sus) şi altele, notate personal.

Există situaţii în care unele supranume au un caracter metaforic. De pildă, un nume ca *Lupu* se referă la „lăcomia" (în mâncare) a cuiva[209]. În cazul unui nume ca *Păsăroiu* – om care umblă după cuiburi – este vorba de un caracter metaforic al său (**Şt. Paşca**, 1936). Autorul citat clasifică chiar diversele nume figurate după noţiunile care stau la baza lor[210], deosebind nume care pornesc de la *obiecte din gospodăria casnică – Blidea, Butoiu, Custurea Fuiorea, Roabă* etc –, de la *nume de arbori şi plante, în general – Busuioc, Neghină, Copaciu, Goron/Gorun* şi altele, de la *numele unor produse agricole – Orzu/Orzan/Orzea, Ovesea, Secărea, Picioarca* ş. a. m. d.

1. 2. Antroponimele derivate din nume de botez

Facem dintru început precizarea că ne vom referi la aceste nume - atât în acest capitol, cât şi în următoarele - indiferent de tărâmul lingvistic pe care ele s-au format, fiind, oricum, vorba în primul rând de cel românesc, la care, izolat, dar demn de luat în seamă, se adaugă materialul antroponomastic de origine maghiară şi germană.

Localităţile Ţării Oltului în care se întâlnesc antroponime rezultate din nume de botez reprezintă mai mult de jumătate din reţeaua de aşezări a zonei. Este vorba, astfel, de peste 50 de asemenea antroponime formate pe tărâm lingvistic românesc, notate în 57 de aşezări, atât în mediul rural, cât şi în cel urban. Dintre acestea putem da câteva exemple: *Pârvu* (Bogata Olteană,

[208] Toponimul a avut, se pare, de suferit în perioada stăpânirii austro-ungare asupra zonei.
[209] **Şt. Paşca**, *op. cit.*, p. 105-106.
[210] *Idem.*

Cuciulata, Şinca Veche), *Şerban* (Cuciulata, Fântana, Ohaba, Făgăraş, Beclean), *Costea* (Comăna de Jos, Făgăraş, Victoria, Corbi, Olteț), *Oană* (Părău, Făgăraş, Victoria), *Roman* (Şinca Veche, Perşani, Ohaba, Făgăraş, Colun), *Cornea* (Perşani, Şinca Veche, Ileni, Făgăraş, Beclean, Feldioara, Ucea de Sus, Victoria), *Opriş* (Făgăraş, Dridif, Cincşor, Ucea de Jos, Corbi, Victoria, Glâmboaca), *Oprea* (Perşani – *Opreafenea*, Făgăraş, Victoria, Cârțişoara, Avrig – *Oprenea*, Glâmboaca – *Oproiu*, Sebeşul de Jos – *Oprea-Popa*) şi altele. Precizăm însă că azi, la Cârțişoara numele *Oprea* nu mai este atestat, dar îi dovedesc existența de odinioară numele unuia din fostele sate ce alcătuiesc actuala aşezare – *Oprea-Cârțişoara* – şi informația primită la teren de la informatorul nostru **Toma Sopa** (originar din satul vecin, *Cârța*), din care reiese că purtătorii numelui *Oprea* de la *Poenița/Găinari* (aşezare aflată în componența comunei *Cârța*) au venit din satul natal al lui Badea Cârțan.

Şi în acest caz toponimia vine cu completări în sprijinul ideilor enunțate, înregistrându-se peste 40 de asemenea numiri la nivelul zonei. Putem exemplifica: *Unghiul Cornii* (Crihalma), *Grâu' Cornii* (Cârța), *Poiana Opriş* (Sărata), *Coasta Oprişţoaii* (Colun), *Lazu' Oprii* (Cârțişoara – în partea comunei numită în trecut *Streza-Cârțişoara*, ceea ce dovedeste şi aşezarea, în trecut a unui *Oprea* peste râu) etc.

Chiar dacă la migrația locuitorilor în interiorul Țării Oltului ne vom referi ceva mai târziu, faptele prezentate până acum ne îndreptățesc să conchidem că la nivelul zonei au existat deplasări individuale sau/şi colective, reflectate şi de prezența unor nume adesea identice în diferite locuri ale arealului de care ne ocupăm. Această constatare este valabilă – chiar dacă anticipăm puțin – şi în ceea ce priveşte, pe de-o parte aşezarea în Țara Făgăraşului a unor originari din afara acesteia (uneori chiar de la distanțe apreciabile), iar pe de alta – deplasarea şi stabilirea unor originari din zonă nu arareori la sute de kilometri distanță de locul de origine.

Pe tărâm lingvistic ungar s-au înregistrat asemenea antroponime doar în 5 aşezări: Hoghiz - *Imre*, Hălmeag – *Antal*, Cârța – *Ioska, Bela, Gyury*, Săcădate - *Andras*, respectiv Făgăraş – *Jákab, Las(z)lo, Lázár, Pal(l)*. Am constatat, probabil ca o reflectare a situației anterioare Unirii de la 1918, chiar şi nume româneşti în „haină" lingvistică maghiară – *Paskuy, Isztoika, Stoyka, Zsiga* (la Făgăraş) –, dar fenomenul amintit este unul izolat.

Antroponimele apărute pe tărâmul lingvistic german care intră în această categorie s-au înregistrat, de asemenea, în puține localități, fiind nesemnificative ca număr. Este, mai exact, vorba de Şercaia – *Lukas* (purtat şi de românii şercăieni), Cârța – *Stefani* şi Făgăraş – *Michaelis, Ludwig, Stefani*.

Țiganii, deşi sunt astăzi cel mai numeros grup etnic din zonă, după români – probabil, în primul rând datorită statutului de

inferioritate, inclusiv lingvistică – nu au asemenea antroponime derivate de la nume de botez, preluând, adesea, nume de la celelalte etnii din Țara Oltului, în principal de la români. Am întâlnit asemenea cazuri (relatate de localnici în cursul documentării la teren) la Cuciulata – *Pârvu*, la Galați-Făgăraș – *Samoilă* sau la Racovița – *Gabor*. Fenomenul preluării de nume de la celelalte etnii – mai ales de la români – este mai vechi, fiind semnalat, pentru sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor, de **Ștefan Paşca**[211]. Este interesant de semnalat faptul că, uneori, un nume, trecut la români de la maghiari – pe diverse căi (mai probabil, prin intervenția autorităților austro-ungare) – este preluat ulterior și de țigani, de la români. Astfel s-au petrecut lucrurile în cazul numelui *Gabor*, prezent la românii din Toderița și la cei din Voila (unde este atestat și numele românesc *Gavrilă*), dar purtat, la Racovița, de țigani (dacă nu este, cumva, vorba despre nume care atestă prezența, printre țigani a unor intelectuali, fapt pomenit anterior). Aceste fapte se constituie, măcar în parte, într-o mărturie, modestă, este adevărat, a interferențelor etnoculturale dintre diversele grupuri naționale atestate de secole în zonă.

Se remarcă, astfel și la nivelul antroponimiei, că influențele alohtone s-au manifestat izolat, punctual, având o pondere modestă la nivelul zonei. Acestea s-au manifestat doar prin intermediul celor două etnii privilegiate de autorități timp de secole – ungurii și germanii. Rezultat al conviețuirii între românii majoritari, cele două etnii favorizate și țiganii cu un statut socio-economic inferior, unele antroponime au trecut de la o etnie la alta. Uneori, însă – în cazul unor nume românești – autoritățile (în special cele maghiare) au intervenit, deformându-le, dar aceste nume dețin o pondere nesemnificativă la nivelul antroponimiei românești.

Cu rezervele de rigoare, am utilizat, la momentul documentării, datele din volumele editate în anul 2000 de „Pagini Aurii" S. A. și Romtelecom R. A. pentru județele *Brașov* și *Sibiu*, pentru localitățile *Perșani, Șinca Veche, Șinca Nouă, Beclean, Ucea de Sus*, respectiv *Boița*.

Astfel, la *Perșani* am recenzat 85 de nume de familie, dintre care cele cu o frecvență mai mare (trei sau mai multe familii purtând același nume) sunt doar 15, adică puțin peste 20% din total (am inclus aici și diferitele variante sub care este atestat fiecare nume): *Staneasa/Stăneasa/Stăneasă* (9 familii cu acest nume), *Matau/Matău/Mătău/Măţău* (8), *Langa* (6), *Gociu* (5), *Solche(a)/Şolchea* (5), *Moldovan* (4), *Raita* (4), *Cătoiu/Căţoi* (3), *Grama* (3), *Lup/Lupu* (3), *Mamula/Mămulă* (3), *Nicălău* (3), *Popa* (3), *Toader* (3) și *Ungur* (3). Acestea totalizează 65 de familii – peste o treime din total – din cele 147 recenzate ca având post telefonic fix.

[211] *Op. cit*, p. 42.

La *Şinca Veche* beneficiază de telefonie fixă 185 de familii, iar totalul numelor de familie recenzate aici este de 105. Dintre acestea, doar 17 nume au câte trei sau mai mulți reprezentanți: *Bălan* (11 familii), *Moldovan* (10), *Popione* (7), *Bârsan/Bîrsan* (6), *Boier/Boieriu/Boieru* (6), *Sas/Sasu* (6), *Strâmbu/Strîmbu* (6), *Urs* (6), *Găilă/Goila/Goilă* (5), *Muntean/Munteanu* (5), *Popa* (5), *Ştefan* (5), *Dobrean* (4), *Stoica* (4), *Aterman* (3), *Oltean/Olteanu* (3), *Orzan* (3), *Uscoiu* (3), totalizând 98 de familii, adică aproape jumătate din cele recenzate.

La *Şinca Nouă* am înregistrat 161 posturi telefonice fixe, aparținând la doar 35 de nume de familie. Dintre acestea, 17 nume au trei sau mai mulți reprezentanți: *Flucuş* (39 de familii, reprezentând singur acest nume circa un sfert din totalul familiilor conectate la telefonie fixă), *Ittu* (10), *Uscoi/Uscoiu* (10), *Fenechiu* (8), *Muşina/Muşină* (8), *Tunsoiu* (8), *Dima* (7), *Chima* (6), *Chiujdea/Ghiujdea* (6), *Ciocan* (6), *Oadăn/Oaden* (4), *Popa* (4), *Popocea* (4), *Scurtu* (3), *Şerb* (3), *Tretiu/Trețiu* (3), *Turcea* (3). Acestea totalizează 132 de posturi telefonice, adică aproximativ trei sferturi din cele înregistrate.

La *Beclean* am recenzat 61 de nume de familie, care totalizează 108 posturi telefonice. Între acestea, un număr de 8 familii au cel puțin câte trei reprezentanți ce posedă telefon fix: *Trâmbițaş/Trîmbițaş* (11 familii), *Jiga* (9), *Cosma/Cozma* (6), *Ludu* (6), *Şipoş* (6), *Grama* (4), *Bodarnea/Bodârnea/Bodirnea* (3), *Țuțurea* (3). Astfel, aproximativ 15% din aceste nume beclerene totalizează 48 din posturile telefonice din sat, reprezentând aproape jumătate din numărul tuturor familiilor recenzate.

La *Ucea de Sus* posturile telefonice sunt în număr de 180, grupate pe 73 de nume de familie. Între acestea, 16 nume – o cincime din total – dețin 126 de telefoane fixe, reprezentând peste două treimi din aceste aparate: *Ghindea* (17 nume de familie), *Bărbat* (16), *Silea* (11), *Vlad* (11), *Fuciu/Funciu* (9), *Muntean/Munteanu* (9), *Florea* (6), *Funariu* (6), *Nan* (5), *Bârsan/Bîrsan* (4), *Dobrin* (4), *Pandrea* (4), *Ştefan* (4), *Voila/Voilă* (4), *Burs/Bursu* (3), *Hoaja* (3).

Pentru cel mai tânăr oraş din Țara Oltului – *Avrigul* – dispunem de date mai puține. Totuşi, şi aici se remarcă cu cel puțin trei posturi telefonice patronimele *Orza/Orzan* (12 nume de familie) şi *Oltean/Olteanu* (4).

Boița, aşezare aflată în componența recent declaratului oraş *Tălmaciu*, cuprinde un număr de 37 de antroponime, cărora le aparțin 91 de posturi telefonice. Dintre acestea, reprezentanții a 11 nume – circa o treime – dețin 46 de posturi fixe (adică jumătate din total): *Cocă* (8), *Basarabă* (7), *Lupescu* (5), *Stoica* (5), *Albescu* (3), *Bobeş/Bobeşiu* (3), *Căian* (3), *Mohor* (3), *Neghină* (3), *Pătărău* (3), *Poenariu* (3).

Raportat la numărul de locuitori, este interesant de precizat şi câți revin la un post telefonic. Astfel, dacă în mediul urban, la *Braşov* revine un telefon la 3.9 locuitori, la *Făgăraş* – unul la 4.6, la *Victoria* – unul la 4.8, iar la *Tălmaciu* – unul la 16.9 locuitori[212], în mediul rural valorile sunt diferite, corespunzător celor două județe revenind mai mulți locuitori la un post telefonic fix. Am consemnat, pentru aşezările la care ne-am referit în privința antroponimelor, următoarele: un telefon la 7.4 locuitori la *Perşani*, unul la 5 locuitori – la *Şinca Veche*, unul la 9.1 locuitori – la *Şinca Nouă*, unul la 6.4 locuitori – la *Beclean*, unul la 5.2 locuitori – la *Ucea de Sus*, respectiv unul la 18 locuitori – la *Boița*[213]. Amintirea acestui indice este necesară deoarece – deşi sursa documentară utilizată poate fi, uneori, privită cu oarecari rezerve – ne oferă o imagine cât de cât relevantă a ponderii, măcar printre abonații telefonici, a reprezentanților având un anumit nume la nivelul respectivei aşezări.

Cu prudența care este necesară, având în vedere atât cele exprimate anterior, dar şi caracterul de secvență statistică – mai mult impus de existența sau nu a posturilor telefonice fixe – al aşezărilor menționate, vom încerca să prezentăm atât ce nume sunt mai frecvente, numeric, în toate aceste aşezări, cât şi care dintre ele apar în mai multe din aceste localități (dar nu numai în acestea), chiar dacă nu în toate dintre ele au fost menționate.

Cei mai numeroşi, de departe, sunt purtătorii numelui *Flucuş*, chiar dacă dintre localitățile luate ca eşantion sunt atestați doar la *Şinca Nouă* (39 de familii). Numărul mare al acestora întăreşte ideea originii locale a acestui neam. Urmează, apoi, purtătorii numelor: *Ghindea* (17), *Bărbat* (16 – ambele nume atestate, între localitățile citate, doar la *Ucea de Sus*), *Moldovan* (15 – la *Şinca Veche, Perşani* şi *Şinca Nouă*), *Muntean(u)* (15 – răspândiți la *Ucea de Sus, Şinca Veche* şi *Perşani*), *Orza/Orzan* (15 – localizați la *Avrig* şi *Şinca Veche*), *Uscoiu* (13 – aflători la *Şinca Nouă* şi *Şinca Veche*), *Vlad* (13 – la *Ucea de Sus, Beclean* şi *Perşani*) ş. a. m. d. Fără a ține în mod deosebit seama de numărul total de purtători ai numelor ce urmează, se mai remarcă antroponimele: *Mățău, Langa, Ştefan, Ittu, Chima, Cosma, Ludu, Florea, Nan, Pandrea, Funariu, Oltean(u),*

[212] Valorile acestea se explică prin recenta declarare ca oraş a *Tălmaciului* (1989). Mai trebuie avut în vedere şi faptul că, într-un an (2000-2001), numărul posturilor telefonice în aceste aşezări din județul Sibiu, putea să fi crescut semnificativ. Din motive obiective, pentru *Avrig* nu am dispus, la data documentării, de date complete.

[213] Am prezentat şi aceste valori pentru a justifica faptul că ne-am oprit, în analiza frecvenței antroponimelor din Țara Oltului, la localități cu un număr cât de cât semnificativ de locuitori. Cu excepția *Becleanului* (690 locuitori la recensământul din 7 ianuarie 1992), celelalte localități menționate aveau, fiecare, mai mult de 900 locuitori). Am preferat, în altă ordine de idei, aşezări rurale (foste sau actuale), deoarece, de regulă, populația satelor este mai stabilă.

Şerban, Dobrin, Dobrean, Stoica, Basarabă, Grama, Urs, Bârsan etc.

Chiar dacă despre migrații va mai fi vorba în acest capitol, credem că putem face câteva scurte constatări:

- prezența în estul Țării Oltului a antroponimului Moldovan atestă pătrunderea dinspre regiunea de la est de Carpați a unor strămoşi ai purtătorilor acestui nume[214], lucru deja dovedit şi cu un alt prilej (I. Boamfă, 1996);

- localizarea purtătorilor numelui Muntean(u) în arealul din sudul depresiunii ne confirmă ideea unor migrații din sau de peste munți (din ceea ce s-a numit de mult timp Muntenia);

- atestarea antroponimului Bârsan nu doar în estul, ci şi în centrul Țării Oltului – la Şinca Veche (apropiată şi de Țara Bârsei), dar şi la Beclean şi Ucea de Sus – întăreşte ideea unor migrații, în interiorul zonei, dinspre estul acesteia către vest, fapt dovedit, spunem noi, şi de prezența unor nume ca Nodea sau Mij(e)a (la Şinca Veche şi Beclean), Dobrin sau Ştefan (la Şinca Veche şi Ucea de Sus), Stoica (la Şinca Veche şi Boița) etc;

- prezența numelui Oltean(u) mai ales în aşezările ce nu intră în contact cu Oltul (excepție face doar Avrigul), lăsând să se înțeleagă că acolo unde apare în zonă se referă la originari din lungul Văii Oltului, în sens strict;

- păstrarea numelui Basarabă doar la Boița – dar şi la Făgăraş – mai aproape de acea posibilă primă reşedință a Țării Oltului de la Cârța (secolele IX-XII);

- existența unor migrații strict locale, întărită şi onomastic de prezența unor patronime identice în aşezări apropiate una de alta: Ittu, Uscoiu (la Şinca Veche şi Şinca Nouă), Trâmbițaş (la Beclean şi Ludişor, posibila roire din prima aşezare putând fi dovedită de existența aici a numelui Ludu), Voila (antroponim la Ucea de Sus, în ambele aşezări fiind notat şi numele Şerban), dar şi numele unei aşezări din apropiere[215];

---

[214] La *Ucea de Sus* este atestat şi antroponimul *Bîrlădeanu*, întărind ideea unei influențe moldoveneşti şi în centrul sau vestul Țării Oltului, atestată şi toponimic.

[215] În Țara Oltului acesta se pronunță *Vóila*, nu *Voíla*, nume al unui cartier al municipiului *Câmpina*, unde se pare că, la început, s-au aşezat originari din zona studiată de noi.

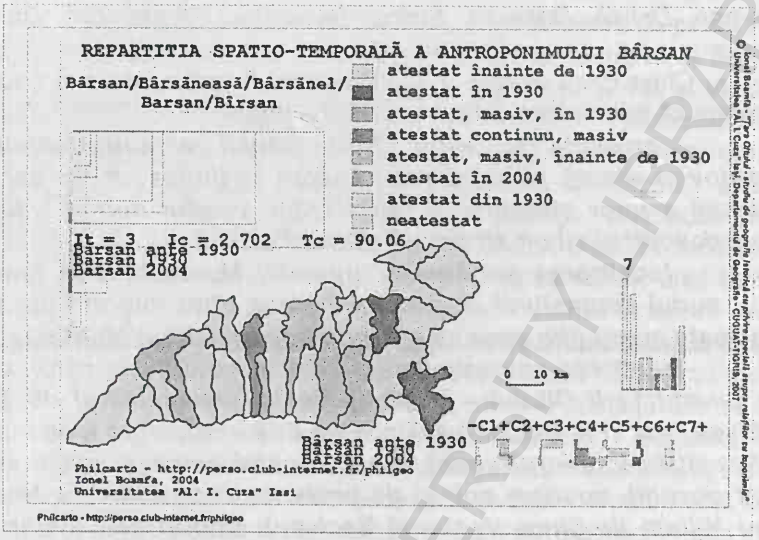

Fig. III.145

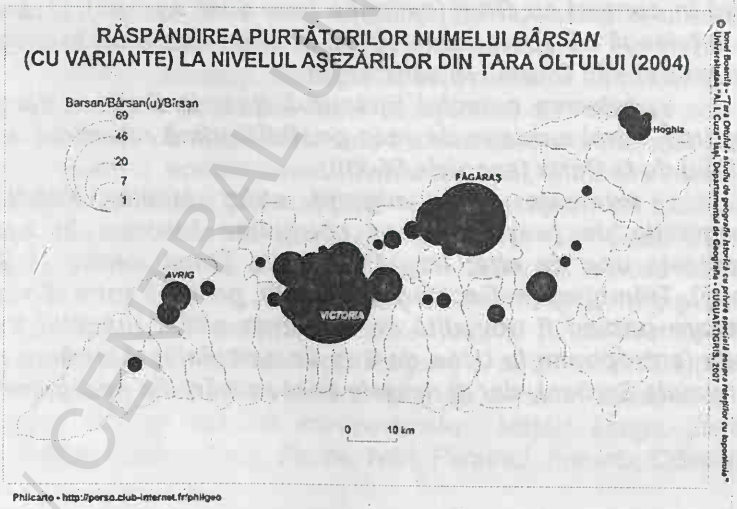

Fig. III.146

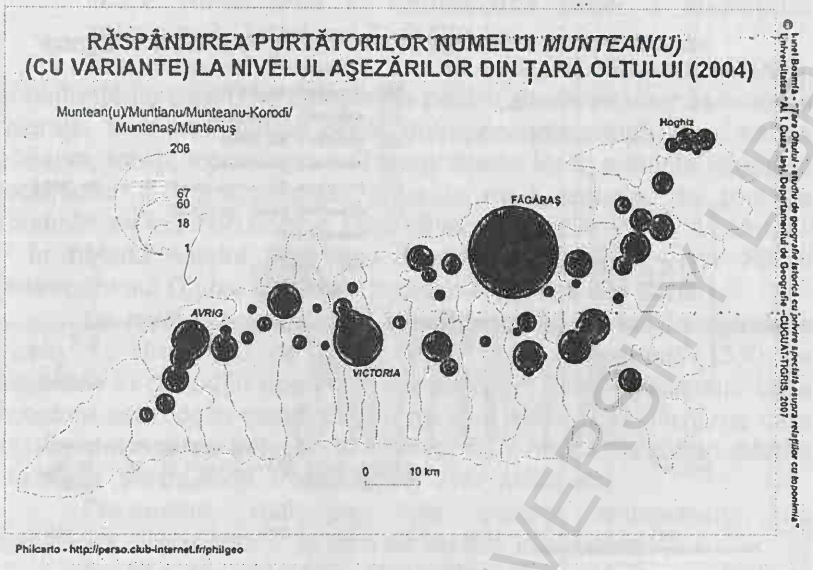

Fig. III.147

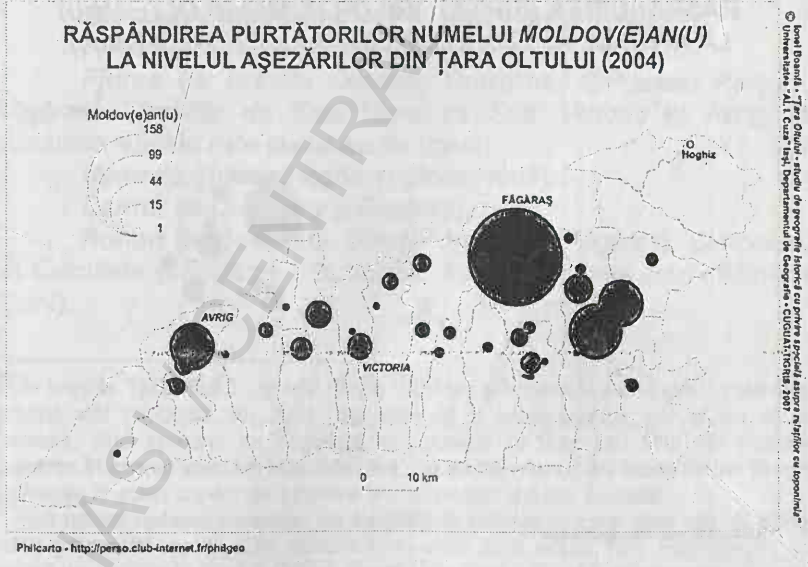

Fig. III.148

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

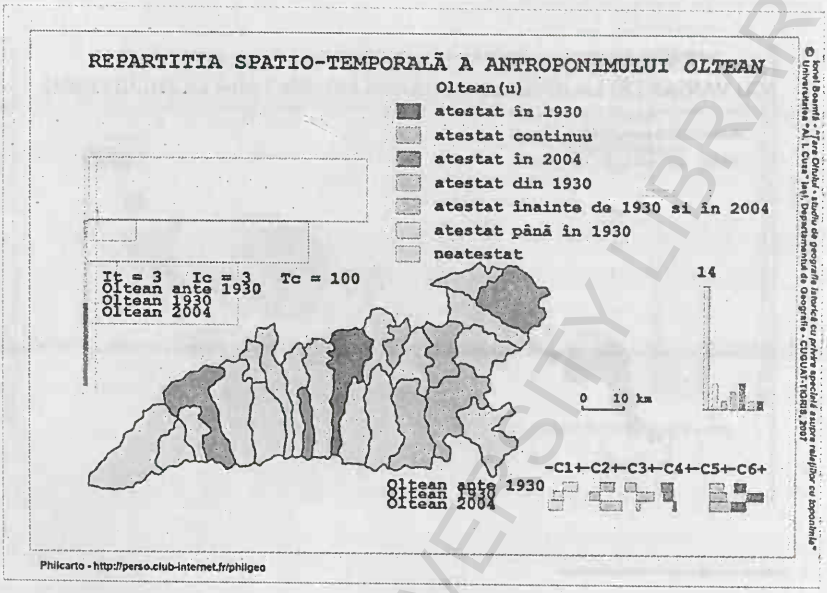

Fig. III.149

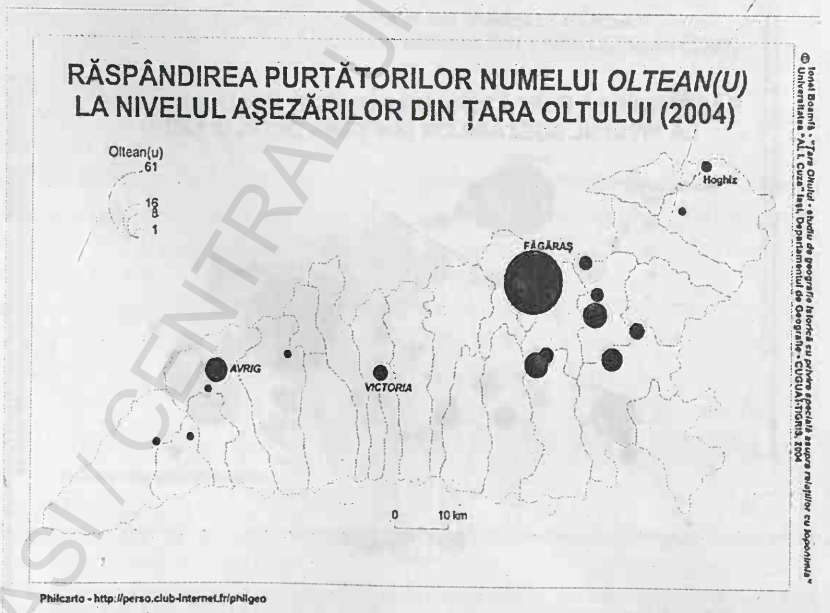

Fig. III.150

III.3.1. Reflectarea în onomastica zonei a migraţiilor antropice în interiorul Ţării Oltului

Am remarcat deja cu un alt prilej (**I. Boamfă**, 1996), importanţa pe care o au toponimele pentru atestarea unor asemenea migraţii. Mult mai puţine decât antroponimele, după cum se va observa, totuşi, toponimele au însemnătatea lor în a atesta migrarea localnicilor în zona studiată, chiar la mari distanţe, de zeci de kilometri, de locul de origine. Dăm câteva exemple: *Pârâu' Uceanului* – în hotarul satului *Racoviţa*, *Dealul lui Ghip/Ghib* – la *Părău* (antroponimul *Ghib* a fost notat la *Beclean*) şi altele.

La nivelul acestei zone am înregistrat, numai în aşezările rurale[216], circa 400 de nume, dintre care aproximativ 350 se regăsesc în cel puţin două dintre localităţile Ţării Făgăraşului. Lista acestora este, deci, vastă, dar nu ne vom referi deloc la nume care vor fi putut apărea independent, în forme identice, în colţuri diferite ale zonei (ca, de pildă, *Popa, Pârvu, Vlad, Mihai* etc).

Prezentăm, mai jos, lista acestor antroponime, cu specificarea aşezărilor[217] în care ele au fost înregistrate[218]:

Şerban (la *Fântâna, Cuciulata, Şinca Veche* – inclusiv ***Şerbănescu*** –, *Onaba, Făgăraş, Beclean, Voila* şi *Scoreiu*),

Cândea (la *Bogata Olteană, Fântâna, Făgăraş, Corbi, Sebeşul de Jos*),

Cânduleţ (la *Făgăraş, Victoria, Cârţa* şi *Cârţişoara*)[219],

Manciulea/Mănciulea (la *Fântâna, Părău* şi *Victoria*),

Korodi (la *Dopca* şi *Hoghiz*),

Florea (la *Bogata Olteană, Cuciulata, Crihalma, Perşani, Făgăraş, Sâmbăta de Sus, Ucea de Sus, Victoria* şi *Avrig;* la *Cuciulata* numele este purtat azi de ţigani),

Banu (la *Turzun-Hoghiz* şi *Şinca Nouă*),

Cantor (la *Cuciulata* şi *Făgăraş*),

Rohan (la *Cuciulata, Galaţi-Făgăraş* şi *Făgăraş*), *Cimpoieru* (la *Cuciulata* şi *Făgăraş* – în ambele aşezări, numele este întâlnit la ţigani),

---

[216] În oraşele Ţării Oltului – şi mai ales la Făgăraş şi Victoria – s-a aşezat în ultimele decenii atât populaţie din zonă (fapt dovedit şi antroponimic), cât şi din afara acesteia, fiind aproape cu neputinţă să spunem că unul sau altul din numele prezente în aceste aşezări este „băştinaş" de multă vreme; din acest motiv, facem abstracţie în acest capitol de o parte a antroponimiei acestor localităţi.

[217] Am utilizat redarea numelor pe localităţi în ordinea în care apar ele, alegând calea prezentării pe aşezări dinspre nord-estul spre vestul Ţării Făgăraşului, în sensul de curgere în zonă a Oltului. Funcţie de poziţia aşezării menţionate, aceasta apare fie înainte, fie după *Făgăraş* şi/sau *Victoria*, aşezări urbane spre care s-a îndreptat şi o mare parte a localnicilor purtând majoritatea numelor din această listă.

[218] Precizăm că, deşi face parte din municipiul Făgăraş, am notat separat numele din cartierul *Galaţi*, deoarece, vreme de secole, acesta a fost, practic, un sat de sine-stătător.

[219] Am menţionat aici acest nume, deoarece este derivat din precedentul.

Buciumean (la *Cuciulata* şi *Lupşa*),
Savu (la *Ungra, Făgăraş, Victoria* şi *Cârţişoara*),
Şamu/Samu (la *Ungra, Făgăraş* şi *Victoria*),
Depner (la *Ungra, Făgăraş* – nume purtat, aici, încă, de etnici germani – şi *Mârşa*),
Halmagy/Halmaghi/Halmaghe/Halmaghiu etc (la *Ungra* – unguri, *Comăna de Jos, Victoria, Cârţa* şi *Boiţa*),
Sima (la *Crihalma, Mândra* şi *Victoria – Simu*),
Ittu/itu (la *Comăna de Jos, Şinca Veche, Şinca Nouă* şi *Făgăraş*),
Lancea (la *Comăna de Jos* şi *Şinca Nouă*),
Urdea (la *Comăna de Jos, Veneţia de Jos, Grid, Făgăraş, Hurez* şi *Victoria*),
Stoica (la *Crihalma, Veneţia de Jos, Perşani, Şinca Veche, Făgăraş* – şi forme maghiarizate: ***Isztoika, Stoyka*** -, *Victoria, Racoviţa* şi *Boiţa*),
Boamfă (la *Părău, Veneţia de Jos, Vad* şi *Făgăraş*),
Ticuşan (la *Părău, Făgăraş* şi *Victoria*),
Greblea (la *Părău, Făgăraş* şi *Victoria*),
Penciu (la *Veneţia de Jos, Făgăraş* şi *Victoria*),
Ovesea/Ovesia (la *Veneţia de Sus* şi *Făgăraş*),
Roşca (la *Grid, Râuşor, Făgăraş, Drăguş, Scoreiu* şi *Colun*),
Opriş (la *Şercaia, Făgăraş, Dridif, Cincşor, Ucea de Jos, Victoria* şi *Glâmboaca*),
Debu (la *Şinca Nouă, Şercaia, Şercăiţa* şi *Făgăraş*),
Vulvara/Vulvară (la *Şercaia* şi *Făgăraş*),
Zaharia/Zaharie (la *Şinca Veche, Şercaia, Făgăraş* şi *Victoria*),
Coanta/Coantă etc (la *Comăna de Jos, Făgăraş* şi *Beclean*),
Butum (la *Veneţia de Sus* şi *Perşani*),
Duca (la *Şinca Veche, Ohaba* şi *Făgăraş*),
Aldea (la *Şinca Veche, Făgăraş, Berivoi* şi *Dejani*),
Ghircoiaş (la *Şinca Veche, Bucium* şi *Făgăraş*),
Dragu (la *Şercăiţa, Făgăraş* şi *Recea*),
Bucurenciu (la *Perşani, Calbor, Victoria* şi *Cârţişoara*),
Cornea (la *Perşani, Şinca Veche, Făgăraş, Beclean, Ileni, Ucea de Sus, Feldioara* şi *Victoria*),
Coşcodar (la *Perşani* şi *Măliniş*),
Drăguşin/Drăguş(iu) (la *Perşani,Făgăraş, Ucea de Sus, Victoria* şi *Boiţa;* în ultima localitate menţionată apar antroponimele ***Drăguş, Drăguşiu***),
Grama (la *Perşani, Toderiţa* şi *Făgăraş*),
Iaru (la *Perşani, Făgăraş, Berivoi, Gura Văii* şi *Victoria*),
Langa (la *Perşani, Făgăraş, Beclean* şi *Voila*),
Leancu/Leancă (la *Perşani, Hurez* şi *Făgăraş – **Leancă***),

Lup(u)/Lupea etc (la *Perşani, Făgăraş, Viştea de Sus; Corbi – **Lupuşor**; Boiţa – **Lupescu**; Făgăraş, Victoria, Racoviţa – **Lupea***),

Vulcan/Vulcu (la *Şinca Veche – **Vulcan**; Făgăraş, Breaza, Viştea de Sus, Porumbacul de Jos* şi *Mârşa – **Vulcu***),

Wolff (la *Făgăraş* şi *Victoria* – deşi numele este format pe tărâm lingvistic german, este purtat, în Ţara Oltului, de români)[220],

Mihăilă (la *Perşani, Făgăraş* şi *Avrig*),

Monea (la *Făgăraş* şi *Victoria*),

Man(u) (la *Perşani, Şinca Veche, Făgăraş, Beclean, Victoria, Ucea de Jos; Făgăraş, Victoria, Ucea de Sus – **Maniu**; Victoria, Cârţa – **Manițiu**; Perşani, Victoria – **Manea**; Făgăraş, Luţa, Noul Român – **Manesia/Monesea/Manesea*** etc),

Măţău (la *Perşani* şi *Cârţişoara* – în această localitate este prezent numele *Măţei*),

Neagoe (la *Perşani, Făgăraş, Calbor, Viştea de Jos* şi *Victoria*),

Suciu (la *Perşani* şi *Făgăraş*),

Schneider (la *Perşani* şi *Făgăraş*),

Spiridon (la *Şercaia, Făgăraş* şi *Avrig*),

Stroia/Stro(i)e (la *Şinca Veche, Făgăraş* şi *Beclean*),

Stoia (la *Făgăraş, Victoria* şi *Săcădate*),

Andre(i)aş (la *Şinca Veche, Făgăraş, Sâmbăta de Sus* şi *Victoria*),

Dobrin (la *Şinca Veche, Ohaba, Bucium, Făgăraş, Victoria* şi *Arpaşul de Jos*),

Barbu (la *Şinca Veche, Ileni* şi *Făgăraş*),

Labar/Labăr (la *Şinca Veche* şi *Şinca Nouă*),

Mij(e)a (la *Şinca Veche, Toderiţa, Făgăraş* şi *Beclean*),

Grapă (la *Ohaba, Viştea de Jos* şi *Victoria*),

Comanici(u)/Comănici(u) etc (la *Şinca Nouă, Făgăraş* şi *Victoria*),

Comşa/Comşulea/Comşiţ/Comşuţa (la *Mândra, Râuşor, Făgăraş, Victoria* şi *Porumbacul de Jos*),

Coman (la *Făgăraş, Victoria, Feldioara* şi *Porumbacul de Sus*),

Fuşcan (la *Şinca Nouă* şi *Făgăraş*),

Şerb(u) (la *Şinca Nouă, Făgăraş* şi *Boiţa*),

Şulea (la *Şinca Nouă* şi *Făgăraş*),

Flucuş (la *Şinca Nouă* şi *Făgăraş*),

Broj(u) (la *Bucium* şi *Făgăraş*),

Moga (la *Bucium* şi *Făgăraş*),

---

[220] Menţionăm acest nume, deşi el nu (mai) apare azi în mediul rural, deoarece, ca şi formele derivate dintr-una slavă – *Vulcan/Vulcu* –, are acelaşi înţeles ca şi românescul *Lup(u)*. Nu am consemnat decât la Făgăraş forma de origine maghiară ***Farcaş/Farkas***.

Nodea (la *Şinca Veche* şi *Beclean*),

Pandrea (la *Şinca Veche, Mărgineni, Făgăraş, Ucea de Sus* şi *Victoria*),

Precup (la *Şinca Veche, Făgăraş, Hurez, Ucea de Sus*),

Taflan (la *Şinca Veche, Mândra, Făgăraş* şi *Beclean*),

Uscoi(u) (la *Şinca Nouă, Şinca Veche* şi *Făgăraş*),

Voda/Vodă (la *Şinca Veche, Făgăraş* şi *Ucea de Jos*),

Chima (la *Şinca Nouă* şi *Mândra*),

Chiujdea/Chiuşdea/Chiusdea/Ghiujdea (la *Şinca Nouă* şi *Făgăraş*),

Radocea/Răducea (la *Bucium* şi *Făgăraş*),

Antal (la *Hălmeag* – prezent la unguri – şi *Făgăraş*),

Borcea/Burcea (la *Vad* şi *Făgăraş*),

Cozgarea (la *Vad* şi *Făgăraş*),

Damian (la *Vad* şi *Făgăraş*),

Puia (la *Hârseni, Făgăraş* şi *Victoria*),

Tăulea/Teulea/Tiulea (la *Hârseni* şi *Făgăraş*),

Cloca (la *Hârseni, Făgăraş* şi *Victoria*),

Judele (la *Hârseni* şi *Făgăraş*),

Lie (la *Mărgineni, Hârseni* şi *Făgăraş*),

Cloţea/Cloţa etc (la *Copăcel* şi *Făgăraş*),

Funar(i)u (la *Copăcel, Făgăraş, Ucea de Sus* şi *Victoria*),

Cio(a)ra/Cioran (la *Copăcel, Făgăraş, Beclean, Dridif* şi *Ucea de Sus*),

Cerghit (la *Sebeş* şi *Făgăraş*),

Mesaroş (la *Sebeş* şi *Făgăraş*),

Orlandea (la *Sebeş* şi *Făgăraş*),

Fulea (la *Gura Văii* şi *Făgăraş*),

Fulicea (la *Mărgineni* şi *Făgăraş*),

Cocan/Cocă (la *Mărgineni, Făgăraş* şi *Boiţa* – ***Cocă***),

Furdui (la *Măliniş, Făgăraş* şi *Victoria*),

Socaciu/Sucaciu (la *Mândra, Făgăraş, Ucea de Jos* şi *Victoria*),

Bera (la *Mândra* şi *Făgăraş*),

Pica/Pică (la *Râuşor, Galaţi-Făgăraş* şi *Făgăraş*),

Metea (la *Ileni* şi *Făgăraş*),

Milea (la *Ileni* şi *Făgăraş*),

Corşatea (la *Ileni, Făgăraş* şi *Victoria*),

Folea (la *Şona, Victoria* şi *Cârţişoara*),

Buzete/Buzeche (la *Şona, Făgăraş* şi *Victoria*),

Duşa (la *Toderiţa* şi *Făgăraş*),

Gabor (la *Toderiţa, Făgăraş, Voila, Victoria* şi *Racoviţa;* în ultima aşezare, cum am mai menţionat, este purtat de ţigani),

Tutoi(u)/Totoi(u) (la *Galaţi-Făgăraş, Făgăraş* şi *Victoria*),

Aron (la *Galaţi-Făgăraş* şi *Făgăraş*),

Păcală/Păcala (la *Galaţi-Făgăraş* şi *Făgăraş*),

BCU IAŞI - BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ - LIBRARY

Ciuta (la *Galați-Făgăraş* şi *Făgăraş* – nume purtat mai ales de țigani),

Lăscuț(iu)/Lascu (la *Galați-Făgăraş, Făgăraş* – iarăşi, în mare parte purtat de țigani – şi *Victoria* – ***Lascu***),

Bențea/Benția (la *Galați-Făgăraş* şi *Făgăraş*),

Jiga (la *Beclean, Făgăraş* – inclusiv forma maghiarizată ***Zsiga*** – şi *Victoria*),

Tipi (la *Beclean* şi *Făgăraş*),

Trâmbițaş (la *Beclean, Ludişor, Făgăraş* şi *Victoria*),

Ludu (la *Beclean, Făgăraş* şi *Victoria*),

Zagan/Zăgan (la *Beclean, Făgăraş* şi *Victoria*),

Motoc (la *Hurez, Săsciori* şi *Făgăraş*),

Moțoc (la *Beclean* şi *Făgăraş*),

Mate(i)aş (la *Făgăraş, Hurez* şi *Dridif*),

Gavrilă (la *Făgăraş, Beclean, Voila* şi *Victoria*),

Grancea (la *Făgăraş, Beclean, Dridif* şi *Victoria*),

Şoner(iu) (la *Făgăraş, Beclean, Ucea de Sus* şi *Victoria*),

Răceanu/Receanu (la *Recea* şi *Făgăraş*),

Fratu (la *Recea* şi *Berivoi*),

Beleaua (la *Berivoi* şi *Făgăraş*),

Belei(u) (la *Făgăraş, Victoria* şi *Sebeşul de Jos*),

Burz/Burs(u) (la *Berivoi, Făgăraş, Ucea de Sus* şi *Victoria*),

Răduleț (la *Berivoi* şi *Făgăraş*),

Silaghi/Silaghy (la *Berivoi* şi *Făgăraş*),

Biliboacă/Biliboc (la *Săvăstreni* şi *Făgăraş*),

Anghel (la *Recea, Făgăraş, Victoria* şi *Avrig*),

Avram (la *Recea* şi *Făgăraş*),

Nep (la *Recea* şi *Făgăraş*),

Socol (la *Recea* şi *Făgăraş*),

Guşeilă (la *Făgăraş, Gura Văii* şi *Pojorta*),

Paler (la *Făgăraş, Lisa* şi *Victoria*),

Greavu (la *Făgăraş, Dridif, Lisa, Breaza* şi *Victoria*),

Tatomir (la *Făgăraş* şi *Breaza*),

Tatu (la *Făgăraş, Bradul* şi *Boița*),

Năftănăilă (la *Făgăraş* şi *Breaza*),

Ganea (la *Făgăraş, Pojorta, Ucea de Jos* şi *Victoria*),

Foca (la *Făgăraş* şi *Voila*),

Drugă (la *Făgăraş* şi *Voila*),

Gorun (la *Făgăraş* şi *Dridif*),

Ramb(a)/Râmbeț/Râmboiu (la *Făgăraş, Dridif, Victoria; Făgăraş, Voivodeni* – ***Râmbeț***; *Făgăraş, Victoria* – ***Râmboiu***),

Sin (la *Făgăraş, Dridif* şi *Victoria*),

Streza (la *Făgăraş, Dridif, Victoria, Sărata* şi *Scoreiu*),

Dăn(ă)ilă (la *Făgăraş, Dridif* şi *Victoria;* în ultima aşezare menționată apare şi numele ***Dănăilă***),

Bica (la *Făgăraş, Voivodeni* şi *Scoreiu*),

BCU Cluj / BABEŞ-BOLYAI UNIVERSITY LIBRARY

Beca (la *Făgăraş* şi *Cincşor*),

Stelea (la *Făgăraş* şi *Voivodeni*),

Duvlea (la *Făgăraş* şi *Staţiunea Climaterică Sâmbăta;* în ultima localitate poartă acest nume fostul stareţ al *Mănăstirii Sâmbăta, Prea Sfinţitul Irineu* ***Duvlea***),

Antinie (la *Făgăraş, Sâmbăta de Sus* şi *Victoria*),

Blendea (la *Făgăraş, Sâmbăta de Sus* şi *Victoria*),

Haşu (la *Făgăraş* şi *Sâmbăta de Sus*),

Vuţu (la *Făgăraş, Sâmbăta de Sus* şi *Victoria;* în ultima aşezare – ***Vutu***),

Achim (la *Făgăraş* şi *Sâmbăta de Jos*),

Muşat (la *Făgăraş, Sâmbăta de Jos* şi *Victoria*),

Baltes/Balthes (la *Făgăraş, Cincşor* – aici purtătorii numelui în forma ***Balthes*** sunt germani – şi *Bradul*),

Borzea (la *Făgăraş, Viştea de Jos, Corbi* şi *Ucea de Sus*),

Cârje/Cârjă/Cârj(e)an (la *Făgăraş, Viştea de Jos, Olteţ* şi *Victoria;* forma ***Cârje*** apare în toate aşezările amintite),

Şandru/Şendruc (la *Făgăraş* – şi ***Şendruc*** –, *Viştea de Jos* şi *Victoria*),

Ţarog (la *Făgăraş* şi *Viştea de Jos*),

Marhao/Marhau(ă) (la *Galaţi-Făgăraş, Făgăraş* şi *Viştea de Jos*),

Boantă (la *Făgăraş* şi *Viştea de Sus*),

Leţia/Leţea (la *Viştişoara* şi *Victoria*),

Geogea (la *Făgăraş, Rucăr* şi *Victoria*),

Leluţiu (la *Făgăraş, Olteţ* şi *Victoria*),

Fogoroş (la *Făgăraş, Drăguş, Victoria* şi *Racoviţa*),

Rogoz(ea)/Rogozan (la *Făgăraş, Drăguş* – ***Rogozea***, *Ucea de Sus* – ***Rogoz*** şi *Victoria* – ***Rogozan***),

Sofonea (la *Făgăraş, Drăguş* şi *Victoria*),

Iacob (la *Făgăraş* - şi în forma maghiarizată ***Iakob***, *Drăguş* şi *Victoria*),

Glăjar(iu) (la *Ucea de Jos, Victoria* şi *Porumbacul de Jos*),

Gălăţ(e)an(u) (la *Făgăraş* şi *Rucăr*),

Bobeş(iu) (la *Ucea de Jos* şi *Boiţa*),

Dalea (la *Făgăraş, Ucea de Jos* şi *Victoria*),

Băcilă (la *Făgăraş, Ucea de Jos* şi *Ucea de Sus*),

Nan(u) (la *Făgăraş, Ucea de Sus, Victoria* şi *Arpaşul de Sus*),

Bărbat (la *Făgăraş, Ucea de Sus* şi *Victoria*),

Ghindea (la *Ucea de Sus* şi *Victoria*),

Fu(n)ciu (la *Făgăraş* – ***Fâciu***, *Ucea de Sus* şi *Victoria*),

Silea/Sâlea (la *Făgăraş, Ucea de Sus, Corbi, Victoria* şi *Porumbacul de Sus* – aici este atestată forma ***Sâlea***),

Miclea (la *Făgăraş, Feldioara* şi *Victoria*),

Lăpădat(u)/Lepădat(u) (la *Făgăraş, Feldioara* şi *Victoria;* în cele două centre urbane apare şi numele ***Lăpăduş***),

Bunea (la *Făgăraş, Corbi, Ucea de Sus* şi *Victoria*),

Voila/Voilă (la *Făgăraş* – unde apare şi numele din care a derivat numele aşezării *Voila:* ***Voia*** *-, Corbi, Ucea de Sus* şi *Victoria*),

Bucşa (la *Ucea de Sus* şi *Boiţa*),

Colcer(iu) (la *Făgăraş, Ucea de Sus, Cârţa* şi *Porumbacul de Jos*),

Comiza (la *Ucea de Sus* şi *Victoria*),

Grovu (la *Făgăraş, Ucea de Sus* şi *Victoria*),

Hoju/Hoaja (la *Făgăraş* şi *Ucea de Sus* – unde apare doar forma, probabil feminină, ***Hoaja***),

Iuga (la *Ucea de Sus* şi *Victoria*),

Orăşteanu (la *Ucea de Sus* şi *Victoria*),

Pintea (la *Făgăraş* şi *Ucea de Sus*),

Purece (la *Făgăraş, Ucea de Sus, Victoria* şi *Turnul Roşu*),

Şuteu (la *Făgăraş* şi *Ucea de Sus*),

Talabă/Talaba (la *Făgăraş, Ucea de Sus* şi *Victoria*),

Smădu (la *Făgăraş, Ucea de Sus* şi *Victoria*),

Teleă(nu) (la *Făgăraş, Victoria* – în ambele aşezări am notat numele ***Teleanu***[221] – şi *Noul Român*),

Harhoi (la *Făgăraş* – unde am notat şi antroponimul, apropiat ca formă ***Hohoi –***, *Victoria* şi *Noul Român*),

Şchiop(u) (la *Ucea de Sus, Porumbacul de Jos* şi *Porumbacul de Sus*),

Sopa (la *Făgăraş* şi *Cârţa*),

Ucenicu (la *Făgăraş* şi *Cârţa*),

Budac(u) (la *Făgăraş, Victoria, Cârţa* şi *Cârţişoara*),

Stefani (la *Făgăraş* şi *Cârţa* – în ambele aşezări este vorba de etnici germani),

Nanaşi/Nanasy (la *Făgăraş* – unde purtătorii numelui, în forma ***Nanaşi***, sunt români, *Cârţa* şi *Săcădate* – în ambele localităţi antroponimul fiind întâlnit la maghiari),

Banciu (la *Făgăraş, Victoria* şi *Cârţişoara*),

Nistor (la *Făgăraş* şi *Porumbacul de Jos*),

Urlea (la *Făgăraş* şi *Porumbacul de Jos*),

Pălăşan/Poloşan (la *Făgăraş* şi *Porumbacul de Sus*),

Hampu (la *Făgăraş, Victoria* şi *Scoreiu*),

Cocora(n) (la *Victoria* – ***Cocoran*** – şi *Colun*),

Păun (la *Făgăraş* şi *Turnul Roşu*),

Aleman (la *Făgăraş, Victoria* şi *Avrig*),

Maxim (la *Făgăraş* şi *Săcădate*),

---

[221] Este motivul pentru care avem rezerve că acest antroponim atestă o migrare în interiorul Ţării Oltului (s-ar putea să fie vorba de urmaşi ai unor originari din satul *Talea*, judeţul Prahova).

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Neață (la *Făgăraş* şi *Mârşa*),

Rucărean(u) (la *Făgăraş* şi *Scoreiu*),

Căian/Caian (la *Galați-Făgăraş* – unde azi se întâlneşte la țigani –, *Făgăraş* şi *Boița*),

Basaraba/Basarabă (la *Făgăraş* şi *Boița*),

Poenarul/Poenariu (la *Făgăraş* şi *Boița*),

Voicu (la *Făgăraş*, *Victoria* şi *Boița*)[222].

Se pot desprinde şi de aici câteva concluzii:

– în primul rând, se poate constata, la nivelul întregii zone, că fenomenul migrațiilor interne, individuale sau/şi colective a fost unul de amploare;

– se observă rolul de „rezervor de populație" pe care unele aşezări din zonă l-au avut, uneori, chiar la distanțe de zeci de kilometri (Şinca Veche, în primul rând, dar şi Perşani, Bucium, Ucea de Sus, Cârța etc);

– parcurgerea listei de mai sus dovedeşte şi importanța – atestată şi antroponimic – a urbanizării zonei, realizată, într-o măsură însemnată, cu aportul populației rurale făgărăşene, mai ales la Făgăraş (a cărui populație a crescut de peste 5 ori între 1930 şi 1992) şi la Victoria (oraş nou apărut şi dezvoltat în secolul trecut).

III.3.2. Oglindirea migrațiilor făgărăşene în exteriorul zonei prin onomastică

Ne vom referi, în cele ce urmează, la **migrațiile interne, în interiorul teritoriului etno-geografic românesc** (inclusiv **în spațiul pruto-nistrean şi sud-dobrogean**)

1. Antroponimia şi toponimia din afara Țării Oltului, legată de această zonă

Vom analiza materialul onomastic adunat până acum, mai întâi acordând atenție celui colectat din zonele ce înconjoară Țara Făgăraşului, apoi celui cules din alte spații geografice. Precizăm că – cel puțin în ceea ce priveşte materialul toponomastic din zonele vecine cu Țara Oltului - am utilizat ca principală sursă de documentare foile topografice la scara 1:50000 ale hărții realizate în anii '80 ai secolului trecut de Direcția Topografică Militară. La toponimele din jurul zonei am inclus şi pe cele din ariile montane – *Perşani, Făgăraş, Lotrului.*

1. a. Onomastică din jurul Țării Oltului ce atestă stabilirea acolo a unor făgărăşeni. Puncte comune între onomastica făgărăşeană şi cea din jurul acesteia

---

[222] Lista cu aceste antroponime ar fi trebuit, poate redată separat, sub forma unei anexe. Am considerat, însă, că este mai bine ca ea să fie inserată în text, deoarece numai simpla parcurgere a sa oferă o imagine elocventă asupra fenomenului migratoriu între localitățile Țării Oltului.

La vest de Ţara Oltului se află *Depresiunea Sibiului*, zonă pentru care putem oferi, în primul rând, câteva exemple de antroponime ce atestă aşezarea printre localnici a unor originari din spaţiul transilvănean de peste Olt: *Bucurenciu, Oltean(u), Luţoi(u)* – la *Sadul; Achim, Baltes, Basarabă, Bucurenciu, Buta, Olteanu, Rogozea,*– la *Tălmaciu; Brădean, Calborean* etc – la *Tălmăcel; Achim, ItuOlteanu, Urdea* – la *Răşinari; Avrigeanu, Balteş, Belei, Borza, Duca, Făgărăşan, Motoc, Oltean, Schenker* (echivalent german pentru originarii din *Cincşor/Klein Schenk*), *Sopa* – la *Şelimbăr; Balteş* – la *Mohul; Făgăraş, Mândrean,*– la *Vale* şi enumerarea ar mai putea continua.

Ca toponime care să ateste aşezarea în acest spaţiu a unor făgărăşeni putem aminti *Dealul Bobeşului (Sadul).*

Făgărăşenii au ajuns şi în mica depresiune *Sălişte*, situată la vest de cea drenată de *Cibin* şi de unde citãm câteva antroponime recenzate în aşezarea omonimă: *Borza, Calborean, Cîrje, Flucuş, Greavu, Ittu, Mîndrean*[223], *Oltean, Părăian, Părău, Rohan, Voda* şi altele.

Spre nord, dincolo de Olt, Ţara Făgăraşului intră în contact cu *Dealurile Târnavelor*, considerând ca fiind învecinat zonei studiate de noi spaţiul aparţinând fragmentului de bazin al Oltului de pe dreapta râului. Din această arie geografică putem exemplifica: *Pria* – la *Caşolţ*[224]*; Mihu* – la *Cornăţel*[225]*; Belei* – la *Ţichindeal* şi *Ghijasa de Jos; Achim* – la *Nocrich; Achim* – la *Alţâna; Itu* – la *Ghijasa de Sus; Oltean* – la *Bârghiş*[226]*; Rogozan* – la *Ighişul Vechi; Şuşu* – la *Poeniţa; Socaciu* – la *Chirpăr; Achim, Basarabă, Bărbat, Bica, Borz(e)a, Broju, Calborean, Duca, Grancea, Haşu, Langa, Oltean(u), Opriş, Orlandea, Raduly, Sebeşan, Sopa, Şamu, Urdea, Vodă* – la *Agnita; Buciuman*[227]*, Şoneriu* – la *Lovnic; Şoneriu* – la *Văleni; Piticaş*[228]*, Comanici, Călin*[229] – la *Felmer; Bica, Broju, Bobeş, Căian, Duca, Geamăn/Geaman*[230]*, Grancea, Greavu, Precup, Soneru,*

---

[223] Este posibil ca purtătorii numelui să vină din satul *Mândra*, comuna Loamneş, situat mai aproape.

[224] La *Săcădate* am notat, printre cele mai frecvente nume de familie, patronimul *Prie*.

[225] Înregistrat şi în Ţara Oltului, la *Cârţa*.

[226] Este interesantă reciprocitatea unor migraţii: în cartierul făgărăşean *Galaţi* se localizează numeroşi purtători ai numelui *Bârghişan*.

[227] Informatorul nostru, domnul **Marin Bogdan**, originar din *Văleni*, ne-a comunicat că numele este, aici, prezent la saşi.

[228] Numele este localizat, în Ţara Oltului, la *Şinca Veche*.

[229] Purtătorii acestui nume par să fi venit de la sud de Olt, din satul *Vad*. Azi, în această aşezare făgărăşeană antroponimul nu mai este atestat (dar apare la *Şercaia*), însă, pe timpul lui *Mircea cel Bătrân*, un localnic, numit în documente *Caliani* a fost ridicat la rangul de *boier* pentru serviciile aduse domnului muntean. Se pare că urmaşii *boierului Călin* există şi azi în satul de lângă *Poiana Narciselor* purtând numele *Boieriu*.

[230] Şi în Ţara Făgăraşului este întâlnit, la *Rucăr*.

Stelea – la *Cincul; Geamăn* – la *Toarcla; Boanfă* – la *Ticuşul Nou* ş. a. m. d.

Putem menţiona şi aici o serie de numiri care completează imaginea fenomenului emigrării făgărăşene: *Glimeea lui Achim (Retiş), Pârâul Malderoii (Poenița), Coasta lui Purece (Dăişoara), Valea Ovesii (Cincşor).*

În nord-est, zona studiată se învecinează cu *Depresiunea Homoroadelor* şi *defileul Oltului de la Racoş.* Şi în această arie există purtători ai unor nume identice sau asemănătoare cu cele făgărăşene: *Bârlez, Solcă* – la *Fişer; Leancu* – la *Mateiaş; Andreiaş, Boantă, Buciumean, Buta, Călbureanu, Comănici, Comşa, Crihălmean(u), Dobrean, Gubernat*[231], *Hahoi, Hohoiu, Langa, Man, Olteanu, Rohan, Sercăianu, Urdea, Vodă* etc – la *Rupea.*

Ca toponime citãm: *Mateiaş* (numele satului situat la ieşirea din defileu şi unde am văzut că s-au stabilit originari din Ţara Oltului), *Valea Ganii (Bogata Olteană)*[232], *Pădurea lui Samuil (Lupşa).*

Fig. III.151

[231] În Ţara Oltului este atestat la *Comăna de Sus.*

[232] Nume localizat în spaţiul montan învecinat cu Ţara Oltului.

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

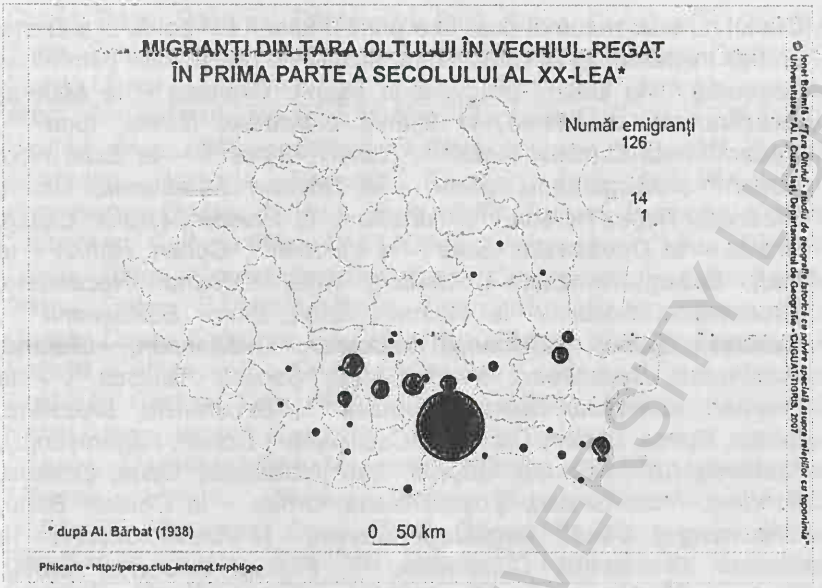

Fig. III.152

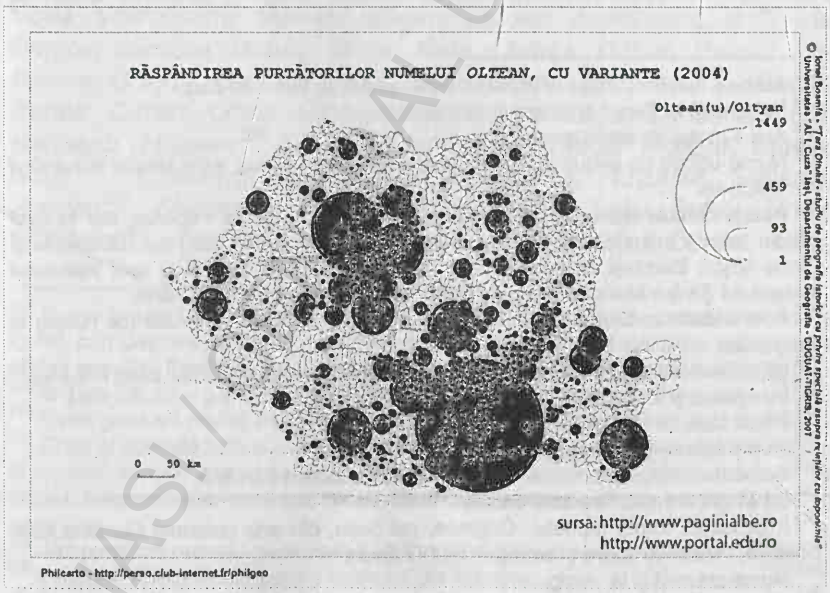

Fig. III.153

Peste Munții Perșani, la est de ei, se află compartimentul *Țara Bârsei* din *Depresiunea Țara Bârsei-Trei Scaune*. Relațiile Țării

Oltului nu s-au rezumat doar la a primi originari din zonă, ci a existat un flux migratoriu şi în sens invers, atestat de numeroase patronime: *Coşcodar* – la *Belin* (frecvent la ţigani); *Grancea* – la *Măieruş* (prezent, de asemenea, la ţigani); *Coşcodar, Istrate, Iuga*[233], *Năpar*[234] – la *Crizbav; Antal*[235], *Nanasi, Sipos*[236] – la *Satul Nou; Mailat*[237], *Mărgineanu, Sima* – la *Hălchiu; Mîndreanu, Orzan, Orzănică, Pagu, Persoiu*[238], *Tunsoiu* – la *Poiana Mărului; Ciolan, Grama* – la *Dumbrăviţa; Belei* – la *Vlădeni*[239]; *Cocan, Rohan* – la *Bod; Bobeş, Brînzea, Comăniciu, Mija, Olteanu, Rucăreanu, Sîmbeteanu, Socaci* – la *Hărman; Bánfi, Banu, Bălcăceanu*[240], *Blendea, Bobeş, Cincan, Calborean, Mărginean, Olteanu, Rucăreanu, Sevestrean, Sima, Stelea, Şandru, Teutsch*[241] – la *Prejmer; Beleaua, Boamfă, Brînzea*[242], *Bucurenciu, Brezeanu, Budac, Bunea, Butum, Corşatea, Cuciulăţean, Dobrin, Făgărăşan(u), Feldiorean(u)*[243], *Ganea, Guşeilă, Iaru, Naftanailă, Oana, Olteanu, Pandrea, Pică, Sincan, Şuşu, Talabă, Urdea* – la *Codlea; Banu, Călburean(u), Gună*[244], *Iuga/Juga, Ovesea* – la *Vulcan; Olteanu* – la *Cristian; Brezean(u), Cumeneanu*[245], *Flucuş, Grideanu, Grovu, Lăzăroaie*[246], *Mândreanu, Oană, Oltean(u), Pagu*[247], *Penciu, Sima, Socaciu, Stelea, Şercăianu, Urdea* – la *Râşnov*[248]; *Bâţă*[249], *Boeriu, Boier, Brezean, Buta, Călburean, Cincu, Comşa, Debu, Duca, Flucuş, Grancea, Gridan, Hahoi, Itu/ittu, Mag*[250], *Monea, Olteanu,*

---

[233] Ambele nume – notate în zona studiată de noi, la *Ucea de Sus.*
[234] Înregistrat în Ţara Făgăraşului, la *Cuciulata.*
[235] Aici – purtat de etnici maghiari.
[236] Nume utilizat de unguri; în Ţara Oltului, sub forma *Şipoş*, este atestat la românii din *Beclean.*
[237] Astăzi numele mai este cunoscut în Ţara Oltului doar la *Făgăraş*, dar în evul mediu acesta era atestat în aria comunei *Comăna* (vecină cu Ţara Bârsei), unul dintre iluştrii înaintaşi cu acest nume plecat de aici fiind nobilul şi apoi voievodul Ardealului *Ştefan Mailat*, contemporan cu domnul Moldovei Petru Rareş.
[238] Formă deformată a unui **Pârşoiu*, augmentativ al întemeietorului (ca nume) al *Perşanilor.*
[239] Ultimele două aşezări menţionate au şi aparţinut o vreme fostului judeţ Făgăraş.
[240] Înregistrat şi în Ţara Oltului.
[241] Etnici saşi, ca şi la *Şercaia.*
[242] Nume atestat şi la *Galaţi-Făgăraş.*
[243] Se poate, însă, să fie vorba de originari din *Feldioara* bârsană
[244] La *Ungra* am notat numele *Gunea.*
[245] Interesantă forma numelui. Originea, cel puţin, din aria comunei *Comăna* este posibilă, deoarece apare şi antroponimul *Gridean.*
[246] Nume prezent şi la *Avrig.*
[247] Antroponim localizat în cartierul făgărăşean *Galaţi.*
[248] O altă localitate ce s-a aflat o vreme sub jurisdicţie administrativă făgărăşeană. Într-o asemenea perioadă a luptat în Războiul pentru Independenţa României şi eroul râşnovean *Vincenţiu Grama*, al cărui nume de familie atestă – şi el – originea din Ţara Oltului în sens strict.
[249] Antroponim ce este prezent în satul făgărăşean *Veneţia de Jos.*
[250] În Ţara Oltului antroponimul are forma *Maga.*

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Orzan, Pagu, Pandrea, Părăian(u), Pică, Sinca, Senchea[251], *Şandru, Şona, Şuteu, Talabe, Vodă* – la *Zărneşti; Comşa, Dobrin, Oltean(u), Şuşu, Urdea* – la *Ghimbav; Achim, Andre(i)aş, Antenie, Arefta, Aron, Avrigean(u), Basarab, Bălbu, Beclerean, Beleaua, Belei(u), Benţea, Bera, Berivoe, Bilibok, Boamfă, Boantă, Bo(i)er(iu), Bogati, Bogătean, Borz(e)a, Brânzea, Brezean, Broj, Bucium(e)an(u), Bucurenciu, Budac(u), Burs, Burz, Buta, Butum, Buzeche, Caian, Calborean, Calburean(u), Cârjă, Cârje, Cherşunaru, Chima, Cincan, Cincu, Ciora, Corşate(a), Cosgărea, Crhălmean(u), Cuciulăţean, Daicu, Dalea, Dâmboiu, Debu, Dobrean(u), Dobrin, Drăguşanu, Drugă, Duca, Eş(i)anu, Făgărăşan(u), Florea, Flucuş, Fogarassy, Fol(e)a, Gălăţ(e)an(u), Geogea, Ghircoiaş, Gorun, Grama, Greavu, Greblea, Gridan, Grovu, Gubernat, Guşeilă, Halmagyi, Harhoi, Hohoi, Iaru, Ieşan, Isan, Ittu, Jaszfalyi, Judele, Langa, Leluţiu, Liseanu, Mailat/Majlat(h), Manciulea, Maniţiu, Mateiaş, Mândreanu, Mănesia, Mij(e)a, Miloşan, Moga, Mogoş, Motoc(a), Moţoc, Năftănăilă, Nimereală, Oana, Oană, Oltean(u), Orlandea, Părăianu, Perşinar(iu), Perţea, Pica/Pică, Pridon*[252], *Racoviţeanu, Radocea, Răduleţ, Rogozea, Rohan, Roşculeţ, Rucărean(u), Sacadati, Sâmbeteanu, Schenker, Schönauer*[253], *Sebeşan, Sevestreanu, Soneriu, Sopa, Streza, Şincai, Şincan, Talaba/Talabă, Trâmbiţaş(u)/Trombiţaş, Tunsoiu, Ţuţurea, Uncheşel, Urdea, Viju, Vodă, Voivodeanu, Vulvară, Zăgan, Zerbes, Zsombori* ş. a.[254] – la *Braşov; Blendea, Bobeş, Bucur, Buta, Comşa, Dobrin, Penciu* – la *Poiana Braşov; Beleau, Berevoianu, Boeru, Brezeanu*[255], *Bucur, Bunea, Cazan, Cincă, Cincu, Făgărăşeanu, Foca, Ganea, Grama, Harşianu, Hîrşean*[256], *Iaru, Ludu, Lupea, Moga, Motocu, Muşat, Nagy*[257], *Oltean(u), Onea, Rogozea, Roşca, Roşculeţ, Sabadiş, Scridon*[258], *Sorban*[259], *Stelea, Suciu, Şerban, Şuşu, Şuteu, Tincu, Vlădărău*[260] – la *Predeal*[261]*; Banciu, Banfi, Barb(u), Bărbat, Bâţă,*

---

[251] Nume prezent la începutul secolului trecut în Ţara Oltului şi rămas în istoria locală prin patriotul *Dr. Ioan Şenchea*, asasinat în primele săptămâni ale primului război mondial. Posibilă variantă românească pentru germanul *Schenker/Cincan.*

[252] În Ţara Oltului – prezent la *Părău.*

[253] Etnici germani plecaţi din *Şona/Schönau.*

[254] Chiar şi această listă a numelor de familie ce atestă originea făgărăşeană a unor braşoveni nu este completă. Mai adăugăm şi precizarea că unele nume sunt de origine maghiară sau germană, nemaifăcând această specificare pentru fiecare în parte.

[255] Aici purtătorii numelui este posibil să fi venit din *Breaza* prahoveană.

[256] Probabil, forme locale pentru *originarii din Hârseni.*

[257] În cazul de faţă, singurul purtător al numelui este plecat din *Făgăraş*, fiind vorba de familia unui fost coleg de şcoală generală.

[258] Numele este atestat şi în Ţara Oltului.

[259] Una din formele modificate ale numelui *Şerban.*

[260] În Ţara Oltului este prezent la *Sărata.*

[261] Localitatea se situează la sud de Ţara Bârsei, dar am inclus-o aici datorită apartenenţei administrative şi a influenţei pe care o exercită Braşovul asupra sa.

Bilibok, Biriş[262], *Bobeş, Boeru, Bucur, Buna, Buta, Chichernea, Cîrjan, Cocanu, Comşa, Cornea, Cosma/Cozma, Debu, Depner, Enciu, Eşanu, Făgărăşan, Fântânanu*[263], *Feldiorean(u)*[264], *Foca, Furdui, Gancea, Gavrilă, Gălăţean, Iosif, Iovu, Jiga, Jipa, Korodi, Kozma, Leancu, Lepădatu, Lubeniţă, Miclea, Milea, Moga, Mogoş, Monea, Muşat, Oană, Olteanu, Opra, Oprea, Oprişan, Orjan*[265], *Ovesea/Ovesia, Pagu, Pandrea, Penciu, Podosu, Radu/Raduly, Răducea, Răduleţ, Roşculeţ, Samoilă, Sinka, Stoia, Strava*[266], *Suciu, Szen*[267], *Sztoika*[268], *Şerban, Şofletea, Taflan, Trâmbiţaş* – la *Săcele; Bucur, Olteanu, Suler*[269], *Şerban* – la *Timişul de Jos; Marcu* – la *Timişul de Sus.*

Şi toponimele întăresc această mişcare de deplasare a unor locuitori ai Ţării Făgăraşului spre est: *Vârful Horezu' (Măieruş), Vârful Rucăreni*[270] *(Holbav), Dealul Rogozea (Vlădeni).*

Prelungirea spre sud a Ţării Bârsei merge până la intrarea în *Culoarul Bran-Rucăr*, a cărui parte nordică este strâns legată de marea depresiune ce gravitează în jurul *Braşovului.* Şi în acest spaţiu ne întâlnim cu antroponime ce amintesc de cele făgărăşene: *Buta, Flucuş, Olteanu* – la *Bran; Buta, Folea* – la *Predeluţ; Cocan, Iaru, Olteanu* – la *Şimon; Flucuş, Iaru, Itu, Oltean* – la *Poarta; Olteanu* – la *Fundata, Moieciul de Jos* şi *Cheia* şi multe, multe altele.

Dintre toponime citãm: *Muntele Luţele (Sebeş), Bârsa lui Bucur, Valea lui Păun (Zărneşti).*

Spre sud, Ţara Oltului intră în contact cu Munţii Făgăraşului. În continuare, mai spre miazăzi, se găsesc *Subcarpaţii Getici* care trec apoi spre *Podişul Getic*[271]. Ataşăm acestora şi partea sudică a *Culoarului Bran-Rucăr,* spaţiu în care am notat: *Comăneci, Olteanu, Urdea* - la *Podul Dâmboviţei; Urdea* – la *Rucăr* etc.

Putem adăuga şi câteva toponime: *Valea Luţele, Muntele Berevoescu (Lereşti), Plaiul lui Maldăr*[272]*, Gruiul lui Andreiaş (Rucăr).*

---

[262] În Ţara Oltului – la *Crihalma.*

[263] Posibil originar din *Fântâna* Ţării Oltului.

[264] Purtătorii numelui puteau veni şi din *Feldioara* Ţării Bârsei.

[265] Posibilă modificare a formei *Orzan*, întâlnită în Ţara Făgăraşului.

[266] Nume notat şi în Ţara Oltului, la *Colun.*

[267] În zona studiată de noi este purtat de etnici maghiari, la *Dopca.* Aici, purtătorii numelui sunt români (posibil ca antroponimul să derive din românescul *Sin*, prezent şi el în Ţara Oltului).

[268] Formă maghiarizată, întâlnită aici la unguri.

[269] Este vorba, aici, de etnici maghiari; în Ţara Oltului numele este prezent la saşi.

[270] Toponimul atestă o posibilă etapă intermediară a originarilor din *Rucărul* Ţării Oltului, în drumul lor spre întemeierea aşezării muscelene omonime.

[271] Ne referim şi la acest spaţiu – mai exact la partea sa nord-estică –, deoarece aici se găsesc câteva aşezări despre care fie şi numai numele lor – *Berevoieşti, Valea Iaşului* – vorbesc despre legături cu Ţara Oltului.

[272] Credem că atât locul numit *Pârâul Malderoii* de la *Poenita,* cât şi locul numit *Plaiul lui Maldăr* (există şi *Valea lui Maldăr*), de la *Rucăr* oferă indicii despre stabilirea unui originar din Ţara Oltului, numit *Maldăr*, la *Rucăr.* Acesta avea,

În aria subcarpatică se găsesc mai multe depresiuni care nu au o extindere mare, dar sunt bine populate: *Câmpulung, Areful, Sălătruc, Jiblea, Horezul.* La această populare au contribuit şi unii foşti locuitori ai Țării Făgăraşului, după cum o dovedesc şi numele: *Avrigeanu, Berevoianu, Brânzea, Bucurenci, Năftănăilă, Oană, Rucăreanu*[273] – la *Lereşti; Buta, Folea, Mailat* – la *Valea Mare-Pravăț; Mailat* (numeroşi[274]) – la *Valea Foii; Banciu* – la *Nămăeşti; Bucur, Mățăuanu*[275] – la *Albeştii de Muscel; Cornea, Dobrin, Eşanu, Sima* – la *Bughea de Jos; Boantă* – la *Mioarele; Achim, Becleanu, Berevoianu, Bica, Boeru, Brînzea, Buta, Cerghit, Comănici, Cornea, Debu, Dobrian, Dobrin, Drăguşanu, Duca, Eşanu, Făgărăşanu, Folea, Ganea, Grancea, Horhoianu*[276]*, Iaru, Lie, Mateiaş, Mățăoanu, Milea, Miloşanu*[277]*, Moga, Mogoş*[278]*, Năftănăila/Năftănăilă, Oană, Oltean(u), Onea, Pantazi*[279]*, Pîrşan*[280]*, Persunariu, Rucăreanu, Sescioreanu, Sima, Şuteu, Tamârjan, Urdea, Vâja, Vuța* – toate la *Câmpulung; Andreiaşi* – la *Corbşori; Arpăşanu, Vuță* – la *Brăduleț; Boanță, Sima* – la *Brădetul; Nan, Olteanu, Sima* – la *Corbeni; Olteanu, Sima* – la *Bucşeneşti; Onea* [281] – la *Areful; Onea, Păcăleanu*[282]*, Talaban*[283] – la *Şuici; Ganea*[284]*, Sima* – la *Sălătrucel;*

---

probabil, o soție (sau moşie), numită, probabil, *Malderoaia.* Locul de plecare a acestui originar din Țara Făgăraşului s-ar fi situat tot pe malul drept al Oltului, unde *Rucărul* şi *Poenița* se găsesc aproape unul de celălalt.

[273] Chiar dacă avem de-a face cu originari din *Rucărul* muscelean şi acesta este întemeiat de originari din satul omonim de pe Oltul făgărăşean.

[274] În ediția „Pagini Aurii" de Argeş, din 2000-2001 sunt consemnate 11 posturi telefonice cu acest nume.

[275] Numele acesta poate proveni de la cel al măgurii şi satului din apropiere, sau şi acesta şi celelalte două – de la antroponimul *Mățău*, înregistrat la *Perşani.*

[276] Face parte din neamul unui *Harhoi/Horhoi* plecat din *Noul Român.*

[277] La *Dejani – Miloşan.*

[278] Nume întâlnit şi în sud-estul Țării Făgăraşului, la *Toderița.*

[279] La *Şinca Veche* apare numele *Pantaziu.*

[280] Pleacă, probabil, de la un *Pârşu* făgărăşean, de la care îşi trage numele şi satul *Perşani* (care va fi avut o formă inițială **Pârşani*), în cazul antroponimului muscelean fiind vorba de *urmaşii din neamul lui Pârşu.* Prezența şi a numelui *Persunariu* – adică *originar din Perşani* – vine în sprijinul acestei opinii. *Perşinarii* au migrat şi mai departe de acest spațiu, fapt dovedit şi de numele satului dâmbovițean *Pierşinari*, comuna Văcăreşti.

[281] Antroponim atestat la *Perşani* (identic), dar şi la *Făgăraş, Victoria* (şi sub forma *Onia*) şi la *Cârța - Onițiu*

[282] Posibili urmaşi ai unui *Păcală* de la *Galați-Făgăraş.*

[283] Are înțeles şi de *urmaş al lui Talabă*, atestat, peste munți, la *Ucea de Sus.*

[284] Se cunoaşte foarte bine contribuția pe care locuitorii din *Mărginimea Sibiului* (de la *Tălmăcel* şi *Sadul*, până la *Sălişte, Tilişca* şi *Poiana Sibiului*) au avut-o la procesul de populare a teritoriului nord-estic al Olteniei de azi. Nu avem pretenția că nume ca *Buta, Cîrje, Dobrin, Ganea, Moga, Oprea, Sopa, Şerb* şi altele îşi au proveniența direct din Țara Făgăraşului. Aceste nume se regăsesc, după cum am văzut, în *Mărginime, unde au fost aduse de făgărăşeni* şi – nu de puține ori – locuitori de aici (adesea ciobani) au trecut peste munți, rămânând la miazăzi de aceştia, cu tot cu

Eşeanu, Moga, Motoc – la *Călimăneşti; Chiţu*[285], *Puia* – la *Jiblea Veche; Monea* – la *Costeşti* şi la *Rovine-Costeşti; Smedescu* – la *Horezul; Grancea* – la *Romani-Horezul; Bica, Buta, Moga, Orzan, Sescioreanu*[286] – la *Vaideeni; Sinca* – la *Izvorul Rece; Sescioreanu* – la *Nisipi.* Adăugăm şi numele satului *Retevoieşti*, care are la origine proveniențl, cu numele *Retevoi/Ritivoi*, atestat în partea vestică a Ţării Oltului[287].

În *Podişul Getic* am notat, de asemenea, un număr însemnat de antroponime ce reflectă legăturile unora dintre localnici cu cei din Ţara Oltului: *Jiga* – la *Cetăţeni; Nimară* [288], *Siloiu* [289] - la *Berevoieşti*[290]*; Onea, Smădu* – la *Domneşti; Bărăgan*[291], *Cătană, Cincă*[292] - la *Muşăteşti; Olteanu, Stoica, Şinca* – la *Albeştii de Argeş; Olteanu* – la *Brăteşti; Cincă, Ganea, Gojgarea*[293], *Laita*[294], *Monea, Olteanu, Răceanu, Sima, Smădu* – la *Curtea de Argeş; Achim, Laita* – la *Poienarii de Argeş; Mija* – la *Racoviţa-Budeşti; Buta* – la *Gura Văii-Bujoreni; Sima* – la *Olteni-Bujoreni; Făgăraş, Simbeteanu, Sescioreanu, Şiofletea*[295]*, Şinca, Vişteanu* – la *Râmnicul Vâlcea; Făgăraş* – la *Băbeni; Moga* – la *Copăceni; Folea* – la *Drăgăşani.*

Şi în acest caz putem completa cu toponime: *Pârâul Ludişorul, Pârâul Muşetescu (Nucşoara), Muntele Orzăneaua, Manița (Sălătruc).*

---

numele lor. Admitem, astfel, că – adesea – prezența numelor de felul celor amintite mai înainte în spațiul nord-oltenesc se datorează *indirect locuitorilor Ţării Oltului.*

[285] Acelaşi nume îl găsim la *Perşani,* iar în forma *Chiţea* – la *Cuciulata* şi *Lupşa.*

[286] Ar putea fi vorba de originari din *Săsciorii Albei.*

[287] Purtătorii numelor *Retevoi/Ritivoi(u)* se localizează în comunele *Racoviţa* şi *Turnul Roşu.* În altă ordine de idei, în sudul județului Argeş am notat şi un sat *Gligani* (pe Dâmbovița), care se pare că a fost întemeiat de un purtător al numelui *Gliga*, frecvent atestat în Ţara Oltului (în special în comuna *Arpaşul de Jos*). Satul este consemnat, de pildă, pe *Atlasul Ţării Româneşti*, realizată la 1856 de topografii militari austrieci, coordonați de ofițerul Fligely (este vorba de foaia topografică având elementele de identificare *columna/coloana VII, seria 6*).

[288] În zona studiată de noi am întâlnit forma *Nimereală.*

[289] Formă augmentativă derivată din *Silea*, localizată şi în câteva aşezări făgărăşene.

[290] Numele derivă din cel al *Berivoiului* făgărăşean, el însuşi fiind, credem noi, la origine, un antroponim, întâlnit şi în alte spații locuite de români (de exemplu, un conducător al unei formațiuni a aromânilor, datată în secolul al IX-lea, din sudul Peninsulei Balcanice se numea *Berivoi*, iar în *Ţara Loviştei*, la *Călineşti*, este amintit, într-un hrisov din 1575 şi un *Berivoe* (**Ion Conea**, *Ţara Loviştei. Geografie istorică*, p. 156). În altă ordine de idei, toponimul muscelean a avut şi el, inițial, forma **Berivoieşti.*

[291] Notat la *Ucea de Sus.*

[292] Probabil forma feminină a lui *Cincu.* Numele are o arie largă de răspândire, întâlnindu-se, de pildă şi la *Piteşti.*

[293] Formă modificată din *Cozgarea* (atestată la *Vad*), ca şi varianta *Ghiujdea*, consemnată, ca şi numele *Chiujdea*, la *Şinca Nouă.*

[294] Pe versantul nordic al Munților Făgăraşului este un nume identic, al unei ape, în hotarul comunei *Cârțişoara.*

[295] În Ţara Oltului – *Şofletea.*

Referindu-ne la *Depresiunea* – sau *„Țara"*[296] – *Loviștei*, precizăm că materialului onomastic colectat prin eforturi proprii îi vom adăuga informațiile furnizate de valoroasa lucrare a lui **Ion Conea**[297]. Din datele culese de noi reiese că şi în această zonă s-a simțit, măcar din punct de vedere onomastic, influența Țării Făgăraşului. Astfel, am înregistrat următoarele: *Balea, Dobrin, Gabor, Ganea, Maniu, Onea, Racolța*[298], *Sopa, Stelea, Şerb, Şuler*[299] – la *Brezoi; Ganea* – la *Sălişte; Moga* – la *Malaia;*

Din materialul onomastic oferit de lucrarea lui **Ion Conea** am selectat doar acele nume care se întâlnesc şi în Țara Oltului[300]. Aşadar, am notat: *Achim, Dobrin, Lepădat, Teleabă/Telebuş* – la *Titeşti; Achim, Teleabă/Telebuş* – la *Boişoara* şi *Găujani; Arefte*[301], *Pica* – la *Bumbueşti; Săbădaşu*[302], *Vâja*[303] – la *Perişani; Achim, Cornea, Dache/Daiche* – la *Grebleşti*[304]*; Achim, Alăman*[305], *Bărăgan, Furdui, Gabrian*[306], *Teleabă* – la *Călineşti; Buta, Mailat, Mangu*[307], *Moga* – la *Sălişte*a şi *Malaia; Sescioreanu*[308] – la *Ciunget.* Autorul menționat dă şi o serie de nume pe care le consideră comune cu cele din Țara Oltului, la *Sălătrucul* şi *Areful*[309]*: Cârstea, Iosiv, Moldoveciu* (derivat de la numele *Vârfului Moldoveanul*[310]), *Onea.*

Acelaşi **Ion Conea** precizează care ar fi, în opinia sa, numele comune în Țara Loviştei şi Țara Făgăraşului[311]: *Achim, Aldea, Arefte,*

---

[296] În acest caz ghilimelele vor să arate că actualul teritoriu al *Țării Loviștei* include şi *bazinul Lotrului* (**Ion Conea**, 1935).
[297] *Țara Loviștei.Geografie istorică.*
[298] Apare şi la *Racovița*, unde este utilizat de țigani.
[299] La *Cârța* este atestată forma germană *Schuller*, în aceeaşi aşezare fiind frecvent şi antroponimul *Sopa.*
[300] *Op. cit*, p. 156-160.
[301] **Şt. Paşca** (1931), *Studii de onomastică. 1. Circulația numelor de botez în Țara Oltului*, p. 14-15. Numele este menționat, la *Porumbacul de Sus*, în 1766. Posibil, pe de altă parte să fi stat şi la originea oiconimului *Areful*, mai ales că satul acesta se găseşte chiar la sud de Munții Făgăraşului, în dreptul aşezării făgărăşene.
[302] În Maramureş este întâlnită forma *Sabadîş*, iar în Țara Oltului am notat numele *Săbăduş* (**Ion Conea**, *op. cit*, p. 157).
[303] La *Făgăraş* apare numele sub forma *Vîja*, la *Beclean* este înregistrat antroponimul *Vaja*, iar la *Victoria – Vîju.*
[304] Sub forma *Daicul* este atestat, la 1680, la *Porumbacul de Jos*, ca nume de botez (**Şt. Paşca**, *op. cit.*, p. 10-18). Azi se întâlneşte la *Făgăraş*, sub forma *Dache.*
[305] Despre acest nume, localizat la *Avrig*, am mai pomenit. Mai completăm doar că forma în care apare aici este mai aproape de cea italiană pentru numele Germaniei (şi supra).
[306] Numele este cunoscut şi în Maramureş – **I. Conea**, *op. cit*, p.156-160. Sub forma *Gabrea* (3 familii)/*Gabrean* (una) apare şi la *Făgăraş.*
[307] Notat şi de noi, la *Sebeşul de Jos.*
[308] Aici numele vine de la un munte – *Săşciori/Săşcioarele* – aflat în apropiere (**I. Conea**, *op. cit*, p. 161).
[309] *Idem*, p. 162
[310] *Ibidem*, p. 162.
[311] *Op cit.*, p. 162.

Bădilă, Bancea[312], *Barb(u), Bărbat*[313], *Brătilă, Bucur, Cândea, Călin, Coman, Crăciun, Dan, Don*[314], *Dragomir, Frățilă, Iosiv* (păstrat în această formă la *Areful*), *Izdrail, Lazăr, Lăpădat, Manea, Micu, Nicodin, Onea, Opriş, Radu, Şandru, Şerban, Stanciu, Vâlcu, Vlad* etc. De asemenea, este prezentată o listă a numelor comune Țării Oltului, Țării Loviştei şi satului *Răşinari* din Mărginime[315]: *Achim, Aleman, Barbu, Bălan, Bâra, Bratu, Bucur, Cârstea, Coman, Comăneci, Crăciun, Dan, Frățâlă, Iuga, Lăpădat, Opriş, Petru/Pătru, Roman, Sârbin*[316], *Stanciu, Şerb, Şerban, Tatomir, Tatu, Vlad, Vâlcu.*

În linii mari, aceste două liste nu s-au modificat, în ultimele aproape şapte decenii. Am prezentat, pentru comparație şi lungile liste cu nume asemănătoare celor din Țara Oltului, atât pentru aşezări din Mărginime, cât şi pentru cele din Depresiunea Loviştei şi Subcarpații olteni dintre Olt şi Olteț. Dacă se analizează aceste date, se constată că ele vin în sprijinul ideii că în Mărginime făgărăşenii au contribuit direct la sporul migratoriu al aşezărilor de acolo, iar în celelalte spații din nord-estul Olteniei aportul direct de populație a fost completat cu cel indirect, realizat de purtători ai unor nume de origine făgărăşeană, dar deveniți deja *mărgineni.*

Pentru celelalte zone vecine cu Țara Făgăraşului se constată că fenomenul migrațiilor spre aşezările care le aparțin a fost însemnat. S-a ajuns şi la situații curioase, în care purtători ai unor nume făgărăşene au emigrat în afara zonei şi numele respective nu se mai regăsesc practic deloc aici – *Mailat* –, sau foarte puțin – *Tamârjan* (neatestat în Țara Oltului decât la *Şinca Veche*, dar activ în exteriorul zonei, nu numai în vecinătatea ei[317]) şi altele.

1. b. Onomastică din regiunile care nu se învecinează cu Țara Oltului care atestă aşezarea acolo a unor făgărăşeni.

Aşa cum am mai menționat, deşi nu face obiectul strict al acestui studiu, ne-am concentrat atenția şi asupra colectării şi analizării materialului onomastic din spații neînvecinate cu Țara Oltului, în ideea că analiza acestor nume poate oferi indicii despre migrarea spre acestea a unor originari din zona căreia îi acordăm

---

[312] În Țara Oltului – *Banciu,* astăzi, în Țara Loviştei – *Banciul* – în secolul al XII-lea; *idem*, p. 162.

[313] În secolul al XVI-lea în Țara Loviştei; în zona ce face obiectul studiului nostru – frecvent în secolul al XVII-lea, iar la sfârşitul următorului – aproape dispărut. Marele geograf chiar precizează,în legătură cu originea acestui nume în Țara Loviştei: *„Se vede, deci, că el coborâse aci dinspre nord" – ibidem,* p. 162. Din ceea ce deja am prezentat, azi numele mai supraviețuieşte bine la *Ucea de Sus.*

[314] Atestat în Țara Loviştei la *Brezoi* (**Ion Conea**), iar în Țara Oltului – prezent la 1789 la *Corbi.* Atestat în zona noastră, încă, de toponimul *Donul Glav* de la *Avrig.*

[315] *Op. cit.*, p. 161-162.

[316] În Țara Loviştei, **Ion Conea** aminteşte *Muntele Sârbinu',* iar în Țara Oltului am notat locul numit *Sârghina.*

[317] Anticipând puțin, putem spune că numele este atestat chiar la sute de kilometri de locul de origine ai celor care-l poartă, ajunşi, de pildă, în *Depresiunea Ciucului.*

atenție. Deoarece volumul materialului antroponomastic adunat este mare, acesta nu a putut fi analizat, deocamdată integral. Aşadar, vom prezenta doar câteva aspecte preliminare, cu caracter de exemplificare.

Un teritoriu spre care ne-am concentrat atenția cuprinde *centrul şi estul Transilvaniei*. Pentru *centrul Ardealului*, putem prezenta, ca exemple, câteva date ce acoperă nordul *Dealurilor Târnavelor* şi *Câmpia Transilvaniei*. Astfel, am consemnat: *Aldea, Langa, Rozen, Şulea* – la *Apold; Boamfă*[318], *Brânzea, Cândea, Onea, Spiridon* – la *Daneş; Onea* – la *Seleuş; Anghel, Antal, Dobra, Florea, Koszta*[319], *Mărginean, Moga*[320], *Oltean*[321], *Oprea, Simo*[322], *Stroia* – la *Miercurea Nirajului; Boer/Boer, Oltean, Olteanu, Opra* – la *Lăureni; Cornea, Duca, Fogarasi, Kornya, Oltean* – la *Sântandrei; Koszta, Kozma*[323] – la *Sântana; Moga* – la *Şardul Nirajului; Şerban* – la *Găneşti; Eşanu, Făgăraş, Făgărăşan, Fogarasi, Fol(e)a, Oltean* – la *Reghin; Aldea, Duşa, Făgăraş, Fogarasi*[324], *Oltean(u)*[325], *Oprea, Orza, Precup, Roşca, Scridon, Stoica, Suciu. Şona, Vodă* – la *Iernut; Achim, Făgăraş, Feldiorean, Moga, Oltean(u)* [326], *Onea, Oniţiu, Oprea, Opriş, Racoviţan, Roşca, Stoica, Stroia/Stroie, Suciu, Şerban* – la *Luduş; Stoica* – la *Bogata*[327]; *Suciu* – la *Roşiori; Duca, Fogarasi*[328], *Florea* – la *Mădăraş-Band; Cozma* – la *Band, Ceuaşul de Câmpie; Balea, Cosma/Cozma, Florea, Oltean, Suciu* – la *Voiniceni; Oltean, Suciu* – la *Porumbeni; Aldea, Oltean, Părău, Stoica, Stroia, Şerban, Vodă* – la *Şeulia de Câmpie; Oltean* – la *Teaca*[329].

Prezența unor antroponime româneşti la etnici maghiari este o realitate mai puțin cercetată, în ansamblul ei[330]. Exemplele sunt mult mai numeroase şi le-am constatat şi noi, cu prilejul documentării. Citãm din valoroasa lucrare a lui **I. I. Russu**: *„În Secuime antroponimele româneşti apar atât în sate despre care se*

[318] Aici s-a stabilit, de mulți ani, unul dintre unchii mei.
[319] Nume purtat azi de maghiari şi aici, şi la *Sântana.*
[320] Apar şi purtători ai numelui maghiari.
[321] Atestat la maghiari, ca şi la *Lăureni* şi *Sântandrei.*
[322] Posibil, o variantă maghiară a lui *Sima* sau *Simu.*
[323] Numele se utilizează de către unguri.
[324] Aici purtătorii numelui sunt şi români, şi unguri.
[325] Am consemnat 12 posturi telefonice în dreptul acestui nume, în anul 1999.
[326] La nivelul aceluiaşi an, numele – în ambele variante – este consemnat de 43 de ori.
[327] Să fie vorba de un dublet al *Bogatei Oltene?*
[328] Purtătorii numelui sunt unguri.
[329] Unul dintre purtătorii numelui notat în această aşezare s-a stabilit la *Bucureşti,* revenind în zona de unde îi plecaseră înaintaşii, pentru a locui aproape de fiul dumnealui, profesorul făgărăşean **Florentin Olteanu**, de la care am aflat aceste informații.
[330] O lucrare amplă şi valoroasă, inclusiv pentru cercetările noastre este opera lui **Ion Iosif Russu**, *Românii şi secuii*, apărută în anul 1990.

ştia că la începutul veacului al XIX-lea aveau populaţie mixtă maghiară (secuiască) şi română (...), iar pe la a. 1900 treceau drept curat maghiare (...), cât şi în sate secuieşti unde nici Lenk (...) nu ştia că ar fi locuit populaţie românească"[331].

Am mai constatat, de asemenea, că, atât în regiunea de unde am citat numele de mai sus, cât şi în aşa numita *Secuime*, nu puţini dintre purtătorii – azi unguri – ai acestor nume au ca strămoşi români făgărăşeni. Acest lucru a fost remarcat deja, de mai mult timp şi exemplificăm, din lucrarea savantului clujean: *Bogdán, Bokor-Bucur, Borbát, Manya, Neagu, Opr(e)a, Rádul(y), Sorbán*[332] etc. Acelaşi autor se referă, explicit, la *„imigranţi din Făgăraş"*[333] *(din Ţara Făgăraşului* – n. ns.).

Estul spaţiului de unde am citat anterior numele şi localităţile aparţine Secuimii. Tot Secuimii îi apaţin cea mai mare parte a compartimentului estic al *Depresiunii Ţara Bârsei-Trei Scaune, Depresiunea Ciucului (Ciucurilor), Depresiunea Casin*[334] */Cason, depresiunile Borsec, Bilbor* şi sudul *Depresiunii Giurgeului.* Aceasta din urmă comunică şi cu *Depresiunea Transilvaniei*, prin *Defileul Topliţa-Deda.* Şi de aici, ca şi din subunitatea *Dealurilor cu trăsături subcarpatice* a amintitei depresiuni din Ardeal, vom oferi câteva date, care să întărească afirmaţiile de mai sus: *Aldea, Aron, Boantă, Boer/Boér, Bogáti, Borbáth, Buciuman, Cinca, Danilă, Deregus/Dregus, Dobrin, Fogarasi/Fogarassy, Judele, Komanics, Lapodath/Lepădatu, Makszim/Makszin, Mateas, Mija, Milea, Moga, Mogoş, Oltean/Olteanu, Onea, Opra/Oprea, Opriş/Oprişiu, Orza, Pandrea, Părăoanu, Perşinar(i)u, Racean, Rogozea, Rohan, Roşca, Scridon, Serbán, Sima, Sinka, Sorban, Stelea, Szavui/Szávuly, Szómbathy, Şerb, Şerban/Şerban, Taflan, Voicui/Voikui/Voikuj* ş. a. – la *Sfântul Gheorghe; Olteanu* – la *Araci; Boér, Deregus, Komsa, Majlát(h), Sorbán* – la *Baraolt; Radu/Ráduly, Şerban* – la *Bicfalău; Bilibók, Daragus, Duca, Kozma, Orza, Serban* –la *Bicsad; Majlát* – la *Boroşneul Mare; Borbáth/Borbaty, Nyisztor* – la *Brăduţ; Boieru, Duka, Makszem, Opra, Szima* – la *Breţcu; Duka* – la *Oituz; Boér, Borbáth, Kozma, Juga* – la *Mărcuşa; Bán* – la *Icafalău; Bán, Dobra, Juga, Kajan, Majlát, Ráduly, Szávuly, Zsiga* – la *Cernat; Majlát, Vizsuj/Vizsuly* – la *Albiş; Anghel, Aron, Basarab, Biliboc/Bilibók, Boanta, Borbát(h), Bucur, Buna/Bunea, Busuioc, Buta, Chindea, Dajka*[335]*, Dănilă, Dobrin, Dreguş, Duka, Dusa/Duşa, Flenchea, Florea, Fogarasi/Fogarassy, Fola, Grama, Ieşan/Isán, Kazan, Kozma, Kusztura, Maxim, Mărgineanu, Mikle, Majláth, Nimerencu,*

[331] *Op. cit.*, p. 228-229.
[332] *Idem*, p. 229.
[333] *Ibidem*, p. 237-238.
[334] Fonetismul cu *s*, păstrat şi de secui, este şi azi specific *ceangăilor – români catolici, parţial maghiarizaţi, stabiliţi de secole în Moldova* (**D. Mărtinaş**, 1997).
[335] Variantă locală, maghiarizată, pentru făgărăşeanul *Daicu.*

Nistor, Oltean/Olteanu/Oltyan, Opra/Oprea, Oproiu, Pagu, Rosca/Roska/Roşca, Serban, Sinka, Soneriu, Sorban, Stoia, Stoica, Stroe, Suciu, Szavuj/Szávuly, Szokol, Sztojka, Şchiopu, Şerban, Tămîrjan, Teutsch, Vlad, Vodă – la *Miercurea-Ciuc*[336]; *Anghel, Basarab, Biris, Cozma, Grama, Isztojka, Itu, Komsa, Kusztora, Lăpădatu, Makszem, Nyisztor, Oltean/Olteanu, Raita, Roşca, Sava, Sivu, Sebeşan, Serban, Stoica, Suciu, Şerban* – la *Bălan; Gane, Grancea, Sinka, Stoica, Szavuj* – la *Băile Tuşnad; Chima, Jipa, Mailat, Moga, Oltean/Olteanu, Paller, Sebesi, Sebeşan, Suciu, Şuteu; Vodă, Zaharia* – la *Borsec; Grancsa* – la *Satul Mare-Brădeşti; Koszta, Majláth* – la *Brădeşti; Sinka* – la *Căpâlniţa; Koszta* – la *Ciumani* şi *Corbul; Druga* – la *Barasău; Druga, Grama, Nistor* – la *Ciumani; Anghel, Bilibók, Fogarasi, Kinda/Kinde, Kokan, Oltyan, Opra, Roşca, Sebesi, Sinka, Suciu* – la *Cristurul Secuiesc, Kinda* – la *Cecheşti; Sebesi* – la *Beteşti; Hársanyi, Nyisztor, Sinka* – la *Feliceni; Aron, Balea, Barb/Barbu, Bilibók, Buta, Cazan, Chindea, Cozma; Gliga, Kinda, Komsa, Koszta, Kozma, Maxim/Makszem, Moga, Muşat, Nyisztor, Oltean, Onea, Opriş, Paler, Precup, Sorban, Suciu, Sztojka, Sztrati*[337], *Şerban, Trombitas, Vizoli* – la *Gheorgheni; Chindea* – la *Izvorul Mureşului; Borbat, Dănilă, Galaczi, Kozma* – la *Lunca de Sus; Bucur* – la *Făgeţel; Hidegkúti*[338] – la *Păltiniş; Sztojka/Sztoyka* – la *Lupeni; Anghel, Barbu, Buta, Cerghi*[339], *Cindea, Cornea, Druga, Oltean/Olteanu* etc – la *Toplița; Chindea, Ghindea, Kinda* – la *Voşlăbeni; Comşa* – la *Tincani-Izvorul Mureşului; Buta, Cazan, Eşan, Făgăraş, Gliga, Greab*[340], *Maxim, Moţoc, Stoica, Suciu, Vodă* – la *Deda; Buta, Gliga, Precup* – la *Pietriş; Cazan, Făgăraş, Fola, Gliga, Sebesi, Stoica, Suciu* – la *Bistra Mureşului; Gliga, Stoica, Suciu* – la *Filea.*

Lista numelor ar mai putea continua, dar credem că multele – şi aşa – exemple oferite sunt elocvente. Locuitorii migranți, originari din Țara Oltului, au trecut şi peste Carpați. Ne vom referi, în cele ce urmează, la prezența unor originari din zona studiată de noi în spațiul situat la est de munți. În vecinătatea Secuimii, la răsărit de aceasta, se află vechiul *Ținut al Neamțului.* Am remarcat, în mai multe rânduri, cu prilejul unor popasuri în zonă, faptul că, la Casa

---

[336] Prezența făgărăşenilor, de secole, în *Depresiunea Ciucurilor* este recunoscută şi de tradiția locală. Cu prilejul ultimei documentări în zonă am aflat de la domnul **Böyte Gyárfás** de la O.S.P.A. Miercurea-Ciuc (locuitor al satului *Ineu-Cârța*), că localnicii din *Cârța ciucană* vorbesc şi azi despre întemeierea aşezării, cu mai multe secole în urmă, de către originari din *Cârța făgărăşeană.* Informatorul nostru a adăugat că în acest sat din Ciuc a fost fondată de acei întemeietori o mănăstire romano-catolică, cu acelaşi hram – Sfânta Maria – ca al mănăstirii cisterciene din Țara Oltului.

[337] Deformare a lui *Istrate*, consemnat şi în Țara Oltului, la *Ucea de Sus.*

[338] Numele unguresc al satului făgărăşean *Fântâna* este *Hidegkút (Fântâna Rece).*

[339] În Țara Făgăraşului – *Cerghit.*

[340] Posibilă deformare a unui *Greavu*, nume atestat şi în Țara Oltului.

Memorială „Ion Creangă" din *Humuleşti*, în *arborele genealogic*[341] cuprinzându-i pe strămoşii marelui povestitor este menționat un alt *Ion Creangă*, cu precizarea *„venit din satul Crâng, jud. Făgăraş"*. Acest strămoş al scriitorului este tatăl lui *David Creangă* din *Pipirig*, nimeni altul decât bunicul după mamă, pomenit în *„Amintiri din copilărie"*.

Numele acesta este atestat şi toponimic în Ținutul Secuilor, unde apare în forma *Creanga/Kranga* (pas, situat la nord de localitatea *Lunca Bradului*). Mai apar şi alte toponime care să întărească aşezarea sau/şi trecerea în/prin estul Ardealului a unor originari din Țara Oltului: *Dealul Glighii* (localizat la sud de *Ciobotani*) sau *Poiana Biliboc/Bilibok Puszta* (atestată la vest de *Jigodin Băi*).

Prezența primului toponim menționat anterior vine în sprijinul ideii emigrării strămoşilor scriitorului *Ion Creangă* dinspre Țara Oltului către nord-vestul Moldovei. Din diverse informații, documentare, cartografice şi/sau de la teren, am putea reconstitui, cu prudența de rigoare, drumul acestor strămoşi. Aceştia au plecat din estul Țării Făgăraşului, şi se vor fi oprit, inițial, în *Secuime*, în partea sa sudică fiind atestați, azi, probabil, de antroponimul *Creangă* la *Barcani* (sat în apropierea oraşului *Întorsura Buzăului*)[342]: În partea centrală a Depresiunii Ciucului este atestat acelaşi antroponim, în forma *Creanga* la *Miercurea-Ciuc*, iar mai la nord, în *Depresiunea Giurgeului* am notat forma *Cranga*, la *Gălăuțaş*. Din această zonă strămoşii scriitorului vor fi trecut prin *Pasul Creanga/Kranga* către *Borsec* şi, de aici, peste Munții Călimani, în sudul Bucovinei sau/şi în nord-vestul Moldovei (în localități din bazinul Bistriței, aşa cum sunt *Chiril* şi *Broşteni* unde sunt atestați purtători ai numelui), iar de aici, – la *Pipirig* (unde a trăit bunicul scriitorului, *David Creangă*), mama povestitorului ajungând la *Humuleşti*.

Există şi varianta potrivit căreia, strămoşii dinspre mamă ai marelui povestitor ar fi trecut în *Depresiunea Dornelor* prin *ținutul Bârgaielor*, lucru plauzibil şi prin atestările onomastice, care întăresc prezența unor originari provenind din Țara Oltului, atât în Defileul Mureşului, cât şi în amonte şi în aval de acesta, dar şi în ținutul Bârgaielor, Țara Dornelor, pe Valea Bistriței (în aval de Vatra

[341] Acest strămoş al povestitorului pare să se fi aşezat în aria montană nord-estică a Moldovei pe la jumătatea secolului al XVIII-lea, o perioadă cu mari frământări – confesionale mai ales – în Ardeal. Mai adăugăm că datorăm aceste informații domnului ing. **Mihai T. Vasiliu**, „nepotul scriitorului Ion Creangă". În privința colectării şi actualizării informațiilor se face precizarea: *„Documentare 1926-1945, Humuleşti-Tg. Neamț. Prima redactare 1 sept.1945. Reactualizat cu colateralii în mai 1990"*. Un alt exemplar, identic cu cel menționat, se găseşte şi la *bojdeuca lui Ion Creangă, din Țicăul Iaşilor*.

[342] Spațiu unde prezența de odinioară a unor originari din Țara Oltului este bine pusă în evidență.

Dornei), cât şi în preajma Humuleştilor, atât la *Pipirig*, cât şi la *Agapia* (fapt constatat şi cu prilejul documentării la teren)[343]. La aceste informaţii se adaugă şi faptul că ultima aşezare stabilă din ţinutul Bârgaielor, spre Pasul Tihuţa (până la dezvoltarea localităţii Piatra Fântânele) se numeşte *Mureşenii Bârgăului*. Fiind cea mai de sus localitate din acest ţinut, deci şi ultima apărută, prin numele său, dovedeşte venirea târzie în Bârgaie a unor originari de pe Valea Mureşului, cea mai apropiată arie din bazinul Mureşului fiind cea a Defileului Toplița-Deda, vecin cu Călimanii, ca şi ţinutul Bârgaielor, sau din spaţiul învecinat Mureşului situat puţin mai în aval. În acest spaţiu mureşean există însă numeroşi locuitori cu nume identice cu ale unor trăitori din Ţara Oltului[344]. Din Ţara Dornelor, o parte a acestora a coborât pe Valea Bistriţei, la sud de Bucovina, iar o alta a trecut şi peste Pasul Mestecăniş, stabilindu-se în Obcine sau la contactul acestora cu Podişul Sucevei (lucru valabil şi pentru purtători ai numelui Creangă)[345].

De fapt, multe dintre toponimele citate anterior se referă la locuri care vor fi aparţinut tot unor originari din Ţara Oltului, atât numele *Biliboc*, cât şi *Gliga*[346] fiind foarte răspândite în ţinutul de la poalele Munţilor Făgăraşului. În sprijinul ideii vine şi mărturia localnicilor din cadrul comunei harghitene *Cârţa*, care ştiu că

---

[343] Originarii din *Ţara Oltului*, purtând de exemplu, numele *Oltean(u)* se regăsesc şi la sud şi vest de Călimani – de pildă, la *Toplița*, (dar şi *Făgăraş* – la *Bistra Mureşului, Gliga* – la *Toplița, Filea, Bistra Mureşului, Ibăneşti, Ibăneşti-Pădure* etc) şi la *Teaca* –, în ţinutul *Bârgaielor* – la *Prundul Bârgăului* –, în sud-vestul *Bucovinei* – la *Şarul Dornei, Neagra Şarului, Stulpicani* –, dar şi în sate din apropierea *Humuleştilor*, la *Pipirig, Lunca* şi *Vânători-Neamţ*. Cu prilejul unei documentări în zonă (septembrie 2001), am aflat că la *Agapia* există şi un loc numit *La Olteanu*, dar şi patru familii ce poartă numele *Olteanu*, despre care informatorul nostru, domnul **Constantin Ciucălău**, a precizat că sunt *„vechi în sat"*.

[344] Putem cita, ca exemple: *Gliga, Duşa, Precup, Olteanu* şi altele.

[345] S-a avansat ideea că aceşti originari din Ardeal, cu numele *Creangă*, inclusiv cei care au coborât pe Valea Bistriţei şi de aici în *Depresiunea Ozana-Topoliţa (Neamţ)* ar fi originari din *ţinutul Bârgaielor* (fapt susţinut de purtători ai numelui la *Botoşana*). Departe de a contesta o asemenea idee credem, pe de-o parte, că memoria oamenilor se mai poate altera cu timpul, iar pe de alta – că, oricum, migrarea acestor purtători ai numelui a cunoscut şi episoade de stabilire mai îndelungată în anumite spaţii – şi Bârgaiele trebuie să fi fost un asemenea popas – unde s-a produs atât amestecul noilor veniţi cu localnicii, cât şi crearea printre cei recent stabiliţi acolo a unei mentalităţi de „băştinaşi", cu care au şi trecut munţii în Bucovina. Citâm, pe de altă parte, pe lângă acest izvor documentar care este arborele genealogic menţionat, şi prestigioasa lucrare a lui **Ion Nistor** – *Istoria Bucovinei* (p. 18-19) –, care, referindu-se la colonizarea, la finele secolului al XVIII-lea, a ţinutului alipit la Austria cu români din Ardeal, menţionează atât întemeierea, de către unii ardeleni, a unor aşezări bucovinene (inclusiv *Botoşana*), cât şi sosirea unor făgărăşeni în această arie.

[346] În Ţara Oltului primul nume apare sub forma *Biliboacă*, la *Săvăstreni*, iar al doilea este atestat la *Arpaşul de Sus*.

mănăstirea catolică de aici a fost întemeiată de originari din *Cârța* făgărăşeană[347].

Unde se găsea acel sat făgărăşean *Crâng*, din urmă cu peste două secole? Am analizat toponimia făgărăşeană, care atestă prezența de odinioară a unor *crânguri*[348]. Aceste toponime se găsesc azi la *Crihalma, Părău, Şercaia, Ileni, Mândra, Beclean, Voivodeni, Pojorta, Drăguş* şi *Olteț*, adică în localități din jumătatea estică a zonei. Ne-am gândit, apoi, că am putea nota şi localitățile ce au dispărut, în acelaşi spațiu[349]. Am consemnat, astfel: *Debran* – localizată între *Vad* şi *Şinca Veche*[350], *Cerne* – aproape tot de *Şinca Veche* (la sud de *Bucium*), respectiv *Dalamanescht/Dălămăneşti* – care a existat între *Berivoi* şi *Sebeş*. Mai adăugăm că azi, în Țara Oltului, numele scriitorului nu mai este atestat decât la *Făgăraş*, atât sub forma *Creangă*[351], cât şi *Cranga*[352]. Chiar dacă nu au apărut clarificări[353], se poate observa că se respectă şi criteriul geografic al unei apropieri mai mari de Moldova a estului Țării Făgăraşului în ceea ce priveşte atât localizarea toponimelor menționate, cât şi atestarea actuală a numelui marelui povestitor. Astfel încât, cu caracter de ipoteză, opinăm că aria de localizare a acelui dispărut sat *Crâng* se situează în perimetrul central-sud-estic al acestei zone.

Am scos puțin mai devreme în evidență prezența unor antroponime de origine făgărăşeană în Secuime[354]. De aici purtători ai unor asemenea nume puteau să fi trecut peste munți în nord-

---

[347] Într-un dialog purtat cu prilejul unei documentări la teren (septembrie 2001), domnul **Böyte Gyárfás**, locuitor al satului *Ineu-Cârța*, susține că în acest sat din Ciuc a fost fondată de acei întemeietori o mănăstire romano-catolică, cu acelaşi hram – Sfânta Maria – ca al mănăstirii cisterciene din Țara Oltului.

[348] **I. Boamfă**, *Reflectarea realităților geografice în toponimia Țării Făgăraşului*, p. 119.

[349] *Op. cit.*, p. 36.

[350] Dar menționată ultima dată în documente în 1235.

[351] Am consemnat în ultimul volum al „Paginilor Aurii" două familii.

[352] Poate fi şi o variantă maghiarizată, dar, poate şi un derivat de la numele satului *Crâng*, de forma **Crânga*.

[353] Acestea este posibil să apară dacă se acordă o atenție mai mare şi unor hărți mai vechi, dar şi altor domenii ştiințifice.

[354] Unde am consemnat şi patronimul *Creangă* – sub forma *Creanga* – la *Miercurea-Ciuc*, semn că putea să fi plecat din Țara Oltului aproape tot neamul purtând acest nume şi, dacă acest neam avea o pondere mare în dispăruta aşezare, aceasta putea, practic, să se fi „spart". Asemenea situații, oarecum paradoxale, am mai întâlnit exact în aceeaşi arie a Țării Făgăraşului. Deşi se ştie – şi faptul este atestat, la vremea lui, atât documentar, cât şi cartografic –, că în a doua parte a secolului al XVIII-lea, datorită menționatelor persecuții confesionale, o mare parte a locuitorilor (ortodocşi) ai *Şincăi Vechi* au ales să se refugieze din calea „ofensivei greco-catolice" întemeind *Şinca Nouă*, roirea în acest sens fiind întărită şi toponimic, ca exemplu statistic amintim că purtătorii numelui *Ittu* sunt menționați doar o dată în „Pagini Aurii" la Şinca Veche, dar de ... 10 ori – la Şinca Nouă.

vestul Moldovei (în sens restrâns), sau în Bucovina[355]. Practic, atât pe *rama montană moldovenească*, cât şi în *Podişul Sucevei* sau/şi în *Subcarpaţi*, am consemnat aşezarea unor originari – după nume măcar – din Ţara Oltului[356]. Vom da şi câteva exemple: *Taflan*[357] – la *Siret; Boamfă* – la *Gura Humorului*[358]*; Buta* – la *Sasca Mare; Scovarză*[359] – la *Coşna; Şincari* – la *Negrileasa-Stulpicani; Olteanu* – la *Şarul Domei* şi *Neagra Şarului; Drăguşanu, Olteanu* – la *Bicaz; Budacă*[360]*, Olteanu* – la *Taşca; Drăguşanu, Gălăţanu* – la *Mărceni-Bicaz; Creangă*[361]*, Langa, Olteanu* – la *Cordun,* la *Almaş* şi la *Dochia-Girov; Irofte* – la *Doina-Girov; Olteanu* – la *Horia; Boantă/Boanţă, Creangă, Drăguşanu, Irofte, Olteanu, Rîmbu*[362] - la *Roznov*[363]*; Creangă, Olteanu* – la *Pipirig*[364]*; Olteanu, Şularu*[365] – la *Lunca; Olteanu, Vîju* – la *Vânători-Neamţ; Rogozan* – la *Ungureni; Bută, Drăguşanu, Duşa, Gălăţanu*[366]*, Olteanu, Vodă* – la *Bistriţa; Creangă* – la *Viişoara; Ţuţurman* – la *Agârcia*[367]*; Olteanu* – la *Zăneşti* şi la *Comăneşti.*

Migraţia unor locuitori în localităţile din aria *Masivului Ceahlău* – individual, sau în grup – din alte zone ale spaţiului etnogeografic românesc şi, în ceea ce ne priveşte, în primul rând din Ţara Făgăraşului, este dovedită de numiri precum: *Ticoş-Floarea, Stâna Ţuţuienilor*[368]*, Olteanul*[369]*, Pîciorul lui Machedon*[370] şi altele.

---

[355] Cam în aceeaşi perioadă – la 1775 – Imperiul habsburgic a anexat această provincie, colonizând-o inclusiv cu originari din Transilvania (şi veniţi din Ţara Oltului, fie şi după o perioadă de stabilire în Secuime).

[356] Nume cum sunt *Aldea, Buta, Cosma, Florea, Nistor, Oprea, Roşca, Suciu, Şerban* etc au o arie de extindere mult mai mare, cuprinzând, practic, întreg spaţiul locuit de români.

[357] Este vorba despre primarul oraşului, *Vasile Taflan.* Sursa informaţiei a fost corespondentul de *Suceava, Mircea Motrici,* în cadrul emisiunii „Matinal" a Radio România Actualităţi din 19 septembrie 2001.

[358] Un alt unchi din partea tatălui, stabilit în localitate de peste 20 de ani.

[359] La *Lisa,* cu prilejul Taberei Etnografice organizată în august 1994 de Asociaţia Tinerilor Geografi din Iaşi, localnicii ne-au vorbit despre *scovarza (=gogoaşa) de Anul Nou.*

[360] În Ţara Făgăraşului – *Budac(u).*

[361] Amintim acest nume chiar dacă el nu mai are legătură cu zona lui de origine, pe de-o parte pentru a-i observa răspândirea, iar pe de alta – deoarece, peste tot unde apare, este însoţit de alte antroponime cu origine şi corespondenţe (identice sau asemănătoare) în Ţara Oltului.

[362] *Ramb(a), Râmboiu, Râmbeţ* - în zona studiată de noi.

[363] Apar şi numele *Mocanu, Secelean,* semn că nu doar făgărăşenii s-au îndreptat spre această zonă.

[364] La aproximativ 150 de ani de când a trăit aici bunicul povestitorului se regăseşte în sat nu doar numele *Creangă,* ci şi *Olteanu.*

[365] Posibil să fi derivat dintr-un *Schuller/Şuler,* prezent şi în Ţara Oltului.

[366] Posibilă şi venirea din *Galaţii dunăreni,* deşi prezenţa şi a altor câteva numiri făgărăşene pare să contrazică o asemenea idee.

[367] În Ţara Oltului, la *Beclean – Ţuţurea.*

[368] *Ţuţuienii* sunt locuitori veniţi din zona *Branului.*

Prezența unor originari din alte regiuni ale spațiului locuit de români este atestată şi antroponimic, prin nume ca: *Ungureanu, Bîrgăoanu, Ciucanu, Ciucănel, Topliceanu, Voşlăbean, Olteanu, Gliga* [371], *Mocanu, Fărcăşanu, Nemțanu* etc.

Secuimea a fost, pentru unii originari din Ardeal, o arie de trecere – sau de aşezare vremelnică a lor (unii au rămas şi chiar s-au maghiarizat, după informații furnizate de **Ion Iosif Russu**) – spre est, în Moldova, inclusiv în satele cu populație romano-catolică de pe *Valea Siretului*, aşa cum este cazul, de pildă, cu unii originari din *Țara Oltului*. Că au fost făgărăşeni aşezați definitiv în aria rămasă catolică a Secuimii o certifcă şi informația, deja menționată, culeasă în septembrie 2001, de la **Böjte Gyarfas** din *Ineu-Cârța* (Harghita), potrivit căreia, cârțani catolici făgărăşeni, veniți de la fosta Mănăstire cisterciană, au întemeiat Mănăstirea Cârța din Ciuc, aşezământ ce are hramul Sfânta Maria. Se mai pot da şi alte exemple, antroponimice, legate de prezența făgărăşenilor în sate catolice moldave: *Olteanu, Drugă, Precup, Bohâlțeanu, Pălăşan* (ultimele două nume citate vorbesc de populație originară din arii situate imediat la nord de Țara Oltului).

Prezența unor originari din zona la care ne referim este atestată şi în *bazinul Trotuşului*. La *Ghimeş-Făget* am consemnat ca nume de posibili originari din Țara Oltului: *Biliboc/Bilibok, Iarca, Olteanu/Oltyan, Sinka/Şinka*, De fapt, după cum am mai amintit, şi în Ținutul Secuilor am găsit aceste nume, în forme identice. În Țara Oltului, însă, primul nume are preponderent forma *Biliboacă*. Formele în care apare în această comună dovedesc trecerea prin Secuime, unde antroponimul a fost modificat, pe filieră maghiară. În comuna *Oituz* am consemnat: *Bohâlțeanu* [372], *Buta, Oltean, Leru/Lerescu, Paller*, Antroponimul *Buta* este frecvent de secole în estul *Țării Oltului*, iar *Paller* – sub forma *Paler* în sudul acestei zone, mai ales la *Lisa*. Numele *Leru/Lerescu* se regăsesc atât în zonă, cât şi la sud de Carpați, unde, trecând peste *Muntele Lerescu*, din *Munții Făgăraşului*, originari din *Țara Oltului* au întemeiat, nu departe de *Rucărul muscelean*, fondat tot de ei, satul *Lereşti*. Iar prezența şi aici, pe lângă aceste antroponime, şi a numelor *Moroianu, Țuțuianu*, dar şi *Vrânceanu*, întăreşte, ca şi numele notate la *Brețcu* (*Budileanu, Marosi, Moroianu/Muruian(u), Olteanu, Tărlungeanu,*

[369] Numele vorbeşte despre aşezarea, în hotarul *Bicazului*, a unui originar din *Țara Oltului*.

[370] Toponimul se referă, probabil, la o proprietate ce aparținea unui *român sud-dunărean (aromân/macedo-român)*;

[371] Numele este des întâlnit atât în satele Țării Oltului, cât şi în cele din Defileul Toplița-Deda, unde au migrat numeroşi făgărăşeni, inclusiv cu alte nume (*Olteanu, Precup* şi altele).

[372] Atestă originea strămoşilor purtătorilor numelui din satul *Boholț*, situat imediat la nord de *Țara Oltului*.

Zărnescu), relaţiile, prin *pasul Oituz – Trei Scune – Ţara Bârsei – Culoarul Bran-Rucăr*, între locuitorii din sud-vestul Moldovei şi nordul Munteniei (care, se pare, antrenând şi *brăneni, bârsani, mocani şi olteni* din *Ţara Făgăraşului*, au avut fluxuri reciproce).

Şi această listă ar mai putea continua, dar nu mai insistăm. Mai adăugăm doar câteva informaţii culese la teren[373]. Cu prilejul unei anchete toponimice realizate în satul *Agapia*, am notat atât toponime, cât şi amtroponime ce se înregistrează în această aşezare. Am consemnat, astfel, un loc numit *La Olteanu*, dar şi existenţa a patru familii ce poartă numele *Olteanu*, despre care informatorul nostru[374] a precizat că sunt *„vechi în sat"*. Toate aceste informaţii întăresc ideea unor emigrări din Ţara Oltului şi spre acest spaţiu.

Curenţii migratorii, legaţi şi de prezenţa unor originari din Ţara Oltului, au legat şi leagă între ele arii situate la mari distanţe, situate, fiecare, respectiv, în câte una din cele mari regiuni istorico-geografice ale României: Ţara Oltului, în cadrul căreia se găseşte comuna *Viştea*, cu satul său *Rucăr* se află în partea de sud a Transilvaniei. Comunele muscelene *Rucăr* şi *Dragoslavele* se află în nordul Ţării Româneşti, iar comuna *Soveja* – alcătuită din satele *Rucăreni* şi *Dragosloveni* – şi cele ce formează istorica Ţară a Vrancei au făcut parte, în cea mai mare parte a istoriei lor din Moldova dintre Carpaţi şi Nistru.

Ca element comun, aceste arii au faptul că, în anumite perioade istorice, măcar la finele secolului al XIV-lea şi debutul veacului al XV-lea, au făcut parte din voievodatul Ţării Româneşti, fapt perpetuat în memoria colectivă până astăzi[375].

Ceea ce mai au în comun aceste arii este faptul că locuitorii sunt legaţi între ei, prin migraţiile, dintr-un spaţiu în altul ale strămoşilor lor. Astfel, locuitori din *Rucărul* Ţării Oltului au migrat, ca şi alţi făgărăşeni [376], la sud de munţi, întemeind aşezarea musceleană *Rucăr*. De aici, ulterior, împreună cu o parte a

---

[373] Obţinerea acestor date ne-a fost favorizată de practica staţionară din anul universitar 2000-2001, realizată în spaţiul şi cu sprijinul considerabil al Administraţiei Parcului Forestier Vânători-Neamţ (numit, în prezent Parcul Natural Vânători-Neamţ).

[374] Domnul **Constantin Ciucălău**, 48 de ani, tehnician agricol la Consiliul Local Agapia (în septembrie 2001).

[375] Astfel, locuitorii Ţării Oltului spun şi azi, când trec Oltul spre nord că merg „pe Ardeal", iar localnicii din aşezările de la nord de râu îi numesc tot *olteni* şi nu *ardeleni*. La fel, cei din Ţara Vrancei au conştiinţa că nu au aparţinut, măcar la început Moldovei, dovadă fiind prezenţa şi a unui baci *vrâncean*, alături de cel *moldovean*, în *Miorița*, dar şi faptul că, în secolul trecut, bătrânii din acest spaţiu se numeau pe ei înşişi *vrânceni*, nu *moldoveni* (**I. Conea**, 1993).

[376] Fapt ce poate fi dovedit în primul rând toponimic, de localităţi ca: *Berevoieşti-Pământeni, Berevoieşti-Ungureni* (cu origini în *Berivoii Mari* şi *Berivoii Mici*), *Valea Iaşului* (întemeiată ca aşezare de locuitori din *Iaşii* Ţării Oltului), *Lisa* (una în judeţul *Olt*, alta în *Teleorman*, întemeiate de originari din satul făgărăşean omonim) etc.

locuitorilor altei aşezări din Muscel, *Dragoslavele*, mai mulţi rucăreni au trecut din nou munţii, iniţial în Ţara Bârsei, nemulţumiţi de abuzurile unor boieri, care încercau, pe căi nelegale să-i transforme în şerbi. În sud-estul Ardealului aceştia riscau să devină iobagi ai saşilor braşoveni, aşa că au mai trecut o dată munţii, la nord de Ţara Vrancei, întemeind satele *Rucăreni* şi *Dragosloveni*, azi compunând comuna *Soveja*. Ţinând cont de legăturile strânse, dovedite nu doar onomastic[377], cu Ţara Vrancei, legată, cum vom vedea şi de localităţi făgărăşene şi muscelene am inclus în această prezentare şi această arie.

Între elementele ce constituie puncte comune între aceste arii, putem menţionacaracteristicile *stratificării istorice a toponimiei*. Pentru colectarea numelor de locuri am utilizat, în cadrul comunei *Viştea*, pe lângă documentarea la teren, pentru întocmirea tezelor de licenţă (1995-1996), respectiv doctorat (2004) şi hărţi istorice, topografice, austriece, austro-ungare şi româneşti, precum şi unele lucrări cu caracter monografic. Pentru comuna musceleană *Rucăr* de mare folos ne-a fost lucrarea doamnei **Constanţa Bărboi** (1999)[378], la care, ca şi pentru comuna vecină, *Dragoslavele*, am adăugat documentarea din hărţi topografice româneşti. Comuna *Soveja* beneficiază de asemenea de o monografie, datorată profesorilor **Florica şi Iulian Albu** (2002)[379], la care se adaugă, firește, ca şi pentru Ţara Vrancei, documentarea din hărţi topografice şi turistice (foarte utilă fiind cea realizată de domnul **Florin Roman**), ultima zonă beneficiind şi de lucrarea de referinţă a marelui geograf **Ion Conea** (1993)[380]. O parte a materialului toponimic – legat de nomenclatura stradală – este obţinut de pe site-ul http://www.paginialbe.ro, de unde am obţinut în cea mai mare parte şi materialul antroponimic ce va fi supus, de asemenea, analizei noastre[381]. Chiar dacă segmentele onomastice sunt inegale cantitativ, credem că se pot constitui ca element ilustrativ în argumentarea ideilor noastre.

---

[377] Ca şi *vrăncenii*, *sovejenii* au şi azi un grai mai apropiat de cel muntenesc şi conştiinţa că sunt altceva decât *moldovenii* de la nord de comuna lor. Iar în 1848, varianta publicată de *Vasile Alecsandri* a *Mioriţei*, în care se vorbeşte şi de baciul *vrăncean*, a fost culeasă de *Alecu Russo* la *Soveja*.

[378] *Onomastică şi istorie*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti.

[379] *Monografia comunei Soveja*, Editura UNIVERSAL DALSI, Bucureşti.

[380] *Vrancea. Geografie istorică, toponimie şi terminologie geografică*, Editura Academiei Române, Bucureşti.

[381] Se adaugă, în parte, pentru antroponime, pe lângă monografiile citate, documentarea la teren (în Ţara Oltului, Soveja şi Ţara Vrancei), listele electorale actualizate (satul făgărăşean *Rucăr*, 2004) şi site-ul http://www.portal.edu.ro

comuna	Top d-rom %	Top rom med %	Top rom mod %	Top psl %	Top ung %	Top germ %	Top sr %	Top bg %	Top ucr %	Top cum %	Top orig neel %	Top nr tot
Vişţea	1,04	71,88	10,42	5,21	6,25	4,17	0	0	0	0	1,04	96
Bârseşti	0	77,78	11,11	7,41	3,70	0	0	0	0	0	0	27
Năruja	0	50	25	8,33	16,67	0	0	0	0	0	0	12
Nerejul	0	78,67	9,33	5,33	4	0	0	0	1,33	0	1,33	75
Nistoreşti	0	88,32	8,03	0,73	2,19	0	0	0	0,73	0	0	137
Paltin	0	78,13	12,50	3,13	6,25	0	0	0	0	0	0	32
Tulnici	0,54	78,92	7,03	4,86	4,87	0	0,54	0,54	0	1,62	1,08	185
Valea Sării	0	50	30	10	0	0	0	0	0	0	10	10
Vidra	0	77,78	11,11	5,56	5,56	0	0	0	0	0	0	18
Vrâncioaia (Văsuiul)	0	74,07	18,52	7,41	0	0	0	0	0	0	0	27
Soveja	0	74,19	9,68	6,45	9,68	0	0	0	0	0	0	31
Dragoslavele	0	83,33	7,14	7,14	0	0	0	0	0	2,38	0	42
Rucăr	0	96,42	1,04	1,5	0,12	0,23	0	0	0	0,12	0,58	865

Tabelul III.1

În toate ariile studiate, toponimia autohtonă reprezintă majoritatea absolută (*tabelul III.1*), depăşind media zonelor din teritoriul naţional analizate până acum, care este de 73,91%[382]. Cele mai mici procente le-am notat la *Năruja – 75%, Valea Sării – 80%, Vişţea – 83,34%, Soveja – 83,87%*, iar cele mai ridicate – la *Dragoslavele – 90,47%, Paltin – 90,63%, Vrâncioaia – 92,59%, Nistoreşti – 96,35%* şi *Rucăr – 97,46%*. Toate aceste procente dovedesc persistenţa şi continuitatea elementului dacic romanizat, devenit românesc din zorii Evului Mediu, în toate ariile studiate. Între aceste numiri, cele *dacice şi daco-romane* apar complet izolat, fiind reprezentate de numele râului *Olt*, în hotarul comunei *Vişţea* şi, probabil, de numele pârâului *Streiul*, la *Tulnici.*

Cea mai însemnată pondere o deţin toponimele româneşti *din perioada medievală*, cu ponderi ce variază între 50% la *Năruja* şi *Valea Sării* şi 96,42% la *Rucăr.* Dintre numiri citãm: *Luncă, Între Păraie – Vişţea, Plaiul lui Maldăr, Gruiul lui Andreiaş – Rucăr, Valea Iudei – Dragoslavele, Răchitaşul Mare, Sărăţelul – Soveja, Ghindinoasa, Fântâna lui Bucur – Bârseşti, Vârful Răiuţ*[383] *– Năruja,*

[382] Este vorba despre 531 unităţi administrative (din totalul de 2948; 18,01%), din Ţara Almăjului, Banatul de Severin, Ţara Loviştei, Rucăr-Dragoslavele, Ţara Oltului, Ţinutul Secuilor, judeţele Vrancea, Iaşi şi Suceava.

[383] Este remacabil respectul pe care oamenii simpli, „oamenii pământului" îl arătau vieţii spiritual-religioase. Dacă, în *Miorița*, spaţiul paradisiac este definit ca fiind *„gură de rai"*, raiul mai mic, aflat în preajma satului este numit *Răiuţul.*

Şindrilița, Pârâul Baicului – Nerejul, Giurgiu, Căşăria – Nistoreşti, Plaiul Ploştina, Dealul Muncelul – Paltin, La Glod – Valea Sării, Dealul Şerbeşti, Vidra – Vidra, Alghеanu, Dealul Zmeului – Vrâncioaia şi altele.

Toponimia românească *din perioada modernă şi contemporană* deține procente însemnate, variind între 1,04% la *Rucăr* şi 30% la *Valea Sării.* Aici sunt incluse numiri referitoare la ferme moderne, stațiuni de mecanizare a agriculturii, întreprinderi industriale, stații de cale ferată, cabane etc. Dintre toponime citãm: *Halta Olteț – Viştea, Castru Roman – Rucăr, Cabana Lapoş – Nereju* şi altele.

Toponimia *paleoslavă* este reprezentată la nivelul tuturor unităților administrative studiate, cu procente cuprinse între 0,73% la *Nistoreşti,* 1,5% la *Rucăr* şi 8,33% la *Năruja* şi 10% la *Valea Sării.* Dintre toponimele de origine paleoslavă citãm: *Viştea, Crivina – Rucăr, Coza*[384], *Putna – Tulnici* etc.

Toponimele de origine *ungară* nu au fost consemnate la *Dragoslavele, Valea Sării* şi *Vrâncioaia*, deținând procente în general nesemnificative în celelalte comune: 0,12% la *Rucăr*, 2,19% la *Nistoreşti*, 3,7% la *Bârseşti*, dar şi 9,68% la *Soveja*, sau 16,67% la *Năruja*. Ca toponime aparținând acestui strat menționăm: *Năruja, Şagăul – Tulnici, Tămaşu – Rucăr* etc. Toponimia germană este reprezentată doar la *Viştea* şi la *Rucăr*, un astfel de nume fiind chiar cel al aşezărilor *Rucăr*[385], dar menționăm şi numirile *Beşimbac-Viştea,* sau *Ghimbavul-Rucăr.*

Toponimele *sârbeşti* şi cele *bulgăreşti* sunt atestate, izolat, doar în hotarul comunei *Tulnici,* de toponimele *Babovici*, respectiv *Golici.* Numele de proveniență *ucraineană* sunt reprezentate, tot izolat, la *Nereju* şi *Nistoreşti*, putând da ca exemplu toponimul *Harboca.*

---

[384] Deşi **Ion Conea** avansează o origine *cumană* a acestui nume – cu sensul de *nuc* – credem că originea paleoslavă este mai indicată, având în vedere înălțimea mare a muntelui, pe de-o parte, dar şi prezența *caprelor*, inclusive azi, în această arie, pe de altă parte. În paleoslavă, toponimul ar fi avut chiar acest sens, de *capră sălbatică*, aşa cum opinăm că aveau sensul şi numirile *Cozia, Cozla* situate în alte arii ale spațiului românesc.

[385] Originea germană poate fi acceptată doar în cazul satului făgărăşean, cel din Muscel fiind o transplantare făcută, probabil, de români (motiv pentru care îl menționăm aici cu reserve). Numele poate veni fie dintr-un *Rothkirch=Biserica Roşie*, fie din substantivul *Rucke*, care a dat atât pe *rucsac* (cu sensul de sac de purtat în spate), cât şi regionalismul *recăl*, cu sensul de *vestă*. Sensul ar fi cel de *dos* (al unui deal), fapt plauzibil, având în vedere că, inițial, *Rucărul* făgărăşean era situat pe deal (mai exact pe *dosul dealului*, cu expoziție nordică), aşezarea coborând recent spre lunca Oltului (adică spre sud).

De asemenea, toponimele cumane sunt puțin reprezentate, dintre numiri amintind *Gherghelăul* (**Ion Conea**, 1993), notat atât în Țara Vrancei, cât și la *Rucăr*[386]

Chiar dacă nu sunt reprezentați prin toponime, au fost prezenți, odinioară, probabil, măcar în una din zonele studiate și *evreii* – dacă la ei face referire numele *Biserica Jidovilor*[387]*-Rucăr* – sau pecenegii, menționați de toponime ca *Beșimbac*[388]*-Vișlea* și *Pecineagul-Rucăr.*

Prima atestare documentară a *Rucărului* muscelean datează din 1377 (**Constanța Bărboi**, 1999)[389], iar *Rucărenii* și *Dragoslovenii* – de pe la 1620[390]. Chiar dacă prima mențiune documentară a *Rucărului* făgărășean este din 1386 (**Coriolan Suciu**, 1968)[391], având în vedere și primele mențiuni din secolele XIV-XV, în formă germană, ale așezării[392], dar și faptul că așezarea sașilor în spațiul de la nord de Țara Oltului s-a realizat încă din prima parte a secolului al XIII-lea, opinăm că acesta este mai vechi decât satul omonim din Muscel. Pentru confirmarea acestei idei, amintim și toponimul *Vârful Rucăreni*, din hotarul localității *Holbav*, situată geografic imediat la est de Țara Oltului, pe unde, probabil, vor fi migrat spre est și apoi spre sud, prin Țara Bârsei-Bran, rucărenii făgărășeni.

Migrarea dinspre *Rucărul* făgărășean poate fi întărită și de numărul mai mare de localități din sudul și centrul Transilvaniei în care este atestat antroponimul *Rucărean(u)*, față de cele din Muntenia. Se pare că numele *Rucăr*, în forma sa românizată, a funcționat și ca antroponim, deoarece am notat, ca derivat cu sufixul cu sens de plural colectiv -escu și forma *Rucărescu.*

Numele *Rucărean(u)* este atestat izolat, în număr mic, și peste hotare, consemnând purtători ai acestuia doar în *Statele Unite ale Americii* și în *Germania*[393]. Și purtătorii numelui *Sovejanu* se regăsesc în număr mic și în puține arii, evidențiindu-se *bazinul Trotușului*, situat imediat la nord, *Ținutul Secuilor*, Capitala, unele

---

[386] Numele este atestat și în Țara Oltului, la *Cârța.*

[387] **Constanța Bărboi** opinează că *jidov* are, aici, sensul de *uriaș*, legat de tradiția populară care susține că vechile construcții de dimensiuni impresionante au fost realizate de uriașii din vremea *Vechiului Testament.*

[388] Vechiul nume al satului făgărășean *Olteț*, care, în germană, înseamnă *Pârâul Pecenegilor.*

[389] *Op cit.*, p. 14.

[390] *Idem*, p. 221.

[391] *Dicționarul istoric al localităților din Transilvania*, vol II.

[392] 1386 *villa Ruckeri dicta, villa Ruackeri* (**Zimmermann** II 609); 1492 *Rwckersdorf*; 1494 *Rwckasdorff, Rwken*; 1495 *Rwcken, Rukon*; 1497 *Rwkwrsdorff*; **Coriolan Suciu**, *op. cit.*

[393] Trebuie, totuși să menționăm faptul că cercetarea la nivel internațional nu s-a putut realiza direct la teren, rezumându-ne doar la utilizarea site-urilor amintite la întocmirea hărții.

localități urbane din jumătatea nordică a Moldovei şi din sudul Transilvaniei, inclusiv *Făgăraşul*. Acest nume nu a fost, deocamdată, menționat peste hotare.

Aşa cum am mai menționat, ariile luate în studiu sunt strâns legate între ele datorită prezenței unui însemnat număr de antroponime în măcar două dintre acestea. Astfel, între *Rucăr-Viştea* şi comunele *Rucăr* şi *Dragoslavele*, relațiile sunt dovedite de antroponime ca: *But(e)a* sau *Epure*, între aşezarea făgărăşeană şi *Soveja* – de numele *Borja/Borzea*[394], *Căldărar(u), Gabor/Gavriloiu*[395], *Gălățean(u)/Gălățian*[396], *Gaston/Gafton*[397] şi *Necoară/Nicoară*[398].

Între *Rucărul* muscelean şi *Soveja* sunt comune antroponimele *Covaci/Feraru* [399], *Gardu/Gardin, Jinga, Mazăre, Muşat, Ochi/Ocheşelu, Tulucă, Nicolae, Stelea, Ticu* (cu variantele amintite), ultimele trei nume fiind consemnate şi în aşezări vrâncene. Între *Rucăr-Muscel* şi *Țara Vrancei* am consemnat, ca fiind comune numele: *Benga, Bordea, Bus(u)ioc, Calin(ov), Cherciu/Chiorcea, Folea* şi *Soare.*

În trei din cele patru arii studiate – *Rucăr-Viştea, Rucăr* şi *Dragoslavele*, respectiv *Țara Vrancei*, am consemnat nume precum *Preda* – cu derivatele – sau *Sasu/Szasz/Neamțu* (unul, sau mai multe dintre acestea),. Am consemnat în toate ariile numele *Cârstea/Cristea/Hristache* şi *Lupu* (cu derivatele)/*Vâlcu*, ambele întâlnite, însă, des, în tot spațiul românesc.

Legăturile între localitățile *Țării Oltului* – nu neapărat ale *Rucărului* făgărăşean – şi ariile Muscelului sau Sovejei şi Vrancei sunt ilustrate, pe de-o parte, de consemnarea antroponimului *Olteanu* la *Rucăr* şi *Dragoslavele*, respectiv la *Tulnici* şi *Vidra*. Pe de altă parte, am consemnat şi în Țara Făgăraşului antroponime precum *Folea* (la *Cârțişoara, Arpaşul de Sus, Viştea de Jos, Sâmbăta de Jos, Sâmbăta de Sus, Galați-Făgăraş*, şi *Şona*, ultimul – sat vecin cu *Galații* de unde au şi migrat numeroşi originari la *Rucăr*; *Viştea de Jos* este situat în apropierea *Rucărului*), sau *Tocoie/Țogoe* (la *Toderița* şi *Grid*)[400]. Prezența a numeroşi originari din Țara Oltului

[394] Prima variantă – la *Soveja*, a doua – la *Rucăr-Viştea.*

[395] Primul nume, consemnat la *Rucăr-Viştea* este varianta maghiarizată a lui *Gavrilă*.

[396] Purtători ai numelui sunt consemnați şi în Țara Vrancei, dar aici, ca şi la Soveja, este posibil să fie vorba de originari din *Galații dunăreni*. În Țara Oltului este vorba de provenienți din fosta comună omonimă, azi cartier al municipiului Făgăraş.

[397] Prima formă a fost consemnată la *Rucăr-Viştea*, a doua – la *Soveja.*

[398] Este posibil ca numele să fi apărut independent în ambele arii, având în vedere frecvența acestui antroponim vechi în spațiul românesc.

[399] Dacă la *Rucăr* am consemnat numele *Feraru*, la *Soveja* este amintit *Covaci*, varianta maghiarizată a numelui, explicabilă, după ce purtătorii numelui au trecut şi prin *Ținutul Secuilor.*

[400] În cazul în care aceste nume sunt variante ale celor notate în celelalte arii la care ne referim în acest studiu.

în *Ținutul Secuilor*, de unde puteau să fi migrat spre est, către *bazinul Trotușului, Soveja* sau/și *Țara Vrancei* explică prezența acestor proveniențî din Țara Făgărașului la est de Carpații de Curbură, mai ales că asemenea purtători de nume făgărășene sunt consemnați și mai la nord, în ținutul Neamțului și chiar în Bucovina.

Această prezență a unor făgărășeni chiar la est de *Soveja* și *Țara Vrancei* este întărită de prezența, aproape de *Focșani*, a satului *Olteni,* ceea ce arată că o parte a originarilor din Țara Oltului au utilizat drumul prin *Ținutul Secuilor-pasul Oituz* (sau *pasul Mușat)-Valea Trotușului* (sau a *Putnei*), împreună cu *moroieni. bârsani, săceleni, mocani, brețcani,* către locuri de iernat din sudul Moldovei, Basarabiei sau spre nordul Dobrogei.

În tabelul de mai jos am redat atât numărul de antroponime comune în cel puțin două din ariile studiate (pe unități administrative) cât și procentul deținut de acestea din totalul numelor de familie. Astfel, se observă că cele mai mici procente se înregistrează la *Vrâncioaia* și la *Valea Sării*, în primul caz și dintr-un total foarte redus (doar 10 antroponime), iar cele mai mari – la *Năruja* (tot dintr-un număr de doar 8 nume) și la *Rucăr-Vișlea.*

COMUNA	Total nume com (nr.)	Total nume com%	Total nume gen
Bârsești	182	53,69	339
Năruja	5	62,5	8
Nereju	21	52,5	40
Nistorești	12	60	20
Paltin	17	56,67	30
Tulnici	360	55,64	647
Valea Sării	79	49,69	159
Vidra	22	57,89	38
Vrâncioaia	4	40	10
Soveja	402	58,69	685
Dragoslavele	9	52,94	17
Rucăr	382	53,35	716
Rucăr-Vișlea	236	66,85	353

Tabelul III.2

Am menționat cu un alt prilej că făgărășenii au avut o contribuție demnă de luat în seamă la popularea unor ținuturi stepice situate în sudul Moldovei și al Basarabiei, nordul Dobrogei sau estul Munteniei. Acest lucru s-a încercat a se dovedi atunci doar cu ajutorul toponimelor, dintre care citâm: *Urleasca, Sâmbăta Nouă, Făgărașul Nou, Grindul Făgărășanului* și altele. În urma activității de documentare desfășurate, îmbinând adunarea de date de la teren cu

studierea surselor ce ne-au stat la dispoziție putem susține această opinie şi cu ajutorul altor dovezi, atât antroponimice, cât şi toponimice[401], dintre care citãm: *Avrigeanu, Olteanu/Oltianu* – la *Focşani; Olteanu* – la *Tecuci; Hahui/Hahue*[402], *Oană, Şerban*[403] – la *Lieşti; Balbaie*[404], *Olteanu* – la *Bereşti; Paler* – la *Oancea; Butuman*[405] – la *Vânători; Drăguşanu* – la *Costi; Drăguşan/Drăguşanu, Penciu* – la *Târgul Bujor; Avrigeanu, Olteanu, Ovesea, Vistianu* – la *Galați; Oltean(u)* – la *Chişinău, Penciu* – la *Babadag; Langu*[406] – la *Baia-Tulcea; Olteanu, Popaene*[407] – la *Niculițel; Onea* – la *Ostrov-Tulcea; Bâlbu, Duşa, Fratu, Motoc,*– la *Tulcea*[408]*; Sincan/Sincanu/Sincan* – la *Constanța; Sîmbeteanu* – la *Eforie Sud; Sescioreanu* – la *Mihail Kogălniceanu; Şoflete* – la *Techirghiol; Bâlbă* – la *Agaua-Brăila; Avrigeanu, Beca, Olteanu*[409]*, Şinca, Taflan*[410] – la *Brăila; Şinca* – la *Racovița-Brăila; Olteanu* – la *Râmnicelul; Buta, Olteanu,* – la *Valea Râmnicului; Olteanu* – la *Oreavul* şi altele[411].

---

[401] Totuşi, chiar beneficiind de aceste argumente, le utilizăm cu prudență în argumentarea opiniilor noastre.

[402] La *Noul Român - Harhoi.* Prezența lui *r* – sau lipsa sa – este caracteristică şi altor antroponime: *Cojocaru/Corjocaru.*

[403] Informațiile legate de antroponimia comunei ne-au fost furnizate de domnul **Vasile Avădanei**, secretarul Primăriei.

[404] La *Boholț*, sat vecin cu Țara Oltului, am notat numele *Bâlbă.*

[405] Formă augmentativă, derivată de la *Butum*, sau cu sensul de *urmaş* din neamul purtând acest nume.

[406] Variantă masculinizată a numelui *Langa.*

[407] Cu prilejul documentării la teren, localnicii din *Garvăn* şi *Jijila* au precizat că *„ardeleni se găsesc la Niculițel".* În altă ordine de idei, precizând că ei sunt urmaşi de moldoveni, trecuți în Dobrogea pe la *Galați*, este evident că şi ardelenii stabiliți la *Niculițel* vor fi trecut tot pe acolo. Şi tot pe acolo vor fi trecut, la *Giurgiuleşti* şi unii originari din zona studiată de noi. Din cântecul amintit mai înainte rezultă că locuitorii din nordul Dobrogei treceau şi în sudul Basarabiei (exista şi o mişcare inversă, atestată de antroponimul *Nadoleanu* la *Jijila*).

[408] Domnul **Gheorghe Dragu** (1969) afirmă că în nordul Dobrogei s-au aşezat numeroşi locuitori originari din Țara Oltului, atestați de nume ca: *Arpăşanu, Avrigeanu, Făgărăşanu, Viştеanu*, în satele *Dăeni, Jijila, Ramazanchioi, Corugea, Haidarul, Calfa, Peceneaga, Topolog.* În urma cercetării noastre am notat astfel de nume (şi altele), doar la *Niculițel* şi în marile centre urbane din apropiere – *Tulcea, Brăila, Galați.* Din acest fapt se pot desprinde două concluzii: ori locuitorii purtând asemenea nume au migrat spre aceste centre urbane în ultimele trei decenii, ori/şi aceştia vor mai fi trăind în localitățile menționate, dar nu am găsit, deocamdată, prin documentarea noastră, pe purtătorii unor asemenea nume.

[409] Fiind vorba de o aşezare urbană, s-ar putea să fie vorba de originari din Oltenia.

[410] La *Brăila* am notat, la nivelul anului 2001, 15 posesori ai unor posturi telefonice fixe care poartă acest nume. În Țara Făgăraşului am întâlnit acest antroponim la *Mândra.*

[411] În *Balta Brăilei* se întâlnesc toponime ca: *Maican* (prival), *Orza* (lac), *Stoica Panda* (bordeiul lui ~) care pot atesta, şi ele, originea din Țara Oltului a strămoşilor celor care le-au creat. Prezența unor păstori din sudul Transilvaniei în zonă este atestată şi de numiri ca: *Balta Mocanului, Movila Țuțuienilor*, etc (**Ion Conea,**

Pe lângă multele antroponime menționate, există și toponime – așa cum am mai menționat – dar, la cele deja pomenite, se adaugă altele. Astfel, într-o monografie apărută recent[412], se afirmă, la un moment dat, fiind citat profesorul **Mihai Costăchescu**, că *Lieștii „își au numele de la un străvechi Lie, poate un cneaz"*[413]. Acest nume se găsește, însă, în Țara Oltului, la *Mărgineni*[414]. Adăugăm și menționarea unui *ținut Olteni* între *Siret* și *Prut*, în secolul al XIV-lea (**C. C. Giurescu, D. C. Giurescu**, 1974), când, atât Țara Oltului, cât și sudul Moldovei au făcut parte din voievodatul Țării Românești. Citățm, totuși, aceste elemente cu prudență, fiind necesară aprofundarea cercetării.

Se cuvine să acordăm un pic de atenție și *migrațiilor contemporane* ale unor făgărășeni, mai ales spre *marile centre urbane*. Orientarea acestora preponderent spre orașe este relevată deja de la începutul secolului trecut de către **Al. Bărbat** (1938), care prezintă o listă cu emigranții făgărășeni ajunși negustori și industriași patroni în Vechiul Regat[415]. Pentru zilele noastre, fenomenul este ilustrat atât de harta referitoare la migrația purtătorilor numelui *Oltean(u)* la nivel național (o parte, mai ales cei migrați înspre sudul și sud-estul țării, provin, însă, din *Oltenia*), cât și de câteva exemple datorate documentării proprii: la *Iași: Crișan*[416], *Ghircoiaș, Uncheșel, Ursu;* la *Timișoara – Urdea*[417]; la *București – Dragu, Iacob*[418] etc.

Putem încerca să facem câteva constatări:

– populația Țării Oltului a manifestat o mare vitalitate, în ciuda unei însemnate mobilități teritoriale – interne și în afara zonei – datând de o vreme îndelungată;

– se remarcă în cadrul zonei, ca un adevărat „rezervor demografic secular" partea estică a zonei și în special arealul Perșani-Șinca Veche-Șinca Nouă;

– în aceeași arie au existat, chiar dacă de o mai mică amploare, și curenți imigratorii, atestați inclusiv onomastic (ca antroponime am notat: Bârsan, Moldovan, Munteanu;

– făgărășenii au contribuit și indirect la popularea unor zone (cazul celei din nord-estul Olteniei, unde s-au stabilit și

---

Lucian Badea, *Toponimia din Valea Dunării românești*, Editura Universitaria, Craiova, 2006, p. 127-135).

[412] **Dumitru Iancu Tăbăcaru** (1993), *Nostalgii răzășești.*

[413] *Op. cit.*, p. 63.

[414] Numele satului se referă la *mărgineni*, cu sensul de *păstori*, care practicau transhumanța, între *regiunea Dunării de Jos* și *marginea dinspre munte a Țării Făgărașului.*

[415] *Dezvoltarea și structura economică a Țării Oltului*, p. 267-273. Pe harta realizată pe baza acestor informații am păstrat decupajul administrativ actual al țării.

[416] Este plecat din *Șinca Veche.*

[417] Cunoscutul geograf *Petru Urdea* este originar din *Grid.*

[418] Domnul cercetător *Gheorghe Iacob* are un strămoș plecat din *Drăguș*, ca păstor care s-a stabilit în satul *Copăcenii de Jos-Giurgiu.*

originari din Mărginime care purtau nume specifice Țării Oltului);

– în anumite zone – bazinul Mureşului mijlociu, Secuimea, vestul şi sudul Moldovei, estul Munteniei şi Dobrogea – originarii din Țara Oltului se regăsesc în număr mare;

– modificarea, în timp, a preferinței făgărăşenilor de a emigra, de la atestarea lor istorică în mediul rural din zonele amintite, către oraşe – de la începutul secolului trecut – şi în special spre cele mari, după al doilea război mondial.

Definitivarea activității de analiză şi interpretare a materialului onomastic nemenționat în acest studiu va aduce, credem noi, clarificări ale unor aspecte controversate şi noi argumente în sprijinul prezentării corecte a realităților şi faptelor geografice.

Nu putem încheia referirile la migrarea unor făgărăşeni în afara zonei luate în studiu, fără a spune câteva cuvinte legate de emigrația locuitorilor originari din Țara Oltului spre alte țări. Din motivele deja menționate, spre finele secolului al XIX-lea, pe lângă migrațiile cu caracter tradițional spre alte regiuni ale spațiului etnogeografic românesc, făgărăşenii s-au îndreptat şi spre alte țări şi, în special, spre alte continente, destinația principală devenind America, mai precis, Statele Unite. Astfel, în perioada 1899-1913, au plecat din Țara Oltului 14888 persoane, din care 9109 spre America (preponderent spre Statele Unite) şi 5335 către Vechiul Regat[419]. Anii cu vârfuri ale emigrației făgărăşene peste Atlantic au fost 1905-1907 şi 1910, cu peste 1000 de persoane plecate anual. Emigrația peste Ocean nu a modificat intensitatea fluxurilor spre România, care s-a menținut la câteva sute de persoane anual, depăşind 500 în anii 1905 şi 1907-1909[420].

Dacă în țară am observat că originarii din Țara Oltului au început să-şi schimbe preferințele, orientându-se spre oraşe, peste Ocean, în Statele Unite, aria de concentrare a originarilor din zonă a constituit-o statele situate pe coasta nord-estică şi, mai ales, cele din vecinătatea Marilor Lacuri. Totuşi, după informațiile obținute de **Al. Bărbat** (1938), o mare parte a celor emigrați a revenit după Unire acasă[421].

Din datele – cu caracter secvențial – obținute de pe site-uri Internet, după circa un secol, emigrația făgărăşeană şi-a diversificat aria de de destinație, o mare parte a celor plecați din Țara Oltului localizându-se în țări europene, fie din vecinătatea României (de pildă, în Republica Moldova, în Serbia[422] şi în Ungaria – în ultimele

[419] **Al. Bărbat**, *Dezvoltarea şi structura economică a Țării Oltului*, p. 96.
[420] *Op. cit.*, p. 97.
[421] *Idem*, p. 278-280.
[422] În acest caz, ne-am referit şi la alte nume care atestă originea din Țara Oltului (de pildă, din oraşul de pe Olt).

două cazuri fiind vorba şi de unii migranți stabiliți acolo în timpul apartenenței Transilvaniei la monarhia dualistă), fie din jumătatea occidentală a Bătrânului Continent: Germania, Austria, Franța, Spania, Italia şi altele. Totuşi, curenții emigratorii spre America au rămas însemnați, dar o bună parte a celor plecați din zona studiată au ales ca destinație, pe lângă Statele Unite ale Americii, Canada. Din datele onomastice de care dispunem, celelalte continente sunt reprezentate simbolic, citând aici doar Australia, cu valori modeste.

În Statele Unite, pe lângă creşterea numărului statelor în care s-au stabilit făgărăşeni – de la 10 la 38 – se constată şi faptul că, în afara ariei tradiționale de localizare = coasta atlantică nord-estică şi zona Marilor Lacuri – se conturează, ca noi arii de atracție, state din jumătatea sudică, atât în sud-vest – California, Texas – cât şi în sud-est: Georgia, Florida. Pe de altă parte, nu există deosebiri de preferințe în ceea ce priveşte ariile de destinație, dacă încercăm să corelăm aceste migrații cu etnia migranților: atât maghiarii, cât şi germanii originari din zona studiată – reprezentați de purtători ai unor antroponime cum sunt *Halmagyi* sau *Galter* – s-au stabilit în aceleaşi zone ca şi românii făgărăşeni.

Emigrația făgărăşeană în perioada post-decembristă s-a îndreptat, însă, precumpănitor, către Italia. Oficial, sunt menționați ca emigrați în ultimii aproximativ 15 ani, circa 10000 de persoane, deşi cifrele neoficiale vorbesc chiar de 15000 originari din zonă plecați spre alte țări. Cei mai mulți se găsesc astăzi în Italia (mai ales la Roma şi în împrejurimi) şi în Spania.

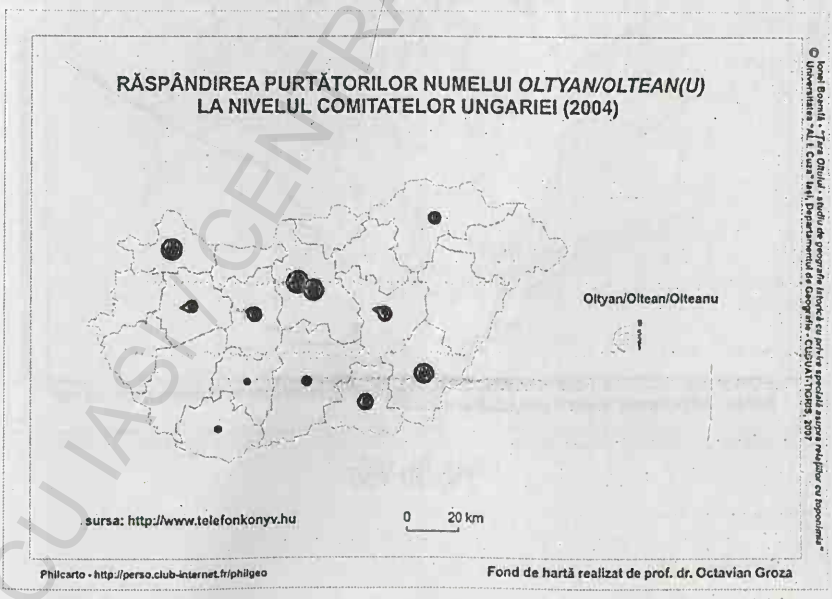

Fig.III.154

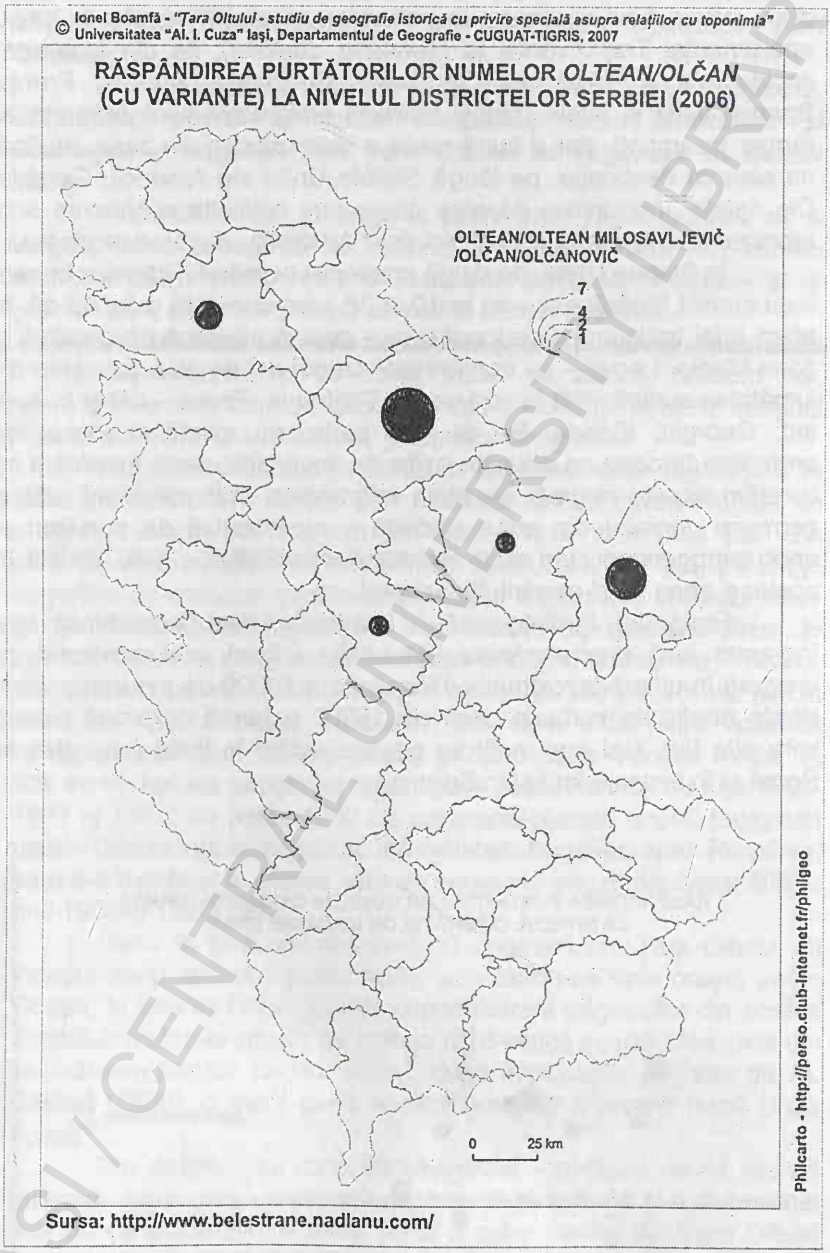

Fig. III.155

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

© Ionel Boamfă - "Ţara Oltului - studiu de geografie istorică cu privire specială asupra relaţiilor cu toponimia"
Universitatea "Al. I. Cuza" Iaşi, Departamentul de Geografie - CUGUAT-TIGRIS, 2007

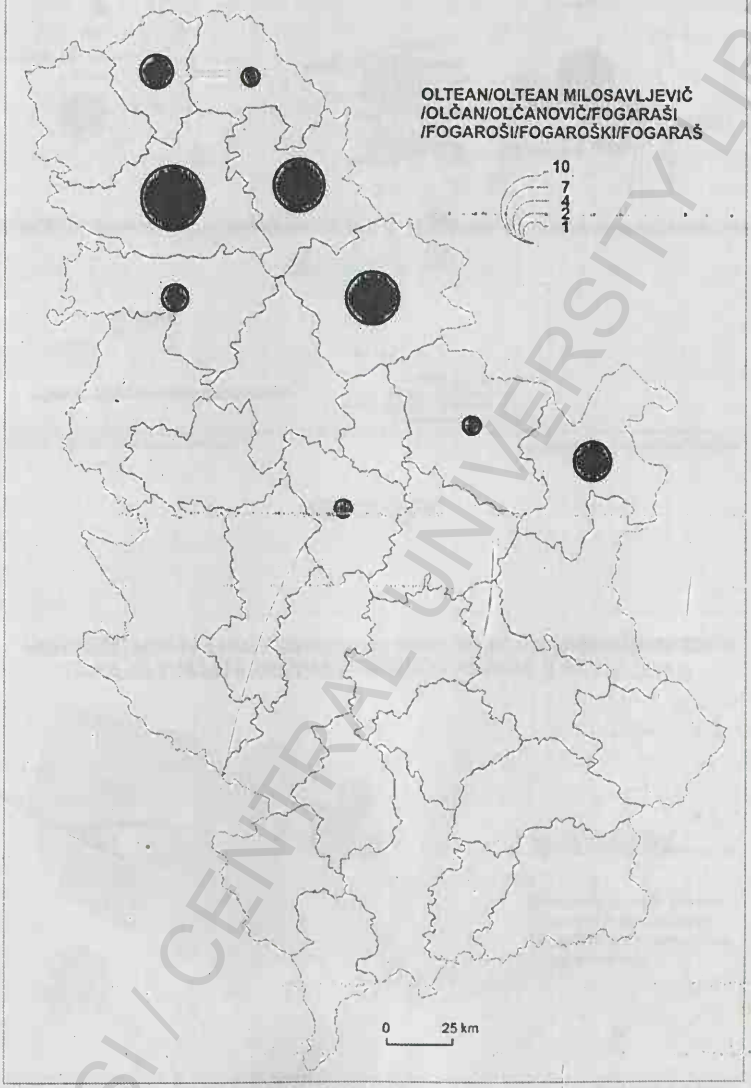

Fig. III.156

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

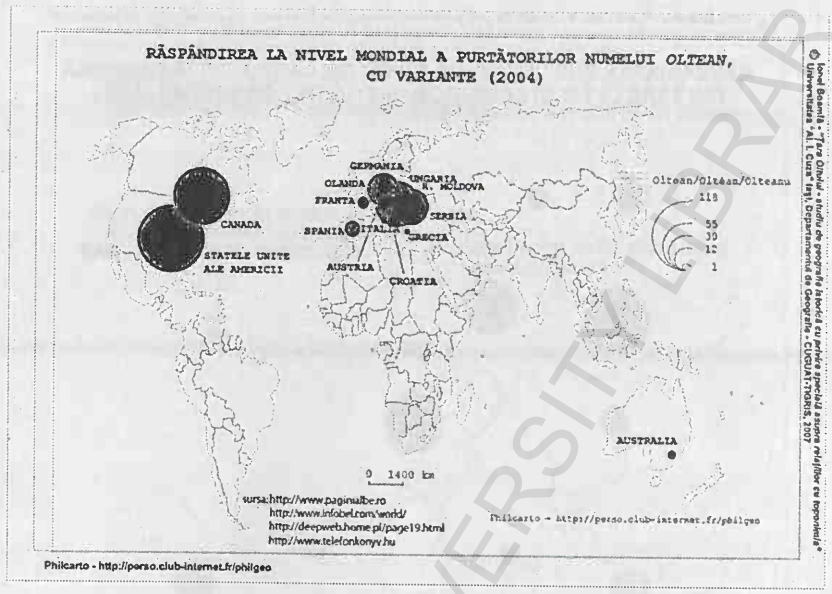

Fig. III.157

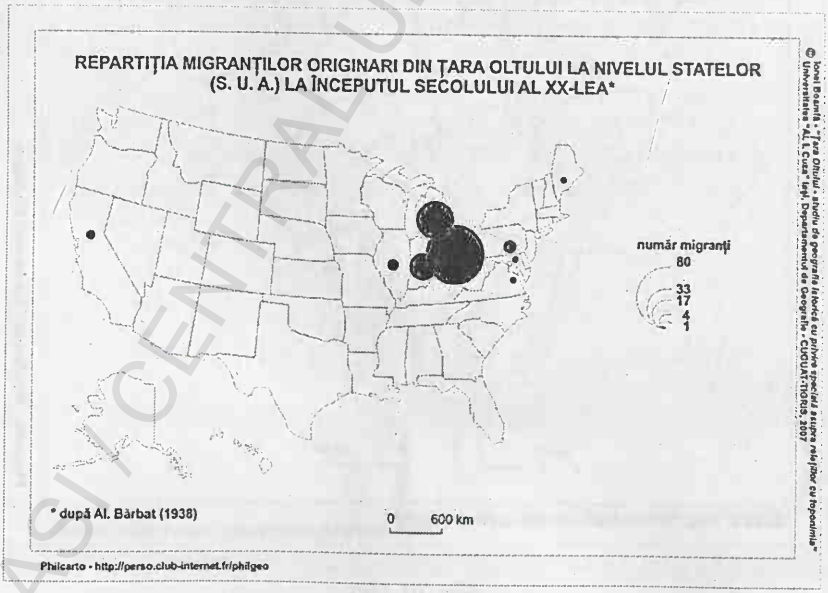

Fig. III.158

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

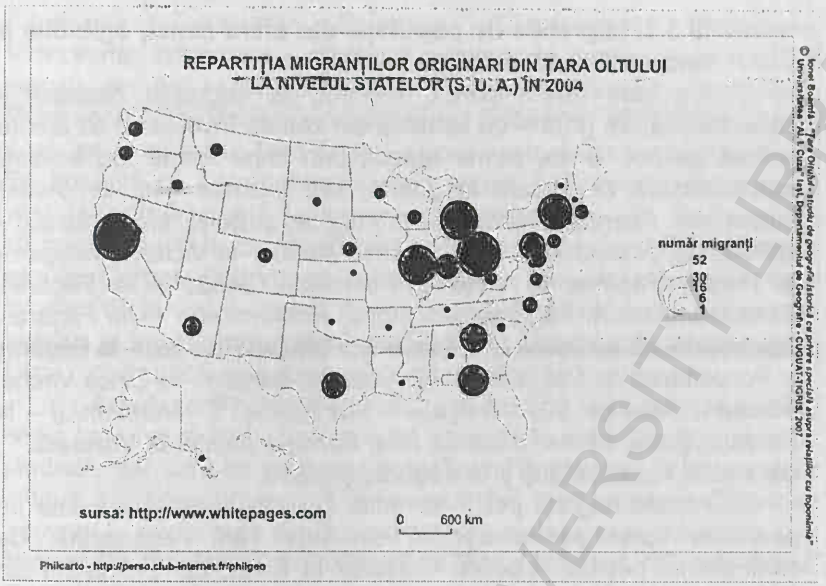

Fig. III.159

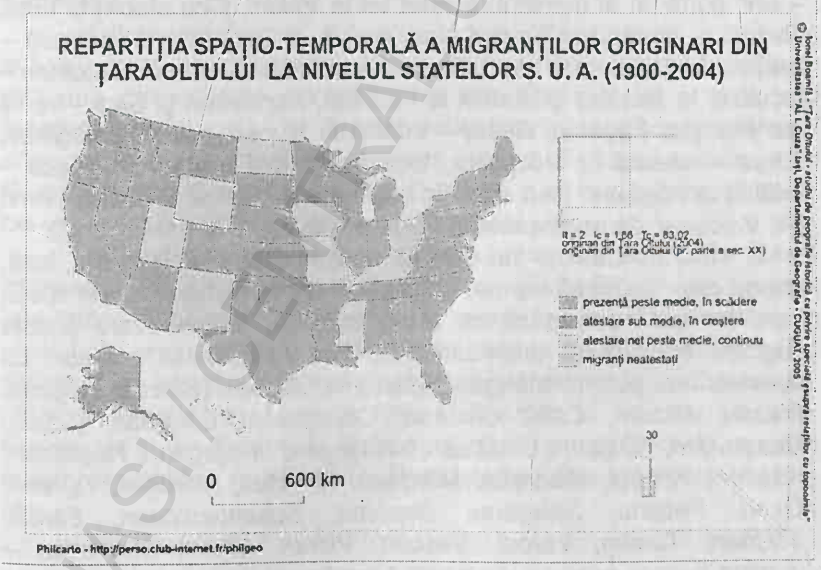

Fig. III.160

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

III.3.3. Migrațiile de populație din afara zonei, oglindite în onomastica făgărășană

Ne vom referi, pentru început, la migrațiile realizate – individual sau în grup – de locuitori din zonele învecinate cu arealul studiat de noi. Unele nume atestă, prin chiar forma lor, această proveniență a celor care le poartă, sau a strămoșilor lor. Astfel, putem cita: *Poenarul/Poenariu* – la Făgăraș și Boița, *Mercurean(u)* – la Făgăraș, *Rozean* – la Șinca Veche, *Mohai* – la Victoria, *Ticușan* – la Părău, Făgăraș și Victoria, *Fofeldea, Cincan* – la Făgăraș, *Bărcuțean(u)* – la Făgăraș și Victoria, *Homorozean* – la Făgăraș, *Zsombori* – de asemenea, la Făgăraș, *Pălășan/Poloșan* – la Făgăraș și Porumbacul de Sus, *Dîrjan* – la Victoria, *Bârsan* – la Șinca Veche, Beclean, Ucea de Sus, *Herișanu* – la Făgăraș[423], *Muntean(u)* – la Perșani, Șinca Veche, Ucea de Sus, *Sporiș* – atestat la *Voineasa*[424], dar având reprezentanți și la Făgăraș și altele.

Aceste migrații pot fi dovedite și cu ajutorul unor nume de persoane tipice pentru așezări din jurul Țării Făgărașului. Ca exemple se pot da: *Albescu* – așezat la Boița, dar provenind din *Tălmaciu, Velțan* – cu numeroși purtători ai numelui la *Veștem*, stabilit și la Făgăraș, *Târziu* – atestat la *Coveș*, pe Valea Hârtibaciului, întâlnit la Făgăraș, *Blaga* – originar din *Bârghiș*, întâlnit la Victoria, *Bogdan* – veniți din *Văleni* în municipiul de pe Olt, *Rențiu* – unii purtători ai numelui, atestat tot la *Văleni*, s-au stabilit la Luța, *Roșală* – atestat la *Ticușul Nou*, dar și la Cuciulata, *Dumbravă* – prezent la *Mercheașa* sau *Dăișoara*, localizat la Beclean, *Boțoman* – localizat la *Mateiaș* și stabilit la Fântâna, *Borcoman* și *Șica* – veniți din *Paloș* la Făgăraș, *Babeț* – întâlnit la *Rupea*, dar și la Făgăraș, *Rizea* – atestat la *Nucșoara*, localizat și la Făgăraș, *Poștoacă* – întâlnit la Făgăraș, însă specific la *Mioarele-Muscel, Tomoiu* – venit din *Vaideeni*, de asemenea, la Făgăraș etc.

În Țara Oltului – nu doar în mediul urban – s-au stabilit, însă, uneori chiar de multă vreme, înaintași ai unor originari din alte spații, care nu se învecinează cu zona studiată. Unele dintre aceste migrații, atestate și onomastic, au fost menționate anterior. La acestea mai putem adăuga: *Albăceanu, Albean, Bârzan, Beganu, Bulzan, Ciucan, Csiki, Ciucean, Chinchișan, Chiorean, Crișan, Deașovean, Dejan, Ginfălean, Hașegan, Hațegan, Hășfălean, Kászoni, Kökösi, Măierean, Mărgean, Mihălțan, Moroșan, Ogrean, Oșan, Petianu, Săieșanu, Soporan, Solumberchean, Sárosi, Telcean, Turean, Várodi, Vescan, Vidran, Vinczi, Vingărzan* – vorbind despre originari din spațiul românesc de la nord și vest de Carpați, *Bîrlădeanu, Corodeanu, Cruceanu, Cuejdeanu, Focșăneanu, Gîdinceanu, Pomîrleanu, Romașcanu, Seretan,*

[423] Așa se numesc, de regulă, locuitorii originari din satul *Areful*, județul Argeș.
[424] Menționat, în anii '40, de **Ion Conea** la *Titești.*

Simileanu, Soroceanu, Sovejanu, Tărnăuceanu, Tecucianu, Virlezeanu, Vrînceanu – atestând prezența în zonă a unor locuitori plecați din estul țării, *Brăileanu, Drăjneanu, Gorjan, Obăgeanu, Piteşteanu, Ploeşteanu, Preodişteanu, Pribeanu, Vlăsceanu* – care dovedesc venirea în Țara Oltului a unor originari din sudul României. Se observă că antroponimele care atestă proveniența din centrul, vestul şi nord-vestul țării sunt cele mai numeroase – 37, fiind urmate, ca număr, de cele ce atestă originea locuitorilor din spațiul situat la est de Carpați (16); doar 9 antroponime dovedesc venirea unor locuitori de la sud de munți. Acest fapt confirmă existența unor relații strânse şi îndelungate între Țara Oltului şi Moldova dintre Carpați şi Nistru, chiar dacă cele două spații geografice nu sunt vecine.

Acest lucru poate fi dovedit şi cu ajutorul unor nume specifice uneia sau mai multor aşezări ce se situează la mari distanțe de zona studiată, dar care se regăsesc şi în Țara Făgăraşului. Vom da doar câteva exemple, provenind din nordul țării: antroponimul *Calancea* frecvent în multe sate din Bucovina şi în unele aşezări nemțene – la *Vicovul de Jos, Remezău, Vicovul de Sus, Marginea, Mărceni-Bicaz, Roznov, Piatra-Neamț, Roman* etc –, patronimul *Marocico* – notat la *Lupcina-Ulma* şi la *Câmpulung Moldovenesc* şi numele *Carp* – la *Boroaia, Roznov, Bistrița-Viişoara, Târgul Neamț, Piatra-Neamț, Popricani* şi altele, toate acestea fiind recenzate şi în Țara Oltului, la Făgăraş[425].

Dintre cei migrați din alte regiuni ale spațiului românesc actual – care nu depăşesc, potrivit antroponimiei actuale, 8,4% în nici una din unitățile administrative ale Țării Oltului – cele mai însemnate sunt cele din Transilvania. Potrivit aceloraşi informații antroponimice, originarii din Moldova istorică (teritoriul cuprins între Carpați, Nistru, Marea Neagră şi Dunăre) sunt mai numeroşi decât cei veniți din provinciile sudice ale României.

Şi mai modeste sunt ponderile antroponimelor care atestă originea geografică a unor locuitori ai Țării Oltului din regiuni aparținând altor state, aceste valori nedepăşind 1,2% din total, la nivelul nici uneia dintre unitățile administrative ale zonei studiate. Se disting, între aceştia, originari din spațiul german (atât din Germania, cât şi din Austria), din Ungaria, fosta Cehoslovacie, Polonia, Ucraina, Rusia, dar şi din Peninsula Balcanică, dintre antroponimele cu care putem exemplifica menționând: *Brandstetter, Chendereşan, Vizante* etc.

[425] Se poate realiza o analiză mai cuprinzătoare a acestor antroponime cu origini la mari depărtări de Țara Făgăraşului şi atestate aici, dar, din motive obiective, în această fază a cercetării, acest material documentar nu a putut fi integral analizat.

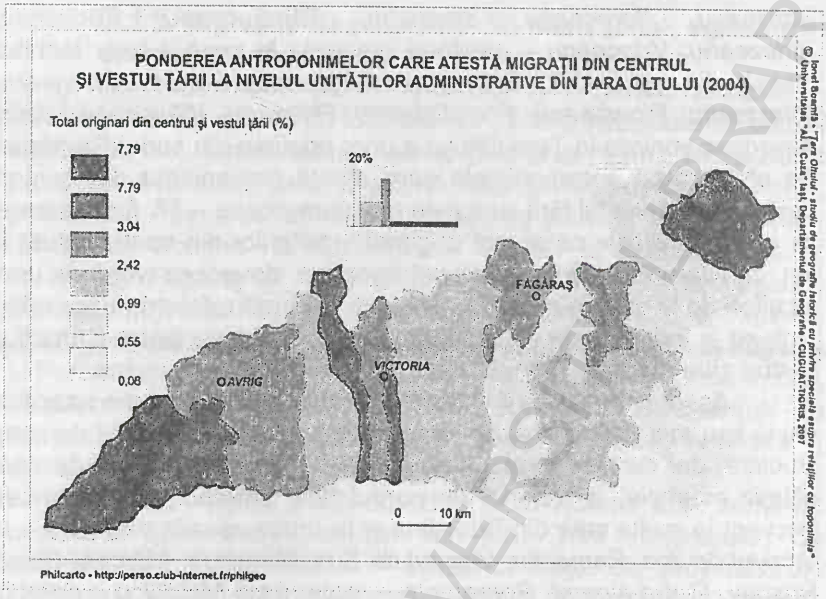

Fig. III.161

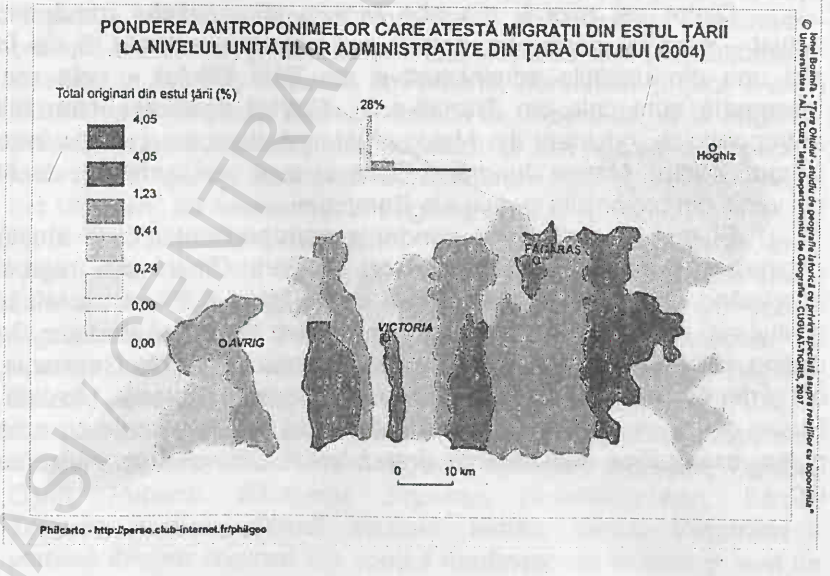

Fig. III.162

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

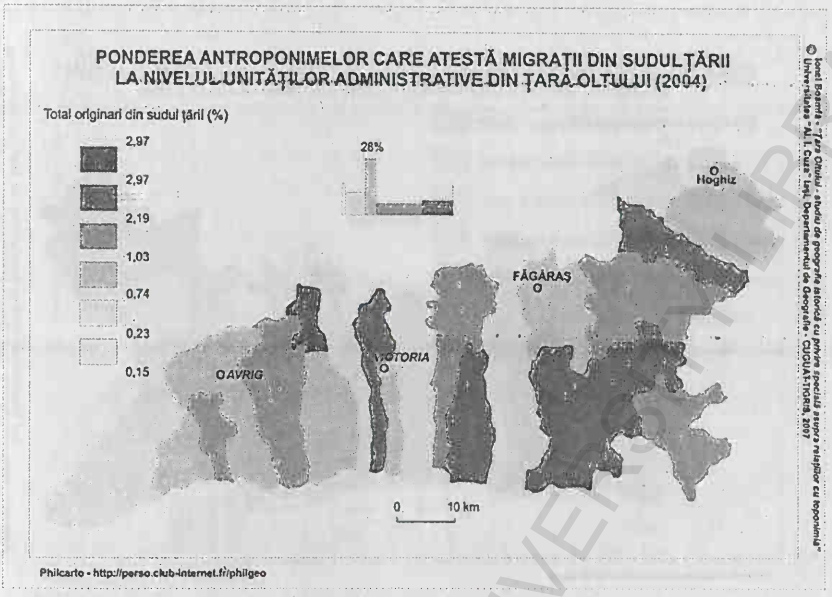

Fig. III.163

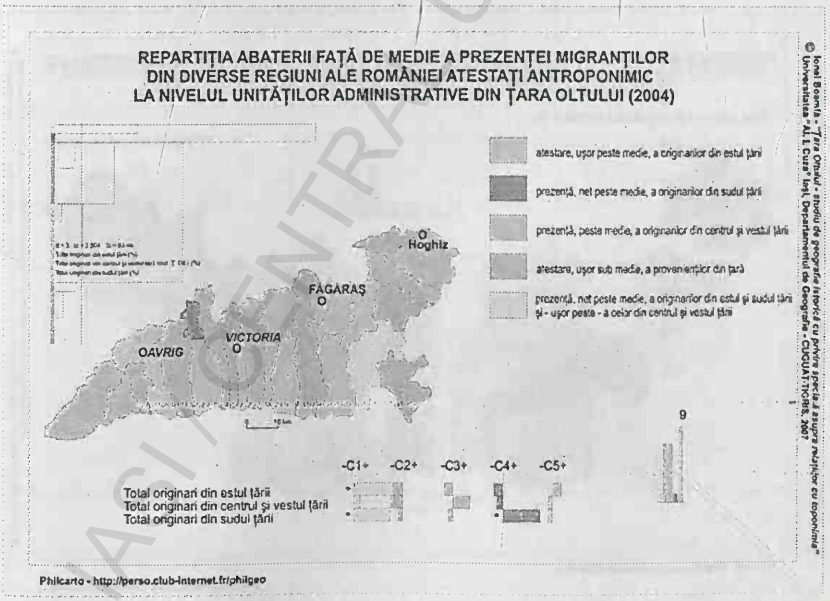

Fig. III.164

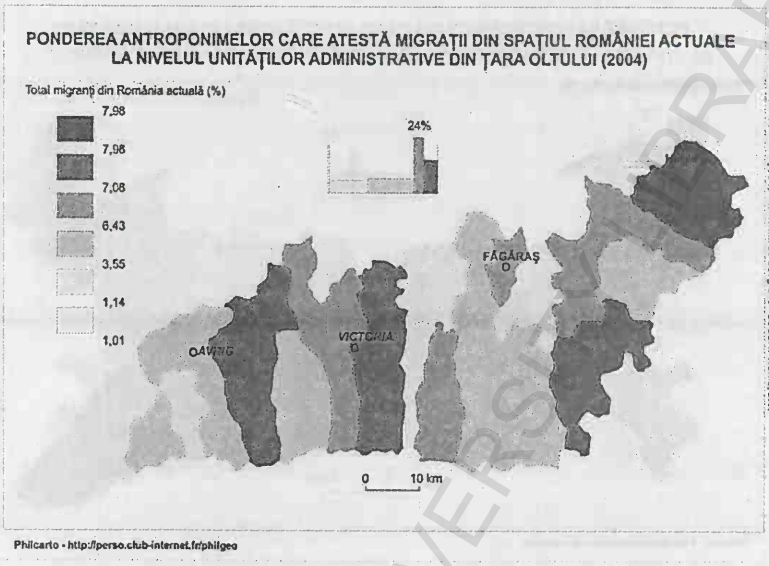

Fig. III.165

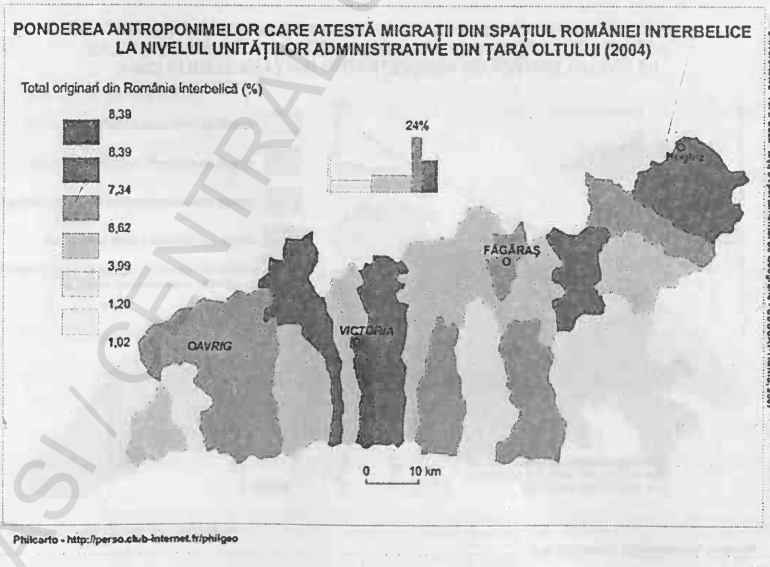

Fig. III.166

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

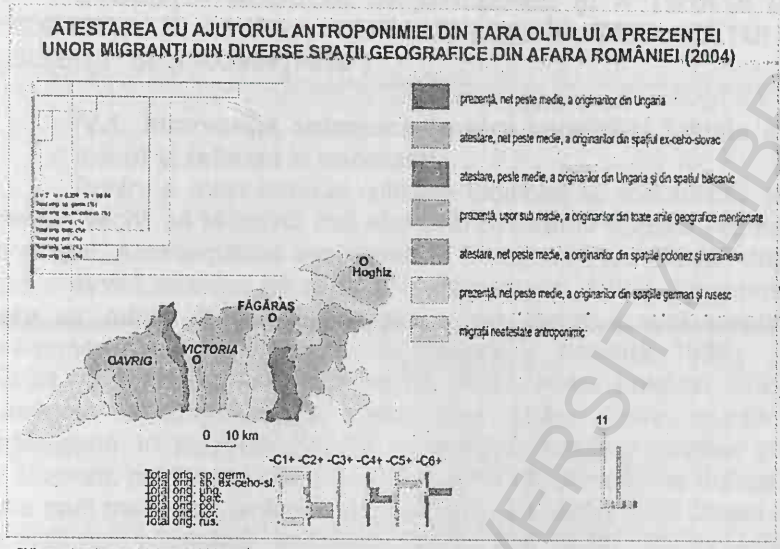

Fig. III.167

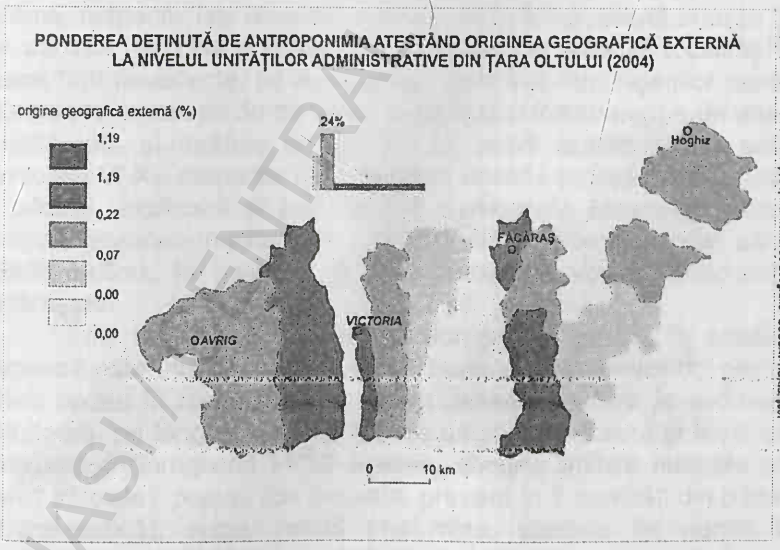

Fig. III.168

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

IV. EVOLUȚIA MODULUI DE UTILIZARE ȘI A TIPULUI DE PROPRIETATE ASUPRA TERENURILOR ÎN ȚARA OLTULUI („BOIERII" ȘI „PROVINȚARII")

IV.1. Intervenția antropică asupra vegetației inițiale din trecut și reflexul ei onomastic

Pentru a avea terenuri cultivate localnicii au fost nevoiți, din vremuri vechi, să le obțină mai ales prin *defrișarea bogatei vegetații forestiere*. Aceste păduri acopereau în întregime Țara Oltului, după cum o atestă *învelișul de soluri* (**Al. Ungureanu**, 1993), *toponimele care se referă la asociații vegetale din trecut* – sunt atestate asemenea numiri în 55 așezări făgărășene (**I. Boamfă**, 1996) – și, parțial, *unele documente* (**Șt. Meteș**, 1921, **Antal Lukács**, 1999). Atestarea documentară a celor mai multe dintre așezările făgărășene în secolele XIII-XV – acestea apărând adesea prin înlăturarea, pe diverse căi, a pădurii – arată că procesul de defrișare este mult mai vechi, anterior, credem noi, cristalizării Țării Oltului ca formațiune prestatală românească și cel puțin contemporan perioadei de conviețuire româno-slavă.

Apelativele care au stat la baza formării unor asemenea toponime sunt numeroase și variate, inclusiv din punctul de vedere al originii lor: *runc, poiană, laz, pârlitură, tăietură, ciungi, rarişte* etc. Cele mai răspândite sunt toponimele care pleacă de la apelativele *poiană*, respectiv *laz*. Numirile plecând de la tema *poiană* apar în 21 de așezări, iar cele derivate din entopicul *laz* —în 17 localități[426]. Acest fapt dovedește, pe de-o parte, preferința făgărășenilor pentru asemenea procedee de defrișare a vegetației forestiere, pe de alta – îndelungata și strânsa conviețuire cu slavii a romanicilor estici (secolele VI-X), respectiv intensificarea acestui proces de înlăturare a pădurii, explicabil și prin aportul demografic însemnat datorat slavilor, fenomen manifestat cu vigoare atât în aceste secole, cât și ulterior, când, în paralel, se cristalizează și voievodatul/ducatul făgărășean.

Intensificarea procesului de defrișare a pădurii în această perioadă este întărită și de numărul mare al apelativelor de origine slavă intrate în română odată cu procedeele pe care le defineau. Bunăoară, pe lângă *poiană* și *laz*, de origine slavă sunt și teme ca: *pleș/pleașă* (înregistrat în 10 așezări, dinspre limitele naturale ale zonei studiate), *pojortă* (cu derivate, prezent în 7 localități din partea central-sudică), *seciu, smidă* (mai rare, atestate de numiri în jumătatea vestică), *jarişte, pârlitură* (izolat). De origine latină sunt alte apelative, mai puține, însă, ca număr și atestate mai rar de toponimia făgărășeană. Putem aminti: *runc* – atestat doar în

[426] **I. Boamfă**, *Reflectarea realităților geografice în toponimia Țării Făgăraşului*, Iași, 1996, p. 161-164.

extremitatea nord-estică *(Dopca, Bogata Olteană) –, arsa/arsuri* (în partea de vest a zonei: *Arpaşul de Sus, Turnul Roşu*), *tăietură, rarişte* (notate izolat). Apar – încă şi mai rar – apelative considerate a fi dacice: *butuc, butură* (**I. I. Russu**, 1981), generatoare de toponime la *Ungra – Butuci*, respectiv la *Racovița – Botoroagă*.

Apariția mai rară a numirilor vorbind despre defrişare care pornesc de la teme de sorginte latină şi/sau dacică (chiar cu caracter izolat în privința ultimelor) se explică prin vechimea mai mare a lor, prin impactul migratorilor asupra acestei zone după retragerea aureliană, când şi locuitorii daci, în curs de romanizare, vor fi fost puțin numeroşi şi nu aveau prea multă forță şi nici motive de a înlătura pădurea, care, dimpotrivă, îi putea adăposti[427]. Aşezarea printre daco-romani a slavilor a dat un nou impuls acestui proces, reflectat în numărul şi frecvența mare atât a apelativelor, cât şi a numelor de locuri ce au ca obiect defrişarea vegetației forestiere.

Transmiterea atât a temelor, cât şi a numirilor derivate din acestea nu se putea realiza decât de către o populație sedentară, cu activități agropastorale preponderente, căreia îi erau necesare noi terenuri, lemn pentru construcții, ardere sau obținerea mangalului (utilizat apoi în unele meşteşuguri), populație care, în acelaşi timp, se organiza în *„obşti de obşti" – banate, voievodate* – până la a forma ceea ce, în zorii secolului al XIII-lea, era recunoscut şi în documentele de cancelarie ale regalității ungare ca o *„terra blachorum" – Țara Oltului.*

Pentru comparație, dacă temele ce au stat la baza formării de nume de locuri vorbind despre defrişarea pădurilor sunt mai ales de origine slavă, cele care se referă la culturile agricole şi terenurile destinate lor sunt mai cu seamă de sorginte dacică şi română. Acest fapt întăreşte ideea permanenței îndeletnicirilor agrare, chiar şi pe suprafețe restrânse, la adăpostul codrilor făgărăşeni, la autohtonii daco-romani, activități ce n-au fost abandonate, ci, dimpotrivă, s-au extins după aşezarea şi pe aceste plaiuri a vechilor slavi, împreună cu care romanicii estici au defrişat pădurea, în acest scop şi nu numai.

[427] *Ibidem*, p. 48-49 şi 119.

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

IV.2. Modul de utilizare a terenurilor în Țara Oltului și oglindirea evoluției acestuia în toponimie

Indirect, se reflectă chestiunea studiată și în onomastica locală referitoare la *terenurile folosite pentru culturi.* Acestea au primit nume diverse, pornind de la apelative ca *țarină, câmp* (cele mai frecvente), *loc/ locșor, brazdă, arie/ariște, moină.* Apelativul *țarină*, dacic la origine (**I. I. Russu**, 1981), cu înțelesul de *„loc unde se fac bucate"* (**I. Conea**, 1993) – ca și *țară*, de sorginte latină – a generat toponime la *Fântâna, Comăna de Jos, Toderița, Ileni, Copăcel, Mărgineni, Gura Văii, Pojorta, Breaza, Voivodeni, Voila, Drăguș, Arpașul de Jos* și *Avrig.* Tema *câmp* – derivând din lat. *campus* – este întâlnită în nume de locuri la *Fântâna, Părău, Grid, Râușor, Făgăraș, Copăcel, Berivoi, Dejani, Lisa, Ucea de Sus, Scoreiu, Glâmboaca, Avrig* și *Racovița. Loc, locșor* au fost utilizate în toponimie la *Hoghiz, Șercăița* și *Hurez* (la *Hoghiz* am întâlnit o formă ungurească – *Lok*), *arie* – la *Cârțișoara, ariște* – la *Racovița, brazdă* – la *Bucium* și *moină (=teren moale, bun de lucrat)* – la *Comăna de Jos.*

Pământurile lăsate în pârloagă par să fie atestate toponimic doar la *Avrig*, după cum o dovedește locul numit *Țelinile Morii*, dar, probabil, sistemul pârlogirii s-a aplicat și în alte părți ale Țării Oltului. *Delimitarea unor trupuri de moșii* se poate, însă, scoate în evidență cu claritate în cadrul zonei studiate. Bunăoară, multe din numirile derivate din apelativul *cale* – din lat. *callis* – nu se referă doar la *drumuri*, ci și la *limite ale unor moșii*, având, astfel și rolul de *cale de hotar* (**H. H. Stahl**, 1958).

Putem exemplifica, firește, cu mai multe asemenea numiri: *Calea Ohăbii, Calea Pojorții, Calea Rariștilor* ș. a., recenzate la *Hoghiz, Lupșa, Cuciulata, Comăna de Jos, Șona, Vad, Râușor, Ileni, Făgăraș (Galați), Hurez, Dejani, Săsciori, Recea, Lisa, Pojorta, Breaza, Sâmbăta de Jos, Voivodeni, Sâmbăta de Sus, Dridif, Ucea de Sus, Arpașul de Jos, Arpașul de Sus, Porumbacul de Sus, Sărata, Avrig, Bradul, Racovița.* Românii au preluat de la unguri apelativul *hotar*, care avea, însă, odinioară și sensul de *moșie.* În numiri acesta este prezent la *Comăna de Jos, Șona, Cincșor, Drăguș, Săcădate* și *Racovița.* Apelativele *răzor, răzoare* au dat naștere la toponime la *Cuciulata, Veneția de Jos, Șona, Racovița*, iar tema de origine slavă *delniță* este prezentă în numiri la *Făgăraș* și *Porumbacul de Jos.*

Faptul că apelativele cel mai des utilizate sunt de origine autohtonă atestă vechimea și continuitatea acestei îndeletniciri – cultura plantelor – și în zona luată în studiu (întărind, așadar, persistența locuirii și pe aceste plaiuri, căci agricultura nu este posibil de practicat de către o populație nomadă), dar și faptul că, fiind sedentari încă de pe vremea când vorbeau latina populară, strămoșii noștri nu aveau cum și nici de ce să se plimbe prin Balcani

vreo zece secole numai pentru că Roesler şi alţii cu aceleaşi idei ar fi dorit Transilvania pustie la sosirea ungurilor aici.

Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, odată cu modernizarea impusă de autorităţile imperiale, apar şi primele *ferme*, fapt oglindit şi în onomastică. Astfel, antroponimele *Maier/Măeruţiu* sunt consemnate la *Veneţia de Jos, Veneţia de Sus, Şercaia, Făgăraş, Ucea de Jos, Victoria, Scoreiu, Avrig, Bradul* şi *Mârşa*, iar *Maierean/Mă(i)er(e)an/Măerean-Bucşa* – la *Făgăraş, Mârşa, Racoviţa, Sebeşul de Sus, Sebeşul de Jos* şi *Boiţa*[428]. Ar trebui, poate, adăugate şi numele *Majorovits* şi *Maior-Boros/Major-Boros*, atestate la *Făgăraş*, dacă ele derivă din *Maier*, prin latinizarea realizată în actele oficiale ungureşti (**Şt. Paşca**, 1936)[429]. Toate aceste patronime se referă la *fermieri.* **Al Bărbat** (1938) afirmă că, în a doua parte a secolului al XIX-lea, se înfiinţează în Ţara Oltului *ferme* la *Comăna de Jos, Şercaia, Făgăraş* şi *Sâmbăta de Jos*[430], la care, datorită faptului că antroponimele menţionate se regăsesc în număr mare şi aici, am adăugat şi *Boiţa*, unde vor fi apărut mici *ferme*, sub influenţa saşilor din *Tălmaciul* vecin. După cum se vede, în mare parte, apariţia acestor ferme este confirmată de antroponime, aproape de *Comăna de Jos* (în cele două sate *Veneţia*), la *Şercaia* şi *Făgăraş*, doar despre ferma de la *Sâmbăta de Jos* neavând nici o menţiune antroponimică. *Ferma* de la *Şercaia* apare menţionată şi toponimic, pe *harta topografică austro-ungară* de la 1902 (*Ferma Şercaia*), la fel cum, pe cea din 1912 am consemnat şi toponimele *Ferma (Hoghiz), Ferma Beclean. Harta topografică românească* din perioada interbelică a înregistrat, de asemenea, astfel de toponime, ca exemplu citând *Herghelie (Părău).*

Micile proprietăţi individuale, apărute după 1850, îşi găsesc reflectarea în toponimia făgărăşeană, multe asemenea toponime fiind consemnate mai ales în perioadele antebelică şi interbelică, dar păstrate, local, din respectul pentru proprietate pe care l-a avut dintotdeauna ţăranul român, şi în anii postbelici, când colectivizarea a dus la comasarea micilor proprietăţi şi, implicit, la dispariţia de pe hărţi a multor astfel de toponime. Acestea au reapărut şi datorită aplicării, după 1990, a *Legii fondului funciar.* Dintre numeroasele numiri citãm: *Dealul lui Banci, Pârâu' Văcarului (Comăna de Jos), Sârghina (Crihalma), Podul lui Zăgan (Părău), Unghiul lui Petru, Unghiul lui Tocu (Hălmeag), Sub Băluş (Vad), După Faţa Stoichii (Şona), Pe Ungura, La Coanţa (Ileni), Lanul Sitoi (Mărgineni), La Kraus (Făgăraş), Prundul lui Botă (Sâmbăta de Sus), La Moisin (Arpaşul de Jos), La Roghina lu' Lazăr (Oprea-Cârţişoara), Coasta*

[428] Numele se poate referi, însă şi la *originari* din localitatea ardeleană *Maieru* (judeţul Bistriţa-Năsăud).
[429] *Nume de persoane şi nume de animale în Ţara Oltului*, p. 273.
[430] *Dezvoltarea şi structura economică a Ţării Oltului*, p. 66-67.

Opriştoaii (Colun), Fântâna Leahului (Porumbacul de Sus), Poiana Bogdan (Glâmboaca), Ograda Săvuțului (Avrig), Groapa lu' Ioja (Racovița), şi multe altele.

Menținerea *unităților agricole de stat* şi în timpul regimului comunist (şi chiar după 1989), este menționată şi toponimic, dintre exemple putând aminti: *Ferma Valea Olt (Făgăraş), La S.M.T. (Ucea de Jos)*, iar suprafețele aparținând fostelor gospodării colective sunt menționate de toponime ca: *Loturi (Şercaia), Păşunatul Mic (Voila)*, etc.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

IV.3. Evoluția statutului „boierilor" făgărăşeni

Boierii au avut şi în Țara Oltului, inițial, aceleaşi puteri şi drepturi ca şi cei din spațiul românesc de la sud şi est de Carpați. Acest înțeles este anterior, dar şi ulterior instalării autorității ardelene asupra zonei studiate (a doua jumătate a secolului al XV-lea).

Inițial, încă din perioada prefeudală, după retragerea autorităților imperiale romane din Dacia, populația autohtonă romanizată, ruralizată, s-a organizat în *obşti săteşti,* în *„romanii populare"* **(N. Iorga)**, conduse de *juzi,* care, cu timpul, în răgazul dintre două năvăliri ale migratorilor, s-au „coagulat" în *uniuni de obşti,* mai mici – conduse de *cnezi* -, sau mai mari – *„țări", voievodate*, mai rar *„banate"* -, stăpânite de *„duci", voievozi* sau *bani.* Numele dat atât formațiunilor prestatale, cât şi conducătorilor acestora, de origine latină (*jude, duce* – la **Anonymus**: *„duca"* – formă veche românească) sau slavă (*cneaz, ban, voievod*) dovedeşte vechimea acestor organizări ale autohtonilor, datând dacă nu din perioada imediat ulterioară retragerii romanilor (sec. III-V), atunci cel târziu din cea a convieţuirii româno-slave (sec. VI-X).

Prezența unor asemenea formațiuni este dovedită în Țara Făgăraşului şi cu ajutorul onomasticii, care atestă atât existența *juzilor săteşti* – prin antroponimul *Judele* -, cât şi a unor entități rezultate din unirea mai multor obşti, acestea fiind conduse de *bani* – hidronimul *Valea Luban* (formă atestată pe hărți, deformare alohtonă a uneia româneşti, mai vechi – *Valea lui Ban*), pe hotarul comunelor *Viştea* şi *Ucea*, sau de *voievozi:* antroponimul *Vodă (Ucea de Jos),* întărind existența acelei posibile formațiuni prestatale la *Ucea-Viştea*; oiconimul *Voivodenii Mari* (mai puțin satul „roit" *Voivodenii Mici*); probabil şi toponimul *Vaida-Recea* (dacă forma, de origine ungurească, *Vaida* s-ar traduce prin *„Voievodală"*). Unele asemenea formațiuni par să fi avut drept conducători chiar *duci* – dovediți de antroponimul *Duca (Ohaba)* –, sau *crai* – în nord-estul zonei studiate, unde, pentru arealul comunelor *Ungra-Hoghiz-Comăna(-Părău)*, am demonstrat, prin onomastica locală, existența unei asemenea formațiuni[431].

[431] Aceste antroponime pot deriva, însă, din porecle. În privința acelor formațiuni, este vorba, cel mult, despre *uniuni de obşti.*

BCU IAŞI / CENTRUL DE CARTE VECHE

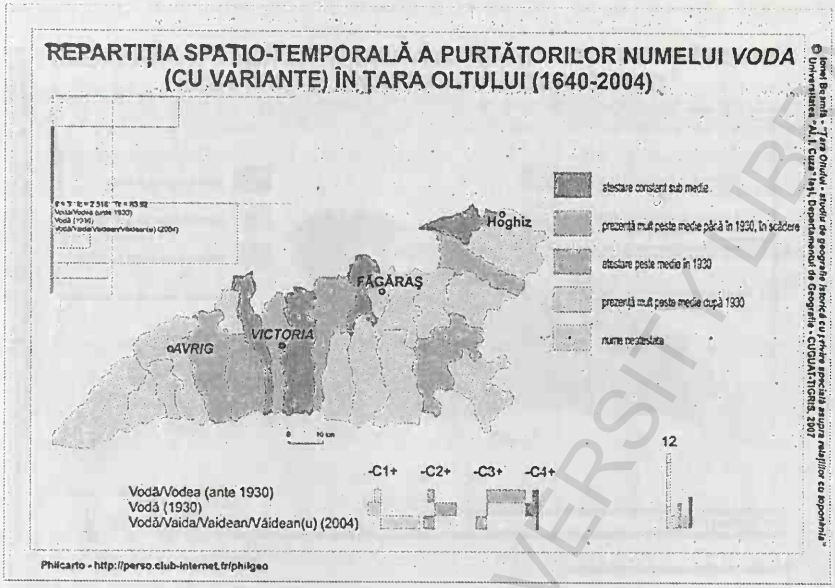

Fig. IV.1

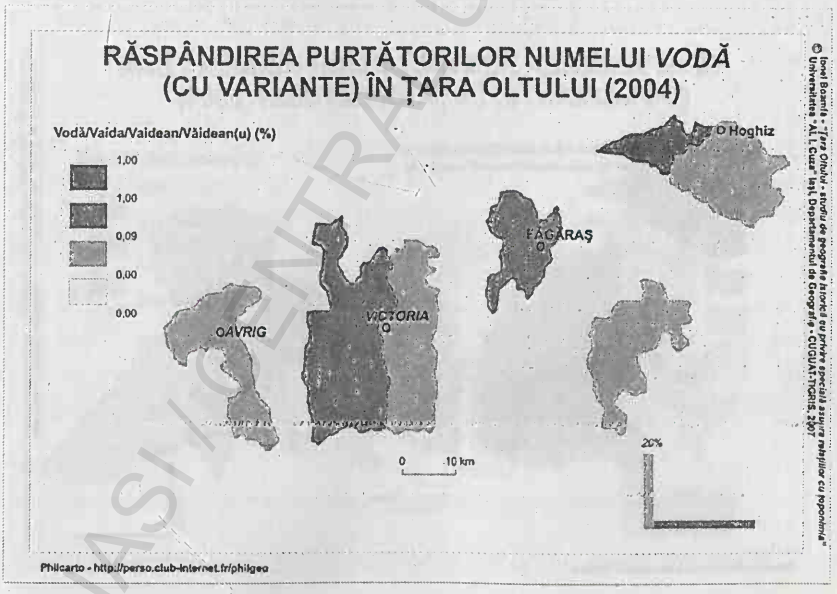

Fig. IV.2

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

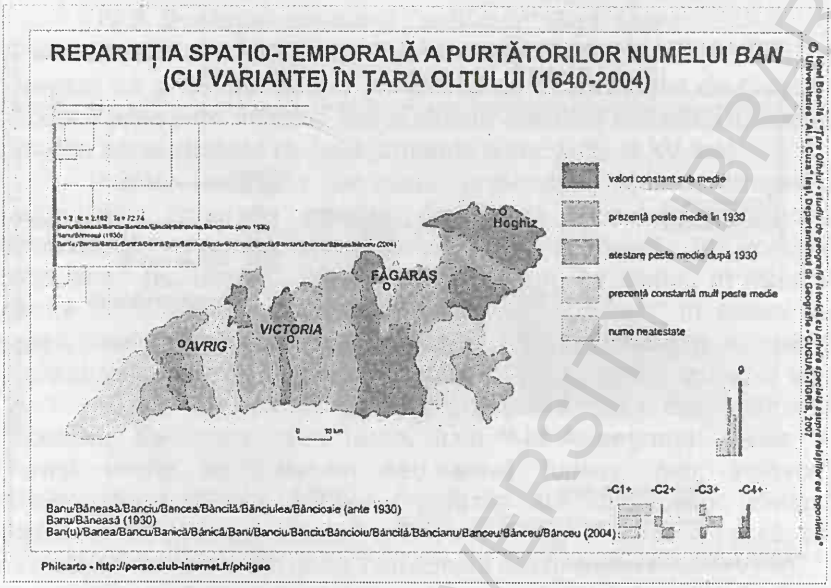

Fig. IV.3

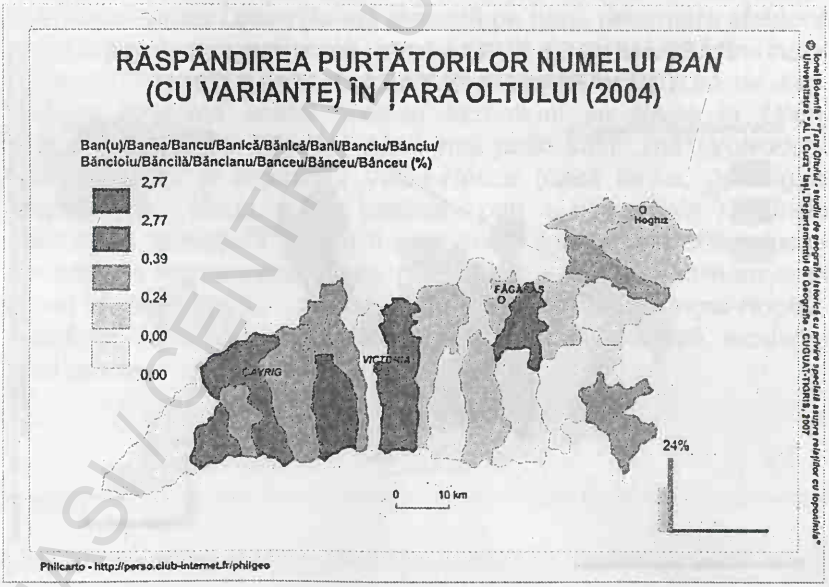

Fig. IV.4

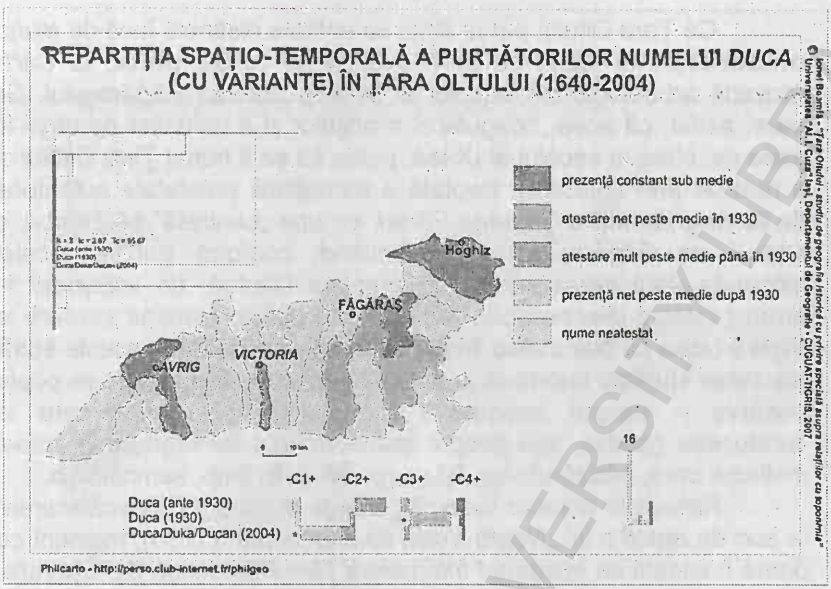

Fig. IV.5

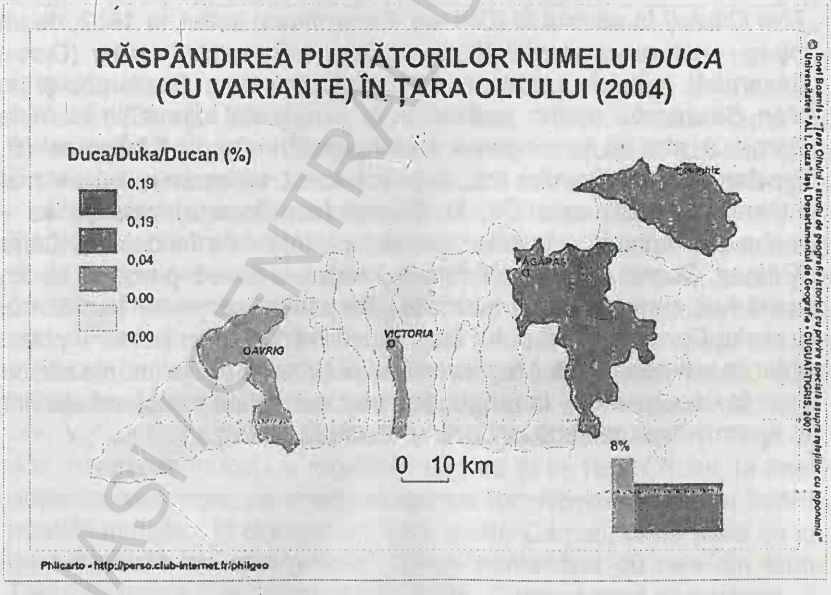

Fig. IV.6

Că Țara Oltului putea ființa ca entitate distinctă încă de atunci o dovedește și faptul că ar fi avut și un centru politic, la *Cârța* (dovedit arheologic din secolul al IX-lea), anterior Făgărașului. Se pare, astfel, că acea „coagulare" a obștilor și a uniunilor de obști în ceea ce, chiar în secolul al IX-lea, putea să se fi numit *Țara Oltului* s-a realizat prin unificarea treptată a formațiunii prestatale autohtone de la *Hoghiz-Ungra-Comăna-Părău,* cu una „centrată" pe *Ohaba,* o alta – pe *Făgăraș-Galați* (continuând, conform tradiției locale, existența unui castru roman în preajma Oltului), un *voievodat* în arealul *(Vaida-)Recea-Voivodenii Mari,* o altă formațiune similară la *Vișlea-Ucea* cu cea având în mijlocul ei *Cârța.* În toate aceste spații ale zonei studiate onomastica actuală vorbește – după cum se poate observa – despre asemenea formațiuni, despre cei care le conduceau cândva, sau despre transformarea lor treptată în *boieri,* instituție care, păstrându-se, își va modifica, în timp, semnificația.

Nereușita acestor încercări atrage după sine *„descălecarea" la sud de munți* a lui *„Negru Vodă cu-a lui ceată"* (1290), moment ce poate fi socotit ca *începutul întemeierii Țării Românești* (**N. Djuvara**, 2000), *cu sprijinul atât al cnezilor și voievozilor locali, cât și al românilor balcanici. Negru Vodă, cuman,* putea fi originar din Țara Oltului, deoarece numele este încă atestat documentar la *Scoreiu (așezare vecină Cârței, căreia i s-a atribuit rolul de prim centru al Țării Oltului)* în secolul al XVII-lea. Se vorbește astfel, la 1632, de un *iobag – de pe domeniul Porumbacului – Opra Baszaraba (Oprea Basarabă) – judele satului,* la 1648 apar doi *Opra Beszeraba* și un *Man Beszeraba*, nume reatestate și în urbariul din 1688. Numele *Oprea* a stat și la originea fostei așezări *Oprea-Cârțișoara* (**D. Prodan**, 1963). Opinăm că, deși azi acest antroponim nu se mai întâlnește decât peste Olt, la *Găinari* (azi *Poeniță*), apariția sa – veche sau actuală – în onomastica localităților ce înconjoară *Cârța (Găinari, Scoreiu, Oprea-Cârțișoara)* ar putea dovedi plecarea sa din acest fost centru al zonei studiate. „Dispariția" cârțanilor purtători ai numelui *Oprea* se va fi putut face și prin ridicarea familiei lor – poate chiar în vremea acestor reprezentanți ai *Basarabilor* (alt nume rămas doar în documente) – la rangul de *boier,* demnitate transpusă ulterior în onomastica prezentă la *Cârța* (**I. Boamfă**, 1996).

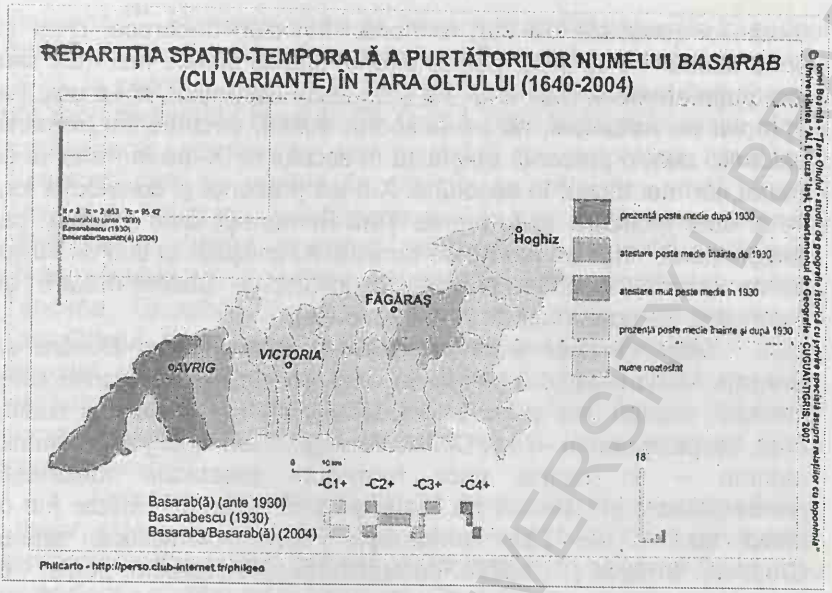

Fig. IV.7

Antroponimul *Basarab*, este atestat, ca devenind nume de familie nu doar în zona studiată, ci pe toată linia sudică a Ardealului, până în Caraşul bănăţean (**D. Prodan**, 1963). Aceste fapte ne îndeamnă să afirmăm că, în prima parte a secolului al XIII-lea, spiţa *Basarabilor*, retraşi din *„Cumania"* datorită iminentei năvăliri mongole – dar păstrând în stăpânire şi ţinuturi situate imediat la sud de Carpaţii Meridionali –, au preluat „frâiele" Ţării Oltului, independentă şi cu centrul politic tot la *Cârţa.* Sub „dinastia" lor, într-un secol plin de tulburările ce au afectat Ungaria, Ardealul, dar şi ţinuturile de la sud de munţi, centrul politic al „ţării" – condusă, probabil de un *voievod, ban* sau *„duca" Basarab* – se va fi transferat, poate, după înfiinţarea Mănăstirii Cisterciene, treptat, spre est, trecând, succesiv, prin *Viştea-Ucea (Valea lui Ban, Vodă), Voivodenii Mari* şi *Făgăraş.* Aici, revenirea în forţă a regalităţii ungare şi în Ţara Oltului, la finele aceluiaşi veac, are ca efect retragerea lui *Negru Vodă* mai întâi la poalele munţilor, la *Breaza*, iar apoi, peste Carpaţi, unde avea ca loc de refugiu *Poienarii* argeşeni, cetate semănând cu cea din sudul Ţării Făgăraşului, iar drept centru politic *Câmpulungul* muscelean.

Românii balcanici, antemenţionaţi a fi contribuit, de asemenea, la întemeierea statului muntean – numiţi fie *blachi, vlahi, „misieni"* (spre a-i deosebi de *românii nord-dunăreni,* atestaţi de **Anonymus**, în Panonia, ca *„pastores romanorum"*) – îşi fac din plin simţită prezenţa, încă de la începuturile cristalizării ca popor a

românilor (secolele VII-VIII) la nordul fluviului, deoarece, chiar şi când acesta a fost hotar pentru diferite entităţi statale mai mult sau mai puţin efemere, mult timp, ca şi în cazul Carpaţilor, el i-a unit, i-a apropiat pe autohtoni, nu i-a despărţit. Astfel, documentar, românii balcanici sunt o prezenţă obişnuită în secolul al IX-lea în Panonia şi Banat, iar mai târziu, în secolul al XIII-lea prezenţa şi contribuţia lor, fie şi doar indirectă, la formarea Ţării Româneşti este „trădată" de „bulgarizarea" statului fondat de dinastia Asăneştilor la sud de fluviu şi de „haina" bizantino-slavonă a instituţiilor politico-militare şi bisericeşti ale noului stat de la miazănoapte.

Trecerea unor *vlahi* nu doar în spaţiul dintre Dunăre şi Carpaţii Meridionali, ci chiar şi la nord de *Alpii Transilvaniei* este atestată, credem noi şi de onomastica spaţiului ardelenesc sudic, aflat, cel puţin parţial - *Ţara Oltului, Amlaşul, Ţara Haţegului, Banatul Montan* – în cadrul unor formaţiuni prestatale româneşti premergătoare şi, ulterior, nu toate, părţi integrante – măcar într-o primă fază – ale Ţării Româneşti. Putem exemplifica: satele *Cruşovăţ, Bruznic* şi *Coşava*, pârâul *Serbenilor* (vorbind, poate, de *români veniţi din Serbia,* întocmai ca şi *ungurenii* din Ţara Românească şi Moldova despre *români ardeleni*[432]) – în Banat, numirile *Şcheauţa* şi *Valea Scheaului* - în hotarul satelor făgărăşene *Crihalma* şi *Ungra.* Ultimele două toponime pot vorbi ori de vechii slavi – numiţi *„sclavini"* în unele documente –, ori de *români de origine balcanică.* Că este aşa şi că unii români sud-dunăreni se vor fi stabilit în sudul Transilvaniei în acea vreme – dar şi înainte sau după acest interval – par să o dovedească şi vechiul nume al aşezării *Dumbrăviţa* – numită în trecut *Ţânţari* (cum se numesc şi azi aromânii din partea central-vestică a Peninsulei Balcanice; un sat din judeţul Dolj se numeşte *Ţânţăreni*[433]) – şi, mai ales, denumirea unui vechi cartier al *Braşovului – Şcheii* – populat de români ale căror tradiţii şi obiceiuri seamănă izbitor cu ale românilor sud-dunăreni. Aceştia puteau transmite chiar ei „modelul" formaţiunilor prestatale sau numele dat unor conducători ai acestora către românii de la nord de Dunăre.

Trecerea şi în spaţiul românesc la relaţiile de tip feudal şi destrămarea, fie şi parţială, a relaţiilor şi regimului funciar specifice organizării în obşti a fost influenţată şi de *trecerea la raporturi feudale* în Imperiul bizantin, pe de-o parte şi de apariţia *statelor feudale,* în spaţiul vecin de la vest (Ungaria) şi est (Rusia

[432] La sud de *Dunăre*, în spaţiul din estul Serbiei locuit de *românii timoceni*, o parte a acestora sunt urmaşi ai *ungurenilor*, veniţi din *Banat*, dar şi din *Ardeal* (aşa cum o dovedeşte antroponimul *Erđeljanović*), ceea ce arată că mişcările migratorii s-au manifestat în ambele sensuri.

[433] În acest caz, am putea avea de-a face cu derivarea de la un patronim, poate referitor la un *Ţinţaru* sau derivat dintr-un supranume, *Ţânţaru.*

BCU ASCR DIGITAL LIBRARY

kieveană)[434]. Primele semne de trecere la relaţiile feudale în spaţiul românesc coincid şi cu începuturile organizării prestatale (secolele IX-X), în condiţiile în care, iniţial, clasa conducătoare – *boierimea* – era reprezentată de alogeni. Cu timpul, pierzându-se în masa etnică românească, aceştia au fost asimilaţi de autohtonii, mult mai numeroşi, care au preluat, în schimb, ca iniţial ca „modă", nume slave şi sau cumane, încetăţenite apoi în antroponimia românească până la a deveni specifice strămoşilor noştri [435] : *Bogdan, Radoe>Radu, Mircio>Mircea, Vlad(islav)* etc, dintre cele slave, *Tâncabă, Tocsabă, Basarabă, Talabă* etc, dintre cele cumane. În Ţara Oltului, ca şi în restul spaţiului românesc, feudalismul – foarte apropiat de *colonatul roman*, spre deosebire de cel maghiar, influenţat de *mark-ul german* – presupunea raporturi între boieri şi domn ca oameni liberi, nevasali şi nu raporturi, schimbătoare, de la vasal la senior[436].

Amintirea *„descălecatului"* lui *Negru Vodă* se va fi păstrat, ulterior, atât în memoria colectivă a populaţiei autohtone de pe ambii versanţi ai Carpaţilor, cât şi a domnitorilor munteni, care au revendicat - şi chiar au şi stăpânit! - Ţara Oltului ca pe o moştenire a legendarului descălecător. Iar când *Mihai (Mihnea) Vodă*, făgărăşean, devine, la 1508, domn al Ţării Româneşti, locuitorii Ţării Oltului se răscoală (1509), cerând să treacă, cu tot cu *„ţara"* lor, la statul românesc sud-carpatic (**D. Prodan**, 1963).

Treptat, odată cu unificarea formaţiunilor prestatale antemenţionate în cadrul Ţării Oltului, şi mai ales în vremea când zona studiată a aparţinut Ţării Româneşti, conducătorii locali îşi pierd nu doar autoritatea, ci şi titlurile, devenind *boieri*, adică *stăpâni feudali de moşii, nobili*, având şi unele *atribuţii militare*. Cu intermitenţe, vreme de peste un secol şi jumătate (începutul secolului al XIV-lea – a doua parte a secolului următor), domnii munteni fac danii de moşii, ridică numeroşi făgărăşeni în *„boierit"* (**D. Prodan**, 1963) în aceleaşi condiţii ca şi în restul statului de la sud de munţi. Faptul este atestat şi onomastic, de numiri ca: *În Locu' Domnesc (Hurez), Livada Domnească (Ucea de Jos), În Lunca Domnească (Porumbacul de Sus)* – atestând chiar existenţa unor *proprietăţi domneşti* în zona la care ne referim; *Braniştе, Dealu' Brăniştii* (< psl. *braniti = a împiedica, a ocroti*), atestate la *Sâmbăta de Sus, Racoviţa, Sebeşul de Sus* — ilustrând aceeaşi politică domnească de a împiedica, legislativ, defrişarea pădurii şi folosind acelaşi cuvânt ca peste munţi (**D. Prodan**, 1963). La acestea se adaugă antroponimele *Boier, Boieru, Boieriu* - întâlnite la *Şercaia,*

[434] **Gh. Ivănescu**, *Istoria limbii române*, p. 380.
[435] **Domnița Tomescu**, *Numele de persoană la români. Perspectivă istorică*, p. 43-46.
[436] **Al. Bărbat**, p. 22-23, inclusiv nota 4.

Vad, Şinca Veche, Făgăraş, Recea, Cârţa –, *Boer* (formă maghiarizată – numele unui prefect ungur de Făgăraş, *Antal Boer*, în deceniul 8 al secolului trecut) şi, probabil, numele de locuri *Chiscu' Boieresc (Comăna de Sus), Arinii Boierului/ Arinii lui Boier (Ileni), Moara Boierilor, La Moara Boierului (Râuşor), Via lui Boieru (Cârţa)* – dacă ele au, pentru apelativul *boier*, înţelesul de *„domn de pământ"* (**H. H. Stahl**, 1958). Am semnalat anterior atât vechimea tradiţiei boiereşti la *Cârţa*, cu antecedente chiar în existenţa, posibilă, a acelui prim centru al Ţării Oltului, cât şi rezistenţa localnicilor, în frunte cu *„boierii"* lor – atestaţi şi antroponimic şi toponimic – în faţa politicii duse de regalitatea ungară. De asemenea, prezenţa referinţelor onomastice la boieri la *Comăna, Şercaia-Şinca*, în centrul zonei (*Făgăraş şi împrejurimile*) şi, fireşte, *Cârţa*, dovedeşte că acei conducători de formaţiuni prestatale făgărăşene s-au sprijinit pe o boierime locală puternică, din rândul căreia puteau să se fi şi ridicat. Rădăcinile şi sensul nobil al *„boieriei"* par să aibă chiar rezonanţe dacice (**I. Funariu**, 1999)[437], unele reverberaţii, mult restrânse ca sens, păstrându-se până azi în graiul local prin termenul *„borească"* (= *„boereasă"*), având şi sensul de *„stăpână a casei, a gospodăriei"*.

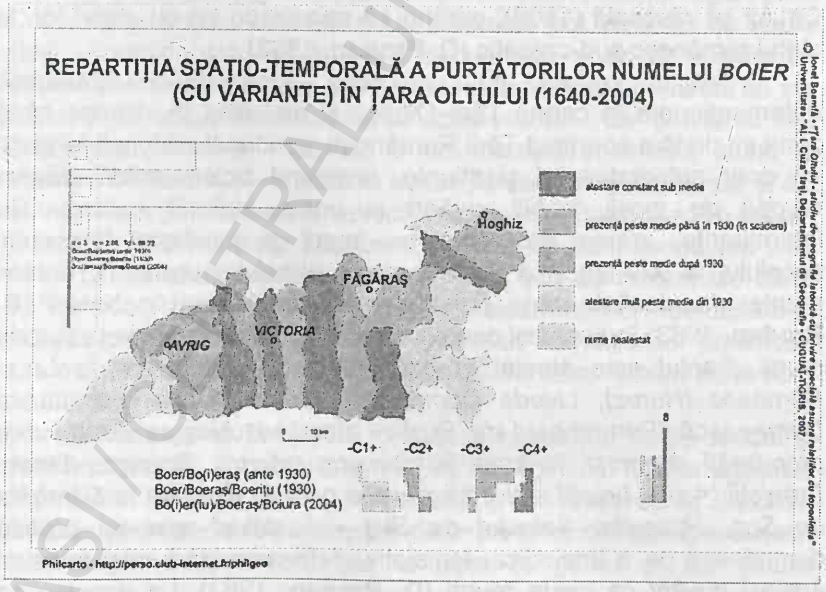

Fig. IV.8

[437] Opinie pe care o menţionăm cu prudenţă.

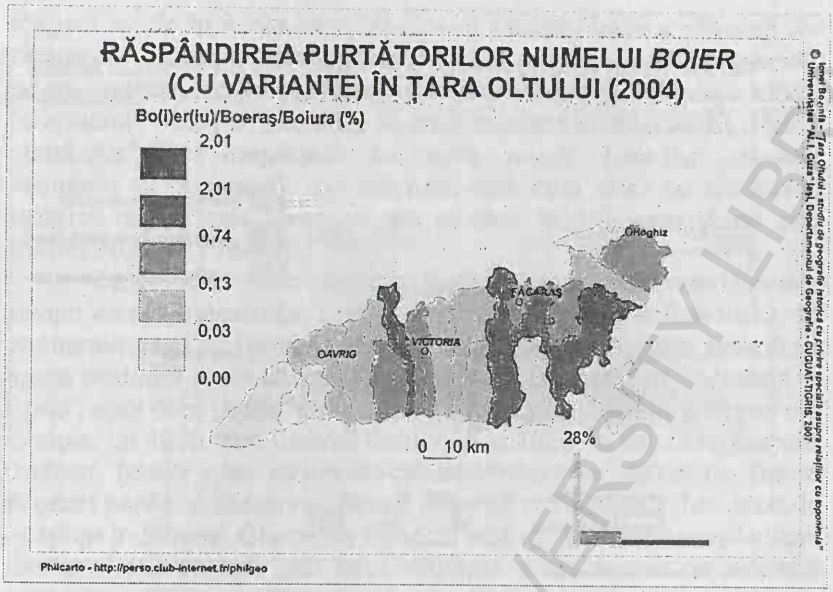

Fig. IV.9

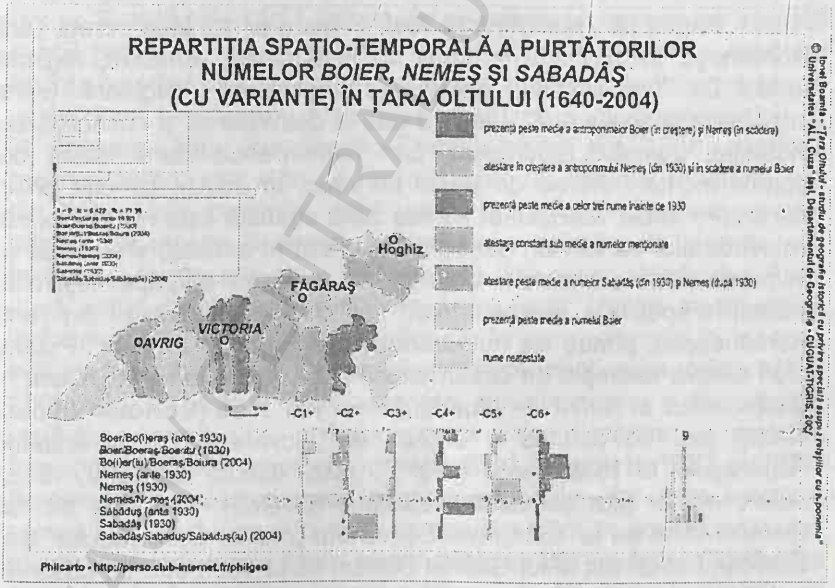

Fig. IV.10

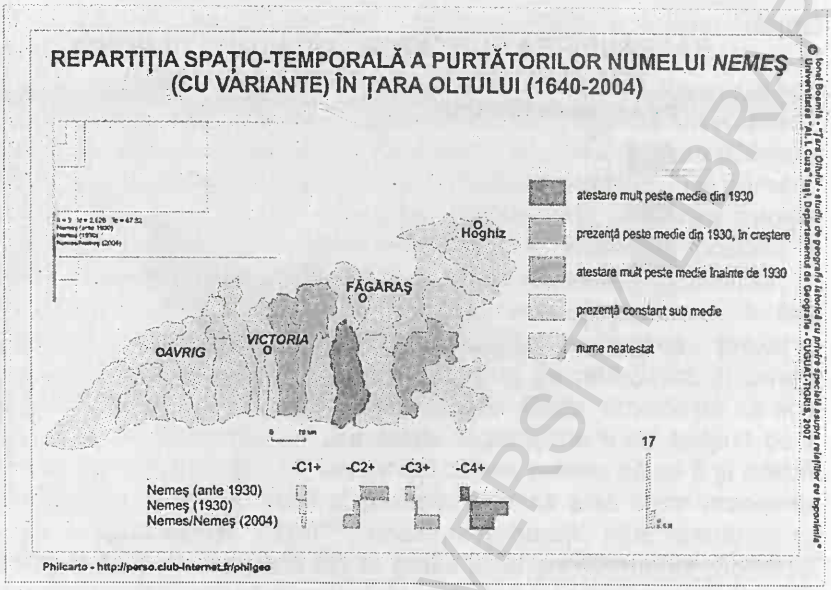

Fig. IV.11

Faptul că Țara Oltului a fost, în mare parte, încorporată Țării Româneşti în perioada în care se înstăpânea, temeinic, regimul feudal în Transilvania, impus de regalitatea maghiară (spre jumătatea veacului al XIV-lea), a dus la dezvoltarea şi consolidarea instituției *boierilor făgărăşeni*, prin numeroasele danii făcute de domnii munteni vreme de peste un veac. În aceste condiții, chiar dacă spre finele veacului al XV-lea zona studiată este reîncorporată voievodatului transilvan, găseşte forța, atât în această vreme cât şi în prima parte a secolului următor, de a păstra aproape neştirbite instituțiile specifice, asemănătoare sau chiar identice celor din Țara Românească, printre ele numărându-se şi cea a *„boieritului"*. Putem oferi câteva exemple de confirmare a unor *boieronatus (= „boierit")*: *„boieronatus in Retse" (= „boieritul Recii")* la 1556 (**Coriolan Suciu**, 1968), sau de apariție a unora noi: *„Boyarones"* – în *statutul Făgăraşului* la 1508, *„nobil boier"*, în acte diferite din 1509, 1512, *boiero noster* (dar şi *nobilis Ladislaus de Grid*) – în acte ale lui Ştefan Mailat de la 1534, sau *Boeronatu „nobilis Opre Kluche"* din *Scoreiu*, într-un act al lui Gabriel Bathori de la 1609 etc. Se observă tendința ca *boierii* să fie asimilați nobilimii ardelene (în care, prin catolicizare, unii se vor şi pierde).

Treptat, însă, în sec. XVI-XVII – prima dată chiar în 1511 –, rolul şi însemnătatea atât ale instituției, cât şi ale reprezentaților săi au început să fie tot mai mult alterate, deformate, îngrădite (**D. Prodan**, 1963), *boierii* devenind *reprezentanți cu rol militar, cu*

obligații stricte în acest sens, sau *ceva similar țăranilor eliberați din iobăgie din Ardeal, simpli țărani liberi*, sau chiar ... *țărani aserviți, iobagi*, numiți în Țara Oltului *„provințari"* (**H. H. Stahl**, 1958), echivalentul *vecinilor* (numiți și în zona studiată astfel – 1632, 1637), *„rumânilor"* sau *megieșilor* de peste munți. *Boieritul* devine „temporar și revocabil", „un officium, așa cum erau pe domeniile cetăților regale sau chiar pe ale marilor feudali voievodatul sau cheneziatul" (**D. Prodan**, 1963).

De la 1591, sub Baltazar Bathori, apar și primele formule privind *sarcinile boierului*, care, în timpul lui Gheorghe Rakoczi I, se permanentizează. Tendința de diminuare a însemnătății *boieritului* apare evidentă și din titulatură: inițial – *egregius*, ulterior – *„Nobilis et Agilis"*, apoi doar *„agilis"* ca și pentru *nobilii mici* și *țăranii eliberați din iobăgie*. La 1609, sub Gabriel Bathori și la 1628, în timpul lui Gabriel Bethlen, *boierii apar alături de „libertini"* (termen utilizat de **David Prodan** pentru a desemna *„țăranii eliberați din iobăgie"*). Mai mult, la întărirea în *boierie*, Gheorghe Rakoczi adaugă: *„usque beneplacitum nostrum"* (cu sensul: *„cât timp stăpânul avea nevoie de această slujbă a lui"*), formulă aplicată condiției fostului iobag eliberat, însemnând *scutit cu obligații militare*, expresie întâlnită și în actul lui Gabriel Bethlen (1617) de ridicare a lui *Lupul Konthe* din *Comăna de Jos*, cu copiii săi la starea de *țăran eliberat* (**D. Prodan**, 1963).

Și *statutele Țării Făgărașului* oglindesc suprapunerea treptată a noii puteri de stat și feudale, cu intenția clară și de a înfrânge dorința boierilor de a-și afirma *„boieria nu noblețe"*, nu în regat sau în voievodatul (principatul) Ardealului (văzuți ca stăpâni vremelnici), ci în hotarele Țării Românești. Dacă *statutul* din 1508 cuprinde recunoașterea unor stări de fapt din vremea domniei muntene, cel din 1560-1570 cuprinde deja unele îngrădiri: impunerea pivelor ridicate pe moșiile boierești, împiedicarea boierilor de a vinde cai, berbeci și miere, sau de a prinde cerbi fără știrea stăpânului. Apoi, dacă inițial *judele satului* nu era boier, prin *statute* se oficializa includerea și a boierului etc. Scăderile în rang, discrete la început, atât ale boierilor, cât și ale țăranilor explică menționata „trădare" din 1509. Ca o fază și mai avansată de diminuare a importanței instituției *boieritului* – până aproape de dispariție – amintim înscrierea boierilor în urbarii, primele fiind cele de la 1632 și 1637. Boierimea nu este supusă la sarcini feudale, dar este înscrisă, prevestind o viitoare supunere la acestea. Tot în aceste acte unii boieri sunt înscriși ca fiind *„țărani eliberați din iobăgie" (Szabados Boerok* – la *Beșimbac, Zabados Boer* – la *Ucea de Sus)*, sau ca *boieri țărani (parazt boerok* – printre proprietarii morilor din *Șercăița, Sâmbăta de Jos, Scoreiu)*, probabil *boieri căzuți la iobăgie* (**D. Prodan**, 1963).

Amestecarea sensurilor, urmărită, dorită de stăpânirea principatului – și, mai târziu, și de către autoritățile imperiale –, a dus

la efecte şi în plan toponimic, atestate de nume ca *Nemeş (Cincşor, Dejani)* – cu sens de *„nobil maghiar”*, dar şi de *„ţăran liber”* = *„boier” făgărăşean* -, sau *Săbăduş (Făgăraş)* - din ungurescul *„szabados”* = *„ţăran eliberat din iobăgie”, „libertin”* (**D. Prodan**, 1963; **I. Boamfă**, 1996).

Chiar transformată, izolat, în ţărănime aservită, uneori în ţărănime liberă pur şi simplu, ***„boierimea” Ţării Făgăraşului se va păstra, în timp, ca instituţie specifică acestor meleaguri româneşti.*** Cu alte cuvinte, aceasta ***„se va menţine, va dăinui, va evolua, supravieţuind tuturor încercărilor”*** (**D. Prodan**, 1963), lucru dovedit cu prisosinţă şi cu ajutorul onomasticii făgărăşene.

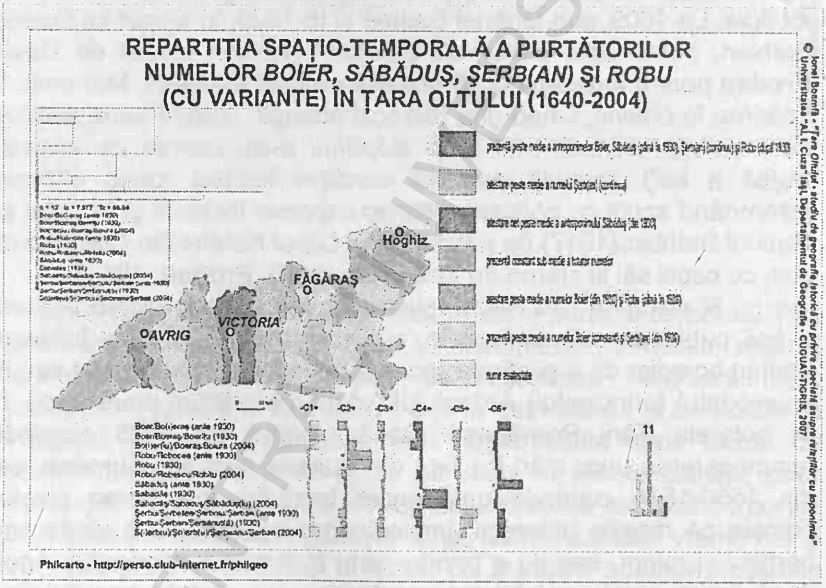

Fig. IV.12

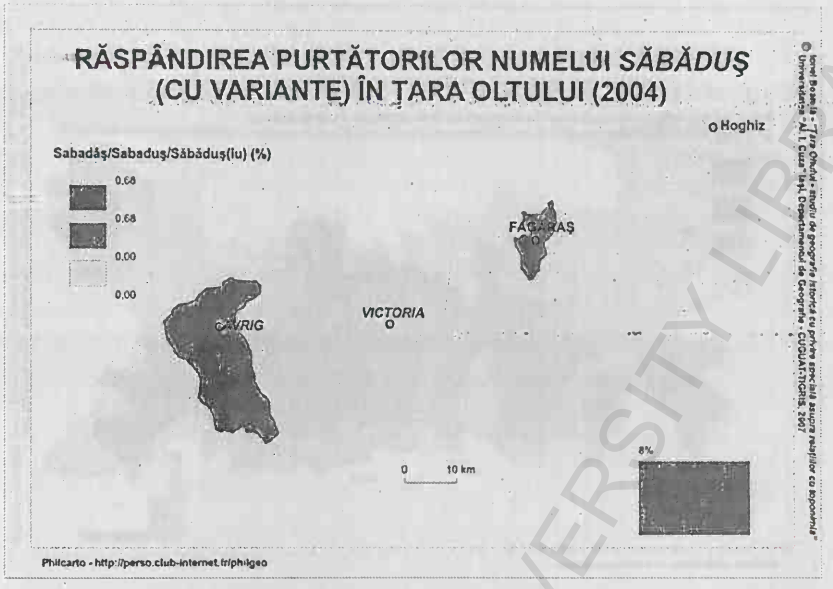

Fig. IV.13

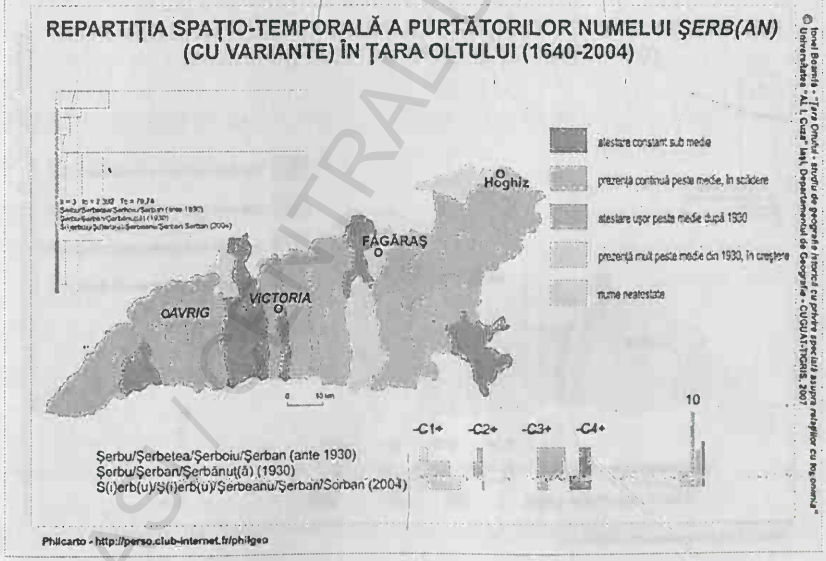

Fig. IV.14

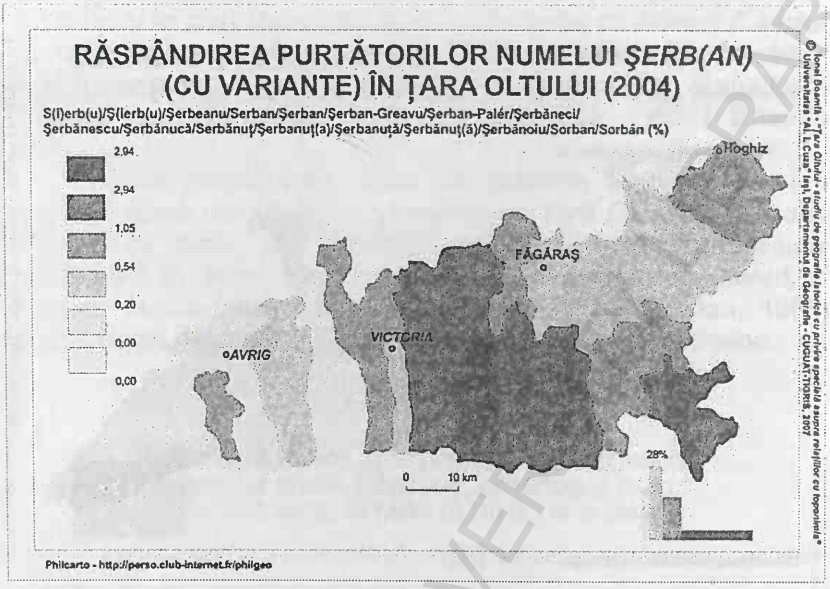

Fig. IV.15

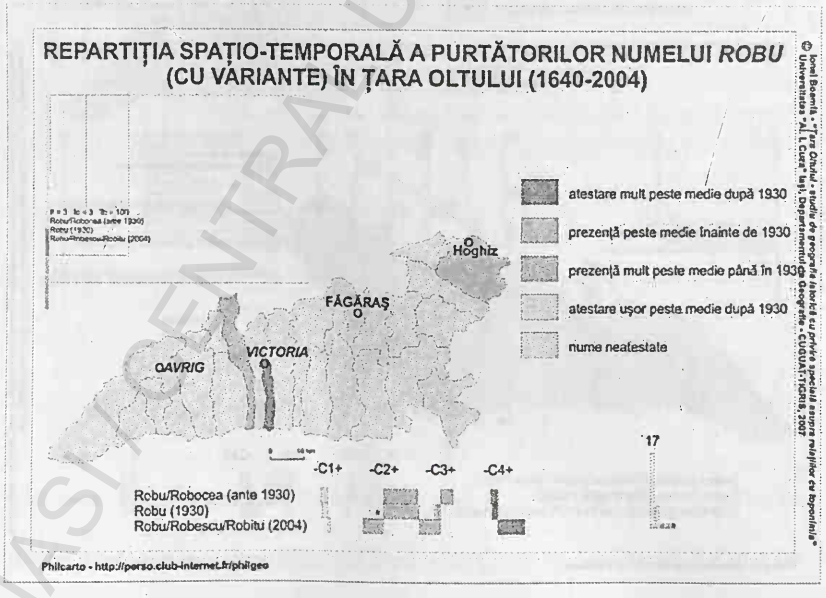

Fig. IV.16

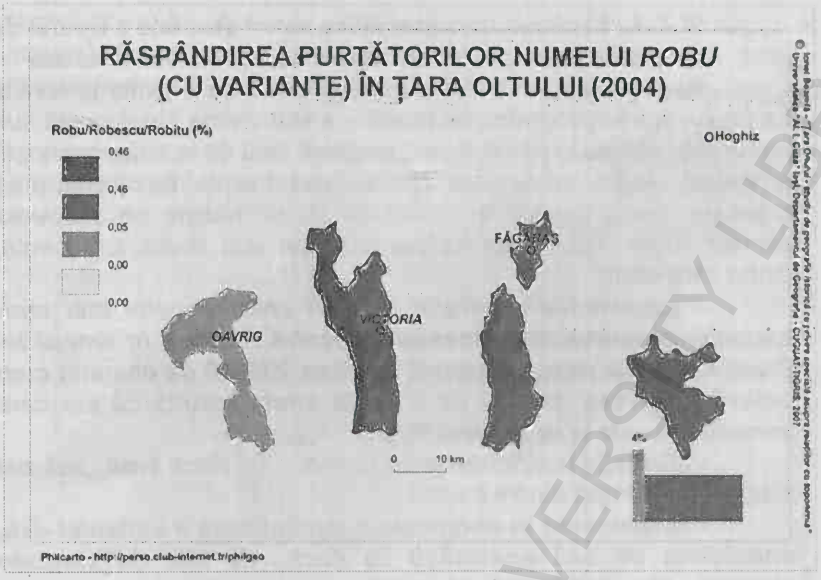

Fig. IV.17

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

IV.4. Reflectarea în onomastica zonei studiate a tipului de proprietate şi a statutului social al locuitorilor acesteia

Regimul funciar în Ţara Făgăraşului – ca dealtfel la nivelul întregului spaţiu geografic românesc – a stat vreme îndelungată sub înrâurirea *„obiceiului pământului"*, moştenit încă de la strămoşii noştri geto-daci. Astfel, societatea dacică, încă înainte de cristalizarea regatului, s-a „coagulat" în uniuni de triburi, bazate pe *asocierea obştilor libere*. Acest fapt se justifică prin mai multe argumente, dintre care citãm:

- capacitatea regatului dac, în vremea celei mai mari expansiuni teritoriale a acestuia (secolul I î. Hr.), în timpul lui Burebista, de a ridica o armată de circa 200000 de oameni; cum sclavii nu aveau dreptul de a purta arme, rezultă că cei care veneau la oaste erau oameni liberi;

- afirmaţia istoricului grec Herodot, că dacii erau „cei mai viteji şi mai drepţi dintre traci";

- perpetuarea în onomastica românească a sufixului -isk, considerat de unii specialişti ca dacic, de alţii de sorginte romană, dar, indiferent de origine – devenit -escu (pentru patronime) sau -esci/-eşti (pentru oiconime) –, păstrând sensul de plural colectiv, pentru comunităţi rural-agricole co-proprietare ale pământului;

Obştile săteşti nu au supravieţuit numai stăpânirii imperiale asupra unei părţi a Daciei – incluzând şi zona studiată –, ci şi perioadei migraţiilor şi – în cadrul acesteia – lungului interval de convieţuire româno-slavă. Astfel, dreptul roman – având, iniţial, la bază, tradiţii de organizare social-economică asemănătoare daco-geţilor - a lăsat dacilor în curs de romanizare termenul *jude* pentru *conducătorul obştii ţărăneşti*, cel de *ţară* pentru o *uniune de obşti centrată pe bazinul unei văi (Ţara Oltului, Ţara Bârsei* ş. a.*) sau pe o depresiune (Ţara Haţegului, Ţara Maramureşului, Ţara Vrancei, Ţara Câmpulungului, Ţara Loviştei, Ţara Zarandului* etc), apelativul *duca/duce* – acesta privit însă cu rezerve – pentru conducătorul unei asemenea *ţări* şi pe cel de *domn* pentru stăpânul *„ţării formate din mai multe ţări"*, devenit *proprietarul, în condominium cu obştile ţărăneşti*, al întregului *fond funciar* al statului românesc medieval – *Ţara Românească*, respectiv *Ţara Moldovei*. Termenul de *împărat* a fost, în continuare, rezervat stăpânului de la Constantinopol, urmaş al împăratului roman, fie el conducător al Imperiului bizantin, fie al Sublimei Porţi otomane.

De la daci românii au moştenit şi termenul de *moşie*, atribuit terenului aparţinînd satului, derivat din *moş*, cu înţeles de *„suprafaţă de teren aparţinînd urmaşilor neamului moşului-întemeietor al aşezării"*. Terenul moştenit a mai primit şi numele de *„bătrân"* – de origine romană –, cu aceeaşi semnificaţie. Derivat din *moşie* este, credem noi, şi termenul *moşnean/ moştean* cu care au fost numiţi

ţăranii liberi în Muntenia şi Oltenia, cu sens fie de *„lucrători ai moşiei”*, fie de *„urmaşi, moştenitori ai moşiei aparţinând satului fondat de moşul-întemeietor”.*

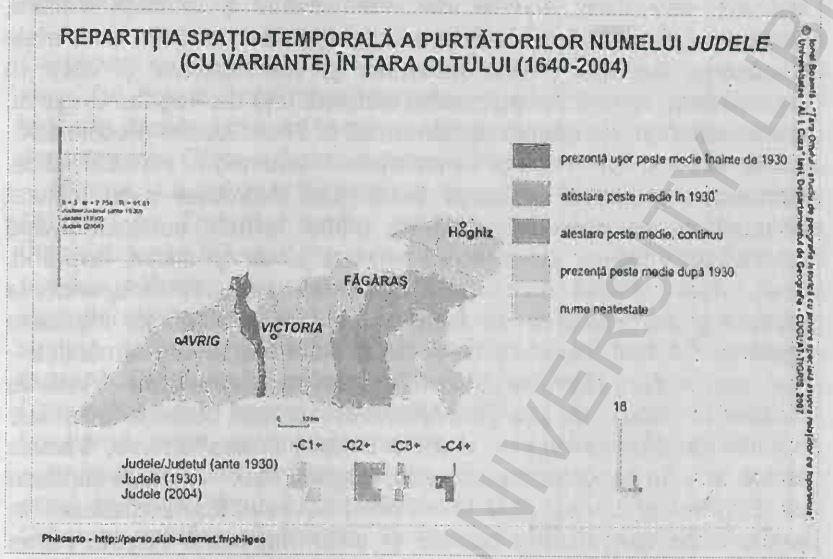

Fig. IV.18

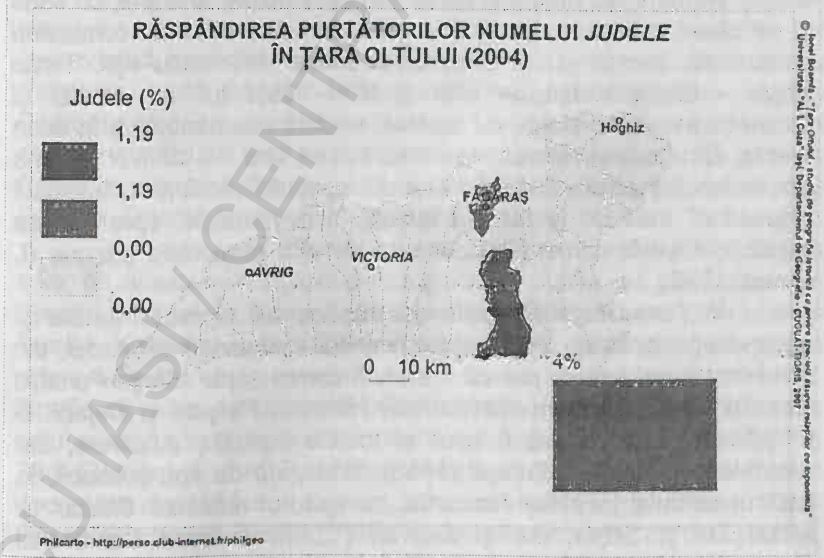

Fig. IV.19

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Slavii, la aşezarea lor printre romanicii estici (secolele V-VI), aveau acelaşi sistem de organizare socială, bazat pe *obşti libere*, conduse de *cnezi*, similari *juzilor*. *Uniunile de obşti* erau conduse de *voievozi* sau *bani*, aceştia din urmă având şi *atribuţii militare*, preluate, ulterior, la alcătuirea formaţiunilor feudale prestatale româneşti, de tipul *ţărilor, banatelor* şi *voievodatelor* şi chiar în organizarea, ca entitate autonomă distinctă faţă de Regatul Ungariei, a *voievodatului de esenţă românească al Transilvaniei* (secolele XI-XVI), dar şi a statelor medievale româneşti extracarpatice. Conducătorii *Ţării Româneşti* şi ai *Ţării Moldovei* s-au intitulat constant ***mare voievod şi domn***, primul termen subliniat având *semnificaţii militare*, iar al doilea – *sens juridic şi social,* ilustrând, însă, şi *autoritatea divină ce-l învestea,* respectiv *independenţa statului şi continuitatea de facto şi de jure a autorităţii imperiale romane*. De fapt, titulatura celor două state medievale româneşti – mai ales a *Ţării Româneşti* (numită adesea *Ungrovlahia – Valahia dinspre Ungaria*), dar şi a *Ţării Moldovei* (atestată documentar şi sub numele de *Rossovlahia – Valahia dinspre Rusia/Rutenia*, *Valahia Minor*, sau, în cancelaria turcească, *Bogdan Iflak – Valahia condusă de Bogdan şi urmaşii săi la domnie*) –, este foarte grăitoare în legătură cu semnificaţia socială şi chiar *naţională*. Aceste nume exprimă stăpânirea asupra *ţării de „ţări" („locuri unde se fac bucate"*; **I. Conea**, 1993*), reprezentate de obşti libere cu moşii devălmaşe, locuite de ţărani (oamenii locului, ai ţării, ai pământului), liberi (moşneni, moşteni).*

Românii au moştenit de la slavi şi sufixele *-eni/-ani*, cu sens şi de plural colectiv, semnificând *sate derivând din mari comunităţi patriarhale*, identic cu al terminaţiei antice *-isk>-escu/-eşti.* Tema *obşte* – derivată dintr-un slav *opšče* – este tot un rezultat al convieţuirii româno-slave, cu alcătuiri sociale asemănătoare la acea vreme. Din acelaşi termen slav – cu sufixul *-ina* – a derivat şi tema *opcină/obcină* păstrată doar în nordul spaţiului românesc, înţelesul „translând" însă de la terenul folosit, în devălmăşie, spre culmea teşită, defrişată, a muntelui pe care se află respectiva păşune (**I. Iosep**, 1999).

În *Ţara Oltului* reflexele onomastice ale regimului funciar şi ale evoluţiei acestuia de-a lungul timpului sunt evidente. Astfel, din *mari familii patriarhale* par să fi derivat *comunităţile săteşti Porceşti* (azi *Turnul Roşu*), *Ileni, Săvăstreni, Hârseni, Perşani* şi *Dejani.* O situaţie identică par să fi avut şi fostele aşezări, dispărute, dar atestate documentar: *Trifeşti* (1453), localizată de noi, probabil, în hotarul actualei localităţi *Racoviţa*, cu ajutorul numirilor *Chiscu' lu' Mihai Trif* şi *Siliştе*, dar şi *Debran* (1235), probabil *Dobra* sau *Dobreni*, cu o identificare posibilă, la teren, între *Şercaia* şi *Şinca Veche* (în ultimul sat, atestat documentar la 1291, există

antroponimul *Dobrean* ce poate vorbi de refugierea, spre munte, a unor originari din această aşezare). Alteori localităţile dispărute, formate pe aceeaşi cale, au o atestare cartografică: *Dalamanescht/Dolomăneşti* (1789), fixată, în teren, între *Sebeş* şi *Berivoii Mari.*

O asemenea origine ar putea avea şi satele *Oprea-Cârţişoara* şi *Streza-Cârţişoara*, ce au perpetuat, până la jumătatea secolului trecut, amintirea numelui întemeietorilor, potrivit unei legende locale, vorbind despre ciobani plecaţi din satele vecine acestora (din *Cârţa – Oprea,* azi neatestat în localitate, şi din *Scoreiu – Streza*). La fel s-ar fi petrecut lucrurile şi în cazul localităţilor *Mândra* şi *Toderiţa*, care, potrivit unei alte legende locale (înregistrate la *Mândra*), ca şi *Ilenii* şi *Hârsenii*, au fost întemeiate de ciobanii *Mândru, Toader, Ilie* şi *Herseni.* Indiferent dacă spusele legendei se confirmă sau nu, în cazul ultimei aşezări opinia noastră susţine derivarea numelui ei de la patronimul *Hârsu*, de origine cumană (*hârs=urs*), antroponime asemănătoare, româneşti, *Urs, Ursu* notând şi în aşezarea vecină, *Mărgineni.* În acest caz, *Hârsu* a funcţionat, iniţial, ca antroponim-poreclă, fapt care este întărit şi de oiconimul(-pereche?) *Hârseşti* (jud. *Argeş*). La fel stau lucrurile şi în cazul numelui *Pârşu*, folosit tot ca poreclă, care a dat, la început, **Pârşani*, modificat, datorită fonetismului limbilor latină, ungară, respectiv germană (utilizate în cancelariile transilvană, regală şi/sau imperială), în *Perşani.* Modificări ale unor numiri, asemănătoare cu cea menţionată, am notat chiar în cazul *Hârsenilor*, cu aceeaşi schimbare a lui *â* în *e*, din acelaşi motiv (**I. Boamfă**, 1996).

Reverberaţii onomastice ale acestui tip de regim funciar, bazat pe proprietatea colectivă, devălmaşă, asupra terenurilor au supravieţuit, local şi la nivelul microtoponimiei, aşa cum este cazul la *Racoviţa*, unde un loc este numit *Faţa Bobăngeştilor*, sau la *Sâmbăta de Sus* – numirea *Lunca Ciuteştilor.* Funcţia de plural colectiv a sufixului *-eşti* se păstrează şi azi, utilizându-se, de pildă, la *Părău*, pentru a defini o mare familie locală: *Bomfeştii=neamul lui Boamfă, Oneştii=neamul lui Oană* ş. a.

Apariţia unor *diferenţieri sociale* între aşezările făgărăşene este, de asemenea, oglindită în toponimie. Astfel, se pare că unele aşezări au avut, la început, statut de *reşedinţe ale unor conducători locali - Voivodenii Mari, Vaida-Recea.* Prima localitate pare să se refere la o astfel de reşedinţă, ori la *satul urmaşilor unui voievod*, funcţie cu sens de patronim-plural colectiv, lucru posibil, deoarece satul a apărut în documente în vremea în care Ţara Oltului aparţinea Ţării Româneşti (1437). Ultima aşezare menţionată apare într-un document din 1556 sub forma: *„boieronatus in Retse, Reche, Vajda Recse"* (**Coriolan Suciu**, 1968), semn că era vorba de o reşedinţă, iniţial, *boierească*, boierii având, încă, în *Ţara Oltului*, recent încorporată la Transilvania în acea vreme, aceeaşi semnificaţie ca şi

în spațiul românesc extracarpatic (**Şt. Meteş**, 1921, **D. Prodan**, 1963, **Antal Lukács**, 1999).

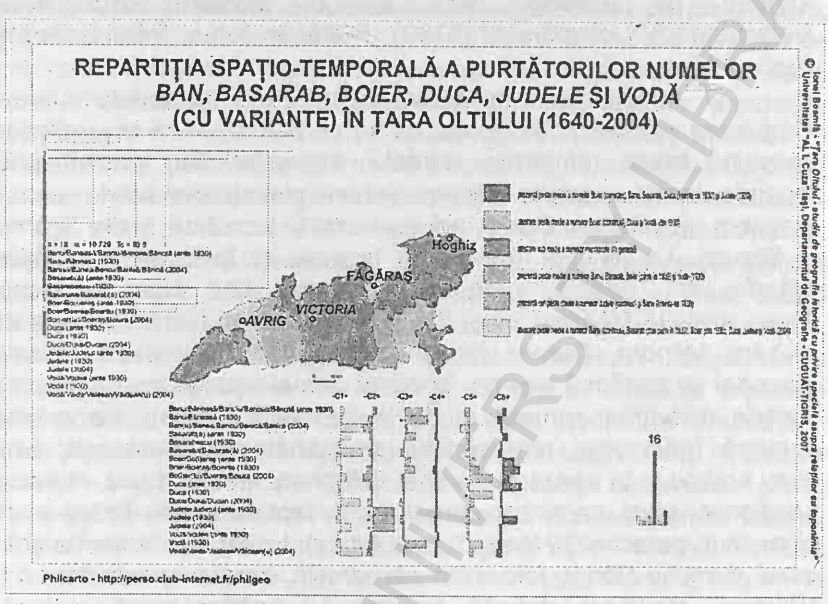

Fig. IV.20

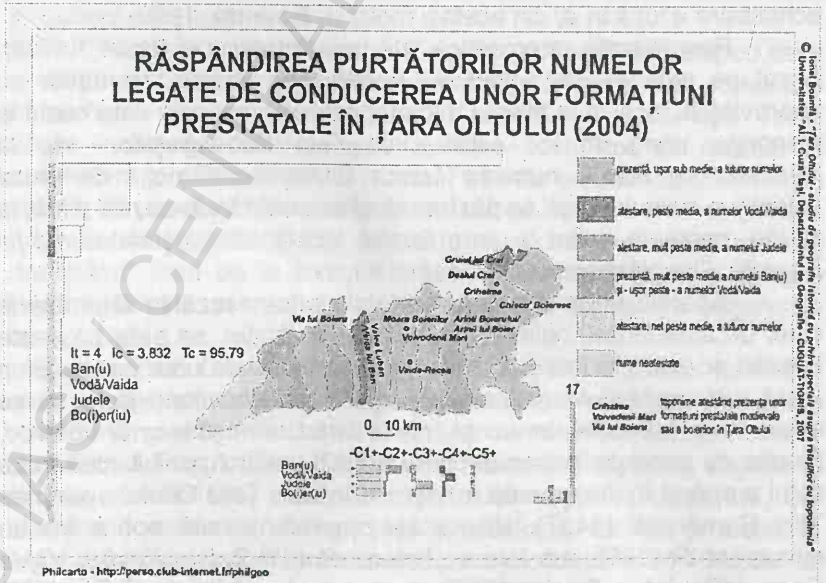

Fig. IV.21

Deşi mai rar utilizată de către români în formarea de toponime, folosirea unor antroponime, având sensul de *moşie, teren aparţinând unui proprietar*, văzut ca *„moş-întemeietor de aşezare"* a dus, probabil la apariţia satelor *Drăguş, Berivoi* (sau măcar a *Berivoilor Mari*[438], însăşi folosirea numelui la plural părând să întărească acest fapt) şi, credem noi, a satelor *Şinca* şi *Cincul*[439].

Autonomia *Ţării Făgăraşului* fusese respectată chiar şi în timpul cât aceasta aparţinuse Ţării Româneşti, această zonă având în acea vreme o *adunare a cnezilor juraţi, juzi ai Ţării Făgăraşului* şi un *sigiliu propriu*, utilizat, de pildă, în 1413, apărut ca o influenţă a scaunelor săseşti vecine[440]. În condiţii de restricţii ale atribuţiilor, *adunările boierilor făgărăşeni* dovedesc, prin importanţă, păstrarea instituţiilor specifice şi ulterior încorporării zonei în cadrul voievodatului/principatului ardelean (secolele XV-XVI).

Nu se poate preciza cu exactitate, în acest caz, dacă *boieritul Recii* se referă la existenţa, ca şi la *Voivodenii Mari*, a unei reşedinţe aparţinând unui conducător local, sau doar la *domeniul unui boier*, cu numele *Vaida.* Cu prilejul unei documentări anterioare la teren, am aflat că a doua ipoteză este mai plauzibilă. Nu s-a specificat dacă la acea vreme boierii mai aveau, aici, statut de nobili – lucru posibil –, sau deveniseră deja echivalentul *ţăranilor liberi* de peste

---

[438] Patronimul – atestat şi la românii balcanici în secolele X-XI – a fost utilizat de mai multe ori pentru crearea de toponime, la sud de Ţara Oltului, probabil datorită unor *migraţii făgărăşene*, luând naştere oronimele *Berivoiescu Mare* şi *Berivoiescul Mic* în *Munţii Făgăraşului*, aşezarea dâmboviţeană *Berivoieşti-Sat*, lângă *Fieni,* iar în vechiul judeţ Muscel, *Berivoieştii(-Pământeni)* în Evul Mediu (secolul al XVI-lea) şi, în veacul al XVIII-lea, în urma altei migraţii de făgărăşeni, *Berivoieştii-Ungureni* (**Ion C. Hera-Bucur**, *Monografia comunei Berevoieşti-Muscel*, p. 30-41).

[439] Opinăm că ambele toponime derivă dintr-un patronim, *Cincul*, cu varianta sa feminizată *Cinca, Cincă* (arătând, în acest caz şi apartenenţa unei proprietăţi, pe care se va fi dezvoltat ulterior aşezarea, asemenea exemple mai întâlnind în spaţiul românesc: *Farcaşa* – sat apărut pe pământul aparţinând unui *Fărcaş*, *Sabasa* – pe terenul lui *Sabău*, *Brăila* – pe al lui *Brăilă* etc). Sensul acestui *Cincul* trebuie să fi fost cel de *copil născut în a cincea zi din săptămână*, similar cu numele *Petcu*, de origine slavă, având acelaşi sens (echivalent şi cu *Paraschiv* – de origine grecească). **N. A. Constantinescu** susţine că sensul acestor nume, *Cincu(l), Cinca* – şi al derivatelor lor, *Cinciş, Cincău, Cincora*, precum şi *Cinculovici* (consemnat la românii balcanici, în Evul Mediu) – este derivat din „numeralul *cinci*" (*Dicţionar onomastic românesc*, p.238). Cum în sudul Ardealului se întâlneşte frecvent pronunţia grupelor de foneme *ce, ci*, ca *şe, şi*, s-a ajuns la formele **Şincu, Şinca.* Din prima par să fi derivat numele maghiar – *Nagy Sink* – şi german – *Gross Schenk*, dat pentru *Cincul (Mare).* De aici au migrat, spre sud, locuitorii, români şi saşi, care au întemeiat *Cincşorul* – numit de maghiari, respectiv germani, *Kis Sink,* respectiv *Klein Schenk* (**Coriolan Suciu**, 1967). De fapt, românii cincşoreni îşi numesc satul *Şincşor* (**Iorgu Iordan**, *Toponimia românească*, p. 356). În cazul satului *Şinca*, numele, modificat din **Cinca* (prezent şi azi ca antroponim la români, ca şi *Cincu*), va fi desemnat, anterior satului *Şinca (Veche)* o proprietate, o *moşie a unui *Şincu.*

[440] **Antal Lukács**, *Ţara Făgăraşului în Evul Mediu*, Bucureşti, 1999, p. 177-180.

munți. Oricum, este puțin probabil ca numele acestei așezări să se refere la *satul Recea al urmașilor lui Vaida*, cu sens de *comunitate patriarhală, obște*, doar pentru a-l deosebi de satul vecin, de peste râu, *sat de țărani aserviți*, numit *Teleki-Recea*. Acesta, apărut la 1560, ulterior celuilalt, s-a urmărit să fie o implantare care să destrame vechiul sistem de relații sociale din *Țara Oltului*, bazat pe obști, pe proprietate devălmașă, sistem neînlăturat, ci doar tulburat (**H. H. Stahl**, 1958). De fapt, în acest secol, s-au făcut eforturi serioase pentru transformarea zonei într-un domeniu feudal, cu statut de baronat liber, atribuit, cu începere de la Sigismund Báthori, sub diverse forme juridice, unor membri ai familiei princiare, în tot veacul al XVII-lea (**Antal Lukács**, 1999).

Ca *așezare cu un statut social inferior* putem aminti aici și *Netotul* (azi *Gura Văii*), numele putând avea, însă și un *caracter peiorativ* (**Iorgu Iordan**, 1963), motiv ce a determinat autoritățile postbelice să-l înlăture. În schimb, printre așezările ce par să fi beneficiat de *privilegii, înlesniri din partea autorităților* sunt *Cârța* (dezvoltată în vecinătatea Mănăstirii cisterciene, de la care așezarea își și trage numele) și *Ohaba*. Această ultimă așezare – atestată documentar la 1566 – pare să vorbească de o danie a principelui ardelean făcută unor localnici, cu scutiri de dări pe mai mulți ani, ce au atras populație chiar și din *bazinul Mureșului*, fapt dovedit de antroponimul local *Mureșan* (**I. Boamfă**, 1996).

Fenomenul de diferențiere a regimului funciar este atestat și de numele unor locuri-zise, atestând existența unor proprietăți *domnești/princiare* (sau chiar *nobiliare*, căci, pentru țăranii făgărășeni *domnească* era și curtea fiscală imperială de la *Făgăraș* - secolele XVIII-XIX) (**Șt. Meteș**, 1921): *La Curte (Crihalma), În Locu' Domnesc (Hurez), Cele Domnești (Sâmbăta de Jos), Livada Domnească (Ucea de Jos), În Lunca Domnească (Porumbacul de Sus)*. Antroponimele *Boier, Boieru, Boieriu* atestate la *Șercaia, Vad, Șinca Veche, Recea, Cârța* (**I. Boamfă**, 1996), dar și la *Cuciulata (Boer Ferentz), Berivoii Mari (Boer Ignatz)* (**Șt. Meteș**, 1921) vorbesc, indirect, de asemenea diferențieri, în ultimele două cazuri părând să fie vorba de *boieri* deveniți *nobili*, asimilați și din punct de vedere etnic, detașați de rădăcinile lor românești. Despre asemenea *nobili unguri* pot vorbi și antroponimele de forma *Nemeș* notate la *Dejani* și la *Cincșor*.

Proprietăți boierești par să se fi păstrat la *Comăna de Sus (Chiscu' Boieresc), Ileni (Arinii Boierului/Arinii lui Boier), Râușor (Moara Boierilor, La Moara Boierului), Cârța (Via lui Boieru)*, adăugându-se, poate și locurile numite: *Pe Ungura (Ungra), Sârghina (Comăna de Jos), La Românoaia (Ileni)*. Acestea par să vorbească despre moșii – unele întinse (ultima, cu un sufix augmentativ) – aparținând unor proprietari, posibil nobili, la care este atestată și *etnia stăpânului: ungară, sârbă* (sau *slavă balcanică*, în

general), respectiv *română*. În ultimul caz, localnicilor români le-a „sărit în ochi", probabil, întinderea unei moșii aparținând unui român, lucru mai puțin obișnuit înainte de 1918.

Conscripțiile și urbariile realizate în secolele XVI-XIX atestă fenomenul de modificare a statutului social al multora dintre locuitorii Țării Oltului, adesea în sens negativ. Astfel, urbariul din 1632 dădea pentru întreaga zonă 135 boieri și 30 „libertini", respectiv 1860 „coloni" și 114 „inquilini"/jeleri (**D. Prodan**, 1986) dintr-un total de 2329 capi de familie. La 1637 erau înregistrați 161 boieri și „libertini", respectiv 2197 „coloni" 89 „inquilini" și 58 „depuși", din 2571 capi de familie. Față de urbariul anterior, în care erau trecute separat văduvele (190), în cadrul celui din 1637 acestea sunt incluse în rândul iobagilor. Sunt, însă, înregistrați separat 66 preoți.

La 6 septembrie 1635 reveneau, din „mâini streine", satele *Mărgineni, Dejani, Netot(u)* și *Breaza*. Statistica realizată cu acest prilej amintește, între alții și 14 *jeleri*, numiți obișnuit și *munteni („Muntyanok")*. Este, astfel, posibil ca purtătorii numelor *Muntean(u)* din satele *Șinca Veche, Sebeș, Șercaia, Cârța, Mârșa*, de la *Făgăraș* sau *Victoria* să fie, unii măcar, urmași ai unor asemenea *jeleri*.

Urbariul din 1640 a fost realizat numai pentru domeniul Făgărașului, fără cele ale Comănei și Porumbacului. Spre deosebire de precedentele, acesta a înregistrat boierii, nu numai nominal, ci și cu vecinii lor. Astfel, cei 248 boieri cu 412 fii aveau 516 vecini. La 1648 pe domeniile Comănei și Porumbacului sunt consemnați, fără nume, alți 87 boieri, dar fără vecini, ridicând numărul boierilor făgărășeni la 335.

Urbariile realizate în secolele XVIII-XIX de autoritățile imperiale atestă, evident, existența unor *sate iobăgești – Hârsenii*, de pildă, la 1820 –, dar în care „a fost braniște de hotar fiscălească, domnească, dar aceea pustiindu-se de tot, în locul aceleia s-a prăsit pădurice aceasta de mesteacăni, nu purtând grijă curtea fiscălească din Făgăraș și lăsând aceea așa pustie a cuprins-o satul nostru cu nemeșii, cu boierii împreună și a oprit-o de atuncea [...]" (**Șt. Meteș**, 1921). Oarecum în aceeași ordine de idei, locuri în care *a fost oprită defrișarea pădurii printr-o anumită legislație* sunt atestate toponimic la *Sâmbăta de Sus, Racovița* și *Sebeșul de Sus (Pădurea Branișteа, Braniște, Dealu' Brăniștii)*.

Totuși, dacă la *Hârseni* exista o moară „nemeșească cu 2 roate", la *Porumbacul de Jos* urbariul realizat în același an – 1820 – vorbește de mori „și domnești și ale iobagilor". De asemenea, se precizează faptul că, de obicei, rotația loturilor în *moșia devălmașă* se respectă, păstrând-o și sistemul fiscal habsburgic, dar se întâmplă să fie și încălcată: „unde e mai gras locul și stăpânirea locurilor nu se schimbă cu anii". Totuși, erau și locuri unde munca se presta împreună, chiar dacă mărimea loturilor fiecăruia era diferită, așa cum mărturiseau locuitorii *Cuciulatei* în același an: „moșie în

câmp [...] nu avem toți într-un chip, altul are mai mult, altul are mai puțin, dar slujba o fac toți într-un chip" (**Șt. Meteș**, 1921). Mențiuni toponimice despre stăpânirea comună, devălmașă, a unor terenuri ar putea veni la *Avrig*, fiind date de numirile *Podurile Saşilor* şi *Podurile Românilor* (**I. Boamfă**, 1996). Semnificația acestor nume de locuri se referă la *terenuri ferite de inundații, utilizate agricol – de saşi, respectiv, de români – la nivel de obşte.*

Perpetuarea tradiției dacice burebistane – sau chiar anterioare – şi în sens militar s-a înfăptuit sub forma *„Oştii celei Mari"*, a *„Oştii Țării"*, unde veneau, firește, tot *oameni liberi, țărani* reprezentând *obştile. Oastea Țării* s-a menținut şi în Ardeal, până la mijlocul veacului al XV-lea, renunțarea de către regalitatea ungară la serviciile ei înlesnind cucerirea de către turci şi transformarea, pentru aproape două secole, a celei mai mari părți a Ungariei în paşalâc.

În statele medievale româneşti extracarpatice, ingerințele boierimii – devenită mai ales *proprietară de terenuri, boierul* însemnând, din ce în ce mai mult, *„domn de pământ"* (**H. H. Stahl**, 1958) – în conducerea treburilor țării, dar şi învechirea acestui tip de armată – în condițiile perfecționării, cu eforturi financiare de care domnia şi țăranii nu dispuneau, a dotării militare a altor armate, transformate în corpuri de mercenari, au dus, printre altele, la pierderea independenței şi la transformarea lor în teritorii sub suzeranitate otomană, statut rezervat şi principatului ardelean după dispariția Ungariei.

Această *oaste* – termen, de asemenea, moştenit de la romani – stătea sub ascultarea *voievodului*, devenit, la vremuri de restriştе, *căpetenia supremă a oştii.* Acesta avea ca locțiitori pe *boieri*, termen ce avea la început semnificații militare. Se pare că, la origine, acesta era slav, pătrunzând în română odată cu înstăpânirea în spațiul românesc a unor conducători, în bună parte tot slavi. S-ar putea, însă ca acest termen să fi fost de origine bulgară turanică (<*boyarin*), având tot semnificații militare (**M. Dogaru**, 2001)[441].

Ulterior domnii, neavând mijloace financiare pentru a-i răsplăti pe locțiitorii lor pentru serviciile militare aduse țării, i-au recompensat cu terenuri, inițial *ohabe*, din fondul funciar aparținând domniei, termenul *boier* începând să aibă şi înțeles de *proprietar feudal de terenuri, nobil* (mult mai restrâns, însă, ca sens, decât în lumea central- şi vest-europeană). Domnia munteană a făcut danii boierilor făgărăşeni atâta timp cât *Țara Oltului* i-a aparținut, aşa cum, de pildă, făcea *Vlaicu*, în secolul al XIV-lea[442].

Chiar şi când nu a mai aparținut statului românesc de la sud de munți, autoritățile transilvane au respectat, măcar în parte, instituțiile făgărăşene, o recunoaştere a acestui fapt fiind, probabil şi

[441] *Ibidem.*
[442] **Şt. Pascu**, *Făurirea statului unitar român, I*, Bucureşti, 1983, p. 21.

apariția deja menționată, a satului *Ohaba* (1566), dacă aceasta se *referă* la o nouă proprietate feudală, ca răsplată pentru serviciile militare aduse principelui.

Domnii au recurs la ridicări în *boierie* din rândul unor *membri ai obștilor, boierii* urmărind, ulterior, să obțină puteri mai mari, în detrimentul aceleiași domnii, îngrădindu-i, treptat, prerogativele și alterându-i astfel rolul inițial, deja menționat. S-a ajuns, prin urmare ca, prin unele abuzuri, boierii să acapareze, la sud și est de Carpați – dar și în Țara Oltului (**D. Prodan**, 1963) –, pământuri ale *țăranilor liberi – moșneni/moșteni, răzeși.* În aceste condiții, semnificația termenilor *vecin* și *megieș* – inițial de *vecini ai unor moșii, ohabe, dăruite de domni locțiitorilor lor militari, boierilor* – se transformă în aceea de *țărani aserviți, șerbi* (la sud și est de Carpați), *iobagi* (în centrul și vestul spațiului românesc), numiți, în *Țara Oltului, „provinți"* (**H. H. Stahl**, 1958).

Și termenul *român/rumân* – derivat din anticul *romanus* și dovedind vechimea și statornicia, romanitatea autohtonilor de pe aceste meleaguri (**Adolf Armbruster**, 1993) – însemnând, inițial, credem noi, *țăran, locuitor al obștii libere, pregătit, la nevoie să-și apere satul* (temă derivând din latinescul *fossatum=șanț de apărare*, transmis, apoi, la dacii romanizați după secolul al III-lea d. Hr., cu sensul de *așezare rurală, fortificată rudimentar*) era opus temei de origine slavă/turanică *boyarin>boier=comandant militar al migratorilor, care-și subordona, ca tributare, obștile sătești. Boierii*, în spațiul românesc, vor fi fost, la început, mai ales – dar nu exclusiv – *slavi* (secolele VIII-X), asimilați etnic de *romanicii estici* deveniți *români*, ce au preluat de la cei asimilați și elemente de organizare socială *obștile, cnezii* (probabil) – și politico-militară – *banii, voievozii, boierii* –, adaptându-le specificului lor, adăugându-le la elementele deja moștenite de la strămoșii daci și romani și utilizându-le, complementar, la crearea structurilor socio-politico-militare prestatale și statale medievale, cu un caracter românesc aparte, original.

Așadar, *român/rumân* a ajuns să aibă înțelesul, în spațiul extracarpatic, de *țăran aservit*, cu o semnificație socială. Acest lucru s-a petrecut și în *Țara Oltului*, unde, însă, situația a fost mai complicată, sensul etnic al cuvântului *român* împletindu-se cu semnificația socială, referitoare nu doar la *provinți*, ci și la ... *boieri*, deveniți aici, din ce în ce mai mult, ca urmare a intervenției autorităților principatului ardelean, ulterior imperiale, simpli *țărani liberi, țărani eliberați din iobăgie* (*„libertini"* – **D. Prodan**, 1963), sau chiar ... *țărani aserviți* (**Șt. Meteș**, 1921, **D. Prodan**, 1963).

Două urbarii, realizate la finele secolului al XVIII-lea – la 1772, respectiv 1792 – vorbesc de stăpânirea, de către urmași ai principelui Țării Românești, *Constantin Brâncoveanu (Nicolae, Grigore,* respectiv *Emanuil Brâncoveanu)*, a unor moșii în Țara

Oltului la *Sâmbăta de Sus, Berivoii Mari, Berivoii Mici* şi la *Şinca Nouă.* În ultimul, Emanuil Brâncoveanu lasă slujba iobagilor săi de la *Sâmbăta de Sus* în vechiul lor obicei „delá Perintzi nostri, si dela noi" (**Şt. Meteş**, 1921). Reverberaţiile toponimice ale stăpânirii brâncoveneşti pe *Râul Sâmbetei* sunt dovedite de numirile *Pădurea Braniştea* – vorbind, poate, de interdicţia stăpânului moşiei de a se tăia lemne – şi *La Merii Popii* – ce atestă prezenţa ctitoriei mănăstireşti a domnului muntean.

Un alt urbariu realizat aici la 1819 consemnează: „noi funduşurile şi moşiile le-am împărţit totdeauna după rudenie", declaraţie ce reprezintă amintirea acelei *proprietăţi devălmaşe asupra întregii moşii a satului*, la care conscriptorii adaugă: „de la începutul satului acestuia s-a îngăduit dreptul de moştenire, în urma căruia [...] mulţi au sărăcit, căci moşiile şi apertinenţele [apartenenţele – n. ns.] s-au împărţit în prea multe părţi" (**Şt. Meteş**, 1921). Cu rezervele de rigoare, legate de interesele reprezentate de cei ce realizau urbariile, trebuie să remarcăm, astfel, că una dintre cauzele decăderii ţăranilor făgărăşeni – şi nu numai a lor – a fost şi fărâmiţarea proprietăţii moştenite, în cadrul familiei. Astfel, adăugând şi oprimarea socială, confesională şi etnică, îi lăsăm tot pe *ţăranii cuciulăţeni*, chestionaţi prin urbariul din 1820, să specifice care era calea urmată de unii consăteni de-ai lor şi nu doar de ei: „de 5 ani s-au dus în ţară" [Ţara Românească - subl. ns.].

Fugirea iobagilor – în special peste munţi, în primul rând în Ţara Românească – era un fenomen cu o vechime de circa două secole, lucru dovedit şi de urbariile din secolele XVI-XVII. Astfel, pe domeniul Porumbacului, la 1680 populaţia iobăgească a satelor *Porumbacul de Jos, Porumbacul de Sus, Sărata* şi *Corbi* număra 511 persoane, în 1688 – 432, în 1691 – numai 363, iar la conscripţia realizată de imperiali în 1721-1722 – doar 261. Aceeaşi involuţie o arată şi datele înregistrate pentru satele *Arpaşul de Jos, Arpaşul de Sus, Oprea-Cârţişoara* şi *Streza-Cârţişoara*: la 1683 au fost notaţi 427 iobagi, la 1694 numărul lor era de 329, la 1699 – 216, iar la 1720-1721 – doar 222. Datele arată, însă, creşteri pentru numărul iobagilor fugiţi: plecaţi sau slujind în altă parte sunt consemnaţi, la 1698, 156 iobagi + 112 fii, cei fugiţi în Ţara Românească fiind înregistraţi separat: 68 iobagi, cu 87 fii.

Pe domeniul propriu-zis al Făgăraşului s-au înregistrat scăderi spectaculoase. Astfel este cazul, de pildă, pentru cele 22 de sate româneşti recenzate ca întregi şi la 1640 şi la 1700 (*Ileni, Râuşor, Beclean, Voila, Dridif, Hârseni, Dejani, Beşimbac, Viştea de Jos, Lisa, Netot, Breaza, Ludişor, Drăguş, Săvăstreni, Pojorta, Sebeş, Marginea/Mărgineni, Şinca, Perşani, Şercăiţa, Grid*). Statisticile dau, la 1640, 1423 iobagi şi 148 fugiţi, iar la 1700 – doar 370 iobagi, respectiv 1167 fugiţi. Scăderi ale numărului iobagilor a înregistrat şi *Şercaia*, dar şi târgul *Făgăraşului*, chiar dacă într-o

proporţie mai mică. Toate aceste scăderi reflectă persecuţiile la care erau supuşi ţăranii, accentuate de abuzuri după instalarea în Principatul Transilvaniei a armatelor imperiale.

Au fost unele încercări de reglementare a situaţiei, plecând fie de la autorităţile imperiale, fie de la Dieta transilvană, dar ele s-au făcut prea puţin în favoarea iobagilor şi chiar prea puţin în favoarea statului. Pe domeniul Făgăraşului, la care ne referim, nu existau prea multe deosebiri între sarcinile stabilite de Dietă pentru iobagii aparţinând părţii mari, fiscale („fiscăleşti"), a domeniului şi cele prestate de iobagii de pe moşiile nobiliare. Limitările stabilite de autorităţi nu era obligatoriu să fie şi respectate. Astfel, de exemplu, la 1726, an al uneia dintre înregistrări, ţăranii din Pojorta se plâng că cele patru zile se fac şase. De asemenea, *jelerii („inquilinii")* scutiţi până atunci, la Şercaia, de pildă, din neglijenţa judelui, sunt obligaţi la prestaţii, cu scopul transformării lor treptate în iobagi. Iată ce spuneau iobagii contelui Teleki, din Teleki-Recea: „iarna abia ne lasă una-două zile pe săptămână ca să lucrăm pe seama noastră, iar vara deloc nu ne lasă o zi, afară de duminica, ci îndată ce primăvara vine timpul lucrului ne ţine de luni dimineaţa până sâmbătă seara şi aceasta până la jumătatea iernii. Când avem sărbătoare slujba noastră e şi mai grea, fiindcă atunci ne scoate la lucru pe toţi oamenii din case în stare de lucru, atât bărbaţi cât şi femei. Cu toate că noi suntem de fiecare zi în slujbă, totuşi acasă torc necontenit soţiile noastre, iarna cânepă şi vara lână, din pricina slujbei prea grele noi cu adevărat nu ajungem să lucrăm pe seama noastră, încât rămânem fără semănături. Abia putem semăna pe seama noastră câte 5-6 ferdele şi nu sunt mai mulţi de doi-trei oameni care ajung să samene câte 3-4 găleteˮ[443] (**D. Prodan**, 1989). Asemenea stări de lucruri nu puteau fi suportate la infinit, aşa că românii făgărăşeni alegeau calea bejeniei, a pribegiei.

Şi acest proces are o reflectare onomastică deosebită, acoperind în special *sudul, sud-estul şi estul spaţiului românesc.* Dovada acestor migraţii este dată, astfel, de formele, identice sau asemănătoare, sub care apar, în afara Ţării Oltului, numele aşezărilor făgărăşene *Galaţi, Grid, Iaşi, Feldioara, Mândra, Şona, Săsciori, Viştea, Sâmbăta, Bogata, Bradul, Cârţa, Dejani, Sebeş, Glâmboaca, Lupşa, Cuciulata, Vad, Ohaba, Beclean, Hălmeag, Breaza, Săcădate, Recea, Ileni* (**Gh. Dragu**, 1970).

Din vechime (1298), ţăranii aveau dreptul liber de migrare, reconfirmat şi de regele *Carol Robert de Anjou.* Îngrădirile de tot felul, persecuţiile deja amintite, au dus la intensificarea curenţilor migratorii, în principal prin *vama cucului*, în ciuda militarizării graniţei şi a creării de numeroase puncte de pază a frontierei, atestate şi ele

[443] **Şt. Meteş**, *Situaţia economică a românilor din Ţara Făgăraşului,* I, Cluj, 1935, p. 272-275.

toponimic – *Plaiu' Comenzii (Cârțișoara), Comanda (Vișțișoara, Lisa).* Vârfuri ale acestor curenți de emigrare s-au produs la finele secolului al XVII-lea şi începutul următorului, la 1784-1785 (concomitent cu răscoala țărănească condusă de *Horea, Cloşca* şi *Crişan*) şi până spre 1880.

Întâlnim, astfel, sate-dublet şi chiar triplet, ale căror nume arată originea făgărăşeană, cel puțin la început, a locuitorilor acelor aşezări. Am notat sate numite *Lisa* în județele *Olt* şi *Teleorman*. Din *Iaşi* un număr de localnici a trecut munții, contribuind la întemeierea satului *Valea Iaşului* (județul *Argeş*). În cuprinsul teritoriului satului *Berivoieşti* (județul *Argeş*) poartă acelaşi nume – *Iaşi* – o moşie şi un hotar al alteia (**Gh. Dragu**, 1970).

Satul *Berivoi* – despărțit până la mijlocul secolului trecut în două aşezări situate pe dreapta (*Berivoii Mari*), respectiv pe stânga râului omonim (*Berivoii Mici*) – a dat naştere mai multor aşezări *Berivoieşti*, în județele *Argeş* şi *Dâmbovița*. Râul *Berivoi* izvorăşte de sub vârfurile *Berivoiescul Mare* şi *Berivoiescul Mic*, din Munții Făgăraşului. De sub aceleaşi vârfuri izvorăşte, pe versantul sudic, pârâul *Berivoiescul*, afluent al râului Dâmbovița. La sud de creasta Iezerului, pe Valea Bratiei, se găsesc satele *Berivoieştii-Pământeni* şi *Berivoieştii-Ungureni*. De asemenea, lângă oraşul dâmbovițean Fieni este atestat un *Berivoieşti-Sat.*

Localitățile ce fac referire la toponimul *Făgăraş* nu se referă la locuitori plecați din aşezarea omonimă de pe Olt, ci din *Țara Făgăraşului.* Aparțin acestui grup de localități aşezarea *Grindul Făgăraşului/Grindul Făgărăşanului* de lângă Urziceni (județul *Ialomița*), respectiv *Făgăraşul Nou* (sat în județul *Tulcea*), ultimul având, probabil, o origine oficială. La fel stau lucrurile şi cu aşezarea *Sâmbăta Nouă*, din acelaşi județ, care vorbeşte de locuitori plecați din unul, sau ambele, dintre satele făgărăşene *Sâmbăta.*

Satul *Rucăr* a contribuit, de asemenea, la apariția unei aşezări omonime pe Dâmbovița argeşeană. Interesant este faptul că, ulterior, în timpul domniei lui *Vasile Lupu*, din *Rucărul argeşean* o parte a populației a plecat pentru a lucra la ridicarea schitului de la *Soveja* (județul *Vrancea*), întemeind acolo satul *Rucăreni*, care, astăzi, alături de satul *Dragosloveni* – cu populație roită din aşezarea argeşeană *Dragoslavele* –, aparține actualei localități vrâncene *Soveja.* Un sat *Olteni* este atestat lângă *Focşani*, vorbind mai degrabă despre *oltenii Țării Oltului* decât de cei originari din *Oltenia*, deoarece numele acestei provincii este de dată recentă. La *Câmpina*, un cartier de azi al acesteia - *Voila* - atestă posibila întemeiere a fostei localități de către originari din satul *Voila* din aceeaşi Țară a Oltului.

Satul *Jiblea* de lângă Călimăneşti (județul *Vâlcea*) s-ar putea să fi fost întemeiat de locuitori ai Țării Oltului. probabil ciobani, care îşi aveau stânele pe *Valea Jibrei*, afluent al *Râului Mare al Avrigului.*

Această vale, pe o hartă din 1863, este notată *Riu Dsibli (=Râul Jiblii)*. Şi tot de pe *Valea Jibrei*, tot nişte păstori care-şi duceau turmele la *iernat* – urmând un drum ce trecea prin *Avrigeanca* (judeţul *Brăila*), ţinutul *Olteni* (**Const. C. Giurescu, D. C. Giurescu**, 1974), *Galaţi*, *Reni* – aproape de litoralul basarabean al *Mării Negre*, nu s-au mai întors la stânele lor din munţi, fondând, în *Bugeac*, aşezarea *Jibrieni*. Acest lucru este posibil să se fi realizat, probabil, în perioada 1856-1878, în care sudul Basarabiei s-a aflat sub stăpânire românească.

Acest antemenţionat ţinut *Olteni*, prezent în secolul al XIV-lea în sudul Moldovei, între *Siret* şi *Prut*, într-o vreme când această zonă aparţinea Ţării Româneşti, ca şi Ţara Făgăraşului, dar şi prezenţa unui sat *Olteneşti*, pe *Valea Lohanului* (judeţul *Vaslui*) şi a deja amintitului *Olteni* lângă *Focşani*, întăresc existenţa unor vechi direcţii de migraţie a făgărăşenilor spre *Dunărea de Jos*, întărind şi opinia potrivit căreia locuitori ai *Galaţilor făgărăşeni* puteau să fi întemeiat actualul oraş dunărean cu acelaşi nume. În sprijinul acestei idei aducem şi anii atestării documentare ai celor două aşezări: 1396 (în vremea lui *Mircea cel Bătrân*) – *Galaţii Ţării Oltului* (**Coriolan Suciu**, 1967), respectiv 1454 – *Galaţii dunăreni* (**V. Nimigeanu**, 1996), perioadă în care, de asemenea, Ţara Făgăraşului aparţinea voievodatului muntean [444]. Traseul ce se îndrepta spre sudul Moldovei şi al Basarabiei era, aşadar, vechi, fiind folosit de făgărăşeni atât în secolele XIV-XV, cât şi în cele următoare.

O parte a emigranţilor făgărăşeni, iobagi fugiţi sau/şi păstori, au contribuit şi ei la *repopularea ţinuturilor stepice româneşti*. Am menţionat deja aşezările *Grindul Făgărăşanului, Avrigeanca, Jibrieni, Sâmbăta Nouă, Făgăraşul Nou*. Pe baza antroponimiei, urmaşi ai făgărăşenilor, atestaţi de nume ca *Făgărăşanu, Vişteanu, Arpăşanu, Avrigeanu*, se întâlnesc la *Copuzul, Ceacul, Călăraşii Noi* în *Bărăgan* şi la *Dăeni, Ramazanchioi, Calfa, Peceneaga, Jijila, Corugea, Haidarul, Topolog, Mahometcea* în *Dobrogea*.

Mărturii personale ale cunoscutului geograf *Gheorghe Iacob*, de la *Academia Română*, respectiv ale regretatului *Dionisie Şincan*, reporter al *Radio România Actualităţi* întăresc existenţa acestor migraţii, fie ele şi individuale: strămoşii domnului Gheorghe Iacob s-au aşezat, pe la începutul secolului al XIX-lea, în satul *Copăcenii de*

[444] Citãm această opinie cu rezerve, cele două oiconime putând să fi apărut independent. După **Stelian Brezeanu**, *Identităţi şi solidarităţi medievale*, p. 131-138, numele *Galaţi* este peceneg (atestând o *fortificaţie, cetate* ce ar continua vechiul castru roman de la *Barboşi*) şi ar fi apărut în secolele X-XI, când, la *Dunărea de Jos* s-ar fi cristalizat o formaţiune prestatală româno-pecenegă (având pe români ca populaţie majoritară şi pe ultimii ca element conducător), menţionată de documente bizantine ale vremii. Indiferent care din originile acestui nume o acceptăm (pecenego-cumană, sau românească, referitoare la *celţi/gali romanizaţi*), cele două aşezări omonime puteau apărea şi independent una de cealaltă.

Jos (județul *Giurgiu*), venind din *Drăguş*, iar numele reporterului amintit vorbeşte de strămoşi plecați din *Şinca făgărăşeană* şi stabiliți în *Dobrogea centrală.*

Fie că a fost vorba de țărani bejeniți, sau de oieri trecuți cu turmele la sud şi sud-est de munți, se pot deosebi mai multe *direcții de migrare ale făgărăşenilor*, ce se dispun în evantai:

- *spre sud-vest (Jiblea);*
- *spre sud (Berivoieştii-Pământeni, Berivoieştii-Ungureni, Valea Iaşului, Rucăr, Lisa);*
- *spre sud-est (Voila, Grindul Făgărăşanului, Copăcenii de Jos, satele din sudul Bărăganului, Dobrogea centrală şi nordică);*
- *spre est (Avrigeanca, Olteni, Galați, Jibrieni, nordul Dobrogei).*

Numeroase au fost frământările țărănimii aservite în direcția desființării iobăgiei, acestea culminând cu *răscoala lui Horea, Cloşca* şi *Crişan* din anii 1784-1785. Acest lucru a fost cerut şi în timpul Revoluției de la 1848-1849 şi chiar înfăptuit, printr-o hotărâre a Dietei ardelene din aprilie 1848, sancționată, în 1854, printr-o *patentă imperială.* Aceasta a reglementat şi *dreptul de proprietate asupra terenurilor lucrate de foştii iobagi*, care, astfel, deveneau proprietari. Au fost păstrate, însă, pentru foştii proprietari, un sfert din păşunea comună şi o parte din pădure. Aşa cum am mai amintit, pe proprietățile statului din Țara Oltului au apărut mai multe *ferme* – lucru valabil şi în cazul unor proprietăți particulare. A fost înfăptuit *cadastrul* (1850-1860) şi, cu destule dificultăți, s-a realizat *lichidarea urbarială*, urmând, apoi, întocmirea *cărților funduare. Păşunile şi pădurile* s-au constituit fie în *composesorate urbariale (boiereşti)*, fie în *proprietate comunală*[445].

Transferul vechilor terenuri pe care foştii iobagi doar le lucrau, în folosul marilor proprietari, în posesia țăranilor a dus la apariția, cel puțin în Țara Oltului, a unui mare număr de *mici proprietari de terenuri.* Cum nici condițiile naturale – pedo-climatice – , nu permit obținerea, în această situație, şi fără aplicarea unor inițiative vizând mecanizarea, aplicarea de îngrăşăminte chimice, folosirea unor soiuri şi rase selecționate etc, a unor rezultate eficiente, la acestea adăugându-se şi fărâmițarea proprietăților (fiindcă ne aflăm încă în plină perioadă de creştere demografică), s-a ajuns ca mulți locuitori din satele făgărăşene să emigreze, în Vechiul Regat şi, la cumpăna secolelor XIX şi XX, mai ales în Statele Unite ale Americii.

Reforma agrară de după Unirea din 1918 nu a modificat specificul proprietății asupra terenurilor, dominând, în continuare, până după al doilea război mondial, *mica proprietate.* Instaurarea comunismului va duce la modificări profunde, atât în ceea ce

[445] **Al. Bărbat,** *lucr. cit.*, p. 64-66.

BCU "LUCIAN BLAGA" CLUJ-NAPOCA LIBRARY

privește realitățile socio-economice, cât și legat de regimul proprietății. Astfel, vechile proprietăți mici sunt comasate prin crearea, „de bună voie" a *„Gospodăriilor Agricole Colective"*, numite ulterior *„Cooperative Agricole de Producție"*, colectivizarea agriculturii fiind considerată „încheiată" în 1962. Țăranul cooperator, așa-zis „proprietar", deposedat nu doar de terenuri, ci și de animale și de uneltele și atelajele ce-i aparținuseră, devine, pentru „retribuții" derizorii și recompense, modeste, în produsele obținute, un simplu salariat, iar agricultura, ca și în restul țării, deși a realizat unele progrese, prin comasarea terenurilor în unități cu mari întinderi pe care se puteau aplica mecanizarea, îngrășămintele chimice etc, a continuat să obțină rezultate nesatisfăcătoare. O mare parte a sătenilor, aflați, în proporții covârșitoare la vârste adulte, profitând și de industrializarea intensivă, au devenit orășeni, mutându-se definitiv, în special la *Făgăraș* și *Victoria.* În acest fel, pe lângă scăderea, sau cel mult stagnarea populației în mediul rural (mai ales în localitățile mai izolate față de orașe, de unde naveta se putea face mai greu), s-a declanțat și un proces de îmbătrânire a acesteia, continuat și după 1990, când exodul spre mediul urban a fost înlocuit de emigrarea peste hotare.

Criza cea mai acută a sistemului comunist s-a manifestat din plin, mai ales în ultimul deceniu al *„iepocii" Ceaușescu.* S-a ajuns ca țăranii cooperatori, mai ales cei în vârstă, incapabili de a da la magazinul sătesc cotele de produse (ouă, carne etc) să primească de la rudele de la oraș aceste cantități, pentru a-și putea procura „rația" cuvenită de pâine, ulei, zahăr etc. Sunt bine-cunoscute, pe de altă parte, mobilizarea, în adevărate „campanii agricole" popularizate în mass-media, controlată integral de stat, a *militarilor, elevilor, studenților* și/sau *muncitorilor* din unitățile situate în mediul urban, mai ales toamna, la recoltarea în special a cartofilor și porumbului[446]. În timpul desfășurării „campaniei" de toamnă, transportul navetiștilor ce lucrau în întreprinderile din orașe era sistat, muncitorii originari din satele făgărășene fiind obligați să participe, acasă, la recoltarea acestor produse.

Chiar dacă efortul legislativ din perioada post-decembristă a repus, în cea mai mare parte, în drepturi pe vechii proprietari sau pe urmașii acestora, satul făgărășan se confruntă în continuare cu același procese: depopulare, îmbătrânire, lipsa unor servicii importante, sau dispariția lor (sunt sate în care, din cauza lipsei cadelor calificate, în unitățile școlare predă personal care nu au pregătire adecvată iar multe cabinete medicale și dispensare sătești se confruntă cu o lipsă acută de specialiști). Speranțele pe care și le pun locuitorii în integrarea europeană ar trebui redirecționate spre

[446] În ceea ce, cu umorul specific românilor, făgărășenii numeau *cartofiada* și, respectiv, *porumbiada.*

valorificarea potențialului uman existent şi atragerea acasă a emigraților, prin măsuri legislative care să încurajeze investițiile în infrastructură, care să încurajeze crearea de noi locuri de muncă, stimularea acelor activități – în special în sectorul terțiar (în special turismul, dar şi activitățile conexe: transporturile, comerțul etc) – care să absoarbă pe foştii salariați din industrie şi populația rurală care nu poate sau nu vrea să practice agricultura, dar şi viitoarea forță de muncă, aflată încă la vârsta (pre)şcolară.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

V. TERMINOLOGIA GEOGRAFICĂ POPULARĂ, ONOMASTICA ŞI GEOGRAFIA ISTORICĂ

Terminologia geografică populară reflectată de onomastica făgărăşeană, în special de toponimie, poate oferi numeroase informaţii referitoare la aria de răspândire din trecut a unor termeni dispăruţi, sau a căror arie de circulaţie este mult restrânsă, ori asupra altor sensuri pe care le vor fi avut unele cuvinte în trecut. De asemenea, aceşti termeni geografici populari pot indica originea unora dintre locuitori din zonă din alte regiuni ale spaţiului etno-lingvistic românesc, sau apartenenţa acestora la grupul de vorbitori ai unui dialect, sau/şi grai al limbii române.

Informaţia pe care am analizat-o a fost obţinută, în bună măsură, cu prilejul anchetei la teren din primăvara anului 1996, când am aplicat *Chestionarul toponimic* elaborat de **Marius Sala**[447], în 6 aşezări din *Ţara Oltului*, situate în puncte diferite ale zonei şi supuse, deci, unor influenţe diferite din partea ţinuturilor învecinate. Este vorba de satele *Cuciulata* (nord-estul Ţării Oltului), *Vad* (est), *Sâmbăta de Sus* (centru), *Feldioara* (partea central-nordică), *Cârţişoara* (partea central-sud-vestică) şi *Racoviţa* (vest).

Motivele pentru care am ales, din numeroasele aşezări făgărăşene, pe cele menţionate pentru această anchetă, sunt:

- *bogăţia şi varietatea materialului toponimic cules anterior;*
- *existenţa unor aşezări vechi, dispărute, unele fortificate;*
- *situarea în sau la contactul sferei de influenţă a cel puţin uneia din zonele vecine cu Ţara Oltului; satul Sâmbăta de Sus a fost ales deoarece se află chiar în partea centrală a Ţării Oltului.*

Precizând cine au fost localnicii care, cu amabilitate, ne-au furnizat aceste informaţii, exprimăm, prin aceste modeste rânduri, deosebita recunoştinţă şi mulţumirile noastre, inclusiv celor cărora, din motive obiective, nu le-am putut reţine numele. Informatori au fost (am indicat, în paranteze, vârsta la momentul anchetei şi adresa acestora): **Florin Ion** (59 ani, nr. 93) – *Cuciulata*, **Silvia Damian** (63 ani) şi **Cornel Damian** (68 ani, nr. 326) – *Vad*, **Silvia Haşu** (39 ani, nr. 565) – *Sâmbăta de Sus*, **Nicolae Lăpădat** (75 ani, nr. 110) – *Feldioara*, **Oană Măţei** (50 ani) – *Streza-Cârţişoara*, **Maria Fogoroş** (48 ani, nr. 136), **Laurian Lungu** (28 ani, nr. 112) şi **David Popa** (19 ani, nr. 248) – toţi din *Racoviţa*.

Am utilizat, de asemenea, atât materialul toponimic şi antroponimic cules în anii anteriori, cu prilejul documentărilor la teren (1993, 1995-1996, 1997, 2000, 2001, 2003, 2004, 2006, 2007)

[447] Publicat în revista *Limba română*, nr. 3, 1964.

sau/şi din diverse lucrări, documente cartografice (hărți istorice, topografice, turistice, cadastrale, planuri de aşezări etc), site-uri internet, precum şi bogata antroponimie obținută cu prilejul documentării din iunie 2004 din listele cu alegători din toate localitățile Țării Oltului. Adresăm, cu acest prilej, sincere mulțumiri, tuturor celor care – de la autorități locale, județene, până la cetățeni ai aşezărilor făgărăşene – ne-au sprijinit în demersul nostru.

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

V.1. Particularităţi ale cadrului natural reflectate în terminologia geografică populară făgărăşană. Caracteristici din domeniul geografiei umane oglindite în terminologia geografică populară din Ţara Oltului

Dintre elementele cadrului natural care se reflectă în toponimie, având ca punct de plecare termeni geografici populari, se evidenţiază prin multitudine cele referitoare la *relief, hidrografie* şi *faună*. Materialul colectat este foarte bogat, încât nu ne putem permite decât să dăm câteva exemple.

Dintre termenii utilizaţi pentru desemnarea *caracteristicilor reliefului* ne vom referi la *plai, prislop* şi *curmătură*. Astfel, *plai* este menţionat ca termen distinct la *Sâmbăta de Sus, Cârţişoara* şi *Racoviţa*, aşezări al căror hotar urcă şi în spaţiul montan. La *Cârţişoara* înseamnă *„cărare, hăţaş"*, iar la *Sâmbăta de Sus – „locul pe unde se trag lemnele cu caii, coastă la poalele munţilor"*, în timp ce la *Racoviţa* nu s-a oferit nici o explicaţie. În celelalte 3 aşezări termenul nu este întâlnit, deşi la *Cuciulata* s-a precizat că el este înlocuit cu *pisc (chisc)*, utilizat şi în câteva toponime: *Piscu' Manturii, Piscu' Băiaşului, Piscu' Ghiocelului*.

Nume de locuri formate pe baza acestui termen am consemnat la *Sâmbăta de Sus – Plaiu' Lisii, Plaiu' Netotului, Plaiu' Chiciurii*, la *Cârţişoara – Plaiu' Smizii, Plaiu' Comenzii* şi la *Racoviţa – Plaiu lu' Anghelea*.

Dacă primul termen menţionat se referă la forme convexe de relief, ceilalţi au înţelesul de *înşeuare*. Astfel, *prislop* este cunoscut în vorbirea curentă la *Cârţişoara* şi la *Racoviţa*. Aici are sensul de *„baltă, loc mai mlăştinos"*, iar la *Cârţişoara* – de *„loc aşezat, ca o şa"*, sinonim şi cu celalalt, *curmătură*, care a şi generat toponime: *Curmătura Malului*. Acest termen are înţeles asemănător şi la *Feldioara – „loc mai coborât"* – dându-se şi două numiri create pe baza sa: *Calea Curmăturii* şi *Curmătura*. La *Cuciulata, Vad* şi *Sâmbăta de Sus* cei doi termeni nu au fost atestaţi.

Dintre elementele legate de *hidrografie*, ne-am oprit asupra termenilor ce arată deosebirile între *pârâu, vale*[448], *gârlă, râu*, legaţi de *locul unde se întâlnesc două ape curgătoare*, respectiv de *locul de unde începe să curgă o apă*.

Termenii care evidenţiază deosebirile între *pârâu, vale, gârlă, râu* se utilizează, în funcţie de *mărime* – la *Vad* şi la *Racoviţa*, *„după lăţime şi debitul de apă"* – la *Cârţişoara*, iar la *Feldioara* se consideră că *„pârâurile sunt mai mici"*. La *Sâmbăta de Sus* deosebirea se face *„după mărime şi locul pe unde se trece"*, dându-se şi exemple de toponime: *Pârâul Morii, Valea Raţii* – cu precizarea că este *„loc cu raţe şi gâşte multe"*. La *Cuciulata* există opinia că *„pârâiaş"*

[448] Acesta fiind, însă, un termen cu înţeles geomorfologic.

înseamnă *„apă foarte mică”*, *vale – „apă mică”*, iar *râu* este considerat *Oltul.* Aici, după spusele informatorului nostru, domnul **Florin Ion**, cel mai des folosit este cuvântul *vale*. La *Racovița* ni s-a precizat, de asemenea, că *pârâul* este *mai mic* și că mai multe *pâraie* formează un *râu.* Și la *Feldioara*, ca și la *Cuciulata*, *Oltul* este considerat *râu*, dar acest termen este întrebuințat și pentru *Golbav*, un mic afluent al acestuia ce coboară din *Dealurile Târnavelor.*

Pentru *locul unde se întâlnesc două ape curgătoare* este folosit termenul *gura văii*, utilizat la *Racovița* și la *Cârțișoara*, unde și există un loc numit *Gura Văii.* La *Vad* este întrebuințat termenul *trecătoare*, folosit pentru locul de la *„trecerea între Scurta și Valea Șincii*).

Termenul *izvor* este atestat în toate cele 6 așezări. Se mai întrebuințează, cu același înțeles, *obârșie* și *iezer* – la *Cârțișoara, șipot* – la *Feldioara* și *fântâniță* – la *Sâmbăta de Sus.* Toponime în care s-au folosit aceşti termeni am consemnat la *Cuciulata* (*Izvoru' Lupșei*, situat în hotarul satului vecin), *Cârțișoara* (*Obârșia Secii, Iezeru' Bâlii=Lacul Bâlea*), *Feldioara* (*Șipotul de la Chilie*) și *Sâmbăta de Sus* (*Fântânița a Sfântă, Fântânița Purcarului, Fântânița Rece*).

Dintre *particularitățile vegetației* ne vom opri asupra termenilor ce evidențiază *deosebirile dintre pădure, codru, crâng*, respectiv asupra celor ce desemnează *asociațiile vegetale cu predominanța unei anumite specii.*

Astfel, la *Racovița*, doamna **Maria Fogoroș**, precizează că termenii *pădure și codru* sunt oarecum similari, primul definind o *„pădure întreagă”*, iar celălalt – o pădure *„cu lemne mai subțiri”*, dându-se ca exemplu toponimul *La Jăpoi*. La *Cârțișoara* nu există deosebiri între cei trei termeni, amintindu-se câteva toponime: *Pădurea Luminele, Pădurea Dosuri, Pădurea Buteanu, Pădurea Mierea, Pădurea Higiu' Scoreiului* etc. Nu se face nici o distincție nici la *Feldioara* și *Sâmbăta de Sus*, fără să se mai aducă alte completări. La *Vad*, domnul **Cornel Damian** a precizat că există *codru „în munți”*, *pădure* fiind *„pădurea cu stejari”* din *Poiana Narciselor.* La *Cuciulata*, în schimb, *pădure* este sinonim cu *crâng*, primul fiind utilizat, însă, mai des. Se confirmă, și astfel, faptul că entopicul *crâng* a avut teren favorabil pentru a forma toponime în partea estică a Țării Oltului, unde am și localizat dispărutul sat *Crâng* al strămoșilor lui *Ion Creangă.*

Tot *pădure* sunt numite, la *Cârțișoara*, toate locurile cu *asociații forestiere în care predomină o anumită specie.* La *Feldioara* am consemnat locuri-zise *Stejăriș, Vârful Stejărișului* – pentru păduri de *stejari*, *Făget* – pentru pădure de *fagi*, *Plopiș (Plopchiș)* – pentru pădure de *plopi*, făcându-se precizarea că există și de *brazi, mesteceni, carpeni*, dar fără a crea și termeni specifici și toponime pentru asemenea asociații forestiere. La *Sâmbăta de Sus* s-a precizat că sunt prezenți *fagii* în *Pădurea Mănăstirii* (fără un termen

specific) şi că, în rest, pădurile sunt de amestec. La *Vad* s-a dat toponimul *Dumbravă (Dumbrava Vadului)*, pentru pădurea de *stejari*, amintindu-se şi existenţa, izolată, a *plopilor* şi *mestecenilor*, dar şi a *arinilor* de pe *Valea Scurtei* (aceştia au existat odinioară, fiind tăiaţi cu prilejul lucrărilor de regularizare a arterelor hidrografice). La *Cuciulata* este atestat toponimul *Mestecăniş* (dar în hotarul satului *Lupşa*), pentru pădure de *mesteceni*, iar la *Racoviţa* nu am notat nici un răspuns legat de acest aspect.

Dintre trăsăturile ce evidenţiază *domeniul geografiei umane* ne-am oprit, cu precădere asupra unor activităţi economice însemnate în trecut, dar şi astăzi. Mai exact, este vorba de îndeletnicirile agricole, referindu-ne la entopicul *ţarină*, legat de *cultura plantelor* şi la termenii care definesc *terenurile folosite ca fâneaţă*. Cum, însă, toate aceste terenuri au fost utilizate doar după îndepărtarea vegetaţiei forestiere, ne vom concentra atenţia, mai întâi, asupra acestui aspect.

Entopicul *poiană*, cel mai frecvent utilizat de către români pentru a crea toponime, este atestat, cu mai multe înţelesuri: *„loc deschis într-o pădure"* (*Racoviţa*), *„loc fără copaci, cu iarbă, uneori şi cu flori"* (*Sâmbăta de Sus*), *„punct de atracţie pentru cosit; loc pentru manifestări diverse"* (*Vad*) şi *„loc fără copaci, neted, cu sau fără iarbă"* (*Cuciulata*). Termenul este folosit în toate aşezările în care ne-am documentat, cu specificaţia că, la *Racoviţa*, circulă forma diminutivată, *poieniţă*. Toponimele care pleacă de la acest apelativ sunt numeroase: *Poiana Bărăscoaiei, Poiana Răduţii – Cuciulata; Poiana Narciselor – Vad; Poiana lu' Gheorghe – Sâmbăta de Sus; Poiana Buteanului, Poiana Stâneică, Poiana Groapa cu Ulmu' – Cârţişoara; Poiana lu' Brătilescu, Poiana Buhoii, Poiana lu' Comşa – Racoviţa*.. Pentru *runc* am primit explicaţii doar la *Cuciulata: „loc cu copaci, mai accidentat"* dându-se şi numiri rezultate de la acest apelativ: *În Runc, Pădurea Runcu'*.

Termenii care indică un teren de pe care a ars pădurea mai sunt cunoscuţi doar la *Feldioara*, unde am consemnat apelativele *arsuri* şi *curături*, iar la *Vad* am notat sintagma *pădure pârjolită*, fără a se mai face alte precizări.

Entopicul *ţarină*[449] este atestat în toate cele şase aşezări, dar cu înţelesuri diferite. La *Racoviţa* nu i se mai cunoaşte sensul, la *Cârţişoara* înseamnă *„loc închis cu scândură (răzlogi)"*, iar la *Feldioara – „loc îngrădit cu gard"*. În schimb, la *Sâmbăta de Sus*, se ştie şi astăzi că sensul este de *„loc unde se cultivă cereale"*, cu completarea *„aproape de sat, pământul cel mai bun"*. Aproape acelaşi sens are şi la *Vad – „teren cultivat"* – şi la *Cuciulata – „câmp, loc arat, mai rar fânaţ"*. Dacă la *Racoviţa* termenul nu mai are nici o

[449] Am precizat şi accentul pentru a nu se face confuzii de pronunţie ca pentru cuvântul *ţarină=soţia ţarului, împărătească (a Rusiei)*.

valoare de apelativ, neînregistrându-se toponime, acestea apar la *Cârțișoara – La Țarină –, Feldioara – În Țarină –, Sâmbăta de Sus – Pe Țarină.* La *Vad* sunt numite cu acest termen *„toate terenurile"*, existând şi locuri care *„nu au nume"*, iar la *Cuciulata* o astfel de *țarină* este numită, semnificativ, *Pe Câmp*, ceea ce dovedeşte că s-a plecat, în trecut, de la opoziția *țară (țarină) – munte (margine)*, *țarina* neputând fi altundeva decât pe câmp.

Termenii care definesc terenurile folosite ca fâneață nu se specifică la *Racovița*, fiind amintite doar numirile pentru asemenea locuri: *Ogradă, Mestecăni, La Gară, În Cordină* etc. La *Cârțișoara* circulă termenul *islazuri*, locurile respective fiind folosite în acest scop prin rotația: *Copriniş, Mlăci, Chiscuri, Grădina lui Gheorghe, Şeț.* La *Feldioara*, de asemenea, se menționează doar numele purtate de locurile cu fânețe: *Obârşie, Frăsiniş, Pe Dealu' ăl Mare, În Lăcuț.* Interes prezintă toponimele de la *Sâmbăta de Sus*, care atestă faptul că se mai cunoaşte sensul din trecut – pentru Țara Oltului (şi pentru Ardeal, în sens mai larg) – al termenului *livadă: Livada de la Vadu lu' Balc, Livada din Răstoci, Livada de la Vadu' Boilor, Livada de pe Luncă*[450] (ultimul toponim circulând şi ca sintagmă cu sensul de *fâneață*, după spusele doamnei **Silvia Haşu**).

Termenul *păşune* apare, cu acelaşi sens, la *Vad*, unde se mai specifică şi că sunt *fânețe* şi *„capetele terenurilor agricole unde nu s-a putut ara"* şi cele de *„pe marginea pârâielor"*. La *Cuciulata* este cunoscut apelativul *fânețe*, dându-se numeroase numiri: *Cornu' Livezii* (cu acelaşi sens, în trecut, pentru *livadă*, ca şi la *Sâmbăta de Sus*), *Livadă, La Iniş, Vale, Balta Proichii, Cabana lu' Ciornisă, La Fântâna lu' Avram, Fântâna Popii, Locu' Crucii, La Cruce*, etc.

Se pot desprinde câteva concluzii. Se observă, în primul rând, faptul că numeroşi termeni geografici populari care au generat toponime, care se referă atât la realități fizico-geografice, cât şi din domeniul geografiei umane, s-au pierdut, nu mai sunt cunoscuți, sau nu li se mai cunoaşte sensul. Schimbările s-au produs şi datorită colectivizării agriculturii, urbanizării şi industrializării din anii postbelici, procesul de globalizare în care este prinsă şi țara noastră urmând să accentueze această evoluție. Aceste schimbări s-au produs, însă, şi datorită faptului că aceşti termeni, care formează un sistem, ca parte a limbii vorbite, se păstrează, sau îşi păstrează semnificația inițială, sau apropiată de aceasta, atât timp cât realitatea concretă pe care o denumesc există. În acest context, apelativele menționate – ca şi multe, multe altele, nemenționate aici – evoluează, având o existență, în cadrul căreia „se nasc", „trăiesc"

[450] Toate aceste toponime au în compunere termeni care sugerează favorabilitatea acestor terenuri pentru această întrebuințare: *vad, răstoacă, luncă* trimit la prezența, în apropiere a apei, sau a unor locuri cu multă umezeală, ceea ce permite dezvoltarea în condiții bune a unei vegetații ierboase abundente.

(suferind schimbări, de formă sau/și de sens) și „mor". În această evoluție există posibilitatea ca termeni aparținând fondului de cuvinte al limbii să devină apelative, generatoare de toponime[451].

Mai trist este, însă, faptul că aceste constatări exprimă o realitate dureroasă: sărăcirea limbii române, atât în termeni, cât și în semnificația acestora. Lucrul este cu atât mai surprinzător cu cât, secole la rând, primii... geografi, care au cunoscut, înțeles și denominat corect realitățile din spațiul românesc, au fost *„oamenii pământului", „ai locului", „ai țării", țăranii.* Așa se explică de ce, încă și azi, mulți din termenii geografici frecvent utilizați de specialiștii noștri – ca *munte, deal, râu, pădure, poiană, fânează* – sunt înțeleși și de oamenii simpli.

[451] Un astfel de exemplu este, credem noi, cuvântul *țeavă*, care a generat, în anii '90 ai secolului trecut un microtoponim, în nord-estul *Făgărașului*: *La Țeava Albă*; acesta denominează locul unde o conductă de apă traversează Oltul, spre cartierul *Galați*.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

V.2. Terminologia geografică populară, onomastica şi particlarităţile fonetice şi dialectale reflectate de acestea în zona studiată

Terminologia geografică populară utilizată la formarea unor toponime poate releva şi multe aspecte din domeniul *geografiei lingvistice*[452]. Dintre acestea, ne vom referi, mai întâi, la unele *modificări de natură fonetică*. Astfel, *modificările spontane ale unor foneme* apar în toată Ţara Oltului, dar cu o frecvenţă mai mare în partea sa estică. Am notat, ca exemple: *În Scaone<În Scaune (Racoviţa), Zarişte<Jarişte (Hurez), Mălăişti<Mălăieşti*[453] *(Vad), Veneţía<Vineţía*[454] *(Veneţía de Jos), Rechiţea<Răchiţea (Comăna de Jos)*, şi multe altele.

Asimilaţiile şi disimilaţiile sunt foarte numeroase. Putem cita câteva exemple de toponime ce au suferit astfel de modificări: *Róghina<Rovína*[455], cu variante, este cel mai frecvent întâlnită, fiind atestată într-o mulţime de toponime la *Dopca, Comăna de Jos, Părău, Perşani, Vad, Mărgineni, Şona, Beclean, Săsciori, Voila, Voivodeni, Pojorta, Viştea de Jos, Arpaşul de Jos, Arpaşul de Sus, Cârţişoara, Mârşa* şi *Racoviţa*. În paralel, dar numai izolat, circulă şi forma *Rovína*, atestată în toponime doar la *Făgăraş* şi *Sâmbăta de Sus*.

Forma *Chetroasa<Pietroasa*, cu variantele sale, este atestată doar în nord estul Ţării Oltului, noi înregistrând-o la *Fântâna* şi *Comăna de Jos*. Forma *Pietroasa* circulă, însă, în întreaga depresiune, fiind recenzată atât la *Lupşa*, în partea nord-estică, cât şi în restul zonei studiate, la *Ileni, Râuşor, Pojorta, Dridif, Porumbacul de Sus, Avrig, Sebeşul de Jos* şi *Turnul Roşu*.

Forma *Chiscu<Piscu* a fost notată la *Cuciulata, Comăna de Jos* – deci tot în nord-est –, dar şi la *Noul Român, Colun* şi *Racoviţa*, în partea vestică a Ţării Oltului. În restul zonei circulă forma *Piscu*, atestată toponimic la *Veneţia de Jos, Părău, Şona, Sâmbăta de Sus, Cârţişoara, Sărata* şi *Avrig*.

Şi *antroponimia* poate furniza astfel de exemple. Astfel, în zona studiată, întâlnim, azi, atât antroponimul *P(i)etrar(iu)* – la *Râuşor, Porumbacul de Jos* şi *Victoria*, cât şi numele *Chetraru*, consemnat la *Cincşor* şi *Sâmbăta de Sus*. Prima variantă este atestată în zonă, purtătorii numelui fiind atestaţi, în trecut la

---

[452] Ramură a lingvisticii, deşi faptele de limbă sunt un atribut al unor comunităţi umane, rezultat al relaţiei acesteia cu spaţiul în care ea locuieşte (domeniu ce este studiat de geografi).

[453] Deşi acest toponim se va fi putut forma şi ca derivat, prin sufixare, cu sufixul *-işte* de la apelativul *mălai*. Toponimul ar avea, în acest caz, semnificaţia de *loc unde se cultivă/cultiva mălai (mei)*.

[454] Localnicii pronunţă, încă, adesea, *Vineţía*.

[455] Schimbarea de accent din *róvină, róvine* în rovínă, *rovíne* i se datorează poetului **Mihai Eminescu**, în cunoscutul vers din *Scrisoarea III, „De din vale de Rovíne"*.

Porumbacul de Jos (1680, 1766, 1930) şi *Făgăraş* (1930)[456]. În aceste condiţii, se pare că purtătorii numelui *Chetraru* sunt veniţi din altă parte a ţării (probabil din *Moldova*), după 1930, dacă nu cumva numele era prezent şi în trecut la *Cincşor*, care nu este menţionat nici în urbariile şi conscripţiile secolelor XVII-XVIII, nefiind inclus nici între satele în care s-a documentat în perioada interbelică **Ştefan Paşca**[457]. La *Victoria* se vor fi stabilit, după 1945, originari din alte aşezări, inclusiv făgărăşene (probabil din *Porumbacul de Jos*). Se pare că purtătorul/-ii numelui de la *Făgăraş* va/vor fi migrat la *Râuşor* (unde am consemnat un singur purtător al numelui).

Interesantă este prezenţa purtătorilor numelor *Chichernea*, respectiv *Pipernea*. Primul este consemnat neîntrerupt la *Grid* – unde apare începând cu 1722, când este amintit un *Bucur Chichirna*[458]. În perioada interbelică, sub forma *Chichérnea*, pe lângă satul amintit, mai este consemnat la *Şinca Nouă*, ca emigrat din *Grid*[459]. Actualmente, purtătorii numelui se regăsesc la *Grid, Părău, Şercaia* şi *Făgăraş* (probabil, în celelalte aşezări au migrat din satul amintit primul). Un purtător al numelui *Pipernea* am consemnat la *Mârşa*. Dacă ipoteza legată de derivarea numelui *Chichernea* din patronimul *Chicu* – cu sufixele *-ârnă+-ea* (**Şt. Paşca**, 1936) – este valabilă, atunci antroponimul recenzat în 2004 la *Mârşa* este rezultatul unui hiperurbanism, prin analogie cu pronunţia moldovenească *chiper* pentru *piper*. S-ar putea ca şi numele apărut acum aproape trei secole la *Grid* să fi evoluat dintr-un *Pipernea*, printr.un intermediar **Chipernea*, deşi este greu de explicat epenteza lui *n* într-un nume care, dacă este derivat din *piper* – ca poreclă, iniţial – ar fi fost mai firesc să aibă forma **Piperea*.

În altă ordine de idei, deşi opinia lui **Ştefan Paşca** este demnă de luat în seamă, ea se loveşte de un obstacol spaţial: numele *Chicu*, recenzat la 1766 – *Kik* – şi 1930 doar la *Porumbacul de Sus* avea purtători ai numelui situaţi în cealaltă margine, vestică, a Ţării Oltului[460]. Este adevărat că un asemenea nume, dacă va fi existat şi la *Grid*, putea să fi apărut şi independent de cel consemnat în partea de apus a Ţării Oltului.

Forma *Cuciulata<căciulat(a)* – cu sensul *„care poartă mereu căciulă"* (**Iorgu Iordan**, 1963) – a apărut ca urmare a influenţei maghiare, având de-a face cu o evoluţie *ă>o>u*, parţial atestată şi

---

[456] **Şt. Paşca**, *Nume de persoane şi nume de animale în Ţara Oltului*, p. 301.

[457] Prezenţa, în ambele aşezări, doar a câte unui purtător al numelui ne îndreptăţeşte să credem că este vorba de persoane imigrate în zonă după 1930.

[458] **Şt. Meteş**, *Situaţia economică a românilor din ţara Făgăraşului*, p. 70.

[459] **Şt. Paşca**, *op. cit.*, p. 203

[460] Astăzi numele *Chicu* nici nu mai este prezent în Ţara Oltului, dacă nu cumva forma *Chicea* îi continuă existenţa la *Avrig*.

documentar (**Coriolan Suciu**, 1967) [461] .La *Ucea de Sus* am înregistrat forma *Ghiroagă<Viroagă* (dar în aria actualei comune *Cârţişoara* exista un sat *Viroaga*), iar la *Comăna de Jos* – *Ghezuină<Vizuină*. În acest ultim caz, este posibil ca *Vizuină* să fi trecut printr-o formă intermediară **Ghizuină*[462].

Forma *Ileni* pare derivată dintr-un *Ilieni*, provenind, la rându-i, se pare, dintr-un antroponim *Ilie*, ca plural colectiv cu sensul de *„satul urmaşilor lui Ilie"*. **Iorgu Iordan** (1963) dă şi exemplele *Ilişeni<Ilieşeni* şi *Ilişeşti<Ilieşeşti*, cu variantele intermediare *Iliişeni*, respectiv *Iliişeşti*, ambele forme având la origine tot un antroponim, *Ilieş*. **Coriolan Suciu** (1967) menţionează la 1511 – prima atestare documentară a satului – forma *Ilyen*, dar şi *Illeny*, la 1534 – *Illien*, o formă asemănătoare fiind dată şi la 1854 – *Illyén* (probabil maghiară), alături de aceasta apărând şi forma actuală, *Ileni*. Pe *hărţile topografice austro-ungare* de la începutul secolului trecut (1902, 1912) sunt consemnate formele *Illén*, respectiv *Ilen*. În acest caz vom face câteva precizări: s-ar părea că numele pleacă de la un antroponim – *Ilie*, probabil hagionim, care mai este întâlnit, atât în zonă (la *Şinca Nouă* – *Pârâul Ilie*), cât şi în apropierea sa (în Munţii Făgăraşului – *Faţa Sfântului Ilie*). Numele aşezării va fi fost, iniţial, *Ilieni* – formă identică cu a comunei omonime din judeţul *Covasna* –, acesta suferind, probabil, influenţe ungureşti, fie datorită autorităţilor, fie venind dinspre maghiarii ce locuiau în această arie (a căror

[461] Astfel, au fost consemnate formele: 1372 *Koczolad* (**Zimmermann**, *II*, 386); 1589 *Kucsolata*; 1601 *Koczolata* (**Veress**, *Doc.III*, 162; *VI*, 377); 1632 *Kocziolata, Koczolata*; 1637 *Kucsiulata, Koczyulatha, Kocsiulata*; 1648 *Kociulata* (**Makkai**, 465, 479, 481, 483, 532); 1674 *Kucsulata*; 1750 *Kutsulata* (**Puşcariu**, *I* 79, 163); 1854 *Kucsulata* (*Bul.* 46). Dacă modificarea *ă>o* s-a realizat datorită influenţei ungureşti (fie oficială, fie, mai degrabă pe cale naturală, dată fiind apropierea de *Cuciulata* a *Hoghizului*, localitate cu o însemnată pondere de populaţie maghiară, rezultată şi din asimilarea elementului german de aici), sau chiar săseşti (cele două limbi neavând fonemul *ă*), evoluţia *o>u* se putea face şi pe cale naturală, fiind caracteristică românei, cel puţin în trecut (a se vedea evoluţiile **Moreş>Mureş, român>rumân, a dormi>a durmi*, această ultimă formă fiind utilizată în Ţara Oltului şi azi, ca şi alternanţa *copii>cupii*, ultima formă, însă, apărând izolat), sau, regional şi azi (la *maramureşeni, făgărăşeni – a durmi,* la *băieşii din zona oraşului Cănija/Kanizsa – vestul Ungariei – cupii*, sau la *aromâni – crushuveană, u tricut,* în loc de *cruşoveană, a/o trecut,* utilizate de *daco-români*). Cu rezervele impuse de corectitudinea consemnării în documente a numelui satului, credem că putem preciza şi perioada când s-a produs această modificare. Până pe la 1630, pare să fi fost utilizată forma **Cociulata*, care a circulat, apoi, în paralel, cu forma actuală, ce s-a impus definitiv spre finele secolului al XVII-lea. Că transformarea *ă>o* a fost realizată, artificial şi că localnicii mai ştiau că, şi aici, numele vechi al satului fusese **Căciulata* o dovedeşte forma *Ketschulata*, notată pe o *hartă istorică austriacă* din 1718. Această evoluţie nu s-a produs în spaţiul extracarpatic, unde există toponimele *Căciulata, Căciulaţi*. A se vedea şi precizările noastre din lucrarea *Reflectarea realităţilor geografice în toponimia Ţării Făgăraşului*, Univ. „Al. I. Cuza" Iaşi, 1996, p. 190.

[462] Formele precedate de semnul * nu au fost (încă) atestate.

prezență de odinioară este atestată, indirect de numirea *Pe Ungura*). Totuşi, s-ar putea ca, aşa cum pare să ateste consemnarea ori a ambelor forme, ori folosirea lor alternativă, ca autoritățile să fi avut dificultăți în a scrie numele cu *i*, sau fără, dacă localnicii (dar şi locuitorii din satele vecine, *Râuşor, Hârseni, Hurez*) îl pronunțau, ca şi azi, *Il'eni*. Pronunția cu *i* muiat se mai întâlneşte în zonă, fiind utilizată pentru numele localităților *Recea, Hârseni, Perşani*, care sunt numite *R'ecea, Hârs'eni, P'erşani/Ch'erşani*.

Am menționat deja evoluția *Rechițea<Răchițea (Comăna de Jos)*. La *Feldioara*, pe lângă numele *Vârful Stejărişului*, menționat de domnul **Nicolae Lăpădat**, am consemnat şi forma *Vârful Stejerişului* (*harta topografică românească*, 1937-1939).

Toponimul *Sebeş*, utilizat pentru trei aşezări din zonă şi alte trei pâraie, pare să fi avut, inițial, forma **Şebeş*<ung. *sebes (=repede)*. Faptul că, odinioară, vor fi circulat, în partea centrală şi în vestul Țării Oltului şi formele *Sebiş/Şebiş* (**Coriolan Suciu**, 1968), o dovedeşte forma *Şăghiş*, atestată la *Racoviţa* (**Cornel Lupea**, 1993) în oronimul *Dealu' Şăghişului*.

În hotarul satului *Vâlcea* (*Şinca*) există oronimul *Pravițul*. Forma inițială pare să fi fost **Prahoveţul* şi ar putea data, credem noi, din perioada convieţuirii româno-slave şi în acest colț al Țării Oltului. Slavii au sfârşit prin a fi asimilați, lăsând (şi) acest toponim ca dovadă a prezenței lor aici. Acesta va fi evoluat, pe traseul **Prahoveţul>*Prahoviţul>Pra'oviţul>Pravițul*. Pentru confirmare, se pot lua numele localităților *Valea Mare-Pravăț* (județul *Argeş*), *Proviţa de Jos* şi *Proviţa de Sus* (situate într-un județ numit, însă, ca şi râul ce-l străbate, *Prahova*).

Un alt oiconim ce are sens de plural colectiv este *Săvăstreni*. Acesta derivă de la patronimul *Silvestru*, evoluția făcându-se fie în ce priveşte mai întâi antroponimul – *Silvestru>Sevastru* –, transferat apoi într-un toponim, cu evoluția **Sevestreni>Săvăstreni*, sau, direct de la antroponimul *Silvestru*, s-a format oiconimul **Silvestreni*, care a evoluat spre forma actuală, printr-un intermediar *Sevestreni*[463]. Pe *hărțile topografice austro-ungare* din 1902 şi 1912 am notat formele *Szevesztrény*, respectiv *Szevesztreny*. Totuşi, credem că acestea reprezentau, la acea vreme, variantele maghiarizate pentru românescul *Săvăstreni*. Acest lucru este întărit şi de prezența, în majoritatea documentelor în care numele este atestat între anii 1589 (anul primei atestări documentare) şi 1854 a unor forme

[463] **Şt. Paşca**, *op. cit.*, menționează prezența, în trecut, a antroponimelor *Silvéstru*, cu variante – *Silivestru, Hilivăstru* – ca nume de botez (p. 321) şi *Săvăstreánu* – prezent la *Făgăraş* (1729, 1788), ca nume de familie, pomenind originari din *Săvăstreni* (p. 318). Astăzi, am mai consemnat, ca nume de familie: *Sălăvăstru, Sevastre* – doar la *Făgăraş* – şi *Szilves(z)ter* (formă, poate, maghiarizată) – la *Făgăraş* şi *Ucea de Jos*. **Şt. Meteş**, *lucr. cit*, p. 82, consemnează, la 1721-1722, la *Ileni*, un *Sevastran*.

asemănătoare cu cea de pe hărțile amintite (notate, probabil, de cunoscători ai maghiarei), dar şi de atestarea sa, în 1610 sub forma *Zauaztyen.* Totuşi, la 1854, alături de forma ungurească – *Szevesztrény* – apare şi alta, românească, credem noi, *Sevestreni* (**Coriolan Suciu**, 1968).

Interes prezintă şi toponimele *Suhigi (<Sub Higiu)*, întâlnită la *Colun* şi *Su' Branişte (<Sub Branişte)* – recenzată la *Racoviţa*. De fapt, în ultima aşezare amintită, am întâlnit ambele forme, prima la **Cornel Lupea** (1993), iar cealaltă furnizată de informatoarea noastră, doamna **Maria Fogoroş**, cu prilejul anchetei toponimice (1996). Acestea pot circula în paralel – după cum o dovedeşte înregistrarea, recentă, a ambelor forme, *Su' Branişte* fiind un intermediar pe drumul spre un viitor, probabil **Subranişte* (aceeaşi cale o va fi urmat şi *Suhigi*). A se vedea şi toponimele *Suplai* (lângă *Năsăud*), *Subpiatră* (*Aleşd, Câmpeni)*, *Subpădure* (aproape de *Luduş*), ultimele apărând la **Iorgu Iordan** (1963)[464] în variantele *Supiatră*, respectiv *Supădure.* Mai putem menţiona şi satul *Sucodru*, locuit de *istro-români*, în Peninsula Istria (Croaţia)[465].

Lucrurile par să se fi petrecut asemănător şi în cazul toponimelor *Pe Grulaită<*Pe Gruiul Laitei (Cârţişoara)* şi *Valea Luban<*Valea lu' Ban<Valea lui Ban (Viştea de Sus).* Toate exemplele citate vor fi evoluat spre formele actuale şi sub influenţă străină, probabil maghiară, sau, mai puţin probabil, slavă[466].

---

[464] Acesta citează din lucrarea lui **Silvestru Moldovan** şi **Nicolae Togan**, *Dicţionar al localităţilor cu populaţie română din Ungaria*, Sibiu, 1905.

[465] **Al. Rosetti**, *Istoria limbii române*, p. 777.

[466] Lucrul pare să fie întărit şi de consemnarea tuturor exemplelor din ţară în spaţiul transilvan, aflat multe secole sub stăpânire străină şi, influenţat, astfel, de prezenţa utilizatorilor limbii maghiare, care preferă compunerea acolo unde românii folosesc sintagmele toponimice. În cazul toponimului istro-român *Sucodru* ar putea fi vorba de influenţă croată, ştiut fiind faptul că şi limbile slave folosesc compunerea (chiar dacă în mai mică măsură decât maghiara). Totuşi, s-ar putea să fie vorba de aglutinări, care, cel puţin în Ardeal se mai întâlnesc în toponime ca *Târlişua<*Între Ilişue* (*Bistriţa-Năsăud*), *Troaş<*Între Oaşe* (judeţul *Arad*), sau *Întregalde<*Între Galde* (judeţul *Alba*). În acest caz, dacă adăugăm şi localităţile numite *Câmpulung* (două în *Bucovina* şi câte una în *Maramureş*, respectiv *nordul Munteniei*), *Turulung* (judeţul *Satul Mare*) şi *Satulung* (aşezare componentă a municipiului *Săcele*, judeţul *Braşov*), precum şi oiconimele *Gurahonţ* (judeţul *Arad*), *Gurasada, Subcetate* (judeţul *Hunedoara*), sau cele bănăţene *Globurău<*Globul Rău* şi *Valeadeni<*Valea de Anini*, se pot schiţa câteva arii ce au preferinţă pentru *aglutinare: zona Munţilor Apuseni*, continuată, prin *Ţara Haţegului* cu *estul Banatului*, dar şi în *Dealurile Târnavelor, sud-estul Transilvaniei* (cu o prelungire în *nordul Munteniei*), *nordul Transilvaniei* (cu ramificaţii în *Maramureş, Ţara Oaşului* şi *Bucovina*). Aria din *estul Banatului* se continuă şi la sud de Dunăre, între *Morava* şi *Timoc*, unde există satul *Valaconie<Valea cu Anini.* Cu toate acestea, ne exprimăm circumspecţia în legătură cu realitatea *ariilor ce preferă aglutinarea*, putând fi vorba, în multe din cazurile prezentate de influenţe străine care au afectat respectivele toponime (maghiare şi/sau slave).

Menționăm și toponimele *Șest* și *Șescu*, variante ale lui *Șes(u)*. Prima a fost consemnată la *Comăna de Jos*. Domnii **Florin Ion** și **Nicolae Lăpădat** au amintit că *șest* circulă, ca termen popular, la *Cuciulata*, respectiv *Feldioara*. Dacă această formă are o arie de răspândire *nord-nord-estică*, forma *Șescu* este atestată în partea central-sudică a Țării Oltului, mai precis, la *Luța* și la *Breaza*. Această formă este cunoscută și aromânilor, un *Șescu* fiind înregistrat, la finele secolului al XIX-lea de lingvistul **G. Weigand**, lângă *Volos* (Grecia)[467].

Continuăm cu prezentarea câtorva exemple de manifestare în toponimia făgărășeană a *apocopelor* și *sincopelor*. În toponimul *Necătură<*Înecătură (Fântâna)* avem de-a face cu o *apocopă*, în timp ce *sincoparea* se manifestă în cazul numirilor *Plopșor<*Plopușor (Comăna de Jos), Câmpșor<Câmpușor (Avrig), Peste Cornșor<*Peste Cornușor (Ucea de Jos), Cincșor<Cincușor* și *Pojorta<Pojorâta*.

Așa cum am mai amintit, satele *Cincul (Mare)* și *Cincșor* sunt numite, obișnuit, de localnici, *Șincul Mare*, respectiv *Șincșor*, realitate consemnată de **Iorgu Iordan** (1963), acesta adăugând că această pronunție se datorează influenței germane, deoarece sașii numesc cele două sate *Gross Schenk*, respectiv *Klein Schenk*. Având în vedere faptul că, în opinia noastră, numele *Cincul* derivă dintr-un patronim[468] și că pronunția *șe, și* pentru grupul de foneme *ce, ci* se întâlnește în Țara Oltului, credem că, mai degrabă, *sașii* – ca și *ungurii* au preluat pronunția românească. Admițând preluarea de către români a pronunției cu *ș* este greu de explicat numele *râului* și al *satelor* numite *Șinca*, deoarece, deși locuiesc de secole într-un sat situat la confluența menționatei ape cu Oltul (*Șercaia*), sașii nu folosesc acest nume[469], ci utilizează numele românești, parțial calchiate: *Altschinka* (1850), *Altschenk* (1854) – pentru *Șinca Veche*, respectiv *Neuschenk* (1854) – pentru *Șinca Nouă* (**Coriolan Suciu**, 1968).

---

[467] *Spațiul istoric și etnic românesc*, vol. III, p. 65.

[468] Acesta există în antroponimia românească (**N. A. Constantinescu**, *op. cit*, p.238), fiind consemnat și în Țara Oltului, la *Făgăraș*. Tot aici este amintit și *Cincan*, pe care noi îl considerăm ca arătând *originea din Cincul (Mare)* a strămoșilor purtătorilor săi. Nu credem că, aici numele ar avea sensul de *plural colectiv*, rezultat din patronimul *Cincu/Cinca* deoarece el nu mai este consemnat în trecut în zonă și nu suntem de acord nici cu **Șt. Pașca**, (*lucr. cit.*, p.205), care-l consideră pe *Cincan* (atestat la 1726, 1788 și 1930, tot la *Făgăraș*) ca derivat de la numele de loc *Cinca*. Mai degrabă, acest toponim, ca și *Cinciș*, sau *Șinca* făgărășeană (pronunția locală tot pentru un **Cinca*) pleacă de la patronime. În altă ordine de idei, **I. Iordan**, *op. cit.*, p. 356-357 (inclusiv nota infrapaginală 7), confirmă evoluția *Cincșor<Cincușor* și, citându-l pe **I. Borcea**, (care consideră transformarea *și>ci* „curioasă"), afirmă că oficializarea numelor românești în variantele *Cincul (Mare)*, respectiv *Cincșor* s-ar datora hiperurbanismului, aserțiune cu care nu suntem de acord.

[469] Această pronunție a pătruns, izolat, și în antroponimia făgărășeană, consemnând numele *Cimpoer* și în varianta *Șimpoer (Cuciulata)*.

Legat de satul *Pojorta*, se pare că numele lui era, până spre jumătatea veacului al XIX-lea *Pojorâta*, deoarece, între 1601 (prima atestare documentară) şi 1854 toponimul apare nesincopat [470] (**Coriolan Suciu**, 1968). Ideea este întărită şi de consemnarea, cu prilejul conscripției habsburgice din 1721-1722, la *Viştea de Sus*, a unui zilier numit *Bucur Posoritzan*[471], menționat şi la 1726, sub forma *Posoritanu*[472], adică *Pojorițan*, sau *Pojoritan(u)*. Că este aşa, o demonstrează şi prezența locului numit *Pojorețele* (*Şinca Nouă*), consemnat pe *harta topografică austro-ungară* din 1912.

Dacă ne referim la toponimele care au fost modificate prin *proteze* sau *epenteze*, menționăm mai întâi exemplul oiconimului *Avrig*, care pare să se fi format, după opinia **Marei N. Pop** (1944) prin sudarea vechii prepoziții româneşti *a* (cu sensul lui *la*) de astăzi la numele, în forma sa germană, *Freck.* În hotarul cartierului făgărăşean *Galați*, am consemnat locul numit *Valea Hreanului*, pronunțat, însă, de localnici şi *Valea Hireanului*.

Am consemnat, în Țara Oltului, şi toponime modificate prin *analogii*. De exemplu, la *Comăna de Jos*, s-a ajuns ca vechiul toponim *Gruiu' Văcarului* să fie modificat în *Grâu' Văcarului*. De asemenea, prin analogie cu numele *Cârțişoara*, s-a produs modificarea ungurescului *Földvár – apărătoare, întăritură făcută din pământ* (**Iorgu Iordan**, 1963) – în *Feldioara*. Am notat şi prezența unui toponim modificat prin *metateză*, în hotarul satului *Grid*, unde **Vâlceaua Răchițişului* a devenit *Vâlceaua Rățichişului*.

Particularitățile dialectale reflectate în onomastica făgărăşeană vin să precizeze, considerăm noi, atât apartenența idiomului vorbit de locuitorii zonei la una sau alta din subdiviziunile limbii române, sau chiar unele realități geografico-lingvistice existente în trecut, dispărute din vorbirea curentă.

[470] Prezentăm şi variantele sub care a fost consemnat: 1601 *Possorita* (**Veress**, *Doc VI*, 378), 1630 *Posorita, Posoricza*, 1677 *Posoritza* (**Densusianu**, 15, 20, 39), 1750 *Posorata* (*c.A*), 1781 *Pojorata*, 1850 *Posorita* (*st. Tr.*), 1854 *Posorita, Pojorîta* (*Bul.* 46).

[471] **Şt Meteş**, *Situația economică a românilor din țara Făgăraşului*, p. 232

[472] **Şt. Paşca**, *op. cit.*, p. 303. Aici numele este transcris, conform normelor ortografice româneşti, *Pojoritánu*.

BCU IAŞI / CENTRU VECHI

Astfel, încercarea noastră de a încadra faptele de limbă pe care le oglindesc toponimia și antroponimia din Țara Oltului la o subdiviziune sau alta a românei întâmpină unele dificultăți, dacă nu precizăm, din start cu ce fel de componente ale acesteia lucrăm. În literatura de specialitate se vorbește, când se tratează componentele limbii române despre *dialecte* (cei mai mulți specialiști), *limbi* (**Al. Graur**, 1955, **I. Coteanu**, 1957), sau despre *„dialecte care din punct de vedere morfotic și sintactic, dar mai ales lexical, au început să depășească situația de dialect, fără însă a ajunge din acest punct de vedere la situația de limbi deosebite"*, ajungându-se la concluzia că unele subdiviziuni ale românei (*daco-româna* și *macedo-româna*) cuprind *„un număr de dialecte"*, iar celelalte (*megleno-româna* și *istro-româna*) pot fi numite *„dialecte"*, tot astfel fiind numite, în continuare primele două subdiviziuni ale limbii noastre (**Gh. Ivănescu**, *Istoria limbii române*, Editura Junimea, Iași, ediția a II-a, 2000, pp. 34-35). Discuții au existat și în legătură cu numărul componentelor limbii române, și felul în care trebuie numite: *graiuri, subdialecte* ori *dialecte*. Considerăm că opinia lui **Gh. Ivănescu** legată de aceste aspecte este cea mai apropiată de adevăr, admițând că avem, pentru *daco-română*, 4 subdiviziuni (dialecte): *muntenesc, moldovenesc, bănățean* și *crișean*, cu mai multe *subdialecte* (20) și *graiuri* (pentru întreaga problematică, inclusiv toate opiniile avansate pe această temă, vezi lucrarea citată, pp. 34-46). Singurele noastre rezerve se leagă de numirea ca *dialecte* a componentelor *daco-românei* și *macedo-românei*.

Profesorul ieșean a determinat, cel puțin pentru primele secole de după apariția limbii române, o altă distribuție teritorială și o împărțire în *„dialecte"* diferite de situația actuală (*fig. V.1*). Astfel, în jurul anului 1000, *voievodatul făgărășean* era inclus în aria *„graiurilor" munteneşti*, care se încadrau în *„dialectul" moldovenesc-muntenesc*. Chiar dacă, ulterior, spațiul pe care s-a extins limba română și diviziunile sale dialectale au suferit modificări (*fig. V.2*), *Țara Oltului* s-a menținut ca o arie cu vorbitori de *graiuri muntene*.

Așadar, în prezent, Țara Oltului se încadrează, potrivit celor amintite, la *dialectul muntenesc*, făcând parte, probabil, din aria *subdialectului ardelean de sud* (nesiguranța noastră se datorează faptului că lingvistul ieșean nu a precizat și aria de răspândire a subdialectelor și graiurilor, pe care, aflat și sub influența fostului său profesor, **Iorgu Iordan**, doar le enumeră). În aceste condiții, așa cum precizează și autorul menționat și cum o dovedește și onomastica făgărășeană, asupra zonei s-au manifestat *„multe imigrații de la nord"*, ale unor vorbitori ai *dialectului muntenesc* aparținând, probabil, *subdialectului ardelean central* (*Istoria limbii române*, pp. 44).

Facem precizarea că, deși, în urmă cu un mileniu, spațiul pe care se găseau vorbitori ai *limbii române* era mult mai vast, acesta se suprapunea, mai ales în vest și sud, dar și spre est și nord, peste ariile de distribuție ale altor limbi: polonă și slovacă – în nord-vest, maghiară – în vest, sârbo-croată – în sud-vest, greacă, albaneză și bulgară – în sud, respectiv slavă răsăriteană (continuată apoi de ucraineană) – în est și nord (distribuția actuală a dialectelor limbii române, precum și unele din aspectele menționate în acest capitol, pot fi observate în *fig. V.3*).

Dintre *faptele morfologice* întâlnite, dacă toponimele *Pârâul Şinchii (Şinca Veche)* şi *Pârâul Răchiţii* trădează influenţa moldovenească, numirea *La Gropane (Sărata)* este specific muntenească.

Ca *fapte privitoare la formarea cuvintelor* menţionăm numeroase toponime, derivate din nume de persoană (ca şi antroponime, de fapt) cu sufixul *-oi*, considerat muntenesc.(mai exact, caracteristic în Oltenia). Dintre exemple citām: *La Conţoi (Ileni), Luţoi (Luţa), Lanul Sitoi (Mărgineni)*, dintre toponime, iar ca antroponime, exemplificăm cu: *Dâmboi (Sebeş), Uscoi (Şinca Nouă), Oproiu (Glâmboaca)* etc.

În schimb, sufixul feminin, *-oaie* considerat ca moldovenesc, a creat toponime cum sunt: *La Sânghiorghioaia, La Românoaia (Ileni), Dealul Tomoaia (Galaţi-Făgăraş), Porumboaie, Huluboaie (Porumbacul de Jos), Coasta Opriştoaii (Colun), Pârâul Malderoii (Noul Român).* Dintre antroponime amintim numele *Lăzăroaie (Avrig)*, sau, în trecut, *Duboaia*[473]. În cazul toponimelor, tendinţa a fost ca aceste forme feminine să denomineze *proprietăţi, moşii* ale unor localnici care, probabil, purtau nume cu sufixul *-oi(u): *Sânghiorghioiu, *Românoiu, Tomoiu, Porumboiu, *Huluboiu* etc. Interesantă este aplicarea, în acest caz, a sufixului menţionat şi unui apelativ moldovenesc, *hulub*[474], similarul lui *porumbel* din partea de sud a ţării.

Legat de antroponime, dezvoltarea economico-socială a ţării a dus şi la aşezarea, preponderent în centrele urbane, a unor originari din sud-vestul ţării, mai exact din *Banat*, mai rar din *Oltenia*, purtători ai unor nume cu sufixele *-on(iu), - oană* (similare lui *-oi*, respectiv *-oaie*). Amintim, de exemplu: *Bogăton*[475], în perioada interbelică, la *Făgăraş, Bădiţoniu, Isfanoni/Isfănoni, Marinconi (Avrig), Danelon*[476]*, Mateoniu, Predoană, Veconi/Vékony (Făgăraş), Neidoni (Victoria).* În mediul rural am consemnat astfel de nume cu totul izolat: *Predoană* apare, astfel, şi la *Porumbacul de Jos*, iar *Veconi* – la *Comăna de Jos.*

---

[473] Atestat sub forma *Duboja*, la 1789, la *Veneţia de Jos* (**Şt. Paşca**, *lucr. cit.*, p.228).

[474] Antroponimul *Hulub* este consemnat, la 1637, la *Cârţişoara* – **D. Prodan**, *Urbariile Ţării Făgăraşului*, p. 595.

[475] *Idem*, p. 182. **Ştefan Paşca** precizează că este imigrat din *Craiova*.

[476] Probabil un derivat dintr-un *Dănilă*.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

© Ionel Boamfă – „Țara Oltului – studiu de geografie istorică cu privire specială asupra relațiilor cu toponimia". Universitatea "Al. I. Cuza" Iași, Departamentul de Geografie - CUGUAT, 2005

"DIALECTELE" LIMBII ROMÂNE (SEC IX-XI)*

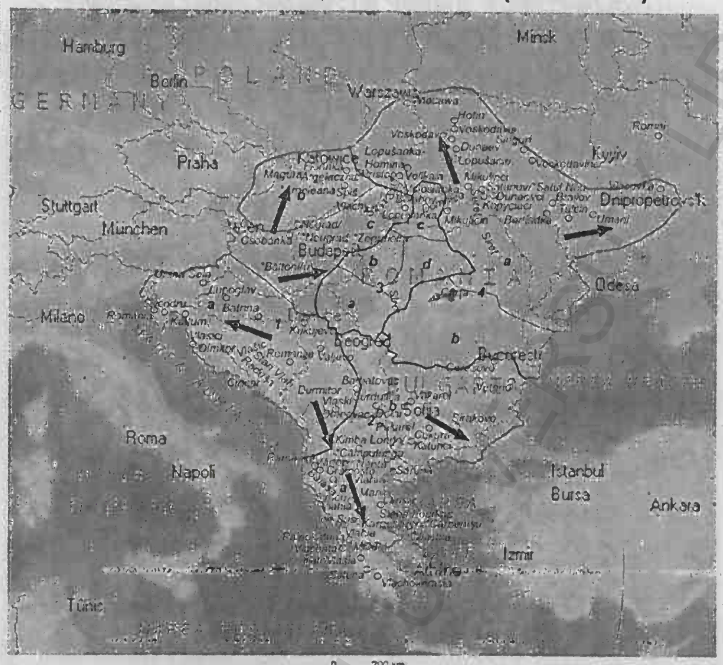

limitele teritoriului cu vorbitori de limbă română

limitele "dialectelor" limbii române

limitele subdiviziunilor "dialectelor" limbii române

direcții de migrare ale unor grupuri de români

○Vakarel ○Kattum ○Makulinci — așezări locuite de români

Romni, Voskodavnoi, Stari Vlah, Ramanită — toponime atestând prezența românilor

Domnica, Cincar, Bihasa — alte toponime create de români

voievodatul făgărășean (Țara Oltului)

"Dialectele" și graiurile limbii române:
1 - "dialectul" rotacizant
  a - "graiurile" morlace
  b - "graiurile din Carpații Nordici
  c - "graiurile" rotacizante crișene-maramureșene
2 - "dialectul" macedo-român-megleno-român
  a - "graiurile" macedo-române
  b - "graiurile" megleno-române
3 - "dialectul" bănățean-crișean-maramureșean-ardelean
  a - "graiurile" bănățene
  b - "graiurile" crișene
  c - "graiurile" maramureșene
  d - "graiurile" ardelene
4 - "dialectul" moldovenesc-muntenesc
  a - "graiurile" moldovene
  b - "graiurile" muntene

Fond hartă obținut de pe site-ul http://www.amiglobe.com

*După Gh. Ivănescu (2000)

Fig. V.1

© Ionel Boamfă - "Ţara Oltului - studiu de geografie istorică cu privire specială asupra relaţiilor cu toponimia"
Universitatea "Al. I. Cuza" Iaşi, Departamentul de Geografie - CUGUAT, 2005

DIALECTELE LIMBII ROMÂNE (SEC XIV-XVI)*

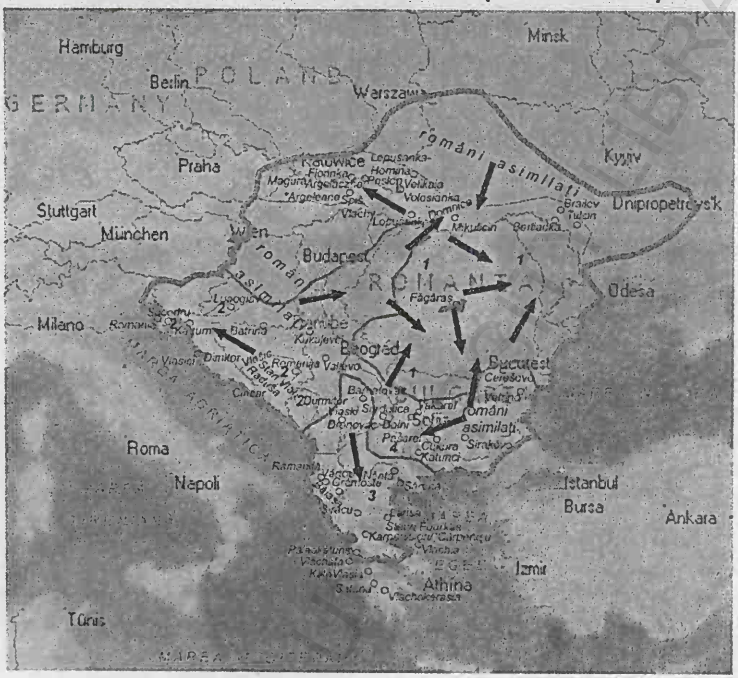

*După Gh. Ivănescu (2000)

Fond hartă obţinut de pe site-ul http://www.amiglobe.com

Fig. V.2

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

© Ionel Boamfă - "Țara Oltului - studiu de geografie istorică cu privire specială asupra relațiilor cu toponimia"
Universitatea "Al. I. Cuza" Iaşi, Departamentul de Geografie - CUGUAT, 2005

DIALECTELE LIMBII ROMÂNE (SEC XIX-XXI)*

limitele teritoriului cu vorbitori de limbă română în secolele XIX-XXI

direcții de migrare ale unor grupuri de români

așezări locuite în trecut și/sau în prezent de români

toponime atestând prezența de odinioară a românilor

alte toponime create de români

ducatul/districtul făgărășean (Țara Oltului)

toponime formate prin aglutinare

forme identice în diferite spații locuite de români

...nime derivat de la numeralul cinci (činp, șinși)

Dialectele limbii române:
1 Dialectul daco-român
2 Dialectul istro-român
3 Dialectul macedo-român
4 Dialectul megleno-român

Cifrele de pe hartă indică:
1 Câmpulung Moldovenesc
2 Câmpulung pe Ceremuș
3 Câmpulung la Tisa
4 Supiană
5 Supăduro
6 Cincul Mare
7 Cincșor
8 Șinca
9 Țânțari (Dumbrăvița)
10 Cincu-Cerna
11 Șincari (antroponim - Sâmpieni)
12 Cincă (antroponim - Pitești)

Fond hartă obținut de pe site-ul http://www.amiglobe.com

*După Gh. Ivănescu (2000), S. Puşcariu, Al. Rosetti (1986)

Fig. V. 3

Între *faptele fonetice*, vom menționa, mai întâi, *palatalizarea labialelor*, pentru care putem oferi numeroase exemple: *Dealul Ghezuinii (Comăna de Jos), Între Ghiroage (Ucea de Sus), Gyistyegyin-zsosz* (atestat de un document din 1839, **Coriolan Suciu**, 1968), adică **Ghiştea din jos/Viştea din (de) Jos.*, precum şi toponimele ce conțin pe *Róghină* şi *Chiscu'*. Adăugăm aici şi toponimele *Copchiță<*Căpchiță<Căpiță (Cuciulata)* şi *Gropchilă (Arpaşul de Sus)*, ultima – o formă intermediară între *Gropilă* şi **Grochilă*. Dintre antroponime, menționăm forma *Coptil<Copil*, la *Avrig*[477].

Înmuierea consoanelor a fost, deja, exemplificată, în cazul oiconimelor *P'erşani, Il'eni, Hârs'eni* şi *Recea*, cazurile de acest fel fiind, însă, mai multe. *Prefacerea lui* e *în* ă *şi a lui* i *în* î(â) *după anumite consoane* poate fi dovedită cu numeroase exemple: *La Țâgana, Ograda lu' Ştefanu Stoicî (Racovița), Jâbra (Avrig)*, poate şi *Zâmbrița (Vad)*, la care adăugăm, dintre antroponime, pe *Răcean (Făgăraş)*. În schimb, tot la *Racovița*, am consemnat şi locul-zis *La Țigănuşu'*, iar la *Recea* – antroponimul *Recean*. Toate exemplele din acest paragraf atestă influențe moldoveneşti.

Prefacerea lui ă *în* e *şi a lui* î(â) *în* i *după anumite consoane* este atestată de toponime ca: *Rechițea (Comăna de Jos)* şi, probabil, *Zimbrița (Vad)*, aceste realități dovedind o influență muntenească.

Există şi numeroase *fapte diverse*, atestate de onomastica făgărăşeană. Astfel, am notat, în zona studiată, toponime care fac trimitere la apelativele *ariniş* şi *arinoasă/aninoasă*. La *Grid*, de pildă, am consemnat numirea *Pădurea Arinoasă*, în partea montană a hotarului satului. De asemenea, am mai notat toponimele *La Arinişg (Gura Văii), Dosu' Arinişului (Şona), Arinişg (Sâmbăta de Jos), Arinişul (Cârțişoara), La Arinişg (Porumbacul de Sus), În Arinişg (Bradul)*, dar şi *Aninoasa (Ohaba* şi *Vâlcea)*. Se pare că *aria sud-estică* a Țării Oltului este una *rotacizantă* lucru întărit şi de prezența toponimului *Muşinoaiele* la *Dejani*[478]. Dintre celelalte toponime, formate pe baza temei *arinişg/arinoasă*, în unele cazuri – cel mai probabil în ce priveşte numele atestat la *Grid* – avem de-a face cu atestarea *substratului nisipos* al terenului, numirea respectivă

[477] Pronunția cuvântului *copil* (cu pluralul său, *copii*) este, chiar la *Făgăraş*, adesea, *copchil* (respectiv *copchii*).Aici am şi întâlnit, de fapt, antroponimul *Cochileț*, dar el s-ar putea să fie purtat de originari din alte părți ale țării (în 2004 erau doi purtători ai numelui, care nu este pomenit de **Ştefan Paşca**).

[478] Totuşi, în anii 1956 şi 1966, este consemnat, tot în apropiere de *Dejani*, un cătun numit *Muşuroaie* (contopit, în 1968, cu satul menționat). În trecut (1632 – *Mosonai*, 1758, 1789), la *Săsciori* existau purtători ai numelui *Muşunoi(u)* – **Ştefan Paşca**, *op. cit.*, p. 286 (pentru forma *Mosonai=*Moşonoi?* – **D. Prodan**, *Urbariile Țării Făgăraşului*, p.243). Şi acest fapt confirmă că partea estică a zonei este una rotacizantă. Astăzi, numele este atestat doar la *Făgăraş*, unde, pe lângă forma amintită, apare şi *Muşinoi* (imigrați de la *Jibert*).

plecând de la apelativul românesc vechi, de origine latină *arină*[479]. Acesta se mai păstrează azi în vorbirea curentă doar la *românii din Transnistria.*

Ţinând cont şi de alte atestări ale unor forme rotacizante – ca *viezune* –, coroborate şi cu informaţiile documentare din secolul al XVII-lea, aceste fapte confirmă aşezarea în Ţara Oltului a unor *români rotacizanţi* veniţi din *Munţii Apuseni.* Aceste deplasări s-au realizat în a doua jumătate a secolului al XIII-lea şi în veacul următor[480]. Onomastica vine să confirme faptul că au existat astfel de legături: de pildă, antroponimul *Moga*, frecvent în *Apuseni*, este prezent şi în Ţara Oltului – la *Perşani, Bucium; Toderiţa, Hârseni, Copăcel, Făgăraş, Luţa, Săvăstreni, Iaşi, Dridif, Ludişor, Voila, Cincşor, Lisa, Breaza, Victoria, Arpaşul de Sus.* S-au produs şi mişcări în sens invers, dovedite de prezenţa a numeroşi purtători ai numelui *Olteanu*, dar şi a satului *Olteni* (judeţul Alba).

Numele *Hodohină* şi *Hodoghină* – însemnând, probabil, *loc unde se găsesc castori* –, înregistrate la *Râuşor, Breaza, Voivodeni* şi *Cincşor*, derivă din apelativul **hodovină*, fiind vorba tot de *palatalizarea labialelor.*

La *Hurez* am notat atât locul-zis *În Jarişte*, cât şi toponimul *Zarişte.* La *Sâmbăta de Sus* am înregistrat *Fântânița Purcarului*, dar la *Ungra* – locul numit *Porcărie.* Şi antroponimia evidenţiază aceste diferenţieri, consemnând, în trecut, antroponimul *Purker (Săvăstreni*, 1632*), Purkairul (Beclean*, 1632*), Purkaira (Galaţi*, 1632)[481], *Purcar* (*Lisa*, 1721-1722)[482], iar azi numele *Purcar(i)u/Purcaraşu/Purcărescu* la *Făgăraş* (unde am consemnat şi formele *Purcărea* şi *Purcărin), Victoria* şi *Avrig,* iar pentru antroponimele ce pleacă de la tema *porcar* am notat, în trecut, forma *Pozkarul* (probabil **Porcarul*)[483] la *Drăguş* (1632), *Porcar* – la *Copăcel, Oprea-Cârţişoara, Ileni, Ludişor*[484], în timp ce *Porcariu* se regăseşte, astăzi, doar la *Crihalma.*

Am notat la *Avrig* numele *Pe Obreja*, la *Viştea de Jos – Sub Obrejini*, dar la *Beclean – Sub Obreajă.* Dacă toponimele *Rude (Şona), Ruda Mare* şi *Ruda Mică (Şinca Nouă)* sunt de sorginte munteneasca, în schimb locul numit *La Ridiş (Luţa)* şi, mai ales, *În*

---

[479] Acest fapt este confirmat şi de alcătuirea geologică, în această arie aflându-se *depozitele de fliş* din sudul *Carpaţilor Orientali*, alcătuite din *gresii, marne* şi *argile.* În alcătuirea depozitelor sedimentare grezoase se găsesc *pietrişuri şi nisipuri* cimentate (*Atlas RSR*, 1972-1979).

[480] **Gh. Ivănescu**, *op. cit.*, p. 466, inclusiv nota infrapaginală 1.

[481] **D. Prodan**, *Urbariile Ţării Făgăraşului*, p. 242, 247, respectiv 249. Explicaţii în legătură cu *epenteza lui i* – vezi mai jos.

[482] **Şt. Meteş**, *lucr. cit.*, p. 88.

[483] **D. Prodan**, *lucr. cit.*, p. 235.

[484] **Şt. Meteş**, *op. cit*, p. 34, 48, 90, 94. Interesantă prezenţa, la *Ileni*, a ambelor forme.

Rede (Viştea de Sus), par să amintească de moldovenescul *rediu=„pâlc de pădure, dumbravă"* (**Iorgu Iordan**, 1963).

Menționăm şi toponimele *Zăpazi (Cincşor)* şi *Zăpodii (Galați-Făgăraş)*, având sensul de *„platou pe o colină sau un munte; platou apărat de coline înalte"*. Acesta are o circulație generală la nivelul țării, deşi se menționează, izolat, şi proveniența exclusiv moldovenească a apelativului (**Dané**, citat de **Iorgu Iordan**)[485]. În ceea ce priveşte numirile *Zimbrița* (*harta topografică românească*, 1937-1939)/*Zâmbrița* (*harta topografică românească*, 1973)[486], din hotarul satului *Vad* este vorba fie de un toponim provenind din slavul *zo^{n}brŭ* (**Iorgu Iordan**, 1963), fie cu forma românească a latinescului *Pinus cembra – zâmbru*, diminutivată. Având în vedere condițiile naturale în care vegetează *zâmbrul* – în spațiul montan, spre limita superioară a pădurii de conifere, opinăm că numirea corectă este cea de pe harta interbelică, aceasta făcând referire, în acest caz, la prezența, izolată, odinioară, a *zimbrului*.

Mai menționăm şi prezența unor antroponime care – inițial ca porecle, probabil – pornesc de la apelative muntean, respectiv moldovean ce definesc aceeaşi realitate concretă. Astfel, în 2004, am consemnat antroponimele *Pruna/Prună/Prunel/Prunescu* – la *Şercaia, Făgăraş, Dridif, Avrig, Lotrioara* şi *Turnul Roşu*[487], respectiv *Parja/Pârjă* – la *Crihalma*[488] şi *Victoria, Perjun* – la *Avrig*.

La *Cuciulata*, cu prilejul anchetei toponimice am notat toponimul *Balta Proichii*, un loc numit *Proica* înregistrând şi la *Ungra*. Credem că ambele toponime vorbesc despre *terenuri aparținând* unor localnici, numiți *Proica*, variantă, cu *epenteză lui i*, a antroponimului *Proca*. Acesta din urmă era consemnat, în trecut la *Făgăraş* (1747), *Drăguş* (1930) şi *Comăna de Sus* (1633, aici, în forma *Prokoj=*Procoiu*)[489]. Astăzi nu mai este consemnat.

Gh. Ivănescu (2000) susține, pe baza analizei idiomurilor aparținând limbii române vorbite atât pe actualul teritoriu al României, cât şi în Balcani, că prezența acestei particularități

---

[485] *Toponimia românească*, p.560.

[486] Respectând ortografia din acea vreme, toponimul trebuie notat *Zîmbrița*. Probabil, avem de-a face, din nou, cu o eroare.

[487] Cei mai mulți purtători, peste jumătate din cei 128, s-au consemnat la *Şercaia*. Potrivit lui **Ştefan Paşca**, *lucr. cit*, p. 307, în trecut, pe lângă *Şercaia* (unde au fost consemnați purtători ai numelui la 1766 şi 1930), mai era prezent numele la *Şinca Veche* (1726), *Vaida-Recea* şi *Făgăraş* – aici venind de la *Şercaia* (1930). Este folosit, ca supranume (familial) la *Oprea-Cârțişoara*, respectiv *Mândra* (în forma *Prune* – supranume colectiv aplicat celor din *Şona*).

[488] Aici numele *Parja* a fost consemnat pentru unul din copii absolvenți ai clasei a VIII-a, în 2001 (site-ul www.admiterea2001.ro). În listele cu alegători din 2004 nu figurează nici un purtător al acestui nume în localitatea menționată, ceea ce înseamnă ori că familia acestuia va fi plecat între timp, ori că cei în grija căruia se află poartă alt nume.

[489] **Şt. Paşca**, *lucr. cit*, p. 307.

lingvistice s-ar explica, pentru unele zone ale ţării – în ceea ce ne priveşte, pentru Ţara Oltului – prin *migrarea unor „români cu graiuri de tip meglenoromân"* la nord de Dunăre[490]. Fenomenul s-ar fi produs prin secolele XII-XV, cu un maxim în veacurile XIII-XIV.

Să vedem, acum, măcar pentru zona studiată, ce argumente există în favoarea acestei idei. Mai întâi, considerând că *epenteza lui i* dovedeşte acest lucru, pe baza analizei datelor statistice, secvenţiale, oferite de *urbariile* din secolul al XVII-lea şi *conscripţiile* din cel următor, rezultă că purtătorii numelor de acest fel erau, în jurul anului 1640, *177*, iar la 1721-1722 – doar *40*. Raportat la populaţia totală, estimată pentru cele două momente la 24169 locuitori, respectiv 29326 persoane, ponderile sunt mai mult decât modeste: *0,73%* în 1640, respectiv *0,14%*[491]. Situaţia ar fi asemănătoare şi astăzi, când, din cei 95998 locuitori al căror nume era consemnat în 2003-2004 în listele cu alegători, numărul purtătorilor unor asemenea nume este de *30*, reprezentând *0,03%*. Chiar şi numărul localităţilor în care se manifestă acest fenomen a scăzut continuu, de la 20 în secolul al XVII-lea, la 7 în următorul şi 10 în prezent (dintre care 4 nu au putut fi luate în discuţie, deoarece fie nu dispunem, pentru perioadele anterioare, de informaţii legate de antroponimia lor – cazul aşezărilor *Avrig, Turnul Roşu* şi *Boiţa* –, fie nici nu existau atunci – oraşul *Victoria*)[492].

---

[490] *Istoria limbii române*, p. 406-408, inclusiv nota infrapaginală 1 de la pagina 406.

[491] Precizăm ca toate valorile absolute şi procentuale prezentate pentru secolele respective se bazează, ca şi totalul populaţiei pentru 1640, respectiv 1721-1722, pe estimări, după aceeaşi modalitate de calcul.

[492] Numele consemnate în *urbariile* publicate de **D. Prodan** sunt: *Maires (*Maireş), Ztainaza (*Stăineasa) – Cuciulata, Olairul – Comăna de Jos, Juuoina (*Ioainea), Ztaina(s)za (*Stăineasa), Mainaza (*Măineasa) – Veneţia de Jos, Hoiszu (*Hoisu) – Vad, Floira, Bukuirasza (*Bucuireasa) – Ileni), Piczioira (*Picioirea), Purkaira (*Purcărea) – Galaţi-Făgăraş, Kosokairo (*Cojocairu) – Făgăraş, Pazkairul (*Pascairul), Purkairul (*Purcairul), Romainaza (*Românească) – Beclean, Moldovainul – Luţa, Salayrul (Şalairul) – Voila, Pittairul (*Pitairul) – Săvăstreni, Draiczul (*Draiciul) – Săsciori, Romoinaza (*Românească) – Beşimbac/Olteţ, Maÿniasza (*Măineasa) - Lisa, Ztainaza (*Stăineasa) – Drăguş, Rumainaz (*Rumâneasa), Salairul (*Şalairul), Draicziul (*Draiciul), Jejnoia (*Ioinoaia), Nistoirasza (Nistoireasa) – Ucea de Jos, Moira (*Moirea), Romoinaza (*Românească) – Ucea de Sus, Mainaze (*Măinase) – Porumbacul de Jos, Komainaz, Komoinaz (*Comăineasa), Glosairul (*Glăjairul) – Porumbacul de Sus* – toate nume de familie, precum şi *Oÿna (*Oinea)* – prenume consemnat la *Comăna de Sus (Onea* este frecvent la *Veneţia de Sus*), *Mayrie* Riuoye (**Mairia* Râoaia), văduvă din *Corbi*, şi *Ztainaza* Kireuola (**Stăineasa* Chiravola) – *Scoreiu*, cu numele de botez afectat de această particularitate. *Conscripţiile* oferite publicului de către **Şt. Meteş** prezintă următoarele antroponime: *Mairul (*Maire* sau *Mairul?), Fuira (*Fuirea) – Cuciulata, Mairul – Şinca Veche, Floiri (*Floirii*, ca genitiv pentru *Floirea*) – Ileni, Draitsul (*Draiciul) – Ucea de Jos, Floire (*Floirea) – Porumbacul de Jos, Maire (Porumbacul de Sus)* – ca nume de familie, la care adăugăm *Floira* Lanca (**Floirea/Floairea* Lanca) – *Bucium*, drept nume de botez (în paranteze, cu semnul * am trecut şi pronunţia românească probabilă, transcrisă conform normelor ortografice actuale). Numele de acest fel, consemnate în prezent sunt: *Buzeiche* –

Ca o particularitate, se remarcă faptul că, măcar în parte, respectivele nume trebuie să fi fost anterior *nume de botez – Stăineasa, Ioainea, Nistoireasa, Măineasa, Floirea, Reveica* – sau *porecle – Draiciul, Picioirea.* În trecut s-a remarcat şi prezenţa antroponimelor legate de *ocupaţii* în rândul acestor nume: *Şalairul, Purcairul, Cojocairul* etc. De asemenea, şi unele antroponime ce reflectă *originea geografică a locuitorilor* au fost atinse de această particularitate, cum este cazul numelui *Moldovainul*, în trecut, sau *Boidocan*, astăzi. De fapt, ţinând cont de faptul că, indiferent care va fi fost zona unde se va fi folosit *epenteza lui i*, apariţia acestui fonem într-un antroponim ce arată originea din *Moldova* (unde fenomenul este inexistent), arată că modificarea se producea, probabil, *la sosirea în Ţara Oltului a originarilor din acea zonă* şi, dacă cel care nota numele se număra printre locuitorii zonei care vorbeau în mod obişnuit astfel – pronunţând *roichie, streiche, uinchi, oichi* – etc, modificarea antroponimului era consfinţită şi oficial. Faptul că au existat continuu vorbitori care folosesc *epenteza lui i*, este confirmat şi de faptul că astfel de nume au continuat să existe, deşi antroponimele care au această particularitate au fost, succesiv, mereu, altele – exceptând numele apropiate de formele **Mairul/*Maire(ş)* şi **Floirea*, care se regăsesc în ambele înregistrări, în perioada 1630-1722 –, mai adăugăm aici şi faptul că, în localităţile unde se regăsesc aceste nume, circulă în paralel şi formele fără epenteză: *Olarul* – la *Comăna de Jos, Juuona (*Ioanea)* – la *Veneţia de Jos, Hozzul (*Hosul)* – la *Vad, Flora (*Florea)* – la *Ileni* – în trecut sau *Lechiţă, Buzeche* – la *Şona, Reveca* – astăzi.

Menţionasem anterior şi existenţa, în paralel, în nord-estul zonei, atât a antroponimului *Prokoj (Procoi)*, la *Comăna de Sus* – derivat cu un sufix muntenesc *-oi* din *Proca* – şi, atestată toponimic la *Ungra (Proica)* şi *Cuciulata (Balta Proichii)* – a variantei numelui cu *i epentetic.* Faptul că această modifcare trebuia *„ratificată"* şi de autorităţi este dovedit de următorul exemplu: în 1632, la *Voila*,se înregistrează numele *Mihaile Salarul*, apoi, la 1637, este menţionat *Mihaila Salayrul (Mihăilă Şalairul)*, pentru ca, 3 ani mai târziu, numele să fie notat, iarăşi, fără *i epentetic: Mihaila Salarul.* La *Săvăstreni*, în 1632, *Algia Pittairul (*Aldea Pitairul)* era chiar *judex (jude)* în sat (**D. Prodan**, 1970).

Prezenţa – la mijlocul veacului al XVII-lea –, în mai multe aşezări a antroponimului **Romăineasa/*Rumăineasa (Beclean, Beşimbac, Ucea de Jos, Ucea de Sus)*, cu sens etnic, credem noi, este încă o dovadă în plus a venirii purtătorilor acestor nume – şi al

---

Şona, Hurez, Făgăraş, Leichiţă – Hârseni, Făgăraş, Mâinea – Făgăraş, Rebeica – Ucea de Sus, Arpaşul de Sus, Tumul Roşu, Reveica – Victoria, Balaiban – Avrig, Mihalaiche – Mârşa, Boidocan – Boiţa, cu precizarea că *Reveica*, de pildă, a fost consemnat şi ca nume de botez (*Părău*).

altora, care prezintă *epenteza lui i* –, ori a strămoşilor lor, dintr-un spaţiu unde, spre a se deosebi de celelalte etnii, trebuiau să utilizeze inclusiv antroponimia pentru precizarea apartenenţei naţionale. Cum în Ţara Oltului şi la acea vreme, în aşezările menţionate – ca, de altfel şi în majoritatea celorlalte – românii erau majoritari, nu avea nici un rost ca astfel de nume să se fi format aici şi nici la sud de Carpaţi (în ideea că migraţia spre zona studiată a pornit de acolo), deoarece spaţiul munteano-oltean era şi la acea vreme chiar mai omogen etnic decât sudul Transilvaniei. Spaţiul balcanic, în schimb, era deja, la acea vreme, de câteva secole, puternic mozaicat etnic.

Credem că atestarea numelui **Comăineasa* la *Porumbacul de Sus*, se leagă şi de relaţiile strânse cu *cumanii*, fie ei de la nordul, sau de la sudul Dunării. În secolul al XII-lea, răscoala românilor balcanici – căreia i s-au raliat şi bulgarii – a fost condusă de doi fraţi, români, *Petru* şi *Asan*. Al doilea nume este de proveniență *cumană*. Cumanii controlau la acea vreme spaţiul extracarpatic moldavo-muntean şi, atunci când răsculaţii balcanici au cerut sprijinul lor contra bizantinilor, au fost ajutaţi. Situaţia de la conducerea statului balcanic – cu ţarii din familia *Asăneştilor*, români purtând nume cuman – este asemănătoare celei din Ţara Oltului, care va fi avut un voievod, poate, tot cuman, sau purtând măcar un nume cuman, înaintaş al lui *Negru Vodă*. Cele două entităţi, care erau vecine şi cu *„Cumania"* situată la exteriorul Curburii Carpaţilor vor fi avut legături cu aceasta şi, având aceleaşi elemente etnice în componenţă – români şi cumani, în Balcani – şi slavi, dar şi un inamic comun, Regatul maghiar, ajuns, în prima parte a secolului următor la apogeu, este posibil să fi încercat să coopereze. De fapt, dacă voievodatul făgărăşan „încăleca" munţii în jurul anului 1200, se învecina cu, sau era foarte aproape teritorial de spaţiul peste care se întindea *„Cumania"*. Dacă *Asăneştii* au cerut, de la începutul răscoalei lor, ajutor *cumanilor* – şi *românilor* – vecini cu ei la nord de fluviu, cu atât mai mult va fi încercat să colaboreze voievodatul făgărăşean, ţinând cont că acesta este şi secolul în care, măcar până la invazia tătară, Ţara Oltului a fost cel mai ameninţată cu dispariţia de către regalitatea maghiară.

Numărul mare de antroponime cumane şi prezenţa, în apropiere, la *Cârţa-Scoreiu*, a nucleului politico-religios al Ţării Oltului, în jurul anului 1200, dar şi toponimele având această origine situate în aria actualelor comune *Ucea, Arpaşul de Jos* şi *Cârţa*, ne îndreptăţesc să credem că, la acel moment, fie cumanii conduceau voievodatul, având şi cooperarea elementului românesc majoritar, fie, aflaţi deja în curs de asimilare, dar, încă, deţinând poziţii însemnate în ierarhia politică a voievodatului, au contribuit, după puteri, la rezistenţa Ţării Oltului în faţa Regatului maghiar.

Adăugăm că, şi în estul zonei – în aria actualei comune *Comăna* –, rupt de voievodatul făgărăşean prin amputările efectuate

la începutul secolului al XIII-lea, cumanii deţineau un rol însemnat, dovadă fiind şi onomastica ce face referire la ei, păstrată până astăzi. Aşa cum o arată utilizarea şi la sud de fluviu a antroponimiei cumane, ca şi prezenţa, până în zilele noastre a unor toponime având o asemenea origine – *Kumanovo (Macedonia), Kozlodui (nordul Bulgariei)* –, acest element etnic avea, încă, un rol important şi în cadrul Imperiului româno-bulgar. Încât, după întemeierea Ţării Româneşti – probabil de către cumanul *Negru Vodă*, plecat din *Făgăraş* şi, credem noi, cu un sprijin important primit nu doar din partea conducătorilor şi populaţiei formaţiunilor prestatale sud-carpatice anterioare, ci şi de la balcanicii care, din motive diverse (**Gh. Ivănescu**, 2000) au trecut la nord de Dunăre – după ce voievozilor munteni li se va recunoaşte statutul de conducători ai unui stat independent –, cum menţionasem că elementul românesc balcanic trecuse la miază-noapte de fluviu şi în speranţa că va găsi noi terenuri pentru păşunat turmele proprii, unora dintre aceşti emigraţi (români, slavi, dar şi cumani) li s-au oferit pământuri în Ţara Oltului. Astfel se poate explica şi prezenţa toponimelor de origine cumană din nord-estul Ţării Oltului, dar şi atestarea, cu precădere în estul, sudul şi vestul zonei studiate, a purtătorilor antroponimelor cu *i epentetic*[493].

Originea balcanică a unor români este dovedită şi de unele toponime, sau antroponime, direct – *Valea Scheaului, Scheauţa – Ungra* [494], antroponimul *Schiau/Şchiau – Făgăraş*, sau indirect: *Braniştea Urăşei* – sat dispărut, aproape de *Vad, Urăşa* – apă ce şi-a păstrat numele, care traversează acelaşi sat, numele de familie *Miloşan* – atestat atât în trecut la *Dejani*[495], *Vaida-Recea, Berivoii Mari* (imigrat din *Dejani*), *Netotu, Făgăraş* (imigrat din *Dejani* şi din *Câmpulung-Muscel*), în 1930[496], cât şi astăzi – la *Dejani, Berivoi, Netotu/Gura Văii, Săsciori* şi *Făgăraş*. Tot despre o populaţie balcanică, reprezentată nu obligatoriu, nu integral, de etnici *sârbi*, pare să vorbească şi locul numit *Sârghina – Comăna de Jos*[497]. În acelaşi sens, am extras şi analizat şi antroponimia care se referă la o *origine etnică balcanică*, consemnată în secolele trecute. Astfel, antroponimul *Sârbu* (notat în formele *Zirbul – Vad, Sarbe – Arpaşul*

[493] Pentru a vedea contribuţia românilor din exteriorul viitoarelor voievodate medievale la întemeierea Ţării Româneşti şi a Moldovei vezi şi **A. V. Boldur**, *Istoria Basarabiei*, p. 95-122.

[494] Tot aici am notat toponimul *Auş*, termen folosit de macedo-români pentru a desemna un *om în vârstă, bătrân* (**Gh. Ivănescu**, *op. cit.*, p. 247).

[495] În aceste condiţii să fie, cumva, chiar numele *Dejanilor*, unul de origine balcanică (sârbească)?

[496] **Şt. Paşca**, *op. cit.*, p. 281.

[497] Un *Sârbinul* se găseşte şi în *Ţara Loviştei – Câineni* (**Costea Marinoiu**, *Toponimia Ţării Loviştei*, p. 161-162), chiar aproape de extremitatea sud-vestică a Ţării Oltului, arătând o posibilă migraţie dinspre spaţiul balcanic spre zona studiată de noi, prin Oltenia.

de Jos) totaliza, la 1640, 22 de persoane, fiind depăşit, uşor de purtătorii numelui *Grecu* – 25 locuitori. După circa 8 decenii, purtătorii numelui *Sârbu* aproape că nu mai erau înregistrați – doar 10 reprezentanți, consemnați la *Sâmbăta de Sus* (cu precizarea că avem de-a face cu *vagabonzi*, respectiv *Făgăraş* – unde este vorba de *negustori*). Cum, tot la *Făgăraş*, în aceeaşi vreme sunt atestați şi *negustori „greci"*, despre care am văzut deja că erau, de fapt, *aromâni* (**Al. Bărbat**, 1938), este posibil ca, în deplasările lor comerciale spre sudul Transilvaniei, aceşti români balcanici să fi antrenat şi *sârbi* (de această dată credem că este vorba, în cazul lor, numai de astfel de etnici slavi sud-dunăreni). Aceşti *„greci"* aveau şi o uliță a lor, numită, în acea vreme, a *Grecilor*, sau a *Negustorilor* (actuala stradă Ion Codru-Drăguşanu). Antroponimul *Grecu* număra, la 1721-1722, 70 de reprezentanți, care, în afara oraşului de pe Olt, se mai găseau la *Şinca Veche, Ohaba, Râuşor, Sebeş, Beşimbac, Streza-Cârțişoara*. La 1640, apar, izolat, şi *bulgari*, dacă antroponimul *Bulgar*, de la *Voila* (1637) are acest sens[498, 499].

Ruperea definitivă a contactului între românii nord-dunăreni şi cei balcanici pare să se fi produs la finele veacului al XV-lea-începutul celui următor, prin emigrarea unei mari părți a elementului românesc de la sud de Munții Balcani şi din spațiul dintre oraşul *Niš* şi teritoriul Macedoniei şi prin asimilarea celor puțini rămaşi. Aşa încât, credem că, în secolul al XVII-lea, purtătorii numelui *Sârbu*, chiar sârbi să fi fost la aşezarea lor în zonă, se vor fi asimilat, sau se vor fi aflat într-un avansat stadiu de asimilare. În aceste condiții, este explicabilă scăderea numărului celor ce poartă acest nume în prima

---

[498] Căderea sub otomani a spațiului locuit de bulgari şi faptul că statul sârb a mai dăinuit câteva decenii, a făcut ca, timp de câteva secole, prin *sârbi* să se înțeleagă, la nord de Dunăre, *toți slavii balcanici, în general*. Această percepție a dăinuit până în secolul al XVIII-lea, dacă nu chiar al XIX-lea, reflectându-se şi în onomastică, până în zone îndepărtate de Balcani, situate chiar dincolo de Nistru. Astfel se explică puținătatea, sau chiar inexistența, după 1700, a oricăror referințe onomastice la *bulgari*. Vezi şi considerațiile lui **Gh. Ivănescu**, *op. cit.*, p. 460.

[499] Prezența unor *bulgari* şi în alte spații ale Transilvaniei este atestată, toponimic, la vest şi la nord de Țara Oltului. Astfel, în județul *Alba*, citățm satul *Cergăul Mic*, atestat documentar în 1303 (numit în maghiară şi – *Bolgarcserged=Cergăul Bulgăresc*), iar în sudul județului *Harghita*, aproape de *Odorheiul Secuiesc*, se găseşte aşezarea *Bulgăreni*, având prima atestare documentară, aproximativă, în 1566 (în maghiară numele este *Bogárfalva*, de la care, pentru scurt timp, după Unirea din 1918, forma românească uzuală a fost *Bulgarfalău*). Anii de atestare documentară ai celor două localități menționate vin să confirme migrarea la nord de Dunăre a unor balcanici – români, dar şi bulgari – inclusiv în Ardeal, în secolele XIV-XVI. Cum atestările documentare vin, de regulă, mai ales pentru vremurile mai vechi, să confirme ceva deja existent, credem că putem considera că începutul acestor migrații se situează în veacul al XIII-lea. Printre motivele acestor deplasări (în cazul românilor balcanici, cel puțin, se număra şi faptul că ținuturile din Tracia unde ei mergeau cu turmele la iernat, rămăseseră, după apariția Imperiului româno-bulgar (1185), în cadrul Imperiului bizantin (**Gh. Ivănescu**, *lucr. cit.*, p. 375, inclusiv nota infrapaginală).

parte a secolului al XVIII-lea. Emigrația românească balcanică rămâne să mai fie reprezentată doar prin aromâni – şi mai ales prin *chervangii* care asigurau desfăşurarea unei mari părți a comerțului *Porții otomane* cu Europa Centrală. Acesta este, de fapt, secolul în care comerțul aromânesc atinge apogeul, lucru ce se va reflecta şi în plan demografic şi cultural, în special prin dezvoltarea *Moscopolei*, un oraş cu câteva zeci de mii de locuitori, cu Academie şi o viață spirituală şi ştiințifică înfloritoare. Războaiele ruso-austro-turce, purtate şi pe teritoriul balcanic al Împărăției otomane şi, pe acest fond, care a afectat şi comerțul realizat de aromâni, distrugerea de către *Paşa Tepelena* din *Ianina* a *Moscopolei* nu va face altceva, spre finele acestui secol şi, mai ales în următorul, decât să sporească numărul aromânilor stabiliți la nord de Dunăre, de această dată ca *bejeniți*, inclusiv în Ardeal.

În acest context se explică şi consemnarea acelor negustori la *Făgăraş*, dar şi prezența, sub numele de *„grec"* tot a unor români şi în celelalte aşezări unde am notat acest nume. Astfel, de exemplu, la *Sebeş*, pe lângă purtătorii numelui *Grec(ul)*, este menționat şi un *lăutar*, confirmat şi de un antroponim, dar într-o formă specific aromânească – *Alautar*.

Acest nume poate, la rândul lui, să fie pus în legătură cu un altul, legat tot de cântăreții la un alt instrument, care aveau un anumit rol cultural-artistic în viața din secolele trecute a locuitorilor Țării Oltului: *cimpoierii. Cimpoiul*, un instrument muzical ce va fi având – fie fiind autohton, fie adus de *celți* (care îl folosesc şi azi, de pildă, în *Scoția*) – o vechime multi-seculară în spațiul carpato-balcanic, a rămas, în această regiune, un instrument caracteristic mai mult popoarelor balcanice, fiind considerat instrument național pentru bulgari. Chiar dacă aria sa de răspândire s-a restrâns mult, el mai este prezent, la sârbi, macedonenii slavi şi chiar şi la români – şi nu doar la cei balcanici (aromâni, sau daco-români situați imediat la sud de Dunăre), ci şi la nord de fluviu, în sudul României. Faptul că, odinioară, *cimpoiul* avea o arie de răspândire mult mai mare este demonstrat şi de numărul mare atât al purtătorilor numelui *Cimpoier(u)*, cât şi al localităților din Țara Oltului unde era şi/sau este prezent[500]. Din nou, se remarcă o continuitate în prezența sa în aproximativ aceleaşi unități administrative actuale, situate, mai ales, în estul zonei studiate, între ele distingându-se *Şercaia*, cu o

[500] **Şt. Paşca**, *lucr. cit.*, p. 205, menționează, pentru vremurile trecute, prezența antroponimului la *Şercaia – Cimpoiér* (1930), *Vad – Csimpoierul* (1722), *Mărgineni – Csimpojer* (1726, 1758), *Sebeş – Csimpojer* (1758), *Porumbacul de Jos – Csimpoiar, Csimpojer* (1680, 1688). Astăzi, se înregistrează formele *Cimpo(i)er(iu)/Şimpoer* la *Bogata Olteană, Hoghiz, Cuciulata, Lupşa, Venetia de Jos, Perşani, Vâlcea, Şinca Veche, Şinca Nouă, Făgăraş, Netotu/Gura Văii, Berivoi, Sâmbăta de Jos, Cincşor, Rucăr, Viştea de Jos, Drăguş, Ucea de Jos, Victoria, Arpaşul de Jos, Avrig, Sebeşul de Sus (figurile V. 5 şi V. 6).*

prezență neîntreruptă a antroponimului, *Porumbacul de Jos* (în secolele trecute), *Hoghizul, Vișțea* și *Ucea* – în prezent. Subliniem și posibila migrare a acestor *cimpoieri* dinspre așezările comunelor *Șercaia*, sau *Hârseni*, spre cele din comunele *Șinca* și *Șinca Nouă*, dinspre cele din comuna *Hârseni*, către așezări din comuna *Recea*, sau dinspre *Porumbacul de Jos*, către *Arpașul de Jos*, sau *Avrig*.

© Ionel Boamfă - "Țara Oltului - studiu de geografie istorică cu privire specială asupra relațiilor cu toponimia" Universitatea "Al. I. Cuza" Iași, Departamentul de Geografie - CUGUAT, 2005

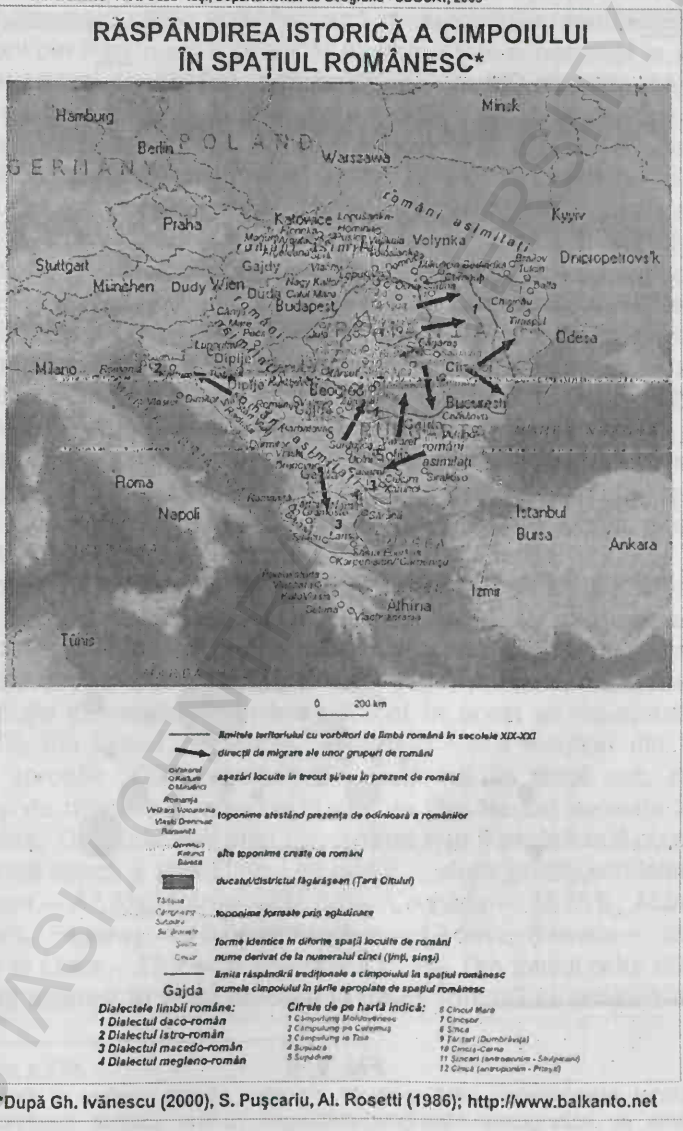

*După Gh. Ivănescu (2000), S. Puşcariu, Al. Rosetti (1986); http://www.balkanto.net

Fig. V. 4

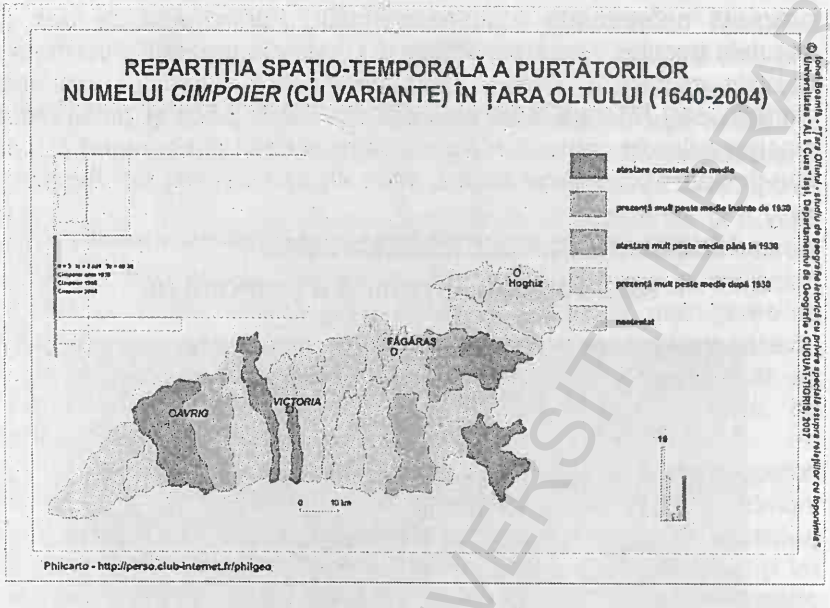

Fig. V. 5

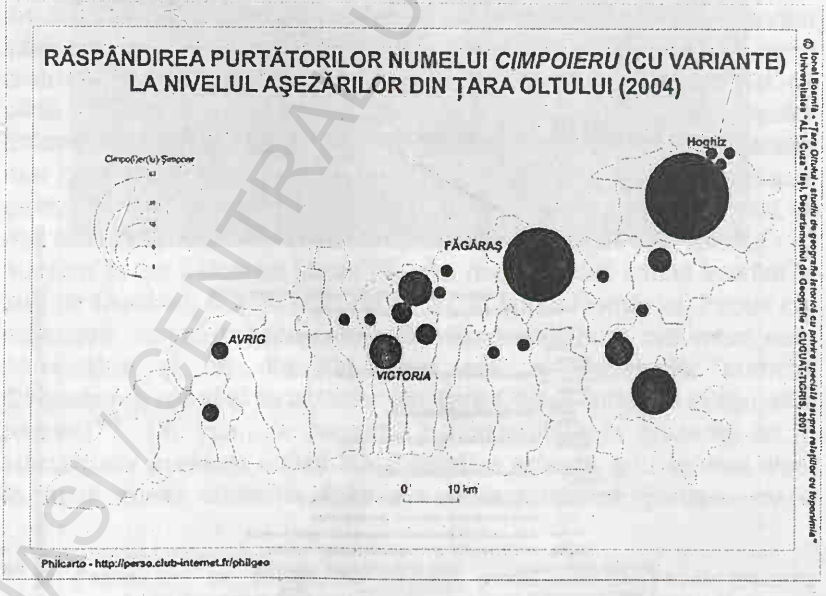

Fig. V. 6

Și, ca să încheiem aceste considerații de natură etno-folclorică, mai aducem ca un posibil argument în sprijinul migrării

BCU MSI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

unei părți din populația românească balcanică la nord de Dunăre, numele pe care îl poartă unul din cele mai răspândite dansuri populare românești, *sârba*.

Am mai consemnat, însă, tot în proporții modeste, și alte nume care, într-un fel sau altul, pot veni în sprijinul ipotezei antemenționate. Astfel, la jumătatea veacului al XVII-lea, am consemnat în Țara Oltului și purtători ai numelui *Dragoman*, care se leagă de *dregătorii ale Înaltei Porți*, semn că, fie cei care-l purtau, fie înaintași ai lor, veniseră oarecum în legătură cu autoritățile otomane, putând proveni din Peninsula Balcanică. Acesta a fost consemnat la *Grid* și la *Săvăstreni*. Probabil și numele *Donauicze (*Dunavețea*, probabil) – consemnat tot acum la *Grid* și *Danuvoie (*Dunăvoaie)* – atestat la *Arpașul de Sus* la 1721-1722 să se refere tot la originari din Balcani, dar din părțile dunărene ale peninsulei, locuite de populație de limbă slavă. Tot malul drept al fluviului însă, de la Belgrad în aval era – și este în bună măsură și astăzi – populat și de români, și, cum toponimia și chiar antroponimia din aceste zone are un aspect slav evident, se prea poate să avem de-a face tot cu români balcanici. În perioada interbelică, la *Sâmbăta de Sus* este consemnat un *Bitoleanu*[501]. Și astăzi am consemnat unele antroponime care sunt specifice populației românești de la sud de Dunăre: *Beza – Mândra, Caloian, Carainachi, Carapetru, Carastoian – Făgăraș* (ultimul – și la *Cârțișoara*), *Căraene – Victoria, Frangoglu – Avrig, Machedon – Colun.* Adăugând și aceste nume la datele prezentate anterior, rezultă că numărul, respectiv ponderea purtătorilor unor nume de (posibilă) sorginte balcanică ar fi, pentru 1640, 1721-1722 și 2004, de, respectiv: *195 persoane* și *0,8%, 45* și *0,15, 44* și *0,05%*[502].

Aplicând, aceeași rată de diminuare a ponderii acestor persoane în intervalul 1640-2004 – care este de 0,05% anual – și anterior acestei perioade, până spre 1400, procentul vorbitorilor de graiuri *de tip megleno-român* ar fi fost în acest an de aproximativ 10,18% din totalul populației, totalizând 1013 locuitori din totalul celor aproape 10000 estimați. Se confirmă, în acest caz, curenții intenși de migranți români de la sud de Dunăre din secolele XIII și, mai ales, XIV. Cele mai mari concentrări s-ar fi regăsit mai cu seamă în partea estică a Țării Oltului, în aria actualelor unități administrative *Beclean – 47,6%, Părău – 36,83%, Comăna – 26,55%, Mândra – 17,45%, Făgăraș – 16,06%, Hoghiz – 13,58%, Șercaia – 12,89%*, dar și la *Ucea – 37,2* și la *Viștea – 13,13%*. Din totalul celor 6555 de români estimați în zona studiată la 1400, românii cu posibilă origine

[501] *Idem*, p.178.

[502] Având în vedere aceste date, ni se pare total neîntemeiată temerea că recunoașterea acestor realități lingvistico-geografico-demografice va atrage din partea adepților mai vechi sau mai noi ai teoriei lui Rösler, opinii care să generalizeze migrarea întregului element românesc existent la nord de Dunăre din Peninsula Balcanică.

sud-dunăreană reprezentau doar 15,45%, ceea ce confirmă şi la nivelul Țării Oltului netemeinicia teoriei imigraționiste a lui **Roesler** şi a urmaşilor săi. Faptul că estul zonei studiate se evidențiază cu procente mai mari trebuie pus în legătură atât cu aşezarea, tot spre finele veacului al XIV-lea a românilor sud-dunăreni în *Şcheii Braşovului*, precum şi cu prezența acestora şi la *Săcele* şi, probabil *Țânțari* (azi *Dumbrăvița*), dar şi cu aşezarea, deja menționată, a unor *bulgari* chiar mai la nord, în Ținutul Secuiesc, la *Bulgăreni/Bogárfalva*.

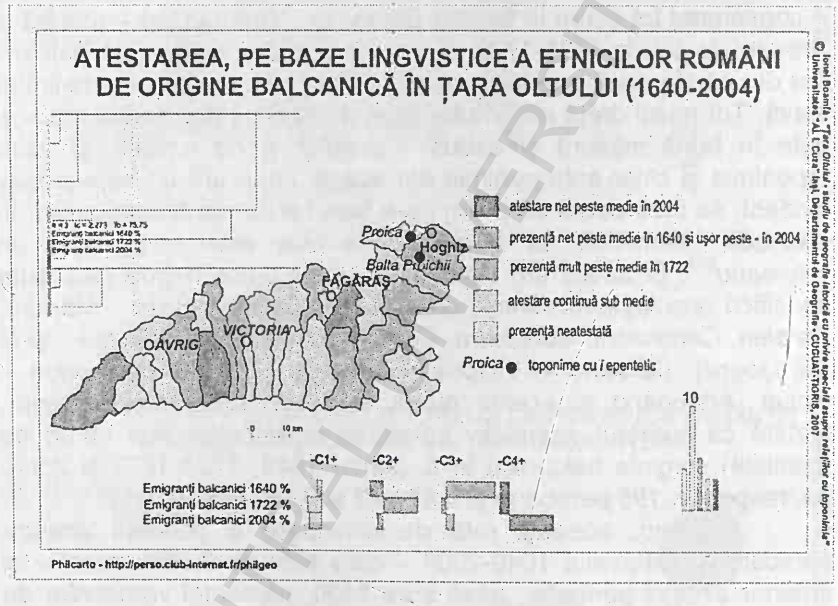

Fig. V. 7

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

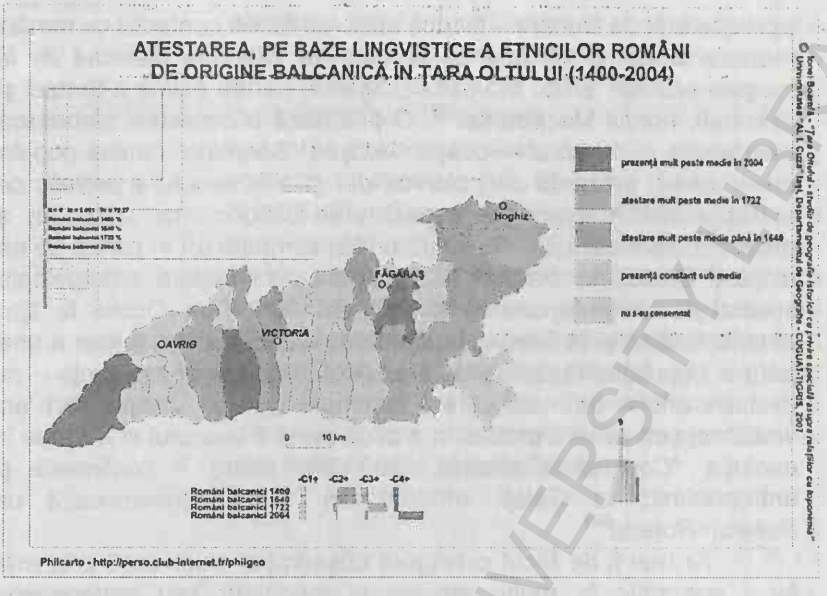

Fig. V. 8

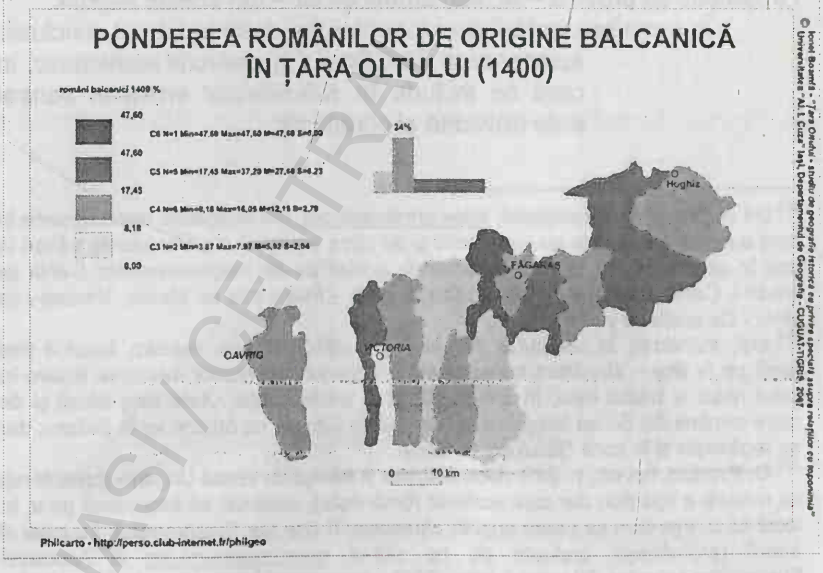

Fig. V. 9

Având în vedere şi aserțiunile lui **Gh. Ivănescu** (*op. cit.*, p. 406-408), considerăm că aria din care vor fi venit aceşti puțini *„români cu graiuri de tip meglenoromân”* trebuie să se fi situat

aproape atât de Dunăre – fiindcă acolo se făcea contactul cu românii rotacizanți, cât şi de aria peste care se extindea dialectul *de tip megleno-român,* situat în vestul Bulgariei, partea estică a Serbiei şi, eventual, nordul Macedoniei[503]. O probează onomastica sârbească, sau legată şi de sârbi – *Urăşa, Miloşan, Sârghina,* dansul popular numit *sârbă,* prezența *cimpoierilor,* dar şi a *fonemului a protetic* din antroponimul *Alautar.* Ca aspect etno-folcloric mai adăugăm şi prezența cuvântului *june* în strigături consemnate tot în partea de est a Țării Oltului (la *Părău*[504]). Din punct de vedere antropologic, specialiştii susțin apartenența românilor din Țara Oltului la *tipul dinaric*, întâlnit şi în Serbia, întărind originea balcanică măcar a unei părți a populației făgărăşene. S-ar putea adăuga şi preferința – nu exclusiv a lor – de modificare a fonemului *o* în *u* – despre care am vorbit deja că se va fi produs în a doua parte a veacului al XVII-lea în evoluția **Cociulata>Cuciulata*, dar care poate fi confirmată şi antroponimic: la *Galați*, urbariul din 1632, consemnează un *Rutarul<Rotarul*[505].

Ar mai fi de făcut o singură observație: chiar dacă *prezența lui i epentetic* în multe cuvinte şi toponime sau antroponime probează migrații româneşti de la sudul Dunării, asemenea fenomene se manifestă şi în spațiul românesc de la sud de Carpați şi în Banat, încât n-ar fi exclus ca unii dintre purtătorii numelor având *i epentetic* să provină – ei, sau strămoşii lor – din aceste regiuni.

În urma prezentării acestor opinii, se desprind drept concluzii:

- *apartenența Țării Oltului la dialectul muntenesc,* în care se include în *subdialectul ardelean central este dovedită şi onomastic;*

---

[503] De pe site-ul deja menționat, www.armanami.org, am înregistrat unele cântece în care apar cuvinte rostite cu *i epentetic* şi de către *aromânii din Macedonia*, trăitori în aria în care se vor fi aflat şi *vorbitori de graiuri de tip megleno-român: S-shtii tsi vreari – Canta zboiru mi hârsescu, Dor di dadă – Puii-a mei au zbuirat, Vrearea-i ca yinlu - Ca scafa cu yinlu'n mâină.*

[504] *Ieşi, mândruțo, la portiță/Că trec **junii** pe uliță/Şi te ține, mândro, bine/Că trec **junii** pe la tine* – strigătură consemnată cu prilejul mai multor momente festive în satul natal al tatălui meu, în anii copilăriei şi adolescenței. *June* este folosit şi de către românii din *Şcheii Braşovului* şi de cei din *Săcele*, cu origine tot în *Balcani*, dar se regăseşte şi în zona *Sibiului* şi în *Banat.*

[505] **D. Prodan**, *op. cit.*, p. 249. *Aromânii*, dar şi *băieşii* dn vestul Ungariei (considerați ca ramură a țiganilor, dar care vorbesc românește), continuă să folosească pe *u*, în locul lui *o*, aşa cum se poate auzi în cântecele *Ti tine lea Crushuveană, Tu mesi di hoară* (aromâneşti; preluate de pe site-ul www.armanami.org al Asociației Francezilor Aromâni, 30 iunie-1 iulie 2005): *„cruşuveană"<cruşoveană, „Lume tută u tricut" (Lumea toată o/a trecut)*, sau în fragmentul de melodie *Ahuz, Mama (Auzi, mamă)*, înregistrat de pe site-ul www.amazon.com, 17 iulie 2005: *„Trii cupii plânje acasă"* (în limba literară – *„Trei copii plângeau acasă"*). Acest fapt pare să le fi fost caracteristic şi românilor nord-maramureşeni, deoarece pe *hărțile sovietice postbelice* la scara 1:100000 apare consemnat toponimul *Trihutare=Trii Hutare* (adică, în româna literară, *Trei Hotare*).

- *atestarea unor migrații dinspre nord, inclusiv prin fapte onomastice (este vorba nu doar de originari din Moldova, ci şi din zone vecine sau mai îndepărtate ale Ardealului);*
- *aşezarea în zona studiată, dovedită şi onomastic, probabil în secolele XIII-XIV, atât a unor români rotacizanți, originari din Munții Apuseni, cât şi a unor români vorbitori ai dialectului de tip meglenoromân (aceştia din urmă au migrat şi în veacul următor, dar prezența lor, cel puțin în ceea ce priveşte atestările onomastică este modestă);*
- *pătrunderea, în ultimul secol, cu caracter punctual, izolat (de regulă, în centrele urbane), a unor vorbitori ai dialectului bănățean, purtători ai unei antroponimii caracteristice;*

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

VI. CONCLUZII

În ceea ce priveşte, mai întâi, *evoluţia sistemului de aşezări*, numai din evoluţia cu numeroase modificări, atât a numărului, cât şi a localizării lor, ne putem da seama cât de frământată a fost istoria acestor meleaguri. Aşa cum am mai amintit, mai afectate de aceste schimbări au fost, cum era de aşteptat, ariile dinspre margine ale Ţării Oltului, şi în special *sud-estul* şi *nord-estul* – ca fiind şi cele spre/dinspre care se îndreptau fluxurile de populaţie. Rezumând, aşezările dispărute s-ar grupa în următoarele *tipuri*:

- 1) *aşezări dispărute localizate spre limitele Ţării Oltului;*
- 2) *aşezări dispărute situate în partea centrală a zonei studiate;*
- 3) *aşezăminte monahale (multe reînfiinţate după 1990);*
- 4) *mici centre cu diverse funcţii economice;*
- 5) *localităţi înglobate la alte aşezări existente.*

Ţinând cont atât de cauzele menţionate în lucrare, cât şi de felul în care elementele fizico-geografice (în special relieful) au influenţat fenomenul de *„roire"* al satelor făgărăşene (**Gh. Dragu**, 1970), am delimitat 5 *subzone* cu trăsături distincte în ce priveşte localităţile dispărute:

- 1. *subzona nord-estică*;
- 2. *subzona sud-estică;*
- 3. *subzona central-estică;*
- 4. *subzona central-vestică;*
- 5. *subzona vestică.*

Dacă este să ne referim la *structura populaţiei*, se observă, mai întâi că există o strânsă legătură între *etnie, limbă* şi *confesiune*. Cu rezervele de rigoare, ţinând cont de dificultăţile legate de estimarea fie a structurii etnice – pentru recensămintele maghiare din vremea dualismului –, fie a structurii confesionale pentru recensământul din 1966, reţinem preferinţa clară a *ţiganilor*, pentru religiile şi limba populaţiei majoritare (în cadrul căreia s-au declarat, adesea şi etnic) şi înclinarea evreilor de a-şi însuşi limba etniei care deţine puterea politică şi controlul instituţiilor statului (maghiara până după Unire, apoi română, până la aproape completa lor dispariţie). Etniile importante – în primul rând românii, dar şi maghiarii şi germanii (în mare măsură) – au fost în general, „intangibili" în ceea ce priveşte renunţarea la limba (şi confesiunea) proprie. Cel puţin la nivelul Ţării Oltului, se remarcă faptul că, politica de maghiarizare a regimului dualist a avut efecte nesemnificative. Nu putem vorbi, totuşi, aproape deloc de o coincidenţă între limbă-etnie, pe de-o parte şi confesiune, pe de alta, deoarece, de la începutul secolului trecut – românii – şi de la jumătatea lui – ungurii – au început să fie atraşi şi de cultele neoprotestante, în detrimentul religiilor tradiţionale, specifice de secole fiecărei etnii.

În ceea ce priveşte *structura profesională*, în primul rând facem precizarea că onomastica ne-a fost de un real folos în determinarea, cu aproximaţie, pentru perioadele „pre-censitare" a ponderii *ţiganilor*, prin apelul făcut la *meseriile* ce le sunt caracteristice – *căldărari, cimpoieri (lăutari*, în general*), ciurari, căldărari* etc. În altă ordine de idei, tot onomastica este, cu ajutorul şi al informaţiile oferite de *urbariile* şi *conscripţiile* din secolelel XVII-XVIII, cea care ne-a ajutat în reconstituirea, cu rezerve, a *structurii profesionale* în acele vremuri. Reţinem că, pe fondul dominanţei activităţilor agricole – care confirmă faptul că, fiind o populaţie sedentară, prin natura activităţilor dominante, populaţia românească făgărăşeană a fost aici dintotdeauna – au căpătat o dezvoltare remarcabilă atât *meşteşugurile*, cât şi *activităţile comerciale* (realităţi surprinse, de asemenea, de toponime şi antroponime). Încadrarea Ţării Oltului – ca parte a principatului ardelean –, în Imperiul habsburgic a frânat acest proces, la „re-agriculturalizarea" structurii profesionale contribuind, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi măsurile reformatoare, legate de *regimul proprietăţii* şi de *statutul social al ţărănimii*, care scapă de jugul *iobăgiei.* Dezvoltarea industriei în unităţi de mari dimensiuni este o altă cauză a scăderii ponderii activilor în sectorul secundar, după cum restricţiile impuse de autorităţi în calea tradiţionalelor *relaţii comerciale* cu spaţiul românesc extracarpatic au avut efect şi asupra scăderii numărului *negustorilor.* Toate acestea explică – pe lângă persecuţiile naţionale, confesionale etc – masivele fluxuri de imigranţi, fie spre *„Ţară" (Vechiul Regat)*, fie peste Oceanul Atlantic, în *Statele Unite ale Americii* la finele secolului al XIX-lea şi în primii ani ai celui următor. Tendinţa de *concentrare a industriei* – în special la *Făgăraş* şi, timid în restul zonei – la *Avrig*, sau *Cârţa* – s-a menţinut, cu un ritm modest, este drept, în perioada interbelică, ritm ce a fost serios accelerat în perioada comunistă. După 1990, reducerea producţiei unităţilor industriale de mari dimensiuni – mai ales a celor de la *Făgăraş* şi, într-o măsură mai redusă şi în celelalte centre industriale (*Victoria, Mârşa, Avrig, Hoghiz* etc) –, precum şi lipsa unei alternative în ceea ce priveşte găsirea unui loc de muncă a făcut să se reia fluxurile de emigranţi făgărăşeni, plecaţi de această dată, mai ales „pe urmele lui Badea Cârţan", la *Roma* (şi, în general, spre *Italia*).

Aceste aspecte sunt evidenţiate în figura de mai jos, care corelează structura etnică cu cea lingvistică, cu cea confesională şi cu cea profesională, pentru perioada 1640-2002. Astfel, în general, într-un număr de 13 comune am notat prezenţa, cu ponderi peste media Ţării Oltului, practic neîntreruptă, a românilor, vorbitori de română, adepţi ai confesiunii ortodoxe şi lucrând, în general, în sectorul primar. La acestea se adaugă un număr de alte 5 comune, localizate în special în sud-estul zonei – la care se adaugă *Racoviţa* – unde se impun tot românii, vorbind tot limba română, dar adepţi ai

confesiunii greco-catolice peste medie şi specializaţi, mai degrabă în activităţi din sectorul terţiar.

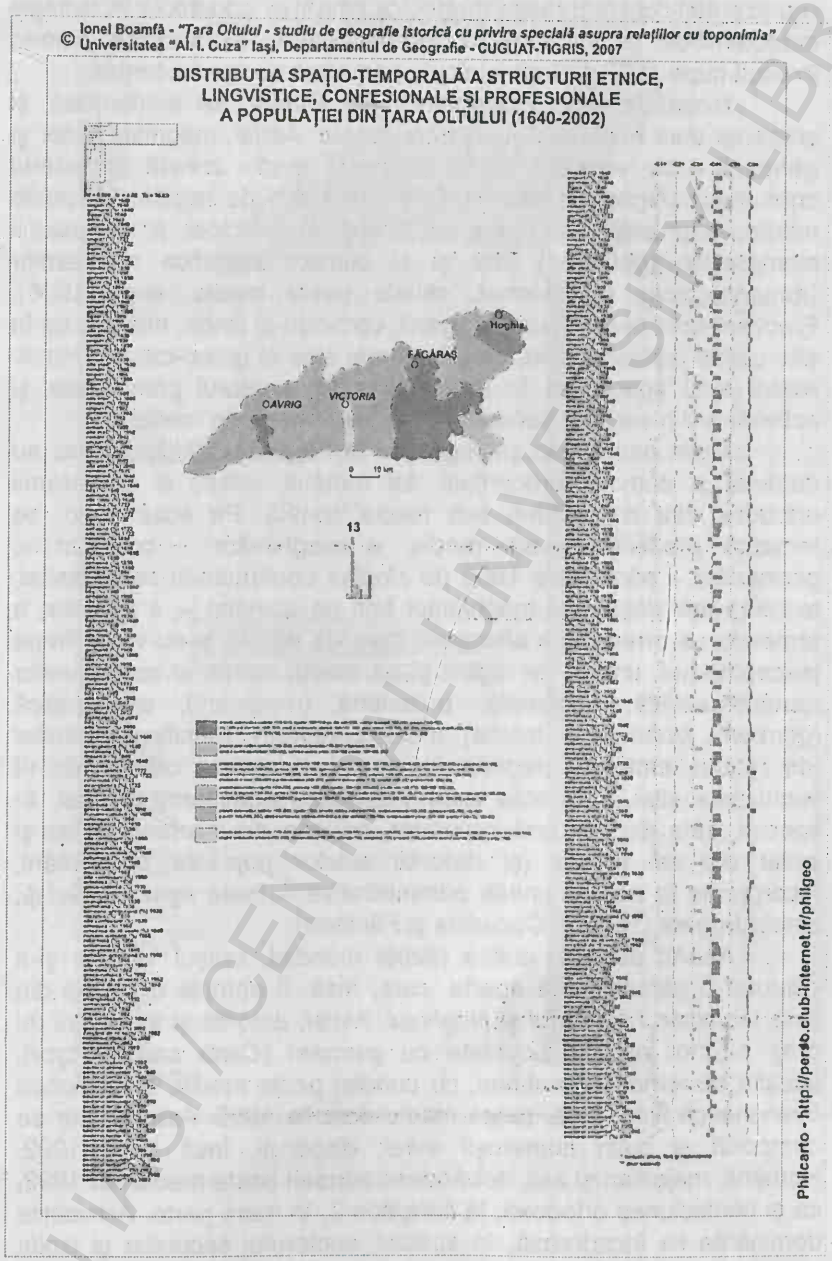

Fig. VI.1

Acestora li se adaugă, de la finele veacului al XVIII-lea, *Şinca Nouă*, unde românii – vorbitori de română – sunt, de asemenea, reprezentaţi continuu peste medie, ca adepţi ai ortodoxiei. Activităţile caracteristice se încadrează, preponderent, în sectorul primar, înlocuit după 1992 de îndeletniciri aparţinând sectorului terţiar.

Izolat, faţă de ansamblul Ţării Oltului, se evidenţiază şi prezenţa unor minorităţi etno-confesionale. Astfel, maghiarii – dar şi germanii – se regăsesc, continuu, peste media zonală, în hotarul comunelor *Ungra, Şercaia* şi *Cârţa*, vorbind, de regulă, tot peste medie, maghiara şi germana, ca adepţi, în principal, ai confesiunii evanghelice (germanii), dar şi ai cultelor specifice maghiarilor (romano-catolic şi reformat, situate peste medie, după 1900). Frecvent apar peste medie şi ţiganii, vorbindu-şi limba, mai des ca în alte unităţi administrative, ca adepţi mai ales ai greco-catolicismului. Activii s-au specializat în îndeletniciri din sectorul primar, dar şi activităţile din sectorul secundar apar frecvent peste medie.

Multe asemănări se regăsesc la *Făgăraş* şi *Hoghiz*. Aici au dominat şi domină, procentual, tot românii, adepţi ai confesiunii ortodoxe, dar cu ponderi sub media zonală. Pe acest fond, se remarcă prezenţa, peste medie, a maghiarilor – continuu –, germanilor – până spre 1900 (la *Hoghiz* confirmându-se, şi astfel, tendinţa asimilatoare a maghiarilor faţă de aceştia) –, a ţiganilor, a armenilor, a evreilor şi a altor etnii, care, de regulă, şi-au vorbit limba (exceptându-i, uneori, pe ţigani şi pe evrei), adepţi ai confesiunilor romano-catolică, reformată, unitariană (maghiarii), evanghelică (germanii, izolat peste medie), mozaică (evreii), specifice armenilor (de regulă, armeano-gregoriană), dar şi ai cultului ortodox de rit vechi (alte etnii, în special ruşi). Activităţile dominante au fost, în special, cele din sectorul secundar, adesea din sectorul terţiar şi izolat din cel primar (şi datorită satelor populate cu români, încorporate la aceste unităţi administrative – fosta aşezare *Galaţi*, satele *Bogata Olteană, Cuciulata* şi *Fântâna*).

Apărut după al doilea război mondial, oraşul *Victoria* şi-a conturat o personalitate aparte, care, însă, îl apropie de clasa din care fac parte *Făgăraşul* şi *Hoghizul*. Astfel, datorită şi apropierii de oraş a unor aşezări populate cu germani (*Cârţa* sau *Cincşor*), aceştia se remarcă, continuu, cu ponderi peste medie, confesiunea evanghelică fiind, însă, peste medie doar în 1966. Asemănător se comportă şi puţin numeroşii evrei, dispăruţi, însă după 1992. Românii, majoritari şi aici, dobândesc ponderi peste medie din 1992, ca şi confesiunea ortodoxă, la care aderă, în mare parte. Activităţile dominante se încadrează, în special, sectorului secundar şi izolat celui terţiar (în 1966).

Antroponimia şi toponimia confirmă, în mare măsură, cele spuse anterior, aşa cum se poate observa în imaginea următoare.

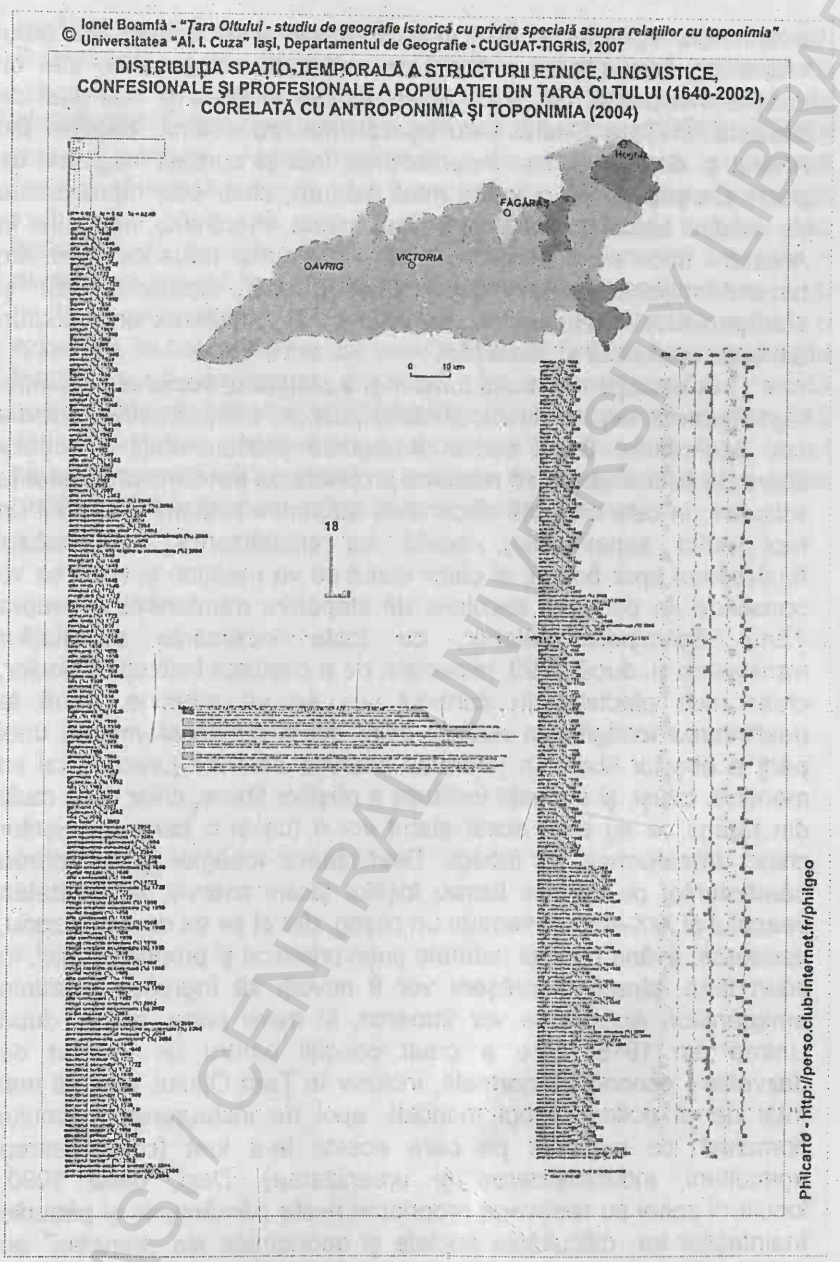

Fig. VI.2

Migrarea unei părţi a populaţiei, fie în interiorul zonei studiate, fie spre alte ţinuturi, ca şi aşezarea unor originari din alte părţi ale spaţiului etno-geografic românesc şi chiar din afara acestuia sunt, de

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

asemenea, oglindite şi de toponime şi de antroponime. S-a putut vedea că Ţara Oltului a avut, de multă vreme, legături, atât cu spaţiile învecinate, cât şi cu altele, situate la distanţe mai mari de aceasta. În Ţara Oltului s-au aşezat, mai cu seamă, originari din Ardeal şi din Banat, dar însemnaţi au fost şi curenţii imigratori de peste Carpaţi şi, într-o foarte mică măsură, chiar cele reprezentate de românii balcanici. Făgărăşenii au migrat, în schimb, mai puţin în Ardeal – unde este, totuşi de subliniat numărul mare de *olteni* din bazinul mijlociu al *Mureşului* (atestat atât toponimic, cât şi antroponimic) –, evidenţiindu-se rolul lor în popularea unor ţinuturi din *estul, sud-estul* şi *sudul ţării.*

Şi *evoluţia regimului funciar şi a statutului social al populaţiei făgărăşene* a depins de modificările politice, administrative, sociale sau economice. După secole întregi de predominanţă a *obştilor libere*, în cadrul căreia se remarca *proprietatea devălmaşă* (existenţa sclavilor, în cele circa 16 decenii de stăpânire romană va fi fost un fapt puţin semnificativ), odată cu cristalizarea *voievodatului făgărăşean* apar *boierii*, al căror statut se va menţine şi chiar se va consolida, în decursul secolului de stăpânire muntenească asupra *Ţării Făgăraşului.* Ulterior, cu toate încercările autorităţilor transilvane şi, după 1699, imperiale, de a desfiinţa instituţia *boierilor*, chiar mult afectată, în conţinut, ea se va menţine, până la *desfiinţarea iobăgiei.* În acelaşi timp, odată cu transformarea unei părţi a obştilor libere în ţărănime aservită boierilor *(„vecini")* se va menţine, totuşi, şi această instituţie a obştilor libere, chiar dacă mulţi din ţăranii ce au avut acest statut vor fi (ca şi o parte a boierilor chiar) transformaţi în *iobagi.* Desfiinţarea iobăgiei şi acordarea pământurilor pe care le lucrau foştilor ţărani aserviţi, la jumătatea veacului al XIX-lea a însemnat un câştig, dar el se va dovedi iluzoriu, deoarece, având condiţii naturale puţin prielnice şi proprietăţi mici, în scurt timp, ţăranii făgărăşeni vor fi nevoiţi să îngroaşe rândurile emigranţilor. Aceştia se vor întoarce, în mare parte, acasă, după Unirea din 1918, care a creat condiţii pentru un început de dezvoltare economică normală, inclusiv în Ţara Oltului, stopată mai întâi de al doilea război mondial, apoi de instaurarea regimului comunist, cu măsurile pe care acesta le-a luat (colectivizarea agriculturii, industrializarea şi urbanizarea). Deşi, după 1990, locuitorii zonei au redevenit proprietari peste pământurile şi pădurile înaintaşilor lor, dificultăţile sociale şi economice ale „tranziţiei" au creat noi probleme, la care, ca şi cu un veac mai devreme, făgărăşenii au găsit o singură „soluţie": *emigrarea.*

În ceea ce priveşte *evidenţierea cu ajutorul terminologiei geografice populare şi a toponimiei a unor realităţi geografico-lingvistice* remarcăm în primul rând, faptul că numeroşi termeni geografici populari care au generat toponime, care se referă atât la realităţi fizico-geografice, cât şi din domeniul geografiei umane, s-au

pierdut, nu mai sunt cunoscuți, sau nu li se mai cunoaşte sensul. Schimbările s-au produs şi datorită colectivizării agriculturii. urbanizării şi industrializării din anii postbelici, procesul de globalizare în care este prinsă şi țara noastră urmând să accentueze această evoluție. Aceste schimbări s-au produs, însă, şi datorită faptului că aceşti termeni, care formează un sistem, ca parte a limbii vorbite, se păstrează, sau îşi păstrează semnificația inițială, sau apropiată de aceasta, atât timp cât realitatea concretă pe care o denumesc există. În acest context, apelativele menționate – ca şi multe, multe altele, nemenționate aici – evoluează, având o existență, în cadrul căreia „se nasc", „trăiesc" (suferind schimbări, de formă sau/şi de sens) şi „mor". În această evoluție există posibilitatea ca termeni aparținând fondului de cuvinte al limbii să devină apelative, generatoare de toponime Mai trist este, însă, faptul că aceste constatări exprimă o realitate dureroasă: sărăcirea limbii române, atât în termeni, cât şi în semnificația acestora.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ANEXE

1. Lista hărților istorice – cuprinzând toponimie din Țara Oltului – utilizate la întocmirea lucrării

1. 1590 – *Transylvania* – Par Gerardum Mercatorem cum privilegia, Amstelodami;
2. 1641 – *Transylvania – Siebenburgen* – Amsterdami, Apud Guihelmum et Ioannem Blau;
3. 1650 – *Transylvania – Siebenburgen*;
4. 1718 – *Regnorum Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, Bosniæ* et *Serviæ cum Principatu Transylvaniæ, maximaque Parte Valachiæ*, nova et exacta tabula ex Archetypo Müllerioano, S.C.M. Capit. et Ingen defunta vüsq veredaros ac Novißmae Pacis Pasarovicensis confinis aucta a Io. Bapt. Homanno S.C.M. Geographo Norimbergae;
5. 1740 – *Nova et aacurata Transsylvaniae descriptio*;
6. 1789 – *General Karte von Siebenbürgen nach geometrisch gemessenen Karten und andern zusaverlaesingen Hilfsmiteln verjüngt und graduirt von Hern A. von Wenzely, Hofbuchhalterey Raitoffizier in Baudepartement.* Herausgegeben von Herrn F. A. Schraembl;
7. 1813 – *Physisch geographische Ansicht von dem Grossfürstentum Siebenbürgen*;
8. 1863 – *Topographische Karte von Ungarn und Siebenbürgen*;
9. 1899 – *Fogaras varmegye.*

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

2. Lista aşezărilor din Ţara Oltului înregistrate pe hărţile istorice

1. *Arpaşul de Jos* - 1789 – A. Arpasch, 1813 – A. Arpas, 1863 – Arpasu de zsosz, 1899 – A. Arpás;
2. *Arpaşul de Sus* - 1718 – Felsö Arpas, 1789 – F. Arpasch, 1813 – F. Arpás, 1863 – Arpasu de szusz, 1899 – F. Arpás;
3. *Avrig* - 1590, 1641 – Feck, 1650 – Freck, 1718 – Frek, 1740 – Fock, 1789, 1813 – Freck, 1863 – Freck (Felek)
4. *Beclean* - 1789, 1813 – Bethlen, 1863 – Beklean (Bethlen), 1899 – Betlen;
5. *Berivoii Mari* - 1789 – N. Perivoy, 1813 – N. Berivai, 1863 – Berivoi mare
6. *Berivoii Mici* - 1789 – K. Perivoy, 1813 – K. Berivai, 1863 – Berivoi mik;
7. *Beşimbac (Olteţ)* - 1718 – Alsö Besenbach, 1789, 1813 – Besenbach, 1863 – Besimbak;
8. *Blechisdorfer*[506] - 1590 – Blechisdorfer, 1641 – Bleisdorfer;
9. *Bogata Olteană* - 1789 – Bogat, 1813 – Bogath, 1863 – Bogáth;
10. *Boiţa* - 1718 – Boicza, 1789- Boytza, 1813 – Boitza, 1863 – Boicza;
11. *Bonta/Bontea (stână)* - 1789 – Bonta;
12. *Bradul* - 1590, 1641 – Grysaw, 1650 – Gyresau, 1789 – Gyreschau, 1813 – Girelsau, 1863 – Girlsau;
13. *Breaza* - 1813 – Braza, 1863 – Breaza, 1899 – Breáza;
14. *Bucium* - 1789 – Butschum, 1813, 1863 – Bucsum;
15. *Cârţa* - 1590, 1641 – Kertz Abbatia, 1650 – Chertz Abbatia, 1740 – Kertz Abbatia, 1789 – Kerz, 1813 – Kertz, 1863 – Kerz, 1899 – Kerc;
16. *Cârţişoara* - 1863 – Kerczisoara (Glashütte);
17. *Cerne** - 1590, 1641, 1740 – Cerne;
18. *Cincşor* - 1590, 1641, 1740 – Klein Schenck, 1789 – K. Schenö, 1813 – K. Sink, 1863 – Kl. Schenk, 1899 – K. Sink;

[506] Sunt notate cu semnul * aşezările care azi nu mai există, există sub un alt nume, sau au fost înglobate la alte localităţi.

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

19. *Colun* - 1718 – Kolum, 1789 – Kolur, 1813, 1863 – Kolun;
20. *Comăna de Jos* - 1789 – A. Komona, 1813 – A. Komana, 1863 – Komena de zsosz, 1899 – Al. Komána;
21. *Comăna de Sus* - 1789 – F. Komona, 1813 – F. Komana, 1863 – Komena de szusz;
22. *Copăcel* - 1789 – Kopatzel, 1863 – Kopacsel;
23. *Corbi* - 1789 – Korbi, 1813, 1863 – Korb;
24. *Crihalma* - 1718 – Konigsberg, 1789 – Kiralyhalom, 1813, 1863 – Kiralyhalma;
25. *Cuciulata* - 1789 – Ketschulata, 1813 – Kutsulata, 1863, 1899 – Kucsuláta;
26. *Dălămăneşti** - 1789 – Dalamanescht;
27. *Dejani* - 1789 – Deschani, 1813 – Désán, 1863 – Dezsan;
28. *Dopca* - 1590, 1740 – Dopich, 1789, 1813 – Dak, 1863 – Dák;
29. *Drăguş* - 1789 – Dregusch, 1813 – Dragus, 1863 – Dregus;
30. *Dridif* - 1718 – Dirdif, 1789, 1813 – Dridif, 1863 – Dridiff;
31. *Făgăraş* - 1590, 1641, 1650, 1718, 1740 – Fogaras, 1789 – Fogarasch, 1813 – Fagaras, 1863 – Fogaras (Fegeras), 1899 – Fogaras;
32. *Fântâna* - 1789 – Hidegkut, 1863 – Hidegkút;
33. *Feldioara* - 1789 – Földvar, 1813 – Foldvár, 1863 – Marienburg (Földvár);
34. *Galaţi* - 1718, 1789 – Galatz, 1813 . Gallátz, 1863 – Galacz;
35. *Glashütten** 1789, 1813 – Glashütten, 1863 – Porumbak Glashütte;
36. *Glâmboaca* - 1718 – Glimboka, 1789 – Glimboko, 1813 – Glimboka, 1863 – Hühnerbach (Glimboka);
37. *Grid* - 1590, 1641 – Fried, 1740 – Friod, 1789, 1813, 1863 – Grid;
38. *Hălmeag* - 1590, 1641 – Halmegn, 1718 – Almoniein, 1740 – Halmegn, 1813 – Halmágy, 1863 – Halmagen;
39. *Hârseni* - 1789 – Herssæni, 1813 – Hersény, 1863 – Herszeni;
40. *Hoghiz* - 1641, 1718 – Hevitz, 1789, 1813, 1863 – Heviz;

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

41. *Hurez* - 1789 – Huretz, 1813 – Hurez, 1863 – Huréz,
42. *Iaşi* 1789 – Iaasch, 1813 – Jáás, 1863 – Jaszu;
43. *Ileni* 1789 – Iliæny, 1813 – Illyen, 1863 – Ileni;
44. *Landscron** - 1813 – Landscron;
45. *Lisa* - 1789 – Lessa, 1813 – Lesza, 1863 – Lisza;
46. *Ludişor* - 1789 – Ludischor, 1813, 1863 – Ludisor;
47. *Lupşa* - 1789 – Lupscha, 1813, 1863 – Lupsa;
48. *Luţa* - 1789, 1813 – Lutza, 1863 – Lucza;
49. *Maypach** - 1590, 1641, 1740 – Maypach,
50. *Mănăstirea Arpaş** - 1789 – M. Arpasch;
51. *Mănăstirea Arpaşul de Sus** - 1789 – M. F. Arpasch;
52. *Mănăstirea Cârţişoara** - 1789 – M. Kerzischor;
53. *Mănăstirea Şercăiţa** - 1789 – M. Scharkaitza;
54. *Mănăstirea Scoreiu** - 1789 – M. Skore;
55. *Mănăstirea Ucea Mare** - 1789 – M. Utschamare;
56. *Mănăstirea Viştea** - 1789 – M. Vitscha;
57. *Mărgineni* - 1789 – Martschinæny, 1813 – Marsinény, 1863 – Merzsineni;
58. *Mândra* - 1789, 1813, 1863 – Mundra;
59. *Netotu (Gura Văii)* - 1789 – Nelöd, 1813 – Nettot, 1863 – Netot;
60. *Noul Român* - 1718 – Blesneudorf, 1789, 1813 – O. Ujfalu, 1863 – Olah-Ujfalu;
61. *Ohaba* - 1718, 1789 – Ohaba, 1813 – Ohába, 1863 – Ohaba;
62. *Oprea-Cârţişoara* - 1789 – Opre Kezischor, 1813 – Opre, 1863 – Oprea-Kerczisoara;
63. *Papa (mănăstire)** - 1789 – Papa;
64. *Părău* - 1789 – Paroh, 1813 – Parro, 1863 – Pereu;
65. *Perşani* - 1718 – Presany, 1789 – Perschany, 1813 – Persán, 1863 – Persani, 1899 – Persány;
66. *Pojorta* - 1789 – Poschorita, 1813 – Posoritta, 1863 – Posorita.
67. *Porceşti (Turnul Roşu)* - 1718 – Porczest, 1789 – Portschescht, 1813 – Porcest, 1863 – Porcsest;
68. *Porumbacul de Jos* - 1718 – Alsö Brumba, 1789 – A. Borumbach, 1813 – A. Porumbach, 1863 – Porumbak de zsosz;

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

69. *Porumbacul de Sus* - 1789 – F. Borumbach, 1813 – F. Porumbach, 1863 – Porumbak de szusz;
70. *Prihodişte** - 1813 – Prihedestje;
71. *Racoviţa* - 1718 – Kakovitsa, 1789, 1813 – Rakovitza, 1863 – Rakovicza;
72. *Râuşor* - 1789 – Ruschor, 1813 – Rusor, 1863 – Reusor;
73. *Rucăr* - 1789, 1813 – Rukur, 1863 – Rukkor;
74. *Săcădate* - 1690, 1641 – Zakabad, 1650 – Zakadad, 1718 – Szakadas, 1740 – Zakabad, 1789 – Sakadat, 1813 – Szakadatt, 1863, 1899 – Szakadat;
75. *Sărata* - 1813 – Szarata, 1863 – Szerata;
76. *Săsciori* - 1789 – Sassor, 1813 – Szestsor, 1863 – Szeszcsor;
77. *Săvăstreni* - 1863 – Szevesztrény;
78. *Sâmbăta de Jos* - 1789 – A. Schombathf., 1813 – A. Szombatfl., 1863 – Szimbeta de zsosz, 1899 – Al. Szombatfalva;
79. *Sâmbăta de Sus* - 1718 – Sombotfalva, 1789 – F. Schombathf., 1813 – F. Szombatfalva, 1863 – Szimbeta de szusz;
80. *Sâmbăta de Sus Apuseană*-1899 – Ny. Szombatfalva;
81. *Sâmbăta de Sus Răsăriteană*-1899 – K. Szombatfalva;
82. *Schelling** - 1590, 1641, 1740 – Schelling;
83. *Scoreiu* - 1718 – Szhort, 1789 – Skore, 1813 – Szkore, 1863 – Szkoren;
84. *Sebeş* - 1718 – Sebischel, 1789 – Schebesch, 1813, 1863, 1899 – Sebes;
85. *Sebeşul de Jos* - 1789 – Schebesch A., 1813, 1863 – A. Sebes;
86. *Sebeşul de Sus* - 1789 – Schebesch F., 1813, 1863 – F. Sebes;
87. *Streza-Cârţişoara* - 1789 – Schtrescha, 1813 – Kertsisora, 1863 – Sztreza-Kerczisoara;
88. *Şercaia* - 1590, 1641 – Schyrkengen, 1650 – Scynkengen, 1718 – Zarkany, 1740 – Schyrkengen, 1789 – Scharkany, 1813 – Sárkány, 1863 – Serkaia, (Sárkany), 1899 – Sárkány;
89. *Şercăiţa* 1590, 1641, 1740 – Scharken, 1789 – Scharkaitza, 1863 – Sarkaicza;
90. *Şinca Nouă* 1789 – Neu Sinka, 1813 – Uj Sinka, 1813 – Sinka Nou;

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

91. *Şinca Veche*	1718 – Suika, 1789 – Schinka, 1813 – O. Sinka, 1863 – Sinka vekie;
92. *Şona*	1718 – Schönen, 1813 – Sona, 1863 – Schönen;
93. *Teleki-Recea*	1789 – Retsch-Teleki, 1813 – Telekirétse, 1863- Teleki-Recse;
94. *Toderiţa*	1789, 1813 – Todoritza, 1863 – Todoricza;
95. *Turnul Roşu (cătun)*[507]	- 1590, 1641 – Rotthurm, 1650 – Roththurm, 1740 – Rotthurm, Veresthorn, Rotenthorn[508], 1789 – Alte Rothenthurm, 1813 – Alter Thurm;
96. *Ucea de Jos*	- 1789 – A. Utscha, 1813 – A. Utsa, 1863 – Ucsea de zsosz, 1899 – A. Ucsa;
97. *Ucea de Sus*	- 1789 – F. Utscha, 1813 – F. Utsa, 1863 – Ucsea de szusz;
98. *Ungra*	- 1718 – Gald, 1813 – Ugra, 1863 – Galt;
99. *Vad*	- 1789 – Vad, 1813 – Váád, 1863 – Vad;
100. *Vaida-Recea*	- 1789 – Retsch-Vaida, 1813 – Vajdaretse, 1863 – Vajda-Recse, 1899 – Vajda-Récse;
101. *Veneţia de Jos*	- 1789, 1813 – A. Venitze, 1863 – Veneczia de zsosz, 1899 – Al. Venice;
102. *Veneţia de Sus*	- 1789, 1813 – F. Venitze, 1863 – Veneczia de szusz;
103. *Virosa*/Viroaga?*	- 1813 – Virosa;
104. *Vişlea de Jos*	- 1718 – Alsö Vesa, 1789 – A. Vitscha, 1813 – A. Vist, 1863 – Vistea de zsosz;
105. *Vişlea de Sus*	- 1718 – Fölsö Visa, 1789 – F. Vitscha, 1813 – F. Vist, 1863 – Vistea de szusz;
106. *Voila*	- 1789, 1813 – Vojla, 1863 – Voila;
107. *Voivodenii Mari*	- 1789 – N. Vaidafalva, 1813 – N. Vajdafalva, 1863 – Voivodeni mare;
108. *Voivodenii Mici*	- 1789 – K. Vaidafalva, 1813 – K. Vajdafalva, 1863 – Voivodeni mik.

[507] Contopit, în secolul al XIX-lea cu satul *Boiţa*.
[508] Este vorba de trei numiri pentru aceeaşi aşezare (mai probabil), sau de trei localităţi diferite?

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BIBLIOGRAFIE

ALBU FLORICA, ALBU IULIAN, *Monografia comunei Soveja*, Editura UNIVERSAL DALSI, Bucureşti, 2002.

ANDRONIC MUGUR (red.), *Huţulii, o minoritate din Bucovina*, Fundaţia pentru Dezvoltarea Societăţii Civile & Societatea Culturală „Ştefan cel Mare" Bucovina, Suceava, 1998

ARDELEAN V., ZĂVOIANU, *Judeţul Timiş*, Editura Academiei, Bucureşti, 1979.

ARMBRUSTER ADOLF, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1993

BĂCĂNARU I., SENCU V., *Judeţul Caraş-Severin*, Editura Academiei, Bucureşti, 1976.

BĂRBAT ALEXANDRU, *Dezvoltarea şi structura economică a Ţării Oltului*, Tipografia Naţională, Cluj, 1938.

BĂRBOI CONSTANŢA, *Onomastică şi istorie*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1999.

BOAMFĂ IONEL, *Reflectarea realităţilor geografice în toponimia Ţării Făgăraşului* (teză de licenţă), Univ. „Al. I. Cuza", Iaşi, 1996.

BOAMFĂ IONEL, *Corelaţii între structura etnică a populaţiei şi stratificarea istorică a toponimiei Ţării Făgăraşului* (teză de disertaţie), Univ. „Al. I. Cuza", Iaşi 1997.

BOAMFĂ IONEL, *Unele consideraţii cu privire la stratificarea istorică a toponimiei Banatului de Severin* - în Lucrările Ştiinţifice ale Seminarului Geografic „Dimitrie Cantemir", Iaşi, 2001.

BOAMFĂ IONEL, *„Boierii" din Ţara Făgăraşului în evul mediu* - în Lucrările Ştiinţifice ale Seminarului Geografic „Dimitrie Cantemir", Iaşi, 2002.

BOAMFĂ IONEL, *Pe urmele strămoşilor noştri cu ajutorul onomasticii* - Terra, Bucureşti, 2002-2005, **LII-LV**.

BOAMFĂ IONEL, *Stratificarea istorică a toponimiei Banatului de Severin şi a Ţării Oltului. Studiu comparativ* – în Memoriile Secţiilor Ştiinţifice, seria IV, tom XXIII, 2000, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2002;

BOAMFĂ IONEL, *The historical stratification of the toponimy from the Banate of Severin, the Loviştea County and the Olt County – comparative study* – în The 5th Edition of The Regional Conference of Geography "Geographic Researches in the Carpathian-Danube Space", Editura MIRTON, Timişoara, 2003;

BOAMFĂ IONEL, *Comparative study between the Occitan and Romanian onomatology* - în The 5th Edition of The Regional Conference of Geography "Geographic Researches in the Carpathian-Danube Space", Editura MIRTON, Timişoara, 2003;

BOAMFĂ IONEL, *Aspecte din domeniul geografiei umane reflectate în onomastica Ţinutului Secuilor/Aspects from the Domain*

of Geography reflected in the onomatology of the szeklers country, Forum Geografic, Craiova, 2003, **3**.

BOAMFĂ IONEL, *Aspecte geografice reflectate în onomastica Masivului Ceahlău* – în Lucrările Ştiinţifice ale Seminarului Geografic "Dimitrie Cantemir", Iaşi, 2004;

BOJOI ION, ICHIM IONIŢĂ, *Judeţul Neamţ*, Editura Academiei, Bucureşti, 1974.

BOLDUR ALEXANDRU V., *Istoria Basarabiei*, Tipografia "Dreptatea" (Pasaj), Chişinău, 1937(reeditare 1992).

BRÂNDUŞ COSTICĂ, LUPU N. NICOLAE, VĂCĂRAŞU IULIA, *Judeţul Bacău*, Editura Academiei, Bucureşti, 1972.

BREZEANU STELIAN, *Identităţi şi solidarităţi medievale*, Editura Corint, Bucureşti, 2002.

BUTNARU EMIL, NAUM TRAIAN, *Munţii Căliman, hartă turistică, scara 1:100000*, Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1990.

CÂNDULEŢ TRAIAN, COSTACHE ILIE, *Cârţişoara*, vol I-II, Editura PIM, Iaşi, 2002.

CIACHIR NICOLAE, *Istoria slavilor*, Editura OSCAR PRINT, Bucureşti, 1998.

CIUBOTARU ION H., *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*, vol I-II, Editura presa Bună, Iaşi, 1998.

CONEA ION, *Ţara Loviştei. Geografie istorică*, Monitorul Oficial, Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1935.

CONEA ION, *Vrancea. Geografie istorică, toponimie şi terminologie geografică*, Editura Academiei, Bucureşti, 1993.

CONEA ION, BADEA LUCIAN, *Toponimia din Valea Dunării româneşti*, Editura Universitaria, Craiova, 2006.

CONSTANTINESCU N. A., *Dicţionar onomastic românesc*, Editura Academiei, Bucureşti, 1963.

DJUVARA NEAGU, *Negru Vodă şi-a lui spiţă*, Magazin istoric, Bucureşti, 2000, **7(400), 8(401).**

DRAGU GHEORGHE, *Toponimie geografică (partea I)*, Centrul de Multiplicare al Universităţii Bucureşti, 1973.

DRAGU GHEORGHE, *Ţara Oltului - studiu de geografie economică*, Rez. tez. doct., Centrul de Multiplicare al Universităţii "Al. I. Cuza", Iaşi, 1970.

DRĂGUŞ AUREL, *Boholţ. Sat ardelean al tradiţiei, statorniciei şi speranţei*, Partea a II-a, Editura PHOENIX, Braşov, 2004.

FUNARIU IOAN, OLTEANU FLORENTIN, ŞICA CARMINA, IOANI LIVIU, *Românii de pe Valea Izinelor*, Editura "Negru Vodă", Făgăraş, 1999.

GĂLĂŢEANU V. V., *Monografia satului Lieşti ţinutul Tecuciului 1448-1948*, Primăria Lieşti, 1950.

GHINEA DAN, *Enciclopedia geografică a României*, vol I-III, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1996.

GHINEA DAN, GHINEA ELIZA, *Localitățile din România. Dicționar*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2000.

GIURESCU C. C., GIURESCU D. C., *Istoria românilor, 1*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1974.

GRAUR ALEXANDRU, *Nume de locuri*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1972.

GRIGORE MIHAI, *Semenic*, Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1990.

HERA-BUCUR ION C., *Monografia comunei Berevoieşti-Muscel*, Editura Tehnică, Bucureşti, 1996.

IONIȚĂ VASILE, *Nume de locuri din Banat*, Editura Facla, Timişoara, 1982.

IORDAN IORGU, *Toponimia românească*, Editura Academiei, Bucureşti, 1963.

IOSEP IOAN, *Toponomastică geografică. Metodologie de cercetare şi lucrări practice*, Editura Universității "Ştefan cel Mare", Suceava, 1999.

IVĂNESCU GHEORGHE, *Istoria limbii române*, Editura Junimea, Iaşi, 2000.

LĂPUŞAN Amalia, LĂPUŞAN Şt., *Techirghiol pentru Europa*, Editura Alma, Galați, 1999.

LOŞONȚI DUMITRU, *Toponime româneşti care descriu forme de relief*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1999.

LUCHIAN CONSTANTIN, *Locuri, oameni şi şcoli – monografie a învățământului nemțean*, vol. I, Piatra-Neamț, 1996.

LUKÁCS ANTAL, *Țara Făgăraşului în Evul Mediu (secolele XIII-XVI)*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1999.

LUPEA CORNEL, *Racovița. Monografia unei aşezări sibiene*, Victoria, 1993.

MANCIULEA ŞTEFAN, *Aşezările româneşti din Ungaria şi Transilvania în secolele XIV-XV*, Tipografia Seminarului, Blaj, 1941.

MĂRTINAŞ DUMITRU, *Originea ceangăilor din Moldova*, Editura SYMBOL, Bacău, 1997.

METEŞ ŞTEFAN, *Viața agrară, economică a românilor din Ardeal şi Ungaria. Documente contemporane, vol. I, 1508-1820*, Tipografia "România Nouă", Bucureşti, 1921.

METEŞ ŞTEFAN, *Situația economică a românilor din țara Făgăraşului*, Cluj, 1935.

MURNU GEORGE, *Istoria românilor din Pind. Vlahia Mare (980-1259). Scurt istoric după izvoarele bizantine*, Editura Europa Unită, Bucureşti, 2003.

NISTOR ION, *Istoria Bucovinei*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1991.

NIMIGEANU VASILE, *România. Geografie umană*, Editura Universității "Al. I. Cuza", Iaşi, 1996.

OARCEA Z., Munţii Semenicului şi Aninei, Ed. Stadion, Bucureşti, 1970.

PALÉR I. IOAN, *Familii şi personalităţi ale comunei Lisa din Ţara Făgăraşului*, Editura „Negru Vodă", Făgăraş, 2000.

PAPACOSTEA ŞERBAN, *Românii în secolul al XIII-lea. Între cruciată şi Imperiul mongol*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1993.

PAŞCA ŞTEFAN, *Nume de persoane şi nume de animale în Ţara Oltului*, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1936.

PAŞCA ŞTEFAN, *Studii de onomastică. 1. Circulaţia numelor de botez în Ţara Oltului*, extr. din rev. „Ţara Bârsei", nr. 5 şi 6, Braşov, 1931.

PÂSLARU N., *Monografia comunei Caşin, jud. Bacău*, Bacău, 2000.

POPA GAVRIL, *Scoreiul – veche vatră românească din Ţara Făgăraşului*, Tipografia Universităţii „Lucian Blaga", Sibiu, 2000.

PRODAN DAVID, *Boieri şi vecini în Ţara Făgăraşului în sec. XVI-XVII*, extr. din Anuarul Inst. de Istorie din Cluj, tom VI, Editura Academiei, 1963.

PRODAN DAVID, *Urbariile Ţării Făgăraşului*, Editura Academiei, Bucureşti, 1970.

PRODAN DAVID, *Iobăgia în Transilvania în sec. XVII*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986.

PRODAN DAVID, *Problema iobăgiei în Transilvania. 1700-1848*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1989.

ROMAN FLORIN, *Vrancea, hartă turistică, scara 1:100000,* Editura Abeona, Bucureşti, 1992.

ROSETTI ALEXANDRU, *Istoria limbii române*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986.

ROTARIU TRAIAN, SEMENIUC MARIA, MEZEI ELEMÉR, *Recensământul din 1850. Transilvania*, Editura Staff, Bucureşti, 1996.

ROTARIU TRAIAN, SEMENIUC MARIA, PAH IULIAN, *Recensământul din 1857. Transilvania*, Editura Staff, Bucureşti, 1996.

ROTARIU TRAIAN (coord.), *Recensământul din 1880. Transilvania,* Editura Staff, Bucureşti, 1997.

ROTARIU TRAIAN (coord.), *Recensământul din 1900. Transilvania,* Editura Staff, Bucureşti, 1999.

ROTARIU TRAIAN (coord.), *Recensământul din 1910. Transilvania,* Editura Staff, Bucureşti, 1999.

RUSSU I. I., *Etnogeneza românilor*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981.

RUSSU I. I., *Românii şi secuii*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1990.

SALA MARIUS, *Probleme de toponimie,* Limba română, Bucureşti1964, 3.

SPORIŞ GHEORGHE, *Ţinutul dintre Olt şi Jiu la nord de paralela 45. Ghid turistic*, Edit. Clusium, Cluj-Napoca, 2000.

STAN ANA-ELENA, BOAMFĂ IONEL, *Particularităţi de demografie istorică reflectate în onomastica din localităţile cu populaţie romano-catolică din Moldova* – în volumul Simpozionul Internaţional PROBLEME DEMOGRAFICE ALE POPULAŢIEI ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE, Editura ASEM, Chişinău, 2005.

STAN C., *Şcoala poporană din Făgăraş şi de pe Târnave*, Făgăraş, 1937.

STAHL H. H., *Contribuţii la studiul satelor devălmaşe româneşti, vol. I*, Editura Academiei R. P. R., Bucureşti, 1958.

STOICA GEORGETA, PETRESCU PAUL, *Dicţionar de artă populară*, Edutura Enciclopedică, Bucureşti, 1997.

SUCIU CORIOLAN (1967-1968), *Dicţionar istoric al localităţilor din Transilvania,* Editura Academiei, Bucureşti, vol I (1967), II (1968).

UNGUREANU ALEXANDRU, *Geografia podişurilor şi câmpiilor României*, Editura Univ. "Al. I. Cuza", Iaşi, 1993.

TĂBĂCARU D. I.., *Nostalgii răzăşeşti*, Edit. Paco, Galaţi, 1993.

TOMESCU DOMNIŢA, *Numele de persoană la români. Perspectivă istorică,* Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2001

***, *Atlas R. S. R.*, Editura Academiei, Bucureşti, 1972-1979.

***, *Atlasul Ţării Româneşti*, Viena-Bucureşti, 1860.

***, *Cartea de telefon a judeţului Giurgiu. Ediţia 1997*, Edit. Arthona Internaţional Baia Mare&Romtelecom – Dir. de Telecom. Giurgiu, 1997.

***, *Europe*, Strassenatlas, 1: 1000000, Hallwag, Bern, 1996.

***, *Făgăraş, 700 de ani. Pagini de istorie*, Editura Arta Grafică, Bucureşti, 1991.

***, *Geografie istorică şi toponimie geografică*, în *Geografia României, II*, Edit. Academiei, Bucureşti, 1984.

***, *Hargita hegység/ Munţii Harghita/Harghita Mountains, 1:50000*, DIMAP, Budapest, 1999.

***, *Harta topografică austro-ungară,* ediţia 1902, scara 1:200000, Wien, 1902.

***, *Harta topografică austro-ungară*, ediţia 1912-1914, scara 1:100000, Wien, 1912-1914.

***, *Harta topografică românească,* ediţia 1895, scara 1:50000, Serviciul Topografic Militar, Bucureşti, 1895

***, *Harta topografică românească*, ediţia 1937-1939, scara 1:100000, Serviciul Topografic Militar, Bucureşti, 1937-1939.

***, *Harta topografică românească*, ediția 1963-1973, scara 1:50000, D. T. M., Bucureşti, 1963-1973.

***, *Harta topografică românească, ediția 1996, scara 1:100000*, D.T.M., Bucureşti, 1996.

***, *Lista oficială a abonaților telefonici din Bucureşti şi din județul Ilfov, 2000, vol I A-L, II M-Z*, Pagini Aurii&Romtelecom R.A., Bucureşti, 2000.

***, *Lista oficială a abonaților telefonici. Județul Brăila*, Romtelecom S.A.&Pagini Aurii S.A., Bucureşti, 1999.

***, *Lista oficială a abonaților telefonici. Județul Buzău*, Romtelecom S.A.&Pagini Aurii S.A., Bucureşti, 1999.

***, *Lista oficială a abonaților telefonici. Județul Neamț*, Romtelecom S.A.&Pagini Aurii S.A., Bucureşti, 1999.

***, *Pagini Aurii. Județul Argeş, 2000-2001*, Pagini Aurii&Romtelecom R.A., Bucureşti, 2000.

***, *Pagini Aurii. Județul Braşov, 2000-2001*, Pagini Aurii&Romtelecom R.A., Bucureşti, 2000.

***, *Pagini Aurii. Județul Covasna, 2001-2002*, Pagini Aurii&Romtelecom R.A., Bucureşti, 2001.

***, *Pagini Aurii. Județul Galați, 1999-2000*, Pagini Aurii&Romtelecom R.A., Bucureşti, 1999.

***, *Pagini Aurii. Județul Harghita, 2001-2002*, Pagini Aurii&Romtelecom R.A., Bucureşti, 2001.

***, *Pagini Aurii. Județul Mureş, 1999-2000*, Pagini Aurii&Romtelecom R.A., Bucureşti, 1999.

***, *Pagini Aurii. Județul Prahova, 2000-2001*, Pagini Aurii&Romtelecom R.A., Bucureşti, 2000.

***, *Pagini Aurii. Județul Sibiu, 1999-2000*, Pagini Aurii&Romtelecom R.A., Bucureşti, 1999.

***, *Pagini Aurii. Județul Vâlcea, 2001-2002*, Pagini Aurii&Romtelecom R.A., Bucureşti, 2001.

***, *Recensământul General al populației României, 29 XII 1930*, vol. V, Ed. Inst. de Statistică, Bucureşti, 1940.

***, *Recensământul general. 1941*, Inst. de Statistică, Bucureşti, 1944.

***, *Recensământul populației şi locuințelor din 15. III. 1966*, Direcția Centrală de Statistică, Bucureşti, 1969.

***, *Recensământul general al populației României din 7 I 1992*, vol II, Direcția Centrală de Statistică, Bucureşti, 1994.

***, *Republica Moldova. Atlas. Geografia fizică*, Editura „IULIAN", Chişinău, 2002.

***, *România – 1938. Hartă fizico-geografică şi administrativă, scara 1:1000000*, „Jif" S.R.L., Bucureşti, 1998.

***, *România – atlas rutier, Autoatlas von Rumänien, România autóatlasza*, 1:300000, Cartographia, Budapest, 2003.

•••, *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I, partea a II-a, Editura Academiei Române, București, 1990.

•••, *Țara Secuilor/Székelyföld/Szeklerland, 1:250000*, Cartographia, Budapest, 2000.

http://www.admiterea2001.ro, 12-22 septembrie 2001; 26-30 iunie 2003.

http://www.edrc.ro/recensamant, 28-31 octombrie 2007.

http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/vallas.htm, 20 noiembrie 2005-31 octombrie 2007.

http://www.infobel.be, 15 septembrie-15 octombrie 2004.

http://www.moldtelecom.md, 25 octombrie-10 decembrie 2002.

http://www.paginialbe.ro, 19 iulie 2002-30 iunie 2003; 1 octombrie-20 noiembrie 2004, 3-18 septembrie 2005.

http://www.portal.edu.ro, 25 iulie-31 octombrie 2002; 26-30 iunie 2003; 1-15 octombrie 2004.

http://www.telefonkonyv.hu, 3 octombrie-5 noiembrie 2003.

http://www.whitepages.com, 3-20 septembrie 2005.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CUPRINS

PREFAȚĂ 7

I. INTRODUCERE.....11
I.1. Metodologia de cercetare folosită. Sursele de documentare utilizate.....11
I.2. Motivația alegerii temei.....18

II. CADRUL NATURAL, POZIȚIA GEOGRAFICĂ ŞI RAPORTURILE SPAȚIALE DE NATURĂ ISTORICO-GEOGRAFICĂ ALE ȚĂRII OLTULUI.....21
II.1. Caracterizarea fizico-geografică a zonei.....21
II.1.1 Aşezarea geografică şi limitele.....21
II.1.2. Alcătuirea geologică şi structura geologică. Evoluția paleogeografică. Procese geomorfologice şi forme actuale.....22
II.1.3. Clima şi hidrografia.....24
II.1.4. Vegetația, fauna şi solurile. Rezervațiile naturale.....26
II.1.5. Premise ale umanizării Țării Oltului.....28
II.2. Raporturile spațiale de natură istorico-geografică ale Țării Oltului.....30

III. ASPECTE GEO-DEMOGRAFICE REFLECTATE ÎN ONOMASTICA FĂGĂRĂŞEANĂ.....37
III.1. Etapele procesului de populare a Țării Oltului şi evoluția sistemului de aşezări făgărăşene.....37
III.1.1. Etapa epocilor preistorice.....39
III.1.2. Etapa antichității.....42
III.1.3. Etapa medievală.....48
III.1.4. Etapa modernă.....63
III.1.5. Etapa contemporană.....76
III.1.6. Tipurile de aşezări dispărute.....85
III.2 *Evoluția structurii populației Țării Oltului*.....92
III.2.1. Reflectarea structurii etnice în onomastica Țării Oltului.....92
III.2.2. Structura lingvistică a populației şi relația acesteia cu structura etnică şi confesională.....126
III.2.3. Structura confesională a populației făgărăşene oglindită în onomastică.....139
III.2.4. Modul în care se reflectă în onomastica zonei studiate structura profesională din trecutul istoric.....171
III.3. Importanța onomasticii aşezărilor din Țara Oltului şi zonele înconjurătoare pentru studiul mobilității populației.....202

III.3.1. Reflectarea în onomastica zonei a migrațiilor antropice în interiorul Țării Oltului.....217
III.3.2. Oglindirea migrațiilor făgărășene în exteriorul zonei prin onomastică.....224
III.3.3. Migrațiile de populație din afara zonei, oglindite în onomastica făgărășană.....258

IV. EVOLUȚIA MODULUI DE UTILIZARE ŞI A TIPULUI DE PROPRIETATE ASUPRA TERENURILOR ÎN ȚARA OLTULUI („BOIERII" ŞI „PROVINȚARII").....265
IV.1. Intervenția antropică asupra vegetației inițiale din trecut şi reflexul ei onomastic.....265
IV:2. Modul de utilizare a terenurilor în Țara Oltului şi oglindirea evoluției acestuia în toponimie.....267
IV.3. Evoluția statutului „boierilor" făgărăşeni.....270
IV.4. Reflectarea în onomastica zonei studiate a tipului de proprietate şi a statutului social al locuitorilor acesteia.....286

V. TERMINOLOGIA GEOGRAFICĂ POPULARĂ, ONOMASTICA ŞI GEOGRAFIA ISTORICĂ.....303
V.1. Particularități ale cadrului natural reflectate în terminologia geografică populară făgărăşană. Caracteristici din domeniul geografiei umane oglindite în terminologia geografică populară din Țara Oltului.....305
V.2. Terminologia geografică populară, onomastica şi particlaritățile fonetice şi dialectale reflectate de acestea în zona studiată.....310

VI. CONCLUZII.....339

ANEXE.....347
1. Lista hărților istorice – cuprinzând toponimie din Țara Oltului – utilizate la întocmirea lucrării.....347
2. Lista aşezărilor din Țara Oltului înregistrate pe hărțile istorice.....348

BIBLIOGRAFIE.....353

CUPRINS.....361

Colecția UNIVERSITARIA 78 Seria Geografie

„Trăsătura pozitivă de bază a lucrării D.lui Ionel Boamfă este relevarea personalității geografice a Țării Oltului, autorul reușind să sublinieze acele trăsături pe care le-a considerat (și efectiv sunt) cele mai caracteristice pentru această depresiune. Astfel, ea ni se relevă ca un spațiu bine confinat dar nu închis, cu resurse și condiții naturale favorabile, care s-a lansat pe linia unei puternice umanizări de timpuriu (din timpul revoluției agricole a Neoliticului) și care a dezvoltat multiple relații cu exteriorul (în mare parte impuse de necesitățile de schimb și de presiunea demografică), atât cu restul Transilvaniei cât și cu ținuturile românești extracarpatice. Autorul demonstrează modul în care alinierea la tendințele naționale în anumite privințe (omogeneizarea etnică și confesională, de exemplu) se îmbină într-un mod original cu tendințe și structuri proprii (o angrenare deosebit de activă în mobilitatea populației, inclusiv pe plan internațional, o urbanizare destul de modestă, un anumit timp chiar în regres, în contrast cu ariile depresionare vecine – Depresiunea Sibiului și Țara Bârsei etc.). Foarte interesant este modul în care lucrarea reliefează existența unor diferențe la distanță mică de la o așezare la alta, dându-ne o imagine mult mai mozaicată a realităților etnice și confesionale din trecut și îndepărtând tabloul-șablon al unei arii relativ monotone. Teza confirmă, în același timp, caracterul mult timp semiautonom al Țării Oltului, în cadrul Transilvaniei, și multiplele relații politice și economice întreținute cu Țara Românească."

Alexandru Ungureanu
membru corespondent al Academiei Române

ISBN: 978-973-7742-59-9